Universidad de Deusto
Biblioteca

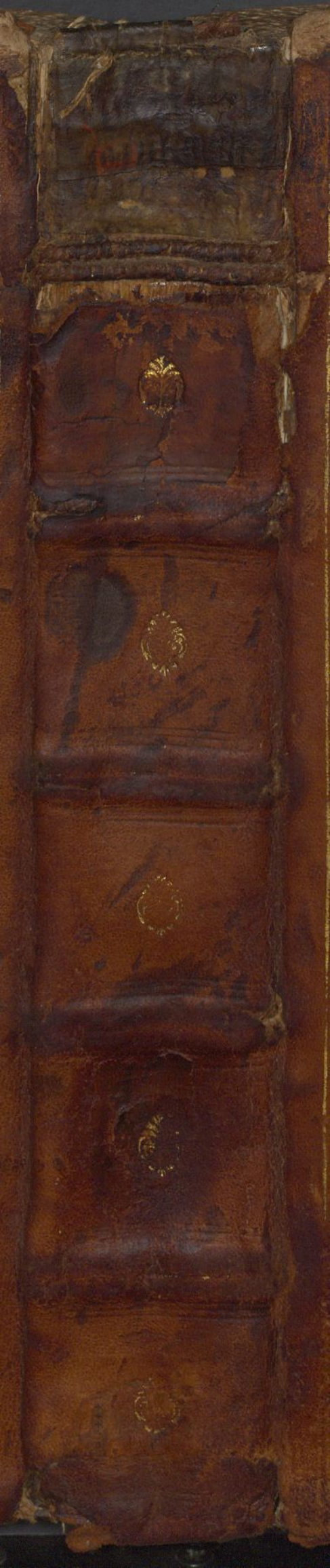

Universidad de Deusto
Biblioteca

MACRO

BII AVRELII THEODO-
SII VIRI CONSVLARIS
IN SOMNIVM SCIPIONIS
LIBRI DVO:
ET SEPTEM EIVSDEM
SATVRNALIORVM.

Nunc denuo recogniti, & multis in locis aucti.

Eucharius Ceruicor. excudebat
Anno M. D. XXVI.

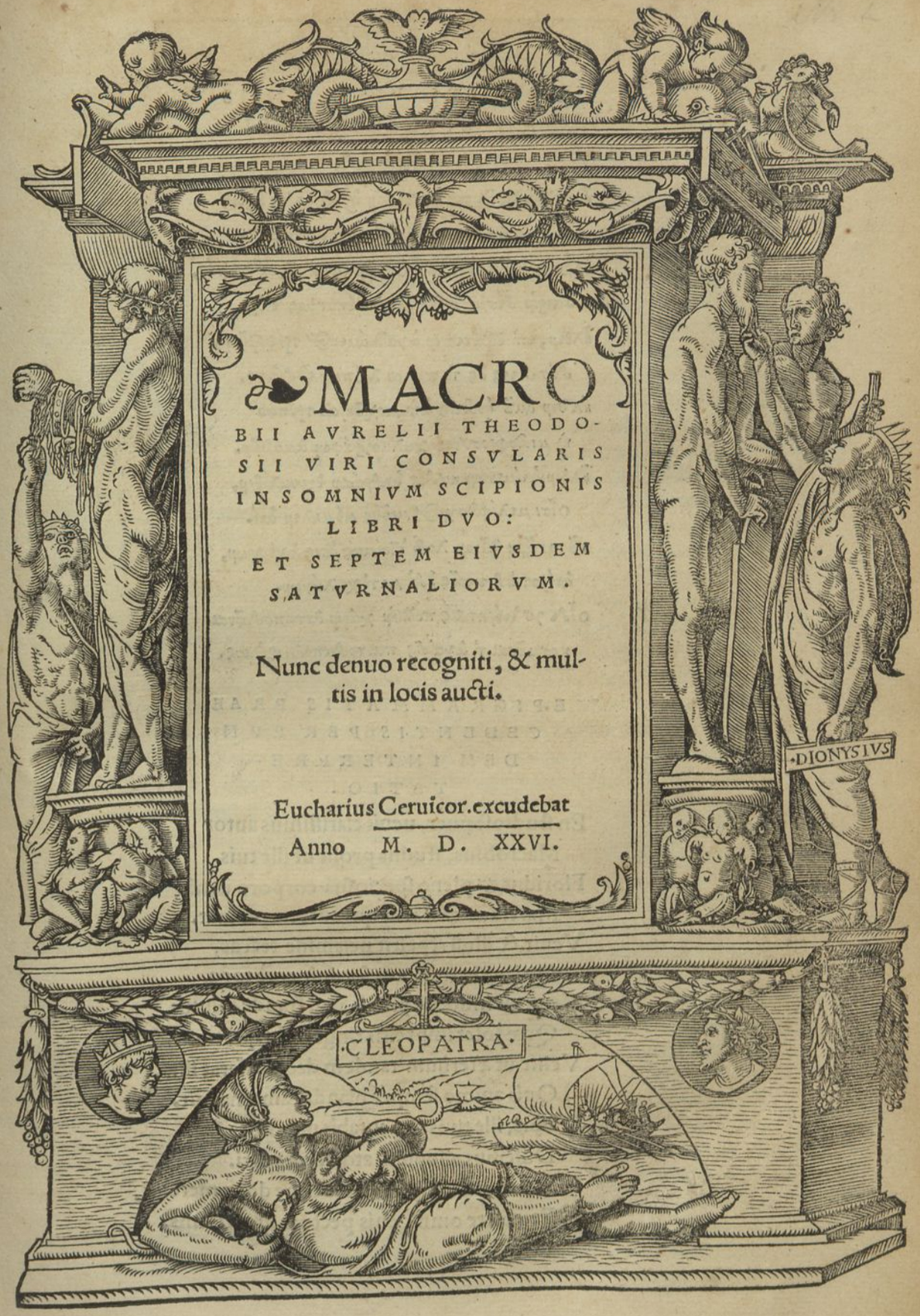

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARNOLDI VESALIENSIS AD STVDIOSOS EPIGRAMMA.

ὦ φιλόγλωττε πάϊς, σοι νῦν ἀριδείκετος ἥρως
ἦλθεν, τῷδε Μακρὸς τούνομα δῶκε βίος.
ἦλθε μὲν ἀμφιταλὴς, ἐν πᾶν κατὰ σῶμα φαεινός,
ὁ πρὶν δίσμορφος ἐν πανάποτμος ἐών.
ἦλθεν, ἐπ' ἐσθήτεσσιν ἀγαλλόμενος τριφορῇσι,
δύσκλεες ὃς τὸ πάλαι λώπιον ἐνδύετο.
ἦλθεν ὁμοῦ ῥυσθεὶς ἀπὸ μοχθηροῖο τρόποιο
καὶ μισθοφροσύνης χαλκογράφων ἀμαθῶν.
ἦλθεν ἀείμνηστον κύδος ἀνδράσιν ἐγγυαλίξιν,
οἷσι μελίφθογγος μοῦσα μέμηλεν ἀεί.
τοῦτον ἄρα ζεῖνον λαβ' ἑτοίμως ὅστις ἐχέφρων,
ἀνέρος ἡδυεποῦς ἠδὲ μετέσχε λόγων.
οἶδε γὰρ εὐέρκταις πολλὴν χάριν ἀνταποδοῦναι
κοσμῆσαι τ' ἀγαθοῖς παντοδαποῖσι φίλους.

EPIGRAMMATIS PRAECEDENTIS PER EVNDEM INTERPRETATIO.

En studiose puer, uenit clarissimus autor
Macrobius, studiis prosit ut ille tuis.
Floridus & pleno speciosus corpore uenit,
Marcidus & fracta qui cute turpis erat.
Venit, & illustri gestit uelamine tectus,
Qui miser in lacera sorduit antè toga.
Venit ab indoctæ plebis iam fraude solutus,
Quæ solet impressis fingere scripta notis.
Venit ut æternum tandem decus asserat illis,
Quis animo semper blanda camœna fuit.
Si sapis, ille tuus fiat curabis ut hospes.
Dulcibus alloquiis atq; fruare uiri.
Reddere multa potest de se bene dona merenti,
Et colere omnigenis pectora grata bonis.

ARNOLDVS VESALIENSIS CANDIDO LECTORI S. D.

ANte annos quatuor, lector candidissime, Macrobium nostro auctario locupletatum, & qualibuscunque annotationibus illustratum, euulgauimus. Doluimus aliquandiu uicem tanti autoris, támque in omni eruditionis genere præstantis: mirifici quidem, citra omnem controuersiam, in cœlestium orbium numero, ordine & concentu explicando: præcipui in Platonicæ doctrinæ prodendis mysteriis, in sacrorum ratione tradenda anxii, in poëtarũ obtectioribus locis & enodandis gryphis accurati, in iis denique uniuersis, quæ uel ad naturæ lasciuientis prodigium, uel ad humani ingenii otiosam diligentiam pertinent, nusquam non circunspecti & seduli. Doluimus, inquam, uehementer eum autorẽ adeo corruptum, adeo lacerum, adeo aliena & ignota penula obsitum circunferri. Nempe in quo aliquot etiam mendorum myriades lectorem offenderent, terrerent innumerabiles lacunæ, ac interim nulla uerborum consona structura, nullus sententiarum mutuus consensus inueniretur. De quo erant qui dicere non uererentur, præstare, uel penitus esse abolitum, quàm cum facie usqueeò putida & obsoleta superstitem, ab indoctis hominibus uellicari, arrodi, contemni. Expectauimus complusculis annis Aristarchũ quempiam, aut Varum saltem, uel Tuccam, qui huic autori obeliscis atque asteriscis consuleret. Pòst ubi nemo prodiit, perlustrauimus aliquot bibliothecas non uulgares, rati nos uetustum codicem reperturos, qui expectationi nostræ satisfaceret, ac conatui suffragaretur. Quæ res cum nos quoque fefellisset, decreuimus quod ille ait, πόνῳ καὶ ἀγρυπνίᾳ superare, quod alioqui nulla externa ope poterat euinci. Subodorati sumus autoris genuinam dictionem, atque totius orationis telam semel ac iterum percurrimus: ut uel hac uia, quasi per ocultos quosdã cuniculos elapsi, obuia mendarum monstra, partim elocutionis simulacro, partim dictionis applausu, partim sentẽtiarũ confinio expugnaremus. Cœpimus primũ immẽsos illos lacus Græcanicæ farraginis, ueluti appositis quibusdam incrustamentis opplere. Quod cum non omnino (ut speramus) infeliciter cessit, collibuit & cætera, quæ limã expectabant, nostro penicillo explorare, ac qualemqualem nitorem reddere autori, iam multis seculis neglecto & pene extincto. Quam sanè operulam nostram, quantulacunque erat, eo tandem consilio edidimus: Principio, ut sicubi forte uetustũ exemplar delitesceret, diutino situ iam squalens, & in tinearum blattarumq; prædam abiectum, nostro labore exuscitaretur, emitteretur q; in nostram, omniumq; studiosorum cõmoditatem. Deinde ut doctos etiam uiros, quorum nostra ætas feracissima est, in idem certamen, pium mehercule, & honestum euocaremus: quatenus illi scilicet cũ reliquis mendarũ portentis, quibus autor noster misere discerptus inhorrescit, congrederentur. Tot enim diris portentis, hinc orationis filum perrumpentibus, inde euastantibus sentẽtiarum moles, soli reformidauimus occurrere. Subiit crebro mentem nostram, quod Copreus apud Euripidem ait, μίας χειρὸς ἀσθενὴς μάχη. Putauimus etiam tot mõstris abolendis, non Bellerophontem aliquem satis esse, aut Persea, quamuis Pallados ægida & Harpen Mercurii obtendat, sed esse opus hercule, qui subinde succrescenti

bus nouis mendoꝝ capitibus, totam hydram & eruditionis gladio confodiat, & exurat flamma iudicii. Cæterum hoc nostro consilio in tantum nihil promouimus, ut etiam ad antiquum illud pistrinum redire coacti simus, coacti simus Sisyphi (quod aiunt) saxum resumere, coacti simus monstrorum olim ἄγραν ἠγεβυκότας, iterum ad debellanda monstra obarmari. Legimus itaque Athenæi libros de cœnis doctorum hominum, si fortè fortuna (ut fit) in antidotum incideremus, quod autori nostro mederetur, & ab illius monstroso corpore scabritiem uel aliqua ex parte repelleret. Legimus, inquam, et bonis (quod dꝰ) auibus. Nam ea lectio tot Græcoꝝ autoꝝ præclaras sententias nobis suffecit, ut super decem lacunas, & eas quidem uastas & spatiosas obstruxerimus. Decem itaque monstris & eo amplius iugulatis, rursus tibi Macrobium tradimus, lector candidissime, ut multo locupletiorem, ita paulo castigatiorē. Quod tum facile deprehendes, cum hanc editionem cum priori contuleris. Solent enim primi rerum fœtus horriduli esse & insuauiores, sed amœni magis & grati sub sequaces. Vale, & interim si correctius exemplar offenderis, cura ut tandē emergat: sin etiam eruditiores in eundem autorem lucubrationes reposuisti, te oramus, ut eas nobis candidus impartire uelis. Coloniæ .x. calendas Ianuarii. M. D. xxv.

EIVSDEM ODE SAPPHICA HENDECASYLLABA.

Μηδὲν ὥραῖον γενέτερα πάντων
φύσις, ἡωδυῖα φέρεμ ἁμοχθεί
φαίνετ' τέχνη ταχέως φύσις
μηδὲν ἄμωμον
Ερ καλαῖς ἀνδρῶν συνετῶν χέρεσι,
ὁ κρατῶν μακροῖο βίοιο φωνὴ
φῶς κεκύκλω), χρόνῳ ὣς πλοῖ
δαιδάλος αὐτόμ
οἷο γὰρ δύσμορφομ ἔνημ προσώπομ,
μηδὲ νοσῶδες σῶμα πάλαι μαράνθη,
Δυσὸς ἓς κόμομ εἰλέθ νέοδς
καλλιπάρηῳ.
Ὃς πρὶν ὠτειλῶν ὕπο δυσφόρητῳ,
θᾶσσον ἐνδόξος ἀκάχησε φῶτας.
προσφέρων νῶν χρῶμα γαλακτοειδὲς
παῖδας ἰάνθη.

τέλος.

Αὐτὰρ ἰατρὸς φρονίμως κάθηραμ
χεῖρες ἐυτυχέως, κρατερόντ' ἄκθυμα,
σφόδρα καμυόντωμ μελέων ἀκεσθὲν
ἐκβαλε νῦσομ.
Ἐξ ὅλης πρῶτος κυκεὼν δίωκε
κοιλίας πάντα φανερῶς μιασμούς,
τὸν κρυφθέντας δεράπθυμα λοιμῆς
ἐξαλάπαξε.
Ἀκρεῶν τοίνυμ ὡς ἐρᾶς ἐφετμῶν
μὴ τυχὴς πλούτου πολυδαιδάλοιο,
χρημάτων παύρων ἀγόρασε βίβλον
τῶν νεοτεύχη
ἢ τε βελτίοις σφαλερὸν λογισμοῖς
στῆθι εὐφραίνει, ἅμα μὴ φάρυγγα,
ποικιλοκμήτων ἐτείων Διαύλῳ
ἀσπίτω ὄμβρῳ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX ORDINE ALPHABETICO CONGESTVS.

Ablutio in sacris deorum superorum. 75.b
Acca Laurentia nobilissimum scortum. 52.c.
Acca Laurentia moriens, populum Romanum hæredem nuncupauit. 52.c
Accæ Laurentiæ simulacrum. ibidem.
Acca Laurentia Romuli & Remi nutrix. 52.d
Acarnanes annum sex mensibus computant. 54.b
Aceti uis. 129.g
Acetum culpatum uinum. ibidem.
Acetum nunquam gelu constringitur. 135.c
Archelous amnis cur à Vergilio pro aqua po natur. 108.b
Acipenseris piscis nobilitas. 83.f
Acipenseris piscis aduersa squama. ibidē.
Aconitum bibitum haustu meri curatur. 129.g
ἀκρασία, Græcis quid. 133.b
Adad Assyriorum maximus deus. 68.d.
Adad simulacrum. ibid.
Additus pro inimicus & infestus. 118.d.
Adipi animalis nullus sensus inest. 132.d
Adonis idem qui sol. 66.d
Adonidis fabula. ibi.
Adonidis apud Persas maximus cultus. 66.c
Aduersa quomodo à dijs nuntientur. 11.d
Aedes Saturni à quo Romæ ædificata. 50.f
Aedes Saturni cur ærarium. ibidē.
Aedium introitus & exitus, cur Iano consecrati sint. 51.b
Aedes cur Laribus dedicatæ. 52.b
Aedes Iunonis Monetæ. 56.b
Aedes Carnæ deæ ubi. 56.c.
Aegyptij omnis philosophiæ parentes. 21.d. & 57.f
Aegyptij omnium primi ausi sunt cœlum metiri. 24 b
Aegyptij thure & precibus deos suos placant. 49.d
Aegypti oppida nullius dei fanum intra muros suos recipit. 49.e
Aegyptus regionum omnium calidissima. 131.f.
Aegyptus cur uina penè frigida generat. ibidem
Aegris remedia cantibus præstantur 29.f
Aeneis Vergiliana ad exemplar Iliados atque Odysseæ Homericæ effigiata. 90.b.
Aeneidos quartus Vergilij ex Apollonij Argonauticis desumptus. 107.d
Aer per humorem aquæ copulatur. 8.e
Aer societate caloris igni connectitur. ibid.
Aer æstate motus flabro cur frigidior acquiratur. 131.g
Aeris uis quæ. 140.b
Aeris prima signatura à Iano. 49.g
Aesopicæ fabulæ elegantia fictionis illustres. 4.c
Aesopus hystrio ditissimus. 83.a
Aestiuæ zonæ terminus. 33.d
Aesculapius quid. 65.c
Aesculapij simulacro cur draco adiungatur. 65.e
Aesculapium cur eundem atque Apollinem esse dicant. ibidem.
αἰσθητικὸν & φυτικὸν caducorum propria 17.a
Aeternum quod à se mouetur. 3.a & 37.f
Aeternitas literarum usu fulcitur 35.d
Aether quid sit. 26.c
Aethereæ lucis per septenarium numerum triplex conuersio. 10.a
Aethereus ignis humore nutritur. 35.c
Aethiopia, Aegyptus cur calidiores cæteris. 33.b
Aethiopes Iouem inuitare ad epulas quid sit. 35.f
Aetna mons interdiu fumat, noctiu flammigerat. 107.b
Aetna Vergilij ex imitatione Pindari. 108.g.
Agathonis conuiuium. 124.a
Aγυιὰ uiæ infra pomeria. 51.c
Ἀγυιεὺς Apollo ibidem.
Agonalia festa. 59.e
Agmen pro ductu eleganter positum. 118.e
Aiax comœdia ab Augusto conscripta. 71.b.
Alimonia lactis cur primum nascentibus offeratur. 14.b
Ambaruales hostiæ quæ dicantur. 78.b
Ammonis dei simulacrum cur arietinis cornibus. 67.a
Amphionis fabulæ principium unde. 29.e
Amygdala nux Græca 85.f
Anatomica medicinæ pars est. 137.b
Anaxillaus Rhegynorum tyrannus 53.b
Ancillarum insigne facinus. 54.b.
An pro circum à ueteribus usurpatum. 57.g
Anima quid sit. 17.f
Animæ potentiæ quot sint. 17.a.
Anima an sua morte extinguatur. 15.c.
Animabus nexu corporis absolutis certa loca proborum improborumq; meritorum deputata sunt. 3.e
Anima numerus seipsum mouens. 7.c.
Anima cum unitate sua nullum diuortium init. 7.g
Animæ integritas à ternario. 9.c
Animam harmonijs musicis constitisse indubitatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum philosophis. 9.c.
Animæ mundanæ origo à septenario numero. 9.d
Animarum origo de cœlo. 12.g
Animæ corpori coniunctæ quæ sit perfecta sapientia.ib.
Animæ error post separationẽ à corpore.12.g.& 16.b
Anima quando mori & uiuere dicatur. 14.a c.& 15.c
Animæ mors. 14.a.c
Animæ motus unde. 15.d.& 42.b
Animis remuneratio pro modo perfectionis retribuenda. 16.d
Animus bifariam sumitur. 16 b.
Animi cum sideribus communio. ibidẽ.
Animæ origo à mẽte. 16.h.& 26.a
Animæ essentia in motu. 20.a.& 37.b
Animæ nostræ lege temporalis hospitalitatis in terris exulant. 26.a
Animæ mundi secundum Platonem fabricatio. 28.f
Animæ cœlestis origo ex musica. 29.g.
Animorum diuersitas. 36.a.
Anima ipsa uerus homo est. 37.b
Anima ab omni conditione mortalitatis aliena.37.c.g.h
Animæ uis atq; natura. 37.f.
Anima secundum Aristotelem immobilis. 38.a.& .f
Animam ex se moueri quo modo asserat Plato. 39.f.g
Animæ motus æternus & proprius. 41.e.
Animæ motus sua essentia est. 41.e
Anima quibus motibus agitetur. 41.h.
Animum remittere quid sit.47.c.& Aulus Gellius capite.2.lib.18.
Ancillarum festus dies 54.b
Angerona dea. 80.a.unde dicta,& eius sacrificia.52.a
Angeronæ deæ simulacrum cur obsignato ore in templo uideatur. 52.b
Angina morbus. 52.b
Anguillæ optimæ ubi. 83.d.
Annibalis cauillatio. 70.d.& A.Gellius capi.5.li.5.
Animal quando moriatur. 14.a
Animal corpus animatum est. 37.b
Animalium non simplex alimonia. 128.b
Animalis dextræ partes cur ualidiores sinistris. 127.d
Animal diuersis elementis constat. 135.g
Animales hostiæ quæ dicantur. 77.h.
Annales maximi unde. 76.f
Annare, Perennare quid. 55.b
Annæ deæ sacrificia quando fieri solita. ibid.
Annorum diuersitas. 36.a
Annus mundanus & eiusdem finis. 36.b.& 57.f
Anni incertitudo apud omnes gentes præter Aegyptios. 54.h
Anni ordinatio secũdum Romulum in decẽ menses.55.a
Anni diuisio per Numam. 56.e.& .59.c.
Anni correctio per Iulium & Augustum Cæsares.57.f & .58.c.
Annus unde dictus. 57.g
Annus bisextilis. 57.g
Annulus quo digito gestandus. 135.h
Annum λυκάβαντα Græci appellant. 72.e
Anteuortæ & Postuortæ dearum apud Romanos cultus.49.f.& A.Gel.cap.16.li.16.
Antonij edictum de sumptibus. 85.a
Antonij luxus in dapibus. 85.b
Aplanes ultima sphærarum,& habitatio animarum. 13.b.& 30.d
Apollo cur μουσήγετηρ uocetur. 29.d
Apollo δυρσόχος & Græcis colitur. 51.c
Apollo Ἀγυιεὺς cur dicatur. 51.c.
Apollo Ianus,Diana Iana. 51.c
Apollo ἀλεξίκακος cur. 61.e
Apollo Libystinus 61.h Lœmius. 61.c
Ieius ibi.f. Pæan.
Vlios.g. Loxias 62.c Delius.d
Phœbus.d
Phaneta.d Patruus.f.
Nomius.f. Eleleus.f.
Chrysocomos.h Smynthius.h.
Argyrotoxus.h.
Carneus.h. cognominatus.
Ciallius.h
Thymbrius.h
Philesius.h
Pythius. h.& 63.d
Didymæus. 63.e.
Delphius. ibidem.
Liber pater. 63.h
Apollini boue aurato sacra fiunt. 62.c
Apollinis sacra apud Camerenses. 62.d
Apollinis Lycij plures cognominis causæ. ibidẽ.
Apollo omnium pecoruu antistes & pastor. 62.g
Apollinẽ Pythonẽ bestiã sagittis confeciße qd sit. 63.a
Apollinis λευκάτος & ara apud Delphos. 78.e
Apollinis simulacra cur sagittis decorata sunt. 61.d
Apollinis simulacrum omnes solis affectus exprimens. 63.f
Apollinis lyra quid significet. 65.c
Apollinares ludi. 62.a
Apollonius Argonauticorum scriptor. 107.d
Ἀποστρόφησις pathos mouet. 89.f.
Apri animalis natura. 66.d
Aprilis quasi aphrilis dictus. 55.c
Aprilis mensis cur à Venere nominetur ibidem,& cur Veneri dicatus 66.c
Aquarius signum ad solem refertur. 67.c
Aqua musto inest. 131.b
Aqua calida mota cur fiat calidior. 131.c
Aqua niualis cur noxia. 134.h
Aqua marina gelu nunquam contrahitur. 135.c
Aqua dulcis cur abluendis sordibus magis idonea quàm salsa. 136.d.
Aquæ fluuialis & marinæ diuersitas. 136.e
Aqua marina pinguis. 136.f
Aquæ puteales cur hyeme fumare,æstate frigescere uideantur. 131.f
Aquarius signum humanæ uitæcontrarium. 15.a.
Aries insolito colore quid portendat. 79.b
Aræ prius ansæ dictæ. 76.d
Ara Saturni & Opis in Africa. 52.c
Arbiter agitandis fabulis se exercuit. 4.c
Arboribus & herbis crescendi tantum uirtus inest.17.c
Arbores felices & infelices. 86.c
Arborum sola ficus non floret. 86.d
Arcades annum tribus mensibus explicant. 53.h
Arcitenens Apollo. 119.f
Argi fabula. 65.b
Argiphontes Mercurius. 65.b
Argus cœlum dictus ibidẽ.
Argyrotoxus Apollo. 62.h.
Aries cur primus inter signa. 25.e
Aries cur Marti in zodiaco assignatus sit. 55.c
Aristoteles animam à seipso moueri non posse asseuerat. 36.a. f
Aries signum ad solem refertur. 67.a
Aster Astrum quid sint. 17.g
Asinæ cognomentum unde. 47.g
Aspersio in sacris inferorum deorum. 76.a
Athenienſium mos in obseruatione dierum.45.a.& Aulius Gellius cap.2.lib.3.
Atargatis Assyriorum dea,& eius simulacrum. 68.d
Atlanticum mare,magnum mare nobis dicitur. 34.h
Atri dies qui dicantur. 59.c
& 60.a.& A.Gel.ca.5.lib.17.
Attinen nihil aliud esse quàm solem. 66.e.
Atronij Maximi crudelitas in seruum. 52.g
Augustus sextus mensis unde appellatus. 56.d
Augusti ioca. 71.h.& .72.per totum
Augusti patientia. 72.g
Augusti liberalitas erga græculum. 73.b
Auguri liberalitas erga græculum. 45.b
Auspicandi mos obseruationem dierum docet. 45.b
Australis circulus quis. 18.f.& 31.f.
Auster cur ad nos calidus perueniat,cum sit in origine sua frigidus. 31.g
Aues stellis adlitandum datæ. 79.e
Auellana nux seu prænestina. 85.e
Auidius uorantes cur facilius saturentur. 34.g

Babyloniorum mos in obseruando dies. 45.a.& A.Gellius cap.2.lib 3.
Bacchus Sebadius Thracibus dictus 64.c
Bacchus cur ἐνόρχης cognominatus. 64.g
Bacchapæan deus. 64.b
Balneæ pensiles à quo primum inuentæ. 83.b.
Basilica nux. 85.c
Bellaria quid. 75.b.
Bidentes quid proprie. 122.h
Bisextilis annus quis dicatur. 57.g
Bonæ deæ ædes quando dicata. 55.g
Bonæ deæ uaria nomina. 55.g.& 56.a
Bonæ deæ templum uirum ingredi nefas 55.h.& 56.a
Bosphorum mare angelu constringatur. 135.c
Brisseus Liber pater Græcis dicitur. 64.b
Bruma unde. Brumale solstitium. 66.h.
Bulla triumphantium gestamen apud Ro. 47.h
Bullæ aureæ usus quibus concessus fuerit. ibidem

C. Cæsaris laus. 46.h.
Caducorum corporũ natura à luna incipit. 14.d
Calliope cur inter Musas nonũ ordinem sit sortita. 29.c
Calendæ fabariæ quæ dicantur. 56.c
Calendis primis nundinæ caucbantur. 57.c
Calendæ unde dictæ. 58.g.
Calabra curia unde. ibidem
Calendæ Iunoni sacræ. 59.a
Calendaris Iuno quare. ibi.
Calor humore nutritur. 67.f.& 135.g
Calidorum natura. 129.f
Calor generationis causa 130.d
Calida edulia quare facilius ore comprimamus,quàm manibus sustineamus. 134.g
Camœnæ unde dictæ. 29.d.
Camuris peregriuum uerbum. 119.d
Candelabrum quid proprie. 77.d.
Candens à candere non à calere. 107.h
Cancer obliquo gressu quid. 67.b.
Cantibus omnis animæ habitus gubernatur. 29.f
Cantibus hominum animi ad bellum incitantur. 29.f
Cantibus receptui canitur. ibi.
Cantibus remedia ægris præstantur. 29.f
Cantandi studium. 82.h
Cantharus. Calix. 112.a.
Canities & caluities cur priorem partem capitis principio occupent 133.a
Capillis sensus non inest. 132.d
Capitis priores ptes cur natura rariores fecerit. 133.b.
Capricornus & cancer solis portæ. 14.g.
Caprotinæ Iunonis celebritas & sacra. 54.b
Capricornus ad naturam solis refertur. 67.c
Cardines quatuor nostræ habitationis. 31.f.
Carchesium quid. 111.d
Carmentalia. 59.c
Carmen deductum quod. 119.a.
Carneades Academicus uiolenta facundia. 47.d.& Aulus Gel. ca.14.lib.7.
Carnæ deæ sacra à quo primum instituta. 56.b
Carnæ deæ cur pulte fabacea,& larido sacrificetur. 56.b
Carneus Apollo. 62.h. (56.b
Carnes ualidiores cur facilius q̃ tenues digerãtur. 131.d
Carnes quo modo in longos usus seruentur. 133.g
Carnes pecudum nocte occisorum cur magis putrescant quàm quæ interdiu. 139.f
Casmillæ. Camilla. 79.f.
Caspij maris origo. 34.f
Castanea nux. 85.e
Catena aurea Homeri quid significet 17.d
Catadupa Aethiopum locus. 46.h

Catillones qui dicantur. 84.d
Catonis iocus in Albidium. 70.e
Cælio Saturnus pudenda abscidit. 50.b
Centrum quid sit. 23.d
Centrum sphæræ solum immobile. 26.c
Centussis quid sit. 84.f
Cereorum mittendorum origo in Saturna. 50.c
Ceremonia unde. 77.b
Cereri uino non libatur. 80.g.
Cereri quando sacra fiunt sue pregnante. 81.b
Cerebro animalis nullus sensus inest. 132.d
Cerebrum sensu carens quo modo corporis sensus gubernet. ibid.e
Chromaticum genus melodiæ musicæ. 30.f.
Ciallius Apollo unde. 62.b
Cibariæ leges eædem quæ & sumptuariæ. 85.a
Cibus tacitos, potus loquaces reddere solet. 113.d
Cibus simplex an multiplex digestu sit facilior. 126.f.
Cibus sitim cur non domat. 134.f.
Cibus an per stomachum trahatur. 137.b
Ciceronis laus. 20.d.&.37.a
Cicero consularis scurra inimicis dictus. 70.b
Ciceronis dictum. 70.e
Ciceronis ioci. 71.per totũ.
Circus quid. 17.g.&.18.a
Circulus lacteus galaxias uocatus. 6.b
Circulus lacteus quis. 18.b.c
Circulus lacteus solus hominum oculis subiectus. 18.b
Circuli per quem sol meat ambitus. 23.b
Circuli singularum sphærarum in duodecim partes diuisi. 24.d
Circuli terræ quinq;. 31.b
Circulus orbis in sexaginta partes diuisus. 32.c
Cissymbium genus uasis. 111.b
Citreum & ipsum Persicum malum 86.a
Citrei mali medica uis & generatio. 86.a
Citrei mali à Vergilio descriptio. ibidem
Citrosa uestis. 86.b
Ciuilis diei principium & diuisio. 45.a.b
Classis unde dicta. 58.b
Cleopatræ reginæ luxus in dapibus. 85.b
Cœlum cur moueatur. 20.a
Cœlum cur non motu recto, sed in orbem agatur. 20.a
Cœlum cur nunquam quiescat. 20.b
Cœli cor sol ipse cur dicatur. 23.a
Cœlestium corporum motu, concentus quidam redditur. 27.c
Cœlestium corporum concentus à quo primum deprehensus. 27.d
Cœlestium corporum interualla. 29.g
Cœlestium corporum diuersi soni. 30.b
Cœlestium corporum soni cur à nobis non audiantur. 30.f.
Cœna luxuriosa pontificis. 82.b
Cœna pollucibilis quæ. 85.b
Cognomina à proprijs nominibus tracta. 48.f.
Coitus quid. 75.f
Coluri duo. 18.f
Colures Epicureorum auditor. 4.a
Compitalia ludi. 50.c.&.59.e
Comitia quando auspicari solita. 55.b.
Conscientia benefactorum uirtutis præmia 6.a
Conuiuiorum sermo qualis. 43.g
& Aulus Gellius cap.11.libri.13.
Conuiuarum numerus quis. 49.c
Conticinium quid. 45.d
Conceptiuæ feriæ quæ. 59.e
Consultatoriæ hostiæ quæ dicantur. 78.a
Cornelia lex à quo lata 84.b
Cornu natura peruium uisui. 5.b
Corpus cur proprie plenum non dicatur. 6.e
Corpora metallica non plena, sed uasta. ibid.
Corpora superficie finiuntur. 6.f
Corpus quid. 6.g
Corpus solidum quod. 6.b
Corporis geometrici prima planities 8.d.
Corporum diuisio. 8.b
Corporum mathematicorum triplex gradus 8.b
Corpora physica elementorum fœdere coalescunt. 9.a
Corporum omnium tres dimensiones. 9.a.&.28.b
Corporum quatuor termini 9.a
Corporis concepti fabrica. 10.d
Corporum septem gradus. 11.a.
Corporum septem partes in aperto. 11.b
Corpora omnia motibus septem agitantur. 11.b.&.131.b
Corpus cur δέμας aut σῶμα appellatur. 14.b
Corpus diuinarum rerum sex, animalis prima substantia 15.e
Corporum terrenorum & cœlestium differentia. ibid.
Corporum ex contrarijs qualitatibus fabrica. 128.c.
Corpora ne defluant. 133.b.
Coruus Augustum salutans. 72.b.
Crater Liberi patris cur inter leonem & cancrum sit locatus. 15.b.
Critolaus peripateticus philosophus. 47.d
Cruditates unde proueniant. 126.b
Chrysocomos Apollo unde. 62.g
Cubi forma unde 7.a.&.28.d
Cutuli lacus ubi. 50.b
Cyrinenses Saturno sacrificantes ficis recentibus coronantur. 49.b
Cybele dea cur à leonibus uehatur. 66.c.&.68.c
Cymbium à cymba deductum. 111.g
Cyrenenses mellis & fructuum repertorem Saturnum crediderunt. 49.b

D litera decoris causa i literæ apponitur. 51.c
Damnatus uerbum sacrificijs aptum. 76.c
December Saturno sacer 49.g
Delphicum oraculum quod. 12.g
Delphius Apollo 63.c

Δέλφυν quid Græci dixerint, ἀδελφός. 63.g
Delos insula. 63.b.
Delubrum quid. 77.c
Democriti opinio de lacteo circulo. 18.c.
Demosthenis uerbum. 70.g
Dentes in homine quando mandibulis emergunt. 10.c
Dentes in homine sensu carent 132.c
Deus omnium quæque sunt, quæque esse uidentur princeps & origo 16.h
Deuotionis urbium & exercituum uerba. 80.c
Diametros quid sit. 23.e
Diameter septies triplicatus mensuram cuiusuis circuli facit. 23.e
Diameter solis quot stadiorum sit. 24.c
Diapente unde. Diatessaron unde. 9.c
Diapente quid 27.g.&.28.b
Diatessaron quid. 27.f.&.29.a
Diapason quid. 27.g.&.28.b
Diapason & diapente quid. 27.g
Dis diapason quid. 27.g.&.28.g
Diatonum musicæ melodiæ genus. 30.f.
Dianæ Triuiæ uiarum potestas tributa. 51.c
Diana quasi Iana. Ianus Apollo. ibid.
Diana ἄρτεμις cur dicatur. 140.a
Διὰ τῶν ἡμέραν Iupiter Cretensibus dictus. 58.h
Dicendi genera quatuor. 90.c
Dicteria quid. 70.c
Dicterium sutoris cuiusdam. 70.f.
Didia lex quando lata. 84.f
Dido quomodo in mensa libauerit. 81.a.
Διδυμαῖων Ἀπόλλωνα. 63.e
Diei ciuilis principium & diuisio. 45.a & b.& Aulus Gellius ca.2.libri.3.
Diecrastini. Diecrastino.
Diequinti. Diequinto. Diequintæ
Diequarto. Diequartæ. 46.c.& Au. Gel.
Diepristini. Diepristino. capite.24.lib.10.
Dienoni. Dienono.
Dieperendij. Dieproximi.
Dies nundinarum qui pernicioſi reipub. fuerint. 57.c
Dies religiosi copulandis nuptijs qui. 59.b
Dies atri qui. 59.c.&.60.a.& Au.Gel.cap.17.li.5.
Dierum diuisio. 59.d
Dies festi. 59.d
Dies intercisi. ibidẽ.
Dies fasti. Nefasti. ibid.g
Dies comperendini qui. ibid.h
Dies statati. Præliares. ibid.g.&.h
Dies postriduani qui. 60.a.
Dies trinundinus. ibidem.c.
Dies lustricus unde dictus. ibid.f.
Dierum festorum nomina singulariter prolata, non sunt substantiua, sed adiectiua. 16.a.
Diesin quid Pythagorici appellent. 27.g.
Digestionum quatuor genera. 127.b
Dijs cur per strophan & antistrophan in hymnis metra canoris uersibus canebantur. 29.d
Dij laneos pedes habent. 50.g
Dijs serui curæ sunt. 52.f.
Diluculum quid. 45.d
Dioclis Caristij obseruatio circa fabricam humani corporis. 10.d
Diogenes Stoicus. 47.d
Diogenes cynicus ex libero seruus factus. 54.c
Diogenis scitum responsum 54.c
Dionysij Siculi nobile facinus 13.a
Dissipium quid. 11.a
Ditis sedes Platonici inferos uocitarunt. 14.c
Ditis imperium à lacteo circulo deorsum. 14.g
Ditis ara ubi. 50.b.
Diuinarum supernarumq; rerum sola plenitudo est. 6.c.
Diuinis rebus unde insignis maleuolentia, aut notabilis bonitas. 22.d.
Draco unde appellatus. 65.e
Draconis species, cur ad solem ipsum referatur. 65.e
Draco cur ædium, adytorum, oraculorum custodiæ assignetur. 65.f.
Dulcedinis & suauitatis distantia quædam. 130.b
Dulcedo ebrietati repugnat. 131.a
Dulcia cur magis dulcia frigida cum fuerint, quàm ubi calida. 135.e
Duplaris numerus quis. 27.g
Dyas post monadem, primus est numerus. 8.b
Dyadis & quinarij uirtus. ibi.
Dyadis & quinarij aptissima coniunctio. ibi.b c.

E & i literis ueteres indifferenter plerumque sunt usi. 46.e
Ebrietatis comes obliuio. 15.b
Ebrietatis repentinæ causa. 126.h.
Ebrietati dulcedo repugnat. 131.a
Ebur, natura corpus densatum est. 5.h.
Echo cur nullius oculis obnoxia. 67.e
Ἐκφώνησις, id est, exclamatio pathos mouet. 89.f.
Edulia calida cur facilius ore comprimamus quàm manibus sustineamus. 134.g
Elementis singulis binæ qualitates insunt. 8.e
Elementorum inter se mutua coniunctio. ibidem.
Elementorum diuersitas æquabilitate differentiarum compensatur. ibidem.h.
Elementis quatuor corpora omnia constant. 9.a
Elementa cur nunquam soluantur, etsi eorum fluxus in aperto sit. 37.d
Elementorum tria interstitia. 9.a.
Elysii campi. 14.e
Ἐμβολισμὸς menses qui. 52.a
Enarmonicum genus melodiæ musicæ. 30.f.
Ennij laus. 46.c.
Ἐπιγλωττὶς à natura prouisa, & eius officium 138.b & c.
Epictetus philosophus seruus. 54.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epicurcorum tota factio naturæ seria irrisit 4.a
Ἐφίαλτες quis dicatur 5.c
Epogdous quis numerus 27.g
Epitritus primus quis 9.c.et.27.f
Epitheta quæ apud Verg. noua uideantur 119.d
Eques & Equitare quid proprie significent 113.a
Er, Platonicus philosophus. 3.g
Erraticarum stellarum motus 18.a
Euocationis deorum carmen 8.b
Eunuchis cur pili desunt 130.f
Eunuchorum uox cur gracilior quàm aliorum 133.d
Eunuchorum corpora cur plerunq; pinguescant. ibi.e
Eunuchis & fœminis cur hubera grandescant. ibidem
Exercitus quomodo deuoueantur 80.c
Exemplarium uirtutum officia 12.c.
Exuuiæ hostiæ quæ dicantur 78.a

Fabariæ calendæ quæ 56.c
Fabij Gurgitis luxus 81.h
Fabularum inuentio cui reiutilis 4.c
Fabularum diuisio ibidem b
Fabulæ Aesopicæ elegantia fictionis illustres 4.c
Fabularum Orphei & Amphionis principiũ unde.29.c
Fabula Saturni & Cælij explicatur. 51.a
Fabula Laurentaliorum 52.b
Fabula Pythonis explicatur 63 a.b
Fabula Inachi. 65.b
Fabulæ Herculis interpretatio ibidem.g
Facinus insigne & memorabile ancillarum 54.b
Falx messoria cur Saturno sit 49.h
Fannia lex à quo lata. 84.c
Fasti, Nefasti dies qui. 59.c
Fatum, fatalia uitæ tempora 16.c
Fatua dea à fando dicta 55.g
Fauna dea unde. ibi.
Fauna dea cur sceptrum manu gestet. ibi.
Faunæ deæ cur porca sacrificetur ibidem
Fax prima 45.c
Februarius Februo deo cur dicatus 56.f
Februarius quare uigintiocto dies habeat ibidem.g
& 57.g
Februarius cur intercalationi sit deputatus 57.b
Festorum nominum genitiuus pluralis quõ finiat 46.a
Festorum dierum nomina singulariter prolata substantiua sunt ibidem
Festa Opalia quæ 52.d
Festa ancillarum 54.b
Festus dies nonarum Caprotinarum. ibi.d
Festi dies dijs dicati. 59.d
Ferialium, ferialiorum dies. 46.b
Feriæ dedicatæ Laribus 52.b
Feriæ Iouis Laurentalia dictæ. ibi.
Feriæ & earum genera 59.d
Fex quasi radix uini 134.b
Fex cur in imum omnium subsidat nisi mellis ibi.
Ficorum multa genera 86.c
Ficus alba ex felicibus, nigra ex infelicibus arboribus. 86.c
Ficus sola arborum non floret ibidem.d
Figmentorum genera ueri professoribus minime conuenire. 4.a
Figuræ Vergilio peculiares quæ 120.a
Flammæ crepitantes 118.f
Floralium, floraliorum dies 46.c
Flumina infernorum quid sibi uelint ibi.
Flutæ quid πλῶτε 85.d
Folliculi genitiui qualitas 10.c
Fortitudinis officia quæ 12.a.c
Fortitudo seruorum in bellis. 54.h
Fœminæ duodecimo anno cur tutela liberantur 10.f.
Fœminæ cur celerius pueris fiant ad generandum idoneæ. 130.d.e
Fœminarum uox cur tenuior 133.d
Frigido terra & aqua coniunguntur 8.c
Fructus lectionis quis 113.b
Fructuum arborum qui frigidiores 129.g

Galla instrumentum sutorium 70.f
Galli uitem & cultum oleæ quando didicerint. (35.d
Gallicinium pars diei. 45.d 110.e
Gargara montis cacumen ibidem
Gargara oppidum ibidem.g
Gargares populus 133.f.
Gaudio affecti cur rubescant
Geminos signum alternis mortibus uiuere quid sit. 67.b.
Gemini signum ad naturam solis refertur ibidem
Genitiuus pluralis festorum nominum, orum, non ium, finit 45.g.et.46.a
Genera dicendi quatuor. 90.c
Generationis uis in masculis quando moueatur 10.f
Generationi fauentia 129.f
Geometrici corporis unde prima planities 8.d
Gradus corporis dimensionem complentes septẽ. 11.a
Grauium & leuium motus 38.c
Græca nux quæ & amygdala 85.f
Grossi fici non matureſcentes. 86.d

Habitationis nostræ quatuor cardines 31.f
Harmonia physicis quid 9.a
Harmoniam cœli cur non sentiamus 30.f
Hederæ uis atq; natura 64.g
Hemiolius quid 9.c. & 27.g
Hemisphærium terræ duplex 66.c
Heptas apud ueteres septas 9.d
Heracles quid 65.h
Heracleotica nux 85.c
Herculis sacris cur non interſint mulieres 56.a
Hercules quæ pars solis ibidem.f
Hercules unde appellatus ibidem
Herculis dei cultus maximus apud Aegyptios. ibi.g
Herculem gigantes interfecisse quid sit ibidem
Hercules quare uictor 78.f
Herculis uictoris ædes duæ ibidem
Herculis dei sacra. 79.a
Herculi quando sacra fiant sue prægnante 81.b
Hercules idem deus qui & Mars. ibidem.d
Herculem cur ebrium & cum poculo finxerit antiquitas. 112.b
Hercules multibibus. ibidem.c
Hernici colonia Pelasgorum 108.h
Hernicorum mos eundi in bellum. ibidem
Hesper, hesperia, unde. 45.e
Hetrusci musas mundi cantum esse dicunt 29.d
Hetruscis musæ camœnæ dictæ ibidem.
Hetruscorum magistratuum insignia quæ. 47.h
Hilaria quid. 66.f
Hippocratis amplissima laus. 10.c.
Hiran intestinum retrimenta deducens. 11.a
Hirij uilla quanti uenundata 83.e
Historia Palicorum deorum. 109.h
Homerici somnij ueritas. 11.e
Homeri aurea catena de cœlo in terras pendens. 17.d
Homeri laus ampla. 35.c.et.117.f.et.136.f
Homericorum & Vergil. uersuum collationes ferè per totum quintum librum.
Hominis incrementum per septenarium numerum. 10.g
Hominum duplex mors 15.g
Homines quando moriantur. ibidẽ.
Homines tutela & puidentia diuina gubernantur. 16.a
Homini soli ratio, id est uis mentis à deo infusa. 17.b.
Homo sola ratione cæteris animantibus præstat. ibi.
Homines glande & baccis alitos. 35.c
Homo non corpus sed mens est 37.b
Homo breuis mundus physicis dicitur ibidem.c
Homini motus unde 40.f
Hominem sacrum cur ius fuerit occidere 79.d
Horæ unde dictæ 66.g
Horizon quid, & an omnium unus 18.g
Horizon quem uniuscuiusq; circumscribit aspectus quot stadiorum esse posit ibi.
Horus idem qui & sol. 66.g
Humani partus frequentior usus q̃ mensiũ est. 8.a
Humanam uitam sol & luna moderantur 22.c
Humanarum rerum uicissitudo 35.c
Humor sale consumitur 134.a
Hyems uulnus solis 66.d
Hyperborei unde dicantur 33.h
Hyperbole pathos facit 89.c

I & E literis, ueteres indifferenter usi sunt 46.c
Iactare uerbum quid significat. 121.b
Ianiculum oppidum 49.f.
Ianuarius Iano sacer. 19.g.et.56.f.
Ianuarius unde, & cur primus mensium 56.f
Ianualis porta prius uiminalis dicta 51.f
Ianus rex Italiæ 49.f
Ianus cur geminam faciem præferre uideatur. ibidem.
& 51.b.c.& 56.f
Ianus à Saturno peritiam rerum edoctus 49.g.
Ianus primus æs signauit ibidem.
Iano cur diuini honores decreti 51.b
Iano ædium introitus & exitus consecrati. ibi.
Ianus in Italia primus dijs templa erexit. ibi.
Ianus quis fuerit deus. ibi.
Ianus Apollo, Iana Diana 51.c
Ianus quibusdam sol, alijs mundus appellatus 51.d
Ianus quasi Eanus. ibidem
Iani simulacrum 51.e
Ianus cur bifrons & quadrifrons ibi.e
Iani uaria cognomina ibi.f
Iduum nomen unde deductum sit 58.g.h
Iduare uerbum quid. 59.a
Idus Iouis feriæ 58.h.et.59.a
Ἰήιος Apollo 61.f
Iecur concretus sanguis, & caloris receptaculũ. 127.c
Iecoris caliditas succum in sanguinem uertit ibi.c
Ieiuni cur magis sitiant, quàm esuriant 135.f
Ignis æthereus quo nutriatur. 35.e
Ignis liquidus pro purus 119.e
Ignis qualitates diuersæ 139.g
Illaudatus, Inculpatus, quid significant 121.d
Im accusatiuus ab eo quod est is, ueteres dixe. 46.d
Imbrium apud Aegypt. Arabi. rarus usus. 33.h
Immortale duobus modis dicitur. 37.g
Immortalitas animarum, quibus rationibus Platonicis probetur ibidem
Impar numerus mas, par fœmina uocatus 7.d.et.28.h
Impar numerus patris, par matris appellatione Pythagoricis ueneratus 7.d.
Imperatiuæ feriæ 59.e
In omni motu tria 38.g.
Inanimum quid. 3.a.et.37.f.
Indici maris ortus ubi 34.f.
Inedia uenas uacuefacit 134.e
Inferos quid esse homines putauerint antiquissimi. 13.f
Inferorum flumina quid sibi uelint. ibi.
Inferorum pœnæ quomodo accipiendæ. ibi.
Inferi secundum Platonicos & eorum locus 14.c
Injuges boues qui. 78.a
Insomnium quid, & unde dictum 5.a
Insomnia falsa attestante Verg. ibi.
Insomnis cur frigidis oblinatur 129.f
Insignia Hetruscorum magistratuum quæ. 47.h
Instaurare uerbum 52.b
Instauratitius dies ibi.
Interualla cœlestium corporum. 29.g
Intercalationis causa, & à quibus primum intercalatiũ sit. 56.h. quoq; tempore cœptum sit intercalari. 57.d
Inui dei simulacrum cur cornutum 67.d
Iocus in M. Antonium 70.f.
Ioci in Augustum 72.c.per totum
Iouis stella salutaris hominibus 22.d
Iouem cum cæteris dijs proficisci in oceanũ quid sit. 35.f
Iouem ab Aethiopibus inuitari ad epulas quid ibidem

Iouis feriæ Laurentalia. 52.b.et.58.h
Iouis fidutia 58.h
Iouem Διὰ τὴν ἡμέραν appellant ibidem.
Iouis alatus currus 67.h
Iouis Heliopolitani simulacrum 68.a
Isidis cultus ubi maximus. 66.a
Isidis deæ corpus cur continuatis huberibus densatum.
Isidem Osirim lugere quid. 66.f (66.b
Isitium cur difficile digestu sit 123.a
Isitium unde dictum. 131.b
Isocratis philosophi responsum 123.a
Italiam regno Ianus obtinuit 49.f
Itis Thuscis Iouis fidutia interpretatur 58.b
Iuglans unde dicta. 85.c
Iuliæ Augusti filiæ mores & ioca 73.c
Iulius quintus mensis unde appellatus 56.c
Iunius qui & Iunonius dicitur ibidem.b
Iuno cur Iouis soror & uxor esse dicatur 20. d
Iunonis Caprotinæ celebritas & sacra 54.b
Iunonis Monetæ ædes 56.b
Iunoni calendæ consecratæ. 59.a
Iuno calendaris 59.b
Iuno Ἄρτεμις nuncupata ibidem
Iuno aeris arbitra ibidem.
Iuppiter ueteribus mundi anima dictus 20.c
Iuppiter lucis autor. 58.h
Iuppiter lucetius dictus ibidem.
Iuppiter diespiter Romanis appellatus ibidem.
Iuppiter idem qui sol. 67.f
Iustitia, respub. & cœtus hominum constant 3.e
Iustitiæ fructus cum uita hominis non terminatur. ibidē.
Iustitiæ officia 12.b.c
Ixionis rota apud inferos quid 13.g

Laberij sententiæ 74.a
Lacteus circulus galaxias appellatus 6.b
Lacteus circulus quid 18.b.c
Lacteus circulus solus oculis hominum subiectus. ibi.b
Lactis alimonia cur primũ nascentibus offeratur. 14.b.
Lacte aliâs lactis quid 68.d
Lacus Cutulien. ubi. 50.b
Lais meretrix. 70.g
Lapis cur magis in uesica, q̃ stomacho generetur. 138.g
Larium ædes Romæ 52.b
Laridum unde dictum 133.h
Latinæ feriæ. 59.c.h
Latinarum feriarum tempore, bellum inchoari religio sum. ibidem.h
Latitudo terræ à nobis habitatæ. 34.g
Laurentalia Iouis feriæ. 52.b et.58.h
Laudare quid priscis significauerit 121.c
Lectio Græcis quid. 15.c
Lectionis fructus. 113.b
Leonis natura, & eiusdem cum sole collatio 66.h
Leporum & cochlearum saginatio. 82.d
Leuium & grauium motus 38.e
Letheus fluuius infernalis 15.c

Lex somniorum 11.d
Lex usurpandi. 45.c. & A. Gellius ea 2.li.3.
Lex Orchia à quo lata. 84.e
Lex Fannia quando lata. ibidem.f
Lex Didia quando lata ibidem.
Lex Licinia à Crasso Licinio lata ibidem g
Lex Cornelia à Cornelio Sylla lata. ibidem.h.
Lex cibaria à Lepido lata. 85.a
Lex Antij Restionis. ibidem.
Leges sumptuariæ, eædem quæ & cibariæ. ibidē.
Liberi patris crater inter cancrum & leonem. 15.b
Liber cur in Orphaicorum sacris tradatur in membra discerptus ibidem.c
Liber pater qui & sol 64.a
Liberi patris simulacra ibidem b.g
Liber Thracibus Sebaudius dictus. ibidem.c
Liberi bellaria 75.a
Liberi ædes in colle zilmisso 64.c
Liberalium dies quis dicatur 46.c
Liber pater uini autor. ibidem.g.et.108.d
Liber & Mars unus idemq; deus 64.g
Liber pater bellorum potens. ibidem.h
Libystinus Apollo. 61.h
Licinia lex à Cornelio lata 84.g
Linea superficiei terminus 6.g.et.28.c
Linea Græcis gramma dicitur 6.g
Linea fines puncti ibidem g. & ex puncto est. 8.h
Linea quid 27.g
Litare quid sit. 78.a
Literarum usu æternitas fulcitur 35.d
Lituus quid sit, & unde appellatus 121.g
Locus Lucani ex. 2. Pharsalios explicatur. 35.g
Lœdoria. Scommata quid. 125.d
Longitudo quid & unde. 6.g
Loquacitas senectuti familiaris 125.b
Loxias, Lœmius Apollo. 62.d
Lucis æthereæ conuersio à septenario numero 10.a
Lucis exordium unde. 45.d
L. Sylla optimus cantor 82.h
L. Crassus murænã mortuã tanquam filiam luxit 83.c
Lucina cur à parturientibus inuocetur. 140.a.
Ludi Apollinares quare instituti 62.a
Lunæ motus à septenario numero 9.e
Lunæ cursum septenarius numerus dispensat. ibidem.
Luna quot diebus zodiaci ambitum conficiat. ibidem.
Luna quib. dispensationib. luminis sui uices disponat. 9.g
Luna quib. permutationib. toto mense distinguatur. 9.h
Luna initium caducorum. 14.d
Luna æthereæ terra physicis dicta ibidem.e
Luna mortalium corporum autrix & cõditrix. ibidem
Lunæ & solis cursus eadem linea 18.e
Lunæ defectus quando. ibidem.
Luna speculi instar lumen quo illustratur emittit. 21.h
Luna luce sua non calefacit 21.a.et.22.a
Lunaris populus quis 14.d
Lunaris annus quis dicatur 57.f

Lunæ proprietas circa inanimata. 140.a.
Lupercalia sacra quæ. 59.e
Lupus inter Tiberinos pisces palmam obtinet. 84.b
Luxus Q. Hortensii. 81.f.
Luxuria F. Gurgitis & Metelli Pij. 81.h.
Lycurgus philosophus. 42.e.
Lyen frigoris domicilium. 127.c
Lyra Apollinis quid significet. 65.c

Maius mensis unde dictus. 55.e
Maia, Maiesta Vulcani uxor. 55.f.
Maiæ, Maiestæ quando res diuina celebratur ibi.
Maiæ sus prægnans sacrificando cur mactetur ibid.
Maiæ sacris cur Mercurius adiungatur 55.g
Maiæ ædes quando dicata ibid.
Maiæ diuersa nomina. ibi.
Malum quid proprie. 85.h
Malorum diuersa genera. 85.h.&.86.a.
Malorum & nucum differentia. 85.h
Mallij festiuum responsum. 70.g
Mane, Immane unde dicta. 45.e.
Manibus cur parentetur sole aquarium tenente. 14.h
Maniæ deæ matris Larium sacra. 50.d
Martis stella mortalibus terribilia minitatur 21.d
Marcus Varro quomodo diem diuiserit. 45.a
Maris Indici, rubri, Caspij origo. 34.f
Martiale agonium. 46.c
Martius mensis primus à Romulo Marti dicatus. 55.a
Martio à Marte nomen impositum. ibi.c
Mars & Liber unus idemq; deus. 64.g
Marspiter. 64.h
Martis simulacrum Aritanis celebre. 64.h.
Martem Hispani Necym uocant. 64.h
Mathematica corpora quæ dicantur. 6.g.&.28.c
Mathematicorum corporum triplices gradus. 8.h
Maturare, Mature, Maturitas quid. 122.a
Medici est futura scire. 65.c
Medicina physicæ partis fex est. 138.d
Medicina magis coniectura q̃ ratione constat. ibidem.
Medullis nullus sensus inest. 132.d
Melodiæ musicæ tria genera. 30.f
Mel optimum, recentissimum, & quod in imo uasis est. 134.b.d.
Mellis natura & uis medica. 134.c.
Mellarium quid. 55.h
Membra nigra in homine septem 10.h
Mentis origo à deo. 11.a.
Menippus seruus. Menippeæ satyræ 54.e
Mensis februarius cur intercalationi deputatus. 57.b.
Mensis cuiuslibet initium à Romulo. 58.e.
Mensis in dies distributio à Numa 59.d
Meridianus circus cur non scribatur in sphæra. 18.f
Meridianus circus cur non omnibus idem. 18.g
Meridies quarta pars nostræ habitationis. 31.f.
Meridies quasi medidies. 31.f. & pars diei. 45.e
Mercurij sacra Maio mense fieri consuerũt. 55.f

Mercurius cur Maiæ sacris adhibeatur ibi.
Mercurius uocis & sermonis potens. ibi.
Mercurium esse solem. 64.h
Mercurij simulacra cur alis pinnatis adornata. 75.a.
Mercurius Argiphontis cognominatus. 65.b
Mercurij figura cur quadrato statu, & uirilibus erectis. 65.c
Mercurio quare tetrachordum attribuatur. 65.c
Mercurij caduceus quid. ibi.
Mercurius Camillus appellatus 79.f
Mesenterium quid sit. 11.a
Mensis lunæ annus. 36.b.&.57.f
Messana urbs Siciliæ nobilissima. 48.f.
Messale cognomentum unde. ibi.
Messenæ urbis conditor Anaxilaus. 53.h
Metallica corpora non plena sed uasta dicuntur. 6.e
Metelli Pij luxus. 81.h
Metuentes cur pallor inuadat 133.f
Mille uerborum est.
Mille hominum occiditur. latina sunt. 47.a &
Mille hominum in exercitu est. A. Gel. ca. 16. libri. 1.
Mille passum qui uicerit
Mille nomen declinabile. 47.b
Minerua cur è Iouis capite progenita dicatur. 63.g.
Mollusca nux quæ & Persicum. 85.g.
Monas fons & origo omniũ numerorum. 7.f.&.27.c
Monas neq; principij aut finis sciens. 7.f.
Monadis amplissima laus. 7.g
Monas ad animam refertur. 7.g
Monas incorrupta nulli aptius q̃ uirgini iungitur. 7.g.
Mortis deum cur mõ mitẽ, mõ immitẽ uocemus. 14.b
Mors hominum duplex. 15.h.
Mors naturalis quæ. 16.b.c
Mortuorum sepultura cur cum cantu. 29.e.
Morbi unde nascantur. 127.a.e
Mortes duæ, altera animæ, animalis altera. 14.a
Mos quid sit. 79.f.
Mos tangendi aras. 76.d
Motu septem uagantium sphærarum inferiora gubernantur. 9.e
Motus omnium corporum septem numero. 11.b.&.131.a
Motu cœlestium corporum concentus fit. 27.e
Motum omnem ab alio moueri secundum Aristote. 38.e
Motuum diuisio secundum Platonem. 40.e
Motus homini unde præstetur. 40.f.&.41.c.
Motus animæ æternus & proprius. 41.c.
Moueri aliquid semper dupliciter fit. 37.g.&.38.d
Mulciber unde dictus. 119.d.
Mulieres sacris Herculis interesse nefas 56.a
Muliebris & senilis corporis contraria natura. 130.a
Mulieres cur raro inebrientur. ibi.
Mulierum natura calidior an frigidior sit. ibid.e
Mulli pisces ingens pretium. 83.h.
Mundi diuisio in duo. 14.c.
Mundi pars quæ mutabilis, quæ immutabilis. ibi.
Mundus cur dei templum esse dicatur. 16.g

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mundi mens sol ipse, 23.a
& temperatio. 23.b.
Mundi natalis dies quis fuerit. 25.c
Mundus quibus argumentis uideri posset non est æternus. 35.c
Mundum æternũ esse philosophia autor est. 35.d
Mundanus annus quis, & eiusdem finis. 36.b.
Mundo manente humanarum rerum frequens casus & ortus. 35.c
Mundus homo magnus physicis appellatur. 37.c.
Mundi huius an uere aliquid intereat ibid.
Mundus uniuersitatis principium. 139.b
Murænæ cognomen unde. 83.b.
Murænam mortuam quis luxerit. ibi.c
Murænæ ubi optimæ ibid.d
Musicæ symphoniæ insigniores 9.c
Musici sonus de sphærarũ cœlestium conuersione. 27.d
Musæ nouem cœlestium sphærarum concentus musici dictæ. 29.c.
Μουσηγέτωρ Apoll. quare 29.d
Musici soni cur in sacrificijs adhibeantur. ibi.
Musicæ sonis cur omnes capiamur. 29.d.g
Musicæ melodiæ tria genera 30.f
Mus seruus Epicuri. 54.e. & A. Gellius ca. 18. lib. 2.
Mustum cur non inebriet. 130.h.
Musto sola dulcedo, non suauitas inest. 130.h.
Mustum aquam in se habet. 131.b
Mys (aliàs Mus) Epicuri seruus 54.c
Mysia opima segetibus. 110.h

Necessitas physicis quid sit. 9.a.
Nectar deorum potus esse creditur. 15.c
Nemesim solem esse. 67.d
Nemesis cultus contra superbiam. 67.d.
Neptuni cognomina. 61.h
Netiron taurus consecratus Aegyptijs colitur. 67.a
Niualis aquæ natura. 135.a
Noctu hac, noctu multa, nox pro nocte. 46.d
Nomina stellarum hominum commenta sunt. 22.d
Nomius Apollo. 62.f
Nonæ unde dictæ. 58.g.
Nonis ipsis nundinæ cauebantur. 57.c.
Nonius Attellanarum scriptor. 51.h
Nouem sphæræ uniuersi mundani corporis. 30.d.
Nox unde dicta. 23.f
Nucum uaria genera. 85.c.d.e.f.g.
Nuces & mala quo distent. 85.h
Numeris prima pfectio incorpalitatis inest. 6.e.et.7.a
Numerorum qui proprie pleni esse dicantur. 6.f.et. 11.b
Numerus superficie & lineis antiquior. 7.a
Numeri apti ad musicam consonantiam. 27.c.
Numerus primus in duobus est. 28.d
Nundinarum dies qui pernicioſi reipub. fuerint 57.c
Nundinæ feriæ. 59.c
Nundinæ an feriæ sint. 60.c.
Nundinæ Iouis feriæ. 60.d.
Nundinarum origo. 60.e
Nundina Romanorum dea 60.f
Nuptiarum celebritas quibus diebus prohibita. 59.c
Nutricis ingeniũ in moribus inolescendis qd possit. 100.c
Nux quid sit. 85.h.
Nux iuglans unde dicta. 85.c

Obedientia physicis quid 9.b
Obsoleta uerba fugienda. 46.g.h
Oceanus crescendo septenarium numerum tenet. 10.b
Oceanus non uno sed gemino ambitu terram circunfluit. 34.d
Oceani duo sinus. 34.c
Oceani accessio & recessio. ibid.
Oceani exiguitas. 34.h.
Oceanus cur sub zonam cœli perustam à natura locatus sit. 35.c
Occisit præteritum perfectum à uerbo occido. 46.d
Occiput cur nunquam caluefiat. 133.b
Occipitis siccitas unde ibid.
October qui & Domitianus. 56.d.
Octonarius numerus solidum corpus est. 6.h.
Octonarius numerus ad cœli harmoniam cæteris aptior. 7.b
Octonarius numerus unde nascatur, & quem generet. 7.c
Octonarius numerus Pythagoricis iustitia appellatus. Officia uirtutum scd'm Stoicos. 12.a. 17.c
Olearum genera. 86.c
Oleo quando suauior sapor conciliatur. 134.c
Oleum in summo uase cur optimum. 134.c.
Oleum an congelascat. 135.c.
Omne quod mouetur ab alio mouetur secundum Aristotelem. 38.c
Ὁμοιοπάθεια quid. 89.d.
Opalia festa quando celebrari solita. 52.d
Ops dea Saturni uxor credita. ibidẽ.
Ops & Saturnus frugum inuentores habiti. ibid.
Ops terra dicta. 52.e.& 55.g
Opi deæ cur sedendo sacrificetur. 52.e
Opis modo Diana, modo comes Dianæ. 112.e.
Oraculum quid. 5.c
Oratio pathetica quo modo exprimatur. 87.a
Orationis patheticæ exemplum ex. 7. æneid. 87.b
Orbis quid sit. 17.g.18.a
Orchia lex à quo primum lata. 84.d
Orpheifabula unde principium sumpserit. 29.e.
Ostrim nihil aliud esse quàm solem. 66.f
Ossa & quædam alia in homine sensu carere. 132.c
Ouum ne prius gallina extiterit. 138.h
Ouum cur in sacris Liberi patris colatur 139.b

PAganalia sacra quæ. 59.ẽ
Palici dij & eorum historia. 109.h.& 110.a
Palicorum deorum cultus & templum. ibi.
Pallor cur metuentes inuadat 133.f
Pana deum nihil aliud quàm solem esse. 67.d
Pan Inuus dictus. ibi. Panos & Lunæ fabula. 112.f
Pantheum templum. 85.c
Paralysis unde oriatur. 129.f
Paralleli quinq;. 18.f
Paralus & Xanthippus 44.a
Parmenides Socrate antiquior. 44.a
Parentationis tempus. 14.h.& 60.c
Parnassus Apollini sacer 63.h.& 64.a
Parthorum conuiuia qualia. 123.e
Partus humani frequentior usus quis. 8.a.
Partus quando septimo mense maturetur. 10.d.
Partus quando nono mense absoluatur. 10.e
Passiones an meræ aĩæ sint, an aĩæ corpi cõiunctæ. 37.b
Passio nõ uerborũ sed rerũ intellectu significatur. 40.b.
Patera quid sit. 111.d
Pathos ex affectu personæ. 86.g.h
Pathetica oratio qualis esse debeat. 87.a.
Patheticæ orationis abruptum principium. ibidẽ.
Patheticæ orationis exemplum ex sept. æneï. Virg. 87.b
Pathos ab omni ætate. 87.d.
Pathos à fortuna. ibid. e. à debilitate. ibid. f. à loco. f. à tẽpore. g. à causa. h. à modo. 88.b. à materia. c. à simili. f ab exemplis. f. à parabola. h. ab imagine. h.
Pathos à maiore & minori. 89.b.c
Pathos præter spem. 89.c
Pathos à similitudine passionis. 89.d
Pathos à sermone ad inanimata conuerso. 89.d
Pathos ab addubitatione. ibi.
Pathos ab attestatione. ibid.e
Pathos per hyperbolen. ibi.
Pathos per exclamationem. 89.f. per silentium. ibid. ex repetione. ibi. h. per obiurgationem. ibi. h
Patrous Apollo. 62.f.
Pauonum primus usus Romæ. 81.e.
Παῖαν Apollo. 61.f. Παιανίζω. 76.e
Penates quid proprie. 77.f
Penatibus quando mulso sacrificetur. 81.b
Perfectio prima in numeris. 6.e.& 7.a
Per particula pro inter à Virgi. poni solita. 34.c
Perseus Zenonis seruus. 54.e
Persicum, Mollusca nux. 85.g.86.a
Persoluo uerbum de uoto proprie dicitur. 78.a
Phantasma quid. 5.b. Phanes Apollo. 62.d
Phædon seruus ex Socratica cohorte. 54.d
Philosopho an fabulam confingere liceat. 4.a
Philosophia quas fabulas admittat. 4.b
Philosophi an fabulis uti soleant. 4.e
Philosophia meditatio est moriendi. 15.h
Philosophantibus mors appetenda. ibi.
Philosophorum uariæ sectæ de anima. 17.f
Philosophiæ tres partes. 42.h.
Philosophi serui qui extiterunt. 54.d.
Philosophiæ laus. 69.d.& 138.g
Philosopho conuiuarũ in primis spectãda ingenia. 123.g
Phũs nõ minus tacẽdo q̃ loquẽdo philosophatur. 123.h
Φιλέσιος Apollo unde, h Φοῖβος quid sit. 54.g
Physici qd perfectũ uitæ spatiũ præscribant. 10.h
Physica corpora unde coalescant. 9.h.
Pindarus poeta imitationi inaccessus. 107.e
Pili quare in uiris & non in fœminis. 130.d
Pinarij custodes ædis Herculis. 78.g.
Pinea nux. 85.h. Pinus tempestiua. 119.b
Piper appositum cuti cur uulneret, cum tamẽ deuoratũ non lædat. 131.c
Pirorum uaria genera 86.b
Pisces signum ad naturam solis refertur. 67.c
Plato rempub. in suis lib. ordinauit. 3.c
Planities quid & unde. 6.g
Planetarum quis ordo. 21.d.& 25.g
Planetarum alij nobis prosperi, alij aduersi. 22.c
Platonicorũ rõnes qbus ĩmortales aĩas cẽ astruũt. 37.g.
Plato quõ animam ex se moueri dicat. 39.f.& 41.a
Platonis distichon. 70.h
Platani uino irrigatæ à Q. Horten. 81.f.
Plenitudo quibus rebus conueniat. 6.e
Plenitudo quibus numeris conueniat. 6.f.& 11.b.
πλῶτε quid. 83.b.
Poculorum uaria genera. 111.d.
Podagræ causæ triplices. 127.e
Pœnæ inferorum quomodo accipiendæ. 13.f.
Politicorum uirtutum officia. 12.c
Polus seruus Philostrati peripatetici. 54.e
Pollex unde dictus. 136.c
Pollionis iocus in Augustum. 72.a.
Pontificis luxuriosa cœna. 82.b
Pontica nux. 85.e
Ponticum mare cur dulcius cæteris. 135.d
Populus Lunaris quis. 14.d
Populi fuga quid. 76.f.
Populea corona quando in sacris Herculis. 82.b
Portæ geminæ somnij. 5.g.
Portæ solis capricornus & cancer. 14.g.63.c
Portarum solis altera hominum, altera deorum. 14.g
Porca Faunæ sacrificijs adhibetur. 55.g
Porricere uerbum sacrificijs solenne. 76.b
Possidonij opinio de lacteo circulo. 18.d
Postuortæ & Anteuortæ dearum cultus apud Ro. 49.f
Potitij unde. 78.g
Potio eadem cur meracior ieiuno quàm qui cibum sumpserit esse uidetur. 134.e
Potus an per arteriam fibris pulmonis illabatur 137.h.
Præcox, præcoquus quid. 122.c
Præliares dies qui dicantur 59.c
Præmium uirtutum conscientia benefactorum. 6.a
Præneſtina nux quæ. 85.e
Prætextæ origo quæ fuerit. 47.h.
Prætexta quõ usurpari cœperit à pueris. ibid.
Prætexta quo tempore honoris fuerit habitus. ibid.
Prætextæ usus libertinis & eorum filijs concessus. 48.a
Prætexta quomodo in usum noĩs transierit. 48.d
Principio nulla origo. 3.a.& 37.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Principio omnia oriuntur. 3.a.&.37.e
Profanum quid. 76.g
Properare, Maturare. 122.b
Propere, Mature. ibi.
Præmature, Maturitas. ibid.
Proserpina quid. 66.c
Protagoræ apud Platonem disputatio. 44.a
Proteruia sacrificium quod. 70.e

PROVERBIA.

Ad unguem. 60.g.
Assem elephanto dare. 71.h
Canis in Aegypto. 70.f.
Dij laneos pedes habent. 50.g
Gargara. 110.h
Herculi clauam
Homero uersum subtrahere. 92.d
Ioui fulmen
Leges bonæ ex malis moribus procreatæ. 84.h
Mulsum quod probe temperes, miscendum esse nouo hymetio & falerno uetulo. 134.c
Opera & impensa perijt. 73.a
Qui è nuce nucleum esse uult frangat nucem. 85.h
Sexagenarios de ponte deijcere. 47.b
Seruos uocare ad pileum. 53.c
πνὸς βραδέως. 122.a.
Totidem nobis hostes esse quot seruos. 53.c
Toto errare cœlo. 81.c.
Prudentiæ officia. 12.a
Psitacus Augustum salutans. 73.a.
Pubertatis anni in utroq; sexu 130.f
Publij Syri mimographi sententiæ. 74.d.c
Pudore affecti cur rubescant. 133.f.
Pueritiam quid prohibeat non canescere. 133.c
Pulmo humore gaudet. 138.d.
Pulmone carentia potum nesciunt. 138.f
Punctis lineæ finiuntur. 6.g
Punctum in partes diuidi non posse. 19.d.&.28.c
Purgatio fœminarum quando primum moueatur. 10.f
Putredinis causæ calor & humor. 139.f
Pylades & Hylas histriones 74.g
Pythagoræ laus. 42.d
Pythagoricis octonarius numerus iustitia dictus. 7.c
Pythagoricorum iurisiurandi religio unde. 9.b
Pythagoras primus omnium cœlestium sphærarum concentum deprehendit. 27.d
Pythonis fabula 63.a
Pythonis necis ratio naturalis 63.c
Pythius Apollo unde 62.h.&.63.d

Quadratum quod quatuor angulorum est. 6.g
Quadruplus numerus quis. 27.g
Qualitates binæ singulorum elementorum 8.c
Qualitates ignis diuersissimæ inter se. 139.g
Quassare uerbum quid significet. 121.b

Quatuor duplicata quadra similia efficiunt 7.a.
Quaternarij & ternarij numerorum laus. 8.d
Quaternario numero deus insolubili uinculo inter se elementa deuinxit. 8.d.
Quaternarius ad perfectionem animæ pertinet. 9.b.
Quatuor uirtutum genera secundum Stoicos. 12.b
Quibus de rebus philosophandum in conuiuio. 124.b
Quibus de rebus interrogari quis cupiat. 124.g.
Quinarij & dyadis numerorum uirtus. 8.b.
Quinarij & dyadis aptissima coniunctio. ibid.
Quinarius & supera omnia & subiecta designat. 8.d
Q. Hortensij luxus. 81.f.

Rationis seu mentis sedes in capite est. 17.b
Rõne sola hõ cæteris animantibus præstat. 17.b
Rationes Platonicorũ de immortalitate aĩarum. 37.g
Rationes Aristotelicorum quibus anima immobilis probatur. 38.b.c.
Religiosi dies copulandis nuptijs qui. 59.b
Religio. Religiosum quid sit & unde. 77.b
Remittere animam quid. 47.c. & Aulus Gellius capite 2 libri. 18.
Rerum mundanarum an aliquid intereat. 37.d
Reus uox sacrificiorum propria. 76.c
Romuli laus. 42.c
Romani quomodo diem obseruauerint. 45.b.
Romanorum sacrorum diuersitas. ibid.
Romani Saturnum Sterculeum appellant. 49.h
Ro. populus Accæ Laurentiæ hæres. 52.c.
Romuli & Remi fratrum nutrix Acca Laurentia. 52.d
Romulus annum in decem menses ordinauit 55.a
Romanorum luxus. 84.d
Roscius histrio. 82.h.&.83.a
Rotantes se in orbem cur uertiginem patiantur. 131.b
Rubri maris origo. 34.f
Rubor corpori cur ex animi rubore nascatur. 133.f

Sacra Saturni cur aperto capite fiebant. 52.e
Sacra Iunonis Caprotinæ. 54.d
Sacra Annæ deæ quando fieri solita. 55.b
Sacra Maiæ uel Maiestæ quando ibidem f
Sacris Herculis mulieres interesse non licet. 56.a
Sacra Carnæ deæ. ibidem.c
Sagittarius cur ex homine inferam per posteriora mẽbra degeneret 67.c
Salutis simulacro cur draco subiungatur 65.c
Salus quid ibidem
Salij cur Herculi assignentur 81.d
Saltandi studia ante triclinia 82.f
Salis admixtio cur carnes in longum usum seruet 133.b
Salis natura atq; uis 134.a
Sanctum quid 76.b
Sacrum quid 76.g. et. 79.c
Sanctæ leges 77.a
Sanguinis & spirituum receptacula 127.d
Sapientia, & sapientes qui dicantur. 11.a

Saturnaliorum & saturnalium in gtõ plurali 46.a
Saturnus deorum princeps 49.d
Saturno december sacer ibidem.g
Saturnia terra dicta cur. ibidem.h
Saturnaliorum origo. 49. h. & uetustas 50.e
Saturno cur oĩm fertilium disciplinas tribuant 49.h
Saturnus mellis & fructuum repertor creditur. ibi.
Saturnus Roma. sterquilinus dictus ibi.
Saturni tempora cur felicissima dicta sint ibidem
Saturnalibus seruis permissa licentia 50.a
Saturnius mons in Italia ibidem
Saturni ara ubi. ibidem.b
Saturni templa à quo consecrata ibidem f.
Saturnalia quando Romæ instituta ibidem
Saturni ædes ærarium Romæ ibidem g
Saturnus cur laneos pedes habeat ibi.g
Saturnus κρόνος & χρόνος dictus ibi. h
Saturnus Cœlio patri pudenda abscidit ibi. h
Saturnus quasi Sathunnus 51. a.
Saturnus cur falcem manibus gestat ibi.
Saturnaliorum dies xiiij. cal. Ianu 52.d
Saturnus & Ops dij frugum repertores ibidem.
Saturnus unde dictus ibi. e
Saturni & opis ara in Attica ibi.
Saturno cur aperto capite sacrificetur ibi.
Saturni festo cur bellum inchoari religiosum. 59.h
Saturnus idem deus qui & sol 67.e
Saturitas uenas obstruit. 134.e
Satyri Sathunni dicti. 51.a.
Scarus piscis Italiæ ignotus 85.h
Scipionis somnium ad quod genus referendum sit. 5.d
Scipionum nomen unde 48.f
Scomma quid, & uaria eius genera, quoq; modo his utendum 125.e.&.126.a
Scrophæ cognomentum unde 48.h
Scorpius signum in zodiaco Veneri & Marti cõis. 55.c
Scorpius ad solem refertur. 67. c
Scyphus Herculis poculum 112.b
Semen quid sit 139.d. & eius natura. 100.c
Seminis genitiui receptaculum 10.c
Semitonum quid sit 27.g
Semiramis ortus à Nino. 35.d
Semela, Maia Bœotijs appellatur 55.h
Sementinæ feriæ quæ 59.c
Semen excitantia 129.f
Semen exilius reddentia ibidem
Senarius numerus uariæ religionis & potentiæ 7.h
Senarius numerus solus ex suis partibus constat ibi.
Senes cur facilius inebrientur 130.b
Senum sicca corpora & durа ibi.
Senecta cur sicca & humecta 133.c
Senes facile ieiunium tolerant 135. g. & Aphoris. 13. li. 1. aphoris. Hippo.
Sensus numero quinq;. 75.d.&.132.e
Sensuum officia septem partibus celebrantur 11.b
Sensus in capite uelut in arce natura constituit ibidẽ.

Septenarius numerus cur plenus dicatur 7.f.et.11.b
Septenarius numerus unde constet 7.f. h
Septenarius numerus Pallas uocatus. 7.h
Septenario numero anima mundana generata 9.d
Septenarius numerus motus lunæ causa. ibidẽ.e
Septenarius numerus cursum lunæ dispensat 9.e
Septem permutationes lunæ ibi.h
Septe. numerus conceptus & uniuersalis uitæ rõ est. 10 c
Septena. dierum numero purgari à menstruo fluxu mulierem ibidem.c
Septimo die iactum semen in mulieris uterum folliculo circundatur ibidem
Septima hora uitalẽs ne partus sint discernit 10.c
Septem uocales à natura inuentæ ibidem f
Septem uocalium soni ibidem f
Septe. numerus totius corporis membra disponit ibi.h
Septem in homine membra nigra appellata ibi.
Septem gradus corporum 11.a
Septem corporis partes in aperto. ibi.b
Septentrionalis circulus 18.f
September ex Germanici appellatione 56.d
Serapis cultus apud quos maximus 66.a
Serapis & Solis indiuidua natura ibi.b
Serapis oraculum ibidem.
Sergij Orate cognomen unde 83.b
Sergius Orata primus balneas pensiles habuit ibi. c
Sermo conuiuiorum qualis esse debeat 43.g
Seruorum sors non contemnenda. 52.f
Seruitus non hominum sed naturæ uitium 53.a
Seruitus uoluntaria turpissima ibi.
Serui cur interdum dominis hostes 53.c
Seruorum consilium nonnunquam amplexan. ibi.c
Seruorum in dominos fidelitas ibi.d
Seruorum solers ingenium. ibi.f. magnanimitas. ibi.g. animositas.h
Seruorum opera fortitudoq; in bello 54.a
Serui Volones dicti ibidem
Serui philosophi qui ibidem. d
Seruij Tullij incertus dies natalis. 57.c
Sibylla qui & Sylla 62.b
Sicilia cur terra ferax 51.a
Sidus quid 17. g
Sideribus unde nomina imposita 22.c.
Signorum capacitas latitu. zodiaci exegit 18.d
Singulæ stellæ uniuersa terra maiores 19.d
Signorum primum, aries cur 25.e
Signa diuersorum numinum assignata potestati ibi.f
Sigillaria quid, & eorundem origo 52.f.et.54.f.
Signa zodiaci ad naturam solis referuntur 67.a
Simulacra maiora ueris cur in aquis uideantur. 136.b
Silentiũ ne an oportunus sermo cõuiuijs cõueniat. 124.c
Sinapi appositum cuti cur uulnus excitet 131.e
Syrenas singulis orbibus insidere quid. 29.c
Sisyphum apud inferos saxum uoluere quid 13.g
Smynthius Apollo 62.h

Universidad de Deusto
Biblioteca

Soliditas quid & unde. 6.h.&.8.h.
Solis uicissitudines quando contingant. 9.h.
Sol causa uitæ omnium. 9.h
Solis duæ portæ, ea pricornus & cancer. 14.g.63.e
Sole aquarium tenente cur manibus parentetur. 14.h
Solis & lunæ cursus per eandem lineam. 18.e
Solis deliquium quando contingat. .ibi.
Sol quanto minor sit suo circo. 19.d
Solis tardior quàm lunæ cursus. 21.a
Solis ordo inter planetas. 21.d.&.22.b
Sol & luna humanæ uitæ moderatores. 22.e.
Solem Heraclitus fontem cœlestis lucis appellat. 22.h
Solis diuersa noïa. 22.h.&.61.a
Solis magnitudo. 23.b.c.&.24.c
Solis regressus à finibus tropicorum. 33.d.
Solida corpora quot dimensionibus distendantur. 28.b
Solis annus duodecim menses. 36.d.&.57.f
Solis cursus quot diebus perficiatur. 57.f.
Solem Ἀπόλλωνα dicunt 61.c.&.64.d
Sol boni consilij creditur antistes. 64.d.e
Sol cur Dionysius dictus. 64.d
Solis ueneratio sub nominibus Serapis & Isidis. 66.a
Solis ornamenta sub noïe Attinis. 66.f.
Sol Iouis oculus. 66.g
Solis simulacrum apud Aegyptios 66.g
Sol matutinus cur solito maior uideatur. 137.a
Solstitia unde dicta. 33.d.66.h
Solonis laus ampla. 42.e
Somniorum quinq; genera. 4.h.&.5.d
Somnium quid sit. 5.d.
Somniũ Scipionis quæ genera somni complectatur. 5.d
Sõnia quæ pro ueris habenda sint. 5.f
Somnij geminæ portæ. 5.g
Somnij portæ ex ebore & cornu. 5.g.
Somniorum lex. 11.d.
Somnij Homerici ueritas. 11.e
Sonus puerorum quando in uerba prorumpat. 10.e
Sonus tono minor, semitonum dicitur. 27.g
Soni musici cur sacrificijs adhibiti. 29.d
Sonus unde fiat. 30.b
Sonus quõ aut acutior aut grauior proferatur. 30.b
Sonus cœlestium corporũ cur à nobis nõ audiantur. 30.f.
Sors seruorum non contemnenda. 52.g
Sphærarum uagantium. 7. ordines 9.e
Sphærarum uagantiũ motus inferiora quæq; guber- (nat. 9.e
Sphæra quid sit. 17.h
Sphæra extima quo sensu summus deus uocetur. 20.c
Sphærarum singularũ circulorum diuisio. 24.d
Sphæra prima aplanes uocatur. 30.d
Sphæræ primæ motus quis. 30.d
Sphærarum uagantium motus qui. 30.d
Squalere uerbum quid Virg. significet. 121.f
Squamarum æris medica uis 140.b
Statiuæ feriæ quæ. 59.d
Stati dies qui dicantur 59.g
Stella quid sit. 17.g
Stellarum specifica differentia. 17.g
Stellarum errantium proprius motus. 18.d.&.20.c.
Stellarum omnium par celeritas & silis motus. 18.a
Stellarum quædã cur nobis semp uideatur, quædã nõ sp
Stellæ singulæ uniuersa terra maiore. 19.d (.19.b.
Stellæ fixæ an suo motu agantur. 20.d.
Stellarum fixarũ motus cur nobis incognitus. ibid.
Stellarum nomina unde. 22.c
Stella cur malefica esse dicatur. 22.d
Stellæ inferiorum sphærarum qua ratione in zodiaco meare dicantur. 24.d
Stellæ aliæ breuiore, aliæ longiori cursu zodiacum percurrunt. 24.d
Stereon corpus quod. 6.h
Stratonis obseruatio circa fabricã humani corporis. 10.d
Stomachus patersamiliâs medicis dictus. 127.c
Styli dicendi duo. 90.f
Sumptuariæ leges cædem cibariæ dictæ. 85.a
Superficies ultimus terminus corporum. 64.b
Superficies unde. 8.h.&.28.c
Sus pregnans cur Maiæ sacrificijs mactetur. 55.f
Syenæ ciuitatis situs. 33.f
Symphoniæ musicæ quinq;, & unde constent. 27.g.28.a
Συζυγία, quid & quot numero. 132.f.

TAntali fabula quid mysterij habeat. 13.g
Tarquinius Priscus Demarati filius. 47.h
Tarentina nux. 85.g.
Tarentinum. Tarentinæ oues
Taurus signum cur Veneri assignatum. 55.c.
Taurus signum ad naturam solis refertur. 67.d.
Taurus quibus dijs immoletur 80.c
Tempus motus concepti fœtus in utero. 8.b
Temperantiæ officia. 12.d.c
Temperatæ zonæ terminus. 33.d
Tempus ante mundum non fuit. 35.c.&.50.h.
Tempora solis cursus efficit. 35.c.
Tempus quid sit. 50.b
Ternarij & quaternraij numerorum laus. 8.d
Ternarius aĩæ perfectionẽ designat. 9.c
Terra tota puncti instar ad cœlum. 19.c.31.b.
Terra punctum ad magnitudinem circulorum. 19.d
Terra immobilis hæret. 21.h.&.23.g
Terra aëris & aquæ fex. 21.h
Terræ mensura quoties multiplicata quantitatem solis efficiat. 23.c.
Terræ umbra unde fiat. 23.f
Terræ ambitus quot milium stadiorum. 23.f
Terra cur immobilis hæreat. 26.d
Terram nonam & ultimam sphæram horizon diuidit. 31.b
Terræ quinq; zonæ. 31.b.
Terra Saturnia dicta. 49.b
Terræ pars quæ sub pedibus nostris est habitatur, & distincta est zonis perinde ac nostra. 31.b

Terræ quam habitamus latitudo. 34.g.
Terra Ops dicta. 52.e
Terræ hemisphærium duplex 66.c
Tessera cubus dicta. 6.h.&.28.d
Thasia nux quæ & amygdala. 85.f
Theocritus Chius propter scomma occisus. 125.h
Theophrasti sententia de lacteo circulo. 18.c.
Thereon rex citerioris Hispa. 65.g
Thyreos Apollo unde. 51.c.
Thymbreus Apollo unde. 62.h
Timentes quare laxamentum uentris patiantur. 133.g.
Tityonis iecur à uulture tondi quid sit. 13.g
Toga picta & prætexta insignia magistratuum Hetruscorum. 47.h.
Tonus quid & eius diuisio. 27.g
Transmittere cursu campos. 118.f.
Tremor unde. 133.g.
Tria in omni motu. 38.g
Trigonum corpus quod 6.g
Triplaris numerus quis. 27.g
Tria ad effectum uidendi necessaria. 137.d
Tritones cur in æde Saturni uideantur. 50.g.
Trinundinus dies quis. 60.e
Tristis pro amato. 119.e
T. Hostilius tertius Romanorum rex. 47.h
T. Hostilius prætextæ usum primus instituit. ibi.
Tuba an à lituo augurali differat. 121.g
Tutela seu Philotis ancilla. 54.c
Tutelæ ius in pueris ad usq; .14. annum. 10.f

VAtinius lapidatus. 73.f.
Veneris stellæ unde notabilis benignitas. 22.d
Venus unde procreata 50.h
Veneris Architidis apud Assyrios maxima ueneratio. 66.c.
Veneris deæ imago cur obnupto capite uideatur. 66.d
Venerem prouocantia. 129.f
Ventris duo orificia. 127.c
Ventris laxamentum cur timorem comitetur. 133.g.
Venæ quomodo uacuefiant & obstruantur. 134.e
Verba obsoleta exautoratáq; fugienda. 46.h.
Vesper pars diei & unde. 45.c
Vestæ deæ aris quando nouus ignis accendebatur. 55.b
Vestibulum quid sit. 122.d
Ve particula. ibidẽ.
Vexare uerbum quid significet. 121.b
Vicissitudinis humanarum rerum causæ. 35.e.
Vidua unde dicta. 59.a.
Vini natura & medica uis. 134.c.
Vinum fomes & incitabulum ingenij. 75.a
Vinum naturá ne frigidum an calidum. 129.d
Vinum aconito hausto medetur. 129.e.
Vinum sudore defessis, & laxato uentre cur ingeratur. 129.f.
Vino cur insomnis oblinatur. ibid.
Vinum defecatum cur ualidius. 134.a
Vina cur in Aegypto frigida. 131.f
Vinum optimum quod uetustissimum. 134.b
Vinum cur semiplenis uasis in acorẽ corrũpatur. 134.c
Vinum quod in medio uasis est cur optimum. 134.d
Vina cur nunq; uel raro congelascant 137.a
Virgilij laus. 9.c.&.16 e.&.34.a.&.59.f.&.60.h.et 68.h.&.69.c.&.76.e.&.90.b.g.&.104.f
Virgilius Homericæ perfectionis in oĩbus imitator. 11.f
Virgilij epla ad Augustum. 69.c
Virgilius pontifex maximus. 69.c
Virgilius summus augur. 69.c
Virgilius proprijssime uerbis ad sacrificia pertinentẽ bus usus est. 76.b per totum.
Virgiliana æneis unde effigiata. 90.h.
Virgilij & Homeri uersuum collationes ferè per totum quintum librum.
Virgilij sedula æmulatio Homeri. epithetorũ 104.h
Virgilius declinationib. græcis maxĩe oblectatus. 108.h
Virgilius cur Acheloum pro aqua posuerit. 108.d
Virgilium non nisi ab his qui græce calluerint intelligi posse. 112.h
Virgilius quos uersus uel ex dimidio sui uel penè solidos ex alijs traxerit, folijs. 113..114..115..116.117.118.
Virgilius quibus epithetis usus sit 119.d.e.f
Virgilius quibus figuris usus sit. 120.a
Virgilij loci explicantur. 121.g
Virgo signum cur manu aristam habeat. 67.b
Virtutum stabiliora præmia. 6.a.
Virtus sola beatos efficit. 12.a.
Virtutum officia secundum Stoicos. 12.a
Virtutum quatuor genera secundum Platonicos. 12.b
Virtutis fructus in quo consistat. 35.a.
Virtutum duplex genus. 42.d.
Vitisator Dionysius. 119.g
Vitulari quid. 76.e
Vitula dea lætitiæ præses. ibidẽ.
Visio quid, & quomodo fiat. 5.c.&.137.a
Vlios Apollo. 61.g
Vmbra terræ unde. 23.f.
Vmbra cuiuslibet corporis quo mõ pellatur. 33.f
Vmbilicus in homine recens nato quando apparcat. 10.e
Vmbri quõ diem diuiserunt. 45.b.
Vnitas apud geometras primum locum obtinet. 6.h
Vnitas fons & origo omnium numerorum. 7.f
Vnguibus hoïs nullus sensus inest. 132.c
Vnio Cleopatræ reginæ Aegypti. 85.c
Vocales septem à natura, & earũ pronuntiatio. 10.f
Vocalium soni septem numero. ibi.
Voces quibus Virg. primus usus esse uidetur. 118.d
Volupiæ deæ sacellum ubi. 52.b.
Vomere undam non incleganter à Virg. positum. 118.a
Vox cur in fœïs & eunuchis sit tenuior. 133.d
Vrania cur octaua Musarum. 29.c.
Vrbes quomodo deuoueantur. 80.c
Vri gallica uox. 119.c

Universidad de Deusto Biblioteca

INDEX OPERIS.

Vrina potus retrimentum. 138.g
Vsurpandi lex. 45.c.& A.Gel.cap.2.lib.3
Vuarum multa genera 86.e
Vulnera ex æreo mucrone facta cur minus noxia. 140.d

Zodiacus quõ latitudinem adeptus sit 18.d
Zodiacus unus, & quibus signis constet 42.d
Zodiacus in duodecim partes diuisus. 24.d.h
Zodiacus signifer appellatus 25.e
Zodiacus inter ambas temperatas uoluitur. 34.c
Zodiaci signa ad naturam solis referuntur. 67.a
Ζυγὸς latine libra, signum zodiacum. 55.d
Zonæ quinq; terræ. 31.b
Zonarum cœli procul à sole positarum perpetuum frigus. 21.g
Zonæ quinq; habitabiles, quinq; itidẽ habitationis impatientes. 31.c
Zonæ eædem terræ insunt quæ cœlo 33.d
Zonæ temperatæ quis finis. 33.d

Finis.

ERRATVLA.

Folio.8.facie.1.uer.25.ἐφίαλτης. Fol.9.fa.2.uer.38.ἑπτάδι. Fo.18.fa.2.uer.27.Similiter. Fo.22.fa.2.uer.1.qui. Fo.30.fa.2.uer.11.faciemus. Fo.40.fa.2.uersu.4.quod non. Ibidem.14.pòst, potest. Fo 44.fa.1.uer.19.negotia. Fo.82.fa.1.uer. 23.lumbos caprigenos, fortè legendum. Fo.86.fa.2.uer.16.fieri istuc. Folio.93.facie.2.post uersum (Vertitur in) subde hos ex octauo Iliados:

Εν δ' ἔπεσ' ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο
Ελκον νύκτα μέλαιναν ὑπὸ ζείδωρον ἄρουραν.

SOMNIVM SCIPIONIS

EX LIBRO SEXTO CICERONIS DE REPVBLICA EXCERPTVM.

B CVM IN AFRICAM VENISSEM, ANNIO MANLIO CONSVle ad quartam legionem tribunus, ut scitis, militũ, nihil mihi potius fuit, q̃ ut Masinissam conuenirem regem, familiæ nostræ iustis de causis amicissimũ. Ad quem ut ueni, complexus me senex, collachrymauit: aliquãto pòst suspexit ad cœlũ, & grates, inquit, tibi ago summe Sol, uobisq́ reliqui cœlites, quod antequam ex hac uita migro, conspicio in meo regno, & his tectis P. Cornelium Scipionem, cuius ego nomine recreor ipso. Itaq́ nunquam ex animo meo discedit illius optimi atq́ inuictissimi uiri memoria. Deinde ego illum de suo regno, ille me de nostra repu. percontatus est: multisq́ uerbis ultro citroq́ habitis, ille nobis consumptus est dies. Pòst autem regio apparatu accepti, sermonem in multam noctem produximus, cũ senex nihil nisi de Africano loqueretur, om̃iaq́ eius non facta solum, sed etiam dicta meminisset. De
C inde ut cubitum discessimus, me & defessum uia, & qui ad multam noctẽ uigilassem, arctior quàm solebat somnus complexus est. Hic mihi (credo equidẽ ex hoc quod eramus locuti: fit enim sæpe ferè, ut cogitationes sermonesq́ nostri pariãt aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo uidelicet sæpissime uigilans solebat cogitare & loqui) Africanus se ostendit, ea forma, quæ mihi ex imagine eius q̃ ex ipso notior erat. Quẽ ut agnoui, equidem cohorrui. Sed ille, ades inquit animo, & omitte timorem Scipio: & quæ dicam, memoriæ trade. Vidés ne illam urbẽ, quæ parére Po. Ro. coacta per me, renouat pristina bella, nec potest quiescere? (Ostendebat autem Carthaginem, de excelso & pleno stellarum illustri & claro quodam loco) ad quam tu
D oppugnandam nunc uenis penè miles. Hanc hoc biẽnio consul euertes, eritq́ cognomen hoc tibi per te partum, quod habes adhuc hæreditarium à nobis. Cum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris, cẽsorq́ fueris, & obieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Græciam, delegére iterum cõsul absens, bellum maximum conficies, Numantiam excindes. Sed cum eris curru Capitolium inuectus, offendes remp. perturbatam consilijs nepotis mei. Hic tu Africane ostendas oportebit patriæ lumen animi, ingenij, cõsilijq́ tui. Sed eius temporis ancipitem uideo quasi fatorum uiam. Nam cum ætas tua septenos octies solis anfractus reditusq́ conuerterit, duoq́ hi numeri (quorũ uterq́ plenus, alter altera de causa habet) circuitu naturali, summam tibi fatalem confecerint, in te unum atq́ in tuum nomen se tota conuertet ciuitas. Te senatus, te om̃es boni, te socij, te Latini intuebuntur. Tu eris unus, in quo nitatur

ciuitatis ſalus. Ac ne multa, dictator rempu. conſtituas oportet, ſi impias pro-
pinquorũ manus effugeris. Hic cum exclamaſſet Lælius, ingemuiſſentq; cæ-
teri uehementius, leniter arridens Scipio, quæſo, inquit, ne me à ſomno excite
tis, & pax ſit rebus. Audite cætera. Sed quo ſis Africane alacrior ad tutãdam
rempu. ſic habeto: Oĩbus qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint,
certum eſſe in cœlo & definitum locum, ubi beati ſempiterno æuo fruanť. Ni
hil eſt enim illi principi deo, qui omnem mundum regit (quod quidem in ter
ris fiat) acceptius, quàm cõcilia cœtusq; hominum iure ſociati, quæ ciuitates
appellantur. Harum rectores & conſeruatores hinc profecti, huc reuertũtur.
Hic ego, & ſi eram perterritus, non tam mortis metu, quàm inſidiarum à me-
is, quæſiui tamẽ, uiueret ne ipſe, & pater Paulus, & alĩ quos nos extinctos ar
bitrabamur. Imò uero, inquit, ĩ uiuunt, qui è corpor uinculis tanquam è car
cere euolauerunt. Veſtra uero quæ dicitur uita, mors eſt. Quin tu aſpicias ad
te ueniẽtem patrem Paulum. Quem ut uidi, equidem uim lachrymarum pro
fudi: ille autem me complexus atque oſculans, flere prohibebat. Atq; ego ut
primum fletu repreſſo, loqui poſſe cœpi, quæſo, inquam, pater ſanctiſſime at-
que optime, quoniam hæc eſt uita, ut Africanum audio dicere, quid moror in
terris? quin huc ad uos uenire propero? Nõ eſt ita, inquit ille. Niſi enim is, cu
ius hoc templum eſt omne quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodĩs liberaue
rit, huc tibi aditus patére nõ poteſt. Homines enim ſunt hac lege generati, qui
tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium uides, quæ terra dicit:
hisq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uoca-
tis, quæ rotundæ & globoſæ diuinis animatæ mentibus, circulos ſuos orbés
q; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & pĩs omnibus retinen
dus animus eſt in cuſtodia corporis, nec iniuſſu eius, à quo ille eſt nobis da-
tus, ex hominum uita migrãdum eſt, ne munus humanum aſſignatum à deo,
defugiſſe uideamini. Sed ſic Scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iuſti-
tiam cole & pietatẽ: quæ cum magna in parentibus & propinquis, tum in pa
tria maxima eſt. Ea uita, uia eſt in cœlum, & in hunc cœtum eorũ, qui iam ui-
xerũt, & corpore laxati illum incolunt locum, quem uides, (erat autem is ſplẽ
didiſſimo candore inter flammas elucens circulus) quem uos (ut à Graĩs acce
piſtis) orbem lacteum nuncupatis. Ex quo omnia mihi contemplanti, præcla-
ra cætera & mirabilia uidebantur. Erant autem hæ ſtellæ, quas nunquam ex
hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium, quas eſſe nunquam ſuſpicati
ſumus. Ex quibus erat ea minima, quæ ultima à cœlo, citima terris luce luce-
bat aliena. Stellarum autem globi, terræ magnitudinem facile uincebant. Iam
uero ipſa terra ita mihi parua uiſa eſt, ut me imperĩ noſtri, quo quaſi punctũ
eius attingimus, pœniteret. Quam cum magis intuerer, quæſo (inquit Africa
nus) quouſq; humi defixa erit tua mens? Nonne aſpicis quæ in templa uene-
ris? Nouem tibi orbibus uel potius globis cõnexa ſunt omnia, quorum unus
eſt cœleſtis extimus, qui reliquos complectitur omneis, ſummus ipſe deus, ar
cens & continens cæteros, in quo ſunt infixi illi qui uoluuntur ſtellarum cur-
ſus ſempiterni. Cui ſubiecti ſeptem, qui uerſantur retro contrario motu atque
cœlum. E quibus unum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniã nomi-
nant.

nant. Deinde hominũ generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis.
Tum rutilus & horribilis terris, quem Martẽ dicitis. Deide ſubter mediã fe-
rè regionẽ ſol obtinet, dux & princeps & moderator luminũ reliquor, mens
mundi & tempatio: tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret & compleat.
Hũc ut comites conſequunť Veneris alter, alter Mercurĩ curſus. In infimoq;
orbe luna radĩs ſolis accenſa conuertiť. Infra autem eã nihil eſt niſi mortale &
caducum, præter animos munere deor hominum generi datos. Supra lunam
ſunt æterna omnia. Nam ea quæ eſt media & nona tellus, neq; moueť, & infi
ma eſt, & in eam ferunť oĩa nutu ſuo pondera. Quæ cum intuerer ſtupens,
ut me recepi: quid hic, inq;, quis eſt, qui complet aures meas, tantus & tam dul
cis ſonus? Hic eſt, inquit ille, q interuallis coniunctus imparibus, ſed tñ pro ra
ta parte ratione diſtinctis, impulſu & motu ipſor orbium conficitur: & acuta
cum grauibus temperans, uarios æquabiliter concẽtus efficit. Nec enim ſilen
tio tãti motus incitari poſſunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte grauí-
ter, ex altera aũt acute ſonent. Quam ob cauſam ſummus ille ſtellifer cœli cur
ſus, cuius conuerſio cõcitatior eſt, acuto & excitato mouetur ſono: grauiſſimo
aũt hic lunaris atq; infimus. Nam terra nona immobilis manẽs, ima ſede ſem
per hæret, complexa mediũ locũ mũdi. Illi autem octo curſus, in quibus eadẽ
uis eſt modor, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos, qui numerus re-
rum oĩum ferè nodus ẽ. Quod docti homines neruis imitati atq; cantibus,
apuerunt ſibi reditũ in hunc locum: ſicut alĩ, qui præſtantibus ingeniis, in ui-
ta humana, diuina ſtudia coluerunt. Hoc ſonitu oppletæ aures hominũ obſur
duerunt: nec eſt ullus hebetior ſenſus in uobis. Sicut ubi Nilus ad illa quæ Ca
tadupa nominanť, præcipitať ex altiſſimis montibus, ea gens quæ illum locũ
accolit, propter magnitudinẽ ſonitus ſenſu audiendi caret. Hic uero tantus eſt
totius mundi incitiſſima conuerſione ſonitus, ut eum aures hominum capere
non poſſint: ſicut intueri ſolẽ aduerſum nequitis, eiusq; radĩs acies ueſtra ſen-
ſusq; uinciť. Hæc ego admirans, referebam tamen oculos ad terram identidẽ.
Tunc Africanus: Sentio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum ac domũ con
templari: quæ ſi tibi parua, ut ẽ, ita uidetur, hæc cœleſtia ſemper ſpectato, iſta
humana contemnito. Tu eĩ quam celebritatem ſermonis hominum, aut quã
expetẽdam conſequi gloriam potes? Vides habitari in terra raris & anguſtis
in locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, uaſtas ſolitudines interiectas:
hosq; qui incolunt terrã, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab
alĩs ad alios manare poſſit: ſed partim obliquos, partim trãſuerſos, partim et-
iam aduerſos ſtare uobis, à qbus expectare gloriã certe nullã poteſtis. Cernis
aũt eandem terrã quaſi quibuſdã redimitã & circundatã cingulis. E quibus du
os maxime inter ſe diuerſos, & ipſis uerticibus cœli ex utraq; parte ſubnixos
obriguiſſe pruina uides: medium aũt illum & maximum, ſolis ardore torreri.
Duo ſunt habitabiles, quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtũt, aduerſa uobis
urgent ueſtigia, nihil ad ueſtrum genus. Hic autem alter ſubiectus aquiloni
quem incolitis, cerne q; tenui uos parte contingat. Omnis autem terra quæ co
liť a uobis, anguſtata uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt, cir
cunfuſa illo mari, quod Atlanticũ, quod magnum, quod Oceanum appellatis

in terris: qui tñ tanto nomine q̃ sit paruus uides. Ex his ipsis cultis notisq; ter- E
ris, num aut tuum aut cuiusq; nostrum nomẽ, uel Caucasum hũc, quẽ cernis,
transcẽdere potuit? uel illum Gangem tranatare? uel quis in reliquis orientis
aut obeuntis solis ultimis, aut aquilonis austri' ue partibus tuũ nomẽ audiet?
Quibus amputatis, cernis profecto, quantis in angustijs uestra se gloria dilata
ri uelit. Ipsi autem qui de uobis loquuntur, q̃ loquentur diu? Quinetiam si cu
piat proles illa futurorũ hominũ deinceps laudes uniuscuiusq; nostrum à pa-
tribus acceptas posteris prodere, tamen propter eluuiones exustionesq; terra
rum, quas accidere tẽpore certo necesse est, non modo non æternã, sed ne diu-
turnã quidem gloriam assequi possumus. Quid aũt interest, ab his qui postea
nascentur, sermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit qui antè nati sunt, qui
nec pauciores, & certe meliores fuerunt uiri? præsertim, cum apud eos ipsos à F
quibus audiri nomen nostrum potest, nemo unius anni memoriam consequi
possit. Homines autem annum tantum solis, id est, unius astri reditum metiun
tur: re ipsa autem, cum ad idem, unde semel profecta sunt, cuncta astra redie-
rint, eandemq; totius cœli descriptionem longis interuallis retulerint, tunc il-
le uere uertẽs annus appellari potest, in quo uix dicere audeo, quàm multa ho
minum secula teneantur. Nanq; ut olim sol deficere hominibus extinguiq; ui
sus est, cum Romuli animus hæc ipsa in templa penetrauit: ita quandoq; cum
ab eadem parte sol, eodemq; tẽpore iterum defecerit, tum signis omnibus stel
lisq; ad idem principium reuocatis, expletum annum habeto. Cuius quidem
anni nondum uicesimam partem scito esse conuersam. Quocirca si reditum in G
hunc locũ desperaueris, in quo omnia sunt magnis & præstantibus uiris, q̃ti
tandem est ista hominum gloria, quæ pertinere uix ad unius anni partem ex-
iguam potest? Igitur alte spectare si uoles, atq; hãc sedem & æternam domum
contueri, neq; te sermonibus uulgi dederis, nec in præmijs humanis spem po-
sueris rerum tuarum. Suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerum de
cus. Quid de te alij loquantur, ipsi uideant, sed loquentur tamen. Sermo enim
ille omnis, & angustijs cingitur his regionum quas uides, nec unquam de ul-
lo perennis fuit, & obruitur hominum interitu, & obliuione posteritatis extin
guitur. Quæ cum dixisset, ego uero, inquam, Africane, siquidem benemeritis
de patria quasi limes ad cœli aditum patet: quanquam à pueritia uestigijs in-
gressus patris & tuis, decori uestro non defui, nunc tamen præmio tanto pro H
posito, enitar multo uigilantius. Et ille: Tu uero enitere, & te habeto non esse
mortalem, sed corpus hoc. Nec enim tu is es, quẽ forma ista declarat: sed mens
cuiusq;, is est quisq;: non ea figura quæ digito demõstrari potest. Deum te igi
tur scito esse, siquidem ẽ deus qui uiget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet,
qui tam regit & moderatur & mouet id corpus, cui præpositus est: quàm hũc
mundum ille princeps deus. Et ut mundum ex quadam parte mortalem ipse
deus æternus, sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Nam quod sem-
per mouetur, æternum est: quod autẽ motum affert alicui, quodq; ipsum agi-
tatur aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finẽ habeat necesse est. So-
lum igitur quod sese mouet, quia nunquam deseritur à se, nunquam ne mouе-
ri quidem desinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium
mo-

A mouendi. Principio autem nulla est origo. Nam ex principio oriuntur omnia:
ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim id esset principiũ, quod gi-
gneretur aliunde. Quod si nunq; oritur, nec occidit quidem unq;. Nam prin-
cipium extinctũ, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit. Siquidẽ
necesse est à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod
à seipso mouet. Id autem nec nasci potest, nec mori: uel concidat omne cœlum,
omnisq; natura consistat necesse est, nec uim ullã nanciscatur, qua à primo im
pulsu moueatur. Cum pateat igitur, æternum id esse, quod à seipso moueatur,
quis est qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum autem est
omne quod pulsu agitat externo. Quod enim est animal, id motu cietur interi-
ore & suo. Nam hæc est propria natura animæ atq; uis. Quæ si est una ex oĩ-
B bus quæ sese moueat, neq; nata certe est, & æterna est. Hanc tu exerce optimis
in rebus. Sunt autem hæ optimæ curæ de salute patriæ, quibus agitatus & ex
ercitatus animus, uelocius in hanc sedem & domum suã peruolabit. Idq; ocy-
us faciet, si iam tum cum inclusus erit in corpore, eminebit foras: & ea quæ ex
trà erunt cõtemplans, q̃ maxime se à corpore extrahet. Nanq; eorũ animi qui
se uoluptatibus corporis dediderunt, earũq; se quasi ministros præbuerũt, im
pulsuq; libidinum uoluptatibus obedientium, deorum & hominum iura uio
lauerunt, corporibus elapsi circum terrã ipsam uolutantur, nec hunc in locum
nisi multis exagitati seculis, reuertuntur. Ille discessit, ego somno solutus sum.

C # MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QUÀM ELEGANTISSIMÆ LIBER PRIMUS.

*Quæ differentia & quæ similitudo sit inter Platonis ac Ciceronis de rep. libros: Curq; aut ille in-
dicium Eri, aut hic somnium Scipionis operi suo asciuerit.* Caput I.

D INTER PLATONIS ET CICERONIS libros q̃s de rep. uterq; constituit, Eustachi fili ui
tæ mihi dulcedo pariter & gloria, hoc ĩteresse prima fronte, pspeximus, q; ille remp. ordinauit, hic retulit. Alter qualis esse deberet, alter q̃lis esset à maioribus instituta, disseruit. In hoc tñ uel maxime opis similitudinẽ seruauit imitatio, q; cũ Plato in uoluminis cõclusione à quodã uitæ reddito, quam reliquisse uidebat, indicari faciat, qui sit exutarũ corporibus status animarum, adiecta his quadam sphærarum uel siderum non otiosa descriptione: rerum facies non dissimilia significans, à Tulliano Scipione per quietem sibi ingesta narrat. Sed quod uel illi cõmento tali, uel huic tali somnio in his potissimum libris opus fuerit, in quibus de rerump. statu loquebatur, quó uе attinuerit inter gubernandarum urbium constituta, circulos, orbes, globosq; describere: de stellarum modo, de cœli conuersione tractare, quæsitu dignum & mihi uisum est, & alijs fortasse uideatur: ne uiros sapientia præcellentes, nihilq; in uestigatione ueri nisi diuinum sentire solitos, aliquid castigato opi ad-

Differentia.

Similitudo.

Cur aut Plato Erũ reuiuiscẽtẽ, aut Cicero Scipionem somnio excitatũ induxerit.

Universidad de Deusto Biblioteca

iecisse superfluum suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt, ut liquido mens operis de quo loquimur, innotescat. Rerum omnium Plato & actuum naturam penitus inspiciens, aduertit in omi sermone suo de reipublicæ institutione proposito, infundendum animis iustitiæ amorem, sine qua non solū respublica, sed ne exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parua consta bit. Ad hunc porro iustitiæ affectum pectoribus inculcandum, nihil æque pa trocinaturum uidit, quàm si fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hunc uero superstitem durare post hominem, qui poterat ostendi, ni si prius de animæ immortalitate constaret? Fide autem facta perpetuitatis ani marum, consequens esse animaduertit, ut certa illis loca nexu corporis absolu tis, pro contemplatu probi improbi ue meriti, deputata sint. Sic in Phœdone, inexpugnabilium luce rationum anima in uerā dignitatem propriæ immor talitatis asserta, sequitur distinctio locorum, quæ hanc uitam relinquētibus ea lege debentur, quam sibi quisq; uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post peractā pro iustitia disputationem, de habitu post corpus animarum, morali grauitate Socraticæ dulcedinis ammonemur. Idem igitur obseruanter secutus est in illis præcipue uoluminibus, quibus statum reipublicæ formandum recepit. Nam postquam principatum iustitiæ dedit, & docuit animam post animal non perire, per illam demum fabulam (sic enim quidam uocant) quò anima post corpus euadat, uel unde ad corpus ueniat, in fine operis asseruit: ut iustitiæ uel cul tæ præmium, uel spretæ pœnam animis quippe immortalibus subiturisq; iudicium, seruari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore iudicio reseruās, quàm ingenio repertus est. Postquam in omni reip. otio ac negotio palmā iustitiæ disputando dedit, sacras immortalium animarum sedes, & cœlestium arcana regionum, in ipso consummati operis fastigio collocauit: indicās quò his perueniendum uel potius reuertendum sit, qui remp. cum prudentia, iustitia, fortitudine, atq; moderatione tractauerint. Sed ille Platonicus secretorum relator Er quidam nomine fuit, natione Pamphylius, miles officio: qui cum uulneribus in prælio acceptis uitam effudisse uisus, duodecimo demum die inter cæteros unà perēptos ultimo esset honorandus igne, subito seu recepta anima, seu retenta, quicquid emensis inter utranq; uitam diebus egerat uiderat ue, tan quam publicum professus indicium, humano generi nuntiauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri conscius doleat irrisam, exemplum tamen stolidæ reprehensionis uitans, excitari narraturum q; reuiuiscere maluit.

Quid respondendum Colori Epicureo, putanti philosopho nō esse utendum fabulis: quasq; fabulas philosophia recipiat, & quando his philosophi soleant uti. Caput II.

AC prius q; somnij uerba consulamus, enodandum nobis est, à quo genere hominum Tullius memoret uel irrisam Platonis fabulam, uel ne idem sibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitū uulgus intelligi, sed genus hominum ueri ignarum sub peritiæ ostentatione: quippe quos & legisse talia, & ad reprehendendum animatos constaret. Dicemus igitur, & quos in tantum philosophum referat, quādam censuræ exercuisse leuitatem, quis ue eorum etiam scriptam reliquerit accusationem: & postremo, quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi necessaria est, responderi conueni

at

at obiectis. Quibus, qd factu facile est, eneruatis, iam quicquid contra Ciceronis opinionē etiā in Scipionis somnium, seu iaculatus est unq; morsus liuoris, seu forte iaculabitur, dissolutum erit. Epicureorū tota factio æquo semp errore à uero deuia, & illa extimans ridenda quæ nesciat, sacrum uolumē & augustissima irrisit naturæ seria. Colores uero inter Epicuri auditores loquacita te notabilior, etiā in librum retulit, quæ de hoc amarius cauillatus est. Sed cætera quæ iniuria notauit (siquidem ad somnium de quo hic procedit sermo, nō attinent) hoc loco nobis omittenda sunt. Illam calumniā persequemur, quæ nisi supplodetur, manebit Ciceroni cum Platone communis. Ait enim à philoso pho fabulā non oportuisse confingi, quoniam nullum figmēti genus ueri professoribus conueniret. Cur enim, inquit, si rerum cœlestium notionem, si habitum nos animarum docere uoluisti, non simplici & absoluta hoc insinuatione curatū est, sed quæsita persona, casusq; excogitata nouitas, & composita aduocati scena figmenti, ipsam quærendi ueri ianuā mendacio pollueret? Hæc quoniam cum de Platonico Ero iactantur, etiā quietem Africani nostri somniantis incusant: (Vtraq; enim sub apposito argumento electa persona est, quæ cō moda enuntiandis haberet) resistamus urgēti, & frustra arguens refellat calumnia: ut una dissoluta, utriusq; factum, incolumem, ut fas est, retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis repugnat philosophia, nec oīibus acquiescit. Et ut facile secerni possit, quæ ex his ab se abdicet, ac uelut profana ab ipso uestibulo sacræ disputationis excludat, quæ ue etiam sæpe ac libenter admittat, diuisionum gradibus explicandum: Fabulæ, quarū nomē indicat falsi professionem, aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis, aut adhortationis quoq; in bonā frugē gratia repertæ sunt. Auditum mulcent, uelut comœdiæ, quales Menander, eius ue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis casibus amatorum referta: quibus uel multum se Arbiter exercuit, uel Apuleium nonnunq; lusisse miramur. Hoc totum fabularū genus, qd solas aurium delicias profitet, è sacrario suo in nutricum cunas, sapientiæ tractatus eliminat. Ex his autē quæ ad quandam uirtutum speciem intellectum legentis hortantur, fit secunda discretio. In quibusdam enim & argumentum ex ficto locatur, & per mendacia ipse relationis ordo contexitur, ut sunt illæ Aesopiæ fabulæ elegantia fictionis illustres. At in alijs argumentū quidē fundatur ueri soliditate, sed hæc ipsa ueritas per quædā composita & ficta profertur: & hæc iam uocat narratio fabulosa, non fabula: ut ceremoniarū sacra Hesiodi & Orphei, quæ de deorū progenie actu ue narrantur: ut mystica Pythagoreorū sensa referunt. Ergo ex hac secunda diuisione quam diximus, à philosophiæ libris prior species, quæ concepta de falso per falsum narrat, aliena est. Sequens in aliam rursus discretionem scissa, diuiditur. Nam cum ueritas argumento subest, solaq; fit narratio fabulosa, non unus reperitur modus per figmentum uera referendi. Aut enim contextio narrationis per turpia & indigna numinibus, ac monstro similia componitur: ut dei adulteri, Saturnus patris Cælij pudenda abscindens, & ipse rursus à filio regno potito in uincula cōiectus: quod genus totum philosophi nescire malunt. Aut sacrarū rerum notio sub pio figmentorū uelamine, honestis & tecta rebus, & uestita nominibus enuntiat. Et hoc est solum figmenti genus, qd

Quid Platoni obiecerit Colores Epicureus.

Responsio.

Quas fabulas philosophia reijciat, et quas recipiat.

cautio de diuinis rebus philoſophantis admittit. Cum igitur nullam diſputationi pariat iniuriam uel Er index, uel ſomnians Africanus, ſed rerum ſacrarum enuntiatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus, accuſator tandem edoctus à fabulis fabuloſa ſecernere, conqeſcat. Sciendū eſt tn̄, non in oēm diſputationē philoſophos admittere fabuloſa uel licita, ſed his uti ſolēt, cū uel de anima, uel de aereis uel de æthereis poteſtatibus, uel de cæteris diſs loquunt̄. Cæterꝝ cum ad ſummū & principē oīm deū̄, q apud græcos τἀγαθὸν· πρῶτον παντὸς αἴτιον. nuncupat̄, tractatus ſe audet attollere: uel ad mentē quā Græci νοῦν appellāt, originales rerꝝ ſpecies q̄ ἰδέας dictæ ſunt continentē, ex ſummo natā & ꝓfectā deo: cum de his inc̄p loquunt̄, ſummo deo & mente, nihil fabuloſum penitus attingunt. Sed ſi quid de his aſſignare conant̄, quæ non ſermonē tantummodo, ſed cogitationē q̄c̄p humanā ſupant, ad ſimilitudines & exēpla cōfugiunt. Sic Plato cum περὶ τἀγαθοῦ loq eſſet animatus, dicere quid ſit, non eſt auſus: hoc ſolū de eo ſciens, q̄p ſciri quale ſit ab homine non poſſit. Solum uero ei ſimillimum de uiſibilibus ſolē reperit: & ꝑ eius ſimilitudinē uiam ſermoni ſuo attollēdi ſe ad non cōprehenſibilia patefecit. Ideo & nullum ei ſimulacrū, cum diſs aliꝭs cōſti tueret̄, finxit antiquitas: quia ſummus deus natac̄p ex eo mens, ſicut ultra animam, ita ſupra naturā ſunt: q̄ nihil fas eſt de fabulis ꝓuenire. De diſs autē, ut dixi, cæteris, & de anima, non fruſtra ſe, nec ut oblectēt, ad fabuloſa cōuertunt, ſed quia ſciūt inimicam eſſe naturæ aptam nudamc̄p expoſitionē ſui, quæ ſicut uulgaribus hoīm ſenſibus intellectum ſui uario rerꝝ tegmine opimentoc̄p ſub traxit, ita à prudentibus arcana ſua uoluit ꝑ fabuloſa tractari. Sic ipſa myſteria figurarꝝ cuniculis operiunt̄, ne uel his adēptis nudam rerꝝ taliū ſe natura p̄beat, ſed ſummatibus tm̄ uiris ſapientia interp̄te ueri arcani conſciis, contenti ſint reliqui, ad uenerationē figuris defendentibus à uilitate ſecretum. Numenio denic̄p inter philoſophos occultorꝝ curioſiori, offenſam numinum, c̄p Eleuſina ſacra interp̄tando uulgauerit, ſomnia prodiderunt: uiſo ſibi ipſas Eleuſinas deas habitu meretricio ante aptum lupanar uidere proſtantes: admirātic̄p, & cauſas non conueniēteis numinibus turpitudinis conſulēti, reſpondiſſe iratas: ab ipſo ſe adyto pudicitiæ ſuæ ui abſtractas, & paſſim adeuntibus proſtitutas. Adeo ſemꝑ ita ſe & ſciri & coli numina maluerūt, qualiter in uulgus antiquitas ip̄a fabulata eſt: quæ & imagines & ſimulacra formarum talium prorſus alienis, & ætates tam incremēti quàm diminutionis ignaris, & amictus ornatusq̄p uarios corpus non habentibus, aſſignauit. Secundum hæc Pythagoras ipſe atc̄p Empedocles, Parmenides quoc̄p & Heraclitus, de diſs fabulati ſunt: nec ſecus Timæus, qui progenies eorum ſicut traditum fuerat, executus eſt.

Quando philoſophi uti ſoleant fabulis.

Aliàs πρῶτον αἴτιον.

Quinque eſſe genera ſomniandi, atque ſomnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri.

Caput III.

HIs prælibatis, anteq̄ ipſa ſomnij ῥῆσις tractemus, prius q̄t ſomniādi modos obſeruatio deꝑhenderit, cū licentiā figurarꝝ q̄ paſſim quieſcētibus ingerunt̄, ſub definitionē & regulam uetuſtas mitteret, ediſſeramus: ut cui eorꝝ gn̄i ſomnium quo de agimus applicandū ſit, innoteſcat. Oīm q̄ uidere ſibi dormientes uident̄, quinc̄p ſunt principales diuerſitates & noīa: Aut em̄ ē ὄνειρος ſc̄dm Græcos, qđ Latini ſomniū uocant: aut ē ὅραμα, qđ uiſio recte appellat̄: aut χρηματισμός, qđ oraculū nuncupat̄: aut eſt ἐνύπνιον, q̄d inſomniū dicitur: aut ē φάντασμα, q̄d Cicero (q̄ties opus hoc noīe fuit) uiſum uocauit. Vltima ex his duo cū uideāt̄, cura interp̄tatiōis indigna ſūt, q̄a nihil diuinatiōis apportant, ἐνύπνιον dico & φάντασμα. Eſt em̄ ἐνύπνιον, q̄ties cura oppreſſi animi uel corporis ſiue fortunæ, q̄lis uigilantē fatigauerit, talē ſe ingerit dormienti. Animi, ut ſi amator delicijs ſuis aut fruentē ſe uideat, aut carentē: ſi metuens q̄s imminentē ſibi uel inſidijs uel poteſtate p̄ſonā, aut incurriſſe hanc ex imagine cogitationū ſuarꝝ, aut effugiſſe uideat̄. Corporis, ſi temeto ingurgitatus, aut diſtētus cibo, uel abundātia p̄ſocari ſe extimet, uel grauātibus exonerari: aut cōtrà, ſi eſuriens cibū̄, aut potū̄ ſitiēs, deſiderare, quærere, uel etiā inueniſſe uideat̄. Fortunæ, cū̄ ſe quis exiſtimat, uel potētia, uel magiſtratu, aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Hæc & his ſimilia, q̄m̄ ex habitu mentis quietē ſicut p̄uenerant, ita & turbauerant dormientis, unà cum ſomno aduolant, & pariter euaneſcunt.

Quinq; ſomniorū genera.

Somnium.

Hinc & inſomnio nomē, non quia per ſomnium uidetur (hoc enim eſt huic gn̄i cōmune cum cæteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantūmodo eſſe creditur dū̄ uideat̄, poſt ſomnium nullā ſui utilitatem uel ſignificationē relinquit. Falſa eſſe inſomnia, nec Maro tacuit: Sed falſa ad cœlum mittūt inſomnia manes. Cœlū̄ hic uiuorꝝ regionē uocans: q̄a ſicut dij nobis, ita nos defunctis ſup̄i habemur. Amorē quoc̄p deſcribens, cuius curā ſemꝑ ſequuntur inſomnia, ait: Hærēt infixi pectore uultus, Verbac̄p, nec placidā membris dat cura quietem. Et poſt hæc: Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent! φάντασμα uero, hoc ē ui ſum, cum inter uigiliā & adultam quietē, in quadā (ut aiunt) prima ſomnij nebula adhuc uigilare ſe exiſtimās q̄ dormire uix cœpit, aſpicere uideat̄ irruentes in ſe, uel paſſim uagantes formas, à natura ſeu magnitudine ſeu ſpecie diſcrepātes, uariasc̄p tēpeſtates rerꝝ uel lætas uel turbulētas. In hoc gn̄e ē ἐγρήγορσις, quē publica ꝓſuaſio q̄eſcentes opinat̄ inuadere, & pōdere ſuo p̄ſſos ac ſentiētes grauare. His duobus modis ad nullā noſcendi futuri opem receptis, tribus cæteris in ingenium diuinationis inſtruimur. Et eſt oraculū̄ q̄dem, cum in ſomnis parens, uel alia ſancta grauisc̄p ꝑſona, ſeu ſacerdos, uel etiā deus, apte euenturꝝ quid, aut non euenturꝝ, faciendum, uitandum' ue denūtiat. Viſio eſt aūt, cum id q̄s uidet, q̄d eodem modo quo apparuerat eueniet. Amicum ꝑegre cōmorantem quem non cogitabat, uiſus eſt ſibi reuerſum uidere, & procedenti obuius quem uiderat uenit in amplexus. Depoſitū̄ in q̄ete ſuſcepit, & matutinus ei p̄cator occurrit, mandans pecuniā tutelæ, & fidei cuſtodiæ celandam committens. Somnium proprie uocat̄, q̄d tegit figuris, & uelat ambagibus, nō ni ſi interp̄tatione intelligendā ſignificationem rei quæ demonſtat̄. Quod quale ſit, non à nobis exponendum eſt, cum hoc unuſq̄ſc̄p ex uſu q̄d ſit aguoſcat. Huius q̄nc̄p ſunt ſpecies, aut em̄ ꝑprium, aut alienū̄, aut cōe, aut publicū̄, aut gn̄ale eſt. Proprium eſt, cum ſe q̄s facientē patientem' ue aliq̄d ſomniat. Alienum, cum aliū̄. Cōe, cum ſe unà cum alio. Publicū̄ eſt, cum ciuitati foróue uel theatro, ſeu q̄buſlibet publicis mœnibus actibus' ue, triſte uel lætum q̄d exiſtimat accidiſſe. Gn̄ale eſt, cum q̄s circa ſolis orbē lunarē ue globū̄, ſeu alia ſidera, ul' cœlū̄, oēsc̄p terras, aliq̄d ſōmniat inouatū̄. Hoc aūt q̄d Scipio uidiſſe ſe retulit, tria illa q̄ ſola ꝓbabilia ſunt gn̄a principalitatis amplectit̄: & oēs ip̄ius ſōnij ſpe

6. æneidos.

4. æneidos.

Phantaſma.

Oraculum.

Viſio.

Somnium.

Scipiōis ſomnium ad q̄d genus ſit referendum.

cies attingit. Est enim oraculum: quia Paulus & Africanus uterq; parens, sancti graues q; ambo, nec alieni à sacerdotio, quod illi euenturæ esset enuntiarũt. Est uisio: quia loca ipsa, in quibus post corpus, uel qualis futurus esset aspexit. Est somnium: quia rerũ, quæ illi narratæ sunt, altitudo, tecta profunditate prudentiæ, non potest nobis nisi scientia interptationis aperiri. Ad ipsius quoq; somnij species omnes refertur. Est proprium: quia ad supera ipse perductus est, & de se futura cognouit. Est alienum: q̃ quem statum aliorum animæ sortitæ sunt, deprehendit. Est cõmune: q̃ eadem loca tam sibi q̃ cæteris eiusdem meriti didicit pparari. Est publicum: q̃ victoriã patriæ, & Carthaginis interitũ, & Capitolinum triumphum, & sollicitudinẽ futuræ seditionis agnouit. Est generale: q̃ cœlum cœliq; circulos conuersionisq; concentum, uiuo adhuc homini noua & incognita: stellarum etiam ac luminum motus, terræq; omnis situ suspiciendo uel despiciendo concepit. Nec dici potest nõ aptũ fuisse Scipionis personæ somnium, q̃d generale esset & publicum: quia necdum illi cõtigisset amplissimus magistratus: imò cũ adhuc, ut ipse dicit, penè miles haberet. Aiũt enim, non habẽda pro ueris de statu ciuitatis somnia, nisi quæ rector eius magistratus ue uidisset: aut quæ de plebe non unus, sed multi similia somniassent. Ideo apud Homerũ, cum in concilio Græcorũ Agamemnon somnium q̃d de instruendo prælio uiderat, publicaret: Nestor qui non minus ipse prudẽtia, q̃ omnis iuuenta uiribus iuuit exercitum, conciliãs fidem relatis, de statu inquit publico credẽdum regio somnio: quod si alter uidisset, repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat, ut Scipio, & si necdũ adeptus tũc erat consulatũ, nec erat rector exercitus, Carthaginis somniaret interitum, cuius erat autor futurus: audiretq; victoriam beneficio suo publicandã: uideret etiam secreta naturæ, uir nõ minus philosophia q̃ uirtute præcellens. His assertis, quia superius falsitatis insomniorum Vergilium testem citantes, eius uersus fecimus mentionẽ, eruti de geminarũ somnij descriptione portarũ: si quis forte quærere uelit, cur porta ex ebore falsis, è cornu ueris sit deputata, instruetur autore Porphyrio, qui in commentarijs suis hæc in eundem locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descripta: Latet (inquit) omne uerum: hoc tamen anima, cum ab officijs corporis somno eius paululum libera est, interdum aspicit: nonnunq̃ tẽdit aciem, nec tamẽ peruenit. Et cum aspicit, tamen non libero & perfecto lumine uidet, sed interiecto uelamine, quod nexus naturæ caligantis obducit. Et hoc in natura esse idẽ Vergilius asserit, dicens: Aspice, nanq; omnem, quæ nunc obducta tuẽti Mortales hebetat uisus tibi, & humida circum Caligat, nubem eripiam. Hoc uelamen cum in quiete ad uerũ usq;, aciem introspiciẽtis admittit: de cornu creditur: cuius ista natura est, ut tenuatum uisui peruium sit. Cum aũt à uero hebetat ac repellit obtutũ, ebur putat: cuius corpus ita natura densatũ ẽ, ut ad q̃uis extremitatẽ tenuitatis crassum, nullo uisu ad ulteriora tendente penetret.

Quõ somnium publicũ cõuenit Scipioni adhuc militi.

Sõnij portæ.

Propositum seu scopus huius somnij quis sit. Caput IIII.

TRactatis generibus & modis, ad quos somniũ Scipionis referẽ, nunc ipsam eiusdem somnij mentem, ipsumq; propositũ quod Græci σκόπον uocãt, anteq; uerba inspiciant, tentemus aperire: & eò ptinere propositũ præsentis operis asseramus, sicut iam in principio huius sermonis adstruximus, ut animas bene de rep. meritorũ, post corpora cœlo reddi, & illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipsum hæc occasio ad narrandum somnium prouocauit, quod longo tempore se testatus est silentio condidisse. Cum em̃ Lælius quereretur, nullas Nasicæ statuas in publico, in interfecti tyrãni remuneratione locatas, respondit Scipio post alia in hæc uerba: Sed quanquam sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum uirtutis est præmium, tamen illa diuina uirtus, non statuas plumbo inhærentes, nec triumphos arescentibus laureis, sed stabiliora quædam, & uiridiora præmiorum genera desiderat. Quæ tamen ista sunt inquit Lælius? Tũ Scipio, patimini me inquit (quoniam tertium diem iam feriati sumus) & cætera prosequi, quibus ad narrationem somnij uenit, docẽs illa esse stabiliora & uiridiora præmiorũ genera, quæ ipse uidisset in cœlo bonis rerũp. seruata rectoribus, sicut his uerbis eius ostenditur: Sed quo sis Africane alacrior ad tutandã remp. sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certũ esse in cœlo & definitũ locum, ubi beati sempiterno æuo fruant̃. Et paulo pòst, hunc certũ locum qui sit designãs, ait: Sed sic scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iustitiã cole & pietatẽ: quæ cum magna in parẽtibus & propinquis, tum in patria maxima est. Ea uita uia est in cœlum, & in hunc cœtum, eorũ qui iam uixerint: & corpore laxati incolunt locum, quẽ uides, significans galaxian. Sciẽdum est em̃, q̃ locus in q̃ sibi uideat esse Scipio per quietem, lacteus circulus est, qui galaxias uocat̃. Siquidẽ his ỹbis in principio utitur: Ostẽdebat autem Carthaginem de excelso & pleno stellarũ illustri & claro quodam loco. Et paulo pòst apertius dicit: Erat autem is splẽdidissimo candore inter flammas circulus elucens, quem uos (ut à Graijs accepistis) orbẽ lacteum nuncupatis: ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebant̃. Et de hoc quidẽ galaxia, cũ de circulis loquemur, plenius differemus.

Quanq̃ omnes numeri modo quodam pleni sint, tamen octonarium ac septenarium peculiariter plenos dici: quamq; ob causam octonarius plenus uocetur. Caput V.

SEd iam quoniã inter libros, q̃s de repu. Cicero, quos ue prius Plato scripserat, quæ differẽtia, quæ similitudo habeatur, expressimus, & cur operi suo uel Plato Eri indiciũ, uel Cicero somniũ Scipionis asciuerit: q̃d ue sit ab Epicureis obiectum Platoni, uel quemadmodum debilis calumnia refellatur, & quibus tractatibus philosophi admisceant, uel à quibus penitus excludant fabulosa, retulimus: adiecimusq; post hæc necessario genera omniũ imaginum, quæ falsò, quæq; uerò uidentur ĩ somnijs: ipsasq; distinximus species somniorũ, ad quas Africani somniũ constaret referri: & cur Scipioni cõuenerit talia somniare: & de geminis somnij portis: q̃ fuerit à ueteribus expressa sententia sup his oñibus: ipsius somnij, de quo loqmur, mẽtem propositũq; signauimus: & partẽ cœli euidenter exp̃ssimus, in q̃ sibi Scipio p quietẽ, hæc uel uidisse uisus ẽ, uel audisse q̃ retulit. Nũc iam discutiẽda nobis sunt ipsius somnij ỹba, non oĩa, sed ut q̃q; uidebunt̃ digna quæsitu. Ac prima nobis tractãda se ingerit pars illa de numeris, in q̃ sic ait: Nam cum ætas tua septenos octies solis anfractus reditusq; cõuerterit, duoq; hi nũeri, quorũ utercq; plenus, alt̃ altera de causa habet̃, circuitu naturali summã tibi fatalẽ confecerint, in te unum atq; in tuum

tuum nomen se tota conuertet ciuitas. Te senatus, te omnes boni, te socij, te Latini intuebunt: tu eris unus in quo nitat tota ciuitatis salus: ac ne multa, dictator remp. constituas oportet, si impias propinquorum manus effugeris. Plenitudinem hic non frustra numeris assignat. Plenitudo enim proprie nisi diuinis rebus supernisq; non conuenit: neq; enim corpus proprie plenum dixeris, quod cum sui sit impatiens effluendo, alieni appetes est hauriendo. Quæ si metallicis corporibus non usu eueniunt, non tamen plena illa, sed uasta dicenda sunt. Hæc est igitur communis numerorum omnium plenitudo, cp cogitatio ni à nobis ad superos meanti, occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. Inter ipsos tamen proprie pleni uocantur secundum hos modos, qui præsenti tractatui necessarij sunt, qui aut uim obtinent uinculorum, aut corpora rursus efficiuntur, aut corpus efficiunt: sed corpus, qd intelligendo, nõ sentiendo concipias. Totum hoc, ut obscuritatis depulsetur offensa, paulo altius repetita rerum luce, pandendum est: Omnia corpora superficie finiuntur, & in ipsam eorum pars ultima terminatur. Hi autem termini, cum sint semper circa corpora qrum termini sunt, incorporei tamẽ intelliguntur. Nam quousq; corpus esse dicetur, necdum terminus intelligitur: cogitatio quæ conceperit terminum, corpus relinqt. Ergo primus à corporibus ad incorporea transitus, ostẽdit corporum terminos: & hæc ẽ prima incorporea natura post corpora, sed nõ pure, nec ad integrum carens corpore. Nam licet extra corpus natura eius sit, tamen nõ nisi circa corpus apparet. Cum totũ denicp corpus nominas, etiã superficies hoc uocabulo continetur. De corporibus eam, tametsi non res, sed intellectus sequestrat. Hæc superficies sicut est corporis terminus, ita lineis terminatur, quas suo nomine grammas Græcia uocauit. Punctis lineæ finiũtur. Et hæc sunt corpora quæ mathematica uocant, de quibus solerti industria geometriæ disputat. Ergo hæc superficies cum ex aliqua parte corporis cogitat, pro forma subiecti corporis accipit numerum linearis. Nam seu trium, ut trigonum: seu quatuor, ut quadratum: seu plurium sit angulorum, totidẽ lineis sese ad extrema tangentibus planities eius includit. Hoc loco admonendi sumus, qd omne corpus lõgitudinis, latitudinis, & altitudinis dimensionibus cõstat. Ex his tribus in lineæ ductu una dimensio est, longitudo: est enim sine latitudine. Planities uero quam Græci ἐπιφάνειαν uocant, longo latoq; distenditur, alto caret: & hæc planities quantis lineis cõtineatur, expressimus. Soliditas autem corporum constat, cum his duabus additur altitudo: fit enim tribus dimensionibus impletis corpus solidum, quod στερεὸν uocãt, qualis est tessera, quæ cubus uocatur. Si uero non unius partis, sed totius uelis corporis superficiem cogitare, qd proponimus esse qdratum (ut de uno qd exemplo sufficiet, disputemus) iam nõ quatuor, sed octo anguli colligunt: quod tum animaduertis, si sup unũ quadratum, quale prius diximus, alterum tale altius impositum mẽte cõspicias, ut altitudo q illi plano deerat, adijciat: fiatq; tribus dimẽsionibus impletis corpus solidum, qd stereon uocãt, ad imitationẽ tesseræ q cubus uocat. Ex his apparet octonarium numerum solidum corpus & esse & haberi: siquidem unũ apud geometras puncti locũ obtinet. Duo, lineæ ductũ faciũt, q duobus punctis, ut suprà diximus, coërcet. Quatuor γῶνο puncta aduersum se in duobus ordini

Nullũ corpus plenum.

Oẽs nũeri quo dammõ pleni.

Qui numeri proprie pleni uocentur.

Cur octonarius plenus dicatur, rõ prima.

dinibus bina per ordinem posita, exprimunt quadri speciẽ, à singulis punctis in aduersum punctũ iecta linea. Hæc quatuor ut diximus duplicata, & octo facta, duo quadra similia describũt: quæ sibi suppositа, additaq; altitudine, formam cubi, qd est solidũ corpus, efficiunt. Ex his apparet antiquiorẽ esse numerum superficie & lineis, ex quibus illã constare memorauimus, formisq; oĩbus. A lineis em ascendit ad numeros, tanq; ad priorem, ut intelligat ex diuersis numeris lineares, q formæ geometricæ describant. Ipsam uero superficiẽ cũ lineis suis, primam post corpora diximus incorpoream esse naturam, nec tamẽ sequestrandam, propter perpetuam cum corporibus societatem. Ergo quod ab hac sursum recedit, iam purè incorporeum ẽ. Numeros autem hac superiores præcedens sermo patefecit. Prima ẽ igitur perfectio incorporalitatis in numeris. Et hæc est, ut diximus, numerorũ omnium plenitudo. Seorsum autem illa (ut suprà admonuimus) plenitudo est eorum, qui aut corpus efficiunt, aut efficiuntur, aut uim obtinẽt uinculorum, licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur, esse non ambigã. Qualiter autẽ octonarius numerus solidum corpus efficiat, antè satis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iure dicet propter corporeæ soliditatis effectum. Sed & ad ipsam cœli harmoniam, *Ratio secũda.* id est concinentiam, hunc numerus magis aptum esse non dubium est, cũ sphæræ ipsæ octo sint, quæ mouẽtur, de quibus secuturus sermo procedet. Oẽs *Tertia.* quoq; partes, de quibus constat hic numerus, tales sunt, ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim aut de his quæ neq; generãtur, neq; generant, de monade & septem: quæ qualia sint, suo loco plenius explicabitur: aut de duplicato eo qui & generatur, & generat, id ẽ quatuor. Nam hic numerus quatuor & nascitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinq;, quorum alter primus omnium numerorum impar apparuit. quinarij autem potentiam sequẽs tractatus attinget. Pythagorici uero hunc numerum iustitiam *Quarta.* uocauerũt, quia primus omnium ita soluitur in numeros pariter pares, hoc ẽ, in bis quaterna: ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur in bis bina. Eadẽ quoq; qualitate cõtexitur, id ẽ, bis bina bis. *Quinta.* Cum ergo & cõtextio ipsius, pari æqualitate procedat, & resolutio æqliter redeat usq; ad monadem, q diuisionẽ arithmetica ratione nõ recipit, merito propter æqlem diuisionem iustitiæ nomẽ accepit. Et quia ex supradictis oĩbus apparet, cpta & partiũ suarum, & seorsum sua plenitudine nitat, iure plenus uocat.

Multas esse causas, cur septenarius plenus uocetur. Caput VI.

SVpereſt ut septenariũ quoq; numerum plenũ iure uocitãdum ratio in medio constituta psuadeat. Ac primũ hoc trãsire sine admiratione nõ possumus, cp duo numeri qui in se multiplicati uitale spatium uiri fortis includerẽt, ex pari & impari cõstiterunt. Hoc em uere pfectum ẽ, qd ex horum pmixtione gnatur. Nã impar numerus mas, & par fœmina uocat. Itẽ arithmetici imparẽ patris, & parẽ matris appellatione uenerant. Hinc & Timæus Platonis, fabricatorẽ mundanæ animæ deum, partes eius ex pari & impari, id ẽ duplari & triplari numero, intertexuisse memorauit: ita ut à duplari usq; ad octo, à triplari usq; ad uigintiseptẽ staret alternatio mutuãdi. Hi em primi cubi utrinq; nascunt: siquidẽ á paribus bis bini, qui sunt quatuor, superficiẽ faci

faciunt:bis bini bis,qui sunt octo,corpus solidum fingunt. A dispari uero ter E
terna quæ sunt nouem,superficiem reddunt: & ter terna ter,id est,ter nouena,q̃
sunt uigintiseptem,primum æque cubum alterius partis efficiunt. Vnde intel
ligi dat̃,hos duos numeros,octo dico & septem, qui ad multiplicationem an-
norum perfecti in rep.uiri conuenerunt,solos idoneos ad efficiendam mundi
animam iudicatos,quia nihil post autorem potest esse perfectius. Hoc quoque
notandum est, quod superius asserentes communem numerorum omnium di
gnitat̃,antiquiores eos superficie & lineis eius,omnibusq; corporibus osten-
dimus: procedens autem tractatus inuenit numeros & ante animam mũdi fu
isse, quibus illam contextã augustissima Timæi ratio naturæ ipsius conscia te
stis expressit. Hinc est q; pronuntiare non dubitauerunt sapientes,animam es- F
se numerum se mouentem.

Prima rõ cur pfectus sit numerus septenarius, ex partibus ipsius sumpta.

Nunc uideamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habe
at̃:cuius ut p̃fius plenitudo noscat̃,primũ merita partiũ de q̃bus constat,tũ de
mũ q̃d ipse possit,inuestigemus. Cõstat septenarius nũerus,uel ex uno & sex,
uel ex duobus & q̃nq;,uel ex tribus & q̃tuor. Singularẽ compagũ mẽbra tra
ctemus:ex quibus fatebimur nullũ alium numerẽ tam uaria esse maiestate fœ
cundum. Ex uno & sex,compago prima componit̃. Vnum aũt,quod μονὰς
id est unitas,dicit̃,& mas idem & fœmina est:par idem atq; impar,ipse nõ nu
merus,sed fons & origo numerorẽ. Hæc monas initium finisq; omnium,neq;
ipsa principij aut finis sciens,ad summum refertur deum, eiusq; intellectum à
sequentiũ numero rerum & potestatum sequestrat: nec in inferiore post deũ G
gradu frustra eam desideraueris. Hæc illa est mens,è summo nata deo,quæ ui
ces temporẽ nesciens,in uno semper quod adest,consistit æuo: cumq;,utpote
una,non sit numerabilis,innumeras tamen generẽ species,& de se creat,& in-
tra se continet. Inde quoq; aciem paululũ cogitationis inclinãs,hanc monadẽ
reperies ad animam referri. Anima em̃ aliena à syluestris cõtagione materiæ,
tantum se autori suo ac sibi debens,simplicem sortita naturam,cum se anima
dæ immensitati uniuersitatis infundat, nullũ init tamen cum sua unitate diuor
tium. Vides ut hæc monas orta prima rerum causa,aduq; animam ubiq; in-
tegra,& semp indiuidua cõtinuationem potestatis obtineat. Hæc de monade
castigatius q̃ se copia suggerebat. Nec te remordeat,q; cum om̃i numero præ
esse uideatur,in cõiunctione præcipue septenarij prædicetur. Nulli enim apti-
us iungitur monas incorrupta,q̃ uirgini. Huic autem numero,id est septena- H
rio,adeo opinio uirginitatis inoleuit,ut Pallas quoq; uociteť. Nam uirgo cre
ditur,quia nullũ ex se parit numerũ duplicatus, q intra denariũ coarcteť,quẽ
primum limitem cõstat esse numerorum. Pallas ideo,quia ex solius monadis
fœtu,& multiplicatione processit:sicut Minerua solo ex uno parente nata phi
beť. Senarius uero qui cum uno cõiunctus septenarium facit,uariæ ac mul

Vis numeri senarij.

tiplicis religionis & potentiæ est. Primum,q; solum ex om̃ibus numeris q in
fra decem sunt,de suis partibus constat. Habet enim medietatẽ,& tertiam par
tem,& sextam partem:& est medietas tria,tertia pars duo,sexta pars unum, q̃
om̃ia simul sex faciũt. Habet & alia suæ uenerationis indicia: sed ne lõgior fa-
ciat sermo fastidium, unum ex om̃ibus eius officium persequemur,quod ideo
præ-

A p̃tulimus,quia hoc commemorato,non senarij tm̃,sed & septenarij pariter di-
gnitas astruetur. Humano partui frequẽtiorem usum nouem mensium, certo
numerorum modulamine natura constituit:sed ratio sub asciti senarij numeri
multiplicationẽ procedens,etiam septem menses compulit usurpari. Quãbre-
uiter absoluteq; duos esse primos om̃ium numerorẽ cubos,id est,à pari octo,
ab impari uigintiseptem,& esse imparem marẽ, parem fœminã superius exp̃s
simus. Horẽ uterq; si per senarium numerum multiplicetur,efficiunt dierẽ nu
merum,qui septem mensibus explicãtur. Coeant em̃ numeri,mas ille qui me-
moratur,& fœmina,octo scilicet & uigintiseptem,pariunt ex se quinq; & tri-
ginta. Hæc sexies multiplicata,creant decem & ducentos,qui numerus dierũ
mẽsem septimũ claudit. Ita est ergo natura fœcũdus hic numerus, ut primam
B humani partus perfectionem, quasi arbiter quidam maturitatis,absoluat.

Discretio uero partus futuri (sicut Hippocrates refert)sic in utero dignosci
tur: Aut enim septuagesimo,aut nonagesimo die conceptus mouetur. Dies er
go motus,quicunq; fuerit de dũobus,ter multiplicatus,aut septimum,aut no-
num explicat mensem. Hæc de prima septenarij copulatione libata sint. Se
cunda de duobus & quinq; est. Ex his dyas,quia post monadem prima ẽ,pri
mus est numerus. Hæc ab illa om̃ipotentia solitaria,incorporis intelligibilis li
nea prima defluxit. Ideo & ad uagas stellarum & luminum sphæras refertur,
quia hæ quoq; ab illa quæ ἁπλανὴς dicitur,in numerum sciss̃æ, & in uarij mo-
tus contrarietatem retortæ sunt. Hic ergo numerus cũ quinario aptissime iun
gitur,dum hic ad errantes,ut diximus,ad cœli zonas ille referatur. Sed ille ra
C tione scissionis,hic numero. Illa uero quinario numero proprietas excepta po
tentiæ ultra cæteras eminenteis euenit,q; solus om̃ia quæq; sunt,quæq; uidẽ-
tur esse,complexus est. Esse autẽ dicimus intelligibilia, uideri esse corporalia
omnia,seu diuinum corpus habeant,seu caducum. Hic ergo numerus simul
om̃ia & supera & subiecta designat. Aut em̃ deus summus est,aut mens ex eo
nata,in qua species rerum continentur: aut mundi anima,quæ animarẽ omni
um fons est,aut cœlestia sunt usq; ad nos,aut terrena natura est,& sic quinari
us rerum om̃ium numerus impletur. De secunda septenarij numeri coniuncti
one dicta hæc,pro affectatæ breuitatis necessitate sufficiãt. Tertia est de tri
bus & quatuor,quæ quãtum ualeat,reuoluamus:Geometrici corporis ab im
D pari prima planities in tribus lineis constat:his enim trigonalis forma conclu
ditur. A pari uero prima in quatuor inuenitur. Item scimus secundum Plato-
nem,id est,secundũ ipsius ueritatis arcanum,illa forti inter se uinculo colliga-
ri,quibus interiecta medietas præstat uinculi firmitatem. Cum uero medietas
ipsa geminatur,ea q̃ extima sunt, non tenaciter tantum,sed etiam insolubiliter
uinciuntur. Primo ergo ternario numero contigit,ut inter duo summa,mediũ
q̃ uinciret,accipet. Quaternarius ẏo duas medietates primus om̃ nactus est,
quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex conditorq; mutuatus,inso-
lubili inter se uinculo elementa deuinxit,sicut in Timæo Platonis assertũ est.
Nec aliter tam controuersa sibi ac repugnantia,& natura communionem ab-
nuentia promiscuerit,terram dico & ignem,potuisse per tam iugabilem compe
tentiã fœderari,nisi duobus medijs,aeris & aquæ nexibus uincirentur. Ita em̃

Dyadis et quinarij uis ac uirtus.

Laus ternarij & quaternarij.

ele-

elementa inter se diuersissima, opifex tñ deus ordinis opportunitate cõnexuit, B
ut facile iungerent. Nam cum binæ in singulis qualitates essent, talẽ unicuiq;
de duabus alterã dedit, ut in eo cui adhæreret, cognatã sibi & similẽ reperiret.
Terra est sicca & frigida, aqua uero frigida & humida est: hæc duo elemẽta li
cet sibi p siccum humectumq; contraria sint, per frigidum tñ cõmune iungun
tur. Aer humectus & calidus est, & cũ aquæ frigidæ contrarius sit calore, con
ciliatione tñ socij copulat humoris. Sup hũc ignis cum sit calidus & siccus, hu
morẽ quidem aeris respuit siccitate, sed connectit societate caloris. Et ita fit, ut
singula quæq; elementorũ, duo sibi hinc inde uicina, singulis qualitatibus uel
ut quibusdã amplectant ulnis. Aqua terram frigore, aerẽ sibi nectit humore.
Aer aquæ humecto simili, & igni calore sociat. Ignis aeri miscet ut calido, ter P
ræ iungit siccitate. Terra ignẽ sicco patit, aquam frigore non respuit. Hæc tñ
uarietas uinculorũ, si elementa duo forent, nihil inter ipsa firmitatis habuisset,
si tria, minus quidẽ ualido, aliquo tñ nexu uinciẽda nodaret. Inter quatuor ue
ro insolubilis colligatio est, cũ duæ summitates duabus interiectionibus uinci
unt. Qđ erit manifestius, si in medio posueris ipsam continentiã sensus de Ti
mæo Platonis exceptã: Diuini decoris, inquit, ratio postulabat, talẽ fieri mun
dum, qui & uisum pateret & tactum. Constabat autẽ, neq; uideri aliquid pos
se sine ignis beneficio, neq; tãgi sine solido, & solidum nihil esse sine terra. Vn
de mundi omne corpus de igni & terra instruere fabricator incipiẽs, uidit duo
conuenire sine medio colligante non posse, & hoc esse optimum uinculum, qđ
& se pariter & à se liganda deuinciat. Vnã uero interiectionẽ, tunc solum pos G
se sufficere, cum superficies sine altitudine uincienda est. At ubi arctanda uincu-
lis est alta dimẽsio, nodum nisi gemina interiectione non necti. Inde aerem &
aquã inter ignẽ terramq; contexuit, & ita p omnia, una & sibi conueniens iuga
bilis competẽtia cucurrit, elementorũ diuersitatem ipsa differentiarũ æqualita-
te consocians. Nam q̃tum interest inter aquam & aerẽ causa dẽsitatis & pon
deris, tantundẽ inter aerem & ignem est. Et rursus, qđ interest inter aërem &
aquã causa leuitatis & raritatis, hoc interest inter terram & aquã. Item qđ in-
terest inter terram & aquã causa densitatis & ponderis, hoc interest inter aquã
& aerem. Et quod inter aquã & aerẽ, hoc inter aerẽ & ignẽ. Et cõtrà, quod in
terest inter ignẽ & aerem tenuitatis leuitatisq; causa, hoc inter aerem & aquã H
est. Et q̃d est inter aerẽ & aquam, hoc inter aquam intelligit & terrã. Nec so-
lum sibi uicina & cohærentia comparant, sed eadẽ alternis saltibus custoditur
æqualitas. Nam q̃d est terra ad aerẽ, hoc est aqua ad ignem: & q̃ties uerteris,
eandẽ repies iugabilẽ competentiã. ita ex ipso q̃ inter se sunt æqualiter diuer-
sa sociant. Hæc eo dicta sunt, ut apta ratione constaret, neq; planitiem sine tri-
bus, neq; soliditatẽ sine quatuor posse uiciri. Ergo septenarius numerus gemi
nam uim obtinet uinciẽdi, quia ambæ partes eius uincula prima sortitæ sunt:
ternarius cum una medietate, quaternarius cũ duabus. Hinc in alio loco eius-
dem somnij Cicero de septenario dicit: Qui numerus rerũ oim ferè nodus ẽ.

Itẽ omnia corpora aut mathematica sunt alumna geometriæ, aut talia q̃ ui-
sum tactũm ue patiant. Horũ priora tribus incrementorũ gradibus constant:
aut em linea ejcitur ex puncto, aut ex linea superficies, aut ex planitie soliditas.

Alte

A Altera ꝟo corpora q̃tuor elementorũ collato fœdere, in robur substantiæ cor
pulẽtæ cõcordi cõcretione coalescũt. Necnõ oim corporũ tres sunt dimensio
nes, lõgitudo, latitudo, & profunditas. Termini adnumerato effectu ultimo q̃tuor,
punctũ, linea, superficies, & ipa soliditas. Itẽ, cũ q̃tuor sint elementa ex q̃bus cõ
stãt corpora, terra, aqua, aër, & ignis, tribus sine dubio interstitijs separant: q̃rũ
unũ est à terra usq; ad aquã, ab aqua usq; ad aerẽ seq̃ns, tertiũ ab aëre usq; ad
ignẽ. Et à terra q̃dem usq; ad aquã spatiũ, necessitas à physicis dicit, qa uincire
& solidare credit, qđ est in corporibus lutulentum. Vñ Homericus censor cũ
Græcis imꝑcaretur, Vos omnes (inq;t) in terrã & aquã resoluamini, in id dicẽs,
qđ est in natura humana turbidum, q̃ facta est hoi prima concretio. Illud uero
qđ est inter aquã & aërem, ἁρμονία dicit, id est apta & cõsonans cõuenientia: qa
B hoc spatiũ est, qđ supioribus inferiora conciliat, & facit dissona cõuenire. Inter
aerem uero & ignem, obedientia dicit, qa sicut lutulenta & grauia supioribus
necessitate iunguntur, ita supiora lutulentis obedientia copulãtur, harmonia me-
dia coniunctionẽ utriusq; pstante. Ex quatuor igit elementis & tribus eorũ in
terstitijs, absolutionem corporũ cõstare manifestum est. Ergo hi duo numeri,
tria dico & quatuor, tã multiplici inter se cognationis necessitate sociati, efficiẽ
dis utrisq; corporibus, cõsensu ministri fœderis obsequuntur. Nec solũ expli-
candis corporibus hi duo numeri collatiuum pstant fauorẽ, sed q̃ternarium q
dem Pythagorici (quẽ τετρακτύν uocãt) adeo quasi ad pfectionem animæ ptinen
tem int arcana uenerant, ut ex eo & iurisiurandi religionẽ sibi fecerint, οὐ μὰ τὸν
C ἀμετέραν ψυχᾶ παράδοντα τετρακτύν. * Iuro tibi p eum, q dat aiæ nr̃æ quaternariũ nu- Aĩ. Per q̃ no-
merũ. Ternarius uero assignat animã tribus suis partibus absolutã. Quarũ stræ aĩæ nũe-
prima est ratio, quã λογιστικὸν appellant. Scda animositas, quã θυμικόν uocãt. Ter rũ dedit ipse
tia cupiditas, q̃ ἐπιθυμητικὸν nuncupat. Item nullus sapiẽtum animã ex sympho quaternum.
nijs quoq; musicis cõstitisse dubitauit. Inter has nõ paruæ potentiæ est, q̃ dicit
διὰ πασῶν. Hæc cõstat ex duabus, id est διὰ πεσάρων & διὰ πέντε. Fit autem diapen-
te ex hemiolio, & fit diatessarõ ex epitrito. Et est primus hemiolius tria, & pri
mus epitritus quatuor: qđ quale sit, suo loco plenius exequemur. Ergo ex his
duobus numeris constat diatessaron & diapente, ex quibus diapason sympho
nia gnatur. Vnde Vergilius nullius disciplinæ expers, planè & per omnia bea-
tos exprimere uolens, ait: O terq; quaterq; beati. .1. æneidos.

Hæc de partibus septenarij numeri sectantes cõpendia diximus, de ipo q̃q; Scda rõ perfe
D pauca dicemus. Hic numerus heptas nunc uocatur, antiquato usu primæ lr̃æ. ctionis nume-
Apud ueteres em septas uocitabatur, qđ ri septenarij.
Græco noie testabatur uenerationem de
bitã numero. Nã primo oim hoc nume-
ro aia mundana gnata est, sicut Timæus
Platonis edocuit. Monade em in uertice
locata, terni nũeri ab eadẽ ex utraq; parte
fluxerunt: ab hac pares, ab illa impares. i.
post monadẽ à parte altera duo, iñ quatu
or, deiñ octo: ab alta uero parte, tria, deiñ
nouẽ, et iñ uigintiseptẽ. Et ex his numeris

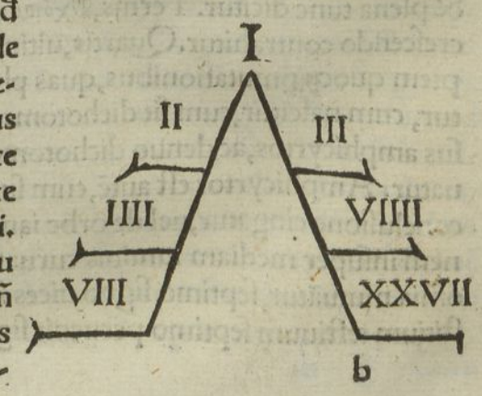

fa-

b

facta cõtextio,gñationem animæ impio creatoris effecit. Nõ parua ergo hinc E
potentia numeri huius oñditur,qa mundanæ aiæ origo septem finibus contineť. Septem quoqꝫ uagantiũ sphæraꝝ ordinem illi stelliferæ & oẽs cõtinenti subiecit artifex fabricatoris prouidentia, q̃ & supioris rapidis motibus obuiarent,& inferiora oĩa gubernarent. Lunã quoqꝫ quasi ex illis septimam, numerus septenarius mouet,cursumqꝫ eius ipse dispensat. Quod cum multis modis probetur,ab hoc incipiat oñdi. Luna octo & uiginti propè diebus totius zodiaci ambitum conficit. Nam etsi per triginta dies ad solem à quo profecta est,remeat,solos tñ ferè uigintiocto in tota zodiaci circuitione cõsumit: reliqs, solem qui de loco in quo eum reliqt,abcesserat,comp̃hendit. Sol em̃ unum de duodecim signis integro mẽse metitur. Ponamus ergo,sole in prima parte arietis constituto,ab ipsius(ut ita dicam)orbe emersisse lunã, quod eam nasci uocamus. Hæc post uigintiocto dies,& horas ferè septem,ad primã partem arietis redit:sed illic nõ inuenit solem. Interea em̃ & ipse progressionis suæ lege ulterius abcessit,& ideo ipsa necdum putatur eò unde profecta fuerat,reuertisse: quia oculi nr̃i tunc,non à prima parte arietis,sed à sole eam senserant processisse. Hunc ergo diebus reliquis,id est duobus,plus minus ue consequitur,& tũc orbi eius denuo succedens,ac denuo inde procedens,rursus dicitur nasci. Inde ferè nunq̃ in eodem signo bis continuo nascitur,nisi in Geminis,ubi hoc nonnunq̃ euenit,qa dies in eo sol duos supra triginta altitudine signi morante consumit. Rarissimò in alijs,si circa primã signi partem à sole procedat. Huius ergo uigintiocto dieꝝ numeri,septenarius origo est. Nam si ab uno usqꝫ ad septem q̃tum singuli numeri exprimunt, tm̃ antecedentibus addẽdo procedas, G
inuenies uigintiocto nata de septem. Hunc etiam numeꝝ,qui in quater septenos æqua sorte digeritur,ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiẽdamqꝫ consumit. Nam septem diebus ab extremitate septẽtrionalis oræ obliquè meando per latum,ad medietatem latitudinis peruenit, qui locus appellatur eclipticus. Septem sequentibus à medio ad imum australe delabitur. Septem alijs rursus ad medium obliquata conscendit. Vltimis septem,septentrionali redditur summitati. Item ijsdem quater septenis diebus om̃em zodiaci et longitudinem & latitudinem circùm perqꝫ discurrit. Similibus quoqꝫ dispensationibus hebdomadum luminis sui uices sempiterna lege uariãdo disponit. Primus em̃ septẽ,usqꝫ ad medietatẽ uelut diuisi orbis excrescit,& ἀνχότομος H
tunc uocatur. Scdis,orbem totum renascentes ignes colligendo iam complet, & plena tunc dicitur. Tertijs,ἀνχότομος rursus efficitur,cum ad medietatem decrescendo contrahitur. Quartis,ultima luminis sui diminutione tenuať. Septem quoqꝫ p̃mutationibus,quas phasis uocant Græci,toto mense distinguitur, cum nascitur,cum fit dichotomos,& cum fit ἀμφίκυρτος, cum plena,& rursus amphicyrtos,ac denuo dichotomos, & cũ ad nos luminis uniuersitate priuatur. Amphicyrtos est autẽ,cum supra diametrũ dichotomi est antecqꝫ orbis conclusione cingatur,uel de orbe iam minuens inter medietatem ac plenitudinem insuper mediam luminis curuat eminentiã. Sol quoqꝫ ipse,de quo uitã om̃ia mutuãtur,septimo signo uices suas uariat:nam à solstitio,hyemali ad solstitium æstiuum septimo peruenit signo:& à tropico uerno usqꝫ ad autumnale tropi-

Tertia.

Quarta.

Quinta.

A le tropicum septimi signi peragratione producitur. Tres quoqꝫ conuersio Sexta.
nes lucis æthereæ per hunc numeꝝ constant. Est aũt prima maxima,scda media,minima est tertia:& maxima est anni scdm solem,media mẽsis scdm lunã, minima diei scdm ortum & occasum. Est uero unaquæqꝫ cõuersio quadripartita,& ita constat septenarius numerus,id est ex tribus gñibus conuersionum, & ex quatuor modis quibus unaquæqꝫ conuertiť. Hi sunt aũt quatuor modi. Fit em̃ prima humida,deinde calida,inde sicca,& ad ultimum frigida. Et maxima cõuersio,id est anni,humida est uerno tp̃e,calida æstiuo,sicca autumno,frigida per hyemem. Media aũt cõuersio mensis per lunam ita fit,ut prima sit hebdomas humida,qa nascens luna humorem assolet concitare. Scda calida,adolescente in ea iam luce de solis aspectu. Tertia sicca,quasi plus ab ortu remota.
B Quarta frigida,deficiente iã lumine. Tertia uero conuersio,quæ est diei scdm ortum & occasum,ita disponiť, ꝙ humida sit usqꝫ ad primã de quatuor partibus partẽ diei,calida usqꝫ ad scdam,sicca usqꝫ tertiã,quarta iam frigida. Oce Septima.
anus quoqꝫ in incremento suo hunc numeꝝ tenet. Nam primo nascẽtis lunæ die fit copiosior solito,minuiť paulisper scdo, minoremqꝫ uidet eum tertius q̃ scdus,& ita decrescẽdo ad diem septimum peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par,& nonus fit similis sexto,decimus quinto,& undecimus fit q̃r to par,tertio quoqꝫ duodecimus,& tertiusdecimus fit similis scdo,quartusdecimus primo. Tertia uero hebdomas eadẽ facit quæ prima,quarta eadem quæ secunda. Hic deniqꝫ est numerus,qui hoiem concipi, formari,edi,uiuere,ali, Octaua.
ac per om̃es ætatum gradus tradi senectæ,atqꝫ om̃ino cõstare facit. Nam ut illud taceamus,ꝙ uteꝝ nulla ui seminis occupatũ, hoc dieꝝ numero natura cõ C
stituit, uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali mense redeunte purgari: hoc tñ prætereundum non est,quia semẽ quod post iactum sui intra horas septem non fuerit in effusionem relapsum,hæsisse in uitã pronuntiať. Veꝝ semine semel intra formãdi hominis monetã locato, hoc primum artifex natura molitur,ut die septimo folliculũ genitiuũ circundet humori ex mẽbrana tã tenui,qualis in ouo ab exteriore testa claudiť,& intra se claudit liquorẽ. Hoc cũ à physicis dep̃hensum sit,Hippocrates quoqꝫ ipse,qui tam fallere q̃ falli nescit, experimenti certus asseruit,referẽs in libro q̃ de natura pueri inscribiť,tale seminis receptaculũ de utero eius eiectum,quã septimo post cõceptum die gra-
D uidam intellexerat. Mulierẽ em̃ semine non effuso,ne grauida maneret orantẽ, imperauerat saltibus concitari, atqꝫ septimo die saltu eiectũ cum tali folliculo, qualẽ suprà retulimus,suffeciss̃e cõceptui: Hæc Hippocrates. Straton uero peripateticus, & Diocles Carystius per septenos dies cõcepti corporis fabricam hac obseruatione dispensant, ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis in superficie folliculi de q̃ diximus, apparere:tertia demergi eas introrsum ad ipsum cõceptionis humorẽ:quarta humorem ipsum coagulari, ut quiddã uelut inter carnem & sanguinẽ liquida adhuc soliditate conueniat: quinta ỹo interdũ fingi in ipsa substãtia humoris humanã figuram, magnitudine quidem apis,sed ut in illa breuitate mẽbra omnia,& designata totius corporis liniamẽta consistant. Ideo autem adiecimus,interdum, quia constat quoties quinta hebdomade fingitur designatio ista membroꝝ, mẽse septimo maturari partum.

Cum autem nono menſe abſolutio futura eſt, ſiquidem fœmina fabricatur, ſexta hebdomade iam mẽbra diuidi: ſi maſculus, ſeptima. Poſt partũ uero utrũ uicturꝰ ſit quod effuſum eſt, an in utero ſit præmortuũ, ut tm̃modo ſpirans naſcatur, ſeptima hora diſcernit. Vltra hunc em̃ horaꝝ numerum, quæ præmortua naſcuntur, aëris halitum ferre non poſſunt: quem quiſquis ultra ſeptem horas ſuſtinuerit, intelligit̃ ad uitam creatus, niſi alter fortè, qualis perfectum poteſt, caſus eripiat. Item poſt dies ſeptem iactat reliquias umbilici, & poſt bis ſeptem incipit ad lumẽ uiſus eius moueri, & poſt ſepties ſeptem liberè iam & pupulas, & totã faciem cõuertit ad motus ſingulos uidendoꝝ. Poſt ſeptem uero menſes dentes incipiunt mandibulis emergere. Et poſt bis ſeptẽ, ſedet ſine caſus timore. Poſt ter ſeptem, ſonus eius in uerba prorumpit. Et poſt quater ſeptem, non ſolum ſtat firmiter, ſed & incedit. Poſt quinquies ſeptem, incipit lac nutricis horreſcere, niſi forte ad patientiã longioris uſus continuata conſuetudine protrahatur. Poſt annos ſeptẽ, dentes qui primi emerſerãt, alijs aptioribus ad cibum ſolidum naſcẽtibus cedunt, eodemq; anno, id eſt ſeptimo, plenè abſoluitur integritas loquendi. Vnde & ſeptem uocales literæ à natura dicuntur inuentæ, licet latinitas eaſdem modo longas, modo breues pronuntiando, quinq; pro ſeptem tenere maluerit. Apud quos tamen, ſi ſonos uocalium non apices numeraueris, ſimiliter ſeptem ſunt. Poſt annos autẽ bis ſeptẽ ipſa ætatis neceſſitate pubeſcit. Tunc em̃ moueri incipit uis generationis in maſculis, & purgatio fœminaꝝ. Ideo & tutela pueris quaſi uirile iam robur abſoluitur, de qua tamen fœminæ propter uotoꝝ feſtinationẽ maturius biennio legibus liberant̃. Poſt ter ſeptenos annos, genas flore ueſtit iuuẽta, idemq; annus finem in longum creſcẽdi facit. Et quarta annoꝝ hebdomas impleta, in latum quoq; creſcere ultrà iam prohibet. Quinta om̃e uiriũ, quantæ ineſſe unicuiq; poſſunt, cõplet augmẽtum, nulloq; modo iam poteſt quiſq; ſe fortior fieri. Inter pugiles deniq; hæc cõſuetudo ſeruat̃, ut quos iam coronauere uictoriæ, nihil de ſe amplius in incremẽto uiriũ ſperent. Qui uero exptes huius gloriæ uſq; illò mãſerunt, à profeſſione diſcedãt. Sexies uero ſepteni anni, ſeruãt uires antè collectas, nec diminutionẽ, niſi ex accidẽti, cuenire patiunt̃. Sed à ſexta uſq; ad ſeptimã ſeptimanam ſit quidẽ diminutio, ſed occulta, & quæ detrimentũ ſuũ aperta defectione non prodat. Ideo nonnullaꝝ reꝝp. is mos eſt, ut poſt ſextam ad militiã nemo cogat̃. In pluribus dat̃ remiſſio iuſta poſt ſeptimam. Notandum uero, q; cum numerus ſeptẽ, ſe multiplicat, facit ætatẽ q̃ propriè perfecta & habet̃ & dicit̃: adeo, ut illius ætatis homo, utpote qui iam perfectionẽ et attigerit, & necdũ præterierit, & conſilio aptus ſit, nec ab exercitio uirium alienus habeat̃. Cum uero decas, qui & ipſe pfectiſſimus numerus eſt, pfecto numero, id eſt τελειος, iungitur, ut aut decies ſeptẽ, aut ſepties deni cõputentur anni, hæc à phyſicis credit̃ meta uiuendi, & hoc uitæ humanæ perfectũ ſpatiũ terminat̃, qđ quiſqs exceſſerit, ab om̃i officio uacuus, ſoli exercitio ſapiẽtiæ uacat, & oẽm uſum ſui in ſuadẽdo habet, alioꝝ muneꝝ uacatione reuerendus. A ſeptima em̃ uſq; ad decimã ſeptimanã, p captu uiriũ, q̃ adhuc ſingulis pſeuerant, uariant̃ officia. Idẽ numerus totius corporis mẽbra diſponit. Septem em̃ ſunt intra hoiem, quæ à Græcis nigra mẽbra uocitãtur: Lingua, cor, pulmo, iecur, lien,

Nota.

lien, renes duo. Et ſeptẽ alia cum uenis & meatibus quæ adiacẽt ſingulis ad cibum & ſpm̃ accipiendum reddendumq; ſunt deputata: guttur, ſtomachus, aluus, ueſica, & inteſtina principalia tria: quoꝝ unum diſſipiũ uocat̃, qđ uẽtrem & cætera inteſtina ſecernit. Alterꝝ medium, qđ Græci μεσεντέριον dicunt. Tertium qđ ueteres hiran uocauerunt, habeturq; præcipuum inteſtinoꝝ omniũ, & cibi retrimenta deducit. De ſpiritu aũt & cibo, quibus accipiendis, ut relatum eſt, atq; reddendis mẽbra quæ diximus cum meatibus ſibi adiacentibus obſequunt̃, hoc obſeruatũ eſt, q; ſine hauſtu ſpiritus ultra horas ſeptẽ, ſine cibo ultra totidẽ dies uita nõ durat. Septem quoq; ſunt gradus in corpore, q dimenſionẽ altitudinis ab imo in ſupficiem complent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis: Hæc de interioribus. In apto quoq; ſeptẽ ſunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedesq; & pudendũ. Itẽ q̃ diuidunt̃, non niſi ſeptẽ compagibus iuncta ſunt, ut in manibus eſt humerus, brachiũ, cubitus, uola, & digitoꝝ terni nodi. In pedibus ꝟo femur, genu, tibia, pes ipſe, ſub q̃ uola eſt, & digitoꝝ nodi terni ſimilit̃. Et qa ſenſus, eorũq; miniſteria, natura in capite uelut in arce cõſtituit, ſeptẽ foraminibus ſenſuũ celebrãt̃ officia, id eſt, oris, ac deinde oculoꝝ, nariũ & aurium, binis. Vnde nõ immeritò hic numerus totius fabricæ diſpenſator & dñs, ægris quoq; corporibus periculũ ſanitatem̃ ue denuntiat. Imò ideo & ſeptẽ motibus om̃e corpus agitat̃: aut em̃ acceſſio ẽ, aut receſſio, aut in leuã dextram̃ ue deflexio, aut ſurſum qs ſeu deorſum mouet̃, aut in orbẽ rotat̃. Tot uirtutibus inſignitus ſeptenarius, quas uel de partibus ſuis mutuat̃, uel totus exercet, iure plenus & habet̃ & dicitur. Et abſoluta (ut arbitror) ratione iam conſtitit, cur diuerſis ex cauſis, octo & ſeptem pleni uocẽtur. Senſus aũt hic eſt, cum ætas tua q̃nquageſimum & ſextũ annum cõpleuerit, q̃ ſumma tibi fatalis erit, ſpes qdem ſalutis publicæ te uidebit, & p remedijs cõis bonoꝝ oĩm ſtatus uirtutibus tuis dictatura debebitur, ſed ſi euaſeris inſidias propinquoꝝ. Nam p ſeptenos octies ſolis anfractus reditusq; q̃nquaginta et ſex ſignificat annos, anfractũ ſolis & reditũ annũ uocans: anfractũ, propter zodiaci ambitum: reditum, qa eadem ſigna p annos ſingulos certa lege metitur.

Obſcura inuolutaq; ſemper eſſe ſigna ac ſomnia de aduerſis. Et tamen ſemper ſubeſſe aliquid, quo poſſit quoquo modo deprehendi ueritas, modo diligens aſſit ſcrutator. Caput VII.

HIc quidam mirantur, qđ ſibi uelit iſta dubitatio, ſi effugeris, quaſi potuerit diuina anima, & olim cœlo reddita, atq; hic maxime ſcientiã futuri profeſſa, neſcire, poſſit̃ ne nepos ſuus, an nõ poſſit euadere. Sed non aduertunt hãc habere legẽ oĩa uel ſigna uel ſomnia, ut de aduerſis obliquè aut denuntient, aut minentur, aut moneãt. Et ideo quædã cauendo tranſimus, alia exorãdo & litando uitãtur, ſunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertũtur ingenio. Nã ubi admonitio eſt, uigilãtia cautionis euaditur. Quod apportant minæ, litatio propitiationis auertit. Nunq̃ denuntiata uaneſcunt. Hic ſubijcies: Vnde igitur iſta diſcernimus, ut poſſit, cauendum̃ ne, an exorandum, an uero patiendũ ſit, deprehendi? Sed præſentis operis fuerit inſinuare, qualis ſoleat in diuinationibus eſſe affectata confuſio, ut deſinas uelut de incerta dubitatione mirari. Cæterꝝ in ſuo quoq; opere artificis erit, ſigna quærere quibus iſta diſcernat, niſi hoc uis diuina impediat. Nã illud: prohibent nam cætera Parcæ

Scire, Maronis est ex intima disciplinæ profunditate sententia. Diuulgatis etiam docemur exemplis, ꝙ plenè semper cũ prædicuntur futura, ita dubijs obserantur, ut tamẽ diligens scrutator, nisi diuinitus (ut diximus) impediat, subesse reperiat apphendẽdæ uestigia ueritatis: ut ecce Homericũ somnium à Ioue, ut dicit, missum ad cõserendã futuro die cum hostibus manum, sub apta ꝓmissione uictoriæ, spem regis animauit. Ille uelut diuinum secutus oraculum, commisso ꝓlio, amissis suorꝝ plurimis, uix ægreꝙ in castra remeauit: num dicendũ est deum mandasse mendacium? Non ita est. Sed ꝙ illum casum Græcis fata decreuerant, latuit in uerbis somnij, qđ animaduersum uel ad uerè uincendũ, uel ad cauẽdum saltẽ potuisset instruere. Habuit em̃ ꝓceptio, ut uniuersus produceretur exercitus. At ille sola pugnãdi hortatione cõtentus, non uidit ꝙd de producenda uniuersitate ꝓceptum sit, ꝓtermissoꝙ Achille, ꝙ tunc recenti lacessitus iniuria, ab armis cũ suo milite feriabat, rex progressus in ꝓlium, & casum ꝙ debebatur excepit, & absoluit somnium inuidia mentiendi, non oĩa de imperatis sequendo. Parem obseruãtiæ diligentiã, Homericæ ꝑ oĩa ꝓfectionis imitator Maro, in talibus quoꝙ rebus obtinuit. Nam apud illum Aeneas ad regionem instruendo regno fataliter eligendam, satis abundeꝙ Delio instructus oraculo, in errorem tamen unius uerbi negligentia relapsus est. Non quidem locorꝝ fuerat, quæ petere deberet, nomen insertũ: sed cum origo uetus parentum sequenda diceretur, fuit in uerbis qđ inter Cretam & Italiam, q̃ ipsius gentis autores utraꝙ produxerãt, magis ostenderet, & (qđ aiunt) digito demõstraret Italiam. Nã cũ fuissent inde Teucer, hinc Dardanus, uox sacra sic alloquendo: Dardanidæ duri, apte consulentibus Italiam, de qua Dardanus profectus esset, obiecit: appellãdo eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certæ ꝙdem denuntiationis est, quod de Scipionis fine prædicitur, sed gratia conciliandæ obscuritatis, inserta dubitatio, dicto tamẽ quod indicio somnij continetur, absoluitur. Nam cum dicitur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, uitari hunc finem non posse pronuntiat. Quod autẽ Scipioni reliꝙs uitæ actus fine offensa dubitandi ꝑ ordinem retulit, & de sola morte similis ẽ uisus ambigenti, hæc ratio est, ꝙ siue dũ humano uel mœrori parcit uel timori, seu ꝙ utile est hoc maxime latere, pronius cætera oraculis q̃ uitæ finis exprimitur: aut cum dicit, nõ sine aliqua obscuritate profertur.

Quatuor esse uirtutum genera: politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum uirtus beatos efficiat, sitꝙ primum illud uirtutum genus in rerumpublicarum gubernatoribus, ideo hos utiꝙ fore felices. Caput VII.

His aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua. Sed q̃ sis Africane alacrior ad tutandam remp. sic habeto: Omnibus qui patriam cõseruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse ĩ cœlo definitum locum, ubi beati æuo sempiterno fruantur. Nihil est em̃ illi principi deo, ꝙ oĩm mundum regit, qđ ꝙdem in terris fiat, acceptius, q̃ concilia cœtusꝙ hominum iure sociati, q̃ ciuitates appellãtur. Earꝝ rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Bene & opportune, postq̃ de morte ꝓdixit, mox ꝓmia bonis post obitum speranda subiecit: ꝙbus adeo à metu ꝓdicti interitus cogitatio uiuentis erecta est, ut ad moriẽdi desiderium ultro animaretur, maiestate promissæ beati

atitudinis & cœlestis habitaculi. Sed de beatitate q̃ debetur conseruatoribus patriæ, pauca dicenda sunt, ut postea locum oĩm, quem hic tractãdum recepimus, resoluamus. Solæ faciunt uirtutes beatum, nullaꝙ alia quisq̃ uia hoc nomen adipiscit. Vnde ꝙ existimant nullis nisi philosophantibus inesse uirtutes, nullos ꝓter philosophos beatos esse pronuntiant. Agnitionẽ em̃ rerꝝ diuinarꝝ sapientiã propriè uocãtes, eos tantummodo dicunt esse sapiẽtes, qui supna acie mentis reꝙrunt, & quærendi sagaci diligentia comprehendunt, & quantum ui uendi ꝑspicuitas ꝓstat, imitant̃. Et in hoc solo esse aiunt exercitia uirtutũ, quarꝝ officia sic dispensant. Prudentiæ esse, mundũ istum & oĩa q̃ mundo insunt, diuinorꝝ contẽplatione despicere, oĩmꝙ animæ cogitationem in sola diuina dirigere. Tẽperantiæ, oĩa relinquere, inꝙtum natura patitur, q̃ corporis usus reꝙrit. Fortitudinis, non terreri animã à corpore q̃dam modo ductu philoſpphiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere. Iustitiæ, ad unã sibi huius propositi cõsentire uiam uniuscuiusꝙ uirtutis obsequm. Atꝙ ita fit, ut scđm hoc tam rigidæ definitionis abruptum, rerump. rectores beati esse non possint. Sed Plotinus inter philosophiæ professores cum Platone princeps, libro de uirtutibus, gradus earũ uera & naturali diuisionis ratione compositos, ꝑ ordinẽ digerit. Quatuor sunt (inꝙt) quaternarꝝ gña uirtutũ. Ex his primæ politicæ uocant̃, scđæ purgatoriæ, tertiæ animi iam purgati, quartæ exẽplares. Et sunt politicæ hoĩs: ꝙa sociale aĩal est. His boni uiri reip. consulunt, urbes tuent̃: his parentes uerant̃, liberos amant, proximos diligunt: his ciuiũ salutem gubernant, his socios circunspecta prouidentia protegunt, iusta liberalitate deuinciunt: hisꝙ sui memores alios fecere merendo. Et est politicæ prudentiæ, ad rationis normã, q̃ cogitat, quæꝙ agit, uniuersa dirigere, ac nihil ꝓter rectum uelle, uel facere, humanisꝙ actibus tanq̃ diuis arbitris, prouidere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circunspectio, prouidẽtia, docilitas, cautio. Fortitudinis est, animum supra ꝑiculi metum agere, nihilꝙ nisi turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa uel prosꝑa. Fortitudo ꝓstat magnanimitatem, fidutiã, securitatẽ, magnificentiã, constantiã, tolerantiã, firmitatẽ. Temperantiæ, nihil appetere pœnitendũ, in nullo legẽ moderationis excedere, sub iugũ rationis cupiditatẽ domare. Tempantiã sequunt̃, modestia, uerecundia, abstinẽtia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Iustitiæ, seruare unicuiq̃ qđ suum est. De iustitia ueniunt, innocentia, amicitia, cõcordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His uirtutibus uir bonus, primũ sui, atꝙ in reip. rector efficitur, iuste ac prouide gubernans humana, diuina nõ deserens.

Sola uirtute beatos effici.

Officia uirtutum secundum Stoicos.

Quatuor uirtutum genera secundũ Platonicos.

Primũ genus.

Secundum.

Scđæ, quas purgatorias uocant, hoĩs sunt, ꝙ diuini capax est, solumꝙ animũ eius expediunt, ꝙ decreuit se à corporis cõtagione purgare, & quadã humanorum fuga solis se inserere diuinis. Hæ sunt otiosorꝝ, ꝙ à rerꝝp. actibus se sequestrant. Harꝝ qđ singulæ uelint, superius exꝓssimus, cum de uirtutibus philosophantium diceremus, quas solas quidã existimauerunt esse uirtutes. Tertiæ sunt purgati iam defecatiꝙ animi, & ab oĩm mũdi huius aspgine ꝓsse pureꝙ deterſi. Illic prudentiæ est, diuina non quasi in electione præferre, sed sola nosse, & hæc tanꝙ nihil sit aliud, intueri. Tẽperantiæ, terrenas cupiditates nõ reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis, passiones ignorare, non uincere, ut

Tertium.

Quæ sit uirtus.

nesciat irasci, cupiat nihil. Iustitiæ, ita cum supna & diuina mente sociari, ut ser E
uet ppetuum cum ea fœdus imitando. Quartæ exemplares sunt, quæ in ipsa
diuina mẽte cõsistunt, quam diximus ἰδέας uocari, à quarũ exemplo reliquæ oẽs
per ordinẽ defluũt. Nam si rerũ aliarũ, multo magis uirtutũ ideas esse in men-
te credendũ est. Illic prudentia est mens ipsa diuina. Tẽpantia, q̃ in se perpe
tua intẽtione cõuersa est. Fortitudo, q̃ semp̃ idẽ est nec aliq̃n mutatur. Iustitia,

Horũ generũ discrimen.

q̃ perenni lege à sempiterna operis sui cõtinuatione non flectitur. Hæc sunt
quaternarũ quatuor gña uirtutũ, quæ p̃ter cætera, maximã in passionibus ha-
bent differentiã sui. Passiones aũt (ut scimus) uocantur, q̃ hoĩes metuunt cupi-
untq̃, dolent gaudentq̃. Has primæ molliunt, scdæ auferunt, tertiæ obliuiscũ

Declaratio uerborũ Tullij.

tur, in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officium & effectus uirtu- F
tum, beare, cõstat aũt & politicas esse uirtutes, igitur ex politicis efficiunt̃ bea-
ti. Iure ergo Tullius de rerũp. rectoribus dixit, ubi beati æuo sempiterno fru-
antur. Qui ut oñderet, alios otiosis, alios negotiosis uirtutibus fieri beatos, nõ
dixit absolutè, nihil esse illi principi deo acceptius q̃ ciuitates, sed adiecit, quod
quidem in terris fiat, ut eos q̃ ab ipsis cœlestibus incipiunt, discerneret à recto
ribus ciuitatũ, q̃bus p̃ terrenos actus iter parat̃ ad cœlũ. Illa autẽ definitione
q̃d p̃ssius potest esse, q̃d cautius de noĩe ciuitatum, quàm cõcilia (inq̃t) cœtusq̃
hoĩm iure sociati, q̃ ciuitates appellantur? Nam & seruilis quondã & gladiato
ria manus cõcilia hominum & cœtus fuerunt, sed non iure sociati. Illa autẽ so-
la iusta est multitudo, cuius uniuersitas in legum consentit obsequium.

Quo sensu reꝛp. rectores, e cœlo descendisse, eoq̃; reuerti dicantur. Caput IX. G

QVod uero ait: Harũ rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertũ-
tur, hoc modo accipiendum est: Animarũ originem manare de cœlo,
inter recte philosophantes indubitatæ cõstat esse sententiæ. Et animæ
dum corpore utit̃, hæc est p̃fecta sapientia, ut unde orta sit, de quo
fonte uenerit, recognoscat. Hinc illud à q̃dam inter alia seu festiua seu morda-
cia, serio tñ usurpatũ est, De cœlo descendit γνῶθι σεαυτόν. Nam & Delphici uox
hæc fert̃ oraculi, cõsulenti ad beatitatẽ q̃ itinere p̃ueniret: Si te (inquit) agnoue
ris. Sed & ipsius fronti templi hæc inscripta sententia est. Homini aũt (ut dixi-
mus) una ẽ agnitio sui, si originis natalisq̃ principia atq̃ exordia prima respe-
xerit, nec se quæsiuerit extrà. Sic em̃ anima uirtutes ipsas cõscientia nobilitatis

Persius.

induit̃, q̃bus post corpus euecta, eò unde descenderat, reportat̃: q̃a nec corpo- H
rea sordescit nec onerat̃ eluuie, q̃ puro ac leui fonte uirtutũ rigat̃: nec deseruis-
se unq̃ cœlum uidetur, quod respectu & cogitationibus possidebat. Hinc ani
ma, quã in se pronam corporis usus efficit, atq̃ in pecudem quodãmodo refor
mauit ex homine, & absolutionẽ corporis p̃horrescit, & cũ necesse est, non nisi
cum gemitu fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortẽ facile corpus re-
linq̃t, q̃a non funditus corporeæ excedunt pestes, sed aut suũ oberrat cadauer,
aut noui corporis ambit habitaculũ, nõ humani tm̃modo, sed ferini quoq̃, ele
cto gñe moribus congruo q̃s in homine libenter exercuit: mauultq̃ om̃ia per
peti, ut cœlum q̃d uel ignorando, uel dissimulando, uel potius prodendo dese-
ruit, euadat. Ciuitatum uero rectores, cæteriq̃ sapiẽtes, cœlum respectu, uel cũ
adhuc corpore tenent̃, habitantes, facile post corpus, cœlestem, quam penè nõ
re-

reliquerant, sedem reposcunt. Nec em̃ de nihilo aut de uana adulatione uenie-
A bat, q̃ quosdã urbiũ conditores, aut claros in rep. uiros, in numerũ deorũ cõse
crarit antiqtas. Sed Hesiodus quoq̃ diuinæ sobolis assertor, priscos reges cum
dijs alijs enumerat, hisq̃ exemplo ueteris potestatis etiam in cœlo regendi res
humanas assignat officiũ. Et ne cui fastidiosũ sit, si ῥήσεις ipsos, ut poëta Græcus
protulit, inseramus, referemus eos ut ex ῥήσεσι suis in Latina ῥήσεις cõuersi sunt:

Indigetes diui fato summi Iquis hi sunt,
Quondam homines, modo cum superis humana tuentes,
Largi, ac munifici, ius regum nunc quoque nacti.

Hoc & Vergilius nõ ignorat, q̃ licet argumẽto suo seruiens, heroas in inferos
relegauerit, nõ tñ eos abducit à cœlo, sed æthera his deputat largiorẽ, & nosse
B eos solẽ suum ac sidera profitetur, ut geminæ doctrinæ obseruationes præsti-
terit, & poëticæ figmentum, & philosophiæ ueritatem. Et si secundum illum,
res quoque leuiores quas uiui exercuerant, etiam post corpus exercent:

Quæ gratia currûm,
Armorumq̃ fuit uiuis, quæ cura nitenteis
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cœlum, curam regendorũ
hominum non relinquunt. Hæ autem animæ in ultimam sphæram recipi cre-
dunt̃, quæ aplanes uocat̃. Nec frustra hoc usurpatũ est, siqdem inde profectæ
sunt. Animis em̃ necdum desiderio corporis irretitis, siderea pars mũdi p̃stat
C habitaculũ, & inde labunt̃ in corpora. Ideo his illò est reditio, qui merent̃. Re-
ctissimè ergo dictum est, cum in galaxian, quẽ aplanes continet, sermo iste pro
cedat, hinc profecti, huc reuertuntur. Ad sequentia transeamus.

Quid secundum priscos illos theologos inferi, & quando ex horum sententia, anima aut uiuere aut mori dicatur. Caput .X.

HIc ego etsi eram p̃territus, non tam mortis metu, q̃ insidiarũ à meis,
quæsiui tñ, uiueret̃ ne ipse, & Paulus pater, & alij q̃s nos extinctos ar-
bitraremur. Vel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixa uir-
tutum, quæ nunc uideas licet, ut è pectore Scipionis uel somniantis emineant.
In re em̃ una, politicarũ uirtutũ om̃ium parit̃ exercet officiũ. Quod nõ labitur
animo p̃dicta morte p̃territus, fortitudo est. Q̃d suorũ terret̃ insidijs, magisq̃
D alienũ facinus, q̃ suum horrescit exitiũ, de pietate & nimio in suos amore pro
cedit. Hæc autẽ diximus ad iustitiã referri, q̃ seruat unicuiq̃ quod suũ est. Q̃d
ea q̃ arbitrabatur, non pro cõpertis habet, sed spreta opinione, quæ minus cau
tis animis pro uero inolescit, quærit discere certiora, indubitata prudẽtia ẽ. Q̃d
cum p̃fecta beatitas, & cœlestis habitatio humanæ naturæ, ĩ qua se nouerat es-
se, promittit̃, audiendi tñ talia desideriũ frenat, temperat, & sequestrat, ut de ui
ta aui & patris interroget, q̃d nisi tẽperantia est? ut iam tum liqueret Africanũ
per quietẽ ad ea loca q̃ sibi deberẽtur, adductum. In hac autẽ interrogatione
de animæ immortalitate tractat̃. Ipsius em̃ cõsultationis hic sensus est: Nos (in *Explicantur*
qt) arbitrabamur aĩam cũ fine moriẽtis extingui, nec ulterius esse post hoĩem. *uerba Cicero*
Ait enim, quos extinctos esse arbitraremur. Quod autẽ extinguitur, esse iã de *nis.*
sinit. Ergo uelim iã dicas (inq̃t) si & pater Paulus tecũ & alij supsunt. Ad hanc

interrogationem,quæ & de parentibus ut à pio filio, & cæteris ut à sapiẽte ac E
naturam ipsam discutiente,processit,quid ille respõdit? Imò uero(inquit)hi ui-
uunt,qui corporꝝ uinculis tanc̃ꝑ è carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dici
tur esse uita,mors est. Si ad inferos meare mors est, & est uita esse cum supe-
ris,facile discernis, q̃ mors animæ,q̃ uita credenda sit,si cõstiterit qui locus ha
bendus sit inferorꝝ,ut anima dum ad hunc trudit̃,mori: cum ab hoc procul ẽ,
uita frui,& uerè supesse credatur. Et quia totum tractatũ,quem ueterꝝ sapien-
tia de inuestigatione huius quæstionis agitauit,in hac latentem uerborꝝ pauci
tate reperies,ex oĩbus aliqua, qbus nos de rei quam quærimus absolutione
Inferos quidẽ se putarint homines antiqssimi. sufficiet admoneri,amore breuitatis excerpsimus. Antec̃ꝑ studium philoso- F
phiæ circa naturæ inqsitionem ad tm̃ uigoris adolesceret, q per diuersas gẽtes
autores in constituendis sacris ceremoniarꝝ fuerunt,aliud esse inferos negaue-
runt,c̃ꝑ ipsa corpora,quibus inclusæ animæ,carcerẽ fœdum tenebris,horridũ
sordibus & cruore patiunt̃. Hoc animæ sepulchrꝝ, hoc Ditis cõcaua,hoc infe-
ros uocauerunt. Et oĩa q̃ illic esse credidit fabulosa psuasio,in nobismetipis
Flumina inferorum quid sibi uelint. & in ipsis humanis corporibus assignare conati sunt. Obliuionis fluuiũ,aliud
non esse asserẽtes,c̃ꝑ errorẽ animæ obliuiscẽtis maiestatẽ uitæ prioris,qua an-
teq̃ in corpus truderet potita est,solamq̃ꝑ esse in corpore uitã putantis. Pari in
terptatione Phlegetontẽ,ardores irarꝝ & cupiditatũ putarunt. Acherontẽ,qc-
qd fecisse dixisse ue usꝙ ad tristitiã humanæ uarietatis more nos pœnitet. Co
cytũ,quicqd hoies in luctum lachrymasq̃ꝑ cõpellit. Stygem,qcquid inter se hu
Pœnæ inferorum quomodo accipiendæ. manos animos in gurgite mergit odiorꝝ. Ipsam quoq̃ꝑ pœnarꝝ descriptionẽ, G
de ipso usu cõuersationis humanæ sumptã crediderunt. Vulturẽ iecur immor
tale tondentẽ,nihil aliud intelligi uolẽtes, c̃ꝑ tormẽta malæ cõsciæ obnoxia fla
gitio uiscera interiora rimãtis,& ipsa uitalia indefessa admissi sceleris admoni-
tione laniantis: semperq̃ꝑ curas,si requiescere fortè tentauerint,excitantis,tanc̃ꝑ
fibris renascentibus inhærendo,nec ulla sibi miseratione parcẽtis,lege hac qua
se iudice nemo nocens absoluit̃,nec de se suã potest uitare sententiam. Illos aũt
epulis ante ora positis excruciari fame , & inedia tabescere, q̃s magis magisq̃ꝑ
acquirendi desiderium cogit præsentẽ copiam non uidere, & in affluentia ino
pes,egestatis mala in hubertate patiunt̃,nescientes parta respicere,dũ egent ha
bendis. Illos radijs rotarꝝ pẽdére districtos,qui nihil consilio p̃uidentes, nihil
ratione moderantes,nihil uirtutibus explicãtes,seq̃ꝑ & actus suos oẽs fortunæ
pmittentes,casibus & fortuitis semper rotant̃. Saxum ingens uoluere,ineffica- H
cibus laborioſisq̃ꝑ conatibus uitã terentes. Atrã silicẽ lapsurã semp,& cadenti
similẽ,illorꝝ capitibus imminere, qui arduas potestates & infaustã ambiũt ty-
rannidem,nunc̃ꝑ sine timore uicturi,& cogentes subiectum uulgus odisse,dũ
metuat,semper sibi uidentur exitium quod merẽtur,excipere. Nec frustra hoc
theologi suspicati sunt. Nã et Dionysius aulæ Siculæ inclementissimus incuba
tor,familiari q̃ndam suo solam beatã existimanti uitã tyranni, uolens c̃ꝑ perpe
tuo metu misera,c̃ꝑq̃ꝑ ipendentiũ semper periculorꝝ plena esset ostendere,gla-
dium uagina raptũ, & à capulo de filo tenui pendẽtem, mucrone demisso,ius-
sit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumq̃ꝑ ille & Siculas & tyrã-
nicas copias p̃sentis mortis periculo aspnaretur,talis est(inquit Dionysius)ui-

ta

A ta quam beatã putabas,sic nobis semp mortem imminentẽ uidemus. Existima
ergo,qñ felix esse poterit,q timere non desinit. Scd̃m hæc igitur q̃ à theolo- *Quãdo mori, & quando uiuere dicatur anima.*
gis asseruntur,si uerè suos quisq̃ patimur mánes,& inferos in his corporibus
esse credimus,qd aliud intelligẽdum est,c̃ꝑ mori animam,cum ad corporis in
ferna demergitur: uiuere autem,cum ad supera post corpus euadit?

Quid & ubi inferi secundum Platonicos: & quando horum sententia aut uiuere anima aut mori dicatur. Caput XI.

Dicẽdum est, qd his postea ueri solicitior inqsitor, philosophiæ cultus
adiecerit. Nã & q primum Pythagorã, & q postea Platonem secuti
sunt,duas esse mortes,unam aiæ,aialis alterã prodiderunt. Mori aial,
cum aia discedit è corpore: ipsam uero aiam mori asserentes,cum à simplici &
B indiuiduo fonte naturæ,in membra corporea dissipatur. Et qa una ex his mani
festa,& oĩbus nota est, altera nõ nisi à sapiẽtibus dep̃hensa,cæteris eam uitã
esse credentibus, ideo hoc ignorat̃ à plurimis,cur eũdem mortis deum, modo
ditem,modo immitẽ uocemus,cum p alterã,id est aialis mortem absolui aiam,
& ad ueras naturæ diuitias,atq̃ꝑ ad propriã libertatem remitti, faustum nomẽ
indicio sit: p alteram uero,quæ uulgo uita existimatur, animam de immortali
tatis suæ luce ad quasdã tenebras mortis impelli, uocabuli testemur horrore.
Nam ut cõstet animal,necesse est in corpore anima uinciat̃. Ideo corpus σῆμα,
hoc est uinculum, nuncupatur, & σῶμα, quasi quoddam σῆμα,id est animæ se-
pulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq̃ꝑ significãs,corpus esse uinculum, cor
C pus esse sepulchrum,quod carcer est sepultorꝝ,ait: Qui è corporꝝ uinculis tan
c̃ꝑ è carcere euolauerũt. Inferos aũt Platonici nõ in corporibus esse,id est nõ *Inferi secundũ Platonicos, et eorum locus.*
à corporibus incipere,dixerunt,sed certam mundi ipsius partẽ Ditis sedem,id
est inferos uocauerunt. De loci uero ipsius finibus inter se dissona publicarũt,
& in tres sectas diuisa sententia est. Alij em̃ mundum in duo diuiserunt, quo
rum alterꝝ facit,alterꝝ patitur. Et illud facere dixerunt,quod cum sit immutabi
le,alteri causam & necessitatem permutationis imponit: Hoc pati,quod p mu-
tationes uariat̃. Et immutabilem q̃dem mundi partẽ à sphæra q̃ aplanes dicit̃,
usq̃ꝑ ad globi lunaris exordium. Mutabilem uero à luna ad terras usq̃ꝑ dixe-
runt. Et uiuere animas dum in immutabili parte consistunt,mori aũt cum ad
partem ceciderint permutationis capacem. Atq̃ꝑ ideo inter lunam terrasq̃ꝑ lo-
D cum mortis & inferorꝝ uocari, ipsamq̃ꝑ lunã uitæ esse mortisq̃ꝑ confinium, &
aias inde in terrã fluentes mori,iñ ad supa meantes in uitã reuerti,nec immeri
tò existimatũ est. A luna em̃ deorsum natura incipit caducorũ, ab hac animæ
sub numerꝝ dierꝝ cadere,& sub tempus incipiunt. Deniq̃ꝑ illam ætheream ter
ram physici uocauerunt,& habitatores eius lunares populos nuncupauerunt:
q̃d ita esse plurimis argumentis,quæ nunc longum est enumerare,docuerunt.
Nec dubium est,quin ipsa sit mortalium corporum & autor & conditrix,ad-
eo,ut nonnulla corpora sub luminis eius accessu patiãtur augmenta, & hac de
crescente minuantur. Sed ne de re manifesta fastidium prolixa assertione ge-
neretur,ad ea quæ de inferorum loco alij definiunt,trãseamus. Maluerunt em̃
mundum alij in elementa ter quaterna diuidere,ut in primo numerentur ordi
ne,terra,aqua,aër,ignis, quæ est pars liquidior aëris uicina lunæ. Supra hæc

rursum

rursum totidem numero, sed naturæ purioris elemẽta, ut sit luna pro terra, quã E
ætherea terram à physicis diximus noiatam, aqua sit sphæra Mercurij, aër Ve
neris, ignis in sole. Tertius ꝟo elementorꝝ ordo ita ad nos conuersus habea-
tur, ut terrã ultimã faciat, & cæteris in medium redactis, in terram desinat tam
ima cꝫ summa postremitas. Igitur sphæra Martia ignis habeatur, aër Iouis, Sa
turni aqua, terra ꝟo aplanes, in qua Elysios campos esse puris animis deputa-
tos, antiqtas nobis intelligendum reliqt. De his campis anima cum in corpus
emittitur, per tres elementorũ ordines trina morte ad corpus usqꝫ descendit.
Hæc est inter Platonicos de morte animæ cum in corpus truditur, secũda sen-
tentia. Alij uero (nam tres inter eos esse sententiarꝝ diuersitates antè signaui-
mus) in duas qdem & ipsi partes sicut primi faciunt, sed nõ ijsdem terminis di F
uidunt mũdum. Hi enim cœlum qđ aplanes sphæra uocitatur partem unam:
septẽ uero sphæras q̃ uagæ uocant, & qđ inter illas ac terrã est, terrãq; ipsam,
alterã partem esse uoluerũt. Scđm hos ergo, quorꝝ sectæ amicior est ratio, ani-
mæ beatæ ab omi cuiuscunqꝫ cõtagione corporis liberæ cœlũ possidẽt. Quæ
uero appetẽtiam corporis, & huius quã in terris uitã uocamus, ab illa specula
altissima & ꝑpetua luce despiciens, desiderio latenti cogitauerit, põdere ipo ter
renæ cogitationis paulatim in inferiora delabit. Nec subito à ꝑfecta incorpo-
ralitate luteũ corpus induitur, sed sensim ꝑ tacitã detrimenta, & lõgiorem sim-
plicis & absolutissimæ puritatis recessum, in q̃dam siderei corporis incremen-
ta turgescit. In singulis em̃ sphæris, q̃ cœlo subiectæ sunt, ætherea obuolutiõe
uestitur, ut ꝑ eas gradatim societati huius indumẽti testei cõcilietur. Et ideo to G
tidem mortibus, q̃t sphæras trãsit, ad hanc ꝑuenit, q̃ in terris uita uocitatur.

Quo modo anima ex superiori mundi parte ad inferna hæc delabatur. Caput XII.

DEscensus uero ipsius, q̃ anima de cœlo in huius uitæ inferna delabit, sic ordo digeritur: Zodiacũ ita lacteus circulus obliquæ circunfle-
xionis occursu ambiendo amplectitur, ut eum q̃ duo tropica signa ca
pricornus & cancer feruntur, intersecet. Has solis portas physici uocauerũt, qa
in utraqꝫ obuiãte solstitio, ulterius solis inhibetur accessio, et sit ei regressus ad
zonæ uiã, cuius terminos nunc cꝫ relinqt. Per has portas animæ de cœlo in ter
ras meare, & de terris in cœlum remeare credunt. Ideo hoim una, altera deorꝝ
uocatur. Hoim cancer, qa ꝑ hunc in inferiora descensus est: Capricornus deo-
rum, qa ꝑ illum animæ in propriæ immortalitatis sedem, & in deorꝝ numerũ
reuertutur. Et hoc est q̃d Homeri diuina prudentia in antri Ithacensis descripti H
one significat. Hinc & Pythagoras putat à lacteo circulo deorsum incipe Di
tis imperium, qa animæ inde lapsæ uidentur iam à superis recessisse. Ideo pri-
mam nascentibus ait lactis alimoniam offerri, quia primus eis motus à lacteo
incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatorum
ostenso lacteo dictum est: Hinc profecti, huc reuertuntur. Ergo descensuræ cũ
adhuc in cancro sunt, quoniam illic positæ necdum lacteum reliquerũt, adhuc
in numero sunt deorꝝ. Cum uero ad leonem labendo peruenerint, illic cõditio
nis futuræ auspicãtur exordium. Et quia in leone sunt rudimenta nascendi &
quædã humanæ naturæ tyrocinia. Aq̃rius aũt aduersus leoni est, & illo orien
te mox occidit: ideo cum sol aq̃rium tenet, mánibus parentatur, utpote in signo
quod

A quod humanæ uitæ contrariũ uel aduersum ferat. Illinc ergo, id est à confinio
quo se zodiacus lacteusq̃ contingũt, anima descẽdens à tereti, q̃ sola forma di-
uina est, in conũ defluendo producit, sicut à puncto nascit linea, & in longũ ex
indiuiduo procedit, ibiq; à puncto suo q̃d est monas, uenit in dyadẽ, q̃ est pri-
ma protractio. Et hæc est essentia, quam indiuiduã, eãdemq; diuiduã Plato in
Timæo, cũ de mundanæ animæ fabrica loqueret, expressit. Animæ em̃, sicut
mundi, ita & hoĩs unius, modo diuisionis reperiẽtur ignaræ, si diuinæ naturæ
simplicitas cogitet: modo capaces, cum illa per mundi, hæc per hominis mem
bra diffundit. Anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima sui ꝓductio-
ne syluestrẽ tumultum, id est hylen influẽtem sibi incipit expiri. Et hoc est q̃d
Plato notauit in Phœdone, animã in corpus trahi noua ebrietate trepidãtem,
B uolẽs nouum potũ materialis alluuionis intelligi, quo delibuta & grauata de-
ducitur. Arcani huius indicium est & crater Liberi patris ille sidereus, in regi
one q̃ inter cancrum est & leonẽ, locatus, ebrietatẽ illic primum descẽsuris ani
mis euenire sylua influente significans. Vnde & comes ebrietatis obliuio, illic
incipit animis latenter obrepere. Nam si aĩæ memoriam rerꝝ diuinarꝝ, quarũ
in cœlo erant conscĩæ, ad corpora usqꝫ deferrent, nulla inter hoĩes foret de diui
nitate dissensio. Sed obliuionẽ q̃dem omnes descendendo hauriunt, aliæ uero
magis, minus aliæ. Et ideo in terris, uerꝝ cum non omnibus liqueat, tamẽ opi-
nant omẽs, q̃a opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tñ hoc magis inueni
C unt, q̃ minus obliuionis hauserunt: q̃a facile reminiscuntur, quid illic antè co-
gnouerint. Hinc est, cꝫ quæ apud Latinos lectio, apud Græcos uocatur repe-
tita cognitio: q̃a cum uera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter nouera Ἀνάγνωσις.
mus, anteqꝫ materialis influxio in corpus uenientes animas ebriaret. Hæc est
aũt hyle, quæ omne corpus mundi, q̃d ubicunqꝫ cernimus, ideis impressa for-
mauit. Sed altissima & purissima pars eius, qua uel sustentãtur diuina uel con-
stant, nectar uocat, & creditur esse potus deorꝝ: inferior uero & turbidior, po-
tus animarꝝ. Et hoc est q̃d ueteres Letheum fluuium uocauerũt. Ipsum aũt Li
berꝝ patrem Orphaici νῶρ ὕλινον suspicant intelligi, q̃ ab illo indiuiduo natus, in
singulos ipse diuidit. Ideo in illorꝝ sacris tradit Titaneo furore in membra dis
cerptus, & frustis sepultis rursus unus & integer emersisse: quia νῶς, quẽ dixi-
mus mentem uocari, ex indiuiduo præbendo se diuidẽdum, & rursus ex diui
D so ad indiuiduũ reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ suæ arcana nõ
deserit. Hoc ergo primo pondere de zodiaco & lacteo ad subiectas usqꝫ sphæ
ras anima delapsa, dum & per illas labitur, in singulis non solum (ut iam dixi-
mus) luminosi corporis amicitur accessu, sed & singulos motus, quos in exerci
tio est habitura, producit. In Saturni ratiocinationem & intelligentiam, quod
λογιστικόν, θεωρητικόν uocãt. In Iouis uim agendi, quod πρακτικόν dicitur. In Martis
animositatis ardorem, quod θυμικόν nuncupatur. In solis sentiendi opinandiq;
naturam, quod αἰσθητικόν & φανταστικόν appellãt. Desiderij uero motum, quod ἐπι
θυμητικόν uocatur, in Veneris. Pronuntiandi & interpretãdi quæ sentiat, quod
ἑρμηνευτικόν dicitur, in orbe Mercurij. φυτικόν uero, id est naturam plantandi & au
gẽdi corpora, ingressu globi lunaris exercet: & ẽ hæc sicut à diuinis ultima, ita
in nostris terrenisq; orbibus prima. Corpus enim hoc sicut sex rerũ diuinarũ
est,

est,ita animalis est prima substantia. Et hæc est differentia inter terrena corpo E
ra & supera,cœli dico & siderꝝ aliorꝝq; elementorꝝ,q̄ illa quidem sursum ac-
cersita sunt ad animæ sedem,& immortalitatem ex ipsa natura regionis,& sub
limitatis imitatione emeruerunt:ad hæc uero terrena corpora anima ipsa dedu
cit̄,& ideo mori credit̄,cum in caducam regionē & in sedē mortalitatis includit̄.Nec te moueat,q̄ de anima,quam esse immortalē dicimus,mortem toties
noiamus.Etēm sua morte anima non extinguitur,sed ad tēpus obruitur. Nec
temporali demersione bn̄ficium perpetuitatis eximitur.Cum rursus è corpore
ubi meruerit,contagione uitiorꝝ penitus elimata purgari, ad perennis uitæ lu
cem restituta,in integrū reuertat̄. Plenè(ut arbitror)de uita & morte aīæ de
finitio liquet, quā de adytis philosophiæ,doctrina & sapiētia Cicerōis elicuit. F

Hominem duplici ratione mori:Primū,si anima corpus relinquat: Deinde,si anima in corpore adhuc ma nens,corporeas illecebras contemnat,uoluptatesq; & affectiones omnes exuat. Ex his mortibus posteri orem hanc omnibus appetendam.Priorem accersendam non esse,sed expectandum, dum deus ipse animā ac corpus dissoluat. Caput XIII.

SEd Scipio per quietem & in cœlo,quod in præmiū cedit beatis, & pro-
missione immortalitatis animatus,tam glorioſam spem, tamq; inclytam
magis magisq; firmauit uiso patre,de quo utrum uiueret, cum adhuc ui
deretur dubitare,quæsierat.Mortem igitur malle cœpit,ut uiueret.Nec flesse
contentus uiso parēte,quem crediderat extinctum: ubi loqui posse cœpit,hoc
primum probare uoluit,nihil se magis desiderare, q̄ ut cum eo iam moraret.
Nec tamē apud se quæ desiderabat facienda constituit,q̄ antè consuleret:quo G
rum unum prudentiæ,alterum pietatis assertio est.Nunc ipsa uel consulentis,
uel præcipientis uerba tractemus: Quæso,inquā,pater sanctissime atq; opti
me,quoniam hæc est uita,ut audio Africanum dicere,quid moror in terris?
Quin huc ad uos uenire propero?Non est ita,inquit ille.Nisi enim cum deus
hic,cuius hoc templum est,omēq; quod conspicis,istis te corporis custodijs li
berauerit,huc tibi aditus patere non potest.Homines enim sunt hac lege gene
rati,qui tuerentur illum globum,quem in tēplo hoc medium uides,quæ ter-
ra dicitur:Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus,q̄ sidera & stel-
las uocatis,quæ globosæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus, circulos or-
besq; suos conficiunt celeritate mirabili.Quare & tibi Publi,& pijs omnibus
retinendus animus est in custodia corporis:nec iniussu eius, à quo ille est uo-
bis datus,ex hominum uita migrandum est, ne munus assignatum à deo defu H
gisse uideamini. Hæc secta & præceptio Platonis est,qui in Phœdone desi
nit,homini non esse sua sponte moriendum.Sed in eodem tamē dialogo idem
dicit,mortem philosophantibus appetendam,& ipsam philosophiam meditati
onem esse moriendi. Hæc sibi ergo contraria uidētur,sed non ita est.Nam
Plato duas mortes hominis nouit.Nec hoc nunc repeto, quod supius dictum
est,duas esse mortes,unam animæ,animalis alteram: sed ipsius quoq; anima-
lis,hoc ē hominis,duas asserit mortes:quarꝝ unā natura,uirtutes alteram præ
stant.Homo ēm morit̄,cum anima corpus relinqt,solutum lege naturæ. Mo-
ri etiam dicit̄,cum anima adhuc in corpore cōstituta,corporeas illecebras phi
losophia docēte contēnit,& cupiditatum dulces insidias reliquasq; oēs exu-

Duplex mors hoīs sēm Platonē,& q̄ harū appetēda, q̄ nō accersenda, idq; septē ob causas.

A itur passiones.Et hoc est qđ supius ex scđo uirtutū ordine,q̄ solis philosophan
tibus aptæ sunt,euenire signauimus.Hanc ergo mortē dicit Plato sapientibus
appetendā:Illam uero quam oībus natura cōstituit,cogi,uel inferri,uel acces-
siri uetat,docens expectandā esse naturā,& has causas huius apiens sanctiōis,
q̄s ex usu rerꝝ,q̄ in q̄tidiana cōuersatione sunt,mutuat̄. Ait ēm eos qui ptātis *Prima.*
impio trudunt̄ i carcerē, nō oportere in̄ diffugere,priusq̄ ptās ipa q̄ clausit,ab
ire permiserit.Nō ēm uitari pœnā furtiua discessione,sed crescere. Hoc quo- *Secunda.*
q; addit,nos esse in dn̄io deorꝝ,quorꝝ tutela & prouidentia gubernamur.Ni-
hil aūt esse inuito dn̄o de his q̄ possidet,ex eo loco in q̄ suum cōstituerat, ause-
rendum.Et sicut q uitā mancipio extorq̄t alieno,crimine nō carebit,ita eum q *Tertia.*
finem sibi,dn̄o necdum iubente q̄siuerit,nō absolutionem cōsequi,sed reatum.
B Hæc Platonicæ sectæ semina altius Plotinus exeqtur.Oportet(inquit)aīam *Quarta.*
post hoīem liberā corporeis passionibus inueniri,quā qui de corpore uiolen-
ter extrudit,liberā esse non patitur.Qui ēm sibi sua sponte necem cōparat,aut
ptæsus necessitatis,aut metu cuiusq̄ ad hoc descendit,aut odio,q̄ oīa int̄ passi
ones hn̄tur.Ergo &si antè fuit his sordibus pura,hoc ipso tn̄ quo exit extorta,
sordescit. Deiñ mortem debere ait animæ à corpore solutionem esse,nō uin- *Quinta.*
culū.Exitu autem coacto,animā circa corpus magis magisq; uinciri. Et reue-
ra ideo sic extortæ animæ diu circa corpus,eius ue sepulturā, uel locum ī quo
iniecta manus est,puagantur.Cum contrà illæ animæ,q̄ in hac uita à uinculis
corporeis philosophiæ morte dissoluuntur,adhuc extante corpore, cœlo & si-
C deribus inserantur. Et ideo illā solā de uoluntarijs mortibus significat esse lau
dabilem,q̄ cōparatur philosophiæ,ratione,ut diximus,nō ferro:prudentia,nō
ueneno. Addit etiam,solam esse naturalem mortem, ubi corpus animam,nō *Sexta.*
anima corpus relinquit.Cōstat ēm numerorꝝ certam constitutāq; ratione ani
mas sociare corporibus. Hi numeri dum supsunt, perseuerat corpus animari:
cum uero deficiunt,mox arcana illa uis soluitur,qua societas ipsa cōstabat. Et
hoc est quod fatum & fatalia uitæ tpa uocamus. Anima ergo ipsa non deficit,
quippe q̄ immortalis atq; perpetua est, sed impletis numeris,corpus fatiscit.
Nec anima lassatur animando,sed officium suum deserit corpus, cum iam nō
possit animari.Hinc illud est doctissimi uatis:Explebo numerꝝ,reddarq; tene
bris.Hæc est igitur naturalis uere mors,cum finem corporis solus numerorꝝ
D suorum defectus apportat,nō cum extorquetur uita corpori adhuc idoneo ad
continuationem ferendi. Nec leuis est differentia,uitam uel natura uel spōte *Septima.*
soluendi.Anima ēm cum à corpore deseritur,potest in se nihil retinere corpo-
reum,si se purè,cum in hac uita esset,instituit. Cum uero ipsa uiolenter de cor
pore extruditur,quia exit rupto uinculo,nō soluto,fit ei ipsa necessitas occasio
passionis:& malis uinculis,dum rumpitur,inficitur. Hanc quoq; superiori-
bus adijcit rationem non sponte peundi: Cum constet(inquit)remunerationē
animis illic esse tribuendam, pro modo perfectionis,ad quam in hac uita una
quæq; peruenit, non est præcipitandus uitæ finis, cum adhuc proficiendi esse
possit accessio.Nec frustra hoc dictum est,nam in arcanis de animæ reditu dis
putationibus fertur,in hac uita delinquentes,similes esse super æquale solū ca-
dentibus,qbus denuo sine difficultate præsto sit surgere. Animas uero ex hac

uita cum delictorꝝ ſordibus recedentes,æquandas his, qui in abruptū ex alto
pcipitiq; delapſi ſunt,uñ facultas nunq; ſit reſurgendi. Ideo ergo conceſſis uten
Camillum. dum uitæ ſpatijs,ut ſit pfectæ purgationis maior facultas. Ergo (inquies)qui
iam pfecte purgatus eſt,manū ſibi debet inferre,cum nō ſit ei cauſa remanēdi,
Refutatio. qa profectū ulterius nō reqrit,q; ad ſupna puenit. Sed hoc ipſo q̄ ſibi celerē fi
nem ſpe fruēdæ beatitatis arceſſit,irretīt laqueo paſſionis: qa ſpes ſicut timor,
paſſio eſt. Sed & cætera,q̄ ſuperior ratio diſſeruit,incurrit. Et hoc ē,qp Paulus
filium ſpe uitæ uerioris ad ſe uenire propantem,prohibet,ac repellit,ne feſtina
tum abſolutionis aſcenſionisq; deſiderium,magis eum hac ipſa paſſione uinci
at ac retardet. Nec dicit,qd niſi mors naturalis aduenerit, emori non poteris:
ſed huc uenire non poteris. Niſi em̄(inqt)cum deus iſtis te corporis cuſtodijs
liberauerit,huc tibi aditus patere nō poteſt,qa ſcit iam receptus in cœlum,niſi
perfectæ puritati cœleſtis habitaculi aditum non patere. Pari autem cōſtan
tia,mors,nec ueniens per naturā timenda eſt,nec contra ordinem cogenda na
turæ. Ex his q̄ Platonem,quæq; Plotinum de uoluntaria morte pronuntiaſ
ſe retulimus,nihil in uerbis Ciceronis,qbus hāc prohibet,remanebit obſcurꝝ.

Cur mundus hic uniuerſus,dei uocetur templū. Quotuplici ſenſu accipiatur nomē animi. Et quomō mens homini cū ſideribus cōmunis eſſe dicatur. Tū uariæ de animi natura ſententiæ. Quid inter ſtellā ac ſidus interſit,quid ſphæra,quid orbis,quid circus,ſtellæ errātes unde nomē accepint. Caput XIIII.

SEd illa uerba q̄ p̄ter hoc ſunt inſerta,repetamus. Hoīes em̄ ſunt hac lege
gñati,q; tuerent illum globum,quem in templo hoc mediū uides,q̄ terra
dicit. Hisq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus,q̄ ſidera & ſtel
las uocatis:q̄ globoſæ atq; rotundæ,diuinis animatæ mentibus, circulos ſuos
orbesq; conficiunt celeritate mirabili. De terra,cur globus dicat in medio
Mundus cur dei templū di catur. mundo poſitus,plenius diſſeremus,cum de nouem ſphæris loquemur. Bene
autē uniuerſus mundus dei templū uocat,propt illos qui exiſtimāt nihil eē ali
ud deum,niſi cœlum ip̄m,& cœleſtia iſta q̄ cernimus. Ideo ut ſummi oīpoten
tentiā dei oñderet poſſe uix intelligi,nunq; uideri:qcquid humano ſubijcit aſpe
ctui,templū eius uocauit,q; ſola mente concipit:ut qui hæc uenerat ut templa,
cultum tñ maximū debeat cōditori,ſciatq;,quiſqs in uſum templi huius indu
cit,ritu ſibi uiuendum ſacerdotis. Vñ & quaſi quodā publico p̄conio tantā hu
Animum bifa riam ſumi. mano gñi diuinitatem ineſſe teſtat,ut uniuerſos ſiderei animi cognatione nobi
litet. Notādum eſt,qp hoc loco animum & ut proprie,& ut abuſiue dicitur,po
ſuit. Animus em̄ proprie mens eſt,quam diuiniorem aīa nemo dubitauit. Sed
nonnunq; ſic & animā uſurpantes uocamus. Cum ergo dicit: Hisq; animus da
tus eſt ex illis ſempiternis ignibus, mentē p̄ſtat intelligi,q̄ nobis proprie cum
cœlo ſideribusq; cōmunis eſt. Cum uero ait: Retinendus animus eſt in cuſto
dia corporis,ip̄am tunc animam noīat, q̄ uincitur cuſtodia corporali, cui mēs
Quō animus cū ſiderib. cō munis. diuina nō ſubditur. Nunc qualit nobis animus,id eſt mens,cum ſideribus
cōis ſit ſcdm theologos,diſſeramus. Deus,qui prima cauſa & eſt,& uocatur,
unus oīm quæq; ſunt,quæq; uidentur eſſe,princeps & origo eſt. Hic ſuperab
undanti maieſtatis fœcunditate de ſe mentē creauit. Hæc mens,q̄ νοῦς uocatur,
Aliās partem quam. qua p̄rem inſpicit,plenā ſimilitudinem ſeruat autoris. Animā uero de ſe creat,
poſteriora reſpiciēs. Rurſus anima • p̄rem qua intuetur induitur, ac paulatim
regredi

regrediente reſpectu in fabricā corporꝝ,incorporea ipſa degenerat. Habet er-
go & puriſſimā ex mente,de q̄ eſt nata,rationē,qd λογικὸν uocat. Et ex ſua natu
ra accipit præbendi ſenſus præbendiq; incremēti ſeminarium,quorum unum
αἰσθητικὸν,alterꝝ φυτικὸν nūcupat. Sed ex his primum.i.λογικὸν,qd innatum ſibi ex
mente ſumpſit,ſicut uerè diuinū eſt,ita ſolis diuinis aptū. Reliqua duo αἰσθητικὸν
& φυτικὸν,ut à diuinis recedunt,ita cōuenientia ſunt caducis. Anima ergo cre
ans ſibi cōdensq; corpora(nam ideo ab anima natura incipit,quā ſapientes de
deo & mente νοῦν noīant)ex illo mero ac puriſſimo fonte mentis,quem naſcēdo
de originis ſuæ hauſerat copia,corpora illa diuina uel ſupa, cœli dico & ſide-
rum,q̄ prima condebat,animauit,diuinæq; mentes oīmbus corporibus, quæ
in formā teretem,id eſt in ſphæræ modum,formabātur,infuſæ ſunt. Et hoc eſt
qd cum de ſtellis loquereť,ait: Quæ diuinis animatæ mentibus. In inferiora
uero ac terrena degenerans,fragilitatem corporꝝ caducorꝝ deprehendit merā di
uinitatē mentis ſuſtinere nō poſſe,imò partem eius uix ſolis humanis corpori-
bus cōuenire,qa & ſola uidenť erecta,tanq; quæ ad ſupa ab imis recedāt, & ſo
la cœlum facile tanq; ſemp erecta ſuſpiciunt, ſolisq; ineſt uel in capite ſphæræ
ſimilitudo,quā formā diximus ſolā mentis capacem. Soli igit homini ratio-
nem.i.uim mentis infudit,cui ſedes in capite eſt. Sed & geminā illā creſcendi
ſentiendiq; naturā,qa caducum eſt corpus,inſeruit. Et hinc eſt,qp homo & ra-
tionis • cōpos eſt,& ſentit,& creſcit,ſolaq; ratione meruit p̄ſtare cæteris anima *Al. capax.*
libus,q̄ quia ſemp prona ſunt,& ex ipſa quæq; ſuſpiciendi difficultate à ſupe-
ris receſſerunt,nec ullā diuinorꝝ corporꝝ ſimilitudinem aliqua ſui parte meru-
erunt,nihil ex mente ſortita ſunt:& ideo ratione caruerunt. Duoq; tantum ad-
epta ſunt,ſentire uel creſcere. Nā ſi qd in illis ſimilitudinem rationis imitat, nō
ratio,ſed memoria eſt,& memoria nō illa ratione mixta, ſed q̄ hebetudinē ſen
ſuum quinq; comitatur. De qua plura nunc dicere(qm̄ ad p̄ſens opus non atti
net)omittemus. Terrenorꝝ corporꝝ tertius ordo in arboribus & herbis eſt,
quæ carent tam ratione,q̄ ſenſu. Et qa creſcendi tm̄modo uſus in his uiget,hac
ſola uiuere parte dicūtur. Hunc rerum ordinem & Vergilius expreſſit. Nam
& mundo animam dedit:& ut puritati eius atteſtaretur,mentem uocauit. Cœ
lum enim(ait)& terras & maria & ſidera ſpiritus intus alit,id eſt anima. Sicut
alibi pro ſpiramento animā dicit: Quantum ignes animæq; ualent. Et ut illius
mundanæ animæ aſſereret dignitatē,mentem eſſe teſtatur: Mens agitat molē.
Necnon ut oſtēderet ex ipſa anima conſtare & animari uniuerſa quæ uiuunt,
addidit: Inde hominū pecudumq; genus,& cætera. Vtq; aſſereret eundē ſem-
per in anima eſſe uigorē,ſed uſum eius hebeſcere in animalibus corporis den-
ſitate,adiecit: Quantum non noxia corpora tardant,& reliqua. Scdm hæc
ergo cum ex ſummo deo mens,ex mēte anima ſit,anima uero & condat & ui-
ta compleat omnia quæ ſequunť,cunctaq; hic unus fulgor illuminet,& in uni
uerſis appareat, ut in multis ſpeculis per ordinem poſitis uultus unus, cumq;
omnia continuis ſucceſſionibus ſe ſequanť, degenerantia per ordinē ad imum
meandi,inuenietur preſſius intuenti à ſummo deo uſq; ad ultimam rerum fecē
una ſe mutuis uinculis religans,& nuſq; interrupta cōnexio. Et hæc eſt Home
ri catena aurea,quā pēdere de cœlo in terras deum iuſſiſſe commemorat. His

ergo dictis, ſolum hoiem cõſtat ex terrenis oĩbus, mentis, id eſt animi, ſocietatẽ cum cœlo & ſideribus habere cõmunem. Et hoc eſt qđ ait: Hiſq; animus datus ẽ ex illis ſempiternis ignibus, q̃ ſidera & ſtellas uocatis. Nec tñ ex ipſis cœleſtibus & ſempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis eñ ille, licet diuinum, tñ corpus eſt. Nec ex corpore cuius diuino poſſemus animari, ſed unde ipſa illa corpora q̃ diuina et ſunt & uidentur, animata ſunt, id eſt ex ea mundanæ animæ parte, quã diximus de pura mente conſtare. Et ideo poſtq; dixit: Hiſq; animus datus ẽ ex illis ſempiternis ignibus, q̃ ſidera & ſtellas uocatis, mox adiecit, quæ diuinis animatæ mẽtibus: ut per ſempiternos ignes, corpus ſtellarũ: p diuinas uero mentes, earũ animas manifeſta deſcriptione ſignificet, & ex illis in noſtras uenire animas uim mentis oſtendat.

Sñiæ phõrum de anima.

Non ab re eſt, ut hæc de anima diſputatio in fine ſententias oĩum, qui de anima uident pronũtiaſſe, cõtineat. Plato dixit animã eſſentiã ſe mouentẽ, Xenocrates numerũ ſe mouẽtem, Ariſtoteles ἐντελέχειαν, Pythagoras & Philolaüs harmoniã, Poſſidonius ideam, Aſclepiades quinq; ſenſuum exercitium ſibi cõſonum, Hippocrates ſpm̃ tenuem per corpus oĩe diſperſum, Heraclitus Ponticus lucem, Heraclitus phyſicus ſcintillam ſtellaris eſſentiæ, Zenon concretũ

Facilitate al.

corpori ſpiritũ, Democritus ſpm̃ inſertum atomis, hac facultate motus, ut corpus illi oĩe ſit ꝓuium: Critolaüs peripateticus cõſtare eam de quinta eſſentia, Hipparchus ignẽ, Anaximenes aëra, Empedocles & Critias ſanguinẽ, Parmenides ex terra & igne, Xenophantes ex terra & aqua, Boëtos ex aëre & igne, Epicurus ſpeciem ex igne & aëre & ſpiritu mixtam. Obtinuit tamen non minus de incorporalitate eius q̃q; de immortalitate ſententia.

Sidera quæ, Stellæ quæ.

Nunc uideamus quæ ſint hæc duo nomina, quorũ pariter meminit cum dicit: Quæ ſidera & ſtellas uocatis. Neq; enim hic res una gemina appellatione monſtratur, ut enſis & gladius. Sed ſunt ſtellæ qdem ſingulares, ut erraticæ quinq;, & cæteræ, q̃ non admixtæ alijs, ſolæ ferunt. Sidera uero, quæ in aliquod ſignum ſtellarũ pluriũ cõpoſitione formant, ut aries, ut taurus, ut Andromeda,

ἄστρον. ἄστρον.

Perſeus, uel corona, & q̃cunq; uariarũ gña formarũ in cœlum recepta creduntur. Sic & apud Græcos ἀστέρες, ἢ ἄστρον diuerſa ſignificant. Etẽ aſter ſtella una ẽ, & aſtron ſignum ſtellis coactũ, qđ nos ſidus uocamus. Cum uero ſtellas globoſas & rotundas dicat, nõ ſingularium tm̃ exprimit ſpeciem, ſed & earũ quæ in ſigna formãda cõueniunt. Omnes eñ ſtellæ inter ſe, etſi in magnitudine aliquam, nullã tñ habent in ſpecie differentiã. Per hæc autẽ duo noĩa, ſolida ſphæra deſcribit, quæ nec ex globo ſi rotunditas deſideret, nec ex rotunditate ſi globus deſit, efficit, cum alterũ à forma, alterũ ſoliditate corporis deſerat.

Sphæra.

Sphæras autem hic dicimus ipſarũ ſtelarũ corpora, quæ oĩa hac ſpecie formata ſunt. Dicuntur ꝑterea ſphæræ & aplanes illa quæ maxima eſt, & ſubiectæ ſeptem, per quas duo lumina, & quinq; uagæ diſcurrunt. Circi uero & orbes, duarum ſunt rerũ duo nomina. Et his nominibus qdem alibi aliter eſt uſus. Nã & orbem pro circulo poſuit, ut orbem lacteum. Et orbem pro ſphæra, ut nouem tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uocantur, q ſphæram maximã cingunt, ut eos ſequens tractatus oſtendet, quorũ unus eſt lacteus, de quo ait: Inter flammas circus elucẽs. Sed hic horũ nihil neq; circi, neq; orbis nomine uoluit

luit intelligi. Sed eſt orbis in hoc loco ſtellæ una integra & peracta conuerſio, *Orbis.*
A id eſt ab eodem loco poſt emenſum ſphæræ, per quam mouetur, ambitum in eundem locum regreſſus. Circus autem eſt hic linea ambiens ſphæram, ac uelut ſemitam faciens, per quam lumen utrinq; diſcurrit, & inter quam uagantium ſtellarũ error legitimus coercetur. Quas ideo ueteres errare dixerunt, quia *Circus.*
& curſu ſuo feruntur, & cõtra ſphæræ maximæ, id eſt ipſius cœli, impetũ contrario motu ad orientem ab occidente uoluuntur. Et omnium quidem par celeritas, motus ſimilis, & idem eſt modus meãdi, ſed non omnes eodem tempore circos ſuos orbesq; conficiunt. Et ideo eſt celeritas ipſa mirabilis, quia cum ſit eadem omniũ, nec ulla ex illis aut concitatior eſſe poſſit, aut ſegnior, non eodem tamen temporis ſpatio oĩes ambitum ſuum peragunt. Cauſam uero ſub *Stellæ errantes.*
B eadem celeritate diſparis ſpatij, aptius nos ſequentia docebunt.

De undecim circulis cœlum ambientibus. Caput .XV.

HIs de ſiderũ natura & ſiderea hoĩm mente narratis, rurſus filium pater, ut in deos pius, ut in hoĩes iuſtus eſſet, hortatus, præmium rurſus adiecit, oñdens lacteũ circulũ uirtutibus debitum, et beatorũ cœtu refertũ. Cuius meminit his uerbis: Erat autẽ is ſplendidiſſimo cãdore inter flãmas circus elucens, quẽ uos (ut à Graijs accepiſtis) orbem lacteũ nuncupatis. Orbis hic idẽ qđ circus in lactei appellatione ſignificat. Eſt aũt lacteus unus è circulis, q ambiunt cœlũ, & ſunt ꝑter eum numero decem, de quibus quæ dicenda ſunt proferemus, cum de hoc cõpetens ſermo proceſſerit. Solus ex oĩbus hic ſubiectus eſt oculis, cæteris circulis magis cogitatiõe q̃q; uiſu comꝑhendendis. *Lacteus circulus.*
C De hoc lacteo multi inter ſe diuerſa ſenſerũt, cauſasq; eius alij fabuloſas, naturales alij ꝓtulerunt. Sed nos fabuloſa reticentes, ea tm̃modo q̃ ad naturam eius uiſa ſunt ptinere, dicemus. Theophraſtus lacteum dixit eſſe cõpagem, qua de duobus hemiſphærijs cœli ſphæra ſolidata eſt. Et ideo ubi oræ utrinq; conuenerant, notabilẽ claritatẽ uideri. Diodorus ignem eſſe denſatæ cõcretæq; naturæ in unã curui limitis ſemitã, diſcretione mundanæ fabricæ coaceruãte concretũ. Et ideo uiſum intuẽtis admittere, reliq̃ igne cœleſti lucẽ ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſubijciẽte cõſpectui. Democritus innumeras ſtellas, breuesq; oẽs, quæ ſpiſſo tractu in unum coactæ, ſpatijs q̃ anguſtiſſima interiacẽt optis, uicinæ ſibi undiq;, & ideo paſſim diffuſæ lucis aſꝑgine, continuũ iuncti
D luminis corpus oñdunt. Sed Poſſidonius, cuius definitioni pluriũ conſenſus acceſſit, ait lacteũ caloris eſſe ſiderei infuſionẽ, quã ideo aduerſa zodiaco curui tas obliquauit, ut qm̃ ſol nunq; zodiaci excedendo terminos, exꝑtem feruoris ſui partẽ cœli reliquã deſerebat, hic circus à uia ſolis in obliquũ recedens, uniuerſitatẽ flexu calido tẽperaret. Quibus aũt partibus zodiacum interſecet, ſuperius iam relatũ eſt: Hæc de lacteo. Decem aũt alij (ut diximus) circi ſunt, quorum unus eſt ipſe zodiacus, q ex his decem ſolus potuit latitudinẽ hoc modo, quem referemus, adipiſci. Natura cœleſtiũ circulorũ incorporalis eſt linea, q̃ ita mente concipit, ut ſola longitudine cenſeat, latum habere non poſſit. Sed in zodiaco latitudinem ſignorũ capacitas exigebat. Quantum igitur ſpatij lata dimenſio porrectis ſideribus occupabat, duabus lineis limitatum eſt. Et tertia ducta per medium, ecliptica uocatur, quia cum curſum ſuũ in eadẽ linea pariter

sol & luna conficiunt,alterius eorum necesse est uenire defectum: solis,si ei tūc luna succedat:lunæ,si tunc aduersa sit soli. Ideo nec sol unq̄ deficit,nisi cum tricesimus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die,nescit luna defectū. Sic em̄ euenit,ut aut lunæ contra solem positæ ad mutuandū ab eo solitum lumen,sub eadē inuentus linea terræ conus obsistat,aut soli ipsa succedens obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repellat. In defectu ergo sol ipse nil patitur,sed noster fraudat aspectus. Luna uero circa proprium defectū laborat, non accipiendo solis lumen,cuius bn̄ficio noctem colorat. Qđ sciens Vergilius disciplinarꝝ om̄ium peritissimus,ait: Defectus solis uarios,lunæq̄ labores. Quamuis igit trium linearꝝ ductus zodiacum & claudat, & diuidat,unum tn̄ circum autor uocabulorꝝ dici uoluit antiquitas. Quinq̄ alij circuli,paralleli uocant. Horꝝ medius & maximus est æqnoctialis. Duo extremitatibus uicini,atq̄ ideo breues,quorꝝ unus septentrionalis dicit,alter australis. Int hos & mediū duo sunt tropici,maiores ultimis,medio minores, & ipsi ex utraq̄ parte zonæ ustæ terminū faciunt. Præter hos alij duo sunt coluri,qbus nomen dedit imperfecta cōuersio. Ambiētes em̄ septentrionalem uerticem,atq̄ inde in diuersa diffusi,& se in summo intersecant, & q̄nq̄ parallelos in quaternas partes æqualit diuidunt,zodiacū ita intersecātes, ut unus eorꝝ p̄ arietem & librā, alter p̄ cancrum atq̄ capricornum meando decurrat, sed ad australem uerticē non q̄uenire credunt. Duo q̄ ad numerꝝ prædictum supsunt,meridianus & horizon,non scribunt in sphæra,q̄a certum locū habere nō possunt,sed pro diuersitate circunspicientis habitātis ue uarianꝫ. Meridianus est em̄,quem sol cū sup̄ hominum uerticē uenerit,ipsum diem medium efficiendo designat. Et q̄a globositas terræ habitationes om̄ium æquales sibi esse non patitur, nō eadem pars cœli omnium uerticem despicit. Et ideo unus om̄ibus meridianus esse nō poterit, sed singulis gētibus sup̄ uerticem suum proprius meridianus efficitur. Similter facit sibi horizontem circunspectio singulorū. Horizon est em̄,uelut quodā circo designatus terminus cœli,quod super terram uidetur. Et quia ad ipsum uerè finem non potest humana acies peruenire, quantum quisq̄ oculos circunferendo conspexit,proprium sibi cœli quod super terram est,terminum facit. Hic horizon quem sibi uniuscuiusq̄ circūscribit aspectus,ultra trecentos & sexaginta stadios longitudinem intra se continere non poterit. Centum enim & octoginta stadios non excedit acies contrà uidentis. Sed uisus cum ad hoc spatium uenerit,accessu deficiens in rotunditatem recurrendo curuat. Atq̄ ita fit,ut hic numerus ex utraq̄ parte geminatus,trecentorꝝ sexaginta stadiorum spatium quod intra horizōtem suum continet, efficiat:semp̄q̄ q̄ntum ex huius spatij parte postera procedendo dimiseris,tm̄ tibi de interiore sumetur, & ideo horizon semper quantacunq̄ locorꝝ transgressione mutatur. Hunc autem quem diximus admittit aspectum, aut in terris æqua planities, aut pelagi tranquilla libertas,quæ nullam oculis obijcit offensam. Nec te moueat,q̄ sæpe in longissimo positum montem uidemus,aut q̄ ipsa cœli supna suspicimus. Aliud est em̄,cum se oculis ingerit altitudo, aliud cum p̄ planū se porrigit, & extendit intuitus,in quo solo horizontis circus efficitur. Hæc de circis oībus, quibus cœlum cingitur,dicta sufficiant. Tractatū ad sequentia transferamus.

Paralleli quinque.

Coluri duo.

Meridianus circus.

Horizon.

Nota de p̄spectu hominis.

Al. anteriore.

Qui

A *Qui fiat,ut quædam stellæ nunq̄ a nobis uideātur,& q̄ta stellarꝝ omniū magnitudo. Cap. XVI.*

EX q̄ mihi om̄ia cōtemplanti,p̄clara cætera & mirabilia uidebant. Erāt autem hæ stellæ,quas nunq̄ ex hoc loco uidimus, & hæ magnitudines om̄,quas esse nunq̄ suspicati sumus. Ex q̄bus erat ea minima,q̄ ultima à cœlo,citima terris,luce lucebat aliena. Stellarꝝ aūt globi terræ magnitudinē facile uincebāt. Dicendo: Ex q̄ mihi oīa cōtemplanti,id qđ supradiximus affirmat,in ipso lacteo Scipionis & parentum p̄ somnium cōtigisse conuentum.

Duo sunt autem p̄cipua,q̄ in stellis se admiratum refert:aliquarꝝ nouitatem, & om̄ium magnitudinem. Ac prius de nouitate, pòst de magnitudine differemus. Plenè & doctè adijciendo,quas nunq̄ ex hoc loco uidimus,causam cur
B à nobis nō uideant,oñdit. Locus em̄ nr̄æ habitationis ita positus est,ut quædā stellæ ex ipso nunq̄ possint uideri. Quia ipsa pars cœli in qua sunt,nunq̄ potest hic habitātibus apparere. Pars em̄ hæc terræ q̄ incolit ab uniuersis hominibus,quā nos inuicem scire possumus,ad septentrionalem uerticem surgit,& sphæralis cōuexitas australem nobis uerticē in ima demergit. Cum uero semp̄ circa terram ab ortu in occasum cœli sphæra uoluatur,uertex hic qui septentriones habet,quoquò uersum mundana uolubilitate uertatur,quoniam sup̄ nos est,semper à nobis uidetur, ac semper ostendit arctos oceani metuentes æquore tingi. Australis contrà quasi semel nobis pro habitationis nostræ positione demersus,nec ipse nobis unquam uidetur: nec sidera sua, qbus & ipse sine dubio insignitur,ostendit. Et hoc est quod poēta naturæ ipsius conscius,dixit:

Hic uertex nobis semper sublimis,at illum
C Sub pedibus Styx atra uidet,manesq̄ profundi.

Sed cum hanc diuersitatem cœlestibus partibus uel semper uel nunq̄ apparenti terræ globositas habitantibus faciat,ab eo qui in cœlo est, omne sine dubio cœlum uidetur,nō impediente aliqua parte terræ,quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine uix obtinet. Cui ergo australis uerticis stellas nunq̄ de terris uidere cōtigerat,ubi circūspectu libero sine offēsa terreni obijcis uisæ sunt, iure quasi nouæ admirationē dederunt. Et q̄a intellexit causam propt quā eas nunq̄ antè uidisset,ait:Erāt aūt hæ stellæ q̄s nunq̄ ex hoc loco uidimus. Hunc locum demōstratiuè terrā dicens,in qua erat dum ista narraret. Sequit illa discussio,quid sit quod adiecit: Et hæ magnitudines om̄,quas esse nunq̄ suspi-
D cati sumus. Cur autem magnitudines quas uidit in stellis,nunq̄ hoies suspicati sint,ipse patefecit addendo:Stellarꝝ autem globi terræ magnitudinem facile uincebāt. Nam quādo homo,nisi quem doctrina philosophiæ supra hoiem, imò uerè hoiem fecit,suspicari potest stellā unam om̄i terra esse maiorem,cum uulgò singulæ uix facis unius flammā æquare posse uideātur? Ergo tunc earū uerè magnitudo asserta crederꝫ, si maiores singulas q̄ est om̄is terra,esse cōstiterit,qđ hoc modo licet recognoscas. Punctum dixerunt esse geometræ,qđ ob incomp̄hensibilem breuitatem sui, in partes diuidi nō possit,nec ip̄m pars aliqua,sed tantummodo signum esse dicatur. Physici terram ad magnitudinem circi,per quem sol uoluitur,puncti modum obtinere docuere. Sol autem quanto minor sit circo proprio, deprehēsum est manifestissimis dimensionum rationibus. Constat mensuram solis ducentesimā sextamdecimā partem habe-

Cur quædam stellæ a nobis uideantur semper, quædam nunquam.

Stellas singulas uniuersa terra esse maiores.

re magnitudinis circi, ꝙ quem sol ipse discurrit. Cum ergo sol ad circū pars certa sit, terra uero ad circum solis punctum sit, quod pars esse nō possit, sine cunctatione iudicij solem constat terra esse maiorē, si maior est pars eo, quod partis nomen nimia breuitate non capit. Verꝝ solis circo superiorꝝ stellarꝝ circos certum est esse maiores, si eo quod continetur, id quod continet maius est: cum hic sit cœlestium sphærarꝝ ordo, ut à superiore unaquæqꝫ inferior ambiatur.

Al. sphæra. Vnde & lunæ sphæram quasi à cœlo ultimam & uicinam terræ, minimam dixit, cū terra ipsa in punctum quasi uerè iam postrema deficiat. Si ergo stellarꝝ superiorꝝ circi (ut diximus) circo solis sunt grandiores, singulæ autē huius sunt magnitudinis, ut ad circū unaquæqꝫ suum, modum partis obtineat, sine dubio singulæ terra sunt ampliores, quā ad solis circum ꝙ superioribus minor ē, punctum esse p̄diximus. De luna, si uerè luce lucet aliena, sequentia docebunt.

Cœlum, quamobrem semper, & in orbē moueatur. Quo sensu summus uocetur deus, & ecquid stellæ quas fixas uocant, suo etiam proprioq; motu agantur. Caput .XVII.

HAec cum Scipionis obtutus non sine admiratione percurrēs, ad terras usqꝫ fluxisset, & illic familiarius hæsisset, rursus aui monitu ad superiora reuocatus est, ipsum à cœli exordio sphærarū ordinem in hæc uerba monstrantis: Nouem tibi orbibus uel potius globis connexa sunt omnia, quorum unus est cœlestis extimus, qui reliquos oēs complectitur, summus ipse deus arcens & continens cæteros, in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stellarum cursus sempiterni. Cui subiecti septem, qui uersantur retro cōtrario motu atqꝫ cœlum. E quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniā nominant. Deinde est hominum generi prosperus & salutaris ille fulgor, ꝙ dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisqꝫ terris, quem Martium dicitis. Deiñ sub tèr mediam ferè regionē sol obtinet, dux & princeps & moderator luminū reliquorum, mens mundi & temperatio, tāta magnitudine, ut cuncta sua luce lustret & compleat. Hunc ut comites cōsequuntur Veneris alter, alter Mercurij cursus. Infimoqꝫ orbe luna radijs solis accensa conuertitur. Infra autem eam nihil est, nisi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. Supra lunam sunt æterna oīa. Nam ea quæ est media & nona tellus, neqꝫ mouetur, & infima est, & in eam feruntur omnia nutu suo pondera.

Ali. de septem mediam.

Totius mundi à summo in imum diligēs in hunc locum collecta descriptio est, & integrum quoddam uniuersitatis corpus effingitur, quod quidam πᾶν, id est omne, dixerunt. Vnde & hic dicit: Connexa sunt omnia. Vergilius uero magnum corpus uocauit: Et magno se corpore miscet. Hoc autem loco Cicero refert, Platonica cōsentit autoritas. Et, si uerè subiectæ sint, quo pacto stellæ earꝝ oīum zodiacū lustrare dicant, cū zodiacus & unus & in summo cœlo sit. Quæ ue ratio in uno zodiaco aliarꝝ cursus breuiores, aliarꝝ faciat longiores. Hæc em̄ oīa in exponendo earꝝ ordine necesse est asserant. Et postremò, qua ratione in terrā ferant, sicut ait: Oīa nutu suo pōdera.

6. æneid.

Proponit ea ꝙ ꝙ p ordinē sunt explicanda.

Ver-

Versari cœlum, mundanæ animæ natura, & uis, & ratio docet. Cuius æternitas in motu est: quia nunqꝫ motus relinquit, quod uita non deserit: nec ab eo uita discedit, in quo uiget semper agitatus. Igitur & cœleste corpus quod mundi anima futurū sibi immortalitatis particeps fabricata est, ne unqꝫ uiuēdo deficiat, semper in motu est, & stare nescit: quia nec ipsa stat anima qua impellit. Nam cum animæ, quæ incorporea est, essentia sit in motu, primū autem oīum cœli corpus anima fabricata sit, sine dubio in corpus hoc primū ex incorporeis motus natura migrauit. Cuius uis integra & incorrupta nō deserit, qđ primum cœpit mouere. Ideo uero cœli motus necessariò uolubilis est, quia cum semper moueri necesse sit, ultrà autem locus nullus sit, quò se tendat accessio, cōtinuatione perpetuæ in se reditionis agitatur. Ergo in quo potest, uel habet, currit, & accedere eius reuolui est: quia sphæræ, spatia & loca complectentis oīa, unus est cursus, rotari. Sed & sic animam sequi semper uidetur, quæ in ipsa uniuersitate discurrit. Dicemus ergo, quod eam nunqꝫ reperiat, si semper hāc sequitur? Imò semper eam reperit, quia ubiqꝫ tota, ubiqꝫ perfecta est.

Cœlū cur moueatur.

Cur nō motu recto, sed i orbem agatur.

Cur ergo, si quam quærit reperit, non quiescit? Quia & illa requietis est inscia. Staret em̄, si usqꝫ stantem animam reperiret. Cum uero illa, ad cuius appetentiā trahitur, semꝙ in uniuersa se fundat, semper & corpus se in ipsam, & per ipsam retorquet. Hæc de cœlestis uolubilitatis arcano pauca de multis Plotino autore repta sufficiant. Qđ aūt hunc istum extimum globum, qui ita uoluit, summū deum uocauit, non ita accipiendum est, ut ipse prima causa & deus ille omnipotentissimus existimet, cum globus ipse quod cœlū est, animæ sit fabrica, anima ex mente processerit. mens ex deo qui uerè summus est, procreata sit. Sed summum quidem dixit, ad cæterorum ordinem qui subiecti sunt: unde mox subiecit: Arcens & continens cæteros. Deum uero, ꝙ non modo immortale animal ac diuinum sit, plenum inclytæ ex illa purissima mēte rationis, sed ꝙ & uirtutes oīes, quæ illam primæ omnipotentiam summitatis sequunt, aut ipse faciat, aut ipse contineat, ipsum deniqꝫ Iouem ueteres uocauerunt, & apud theologos Iupiter est mūdi anima. Hinc illud est: Ab Ioue principium musæ, Iouis oīa plena. Quod de Arato, poëtæ alij mutuati sunt, qui de sideribus locuturus, à cœlo in quo sunt sidera, exordium sumendū esse decernens, ab Ioue incipiendum esse memorauit. Hinc Iuno, & soror eius, & coniunx uocatur. Est aūt Iuno aër: & dicitur soror, quia ijsdem seminibus, quibus cœlum, etiam aër est procreatus: coniunx, quia aër subiectus est cœlo. His illud adijciendū est, ꝙ p̄ter duo lumina, & stellas quinqꝫ quæ appellant uagæ, reliquas oīes, alij infixas cœlo, nec nisi cū cœlo moueri, alij (quorū assertio ꝟo proprior est) has quoqꝫ dixerūt suo motu, p̄ter ꝙ cum cœli conuersione feruntur, accedere. Sed propter immēsitatem extimi globi, excedentia credibilē numerꝝ secula, in una eas cursus sui ambitione cōsumere, & ideo nullū earꝝ motū ab hoīe sentiri, cū nō sufficiat humanæ uitæ spatiū, ad breue saltē punctum tā tardæ accessionis dep̄hendendū. Hinc Tullius nullius sectæ inscius ueteribus approbatæ, simul attigit utranqꝫ sententiā, dicendo: In q̄ sunt infixi illi ꝙ uoluunt stellarum cursus sempiterni. Nam & infixos dixit, & cursus habere non tacuit.

Aeglog. 3.

An et stellæ fixæ, suo quodā motu agātur.

Stellas errantes, contrario q̄ cœlum motu uersari. Caput .XVIII.

 Nunc

NVnc utrum illi ſeptẽ globi,q̃ ſubiecti ſunt,contrario (ut ait)q̃ cœlum E
uertit̃,motu ferant̃,argumentis ad uer̃ ducentibus,req̃ramus. Solẽ
ac lunam & ſtellas quinq̃,q̃bus ab errore nomen eſt, præter q̃ ſecũ
trahit ab ortu in occaſum cœli diurna cõuerſio, ipſa ſuo motu in orientẽ ab oc
cidente procedere,non ſolis literar̃ profanis, ſed multis quoq̃ doctrina initia
tis,abhorrere à fide,ac monſtro ſimile iudicatũ eſt:ſed apud preſſius intuentes
ita eſſe uer̃ conſtabit,ut non ſolum mente concipi,ſed oculis quoq̃ ipſis poſſit
probari. Tamẽ ut nobis de hoc ſit cum p̃tinaciter negãte tractatus,age q̃ſquis
tibi hoc liquere diſſimulas, ſimul om̃ia quæ uel cõtentio ſibi fingit detractãs fi F
dem,uel quæ ipſa ueritas ſuggerit,in diuiſionis membra mittamus. Has errati-
cas cum luminibus duobus,aut infixas cœlo, ut alia ſidera,nullum ſui motũ
nr̃is oculis indicare, ſed ferri mũdanæ cõuerſionis impetu,aut moueri ſua quo
q̃ acceſſione dicemus. Rurſus,ſi mouent̃,aut cœli uiã ſequuntur ab ortu in oc
caſum,& cõmuni & ſuo motu meãtes,aut cõtrario receſſu in orientem ab occi
dentis parte uerſant̃. Præter hoc(ut opinor)nihil poteſt uel eſſe,uel fingi. Nũc
Locus argu uideamus q̃d ex his poterit uer̃ probari. Si infixæ eſſent,nunc̃q̃ ab eadẽ ſtatio
menti. ne diſcederẽt,ſed in eiſdẽ locis ſemp ut aliæ uiderent̃. Ecce em̃ de infixis uergi-
liæ,nec à ſui unc̃q̃ ſe copulatione diſp̃gunt, nec hyadas quæ uicinæ ſunt,dele-
runt,aut Orionis proximã regionẽ relinquunt. Septentrionum quoq̃ compa
go nõ ſoluit̃. Anguis q̃ inter eos labit̃, ſemel circunfuſum nõ mutat amplexũ.
Hæ uero,modo in hac, modo in illa cœli regione uiſunt̃. Et ſæpe cum in unũ
locum duæ plures ue cõuenerint,& à loco tñ in q̃ ſimul uiſæ ſunt,& à ſe poſt- G
ea ſeparant̃. Ex hoc eas nõ eſſe cœlo infixas,oculis quoq̃ approbãtibus cõſtat.
Igit̃ mouẽtur,nec negare hoc quiſq̃ poterit,q̃d uiſus affirmat. Quærendum ẽ
ergo,utrum ab ortu in occaſum,an in cõtrarium motu ꝓprio reuoluant̃. Sed
& hoc q̃rentibus nobis,nõ ſolum manifeſtiſſimo ratio,ſed uiſus q̃q̃ ipſe mon
ſtrabit. Cõſideremus em̃ ſignor̃ ordinẽ, q̃bus zodiacũ diuiſum uel diſtinctũ
uidemus,& ab uno ſigno q̃libet ordinis eius ſumamus exordium. Cum aries
exorit̃, poſt ip̃m taurus emergit:Hunc gemini ſequunt̃,hos cãcer,& p̃ ordinẽ
reliqua. Si iſtæ ergo in occidentẽ ab oriente ꝓcederent,nõ ab ariete in taur̃, q̃
retro locatus eſt,nec à tauro in geminos ſignum poſterius uoluerent̃,ſed à ge-
minis in taur̃,& à tauro in arietẽ,recta,& mundanæ uolubilitatis cõſona ac-
ceſſione prodirent. Cum uero à primo in ſignum ſcd̃m,à ſcd̃o ad tertium,& iñ H
ad reliqua q̃ poſteriora ſunt,reuoluant̃,ſigna autem infixa cœlo ferant̃,ſine du
bio cõſtat,has ſtellas nõ cum cœlo,ſed cõtra cœlum moueri. Hoc ut plenè li-
queat,aſtruamus de lunæ curſu, q̃ & claritate ſui & uelocitate notabilior eſt.
Luna poſtq̃ à ſole diſcedẽs nouata eſt, ſcd̃o ferè die circa occaſum uidet̃,& q̃ſi
uicina ſoli quem nup̃ reliqt,poſtq̃ ille demerſus eſt,ipſa cœli marginẽ tenet an
tecedenti ſup̃ occidens. Tertio die tardius occidit q̃ſ ſcd̃o,& ita q̃tidie longius
ab occaſu recedit,ut ſeptimo die circa ſolis occaſum in medio cœlo ipſa uidea-
tur. Poſt alios uero ſeptem,cum ille mergit,hæc orit̃:adeo media parte menſis
dimidium cœlum,id eſt unum hemiſphærium, ab occaſu in orientem receden
do metit̃. Rurſus poſt ſeptem alios circa ſolis occaſum latẽtis hemiſphær̃, uer
ticem tenet. Et huius rei indicium eſt,q̃ medio noctis exoritur. Poſtremò,toti

dem

A dem diebus exẽptis,ſolẽ denuo cõprehendit,& uicinus uidet̃ ortus ambor̃,q̃
diu ſoli ſuccedens rurſus mouet̃,& rurſus recedens paulatim ſemp in orientem
regrediendo relinquat occaſum. Sol quoq̃ ipſe nõ aliter q̃ ab occaſu in orie-
tem mouet̃,& licet tardius receſſum ſuum q̃ luna cõficiat,q̃ppe q̃ tanto tempo
re ſignũ unũ emetiatur, q̃ſto totũ zodiacum luna diſcurrit,manifeſta tñ & ſub
iecta oculis motus ſui p̃ſtat indicia. Hunc em̃ in ariete eẽ ponamus,q̃d q̃a æq-
noctiale ſignũ eſt,pares horas ſomni & diei facit. In hoc ſigno cũ occidit,librã,
id ẽ ſcorpiũ chelas mox oriri uidemus,& appáret taurus uicinus occaſui. Nam
ῡgilias & hyadas partes tauri clariores,nõ multo pòſt,ſole mergẽte uidemus.
Seq̃nti mẽſe ſol in ſignũ poſterius,id eſt in taur̃ recedit:& ita fit,ut neq̃ uergi
liæ,neq̃ alia pars tauri illo mẽſe uideat̃. Signũ em̃ q̃d cũ ſole orit̃,et cũ ſole oc
B cidit,ſemp occulit̃:adeo,ut & uicina aſtra ſolis ꝓpinq̃tate celent̃. Nam & canis
tũc,q̃a uicinus tauro ẽ,nõ uidet̃,tectus lucis ꝓpinq̃tate. Et hoc ẽ q̃d Verg. ait:

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus,& aduerſo cedens canis occidit aſtro. *Georgi.I.*

Non em̃ uult intelligi,tauro oriẽte cum ſole, mox in occaſum ferri canem,qui
proximus tauro eſt,ſed occidere eum dixit tauro geſtãte ſolem,quia tunc inci-
pit non uideri ſole uicino. Tunc tamen occidente ſole libra adeo ſuperior inue
nitur,ut totus ſcorpius ortus appareat. Gemini uero uicini tunc uidentur oc-
caſui. Rurſus,poſt tauri menſem gemini nõ uidentur,q̃d in eos ſolem migraſſe
ſignificat. Poſt geminos recedit in cancrum. Et tunc cum occidit,mox libra in
C medio cœlo uidetur. Adeo conſtat ſolem tribus ſignis peractis,id eſt ariete &
tauro & geminis,ad medietatem hemiſphærij receſſiſſe. Deniq̃ poſt tres men
ſes ſequentes, tribus ſignis quæ ſequuntur emenſis,cancrum dico,leonẽ & uir
ginem,inuenitur in libra,quæ rurſus æquat noctem diei,& dum in ipſo ſigno
occidit,mox oritur aries,in quo ſol ante ſex menſes occidere ſolebat. Ideo autẽ
occaſum magis eius q̃ ortum eligimus proponendum, quia ſigna poſteriora
poſt occaſum uidentur. Et dum ad hæc quæ ſole mergente uideri ſolent,ſolem
redire monſtramus,ſine dubio eum contrario motu recedere,q̃ cœlum moue
tur,oſtendimus. Hæc autem quæ de ſole & luna diximus, etiã quinq̃ ſtel-
lar̃ receſſum aſſignare ſufficient. Pari em̃ ratione in poſteriora ſigna migran-
do,ſemper mundanæ uolubilitati contraria receſſione uerſantur.

D

Quem Cicero,& quem Plato ſoli inter errantes ſtellas aſſignauerit ordinem. Cur luna lumen ſuum mutuetur a ſole,ſicq; luceat,ut tamen non calefaciat. Dehinc,cur ſol non abſolute,ſed fere medius inter planetas eſſe dicatur. Vnde ſideribus nomina. Et cur ſtellarum errantium,aliæ ad uerſæ nobis ſint,aliæ proſperæ. Caput .XIX.

HIs aſſertis,de ſphærarum ordine pauca dicenda ſunt. In quo diſſentire *Sol quem ordi*
à Platone Cicero uideri poteſt, cum hic ſolis ſphæram quartam de ſe- *nẽ habeat inter*
ptem,id eſt in medio locatam dicat,Plato à luna ſurſum ſecũdam, hoc *planetas.*
eſt inter ſeptem à ſummo locum ſextum,tenere commemoret. Ciceroni Archi
menides & Chaldæorum ratio conſentit. Plato Aegyptios omnium philoſo-
phiæ diſciplinarum parentes ſecutus eſt,qui ita ſolem inter lunam & Mercuri
um locatum uolunt, ut ratione tamen deprehenderint & edixerint, cur à non-

c v nul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullis sol supra Mercurium supraq; Venerem esse credatur. Nam nec illi qui E
ita existimant, à specie ueri procul aberrant. Opinionem uero istius permutati
onis huiusmodi ratio persuasit. A Saturni sphæra quæ est prima de septẽ, usq;
ad sphæram Iouis à sumno secundam, interiecti spatij tanta distantia est, ut zo-
diaci ambitum superior triginta annis, duodecim uero annis subiecta cõficiat.
Rursus tantum à Ioue sphæra Martis recedit, ut eundem cursum biennio per
agat. Venus autem tanto est regione Martis inferior, ut ei annus satis sit ad zo
diacũ peragrandũ. Iam uero ita Veneri proxima est stella Mercurij, & Mer-
curio sol propinquus, ut hi tres cœlũ suum pari tẽporis spatio, id ẽ anno plus
minus ue circumeãt. Ideo & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit, qa
in spatio pari, longè à se nunq; recedunt. Luna autẽ tantum ab his deorsum re- F
cessit, ut quod illi anno, uigintiocto diebus ipsa cõficiat. Ideo neq; de trium su-
periorum ordine, quem manifestè clareq; distinguit immensa distantia: neq;
de lunæ regione, quæ ab oĩbus multum recessit, inter ueteres aliqua fuit dis-
sensio. Horum uero trium sibi proximorum, Veneris, Mercurij, & Solis ordi
nem uicinia confudit. Sed apud alios. Nam Aegyptiorum solertiam ratio nõ
fugit, quæ talis est: Circulus per quem sol discurrit, à Mercurij circulo ut infe-
rior ambitur. Illũ quoq; superior circulus Veneris includit. Atq; ita fit, ut hæ
duæ stellæ, cũ p supiores circulorũ suorũ uertices currũt, intelligant supra solẽ
locatæ. Cum uero per inferiora commeãt circulorum, sol eis superior existime
tur. Illis ergo q sphæras earum sub sole dixerunt, hoc usum est ex illo stellarũ
cursu, qui nonnunq; (ut diximus) uidetur inferior, qui & uerè notabilior est, qa G
tum liberius apparet. Nã cum superiora tenent, magis radijs occulũtur. Et id-
eo psuasio ista cõualuit, & ab omnibus penè hic ordo in usum receptus ẽ. Per
Al. ueriorem. spicacior tamẽ obseruatio meliorẽ ordinem deprehendit, quem præter indagi
nem usus, hæc quoq; ratio commendat, qd lunam quæ luce propria caret, &
de sole mutuatur, necesse est fonti luminis sui esse subiectã. Hæc enim ratio fa-
cit lunã non habere lumen proprium, cæteras omnes stellas lucere suo: q; illæ
supra solẽ locatæ in ipso puríssimo æthere sunt, in quo omne quicquid est, lux
naturalis & sua est, quæ tota cum igne suo ita sphæræ solis incũbit, ut cœli zo-
næ, quæ procul à sole sunt, perpetuo frigore oppressæ sint, sicut infrà ostende-
Luna luce lu- cet aliena. tur. Luna uero, quia sola ipsa sub sole est, & caducorum iam regioni luce sua
carenti proxima, lucem nisi desupèr posito sole cui resplendet, habere nõ potu-
it. Denicq; quia totius mundi una pars terra est, ætheris autẽ una pars luna est, H
lunam quoq; terram, sed ætheream uocauerunt. Immobilis tamẽ ut terra esse
non potuit, qa in sphæra quæ uoluitur, nihil manet immobile præter cẽtrum.
Mundanæ aũt sphæræ terra centrum est, ideo sola immobilis perseuerat. Rur
sus terra accepto solis lumine clarescit tantummodo, non relucet: Luna specu-
li instar lumẽ quo illustratur emittit, quia illa aëris & aquæ, quæ per se cõcre
ta & densa sunt, sex habet: & ideo extrema uastitate densata est, nec ultra super
ficiẽ quauis luce penetratur. Hæc licet & ipsa finis sit, sed liquidissimæ lucis &
ignis ætherei: ideo q̃uis densius corpus sit, q̃ cætera cœlestia, ut multo tamen
terreno purius, sit acceptæ luci penetrabile: adeo, ut eã de se rursus emittat, nul
lum tamen ad nos perferẽtem sensum caloris: quia lucis radius, cum ad nos de
ori-

A origine sua, id ẽ de sole, puenit, naturã secũ ignis de quo nascit, deuehit. Cũ ue-
ro in lunæ corpus infundit, & inde resplẽdet, solam refundit claritudinẽ, nõ ca
lorem. Nam & speculũ cum splẽdorem de se ui oppositi eminus ignis emittit,
solam ignis similitudinem carentem sensu caloris ostendit.

Quem soli ordinem Plato dederit uel eius autores, quos ue Cicero secutus
quartũ locum globo eius assignauerit, uel q̃ ratio psuasionem huius diuersita-
tis induxerit, & cur dixerit Tullius, infimoq; orbi luna radijs solis accensa cõ-
uertit, satis dictũ est. Sed his hoc adijciendũ est, cur Cicero cum quartum de *Cur solem non absolutè sed fe rè medium di cat.*
septẽ, solẽ uelit, quartus aũt inter septẽ non ferè medius, sed oĩmodo medius
& sit, & habeat, nõ abruptè mediũ solẽ, sed ferè mediũ dixerit his uerbis: Dein
de subtèr mediã ferè regionẽ sol obtinet. Sed nõ uacat adiectio, qua hæc pro *Alias de septẽ mediam.*
B nuntiatio tẽperatur: nam sol quartũ locum obtinens, mediã regionẽ tenebit nu
mero, spatio non tenebit. Si inter ternos eĩ summos & imos locat, sine dubio
medius est numero. Sed totius spatij quod septẽ sphæræ occupant, dimensione
p̃specta, regio solis nõ inuenit in medio spatio locata, quia magis à summo ip̃e,
q̃ ab ipso recessit ima postremitas, quod sine ulla disceptationis ambage, com-
pendiosa probabit assertio. Saturni stella, q̃ summa est, zodiacum triginta an-
nis peragrat, sol medius anno uno, luna ultima uno mense non integro. Tan
tum ergo interest inter solem & Saturnum, q̃tum inter unũ & triginta. Tan-
tum inter lunam solemq;, quantum inter duodecim & unum. Ex his apparet
totius à summo in imum spatij, certã ex media parte diuisionem, solis regionẽ
C non fieri. Sed quia hic de numero loquebat, in quo uerè q quartus, & medius
est, ideo pronuntiauit qdem medium, sed propter latentem spatiorũ dimensio-
nem, uerbũ quo hanc definitionẽ temparet, adiecit, ferè. Notandum, q̃ esse *Nomina stel- larum unde sint.*
stellã Saturni, & alterã Iouis, Martis aliam, non naturæ cõstitutio, sed humana
persuasio est, q̃ stellis numeros & nomina fecit. Non eĩ ait illã quæ Saturnia
est, sed quã in terris Saturniã noĩant, & ille fulgor q dicit Iouis, & quẽ Martiũ
dicitis. Adeo exp̃ssit in singulis noĩa hæc, non esse inuenta naturæ, sed hominũ
commenta, significationi distinctionis accommodata.

Quod uero fulgorẽ Iouis humano gñi prosperũ & salutarẽ, contrà, Martis *Cur inter plà netas alij no- bis prospi alij aduersi dican tur.*
rutilum & terribilẽ terris uocauit, alterũ tractum est ex stellarũ colore (nã ful-
get Iouis, rutilat Martis) alterum ex tractatu eorum, qui de his stellis ad homi-
D num uitã manare uolunt aduersa uel prospera. Nam plerunq; de Martis stel-
la terribilia, de Iouis salutaria euenire definiuut. Causam si qs fortè altius quæ
rat, unde diuinis maleuolẽtia, ut stella malefica esse dicatur, sicut de Martis &
Saturni stellis existimatur, aut cur notabilior benignitas Iouis & Veneris int
genethliacos habeatur, cum sit diuinorũ una natura, in medium proferam rati-
onem, apud unum omnino, quod sciam, lectam. Nam Ptolemæus in libris tri
bus, quos de harmonia composuit, patefecit causam, quam breuiter explicabo:
Certi (inq;) sunt numeri, per quos inter omnia quæ sibi conueniunt, iungunt,
& aptantur, fit iugabilis competentia, nec quicquã potest alteri nisi per hos nu
meros conuenire. Sunt autem epitritus, hemiolius, epogdous, duplaris, tripla-
ris, quadruplaris. Quæ hoc loco interim quasi nomina numerorũ accipias uo-
lo. In sequẽtibus uero cum de harmonia cœli loquemur, qd sint hi numeri, qd
ue pos

ue possint, opportunius apiemus. Modo hoc nosse sufficiat, quia sine his nume E
ris, nulla colligatio, nulla potest esse cõcordia. Vitam uero nr̃am p̃cipuè sol &
luna moderant̃. Nã cum sint caducor̃ corpor̃ hæc duo, ꝓpria, sentire uel cre-
scere, αἰσθητικὸν, id est sentiendi natura, de sole: φυτικὸν autem, id est crescendi natu
ra, de lunari ad nos globositate ꝓueniunt. Sic utriusq; luminis bñficio hæc no-
bis constat uita, qua fruimur. Cõuersatio tñ nr̃a, & prouentus actuum, tam ad
ipsa duo lumina, q̃ ad q̃nq; uagas stellas refert̃. Sed har̃ stellar̃ alias interuẽ
tus numeror̃ (quor̃ suprà fecimus mẽtionem) cum luminibus bene iungit ac
sociat, alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea & Iouia-
lis stella ꝑ hos numeros lumini utriq; sociant̃. Sed Iouialis soli ꝑ omnes, lunæ
uero ꝑ plures: & Venerea lunæ ꝑ oẽs, soli ꝑ plures numeros aggregat̃. Hinc F
licet utraq; bñfica credat̃, Iouis tñ stella cum sole accõmodatior est, & Vene-
rea cum luna: atq; ideo uitæ nr̃æ magis cõmodant, quasi luminibus uitæ nr̃æ
autoribus, numeror̃ ratione cõcordes. Saturni aũt Martisq; stellæ, ita nõ ha-
bent cum luminibus cõpetentiam, ut tñ aliqua uel extrema numeror̃ linea Sa
turnus ad solẽ, Mars aspiciat ad lunã. Ideo minus cõmodi uitæ humanæ existi
mant̃, quasi cum uitæ autoribus arcta numeror̃ ratione non iuncti. Cur tñ
& ipsi nonnunq; opes uel claritatem hominibus præstare credantur, ad alter̃
debet pertinere tractatum: quia hic sufficit aperuisse rationem, cur alia terribi-
lis, alia salutaris existimetur. Et Plotinus quidem in libro qui inscribitur (Si
faciunt astra) pronũtiat nihil ui uel potestate eorum hominibus euenire: sed ea
quæ decreti necessitas in singulos sancit, ita per horum septem transitum statio G
ne recessũ ue monstrari, ut aues seu ꝓteruolando, seu stando, futura pennis uel
uoce significant nescientes. Sic quoq; tamen iure uocabitur hic salutaris, ille ter
ribilis, cum per hunc prospera, per illum significentur incommoda.

De diuersis nominibus solis, deq; eiusdem magnitudine. Caput .XX.

IN his autem tot nominibus quæ de sole dicuntur, non frustra, nec ad lau-
dis pompã lasciuit oratio, sed res ueræ uocabulis exprimunt̃. Dux & prin
ceps ait, & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio.
Plato in Timæo cum de octo sphæris loqueretur, sic ait: Vt autem per
ipsos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mensura, & sit, & noscatur,
Al. *secundo.* deus in ambitu supra terram *secundum lumen accendit, quod nunc solem uo
camus. Vides ut hæc definitio uult esse omnium sphærarum lumen in sole.
Sed Cicero sciens etiam cæteras stellas habere lumen suum, solam̃que lunam H
(ut sæpe iam diximus) proprio carere, obscuritatem definitionis huius liqui-
dius absoluens, & ostendens in sole maximum lumen esse, non solum ait, dux
& princeps & moderator luminum reliquorum (adeo & cæteras stellas scit
esse lumina) sed hunc ducem & principem, quem Heraclitus fontem cœlestis
Solis nomina diuersa. lucis appellat. Dux ergo est, quia omnes luminis maiestate præcedit: Prin-
ceps, quia ita eminet, ut propterea quod talis solus appareat, sol uocetur: Mo-
derator reliquorum dicitur, quia ipse cursus eorum recursusq; certa definitio-
ne spatij moderatur. Nam certa spatij definitio est, ad quam cum unaquæque
erratica stella recedens à sole peruenerit, tanq; ultrà prohibeatur accedere, agi
retro uidetur: & rursus cum certam partem recedẽdo cõtigerit, ad directi cur-
sus

A sus cõsueta reuocatur: ita solis uis & potestas, motus reliquor̃ luminum con-
stituta dimensione moderatur. Mens mũdi ita appellatur, ut physici eum cor
cœli uocauerunt. Inde nimir̃, ꝙ oĩa q̃ statuta ratione ꝑ cœlum fieri uidemus,
diẽ & noctem, & migrãtes int̃ utrunq; prolixitatis breuitatisq; uices, & certis
temporibus æquã utriusq; mensurã, dein ueris clementẽ *tempiem, torridũ cã
cri ac leonis æstum, mollitiem autumnalis auræ, uim frigoris inter utranq; tẽ Al. teporem.
periẽ, oĩa hæc solis cursus & ratio dispensat. Iure ergo cor cœli dicitur, ꝑ quem
fiunt oĩa q̃ diuina ratione fieri uidemus. Est & hæc causa, propt̃ quã iure cor
cœli uocet̃, ꝙ natura ignis semꝑ in motu ꝑpetuo agitatuq; est. Solẽ aũt ignis
ætherei fontem dictũ esse retulimus. Hoc ẽ ergo sol in æthere, qđ in aĩali cor,
cuius ista natura est, ne unq; cesset à motu: aut si breuis sit eius q̃cunq; casu ab
B agitatione cessatio, mox aĩal interimat. Hæc de eo ꝙ solẽ mundi mentẽ uoca-
uit. Cur ꝙ & tempatio mundi dictus sit, ratio in apto est. Ita em̃ nõ solũ ter
ram, sed ip̃m q̃q; cœlũ, qđ uerè mũdus uocat̃, tẽperari sole certissimũ est, ut ex
tremitates eius q̃ lõgissimè à uia solis recesserunt, om̃i careãt bñficio caloris, &
una frigoris ꝑpetuitate torpescãt, qđ in sequẽtibus aptius explicabit̃.

Restat ut & de magnitudine eius, quã ꝙ issima p̃dicatione extulit, pauca &
non p̃tereunda dicamus. Physici hoc maxime cõseq; in om̃i circa magnitudinẽ
solis ingsitione uoluerũt, q̃to maior esse possit q̃ terra. Et Eratosthenes in libris
dimensionum sic ait: Mensura terræ septies & uicies multiplicata, mensurã so- *Solis magnitu
lis efficiet. Possidonius multo multoq; sæpius, & utercq; lunaris defectus argu *do scdm quos-
C mentum inuicem pro se aduocat. Ita cum solem uolunt terra maiorem proba- *dam.*
re, testimonio lunæ deficiẽtis utunt̃. Cum defectum lunæ conant̃ asserere, pro
bationem de solis magnitudine mutuantur. Et sic euenit, ut dum utrunque de
altero astruitur, neutrum probabiliter astruat̃, semꝑ in medio uicissim nutan-
te mutuo testimonio. Quid em̃ per rem adhuc probãdam probet̃? Sed Aegy-
ptij nihil ad coniecturã loquentes, sequestrato ac libero argumento, nec in pa
trocinium sibi lunæ defectum uocãtes, q̃ta mensura sol terra maior sit proba-
re uoluerunt, ut tum demum ꝑ magnitudinem eius ostenderent, cur luna defi
ciat. Hoc autem nequaq̃ dubitabat̃ non posse aliter deꝓhendi, nisi mensura &
terræ & solis inuenta, ut fieret ex collatione discretio. Et terrena quidem dimẽ
sio oculis rationem iuuantibus de facili constabat. Solis uero mensuram aliter
D nisi per mensurã cœli, ꝑ quod discurrit, inueniri non posse uiderunt. Ergo pri
mum metiendum sibi cœlum illud, id est iter solis, constituerunt, ut per id pos
sent modum solis agnoscere. Sed quæso, si quis unq; tam otiosus, tamq; erit
ab om̃i serio feriatus, ut hæc quoq; in manus sumat, ne talem ueter̃ promissi-
onem quasi insaniæ proximã aut horrescat aut rideat. Etenim ad rem quæ na-
turà incom̃prehensibilis uidebatur, uiam sibi fecit ingenium, & per terram q̃ cœ
li modus sit, reperit. Vt autem liquere possit ratio commenti, prius regulariter
pauca dicenda sunt, ut sit rerum sequentium aditus instructior.

In om̃i orbe uel sphæra, medietas cẽtrum uocat̃. Nihilq; aliud est cẽtrum, *Centrum.*
nisi punctum q̃ sphæræ aut orbis medium certissima obseruatione distinguit̃.
Item ducta linea de q̃cunq; loco circuli q̃ designat ambitum, in quacunq; eius
dem circuli summitate orbis partem aliquam diuidat necesse est. Sed non om̃i

modo

modo medietas est orbis quã separat ista diuisio. Illa em̃ tm̃ linea in partes æq̃ E
les orbẽ mediũ diuidit,q̃ à summo in summũ ita deducit̃, ut necesse sit eã transire p centrum. Et hæc linea q̃ orbẽ sic æqualit̃ diuidit, diametros nuncupatur. *Diametros.*
Itẽ diametros oĩis cuiuscunq; orbis triplicata cum adiectione septimæ partis suæ, mensurã facit circuli, q̃ orbis includitur. Id est, si uncias septẽ teneat diametri lõgitudo, & uelis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat, triplicabis septẽ, & faciunt uiginti unum. His adijcies septimã partẽ, hoc est unũ, & pronũtiabis uiginti & duabus uncijs huius circuli eẽ mẽsurã, cuius diametros septẽ uncijs extendit̃. Hæc oĩa geometricis euidentissimisq; rationibus probare possemus, nisi & neminẽ de ipsis dubitare arbitraremur, & caueremus iusto prolixius uolumẽ extendere. *Vmbra terræ* Sciendum & hoc, cp umbra terræ quã sol post F
occasum in inferiore hemisphærio currẽs sursum cogit emitti, ex qua super terram fit obscuritas q̃ nox uocatur, sexagies in altum multiplicatur ab ea mensura, quã terræ diametros habet. Et hac lõgitudine ad ipsum circulũ p quem sol currit erecta, exclusione luminis tenebras in terrã refundit. Prodendũ est igit̃, q̃ta diametros terræ sit, ut cõstet qd possit sexagies multiplicata colligere. Vn
de his p̃libatis, ad tractatum mensurarũ quas promisit oratio reuertatur. *Ambitus terræ.* Eui
dentissimis & indubitabilibus dimẽsionibus constat, uniuersæ terræ ambitũ, quæ ubicunq; uel incolitur, uel inhabitabilis iacet, habere stadiorũ milia ducẽta quinquaginta duo. Cum ergo tm̃ ambitus teneat, sine dubio octoginta milia stadiorũ, uel non multo amplius diametros habet, scdm triplicationem cum septimæ partis adiectione, quam superius de diametro & circulo regulariter di G
ximus. Et qa ad efficiendã terrenæ umbræ longitudinẽ, nõ ambitus terræ, sed diametri mensura multiplicanda est: ipsa est em̃ quam sursum constat excrescere, sexagies multiplicãda tibi erunt octoginta milia, q̃ terræ diametros habet, q̃ faciunt quadragies octies cẽtena milia stadiorũ esse à terra usq; ad solis cursũ, quò umbrã terræ diximus puenire. Terra aũt in medio cœlestis circuli, per quẽ sol currit, ut centrũ locata est. Ergo mẽsura terrenæ umbræ medietatẽ diametri cœlestis efficiet: & si ab altera quoq; parte terræ par usq; ad eũdem circulũ mensura tendatur, integra circuli p quem sol currit, diametros inuenitur. Duplicatis igit̃ illis quadragies octies cẽtenis milibus, erit integra diametros cœlestis circuli, nonagies sexies cẽtenis milibus stadiorũ. Et inuẽta diametros, facile mẽsuram nobis ipsius quoq; ambitus prodit. Hanc em̃ summã, quæ diametrũ facit, debes ter multiplicare adiecta parte septima, ut sæpe iam dictũ est: H
Ambitus circuli per quem sol meat. & ita inuenies totius circuli per quẽ sol currit, ambitum stadiorũ habere trecẽties cẽtena milia, & insuper cẽtum septuaginta milia.

His dictis, quibus mẽsura quã terræ uel ambitus uel diametros habet, sed & circuli modus per quem sol currit, uel diametri eius ostenditur: nunc quam solis esse mensuram, uel quemadmodum illi prudentissimi deprehenderint, in dicemus. Nam sicut ex terrena umbra potuit circuli per quem sol meat deprehendi magnitudo, ita per ipsum circulum mẽsura solis inuẽta est in hunc modum, procedẽte inquisitionis ingenio: Aequinoctiali die ante solis ortum æquabiliter locatum est saxeum uas in hemisphærij speciẽ, cauata ambitione curuatũ, infrà per lineas designato duodecim diei horarũ numero, quas styli prominen

Quõ deprehẽsa sit magnitudo solis.

tis

A tis umbra cũ transitu solis p̃tereundo distinguit. Hoc ẽ aũt (ut scimus) huiusmodi uasis officiũ, ut tãto tẽpore à priore eius extremitate ad alterã usq; styli umbra percurrat, q̃to sol medietatem cœli ab ortu in occasum unius scilicet hemisphærij cõuersione metitur. Nam totius cœli integra cõuersio diem noctemq; concludit. Et ideo constat, quantum sol in circulo suo, tantum in hoc uase umbram meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tẽpus solis ortui propinquantis, inhæsit diligens obseruantis obtutus. Et cum ad primum solis radium quẽ de se emisit prima summitas orbis, emergens de umbra styli decedẽs summitate primã curui labri eminentiã contingit, locus ipse q umbræ primitias excepit, notæ impressione signatus est, obseruatumq; q̃diu sup terrã ita solis orbis
B integer appareret, ut una eius sũmitas adhuc horizõti uideret̃ insidere, & mox locus ad quem umbra tunc in uase migrauerat, adnotatus est. Habitaq; dimensione inter ambas umbrarũ notas, quæ integrum solis orbem, id est diametrũ, natæ de duabus eius summitatibus metiuntur, pars nona reperta est eius spatij, quod à summo uasis labro usq; ad horæ primæ lineam cõtinetur. Et ex hoc cõstitit, cp in cursu solis unam tempore æquinoctialis horam faciat repetitus nouies orbis eius accessus. Et qa cõuersio cœlestis hemisphærij peractis horis duodecim diem condit, nouies autem duodeni efficiũt centum octo, sine dubio solis diametros centesima & octaua pars hemisphærij æquinoctialis est. Ergo totius æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum autem circulum habere stadiorũ trecenties centena milia, & insuper centum & septuagin-
C ta milia, antelatis probatum est. Ergo si eius summæ ducentesimam sextamdecimã considerauerís partẽ, mensuram diametri solis inuenies. Est aũt pars ista ferè in centum quadraginta milibus. Diametros igit̃ solis cẽtum quadraginta milium ferè stadiorũ esse dicenda est. Vnde penè duplex q̃ terræ diametros inuenitur. Cõstat autẽ geometricæ rationis examine, cum de duobus orbibus altera diametros duplo alterã uincit, illum orbem cuius diametros dupla est, orbe altero octies esse maiorẽ. Ergo ex his dicendum est, solẽ octies terra esse maiorem. Hæc de solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus. *Sol octies maior q̃ terra.*

Qua ratione inferiorũ sphærarum stellæ in Zodiaci signis meare dicantur, cum in eis nõ sint: curq; ex his aliæ breuiori, aliæ longiori tempore Zodiaci signa percurrant: & quomodo circulus Zodiacus in duodecim partes diuisus sit. Caput .XXI.

D SEd quoniã septem sphæras cœlo diximus esse subiectas, exteriore quaq; quas interius continet ambiente, longeq; & à cœlo oĩes, & à se singulæ recesserunt, nunc quærendum est, cum zodiacus unus sit, & is cõstet cœlo sideribus infixis, quemadmodum inferiorum sphærarum stellæ in signis zodiaci meare dicantur. Nec longum est inuenire rationem, quæ in ipso uestibulo excubat quæstionis. Verum est em̃, neq; solem lunam ue, neq; de uagis ullam ita in signis zodiaci ferri, ut eorum sideribus misceãtur: sed in illo signo esse unaquæque perhibetur, quod habuerat super uerticem, in ea quæ illis subiecta est, circuli sui regione discurrens. Quia singularum sphærarum circulos in duodecim partes, æquè ut zodiacum, ratio diuisit. Et quæ in eam partem circuli sui uenerit, quæ sub parte zodiaci est arieti deputata, in ipsum arietem uenisse concedit̃. Similisq; obseruatio in singulas partes migrãtibus stellis teneẽ. Et *Quem̃ modũ inferiorũ sphærarũ stellæ in zodiaci signis meare dicantur.*

quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia facilior ad intellectum ꝑ oculos uia eſt, id quod ſermo deſcripſit, uiſus aſ- E

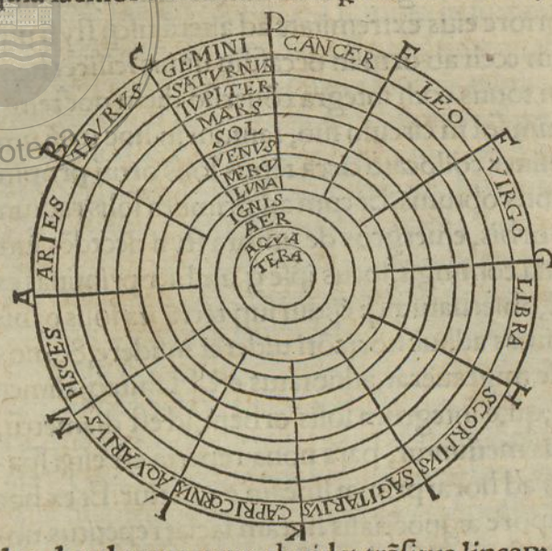

signet. Eſto em̃ zodiacus circulus, cui aſcriptum eſt, a. Int̃ hunc ſeptẽ alij orbes locent̃. Et zodiacus ab a, ꝑ ordinẽ affixis notis, q̃ bus aſcribẽtur lr̃æ ſequentes, in ꝑtes duodecĩ diuidat̃. Sitq; ſpatium q̃d int̃ a & b clauditur, arieti deputatũ: q̃d intra b & c, tauro: q̃d int̃ c & d, geminis: cãcro, quod ſequitur, & reliqs ꝑ ordinem cætera. His cõſtitutis, iam de ſingulis zodiaci notis & lr̃is, ſingulæ deorſum lineæ ꝑ omnes circulos ad ultimum uſq; ducantur, procul dubio ꝑ orbes ſingulos duodenas partes diuidet trãſitus linear̃. In q̃cunq; igit̃ circulo ſeu ſol in illo, ſeu luna uel de uagis q̃cunq; diſcurrat, cũ ad ſpatiũ uenerit, q̃d inter lineas claudit̃ ab a & b notis & lr̃is defluẽtes, in ariete eſſe dicet̃, qa illic cõſtituta ſpatium arietis in zodiaco deſignatũ ſup̃ uerticẽ, ſicut deſcripſimus, habebit. Similiter in quãcunq; migrauerit partẽ, in ſigno ſub q̃ fuerit, eſſe dicet̃.

Cur aliæ ſtellæ breuiori tẽpore zodiaci ſigna ꝑcurrãt aliæ longiori.

Atq; hæc ipſa deſcriptio eodem cõpendio nos docebit, cur eundem zodiacum eademq; ſigna, aliæ tẽpore lõgiore, aliæ breuiore percurrãt. Quoties em̃ plures orbes intra ſe locant̃, ſicut maximus eſt ille q̃ primus eſt, & minimus q̃ locum ultimũ tenet: ita de mediis, q̃ ſummo propior eſt, inferioribus maior: q̃ uicinior eſt ultimo, breuior ſuperioribus habet̃. Et int̃ has igit̃ ſeptem ſphæras gradũ celeritatis ſuæ ſingulis ordo poſitionis aſcripſit. Ideo ſtellæ q̃ ꝑ ſpatia grandiora diſcurrunt, ambitũ ſuũ tẽpore prolixiore conficiunt: q̃ ꝑ anguſta, breuiore. Cõſtat em̃ nullã int̃ eas celerius cæteris tardiusue procedere. Sed cũ ſit oĩbus idem motus meandi, tantã eius diuerſitatem temporis, ſola ſpatior̃ diuerſitas facit. Nam ut de mediis nunc ꝑtermittamus, ne eadem ſæpe repetant̃, q̃p eadem ſigna Saturnus annis triginta, luna diebus uigintiocto ambit & permeat, ſola cauſa in q̃titate eſt circulor̃, q̃r̃ alt̃ maximus, alt̃ minimus. Ergo & cæterar̃ ſingulæ ꝑ ſpatij ſui modo, tẽpus meãdi aut extẽdunt, aut cõtrahunt. H

Hoc loco diligens rer̃ diſcuſſor inueniet, q̃d requat. Inſpectis em̃ zodiaci notis, quas mõſtrat in ꝑſidium fidei aduocata deſcriptio, quis uero (inquet) circi cœleſtis duodecim partes aut inuẽnit, aut fecit, maximè cum nulla oculis ſubij ciantur exordia ſingular̃? Huic igit̃ tã neceſſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpõdeat, factum referens, quo à ueteribus & tentata eſt tam difficilis, & effecta diuiſio. Aegyptior̃ em̃ retro maiores, quos cõſtat primos oĩm cœlũ ſcrutari & metiri auſos, poſtq̃ ꝑpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cœlum ſemp ſuſpectu libero intuentes, deꝑhenderunt uniuerſis uel ſtellis uel ſideribus infixis cœlo, ſolas cum ſole & luna quinq; ſtellas uagari, nec has tamen per oĩes cœli partes paſſim ac ſine certa erroris ſui lege diſcurrere: nunq̃ denicꝑ ad ſeptentriona-

Quõ zodiacus in duodecĩ ꝑtes diuiſus.

trionalem uerticẽ deuiare, nunq̃ꝑ ad auſtralis poli ima demergi, ſed intra unius obliq̃ circi limitem oẽs habere diſcurſus, nec oĩes tñ ire pariter & redire, ſed alias alijs ad eundẽ locum ꝑuenire tẽporibus. Rurſus ex his alias accedere, retro agi alias, uideriq̃ꝑ ſtare nonnunq̃. Poſtq̃ꝑ inq̃ hæc inter eas agi uiderũt, certas ſibi partes decreuerũt in ipſo circo cõſtituere, & diuiſionibus annotare, ut certa eſſent locor̃ nomina, in q̃bus eas morari, uel de q̃bus exiſſe, ad quæ ue rurſus eſſe uenturas, & ſibi inuicem annuntiarent, & ad poſteros noſcẽda trãſmitterent. Duobus igitur uaſis æneis ꝑparatis, quorum alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus, illud q̃d erat integrum, uacuum ſubiecerunt, pleno aquæ altero ſuppoſito, ſed meatu antè munito, & quamlibet de infixis unã clariſſimam ſtellã lucideq̃ꝑ notabilem orientem obſeruauerũt. Quæ ubi primum
B cœpit emergere, mox munitione ſubducta, ꝑmiſerunt ſubiecto uaſi aquam ſuperioris influere, fluxitq̃ꝑ in noctis ipſius & ſecuti diei finem, atq̃ꝑ in id noctis ſecundæ q̃diu eadem ſtella ad ortum rurſus reuertitur: quæ ubi apparere uix cœpit, mox aqua quæ influebat amota eſt. Cum igitur obſeruatæ ſtellæ itus ac reditus integrã ſignificaret cœli cõuerſionem, menſurã ſibi cœli in aquæ de illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim ſub fida dimẽſione diuiſa, alia duo huius capacitatis procurata ſunt uaſa, ut ſingula tñ ſingulas de illis duodecim partibus ferrẽt. Totaq̃ꝑ rurſus aqua in uas ſuum priſtinum foramine prius clauſo, refuſa eſt: & de duobus illis uaſis capacitatis minoris alterum ſubiecerũt pleno, alterum iuxtà expeditum paratumq̃ꝑ poſuerunt. His præparatis, nocte alia in illa iam cœli parte, per quam ſolẽ lu-
C namq̃ꝑ & quinq̃ꝑ uagas meare diuturna obſeruatione didicerãt, quamq̃ꝑ poſtea zodiacum uocauerunt, aſcenſur̃ obſeruauerunt ſidus, cui poſtea nomẽ arietis indiderunt. Huius incipiẽte ortu, ſtatim ſubiecto uaſi ſuppoſitæ aquæ fluxum dederunt. Q̃d ubi cõpletum eſt, mox eo ſublato effuſoq̃ꝑ, alterũ ſimile ſubiecerunt, certis ſignis obſeruatis ac memoriter annotatis, inter eius loci ſtellas, quæ oriebantur cum primum uas eſſet impletum, intelligẽtes q̃d eo tempore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cœli duodecima cõſcendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiente, aqua in primũ uas cœpit influere, uſq; ad locum qui oriebatur cum idem primum uas impleretur, duodecimam partẽ cœli, id eſt unum ſignum, eſſe dixerũt. Item ſcdo uaſe impleto, & mox retracto illo, ſimile quod olim effuſum parauerãt, iter̃ ſubdiderunt, notato ſimiliter loco
D q̃ emergebat, cum ſcdm uas eſſet impletum, & à fine primi ſigni uſq; ad locũ qui ad ſcdæ aquæ finem oriebatur, ſecundum ſignum notatum eſt. Atq; ita uiciſſim uaſa mutando, & per ſingulas influentis aquæ partes, ſingulos ſibi aſcẽdentium cœli partium limites annotando. Vbi cõſummata iam oĩm ꝑ duodecim partes aqua, ad primi ſigni exordia peruentum eſt, ſine dubio iam diuiſas certiſq; ſibi obſeruationibus & indicijs annotatas duodecim cœli partes tãtæ compotes machinationis habuerunt. Quod non nocte una ſed duabus effectũ eſt, quia omne cœlum una nocte non uoluitur, ſed per diem uertitur pars eius media, & medietas reliqua per noctem. Nec tñ cœlum oĩe duarum ſibi proximarum noctium diuiſit inſpectio, ſed diuerſor̃ tempor̃ nocturna dimenſio utruncꝑ hemiſphærium paribus æquè uicibus annotauit. Et has ipſas duode- Al. aquæ.

d cim

Zodiacus unde dictus.

cim partes ſigna appellari maluerunt, certaq; ſingulis uocabula gratia ſignificationis adiecta ſunt. Et qa ſigna Græco noīe ζῶδια nuncupantur, circum ipm zodiacum quaſi ſigniferꝝ uocarunt. Hanc autem rationem ĩdem illi cur arietem cum in ſphæra nihil primum nihilq; poſtremum ſit, primū tamen dici maluerint, prodiderunt. Aiunt incipiente die illo, qui primus oīm luxit, id eſt quo in hunc fulgorem cœlum & elementa purgata ſunt, qui ideo mundi nata iis iure uocitatur, arietē in medio cœlo fuiſſe. Et qa medium cœlum quaſi mūdi uertex eſt, arietē propterea primū inter oēs habitum, q ut mundi caput in exordio lucis apparuit. Subnectūt etiã cauſam, cur hæc ipſa duodecim ſigna aſſignata ſint diuerſorꝝ numinum poteſtati. Aiunt eī in hac ipſa genitura mū di ariete (ut docuimus) medium cœlum tenente, horam fuiſſe mundi naſcentis, cancro geſtāte tunc lunã. Poſt hunc ſol cum leone oriebaī, cum Mercurio uirgo, libra cum Venere, Mars erat in ſcorpio, ſagittariū Iupiter obtinebat, in capricorno Saturnus meabat. Sic factū eſt, ut ſinguli eorꝝ ſignorꝝ dñi eſſe dicantur, in qbus cū mūdus naſceretˇ, fuiſſe creduntˇ. Sed duobus qdem luminibus ſingula tm̄ ſigna, in qbus tunc fuerāt, aſſignauit antiq̃tas cancrū lunæ, ſoli leonem. Quinq; uero ſtellis p̃ter illa ſigna, qbus tunc inhærebant, quinq; reliqua ſic adiecit uetuſtas, ut in aſſignādis à fine prioris ordinis, ordo ſcdus inciperet. Superius eī diximus, in capricorno Saturnum poſt oēs fuiſſe, ergo ſecūda adiectio eum primū fecit, q ultimus fuerat. Ideo aquarius, qui capricornum ſequitur, Saturno datur: Ioui qui ante Saturnum erat, piſces dicantur: aries Marti, qui p̃ceſſerat Iouem: taurus Veneri, quã Mars ſequebaī: gemini Mercurio,

Cur ſigna diuerſorū numinum aſſignata ſint poteſtati.

Planetarū ordo.

poſt quem Venus fuerat, deputati ſunt. Notādum hoc loco, q in genitura mundi uel ipſa rerꝝ prouidētia, uel uetuſtatis ingeniū hūc ſtellis ordinē dedit, quē Plato aſſignauit ſphæris earꝝ, ut eſſet luna prima, ſol ſcdus, ſup hunc Mercurius, Venus q̃rta, hinc Mars, iñ Iupiˇ, & Saturnus ultimus. Sed ſine huius tm̄ rationis patrocinio, abunde Platonicū ordinē prior ratio cõmendat.

Epilogus eorū de quibus p ordinem dictum ſe eſſe pollicitus fuit capite decioſepti.

Ex his q̃ de uerbis Ciceronis proximè prælatis quærenda p̃poſuimus, qua licuit breuitate, à ſumma ſphæra quæ aplanes diciˇ, uſq; ad lunã, quæ ultima diuinorꝝ eſt, oīa iam (ut opinor) abſoluimus. Nam & cœlum uolui, et cur ita uoluatur oſtendimus: ſeptemq; ſphæras contrario motu ferri ratio indubitata patefecit: & de ipſo ſphærarꝝ ordine qd diuerſi ſenſerint, uel quid inter eos diſſenſionem fecerit, quæ ue magis ſequenda ſit ſententia, tractatus inuenit. Nec hoc tacitum eſt, cur inter oēs ſtellas ſola ſine fratris radijs luna nõ luceat. Sed & quæ ſpatiorum ratio ſolem ab his quoq;, qui eum inter ſeptem quartum locarunt, non tm̄ abruptè medium, ſed ferè medium dici coëgerit, publicatum ē. Quid ſignificent nomina, quibus ita uocatur ut laudari tantum putetur, innotuit. Magnitudo quoq; eius, ſed & cœleſtis per quem diſcurrit circuli, terræq; pariter quanta ſit, uel quemadmodum deprehenſa, monſtratum eſt. Subiectarum ſphærarum ſtellæ quemadmodum zodiaco, qui ſupra omnes eſt ferri dícantur, uel quæ ratio diuerſarum faciat ſeu celerem ſeu tardum recurſum. Sed & ipſe zodiacus in duodecim partes, qua ratiõe diuiſus ſit, curq; aries primus habeatur, & quæ ſigna in quorum numinum ditione ſint, abſolutum eſt. Sed omnia hæc quæ de ſummo ad lunam uſq; perueniunt, ſacra, incorrupta, diuina ſunt,

ſunt, quia in ipſis eſt æther ſemper idem, nec unquam recipiens inæqualem uarietatis æſtum. Infra lunam aër & natura permutationis pariter incipiunt. Et ſicut ætheris & aëris, ita diuinorum & caducorum luna confinium eſt. Quod autem ait: Nihil infra lunam eſſe diuinum, præter animos munere deorꝝ hoīm generi datos, non ita accipiendum eſt, animos hic eſſe, ut hic naſci putētur: ſed ſicut ſolem eſſe in terris dicere ſolemus, cuius radius aduenit & recedit, ita animorum origo cœleſtis eſt, ſed lege temporalis hoſpitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinum nihil habet ipſa, ſed recipit: & qa recipit, & remittit. Proprium autem habere diceretur, ſi ei ſemper tenere licuiſſet. Sed quid mirū, ſi animus de hac regione non conſtat, cum nec corpori fabricando ſola ſuffecerit? Nam quia terra, aqua, & aër infra lunam ſunt, ex his ſolis corpus fieri non potuit, quod idoneum eſſet ad uitam, ſed opus fuit præſidio ignis ætherei, qui terrenis membris uitam & animam ſuſtinendi commodaret uigorem, qui uitalem calorem & faceret & ferret. Hæc & de aëre dixiſſe nos ſatis ſit. Reſtat ut de terra, quæ ſphærarꝝ nona, & mundi ultima eſt, dictu neceſſaria diſſeramus.

Quõ animi noſtri hic ſunt.

Loquitur qua ſi tria tantum ſint elementa.

Terra qua de cauſa immobilis ſit, & omnia in eam ſuo nutu ferantur pondera. Cap. XXII.

NAm ea quæ eſt media & nona tellus (inquit) neq; mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera. Illæ uerè inſolubiles cauſæ ſunt, quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit, ita uiciſſim de ſe naſcūtur, ut nunquã à naturalis ſocietatis amplexibus ſeparētur. Talia ſunt uincula, quibus terram natura cõſtrinxit. Nam ideo in eam feruntur omnia, quia ut media non mouetur: ideo nõ mouetur, qa infima eſt. Nec poterat infima non eſſe, in quam omnia feruntur. Horum ſingula quæ inſeparabiliter inuoluta rerum neceſſitas in ſe uinxit, tractatus expediat. Non mouetur, ait: eſt enim centron. In ſphæra autem ſolum centron dixi mus nõ moueri, quia neceſſe eſt, ut circa aliquid immobile ſphæra moueatur. Adiecit: Infima eſt. Rectè hoc quoq;, nam quod centron eſt, medium eſt. In ſphæra uero hoc ſolum conſtat imum eſſe, quod medium eſt. Et ſi ima eſt, ſequitur ut uerè dictum ſit, in eam ferri omnia. Semper enim pondera in imum natura deducit. Nam & in ipſo mūdo ut eſſet terra ima, ſic factum eſt. Quicquid ex omni materia de qua facta ſunt omnia, puriſſimum ac liquidiſſimum fuit, id tenuit ſummitatem, & æther uocatus eſt. Pars, cui minor puritas, & inerat aliquid leuis põderis, aër extitit, & in ſecunda delapſus eſt. Poſt hæc quod adhuc quidem liquidum, ſed iam uſq; ad tactus offenſam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum eſt. Iam uero quod de omni ſylueſtri tumultu uaſtum, impenetrabile, denſatum, ex defecatis abraſum reſedit elemētis, hæſit in imo. Qd demerſum eſt ſtringente perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partem longinquitas ſolis coaceruauit. Quod ergo ita concretum eſt, terræ nomen accepit. Hanc ſpiſſus aër & terreno frigori propior quàm ſolis calori, ſtupore ſpiraminis dēſioris undiq; uerſum fulcit & continet. Nec in receſſum aut acceſſum moueri eam patitur, uel uis circumuallantis & ex omni parte uigore ſimili librantis auræ, uel ipſa ſphæralis extremitas, quæ ſi paululū à medio declinauerit, ſit cuicunq; uertici propior, & imū relinquit. Quod ideo in ſolo medio eſt, quia ipſa ſola pars à quouis ſphæræ uertice pari ſpatio recedit. In hanc

Cauſa cur ſit terra immobilis.

igitur, quæ & ima est, & quasi media, & non mouetur, quia centrum est, omnia pondera ferri necesse est. Et quia ipsa in hunc locum quasi pondus relapsa est, argumento sunt cum alia innumera, tum præcipuè imbres, qui in terrã ex omni aëris parte labuntur. Nec em̃ in hanc solam quam habitamus superficiem decidũt, sed & in latera quibus in terra globositas sphæralis efficitur, & in partem alteram, quæ ad nos habetur inferior, imbrium casus est. Nam si aër terreni frigoris exhalatione dẽsatus, in nubem cogitur, & ita abrumpit in imbres, aër autem uniuersam terram circumfusus ambit, proculdubio ex omni aëris parte, præter ustam calore perpetuo, liquor pluuialis emanat, qui undique in terram quæ unica est sedes ponderum, defluit. Quod qui respuit, superest ut existimet extra hanc unam superficiem quam incolimus, quicquid niuium imbrium ue uel grandinum cadit, hoc totum in cœlum de aëre defluere. Cœlum enim ab omni parte terræ æquabiliter distat, & ut à nostra habitatione, ita & à lateribus & à parte quæ ad nos habetur inferior, pari altitudinis immensitate suspicitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur in terram, imbres qui extra latera terræ defluunt, non in terram, sed in cœlum caderent, quod uilitatem ioci scurrilis excedit. Esto enim terræ sphæra, cui ascripta sunt a, b, c, d. Circa hãc sit aëris orbis, cui ascripta sunt e f g l m. Et utrunque orbem, id est terræ & aëris, diuidat linea ducta ab e, usq; ad l. Erit superior ista quam possidemus, & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram, paruam nimis imbrium partem terra susciperet ab a, usque ad c. Latera uero aëris, id est ab f usque ad e, & à g usque ad l, humorem suum in aërem cœlumq; deijcerent. De inferiore autem cœli hemisphærio pluuia in exteriora, & ideo naturæ incognita deflueret, sicut ostendit subiecta descriptio. Sed hoc uel refellere dedignatur sermo sobrius, quod sic absurdum est, ut sine argumentationis patrocinio subruatur. Restat ergo, ut indubitabili ratione monstratum sit, in terram ferri omnia nutu suo põdera. Ista autem quæ de hoc dicta sunt, opitulãtur nobis & ad illius loci disputationem, quæ antipodas esse commemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus, ad secundi commentarij uolumen, disputationem sequentium reseruemus.

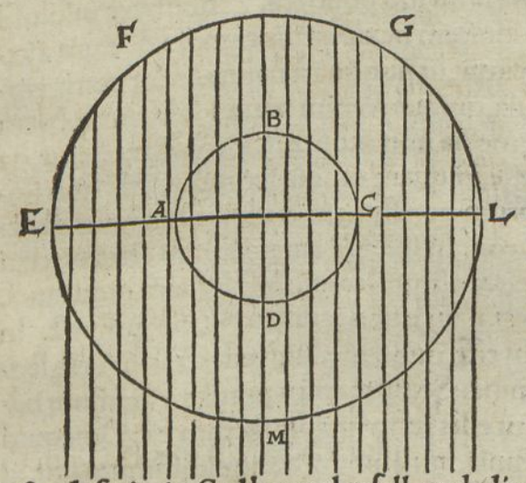

Finis libri primi.

Macrobij

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS quàm elegantissimæ liber secundus.

Concentum quendam effici motu cœlestium corporũ, & quo modo ratio eius cõcentus a Pythagora sit deprehensa. Tum qui numeri apti sint consonantijs musicis, quotq; consonantiæ sint.

Caput primum.

VPeriore cõmentario Eustachi luce mihi charior dilecti oróq; fili, usq; ad stelliferæ sphæræ cursum & subiectarũ septẽ, sermo processerat: nunc iam de musica earũ modulatione disputet. Quis hic, inq;, qs est qui complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est (inquit ille) qui interuallis disiunctus imparibus, sed tñ pro rata parte ratione distinctis, & impulsu & motu ipsorũ orbiũ efficit: & acuta cũ grauibus tẽperans, uarios æquabilit̃ concẽtus efficit. Nec em̃ silẽtio tãti motus incitari possunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte grauiter, ex altera aũt acutè sonent. Quã ob causam summus ille cœli stelliser cursus, cuius conuersio est concitatior, acutè excitato moueť sono, grauissimo autẽ hic lunaris atq; infimus. Nã terra nona, immobilis manens, ima sede semp hæret, cõplexa mundi mediũ locum. Illi autẽ octo cursus, in qbus eadẽ uis est duorũ, septẽ efficiunt distinctis interuallis sonos, q numerus rerũ oĩm ferè nodus est, quod docti homines neruis imitati atq; cãtibus, apuerunt sibi reditũ in hũc locũ. Expositio sphærarũ ordine, motuq; descripto q̃ septẽ subiectæ in cõtrariũ cœlo ferunt, cõsequẽs est, ut qualẽ sonũ tantarũ molium impulsus efficiat, hic requirat. Ex ipso em̃ circunductu orbiũ, sonum nasci necesse est: qa pcussus aër, ipso interuentu ictus, uim de se fragoris emittit, ipsa cogẽte natura, ut in sonum desinat duorũ corporũ uiolenta collisio. Sed is sonus, q ex q̃licunq; aëris ictu nasciť, aut dulce qddam in aures & musicũ defert, aut ineptũ & asperũ sonat. Nã si ictum obseruatio numerorũ certa moderet, cõpositum, sibiq; cõsentiens modulamẽ educiť. At cum increpat tumultuaria & nullis modis gubernata collisio, fragor turbidus & incõditus offendit auditũ. In cœlo aũt cõstat nihil fortuitũ, nihil tumultuariũ, puenire, sed uniuersa illic diuinis legibus & stata ratiõe pcedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectũ est, musicos sonos de sphærarũ cœlestiũ cõuersione procedere: qa & sonum ex motu fieri necesse est, & ratio q̃ diuinis inest, sit sono causa modulaminis. Hoc Pythagoras primus oĩm Graiæ gentis hoĩm mente concepit. Et intellexit qdem cõpositum quiddã de sphæris sonare propť necessitatẽ rationis, q̃ à cœlestibus nõ recedit. Sed q̃ esset illa ratio, uel qbus obseruãda modis, non facilè depphendebat. Cũq; eum frustra tãtæ tamq; arcanæ rei diuturna inqsitio fatigaret, sors obtulit, qd cogitatio alta nõ reperit. Cum em̃ casu pteriret in publico fabros, ignitũ ferrũ ictibus mollientes, in aures eius malleorũ soni certo sibi rñdentes ordine, repẽte ceciderunt. In qbus ita grauitati acumina cõsonabant, ut utrunq; ad audientis sensum stata dimẽsione remearet, & ex uarijs impulsibus unũ sibi cõsonãs

Necessario cõcentũ quẽdam esse corporũ cœlestiũ.

Quõ reperta à Pythagora sit cõcentuũ ratio.

nascereť. Hic occasionẽ sibi oblatã ratus deꝑhendẽdi oculis & manibus, quod olim cogitatione quærebat, fabros adit: & imminẽs opi curiosius intueť, anno tans sonos, q̃ de singulorꝝ lacertis cõficiebanť. Quos cũ ferientiũ uiribus ascri bendos putaret, iubet ut inť se malleos mutent: q̃bus mutatis, sonorꝝ diuersitas ab hoĩbus recedens, malleos sequebať. Tunc omem curã ad pondera eorꝝ exa minãda cõuertit. Cumq̃ sibi diuersitatẽ ponderis qđ habebať in singulis anno tasset, alĩs põderibus in maius minusue excedẽtibus fieri malleos impauit, q̃rũ ictibus soni nequaq̃ prioribus similes, nec ita sibi cõsonantes exaudiebanť. Tunc aĩaduertit concordiã uocis, lege ponderꝝ ꝓuenire. Collectisq̃ numeris, q̃bus cõsentiens sibi diuersitas ponderꝝ cõtinebať, ex malleis ad fides uertit examen: & intestina ouiũ, uel boũ neruos tam uarĩs põderibus illigatis tetẽdit, qualia ĩ malleis fuisse didicerat. Talisq̃ ex his cõcentus euenit, qualẽ prior obseruatio nõ frustra aĩaduersa, ꝓmiserat: adiecta dulcedine, quã natura fidium sonora ꝑstabat. Hic Pythagoras tãti secreti cõpos, deꝑhendit numeros, ex q̃bus soni sibi cõsoni nascerenť: adeo, ut fidibus sub hac numerorꝝ obseruatione compositis, certæ certis, aliæq̃ alĩs cõuenientiũ sibi numerorꝝ cõcordia tẽderenť: ut una impulsa plectro, alia licet longè posita, sed numeris cõueniens, simul sonaret. Ex omi aũt innumera uarietate numerorꝝ, pauci & numerabiles inuenti sunt, q̃ sibi ad conficiendã musicã cõuenirent. Sunt aũt hi sex oẽs, epitritus, hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus, & epogdous. Et est epitritus, cum de duobus numeris maior habet totũ minorẽ, & insup eius tertiã partẽ: ut sũt quatuor ad tria. Nã in quatuor sunt tria, & tertia pars triũ, id est unũ. Et is numerus uocať epitritus, deq̃ eo nascitur symphonia quæ appellatur διὰ τεσσάρων.

Sex tantũ numeros aptos esse ad cõficiendam musicã.

Hemiolius est, cum de duobus numeris maior habet totũ minorẽ, & insuper eius medietatẽ: ut sunt tria ad duo. nã in tribus sunt duo, & media pars eorꝝ, id est unum. Et ex hoc numero q̃ hemiolius diciť, nascitur symphonia q̃ appellať διὰ πέντε. Duplaris numerus est, cũ de duobus numeris, minor bis in maiore numerať: ut sunt q̃tuor ad duo. Et ex hoc duplari numero nascitur symphonia, cui nomẽ est διὰ πασῶν. Triplaris autẽ, cum de duobus numeris minor ter ĩ maiore numerať: ut sunt tria ad unũ. Et ex hoc numero symphonia procedit, q̃ diciť διὰ πασῶν & διὰ πέντε. Quadruplus ẽ, cum de duobus numeris minor quater ĩ maiore numerať: ut sunt q̃tuor ad unum, q̃ numerus facit symphoniã quã dicunt δὶς διὰ πασῶν. Epogdous est numerus, q̃ intra se habet minorẽ & insup eius octauã partẽ: ut nouẽ & octo. Quia in nouem octo sunt, & insup octaua pars eorꝝ. i. unum. Hic numerus sonum parit, quẽ tonõ musici uocauerunt. Sonum ꝓ tono minorem, ueteres qdem semitonum uocitare uoluerunt. Sed nõ ita accipiẽdum ẽ, ut dimidius tonus puteť, q̃a nec semiuocalẽ in lr̃is pro medietate uocalis accipimus. Deiñ tonus p naturã sui in duo diuidi sibi æqua nõ poterit. Cum em̃ ex nouenario numero cõstet, nouẽ autẽ nunq̃ æq̃liter diuidanť, tonus in duas diuidi medietates recusat. Sed semitonum uocitauerunt sonũ tono minorẽ, quẽ tam paruò distare à tono deꝑhensum est, q̃tum hi duo numeri inť se distãt, id est ducenta quadragintatria & ducẽta q̃nquagintasex. Hoc semitonum Pythagorici qdem ueteres diesin noĩabant: sed sequẽs usus sonum semitono minorẽ diesin cõstituit noĩandum. Plato semitonum limma uocitauit.

Sunt

Sunt igitur symphoniæ quinq̃, id est διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πασῶν, διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε, καὶ διὰ διὰ πασῶν. Sed hic numerus symphoniarꝝ ad musicã ꝑtinet, quã uel flatus humanus intendere, uel capere potest humanus auditus. Vltrà aũt se tendit harmoniæ cœlestis accessio. i. usq̃ ad quater διὰ πασῶν & διὰ πέντε. Nũc interim de his quas noĩauimus, disseramus. Symphonia diatessarõ cõstat de duobus tonis & semitono, ut minutias q̃ in additamento sunt, relinq̃mus, ne difficultatẽ creemus: et fit ex epitrito. Diapẽte cõstat ex tribus tonis & hemitono: & fit de hemiolio. Diapason cõstat de sex tonis: & fit de duplari. Sed διὰ πασῶν & διὰ πέντε constat ex nouem tonis & hemitono, & fit de triplari numero. Dis autem dia pason continet tonos duodecim, & fit ex quadruplo.

Symphoniæ quinq̃.

Plato quem in modum animam mundi ex numeris fabricatam esse docuerit. Et quod hinc etiam probari possit concentũ quendã esse cœlestium corporꝝ. Caput .II.

HInc & Plato postq̃ Pythagoricæ successione doctrinæ, & ingenij prij diuina profunditate, cognouit nullã esse posse sine his numeris iugabilem cõpetentiam, in Timæo suo mundi animã p istorꝝ numerorꝝ cõtextionem ineffabili prouidẽtia dei fabricatoris instituit. Cuius sensus si huic opi fuerit appositus, plurimum nos ad ꝓborum Ciceronis, q̃ circa disciplinam musicæ uidentur obscura, intellectũ iuuabit. Sed ne (qđ in patrociniũ alterius expositiõis adhibetur) ipm̃ p se difficile credatur, pauca nobis p̃mittenda sunt, quæ simul utriusq̃ intelligentiam faciant lucidiorem. Omẽ solidum corpus trina dimensione distenditur. Habet em̃ lõgitudinem, latitudinem, profunditatem. Nec potest inueniri in q̃libet corpore quarta dimensio, sed his tribus omẽ corpus solidum cõtinetur. Geometræ tm̃ alia sibi corpora proponunt, q̃ appellant mathematica, cogitationi tm̃ subijcienda, non sensui. Dicunt em̃ punctum corpus esse indiuiduum, in q̃ neq̃ longitudo, neq̃ latitudo, neq̃ altitudo deꝑhendatur, quippe qđ in nullas partes diuidi possit. Hoc protractum efficit lineam. i. corpus unius dimensionis. Longum est em̃ sine lato, sine alto, & duobus punctis ex utraq̃ parte solã longitudinem terminantibus continetur. Hãc lineam si geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies, qđ duabus dimẽsionibus æstimatur, longo latoq̃, sed alto caret. Et hoc est qđ apud illos superficies uocatur: punctis autem quatuor continetur. i. p singulas lineas binis. Si uero hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ, ut subiectis duabus duæ supponantur, addicietur profunditas, & hinc solidũ corpus efficietur. qđ sine dubio octo angulis continebitur, qđ uidemus in tessera, q̃ Græco nomine cubus uocatur. His geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et μονὰς punctum putatur, q̃a sicut punctum corpus non est, sed ex se facit corpora, ita monas numerus esse non diciť, sed origo numerorꝝ. Primus ergo numerus in duobus est, qui similis est lineæ, de puncto sub gemina puncti terminatione ꝓductæ. Hic numerus, duo, geminatus, de se efficit quatuor, ad similitudinem mathematici corporis, qđ sub quatuor punctis longo latoq̃ distẽditur. Quaternarius q̃q̃ ipse geminatus, octo efficit: q̃ numerus solidũ corpus imitatur: sicut duas lineas diximus duabus suppositas, octo angulorꝝ dimẽsione integrã corporis solidẽ creare. Et hoc est qđ dicitur apud geometras: bis bina bis, corpus esse iã solidum. Ergo à pari numero accessio usq̃ ad octo, soliditas est corporis. Ideo

inter principia,huic numero plenitudinẽ deputauit. Nunc oportet ex impari q̃q; numero,quẽadmodum id efficiat,inspicere. Et qa tam paris q̃ imparis numeri monas origo est,ternarius numerus prima linea esse credat. Hic triplicatus nouenariũ numer; facit, q & ipse q̃si de duabus lineis,lõgum latumq; corpus efficit,sicut q̃ternarius scd̃m de paribus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiã dimẽsionem p̃stat,& ita à parte imparis numeri in uigintiseptem, q̃ sunt ter terna ter,solidũ corpus efficit,sicut in numero pari bis bina bis, q est octonarius,soliditatem creauit. Ergo ad efficiẽdum utrobiq; solidũ corpus,monas necessaria ẽ,& sex alij numeri.i.terni à pari & impari. A pari qdem,duo,quatuor,octo:ab impari aũt,tria,nouem,uigintiseptem. Timæus igit Platonis in fabricãda mundi aia,cõsilium diuinitatis enuntiãs,ait illã p hos numeros fuisse contextã,q & à pari & impari cubũ.i.pfectionẽ soliditatis efficiũt: non qa aliqd significaret illam habere corporeum, sed ut posset uniuersitatẽ animãdo penetrare,& mundi solidum corpus implere,p numeros soliditatis effecta est. Nunc ad ipsa Platonis ῥ̃ba ueniamus. Nã cum de deo animã mundi fabricante loqueret,ait:Primã ex oĩi firmamento partem tulit. Hinc sumpsit duplam partẽ prioris. Tertiam ῥ̃o scd̃æ hemiliã,sed primæ triplam. Et quartã,duplã scd̃æ. Quintam,tertiæ triplam. Sextam,primæ octuplam. Et septimã,uicies septies à prima multiplicatam. Post hæc spatia,q̃ int duplos & triplos numeros hiabant,insertis partibus adimplebat:ut binæ medietates singula spatia colligarent:ex qbus uinculis hemiolij & epitriti & epogdoi nascebant. Hæc Platonis uerba ita à nõnullis excepta sunt, ut primam partem monadem crederent: scd̃am quam dixi duplam prioris, dualem numer; esse cõsideret:tertiã,ternarium numer;: q ad duo hemiolius est,ad unũ triplus: & q̃rtam,quatuor:qui ad scd̃m,id ẽ ad duo duplus est:quintã,nouenariũ:q ad tertiũ .i. ad tria triplus est:sextã aũt,octonariũ, q primum octies cõtinet. At uero pars septima,in uiginti & septem fuit,q̃ faciũt(ut diximus) argumẽtum tertiũ imparis numeri. Alternis em̃(ut animaduertere facile est)processit illa contextio: ut post monadem, q̃ & par & impar est,primus par numerus poneretur,id est duo. Deinde sequeretur primus impar,id est tria:quarto loco scd̃us par,id est quatuor:quinto loco scd̃us impar,id est nouem:sexto loco tertius par,id est octo:septimo loco tertius impar,id ẽ uigintiseptem. Vt quia impar numerus mas habetur,& par fœmina, ex pari & impari,id est ex mari & fœmina,nasceretur,quæ erat uniuersa paritura: & ad utriusq; soliditatem usq; procederet,quasi solidum oĩe penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componenda, qui soli cõtinent iugabilẽ competentiam,quia oĩi mundo ipsa erat iugabilem præstatura cõcordiam. Nam duo ad unum dupla sunt,de duplo autẽ diapason symphoniam nasci iam diximus. Tria uero ad duo hemiolium numer; faciunt:hinc orit diapente. Quatuor ad

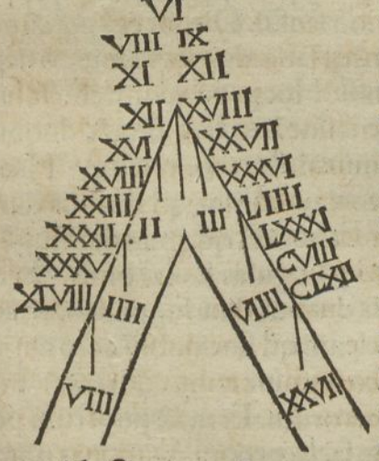

Aĩæ mũdi fabricatio scd̃m Platonem.
Al. fermento.
Al. augmẽtũ.

or ad tria epitritus numerus est:ex hoc cõponit diatessarõ. Itẽ quatuor ad unũ in quadrupli ratione censent:ex q̃ symphonia disdiapason nascit. Ergo mũdi anima,q̃ ad motũ hoc qd̃ uidemus uniuersitatis corpus impellit,cõtexta numeris musicã de se creantibus concinentiã, necesse est ut sonos musicos de motu, quẽ proprio impulsu p̃stat,efficiat. quor; originẽ in fabrica suæ cõtextionis inuenit. Ait em̃ Plato(ut suprà retulimus)autorẽ animæ deũ,post numeror; int se impariũ contextionẽ,hemiolijs,epitritis,& epogdois, & limmate hiantia interualla suppleſſe. Ideo doctissimè Tullius in uerbis suis ostẽdit Platonici dogmatis profunditatẽ: Quis hic,inq̃,qs est q cõplet aures meas tãtus & tam dulcis sonus? Hic est(inq̃t ille) qui interuallis disiũctus imparibus,sed tñ pro rata parte ratione distinctis,impulsu & motu ipsor; orbium efficit. Vides ut interualla cõmemorat,& hæc int se imparia esse testat,nec diffitet rata ratione distincta,qa scd̃m Timæum Platonis,impariũ inter se interualla numeror;, ratis ad se numeris,hemiolijs scilicet,epitritis,& epogdois,hemitonisq; distincta sunt:quibus oĩis canora ratio continet. Hinc animaduertit,qa hæc uerba Ciceronis nunq; profecto ad intellectũ paterent,nisi hemiliorẽ,epitritorum,& epogdoor; ratione p̃missa,qbus interualla distincta sunt:& nisi Platonicis numeris quibus mundi anima est cõtexta,patefactis:& ratione p̃missa, cur ex numeris musicam creantibus anima intexta sit. Hæc em̃ oĩia & causam mundani motus oñdunt,quem solus animæ p̃stat impulsus:& necessitatẽ musicæ concinentiæ,quam motui à se facto inserit anima innatã sibi ab origine.

Oſtẽditur ex constitutione aĩæ concentus cœlestiũ corporum.

Alijs præterea indicijs ac rationibus cõcentũ illũ motuũ cœlestiũ posse ostẽdi. Quodq; interualla ea, quæ esse in anima ratione sola intelligũtur, reuera in ipso mũdi corpore deprehendãtur. Cap. III.

HInc Plato in rep. sua,cum de sphær;q; cœlestiũ uolubilitate tractaret, singulas ait Sirenas singulis orbibus insidere:significans sphær;q; motu cantum numinibus exhiberi. Nam Siren,deo canens Græco intellectu ualet. Theologi quoq; nouem musas octo sphær;q; musicos cantus,& unam maximam cõcinentiam quæ constat ex oĩibus,esse uoluere. Vnde Hesiodus in theogonia sua octauam musam Vraniam uocat:quia post septem uagas quæ subiectæ sunt,octaua stellifera sphæra supposita,proprio nomine cœlum uocatur. Et ut oñderet nonam esse & maximam,quam conficit sonor; cõcors uniuersitas,adiecit:καλλιόπη δ' ἥδ', προφερεστάτη ἀπασάων,ex noie oñdens ipam uocis dulcedinem nonam musam uocari. Nam καλλιόπη optimæ uocis Græca interp̃tatio est. Et ut ipam esse q̃ constat ex oĩibus, p̃fius indicaret:assignauit illi uniuersitatis uocabulũ,uidelicet προφερεστάτη ἀπασάων. Nam Apollinem ideo μουσήγετην uocant,quasi ducẽ & principem orbium cæteror;: ut ipse Cicero refert: Dux & princeps & moderator luminum reliq̃r;,mens mundi & tp̃atio.

Prima ratio.
Secunda.
Al. sororum.

Musas esse mundi cantũ etiã rustici sciunt,q eas camœnas,q̃si canenas à canendo dixerunt. Ideo canere cœlum etiam theologi cõprobantes,sonos musicos sacrificijs adhibuerũt:qui apud alios lyra & cithara,apud nonnullos tibijs alijs' ue musicis instrumẽtis fieri solebãt. In ipsis quoq; hymnis deor;,p strophã & antistrophã metra canoris uersibus adhibebant: ut p strophã rectus orbis stelliferi motus,p antistrophã diuersus uagarum regressus p̃dicaretur:ex quibus duobus motibus,primus in natura hymnus dicãdus deo sum

Al. Hetrusci.
Tertia.
Quarta.
Quinta.

Sexta. Septima.

pſit exordium. Mortuos q̃q; ad ſepulturã proſequi oportere cum cãtu, pluri E
marꝫ gentium uel regionum inſtituta ſanxerunt: ꝑſuaſione hac, q̃ poſt corpus
animæ ad originẽ dulcedinis muſicæ. i. ad cœlum redire credãtur. Nã ideo ĩ
hac uita oĩs aĩa muſicis ſonis capitur (ut nõ ſolum q̃ ſunt habitu cultiores, uerꝫ
uniuerſæ q̃q; barbaræ nationes, cantus, q̃bus uel ad ardorem uirtutis animen
tur, uel ad mollitiẽ uoluptatis reſoluãtur, exerceãt) q̃a in corpus defert memori
am muſicæ, cuius in cœlo fuit cõſcia. Et ita delinimentis cãticis occupaĩ, ut nul
lum ſit tã immite, tã aſperꝫ pectus, q̃d nõ oblectamentorꝫ talium teneatur affe
ctu. Hinc exiſtimo & Orphei uel Amphionis fabulã: quorꝫ alĩ animalia ratio
ne carentia, alĩ ſaxa q̃q; trahere cãtibus ferebatur, ſumpſiſſe principium: q̃a pri
mi fortè gentes, uel ſine ratiõis cultu barbaras, uel ſaxi inſtar nullo affectu mo F
biles, ad ſenſum uoluptatis canendo traxerunt. Ita deniq; oĩs habitus aĩæ can
tibus gubernatur, ut & ad bellum progreſſui, & itẽ receptui canatur cãtu, &
excitãte, & rurſus ſedãte uirtutẽ. Dat ſomnos adimitq;, necnon curas & immit
tit & retrahit. Irã ſuggerit, clementiã ſuadet, corporꝫ q̃q; morbis medetur. Nã
hinc eſt, q̃ ægris remedia p̃ſtantes p̃cinere dicuntur. Ecq̃d mirum, ſi inter ho
mines muſicæ tãta dñatio eſt: cum aues q̃q;, ut luſciniæ & cygni aliæ ue id ge-
nus, cãtum ueluti quadã diſciplina artis exerceant: nonnullæ uero uel aues uel
terrenæ ſeu aquatiles beluæ, inuitãte cantu, in retia ſponte decurrant: & paſto
ralis fiſtula paſtum progreſſis quietem imperet gregibus? Nec mirum. Ineſſe
eĩ mundanæ animæ cauſas muſicæ, quibus eſt intexta, prædiximus. Ipſa autẽ
mundi anima uiuentibus oĩbus uitã miniſtrat. Hinc hominum pecudumq; G
genus uitæq; uolantum, Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
Iure igitur muſica capitur oĩe quod uiuit, quia cœleſtis anima, qua animatur
uniuerſitas, originẽ ſumpſit ex muſica. Hæc dum ad ſphæralem motum mun-
di corpus impellit, ſonum efficit: q̃ interuallis diſiunctus imparibus, ſed tñ pro
rata parte ratione diſtinctis, ſicut à principio ipſa contexta eſt.

De interuallis corporũ cœleſtium. Ali. Archimedes.

Sed hæc interualla, q̃ in aĩa quippe incorporea, ſola exiſtimãtur ratione, nõ
ſenſu: quærendũ eſt, utrũ etiã ipſo in mundi corpore dimenſio librata ſeruaue
rit. Et Archimenides q̃dẽ ſtadiorũ numerũ deꝑhendiſſe ſe credidit, q̃bus à ter
ræ ſupficie luna diſtaret, à luna Mercurius, à Mercurio Venus, ſol à Venere,
Mars à ſole, à Marte Iupiĩ, Saturnus à Ioue. Sed et à Saturni orbe uſq; ad ipm
ſtelliferꝫ cœlum oĩe ſpatiũ ſe ratione emenſum putauit. Quæ tñ Archimeni- H
dis dimenſio à Platonicis repudiata eſt, quaſi dupla & tripla interualla nõ ſer-
uans. Et ſtatuerunt hoc eſſe credẽdum, ut q̃tum eſt à terra uſq; ad lunã, duplũ
ſit à terra uſq; ad ſolem. Quantumq; eſt à terra uſq; ad ſolem, triplum ſit à ter-
ra uſq; ad Venerem. Quantumq; eſt à terra uſq; ad Venerem, quater tm̃ ſit à
terra uſq; ad Mercurij ſtellã. Quãtumq; eſt ad Mercurium à terra, nouies tm̃
ſit à terra uſq; ad Martem. Et q̃tum à terra uſq; ad Martem eſt, octies tantum
ſit à terra uſq; ad Iouem. Quantumq; eſt à terra uſq; ad Iouem, ſepties & uici-
es ſit tantum à terra uſq; ad Saturni orbem. Hãc Platonicam perſuaſionem
Porphyrius libris inſeruit, q̃bus Timæi obſcuritatibus nonnihil lucis infudit:
aitq; eos credere, ad imaginem cõtextionis animæ, hæc eſſe in corpore mundi
interualla: q̃ epitritis, hemiolijs, & epogdois, hemitonisq; complentur & lim-

mate

A mate: & ita prouenire concentũ. Cuius ratio in ſubſtantia animæ cõtexta, mũ-
dano quoq; corpori, quod ab anima mouetur, inſerta eſt. Vnde ex omni par-
te docta & perfecta ẽ Ciceronis aſſertio: qui interuallis imparibus, ſed tm̃ pro
rata parte ratione diſtinctis, cœleſtem ſonum dicit eſſe diſiunctum.

Qui fiat, ut inter ſonos cœleſtis illius concentus, alius acutior ſit, alius grauior. Quodnam ibi melodiæ ſit genus. Et cur ſonus ille a nobis non audiatur. Cap. .IIII.

NVnc locus admonet, ut de grauitate & acumine ſonorum, diuerſitates
quas aſſerit reuoluamus. Et natura fert, ut extrema ex altera parte gra
uiter, ex altera autem acutè ſonent: quam ob cauſam ſummus ille cœ-
li ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acutè excitato mouetur ſono,
grauiſſimo autem hic lunaris atq; infimus. Diximus nunq; ſonum fieri, ni-
B ſi aëre ꝑcuſſo. Vt autem ſonus ipſe, aut acutior, aut grauior proferaĩ, ictus effi-
cit. Qui dum ingẽs & celer incidit, acutum ſonũ præſtat: ſi tardior † lentior ue, Al. lenior.
grauiorem. Indicio eſt uirga, quæ dum auras percutit, ſi impulſu cito ferit, ſo-
num acuit: ſi lentiore, in grauius ferit auditum. In fidibus quoque idem uide-
mus, quæ ſi tractu arctiore tẽduntur, acutè ſonant: grauius, laxiore. Ergo & ſu
periores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu grandiore uoluuntur, dũq;
ſpiritu ut in regione ſua fortiore tenduntur, propter ipſam (ut ait) cõcitatiorem Al. origine.
conuerſionem, acutè excitato mouentur ſono, grauiſſimo autem hic lunaris at
q; infimus, qm̃ ſpiritu ut in extremitate langueſcente iam uoluiĩ, & propter an
guſtias q̃bus penultimus orbis arctatur, impetu leniore cõuertitur. Nec ſecus
probamus in tibijs, de quarum foraminibus uicinis ori inflantis, ſonus acutus
C emittiĩ: de longinquis autẽ & termino proximis, grauior. Item acutior per pa-
tentiora foramina, grauior per anguſta. Et utriuſq; cauſæ ratio una, quia ſpiri-
tus ubi incipit, fortior eſt: defectior, ubi deſinit. Et q̃a maiorem impetum ꝑ ma
ius foramen impellit, cõtrà autem in anguſtis cõtingit & eminus poſitis. Ergo
orbis altiſſimus, & ut in immenſum patens, & ut ſpiritu eo fortiore, quo origi
ni ſuæ uicinior eſt, incitatus, ſonorꝫ de ſe acumẽ emittit. Vox ultimi pro ſpati
breuitate & pro longingtate iam frangiĩ. Hinc quoq; aptius approbaĩ, ſpiri
tum quantũ ab origine ſua deorſum recedit, tãto circa impulſum fieri leniorẽ:
q̃ circa terram, q̃ ultima ſphæraꝝ eſt, tam concretus, tam dẽſus habeaĩ, ut cau
ſa ſit terræ in una ſede ſemꝑ hærẽdi, nec in quamlibet partem permittaĩ moue
ri, obſeſſa undiq; circumfuſi ſpiritus denſitate. In ſphæra autẽ ultimum locum
D eſſe, qui medius eſt, antecedentibus iam probatum eſt. Ergo uniuerſi mun-
dani corporis ſphæræ nouẽ ſunt. Prima illa ſtellifera, quæ proprio nomine di
citur cœlum, & aplanes apud Græcos uocaĩ, arcens & cõtinens cæteras. Hæc
ab oriẽte ſemper uoluiĩ in occaſum. Subiectæ ſeptem, quas uagas dicimus, ab
occidẽte in orientẽ feruntur. Nona terra ſine motu. Octo ſunt igitur quæ mo-
uentur, ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiã de uolubilitate cõficiunt, propter-
ea quia Mercurialis & Venereus orbis pari ambitu comitati ſolem, uiæ eius
tanq; ſatellites obſequuntur: & ideo à nõnullis aſtronomiæ ſtudentibus, eandẽ
uim ſortiri exiſtimanĩ. Vnde ait: Illi autẽ octo curſus, in q̃bus eadẽ uis eſt duo
rum, ſeptẽ efficiunt diſtinctos interuallis ſonos: qui numerus rerꝫ oĩum ferè
nodus eſt. Septenariũ autẽ numerꝫ rerꝫ oĩum nodum eſſe, plenè cum de nu-

me-

meris ſupius loqueremur, exp̄ſſimus. Ad illuminandum(ut exiſtimo) obſcu B
ritatē uerbor̄ Ciceronis de muſica tractatus ſuccinctus à nobis qua licuit bre
Al. pcurrere. uitate ſufficiet. Nā netas,& hypatas,aliar̄q; fidium uocabula p̄quirere, & to-
nor̄ uel limmatum minuta ſubtilia,& quid in ſonis pro lr̄a,quid pro ſyllaba,
quid pro integro noīe accipiat̄ aſſerere,oſtentantis eſt,nō docentis. Nec enim
q̄a fecit in hoc loco Cicero muſicæ mentionē,occaſione hac eundum eſt p̄ uni-
uerſos tractatus,q̄ poſſunt eſſe de muſica:quos(quantum mea fert opinio)ter-
minum habere non exiſtimo. Sed illa ſunt p̄ſequenda, q̄bus uerba quæ expla-
nanda receperis,poſſint liquere. Quia in re naturaliť obſcura,q̄ in exponendo
Q̄d melodiæ plura quàm neceſſe eſt ſup̄fundit,addit tenebras,non adimit denſitatem. Vn
genus ſitī cor de finem de hac tractatus parte faciemus,adiecto uno quod ſcitu dignum puta
poribus cœle- mus. Quia cum ſint melodiæ muſicæ tria gn̄a,enarmonicū,diatonum,& chro F
ſtibus. maticum:primum quidem,p̄pter nimiam ſui difficultatem ab uſu receſſit,terti
um uero eſt infame mollitie. Vnde medium,id eſt diatonum,mundanæ muſi
Quare nō ſen cæ doctrina Platonis aſcribiť. Nec hoc int̄ p̄tereunda ponemus,quod mu-
tiamus cœli ſicam p̄petua cœli uolubilitate naſcētem,ideo claro non ſentimus auditu, quia
harmoniā. maior ſonus eſt,c̄p̄ ut humanar̄ aurium recipiat̄ anguſtijs. Nam ſi Nili Cata
dupa ab auribus incolar̄ amplitudinem fragoris excludunt,q̄d mir̄ ſi nr̄m ſo
nus excedit auditum,quem mundanæ molis impulſus emittit? Nec em̄ de nihi
lo eſt quod ait:q̄ complet aures meas tātus & tam dulcis ſonus? Sed uoluit in
telligi,c̄p̄ ſi eius q̄ cœleſtibus meruit intereſſe ſecretis, completæ aures ſunt ſo-
ni magnitudine,ſupeſt ut cæteror̄ hominum ſenſus mundanæ concinētiæ nō G
capiat auditum. Sed iam tractatum ad ſequentia conferamus.

Terræ medietatē eā in qua nos ſumus,quinq; eſſe diſtinctā ζonis. Quodq; ex his duæ tantū ſint habitabiles, quar̄ altera habitetur a nobis,alteram quinam colant homines,ignoretur. Tum uero & in reliqua terræ me-dietate ζonas eſſe eaſdem:& inter illas quoq; duas ab hominibus habitari. Caput .V.

VIdes habitari in terra raris & anguſtis locis:& in ipſis quaſi maculis,
ubi habitatur,uaſtas ſolitudines interiectas: eos̄ que qui incolunt ter
ram,non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab alijs ad ali
os manare poſſit,ſed partim obliquos,partim tranſuerſos,partim etiam aduer
ſos ſtare uobis,à quibus expectare gloriam certè nullam poteſtis. Cernis au-
tem eandem terram quaſi quibuſdam redimitam & circundatam cingulis:E q̄
bus duos maximè inter ſe diuerſos,& cœli uerticibus ipſis ex utraq̄ parte ſub
nixos,obriguiſſe pruina uides: medium autem illum & maximum ſolis ardo- H
re torreri. Duo ſunt habitabiles,quorum auſtralis ille,in quo qui inſiſtunt,ad
uerſa uobis urgent ueſtigia,nihil ad ueſtrū genus. Hic autē alter ſubiectus aq̄
loni,quem incolitis,cerne c̄p̄ tenui uos parte cōtingat. Omnis enim terra quæ
colitur à uobis,anguſtata uerticibus, lateribus latior,parua quædam inſula ē,
circumfuſa illo mari,quod Atlāticum, quod magnū,quem oceanum appella-
tis in terris:qui tamen tanto nomine quàm ſit paruus,uides. Poſtc̄p̄ cœlum
quo om̄ia continent̄,& ſubiectar̄ ſphærar̄ ordinem motumq̄,ac de motu ſo
num cœleſtis muſices modos & numeros explicantem,& aërem ſubditum lu
næ Tullianus ſermo per neceſſaria,& præſenti operi apta ductus, ad terrā uſ
que deſcripſit:ipſius iam terræ deſcriptionem,uerborum parcus, rerū fœcun-
dus

dus abſoluit. Etem̄ maculas habitationum,ac de ipſis habitatoribus alios inter A
ruptos aduerſosq̄, obliq̄s etiā & tranſuerſos alios nominando,terrenæ ſphæ-
ræ globoſitatē,ſermone tm̄,non coloribus pinxit. Illud quoq̄ nō ſine p̄fecti-
one doctrinæ eſt,c̄p̄ cum alijs nos nō patiť errare, qui terram ſemel cingi ocea
no credidere. Nam ſi dixiſſet,om̄is terra parua quædā eſt inſula, circumfuſa il
lo mari,unū oceani ambitū dediſſet intelligi. Sed adīcīēdo (qui coliť à uobis)
uerā eius maris diuiſionē,de qua paulo pòſt diſſeremus,noſſe cupientibus in-
telligendā reliqt. De q̄nq̄ autē cingulis,ne quæſo exiſtimes duor̄ Romanæ
facūdiæ parentū Maronis & Tullij diſſentire doctrinā: cum hic ipſis cingulis
terrā redimitā dicat,ille ij̄ſdē quas Græco nomine zonas uocat,aſſerat cœlum
teneri. Vtrūq̄ em̄ incorruptā,ueramq̄,nec alteri contrariā retuliſſe rationem
B procedente diſputatione cōſtabit. Sed ut om̄ia quæ hoc loco explanāda rece-
pimus,liquere poſſint,habendus eſt primū ſermo de cingulis: q̄a ſitu eorū an-
te oculos locato,cætera erūt intellectu proniora. Prius aūt qualiter terrā coro
nent,deinde quēadmodum cœlum teneant,explicandum eſt.

Terra,nona & ultima ſphæra eſt. Hanc diuidit horizon,id eſt finalis circu- *De quinq; ter*
lus,de quo antè retulimus. Ergo medietas,cuius nos partem incolimus,ſub eo *ræ zonis ſeu*
cœlo eſt,quod fuerit ſup̄ terram:& reliqua medietas ſub illo,quod dum uolui *circulis.*
tur,ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora,deſcendit. In medio enim locata,
ex omni ſui parte cœlum ſuſpicit. Huius igiť ad cœlum breuitas quæ pūctum
eſt,ad nos uero immenſa globoſitas,diſtinguiť locis inter ſe uiciſſim p̄ſſis nimi
etate uel frigoris uel caloris,geminā nacta inť diuerſa tempiem. Nam & ſeptē
C trionalis & auſtralis extremitas,p̄petua obriguere pruina. Et hi uelut duo ſunt
cinguli,quibus terra redimiť,ſed ambitu breues quaſi extrema cingētes. Hor̄
uterq̄ habitationis impatiēs eſt,quia torpor ille glacialis,nec aīali,nec frugi ui
tam miniſtrat. Illo em̄ aëre corpus aliť,quo herba nutriť. Medius cingulus,&
ideo maximus,æterno afflatu cōtinui caloris uſtus,ſpatium q̄d & lato ambitu
& prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis. Inť extre
mos uero & medium,duo maiores ultimis,medio minores,ex utriuſq̄ uicini-
tatis intemperie temperātur. In hiſq̄ tantum uitales auras natura dedit incolis

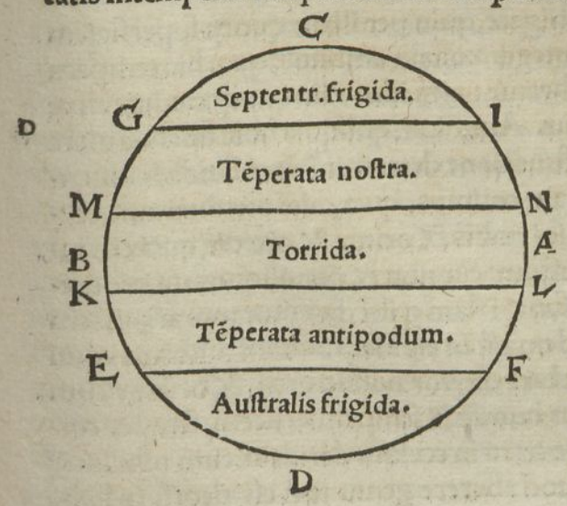

carpere. Et quia animo facilius illa-
bitur concepta ratio deſcriptione c̄p̄
ſermone, eſto orbis terræ cui aſcri-
pta ſunt a,b,c,d. Et circa a,aſcriban-
tur n & l: circa b autē,m & k: & cir
ca c,g & i:& circa d,e & f. Et ducā-
tur rectæ lineæ à ſignis ad ſigna q̄
dicimus:id eſt,à g,in i : ab m,in n:à
k,in l:ab e,in f. Spatia igitur duo ad
uerſa ſibi, id eſt unum à c,uſq̄ ad li-
neam quæ in i ducta eſt, alterū à d,
uſq̄ ad lineam quæ in f ducta ē, in-
telligūtur pruina riguiſſe perpetua.
Eſt em̄ ſuperior ſeptentrionalis, inſe

rior

rior auſtralis extremitas. Medium uero ab n,uſq; in l,zona ſit torrida. Reſtat E
ut cingulus ab i uſq; ad n,ſubiecto calore & ſuperiore frigore tẽperetur. Rurſus,ut zona q̃ eſt int̃ l & f,accipiat de ſuperiecto calore & ſubdito rigore temperiem. Nec excogitatas à nobis lineas,quas diximus,exiſtimetur. Circi enim ſunt de quibus ſuprà retulimus,ſeptẽtrionalis & auſtralis, & tropici duo. Nã æquinoctialem hoc loco,quo de terra loquimur, non oportet aſcribi, qui opportuniore loco rurſus addetur.

Quas zonas qui hoĩes habitent.

Licet igitur ſint hæ duæ mortalibus ægris munere conceſſæ diuũm, q̃s diximus temperatas,non tamen ambæ zonæ hominibus noſtri generis indultæ ſunt,ſed ſola ſuperior,quæ eſt ab i,uſq; ad n,incolit̃ ab om̃i (quale ſcire poſſumus)hominum gñe,Romani Græci' ue ſint,uel barbaræ cuiuſq; nationis. Illa F
uero ab l,uſq; ad f,ſola ratione intelligitur,q̃ propter ſimilem temperiem ſimiliter incolatur. Sed à quibus,non licuit unq̃ nobis,nec licebit agnoſcere. Interiecta em̃ torrida utriq; hominum generi,commerciũ ad ſe denegat cõmeandi. Deniq; de quatuor habitationis noſtræ cardinibus,oriens,occidens,& ſeptentrio,ſuis uocabulis nuncupantur,quia ab ipſis exordijs ſuis ſciunt̃ à nobis. Nã etſi ſeptentrionalis extremitas inhabitabilis eſt, non multo tamẽ eſt à nobis rẽmota. Quarto uero noſtræ habitationis cardini, cauſa hæc alterꝫ nomẽ dedit, ut meridies nõ auſtralis uocaret̃: quia & ille propriè eſt auſtralis,qui de altera extremitate procedens,aduerſus ſeptentrionali eſt: & hunc meridiem iure uocitari facit locus,de q̃ incipit nobis dies. Nam quia ſentiri incipit à medio ter-

Auſter cur ad nos calidus pueniat,cũ ſit principio frigidus.

ræ,in qua medij eſt uſus diei: ideo tanq̃ quidã medidies,una litera mutata,me G
ridies nuncupatus eſt. Sciendum eſt aũt,q̃ uentus q̃ per hunc ad nos cardinẽ peruenit,id eſt auſter,ita in origine ſua gelidus eſt,ut apud nos commendabilis eſt blando rigore ſeptentrio. Sed q̃a per flammã torridæ zonæ ad nos commeat,admixtus igni caleſcit: & q̃ incipit frigidus,calidus peruenit. Neq; enim uel ratio uel natura patereť,ut ex duobus æq̃ pſſis rigore cardinibus, diſſimili tractu flatus emittereť. Nec dubiũ eſt,noſtrum quoq; ſeptentrionem ad illos q̃ auſtrali adiacent,propter eandem rationem calidũ peruenire: & auſtrũ corporibus eorum gemino auræ ſuæ rigore blandiri.

Eã etiã terræ partẽ q̃ ſub pedib. noſtris ẽ, habitari, et diſtinctã eẽ pinde atque hanc noſtram.

Eadem ratio nos nõ permittit ambigere,quin per illam quoq; ſuperficiem terræ,quæ ad nos habetur inferior,integer zonarꝫ ambitus, quæ hic temperatæ ſunt, eodem ductu temperatus haheatur: atq; ideo illic quoq; eædem duæ zonæ à ſe diſtantes,ſimiliter incolantur. Aut dicat,quiſquis huic fidei obuiare H
mauult,quid ſit,quod ab hac eum diſtinctione deterreat. Nam ſi nobis uiuendi facultas eſt in hac terrarũ parte quam colimus, quia calcantes humum,cœlum ſuſpicimus ſuper uerticem,quia ſol nobis & oritur & occidit,quia circunfuſo fruimur aëre cuius ſpiramus hauſtum: cur non & illic aliquos uiuere credamus,ubi eadem ſemper in prõptu ſunt? Nam q̃ ibi dicuntur morari,eãdem credendi ſunt ſpirare auram: quia eadem eſt in eiuſdem zonalis ambitus continuatione temperies. Idem ſol illis & obire dicetur noſtro ortu, & orietur cum nobis occidet. Calcabunt æquè ut nos humũ: & ſemper uerticem, ſemper cœlum uidebunt. Nec metus erit,ne de terra in cœlum decidant: cum nihil unq̃ poſſit ruere ſurſum. Si enim nobis(quod aſſerere genus ioci eſt)deorſum habe

tur

A tur ubi eſt terra,& ſurſum ubi eſt cœlum: illis quoq; ſurſum erit,quod de inferiore ſuſpicient,nec aliquando in ſupna caſuri ſunt. Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerꝫ peritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe,nos in q̃ ſumus loco,degere: ſed opinari,ſi q̃s ſub pedibus eorꝫ tentaret ſtare,caſurum. Nunq̃ tñ apud nos quiſq; timuit,ne caderet in cœlũ. Ergo nec apud illos q̃ſquã in ſupiora caſurus eſt,ſicut oĩa nutu ſuo põdera in terrã ferri ſupius relata docuerunt. Poſtremò,q̃s ambigat in ſphæra terræ,ita ea q̃ inferiora dicuntur,ſupioribus ſuis eſſe contraria,ut eſt oriens occidenti? Nam in utraq; parte par diametros habeť. Cum ergo & orientẽ & occidentẽ ſimiliter cõſtet habitari,q̃d eſt q̃ fidem huius quoq; diuerſæ ſibi habitationis excludat?

Declarantur particulatim uerba Ciceronis.

Hæc oĩa nõ otioſus lector in tam paucis ỹbis Ciceronis inueniet. Nã cum
B dicit,terrã cingulis ſuis redimitã atq; circũdatã,oñdit p om̃e terræ corpus eandem tẽperatorꝫ cingulorꝫ cõtinuatã eſſe temperiẽ. Et cum ait,in terra maculas habitationũ uideri: nõ eas dicit q̃ in parte nr̃æ habitationis nõnullis deſertis locis interpoſitis incolunt̃. Nõ em̃ adĵceret,in ipſis maculis uaſtas ſolitudines interiectas,ſi ipſas ſolitudines diceret, int̃ q̃s certæ partes macularꝫ inſtar haberent̃. Sed q̃a maculas dicit has q̃tuor, q̃s in duobus terræ hemiſphærijs binas eſſe ratio mõſtrauit,bñ adiecit,interiectas ſolitudines. Nã ſicut pars q̃ habitat̃ à nobis,multa ſolitudinũ interiectione diſtinguit̃,credendũ eſt,in illis q̃q; tribus alĵs habitationibus ſimiles eſſe inter deſerta & culta diſtinctiones. Sed & quatuor habitationũ incolas,& relatione ſitus,& ipſa q̃q; ſtandi q̃litate depinxit. Primũ em̃ ait,alios p̃ter nos ita incolere terrã,ut à ſe interrupti nullã habe-
C ant ad ſe facultatẽ meãdi. Et ipſa uerba declarãt,nõ eum de uno hoĩm gñe loq, in hac ſuperficie à nobis ſolius torridæ interiectione diuiſo. Sic em̃ magis diceret,ita interruptos,ut nihil ab illis ad uos manare poſſit. Sed dicẽdo,ita interruptos,ut nihil int̃ ipſos ab alĵs ad alios manare poſſit,qualiter inter ſe illa hominum gña ſint diuiſa,ſignificat Q̃d aũt uerè ad nr̃am partem referreť,adiecit dicendo,de illis q̃ & à nobis & à ſe inuicẽ diuiſi ſunt,partim obliq̃s,partim trãſuerſos,partim etiã aduerſos ſtare nobis. Interruptio ergo nõ unius gñis à nobis,ſed omnium gñm à ſe diuiſorꝫ referť,q̃ ita diſtinguenda eſt. Hi quos ſeparat à nobis p̃ſta,quos Græci ἀντοικους uocant, ſimiliter ab illis q̃ inferiorẽ zonæ ſuæ incolunt partem,interiecta auſtrali gelida ſeparantur. Rurſus illos ab
D ἀντονέκοις ſuis,id eſt per noſtri cinguli inferiora uiuentibus, interiectio ardentis ſequeſtrat: & illi à nobis ſeptentrionalis extremitatis rigore remouentur. Et q̃a non eſt una om̃ium affinis continuatio,ſed interiectæ ſunt ſolitudines ex calore uel frigore mutuũ negantibus cõmeatũ,has terræ partes,q̃ à quatuor hominum gñibus incoluntur,maculas habitationũ uocauit. Quemadmodũ aũt cæteri om̃es ueſtigia ſua figere ad noſtra credãtur,ipſe diſtinxit. Et auſtrales quidem apertè pronuntiauit aduerſos ſtare nobis,dicẽdo: Quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt,aduerſa nobis urgent ueſtigia. Et ideo aduerſi nobis ſunt, quia in parte ſphære quæ contra nos eſt morantur. Reſtat inquirere,quos trãſuerſos & quos obliquos nobis ſtare memorauerit. Sed nec de ipſis poteſt eſſe dubitatio, quin trãſuerſos ſtare nobis dixerit inferiorem zonæ noſtræ partem tenẽtes. Obliquos uero eos,qui auſtralis cinguli deuexa ſortiti ſunt.

Quan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quanta terræ ſpatia habitationi ceſſerint, quanta inculta ſint. Caput .VI.

SVpereſt ut de terræ ipſius ſpatijs, quanta habitationi ceſſerint, quantaq; ſint inculta, referamus: id eſt, quæ ſit ſingulorũ dimẽſio cingulorũ. Quod ut facile dinoſcas, redeundũ tibi eſt ad orbis terræ deſcriptionem, quam paulo ante ſubiecimus: ut p aſcriptarũ lrarum notas, ratio dimenſionum lucidius exploret. Omnis terræ orbis, id eſt circulus qui uniuerſum ambitum claudit, cui aſcripta ſunt a b c d, ab his q eum ratione dimenſi ſunt, in ſexaginta diuiſus eſt partes. Habet aũt totus ipſe ambitus ſtadiorũ ducenta qnquaginta duo milia. Ergo ſingulæ ſexageſimæ extenduntur ſtadijs quaternis milibus ducenis. Et ſine dubio medietas eius, quæ eſt à d, per orientem, id eſt per a, uſq; ad c, habet triginta ſexageſimas, & ſtadiorũ milia cẽtum uigintiſex. Quarta uero pars, quæ eſt ab a, uſq; ad c, incipiẽs à medio peruſtæ, habet ſexageſimas qndecim, & ſtadiorum milia ſexaginta & tria. Huius quartæ partis menſura relata, conſtabit totius ambitus plena dimẽſio. Ab a igitur uſq; ad p, quod ẽ medietas peruſtæ, habet ſexageſimas quatuor: q̃ faciũt ſtadiorũ milia ſexdecim cum octingentorũ adiectione. Ergo omnis puſta ſexageſimarum octo eſt, & tenet ſtadiorũ milia trigintatria & ſexcenta inſup. Latitudo autem cinguli nr̃i qui tẽperatus ẽ, id eſt à p, uſq; ad o, habet ſexageſimas quinq;: q̃ faciunt ſtadiorũ milia uiginti & unum. Et ſpatium frigidæ ab o, uſq; ad c, habet ſexageſimas ſex, quæ ſtadiorũ tenent uigintiquinq; milia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarũ, cuius menſurã euidẽter exp̃ſſimus, alterius quartæ partis magnitudinẽ, ab a, uſq; ad d, pari dimenſionum diſtinctione cognoſces. Cum ergo q̃tum teneat ſphæræ ſup̃ficies, q̃ ad nos eſt in omni ſua medietate, cognoueris, de mẽſura q̃q; inferioris medietatis, id eſt à d, p b, uſq; ad c, ſimiliter inſtruẽris. Modo em̃, qa orbẽ terræ in plano pinximus, in plano autem medium exprimere nõ poſſumus, ſphæralẽ tumorẽ imitati ſumus altitudinis intellectũ à circulo, q magis horizõ q̃; meridianus uideť. Cæterũ uolo hoc mẽte p̃cipias, ita nos hãc p̃tuliſſe menſurã, tanq̃ à d, p a, uſq; ad c, pars terræ ſup̃ior ſit, cuius partem nos incolimus. Et à d, p̃ b, uſq; ad c, pars terræ habeať inferior.

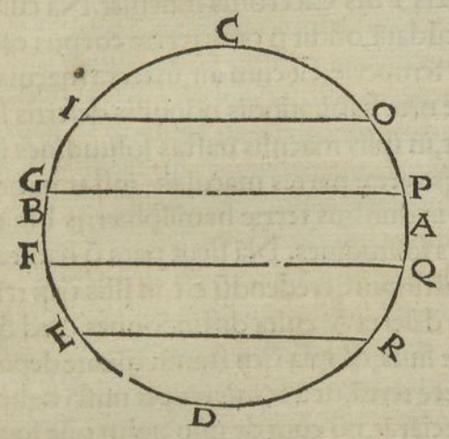

In cœlo eaſdem ineſſe Zonas quæ inſunt terræ. Atq; cauſam huius diuerſitatis eſſe ſolem, qui ut acceſſu ſuo cauſa caloris eſt, ita receſſu frigus inducit. Caput .VII.

HOc quoq; tractatu propriũ ſortito finem, nunc illud quod probãdum promiſimus aſſeramus, hos cingulos, & bene Maronem cœlo, & bene terræ aſſignaſſe Ciceronẽ: & utrunq; non diſcrepantia, ſed conſona eademq; dixiſſe. Natura em̃ cœli, hanc in diuerſis terræ partibus temperiẽ nimietatẽq; diſtinxit, & qualitas uel frigoris uel caloris, q̃ cuilibet ætheris parti ſemel inhæſit, eãdem inficit partem terræ, quã deſpicit ambiendo. Et qa has diuerſitates quæ certis finibus terminanť, cingulos in cœlo uocauere, neceſſe eſt totidẽ cin-

totidem cingulos etiã hic intelligi. Sicut in breuiſſimo ſpeculo, cum facies monſtratur ingẽs, tenent in anguſto membra uel liniamenta ordinem, quem ſua in uero digeſſerat amplitudo. Sed hic quoq; aſſerẽdi quod dicitur minuemus laborem, oculis ſubijciendo picturam. Eſto em̃ cœli ſphæra, a, b, c, d. Et intra ſe claudat ſphæram terræ, cui aſcripta ſunt ſ, x, t, u. Et ducať in cœli ſphæra circulus ſeptentrionalis ab i, uſq; in o. Tropicus æſtiuus à g in p. Et æqnoctialis à b in a. Et tropicus hyemalis ab f in q. Et auſtralis ab e in r. Sed et zodiacus ducatur ab f in p.

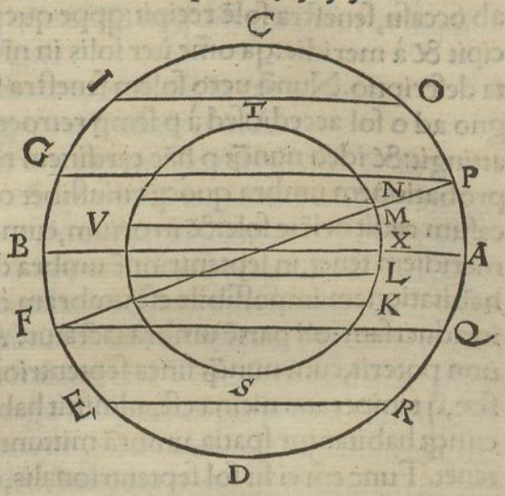

Rurſus in ſphæra terræ ducanť ijdẽ limites cingulorũ, quos ſuprà deſcripſimus in n, in m, in l, in k. His ita depictis, ſine difficultate cõſtabit ſingulas terræ p̃tes à ſingulis cœli partibus ſuper uerticem ſuũ impoſitis, qualitatẽ circa nimietatem uel temperiem mutuari. Nam quod eſt ſurſum à d uſq; ad r, hoc deſpicit terrã ab ſ uſque ad k. Et quod in cœlo eſt à q uſq; in p, tale facit in terra ab l uſq; ad m. Qualeq; eſt deſupèr à p uſq; ad o, tale in terra ab m uſq; ad n. Et quale illic ab o uſq; ad c, tale hic eſt ab n uſq; ad t. Sunt autem in æthere extremitates ambæ, id eſt à d uſque ad r, & à c uſq; ad o, æterno rigore dẽſatæ. Idem in terra ẽ ab ſ uſq; ad k, & à t uſq; ad n. Rurſus in cœlo, à q uſq; ad p, nimio calore feruet. Itidẽ in terra quoq;, ab l uſq; ad m, idem feruor eſt. Item ſunt in cœlo temperies, ab o uſque ad p, & à q in r. Idem ſunt hic quoq; tẽperatæ, ab n in m, & ab l in k. Aequoctialis em̃ circulus, qui ab a uſq; ad b ductus eſt, mediam ſecat peruſtã. Et ipſum autem ſciſſe Ciceronem, quod terreni cinguli cœleſtibus inficiantur, ex uerbis eius oſtẽditur. Ait em̃: E quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraq; parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides. Ecce teſtatur finale frigus eſſe de cœlo. Idem quoq; de feruore medio dicit: Medium aũt illũ & maximũ ſolis ardore torreri. Cũ ergo manifeſtè & rigorẽ de cœli uerticibus, & feruorem de ſole in terræ cingulos uenire ſignauerit, oſtẽdit prius in cœlo hos eoſdem cingulos conſtitiſſe.

Nunc, qm̃ conſtitit eaſdem in cœlo & in terra zonas eſſe uel cingulos (hæc em̃ unius rei duo ſunt noĩa) iam dicendũ eſt, q̃ cauſa in æthere hanc diuerſitatẽ qualitatis efficiat. Peruſta duobus tropicis claudiť, id eſt à g in p, æſtiuo: & ab f in q, hyemali. Ab f aũt in p, zodiacũ deſcribendo pduximus. Ergo ſignũ p, tropicus ille cancer habeať: & ſignũ f, capricornus. Conſtat aũt ſolem neq; ſurſum ultra cancrũ, neq; ultra capricornũ deorſum meare, ſed cum ad tropicorũ cõfinia puenerit, mox reuerti: unde & ſolſtitia uocanť. Et qa æſtiuus tropicus tempatæ nr̃æ terminus eſt, ideo cũ ſol ad ipſum finem uenerit, facit nobis æſtiuos calores, de uicino urens ſenſu maiore ſubiecta. Illo deniq; tẽpore, auſtrali

gñi reuerti hyemẽ non poteſt ambigi,qa tunc ab illis ſol oñi uiæ ſuæ ſpatio re E
cedit. Rurſus,cum ad ſ ſignum.i.ad capricornũ uenerit,facit hyemem nobis re
ceſſu ſuo,& illis uicinitate reducit æſtatẽ. Hic notandũ eſt,de tribus tm̃ car
dinibus in quãcunqꝫ ædem ingredi ſolẽ,de quarto nunq̃. Nam & ab ortu,&
ab occaſu,feneſtra ſolẽ recipit:qppe quem orientẽ obeuntemq́ꝫ proſpectet. Re
cipit & à meridie:qa oñe iter ſolis in nr̃o meridie eſt, ut inſtruit uiſum antela
ta deſcriptio. Nunq̃ uero ſolem feneſtra ſeptentrionis admittit,qa nunq́ꝫ à p ſi-
gno ad o ſol accedit:ſed à p ſemꝑ retrocedendo,nunq́ꝫ fines poli ſeptẽtrionalis
attingit:& ideo nunq́ꝫ ꝑ hãc cardinem radius ſolis infunditur. Eiuſdem rei
probationem umbra quoqꝫ cuiuſlibet corporis ſufficiet aſtruere. Nã & in oc-
caſum cadit oriẽte ſole:& in ortum,cum ſit occiduus. Medio autem die,qa ſol
meridiem tenet,in ſeptentrionẽ umbra depellitur. In auſtrum uero circa nr̃am F
habitationem impoſſibile eſt umbram cuiuſlibet corporis cadere,quia ſemper
in aduerſam ſoli partẽ umbra iactatur. Aduerſus autẽ auſtro apud nos ſol eſſe
non poterit,cum nunq́ꝫ fines ſeptentrionales attingat. Sanè qm̃ pars illa peru-
ſtæ,q̃ temperatæ uicina eſt,admittit habitãtes illic,id eſt trans tropicum,quæ-
cunqꝫ habitantur ſpatia,umbrã mittunt in auſtrum eo tempore,q̃ ſol cancrum
tenet. Tunc em̃ ei fit ſol ſeptentrionalis,cum tropicũ tenet:q́ꝫ ab illis ad ſepten-
trionẽ recedit. Ciuitas autẽ Syene,q̃ prouinciæ Thebaidos poſt ſuperiorꝫ mõ
tium deſerta principiũ eſt,ſub ipſo æſtiuo tropico cõſtituta eſt. Et eo die q̃ ſol
certã partem ingreditur cancri,hora diei ſexta(qm̃ ſol tunc ſuper ipſum inueni
tur uerticẽ ciuitatis)nulla illic poteſt in terrã de q̃libet corpore umbra iactari. G
Sed nec ſtylus hemiſphærij mõſtrantis horas,quẽ γνώμωνα uocãt,tunc de ſe po-
2. Pharſaliæ. teſt umbrã creare. Et hoc eſt qđ Lucanus dicere uoluit,nec tm̃ plenè(ut habe
Al. nunquam. tur)abſoluit. Dicendo em̃: Atq́ꝫ umbras nuſq́ꝫ flectente Syene,rem qdem atti
git,ſed turbauit uerꝫ. Non em̃ nunq̃ flectit,ſed uno tẽpore,q̃d cum ſua ratione
retulimus. His relatis,cõſtat ſolem nunq́ꝫ egredi fines peruſtæ,qa de tropico
in tropicum zodiacus obliquatus eſt. Manifeſta eſt igitur cauſa,cur hæc zona
flammis ſit ſemꝑ obnoxia: qppe quã ſol totius æthereæ flãmæ & fons & admi
niſtrator nunq́ꝫ relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ, id eſt ſeptentrionalis &
auſtralis,ad quas nunq́ꝫ ſolis calor accedit, neceſſariò perpetua p̃muntur prui
na. Duas ẑo(ut diximus)temperat hinc atq́ꝫ illinc uicinia caloris & frigoris.
Deniq́ꝫ in hac ipſa zona,quã incolimus,q̃ tota dicit̃ tẽperata,partes tm̃ q̃ peru- H
ſto cingulo uicinæ ſunt,cæteris calidiores ſunt:ut ẽ Aethiopia, Arabia, Aegy
ptus,& Libya:in quibus calor ita circũfuſi aëris corpus extenuat,ut aut nunq̃
aut raro cogatur in nubes:& ideo nullus penè apud illos uſus ẽ imbriũ. Rur-
ſus q̃ uſq́ꝫ ad frigidæ fines p̃ſſius accedunt,ut eſt palus Mæotis,ut regiones q̃s
p̃terfluunt Tanais & Iſter,oñiaq́ꝫ ſup Scythiam loca, q̃rꝫ incolas uetuſtas hy
perboreos uocauit,quaſi originem boreæ introrſum recedẽdo tranſiſſent, ad-
eo æterna penè p̃muntur pruina,ut non facilè explicetur,quãta ſit illic frigidæ
nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio tẽperata ſunt, qm̃ ab utraq́ꝫ nimie
tate longè recedunt,ueram tenent ſalutaremq́ꝫ temperiem.

Obiter quomodo explicandus locus Vergilij primo Georgicon, de circulo Zodiaco.

Caput .VIII.

Locus

A LOcus nos admonet,ut qm̃ diximus rem q̃ à nullo poſſit refelli,utrunqꝫ *Vergilij locus explicatur.*
tropicũ circũ zodiaco terminos facere,nec unq̃ ſolẽ alterutrꝫ tropicum
excedere poſſe,uel ſurſum uel deorſum meando:trans zodiacũ uero cir
cum, id eſt trãs uſtam,q̃ tropicis clauditur, ex utraq́ꝫ parte incipere tẽperatas.
Quæramus qd ſit qđ ait Vergilius,quẽ nullius unq̃ diſciplinæ error inuoluit:

Duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ diuũm, & uia ſecta per ambas, *Georgi. prim.*
Obliquus quà ſe ſignorum uerteret ordo.

Videtur em̃ dicere his uerſibus,zodiacum per temperatas ductũ, & ſolis cur-
ſum ꝑ ipſas ferri,quod nec opinari fas eſt,qa neutrꝫ tropicum ſolis curſus exce
dit. Num igit̃ illud attendit,qđ diximus,& intra tropicum in ea puſta parte,q̃
B uicina eſt tẽperatæ,habitatores eſſe. Nã Syene ſub ipſo tropico eſt. Meroẽ aũt
tribus milibus octingẽtis ſtadijs in peruſtam à Syene introrſum recedit,& ab
illa uſq́ꝫ ad terrã cinnamomi feracem,ſunt ſtadia octingenta. Et per hæc oñia
ſpatia puſtæ,licet rari,tm̃ uita fruuntur habitantes. Vltra uero iam inacceſſum
eſt,propt̃ nimiũ ſolis ardorem. Cum ergo tm̃ ſpatij ex puſta uitã miniſtret,&
ſine dubio circa uicinam alterius temperatæ, id eſt ἀντέκωφον, tantundem ſpatij
habere ꝑ peruſtæ fines,& parẽ manſuetudinẽ,non negetur. (Paria em̃ in utra
que parte ſunt oñia)ideo credẽdum eſt,per poëticã tubam, quæ oñia ſemper
in maius extollit,dixiſſe,uiam ſolis ſectã per temperatas, qm̃ ex utraq́ꝫ parte fi
nes peruſtæ in eo ſunt ſimiles tẽperatis,q́ꝫ ſe patiuntur habitari? An fortè po
etica licẽtia particulã pro ſimili penè particula poſuit,& pro ſub ambas,ꝑ am-
C bas dicere maluit? Nam reuera ductus zodiaci ſub ambas temperatas ultro ci
troq́ꝫ peruenit,non tm̃ per ambas. Scimus aũt & Homerꝫ ipſum,& in omni-
bus imitatorem eius Maronẽ, ſæpe tales mutuaſſe particulas. An(quod mihi
uero propius uidetur)per ambas, pro inter ambas uoluit intelligi? Zodiacus
em̃ inter ambas temperatas uoluitur,non per ambas. Familiariter autem per
pro inter ponere ſolet,ſicut alibi quoqꝫ:

Circùm,perq́ꝫ duas in morem fluminis arctos. *Geor. primo.*

Neq́ꝫ em̃ anguis ſidereus arctos ſecat, ſed dum & amplectit̃ & interuenit,cir-
cum eas & inter eas uoluitur,non ꝑ eas. Ergo poteſt cõſtare nobis intellectus,
ſi per ambas,pro inter ambas,more ipſius poëtæ dictum exiſtimemus. Nobis
D aliud ad defenſionem,ultra hæc q̃ diximus,nõ occurrit. Verꝫ qm̃ in medio po
ſuimus,q̃s fines nunq́ꝫ uia ſolis excedat, manifeſtũ eſt autem oñibus qd Ma-
ro dixerit,quẽ conſtat erroris ignarꝫ,erit ingenij ſingulorꝫ inuenire, quid poſ
ſit amplius pro abſoluenda hac quæſtione conferri.

Non uno, ſed gemino oceani ambitu terram omnem circumflui. Et quo modo anguſtata uertici bus, latior lateribus ſit habitabilis noſtra. Tum de exiguitate oceani, quem nos magnũ uocamus.

Caput .IX.

HIs quoqꝫ(ut arbitror)non otioſa inſpectione tractatis, nunc de oceano *Oceanus quo modo terram ambiat.*
quod promiſimus aſtruemus,non uno,ſed gemino eius ambitu terræ
corpus omne circumflui. Cuius uerus & primus meatus eſt,qui ab in
docto hominum genere neſcitur. Is em̃ quem ſolum oceanũ plures opinãtur,
de finibus ab illo originali refuſus,ſecundum ex neceſſitate ambitum fecit. Cæ

e ij terũ

terꝛ eius prior corona ꝑ zonam terræ calidã meat, ſupiora terrarum & inferio
ra cingẽs, flexum circi æquinoctialis imitata. Ab oriẽte ỽo duos ſinus reſun- E
dit, unũ ad extremitatẽ ſeptentrionis, ad auſtralis alterꝛ. Rurſuſq; ab occiden-
te duo pariẽ enaſcunt̃ ſinus: q uſq; ad ambas, quas ſuprà diximus, extremitates
reſuſi, occurrunt ab oriente demiſſis: & dũ ui ſumma & impetu immaniore mi
ſcent̃, inuicemq; ſe feriunt, ex ipſa aquarꝛ colliſione naſciẽ illa famoſa oceani ac
ceſſio pariter & receſſio. Et ubicunq; in noſtro mari contingit idem, uel in an-
guſtis fretis uel in planis fortè littoribus, ex ipſis oceani finibus, quos oceanum
nunc uocamus, eueniunt, quia noſtrũ mare ex illis influit. Cæterꝛ uerior (ut
ita dicã) eius alueus tenet zonam ꝓſtam. Et tam ipſe qui æqnoctialem, q̃ ſinus
ex eo nati, q horizontẽ circulum ambitu ſuæ flexionis imitant̃, omnem terram
quadrifidam diuidunt: & ſingulas (ut ſuprà diximus) habitationes faciunt inſu F
las. Nam int̃ nos & auſtrales homines, means ille ꝑ calidã zonam totamq; cin
gens, & rurſus utriuſq; regionis extrema finibus ſuis ambiẽs, binas in ſuperio
re atq; inferiore terræ ſupficie inſulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolẽs,
non dixit, om̃is terra parua quædã eſt inſula: ſed, om̃is terra q̃ colitur à uobis,
parua quædã eſt inſula: qa & ſingulæ de quatuor habitationibus paruæ quæ-
dam efficiunt̃ inſulæ, oceano bis eas (ut diximus) ambiente. Om̃ia hæc ante
oculos locare poteſt deſcriptio ſubſtituta, ex qua & noſtri maris originẽ, quæ
totius una eſt, & rubri atq; Indici ortum uidebis, Caſpiumq; mare unde oria-
tur inuenies: licet non ignorem eſſe nonnullos, qui ei de oceano ingreſſum ne-
gent. Nec dubium eſt, in illam quoq; auſtralis generis temperatam mare de G
oceano ſimiliter influere. Sed deſcribi hoc noſtra atteſtatione non debuit, cu-
De latitudine terræ à nobis habitatæ. ius ſitus nobis incognitus perſeuerat. Quod autem dixit noſtram habitabi-
lem anguſtatam uerticibus, lateribus latiorem, in eadem deſcriptione poteri-
mus aduertere. Nam quanto longior eſt tropicus circus ſeptentrionali circo,
tanto zona uerticibus quàm lateribus anguſtior eſt: quia ſummitas eius in ar-
ctum extremi circuli breuitate contrahitur. Deductio autem laterum cum lon
gitudine tropici ab utraque par-
te diſtenditur. Denique ueteres
omnem habitabilem noſtram ex
tentæ chlamydi ſimilẽ eẽ dixerũt.

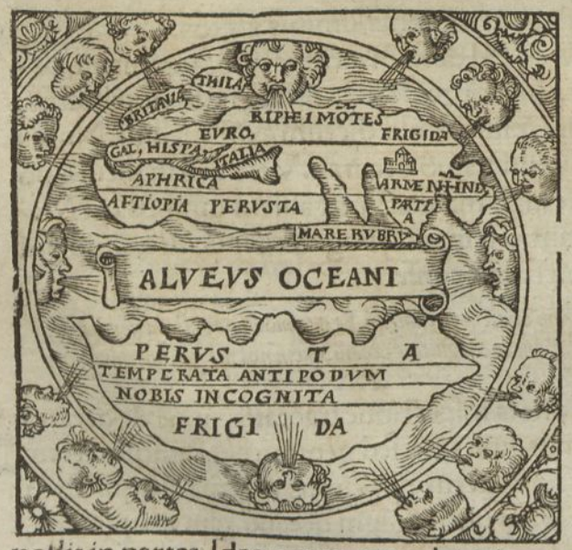

De exiguitate oceani.

Item quia omnis terra in qua H
& oceanus eſt, ad quemuis cœle
ſtem circulum quaſi centron pun
cti obtinet locum, neceſſario de
oceano adiecit: Qui tamen tanto
nomine quã ſit paruus uides. Nã
licet apud nos Atlanticum, mare
magnum uocetur, de cœlo tamẽ
deſpiciẽtibus non poteſt magnũ
uideri, cum ad cœlum terra ſignũ
ſit & punctum, quod diuidi non
poſſit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligẽter aſſeritur, ut paruipen-

den-

dendum ambitum famæ uir fortis intelligat, quæ in tam paruo magna eſſe nõ
A poterit, ut contentus potius conſcientiæ præmio, gloriam non requirat. Quod
doctrinæ propoſitum, non minus in ſequentibus apparebit.

*Mundum quidem eſſe æternum. Cæterum inde non poſſe ſperari perpetuitatem gloriæ ac fa-
mæ apud poſteros, quando mundo ipſo manente, ea quæ in ipſo ſunt, uiciſſitudine quadam, nunc
occidant, nunc rurſus oriantur.* Caput .X.

QVinetiam ſi cupiat proles illa futurorꝛ hominum deinceps laudes uni
uſcuiuſq; noſtrꝛ acceptas à patribus, poſteris prodere, tamen propter
eluuiones exuſtionesq; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe
eſt, non modo non æternam, ſed ne diuturnã quidẽ gloriam aſſeq
poſſumus. Virtutis fructum ſapiens in conſciẽtia ponit, minus perfectus in
B gloria: unde Scipio ꝓfectionem cupiens infundere nepoti, autor eſt, ut conten-
tus conſcientiæ præmio gloriam non requirat. In qua appetenda, quoniã duo
ſunt maxima quæ præoptari poſſint, ut & q̃ latiſſimè uagetur, & q̃ diutiſſimè
perſeueret: poſtq̃ ſuperius de habitationis noſtræ anguſtijs differendo, totius
terræ, quæ ad cœlum puncti locum obtinet, minimã quandam docuit à noſtri
generis hominibus particulã poſſideri, nullius uero gloriã uel in illam totam
partẽ potuiſſe diffundi: ſiquidẽ Gangen tranſnare, uel tranſeẽdere Caucaſum,
Romani nominis fama nõ ualuit: ſpem (quam de propaganda latè gloria, ante
oculos ponẽdo noſtri orbis anguſtias, amputauit) uult etiã diuturnitatis aufer
re: ut plenè animo nepotis cõtemptum gloriæ, cõpos diſſuaſor inſinuet. Et ait,
nec in hac ipſa parte, in quam ſapientis & fortis uiri nomẽ ſerpere poteſt, æter-
nitatẽ nominis poſſe durare: cum modo exuſtione, modo eluuione terrarꝛ, diu
C turnitati rerꝛ intercedat occaſus: qd quale ſit, differemus. In hac enim parte tra
ctatus, illa quæſtio latenter abſoluit̃, quæ multorꝛ cogitationes de ambigenda
mundi æternitate ſolicitat. Nam quis facilè mundum ſemper fuiſſe conſentiat, *Quibus argu mentis uideri poſſit, mundũ nõ eẽ æternũ.*
cum & ipſa hiſtoriarꝛ fides multarꝛ rerum cultum emẽdationemq; , uel ipſam
inuentionem recentem eſſe fateatur? Cumq; rudes primum homines, & incu-
ria ſylueſtri non multum à ferarum aſperitate diſſimiles, meminerit, uel fabule
tur antiquitas: tradatq;, nec hunc eis quo nunc utimur uictum fuiſſe, ſed glãde
priús & baccis alitos, ſerò ſperare de ſulcis alimoniã? Cumq; ita exordium re-
rum, & ipſius humanæ nationis opinemur, ut aurea primũ ſecula fuiſſe creda-
mus: & inde natura per metalla uiliora degenerans, ferro ſecula poſtrema fœ-
D dauerit? Ac ne totũ uideamur de fabulis mutuari, quis non hinc exiſtimet mũ
dum quandoq; cœpiſſe, nec longam retro eius ætatem, cum ab hinc ultra duo
retro annorũ milia, de excellenti rerum geſtarꝛ memoria, ne Græca quidẽ ex-
tet hiſtoria? Nam ſupra Ninum, à quo Semiramis ſecundum quoſdam credit̃
procreata, nihil præclarum in libros relatum eſt. Si em̃ ab initio, imò ante iniți
um fuit mundus, ut philoſophi uolunt, cur per innumerabilium ſeriem ſeculo-
rum, non fuerat cultus quo nunc utimur inuentus? non literarũ uſus quo ſolo
memoriæ fulcitur æternitas? Cur denicq; multarꝛ rerum expientia ad aliquas
gentes recẽti ætate peruenit? Vt ecce Galli uitem, uel cultum oleæ, Roma iam
adoleſcente, didicerunt. Aliæ uero gentes adhuc multa neſciunt, quæ nobis in
uenta placuerunt. Hæc om̃ia uidẽtur æternitati rerum repugnare, dum opi

 nari

nari nos faciunt,certo mũdi principio paulatim ſingula quæq; cœpiſſe. Sed mundum quidem fuiſſe ſemper,philoſophia autor eſt,conditore quidem deo, ſed non ex tempore.Siquidem tempus ante mundum eſſe non potuit,cum nihil aliud tempora niſi curſus ſolis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima ſæpe occidunt manente mundo,& rurſus oriunt̃, uel eluuione uiciſſim uel exuſtione redeũte.Cuius uiciſſitudinis cauſæ uel neceſſitas talis eſt: Ignẽ æthereum phyſici tradiderunt humore nutriri: aſſerentes ideo ſub zona cœli peruſta,quã uia ſolis,id eſt zodiacus,occupauit, oceanũ(ſicut ſuprà deſcripſimus)à natura locatũ,ut oĩs latitudo,q̃ ſol cum quinq; uagis & luna ultro citroq; diſcurrunt,habeat ſubiecti humoris alimoniam.Et hoc eſſe uolunt quod Homerus diuinarum oĩum inuentionũ fons & origo,ſub poëtici nube figmẽti, uerum ſapientibus intelligi dedit,Iouem cum diĩs cæteris, id eſt cum ſtellis,profectum in oceanũ,Aethiopibus eum ad epulas inuitantibus. Per quam imaginem fabuloſam Homerũ ſignificaſſe uolunt,hauriri de humore nutrimenta liderib̃:qui ob hoc Aethiopas reges epularũ cœleſtium dixit: quoniam circa oceani oram,non niſi Aethiopes habitãt,quos uicinia ſolis uſq; ad ſpeciem nigri coloris exuſſit.Cum ergo calor nutriatur humore, hæc uiciſſitudo contingit,ut modo calor,modo humor exhuberet. Euenit enim ut ignis uſq; ad maximum enutritus augmentũ,hauſtũ uincat humorem:& ſic aëris mutata tẽperies licentiam præſtet incendio,& terra penitus flagrantia immiſſi ignis uratur. Sed mox impetu caloris abſumpto,paulatim uires reuertunt̃ humori,cum magna pars ignis incendiĩs erogata, minus iam de renaſcente humore conſumat. Ac rurſus longo temporũ tractatu,ita creſcens humor altius uincit,ut terris infundat̃ eluuio.Rurſusq; calor poſt hæc uires reſumit.Et ita fit,ut manente mũdo,inter exuperantis caloris humoriſq; uices,terrarum cultus cum hominum genere ſæpe intercidat,& reducta temperie rurſus nouetur.Nunquam tamẽ ſi ue eluuio ſiue exuſtio,omnes terras aut omne hominum genus uel oĩno operit,uel penitus exurit.Aegypto certe(ut Plato in Timæo fatetur)nunq; nimietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita annorũ milia in ſolis Aegyptiorum monumentis libriſq; releguntur. Certæ igitur terrarum partes internecioni ſuperſtites,ſeminarium inſtaurando generi humano fiunt.Atq; ita cõtingit,ut non rudi mundo,rudes homines & cultus inſciĩ, cuius memoriam intercipit interitus,in terris oberrent:& aſperitatẽ paulatim uagæ feritatis exuti, conciliabula & cœtus natura inſtruente patiantur:ſitq; primum inter eos mali neſcia,& adhuc aſtutiæ inexperta ſimplicitas:quæ nomen auri primis ſeculis præſtat.Inde quo magis ad cultum rerum atq; artium uſus promouet, tãto facilius in animos ſerpit æmulatio:quæ primum bene incipiens,in inuidiã latenter euadit.Et ex hac iam naſcitur quicquid genus hominũ pòſt ſequentibus ſeculis experitur.Hæc eſt ergo,quæ rebus humanis pereundi, atq; iterũ reuertendi incolumi mundo,uiciſſitudo uariatur.

De diuerſitate annorum, q̃q; is qui uere annus uertens eſt ac mundanus, quindecim noſtrorum annorum ambiat milia. Caput .XI.

QVid autem intereſt ab his qui poſtea naſcẽtur, ſermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit,qui antè nati ſunt,qui nec pauciores,et certe meliores fuerunt

fuerunt uiri,præſertim cum apud eos ipſos,à quibus audiri nomen noſtrũ poteſt,nemo unius anni memoriam conſequi poſſit. Homines enim populariter annum tantummodo ſolis,id eſt unius aſtri,reditu metiuntur. Re autem ipſa, cum ad idem unde ſemel profecta ſunt,cuncta aſtra redierint,eandemq; totius cœli deſcriptionem lõgis interuallis retulerint,tum ille uerè uertens annus appellari poteſt,in quo uix dicere audeo,quàm multa hominum ſecula teneãtur. Nanq; ut olim deficere ſol hominibus extinguiq; uiſus eſt, cum Romuli animus hæc ipſa in templa penetrauit:ita quandoque cum ab eadem parte ſol eodemq; tempore iterum defecerit,tum ſignis omnibus ad idem principium ſtellisq; reuocatis,expletum annum habeto. Cuius quidem anni nondum uigeſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Idem agere perſeuerat,inſtans diſſuaſioni gloriæ deſiderãdæ. Quam cum locis arctam,nec in ipſis anguſtijs æternam ſuprà docuiſſet,nunc non ſolum perpetuitatis expertem,ſed nec ad unius anni integri metas poſſe propagari docet:cuius aſſertionis quæ ſit ratio,dicemus. Annus non is ſolus eſt,quem nunc communis omnium uſus appellat:ſed ſingulorum ſeu luminum ſeu ſtellarum emenſo oĩ cœli circuitu,à certo loco in eundem locum reditus,annus ſuus eſt. Sic menſis,lunæ annus eſt,intra quem cœli ambitum luſtrat. Nam & à luna mẽſis dicitur,quia Græco nomine luna μὴνη uocatur. Vergilius denique ad deſcriptionẽ lunaris anni,qui breuis eſt,annum qui curſu ſolis efficitur ſignificare uolens,ait:

Annorum diuerſitas.

Al'. diſcretionem.

Interea magnum ſol circumuoluitur annum.

Aeneid. 3.

Magnum uocãs ſolis,comparatione lunaris. Nam curſus quidem Veneris atque Mercurij penè par ſoli eſt.Martis uero annus ferè bienniũ tenet:tanto eĩ tempore cœlum circumit. Iouis autem ſtella duodecim,& Saturni triginta annos in eadem circuitione cõſumit. Hæc de luminibus ac uagis,ut ſæpe relata, iam nota ſunt. Annus uero qui mundanus uocatur,qui uerè uertens eſt,quia conuerſione plene uniuerſitatis efficitur,largiſſimis ſeculis explicatur.Cuius ratio eſt talis: Stellæ omnes,& ſidera quæ infixa cœlo uidentur,quorum proprium motum nunquam uiſus humanus ſentire uel deprehendere poteſt, mouentur tamen,& præter cœli uolubilitatem qua ſemper trahũtur, ſuo quoq; acceſſu tam ſero promouẽtur,ut nullius hominum uita tam longa ſit, quæ obſeruatione continua factam de loco permutationem,in quo eas primum uiderat,deprehendat. Mundani ergo anni finis eſt, cum ſtellæ omnes omniaq; ſidera q̃ aplanes habet,à certo loco ad eundem locum ita remeauerint,ut ne una quidẽ cœli ſtella in alio loco ſit,quàm in quo fuit, cum omnes aliæ ex eo loco motæ ſunt:ad quem reuerſæ,anno ſuo finem dedere: ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iĩſdem locis & partibus ſint, in quibus incipiẽte mundano anno fuerunt.Hoc autem,ut phyſici uolunt,poſt annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo ſicut annus lunæ,menſis eſt:& annus ſolis,duodecim menſes: & aliarum ſtellarum hi ſunt anni,quos ſuprà retulimus: ita mundanum annũ quindecim milia annorum,quales nunc computamus,efficiunt. Ille ergo uerè annus uertens uocandus eſt,quem non ſolis, id eſt unius aſtri,reditu metiuntur:ſed quem ſtellarum omnium in quocunque cœlo ſunt, ad eundem locum reditus,ſub eadem cœli totius deſcriptione concludit. Vnde & mundanus di-

Al'. promouẽt.

citur,quia mundus propriè cœlum uocatur. Igitur ſicut annum ſolis nõ ſolum à Calendis Ianuarijs uſq; ad eaſdem uocamus, ſed & à ſequente poſt Calendas die uſq; ad eundem diem, & à quocunq; cuiuſlibet mẽſis die uſq; in diem eundem reditus,annus uocatur. Ita huius mundani anni initium ſibi quiſque facit quodcunq; decreuerit. Vt ecce nunc Cicero à defectu ſolis,q̃ ſub Romuli fine contigit,mundani anni principium ſibi ipſe conſtituit. Et licet iam ſæpiſſime poſtea defectus ſolis euenerit,non dicitur tamen mundanũ annum repetita defectio ſolis impleſſe:ſed tunc implebitur,cum ſol deficiẽs in ĩſdem locis & partibus,& ipſe erit, & omnes cœli ſtellas omniaq; ſidera rurſus inueni et,in quibus fuerant,cũ ſub Romuli fine deficeret. Igitur à diſceſſu Romuli poſt annorum quindecim milia(ſicut aſſerũt phyſici) ſol denuo ita deficiet,ut in eodem ſigno eademq; parte ſit,ad idem principium in quo ſub Romulo fuerat,ſtellis quoq; omnibus ſignisq; reuocatis. Peracti enim fuerant,cum Scipio in Africa militaret, à diſceſſu Romuli anni quingenti ſeptuaginta & tres. Anno enim ab urbe condita ſexcenteſimoſeptimo,hic Scipio deleta Carthagine triumphauit. Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni Romuli,& duobus qui intra ſomnium Scipionis & conſummatum bellum fuere,quingenti ſeptuagintatres à diſceſſu Romuli ad ſomnium uſq; remanebunt. Ergo rationabiliter uereq; ſignauit,necdum mũdani anni uiceſimam partem eſſe cõuerſam. Nam uiceſimæ parti quot anni ſuperſint à fine Romuli ad Africanam militiam Scipionis,quos diximus annos fuiſſe quingentos ſeptuagintatres, q̃ſ quis in digitos mittit inueniet.

Hominem non corpus eſſe ſed mentem. Et nunquid in hoc mundo uere intereat ac corrumpatur.

Caput .XII.

TV uero enitere,& ſic habeto,te non eſſe mortalẽ,ſed corpus hoc. Nec enim tu is es,quem forma iſta declarat,ſed mens cuiuſq;,is eſt quiſq;: non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt. Deum te igitur ſcito eſſe,ſiquidem eſt deus qui uiget,qui ſentit,qui meminit,qui prouidet,qui tam regit,& moderatur,& mouet id corpus cui præpoſitus eſt,quàm hunc mũdum ille princeps deus. Et ut ille mundum quadam parte mortalem,ipſe deus æternus,ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Bene & ſapienter Tullianus hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem rectè docentis impleuit. Nam ut breuiter à principio omnem operis cõtinentiam reuoluamus, primũ tempus ei mortis, & imminenteis propinquorum prædixit inſidias, ut totùm de hac uita ſperare dediſceret,quam non diuturnam cõperiſſet. Dein,ne metu prædictæ mortis frangeretur, oſtendit ſapienti & bono ciui in immortalitatem morte migrandum. Cumq; eum ultro ſpes iſta traxiſſet ad moriendi deſiderium,ſuccedit Pauli patris opportuna diſſuaſio,accenſam filij feſtinationem ab appetitu ſpontaneæ mortis excludens. Plenè igit in animo ſomniãtis utrinque plantata ſperandi expectandiq; temperie,altius iam circa diuina erigendũ nepotis animum Africanus ingreditur. Nec prius eum terram patitur intueri, q̃ cœli ac ſiderum naturam,motum,ac modulamen agnoſcat,& hæc omnia ſciat præmio ceſſura uirtutum. Ac poſtq; mens firmata Scipionis alacritate tãtæ promiſſionis erigitur,tum demum gloria,quæ apud indoctos magnum uirtutis

Epilogus eorũ quæ dicta ſunt hactenus.

tis præmium creditur,contemni iubetur:dum oſtenditur ex terrarum breuitate uel caſibus,arcta locis,anguſta temporibus. Africanus igit̃ penè exutus hominem,& defecata mẽte iam naturæ ſuæ capax,hic apertius admonetur,ut eſſe ſe deum nouerit. Et hæc ſit præſentis operis conſummatio,ut animam nõ ſolum immortalẽ,ſed deum eſſe clareſcat. Ille ergo qui fuerat iã poſt corpus in diuinitatẽ receptus,dicturus uiro adhuc in hac uita poſito,deum te eſſe ſcito,non prius tantam prærogatiuã committit homini,q̃ quid ſit ipſe diſcernat:ne exiſtimetur hoc quoq; diuinum dici,quod mortale in nobis & caducum eſt. Et quia Tullio mos eſt,profundã rerum ſcientiam ſub breuitate tegere uerborũ, nunc quoq; miro compẽdio tantũ includit arcanum,quod Plotinus magis q̃ quiſquam uerborũ parcus libro integro diſſeruit,cuius deſcriptio ẽ: Quid animal,quid homo. In hoc ergo libro Plotinus quærit,cuius ſint in nobis uoluptates,mœrores,metusq; ac deſideria,& animoſitas uel dolores: poſtremò cogitationes & intellectus,utrũ meræ animæ,an uero animæ utentis corpore. Et poſt multa quæ ſub copioſa rerũ denſitate diſſeruit,quæ nunc nobis ob hoc ſolum prætereunda ſunt,ne uſq; ad faſtidiũ neceſſitatem uolumen extendant,hoc poſtremò pronuntiat: Animal eſſe corpus animatũ. Sed nec hoc neglectũ,uel non quæſitũ relinquit,quo animæ beneficio,quá ue uia ſocietatis animeẽt. Has ergo oĩes quas prædiximus paſſiones aſſignat animali. Verũ autem hominẽ ipſam animã eſſe teſtatur. Ergo quod uidetur,non ipſe uerus homo eſt,ſed uerus ille eſt,à quo regitur quod uidetur. Sic cùm morte animalis diſceſſerit animatio,cadit corpus regẽte uiduatum. Et hoc eſt quod uidetur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo eſt,ab oĩni conditione mortalitatis aliena ẽ, adeo,ut ad imitationẽ dei mundum regentis,regat & ipſa corpus,dum à ſe animatur. Ideo phyſici mundum magnum hominem,& hominẽ breuem mundũ eſſe dixerunt. Per ſimilitudines igitur cæterarum prærogatiuarum,quibus deum anima uidetur imitari,animã deum & priſci philoſophorum & Tullius dixit. Quod autem ait mundum quadam parte mortalem, ad communẽ opinionem reſpicit,qua mori aliqua intra mundum uidentur,ut animal exanimatum,uel ignis extinctus,uel ſiccatus humor. Hæc enim omnino interĩſſe creduntur. Sed cõſtat ſecundum ueræ rationis aſſertionem,quam & ipſe non neſcit,nec Vergilius ignorat,dicendo:Nec morti eſſe locum,conſtat inquã,nihil intra uiuum mundũ perire,ſed eorum quæ interire uidentur,ſolã mutari ſpeciem:& illud in originẽ ſuam,atq; in ipſa elementa remeare,quod tale quale fuit eſſe deſierit. Denicq; & Plotinus alio in loco,cũ de corporũ aſſumptione diſſereret,& hoc diſſolui poſſe pronuntiaret,quicq̃d effluit,obiecit ſibi. Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto eſt,non ſimiliter aliquando ſoluuntur? Et breuiter tantæ obiectioni ualidæq; reſpondit: Ideo elementa,licet fluant,nunquam tamen ſolui,quia non foras effluunt. A cæteris enim corporibus quod effluit,recedit:elementorum fluxus nunquã ab ipſis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis eſt ſecundũ ueræ rationis aſſerta. Sed q̃d ait, eum quadam parte mortalem,ad communem(ut diximus) opinionem paululum inclinare ſe uoluit. In fine aũt ualidiſſimũ immortalitatis animæ argumẽtum ponit,quia ipſi corpori p̃ſtat agitatum:quod quale ſit,ex ipſis uerbis Ciceronis

Al'.qui.

Hoĩem nõ corpus eſſe,ſed mentem.

Al'. qui.

Nũ aliquid in hoc mũdo uereintereat.

ronis quæ ſequuntur inuenies. E

De tribus ratiocinandi modis, quibus animæ immortalitatem aſſeruere Platonici.
Caput .XIII.

NAm quod ſemper mouetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodq; ipſum agitatur alicunde, quãdo finem habet motus, uiuendi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſeipſum mouet, qa nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. Principij autem nulla eſt origo: nam è principio oriuntur omnia, ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt. Nec enim id eſſet principium, quod gigneretur aliunde. Quod ſi nõ oritur, nec occidit quidem unq̃: nam principium extinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt à principio oriri omnia. F
Ita fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur. Id autẽ nec naſci poteſt, nec mori: uel concidat omne cœlum, omnisq; natura conſiſtat neceſſe eſt, nec uim ullam nãciſcatur, † qua à primo impulſu moueatur. Cum pateat igit̃ æternum id eſſe quod ipſum ſe moueat, quis eſt qui hanc naturã animis eſſe tributã neget? Inanimum eſt enim oñe quod pulſu agitatur externo: quod autẽ eſt anima, id motu cietur interiore & ſuo: nam hæc eſt propriè natura animi atq; uis, quæ ſi eſt una ex omnibus quæ ſeipſam moueat, neq; nata certe ẽ, & æterna eſt. Omnis hic locus de Phœdone Platonis ad uerbum à Cicerone tranſlatus eſt, in quo ualidiſſimis argumentis animæ immortalitas aſſeritur. Et hæc eſt argumentorum ſumma, eſſe animam mortis immunem, quoniam ex ſe moueatur. G

Al' quãm à.

Immortale duobus dici modis.

Sciendum eſt autẽ, quod duobus modis immortalitas intelligitur. Aut em̃ ideo eſt immortale quid, quia p̃ ſe non eſt capax mortis: aut quia procuratione alterius à morte defenditur. Ex his prior modus ad animæ, ſecundus ad mundi immortalitatem refertur. Illa em̃ ſuapte natura à cõditione mortis aliena eſt: mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rurſus, ſemp̃ moueri dupliciter accipitur. Hoc em̃ dicitur & de eo, q̃d ex quo eſt, ſemp̃ mouetur: & de eo, quod ſemper & eſt & mouetur. Et ſecũdus modus eſt, quo animam dicimus ſemper moueri.

Dupliciter aliqd ſemper moueri.

Platonicorũ rõcinatiões de immortalitate animæ.

His præmiſſis, iam q̃bus ſyllogiſmis de immortalitate animæ diuerſi ſectatores Platonis ratiocinant̃, oportet aperiri. Sunt em̃ qui p̃ gradus ſyllogiſmorum ad unum finẽ probationis euadant, certã ſibi propoſitionem ſequentis ex antecedentis cõcluſione facientes: apud q̃s hic prior eſt: Anima ex ſe mouetur: quicquid autẽ ex ſe mouetur, ſemp̃ mouetur. Igitur anima ſemp̃ mouetur. Secundus ita, qui naſcit̃ ex prioris fine: Aĩa ſemp̃ mouetur: quod autẽ ſemp̃ mouetur, immortale eſt: igit̃ aĩa immortalis eſt. Et ita in duobus ſyllogiſmis duæ res probantur, id eſt, & ſemp̃ moueri animã, ut in priore: & eſſe immortalem, ut colligit̃ de ſecundo. H
Alij uero uſq; ad tertium gradum, ita argumẽtando procedũt: Anima ex ſe moueť: quod autẽ ex ſe mouetur, principium motus ẽ: igit̃ anima principiũ motus ẽ. Rurſus ex hac cõcluſione naſcit̃ propoſitio: Anima principiũ motus eſt: q̃d autem principiũ motus eſt, natum non eſt: igit̃ anima nata nõ eſt. Tertio loco: Anima nata non eſt: q̃d natum nõ eſt, immortale eſt: igit̃ anima immortalis eſt. Alij uero oñem ratiocinationẽ ſuam in unius ſyl-

A us ſyllogiſmi compendium redegere. Anima ex ſe mouetur: quod ex ſe mouetur, principium motus eſt: quod autem principium motus eſt, natum non eſt: quod natum non eſt, immortale eſt: igitur anima immortalis eſt.

Quibus rationibus Ariſtoteles contra Platonem monſtrare uoluerit, animam a ſeipſa moueri non poſſe. *Caput .XIIII.*

SEd harũ oñium ratiocinationum apud eum poteſt, poſtrema cõcluſio de animæ immortalitate cõſtare, qui primã propoſitionẽ, id eſt ex ſe moueri animã, non refellit. Hac em̃ in fide non recepta, debilia fiunt oñia quæ ſequunt̃. Sed huic Stoicorũ quidem accedit aſſenſio. Ariſtoteles uero adeo nõ acquieſcit, ut animã non ſolum ex ſe non moueri, ſed ne moueri quidem penitus conetur aſſerere. Ita em̃ callidis argumentationibus aſtruit nihil ex ſe moB ueri, ut etiam ſi quid hoc facere concedat, animam tamen hoc non eſſe confirmet. Si em̃ anima (inquit) principium motus eſt, doceo nõ poſſe principium motus moueri. Et ita diuiſionẽ ſuæ artis ingreditur, ut primum doceat in rerũ natura eſſe aliquid immobile, deinde hoc eſſe animam tentet oſtendere. Neceſſe eſt (inquit) aut omnia quæ ſunt, immobilia eſſe: aut oñia moueri, aut aliqua ex his moueri, aliqua nõ moueri. Item, ſi damus (ait) & motum & quietem, neceſſe eſt aut alia ſemper moueri, & alia nunq̃ moueri: aut oñia ſimul, nunc quieſcere, nunc moueri. De his, inqt, quid magis uerũ ſit requramus. Nõ eſſe oñia immobilia, aſpectus ipſe teſtimonio eſt, qa ſunt quorũ motum uidemus. Rurſus, non moueri oñia uiſus docet, q̃ immota cognoſcimus. Sed nec omnia dicere poſſumus modo motũ pati, modo eſſe ſine motu: qa ſunt quorũ ꝑpetuũ motum uidemus, ut de cœleſtibus nulla dubitatio ẽ. Reſtat igit̃, ait, ut ſicut aliqua ſemp̃ mouentur, ita ſit aliq̃d ſemper immobile. Ex his ut collectum ſit, eſſe aliC quid immobile, nullus obuiat uel refellit. Nã & uera diuiſio eſt, & ſectæ Platonicæ nõ repugnat. Neq; em̃ ſi quid eſt immobile, ſequitur ut hoc ſit anima. Nec q dicit animã ex ſe moueri, iam moueri uniuerſa cõfirmat, ſed modũ aſtruit q̃ anima moueť. Si qd ꝟo ẽ aliud immobile, nihil ad hoc q̃d de anima aſtruitur ꝓtinebit. Q̃d & ipſe Ariſtoteles uidens, poſtq̃ docuit eſſe aliqd immobile, hoc eſſe animã uult dicere. Et incipit aſſerere, nihil eſſe q̃d ex ſe moueri poſſit: ſed oñia quæ mouentur, ab alio moueri: qd̃ ſi uerè probaſſet, nihil ad patrociniũ Platonicæ ſectæ relinquereť. Quemadmodũ em̃ credi poſſet, ex ſe moueri animã, ſi conſtaret nihil eſſe quod ex ſe poſſit moueri? In hac autem AriſtoteD lica argumentatione huiuſmodi diuiſionis ordo contexitur: Ex omnibus q̃ mouent̃, inqt, alia per ſe mouentur, alia ex accidẽti. Et ex accidente, inqt, mouẽtur q̃ cum ipſa nõ moueant̃, in eo tñ ſunt qd̃ mouetur: ut in naui ſarcina ſeu uector quieſcens: aut etiã cum pars mouetur, quieſcente integritate: ut ſi quis ſtans pedem manum' ue uel caput agitet. Per ſe aũt mouetur, q̃d neq; ex accidẽti neq; ex parte, ſed totũ ſimul mouetur: ut cũ ad ſupiora ignis aſcẽdit. Et de his quidẽ quæ ex accidenti mouentur, nulla dubitatio eſt, quin ab alio moueantur. Probabo autẽ, inquit, etiam ea quæ per ſe mouentur, ab alio moueri. Ex omnibus enim, ait, quæ per ſe mouentur, alia cauſam motus intra ſe poſſident: ut animalia, ut arbores, quæ ſine dubio ab alio intelligũtur moueri, à cauſa ſcilicet quæ in ipſis latet: nam cauſam motus ab eo quod mouetur, ratio ſequeſtrat. Alia uero aper-

Ariſtoteles aduerſus Platonem.

Aliqd eſſe immobile ſcdm Ariſtotelẽ.

Reſpõſio Macrobij.

Oẽ qd̃ mouetur, moueri ab alio ex ſententia Ariſtotelis

Quare animã quoq; à ſe moueri nõ poſſe.

ro aperte ab alio mouẽtur,id eſt,aut ui aut natura. Et ui dicimus moueri oẽ E
iaculũ:quod cum de manu iaculantis receſſit,ſuo quidẽ motu ferri uidetur,ſed
origo motus ad uim referẽ. Sic eñ nõnunq; & terram ſurſum,& ignem deor
ſum ferri uidemus,q̃d alienus ſine dubio cogit impulſus. Natura uero mouen
tur uel grauia,cum p̃ ſe deorſum:uel leuia,cum ſurſum ferunẽ. Sed & hoc dicẽ-
dum eſt ab alio moueri:licet à quo,habeaẽ incertũ. Ratio enim ait,dep̃hendit
eſſe neſcio q̃d,q̃d hæc moueat. Nam ſi ſpontè mouerenẽ,ſpontè etiã ſtarẽt. Sed
nec unã uiam ſemp̃ agerent,imò p̃ diuerſa mouerentur, ſi ſpõtaneo ferrenẽ agi
tatu. Cum ẏo hoc facere non poſſint,ſed leuibus ſemper aſcenſus,& deſcenſus
grauibus deputatus ſit:apparet eorꝝ motu,ad certam & conſtitutã naturæ ne-
ceſſitatem referri. Hæc ſunt & his ſimilia,quibus Ariſtoteles omne q̃d mo F
uetur ab alio moueri probaſſe ſe credidit. Sed Platonici(ut paulo pòſt demon
ſtrabiẽ)argumẽta hæc arguta magis q̃ꝫ uera eſſe docuere. Nunc ſequẽs eiuſdẽ
iungenda diuiſio eſt:qua non poſſe animam ex ſe moueri, etiam ſi hoc alia res
facere poſſet,laborat oſtendere. Et huius rei primã propoſitionem ab illis mu
tuatur,quæ ſibi exiſtimat cõſtituiſſe. Sic eñ ait:Cum igitur oẽ quod mouet,
conſtet ab alio moueri:ſine dubio id q̃d primũ mouet,quia non ab alio mo
uetur(neq; eñ habereẽ iam primum,ſi ab alio moueretur)neceſſe eſt,inquit,ut
aut ſtare dicatur,aut ſeipſum mouere. Nã ſi moueri ab alio dicatur,illud quo-
que quod ipſum mouet,dicetur ab alio moueri:& illud rurſus ab alio. In infi-
nitum inquiſitio iſta caſura eſt,nunq̃ exordia prima reperies,ſi ſemper aliud ea
quæ putaueris prima,præcedit. Reſtat igitur, inquit,ut ſi quod primũ mouet G
non dicatur ſtare,ipſum ſe mouere dicaẽ:& ſic erit in uno eodemq; aliud quod
mouet,aliud quod mouet. Siquidẽ in oñi(ait) motu tria hæc ſint neceſſe eſt:id
quod mouet,& quo mouet,& quod mouetur. Ex his quod mouet,tãtum mo
uetur,nõ etiam mouet:cum illud quo fit motus,& moueatur & moueat: illud
uero quod mouet,non etiam moueatur:ut ex tribus ſit commune,quod medi-
um:duo uero ſibi contraria intelligãtur. Nam ſicut eſt quod mouet & nõ mo
uet,ita eſt(inq̃t)q̃d mouet & nõ mouet: propter quod diximus,quia cũ omne
q̃d mouetur ab alio moueaẽ,ſi hoc quod mouet,& ipſum mouetur:quæremus
ſemper motus huius nec unq̃ꝫ inueniemus exordiũ. Deinde,ſi quid ſe mouere
dicatur,neceſſe eſt,inquit,ut aut totum à toto, aut partem à parte,aut partem à
toto,aut totum à parte exiſtimemus moueri:& tamen motus ille ſeu à toto ſeu
à parte procedat,alterum ſui poſtulabit autorem. Ex his omnibus in unum H
Ariſtotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo : Omne quod mouetur,ab
alio mouetur. Quod igiẽ primũ mouet,aut ſtat,aut ab alio & ipſum mouetur:
ſed ſi ab alio,iam non poteſt hoc primũ uocari,& ſemper quod primũ moue-
at requiremus:reſtat ut ſtare dicatur. Stat igitur quod primum mouet. Contra
Platonem ergo,qui dicit animã motus eſſe principium,in hunc modum com-
poniẽ ſyllogiſmus: Anima principium motus eſt,principium autem motus nõ
mouetur,igitur anima non mouetur. Et hoc eſt quod primo loco uiolẽter ob-
iecit. Nec eouſq; perſuadere contentus,animam non moueri:alijs quoque rati
onibus non minus uiolẽtis perurget. Nullum(inquit)initium idem poteſt eſſe
ei cuius eſt initium. Nam apud geometras principium lineæ punctum dicitur
eſſe,

Cũ aĩa ex ſe moueri nõ poſſit,neq; etiam moueatur ab alio, ideo ipſã plane eſſe immobilem.

Effigiatur ratio Ariſtotelis prima.

Secunda.

eſſe,nõ linea:apud arithmeticos principium numeri nõ eſt numerus. Itẽ,cauſa
A naſcẽdi ipſa non naſciẽ,& ipſa ergo motus cauſa uel initium non mouetur. Er-
go anima quæ initiũ motus eſt,non moueẽ. Additur hoc quoq;:Nunq̃ in *Tertia.*
quit,fieri poteſt,ut circa unam eandẽq; rem,uno eodẽq; tempore,contrarieta-
tes ad unum idemq; p̃tinentes eueniant. Scimus aũt quia mouere facere eſt,&
moueri pati eſt. Ei igiẽ quod ſe mouet,ſimul eueniẽt duo ſibi contraria,& face
re & pati,q̃d impoſſibile eſt. Anima igiẽ non poteſt ſe mouere. Item dicit: *Quarta.*
Si animæ eſſentia motus eſſet,nunq̃ quieſceret à motu. Nihil eñ eſt q̃d recipi
at eſſentiæ ſuæ contrarietatẽ. Nam ignis nunq̃ frigidus erit,nec nix unq̃ ſpon
te ſua caleſcet. Anima aũt nonnunq̃ à motu ceſſat: non eñ ſemp̃ corpus uide-
mus agitari. Non igiẽ animæ eſſentia motus eſt,cuius contrarietatem receptat.
B Ait etiã: Anima ſi alijs cauſa motus eſt,ipſa ſibi cauſa motus eſſe non pote- *Quinta.*
rit. Nihil eſt eñ(inq̃t)q̃d eiuſdẽ rei ſibi cauſa ſit,cuius eſt alij:ut medicus,ut ex
ercitator corporꝝ,ſanitatẽ uel ualẽtiam,quam ille ægris,hic luctatoribus præ-
ſtat,non utiq; ex hoc etiã ſibi p̃ſtant. Item dicit:Oñis motus ad exercitium *Sexta.*
ſui inſtrumẽto eget,ut ſingularꝝ artiũ uſus docet: ergo uidẽdum,ne & animæ
ad ſe mouẽdum inſtrumẽto opus ſit. Quod ſi impoſſibile iudicaẽ,& illud im-
poſſibile erit,ut anima ipſa ſe moueat. Item dicit:Si mouetur anima,ſine du *Septima.*
bio cum reliqs motibus & de loco & in locum mouẽ. Quod ſi eſt,modo cor
pus ingrediẽ,modo rurſus egrediẽ,& hoc frequẽter exercet. Sed hoc uidemus
fieri non poſſe,non igitur anima mouẽ. His quoq; addit:Si anima ſe mo- *Octaua.*
uet,neceſſe ẽ ut aliquo motus gñe ſe moueat. Ergo aut in loco ſe mouet,aut ſe-
C ipſam pariẽdo ſe mouet,aut ſeipſam conſumẽdo,aut ſe augendo,aut ſe minuen
do. Hæc ſunt eñ(inquit)motus gña. Horꝝ aũt ſingula,quemadmodũ poſſunt
fieri requiramus. Si in loco ſe mouet,aut in rectã lineã ſe mouet,aut ſphærico
motu in orbem rotaẽ. Sed recta linea infinita nulla eſt. Nam quæcunq; in na-
tura intelligiẽ linea,quocunq; fine ſine dubio terminaẽ. Si ergo p̃ lineã termi-
natã anima ſe mouet,nõ ſemp̃ mouetur:nam cũ ad finem ueniẽ,& iñ rurſus in
exordiũ rediẽ, neceſſe eſt interſtitium motus fieri in ipſa p̃mutatione redeũdi.
Sed nec in orbem rotari poteſt. Quia oĩs ſphæra circa aliq̃d immobile, quod
centrõ uocamus,mouetur. Si ergo & anima ſic mouetur,aut intra ſe habet q̃d
immobile eſt,& ita fit ut non tota moueatur:aut ſi non intra ſe habet,ſequitur
aliud non minus abſurdum,ut centron foris ſit,q̃d eſſe nõ poterit. Cõſtat ergo
D ex his(ait)q; in loco ſe non moueat. Sed ſi ipſa ſe parit, ſequitur ut eãdem & eſ-
ſe & nõ eſſe dicamus. Si ẏo ſe ipſa cõſumit,non erit immortalis. Quod ſi ſe aut
auget aut minuit,eadem ſimul & maior ſe & minor repietur. Ex his talem
colligit ſyllogiſmum:Si anima ſe mouet,aliquo motus gñe ſe mouet,nullũ aũt
motus genus quo ſe moueat inueniẽ,non igitur ſe mouet.

Quibus argumentis Platonici magiſtrum ſuum aduerſus Ariſtotelem tueantur,oſtendẽtes uti que eſſe aliquid quod a ſeipſo moueatur,idq; neceſſario eſſe animam:quibus probatis,eneruata ẽ prima obiectio Ariſtotelis. Caput .XV.

COntra has tam ſubtiles & argutas & ueriſimiles argumentationes ac
cingendum eſt ſecundum ſectatores Platonis:qui inceptum quo Ari-
ſtoteles tam ueram,tamq; ualidam definitionem magiſtri ſauciare ten
ta-

tauerat,ſubruerunt.Necꝫ uero tam immemor mei,aut ita male animatus ſum, E
ut ex ingenio meo,uel Ariſtoteli reſiſtam,uel adſim Platoni:ſed ut quiſcꝫ magnorꝝ uirorꝝ,qui ſe Platonicos dici gloriabantur,aut ſingula aut bina defenſa ad oſtentationem ſuorꝝ operꝝ reliquerunt:collecta hæc in unum continuæ de
ſenſionis corpus coaceruaui: adiecto ſi qd poſt illos aut ſentire fas erat,aut audere in intellectum licebat. Et quia duo ſunt q̄ aſſerere conatus eſt:unum,qđ
dicit nihil eſſe q̊d ex ſe moueatur:alterꝝ,quo animam hoc eſſe non poſſe cõfirmat:utricꝫ reſiſtendum eſt,ut & cõſtet poſſe aliquid ex ſe moueri, & animam
Refellitur ea argumentatio Ariſtotel. qua oſtendere uult q̄quid moueatur, id moueri ab alio. Atque hæc dilutio eſt obiectionis primæ.
hoc eſſe clareſcat. In primis igit̄ illius diuiſionis oportet nos cauere præſtigias,in qua enumerans aliqua quæ ex ſe mouẽtur, & oſtendens illa quocꝫ ab
alio moueri,id eſt à cauſa interius latente:uidetur ſibi probaſſe,om̄ia quæ mo F
uentur,etiã ſi ex ſe moueri dicantur,ab alio tamen moueri. Huius em̄ rei pars
uera eſt,ſed eſt falſa cõcluſio.Nam eſſe aliqua,quæ cum ex ſe moueri uideant̄,
ab alio tamen cõſtet moueri,nec nos diffitemur.Non tamen oĩa quæ ex ſe mo
uentur hoc ſuſtinent,ut ab alio ea moueri neceſſe ſit.Plato em̄ cum dicit animã
ex ſe moueri,id eſt cum αὐτοκίνητον uocat,nõ uult eam inter illa numerari,q̄ ex ſe
quidem uidentur moueri,ſed à cauſa quæ intra ſe latet mouentur: ut mouẽtur
animalia,autore quidem alio,ſed occulto.nam ab anima mouentur.aut,ut mo
uentur arbores: quarum etſi non uidetur agitator,à natura tamen eas interius
latente cõſtat agitari.Sed Plato ita dicit animam ex ſe moueri, ut non aliã cauſam uel extrinſecus accidentem, uel interius latentem huius motus dicat autorem.Hoc quemadmodum accipiendum ſit,inſtruemus.Ignem calidum uoca- G
mus,ſed & ferrum calidum dicimus:& niuẽ frigidam,& ſaxum frigidum nun
cupamus:mel dulce,ſed & mulſum dulce uocitamus.Horum tamẽ ſingula de
diuerſis diuerſè ſignificant. Aliter enim de igne,aliter de ferro calidi nomẽ ac-
cipimus.Quia ignis per ſe calet,non ab alio ſit calidus:contrà,ferrum non niſi
ex alio caleſcit. Vt nix frigida,ut mel dulce ſit,non aliunde contingit, ſed p̄ naturam:ſaxo tamẽ frigus,uel mulſo dulcedo,à niue uel melle proueniunt.Sic &
ſtare & moueri,tam de his dicitur,quæ ab ſe uel ſtant uel mouẽtur,q̄ de illis,
quæ uel ſiſtuntur uel agitantur ex alio. Sed q̄bus moueri ab alio uel ſtare con
tingit,hæc & ſtare deſiſtunt & moueri. Quibus aũt idẽ eſt,& eſſe & moueri,
nunq̄ à motu ceſſant:q̄ ſine eſſentia ſua eſſe non poſſunt.Sicut ferꝝ amittit ca
lorẽ,ignis ꝝo calere non deſinit.Ab ſe ergo mouetur anima, licet & animalia
uel arbores p̄ ſe moueri uideantur.Sed illis q̄uis interius latẽs,alia tamẽ cauſa, H
id ẽ anima uel natura,motũ miniſtrat:ideo & amittunt hoc quod aliunde ſum
pſere. Anima uero ita per ſe mouetur, ut ignis per ſe calet:nulla aduẽtitia cauſa,uel illum caleſaciẽte,uel hanc mouẽte. Nam cum ignẽ calidum dicimus, nõ
duo diuerſa concipimus,unum quod calefacit,alterꝝ quod calefit:ſed totum ca
Ali.unam. lidum ſecundũ ſuam naturã uocamus. Cum niuẽ frigidam,cum mel dulce ap
pellamus:non aliud quod hanc qualitatem præſtat,aliud cui præſtatur,accipi
mus:Ita & cum animam per ſe moueri dicimus,non gemina cõſideratio ſequi
tur mouentis & moti,ſed in ipſo motu eſſentiam eius agnoſcimus:quia quod
eſt in igne nomẽ calidi,in niue uocabulum frigidi, appellatio dulcis in melle,
hoc neceſſe eſt de anima αὐτοκίνητον nomen intelligi:quod latina conuerſio ſigni
ficat

A ficat p̄ ſe moueri. Nec te cõfundat,q̄ moueri paſſiuum uerbum eſt.Nec ſicut
ſecari cum dicit̄,duo parit̄ conſiderant̄,qđ ſecat,& qđ ſecatur:Item cum teneri *Cauilli amotio.*
dicitur,duo intelliguntur,qđ tenet,& qđ tenetur: ita hic in moueri duarꝝ rerũ
ſignificationẽ putes,q̄ mouet,& q̄ mouetur.Nam ſecari q̄dem & teneri paſſio
eſt,ideo cõſiderationem & facientis & patientis amplectitur.Moueri aũt cum
de his q̄dem dicitur q̄ ab alio mouentur,utranꝫ cõſiderationem ſimilit̄ repræ
ſentat:de eo autẽ qđ ita per ſe mouetur, ut ſit αὐτοκίνητον, cum moueri dicitur,q̄
ex ſe nõ ex alio moueꝫ,nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi.Nã & ſtare licet
paſſiuum uerbum non eſſe uideatur,cum de eo tñ dicitur, quod ſtat alio ſiſten
te,ut ſtãt terræ defixæ haſtæ,ſignificat paſſionem. Sic & moueri, licet paſſiuũ
ſonet,quando tamen nihil ineſt faciens,patiẽs ineſſe nõ poterit. Et ut abſolutius liqueat,nõ uerborꝝ,ſed rerꝝ intellectu paſſionem ſignificari:ecce ignis cum
B fertur ad ſuperna,nihil patitur:cum deorſum fertur,ſine dubio patitur: q̄ hoc
niſi alio impellente,non ſuſtinet:& cum unum idemq̄ uerbum proferatur,paſ
ſionem tamen modo ineſſe,modo abeſſe dicimus. Ergo & moueri idem in ſignificatione eſt qđ calere.Et cum calere ferꝝ dicimus,uel ſtylum moueri,quia
utricꝫ hoc aliunde peruenit,paſſionẽ eſſe fatemur. Cum uero aut ignis calere,
aut moueri anima dicetur,q̄ illius in calore,& in motu huius eſſentia eſt,nullus hic locus relinq̄tur paſſioni.ſed ille ſic calere,ſicut moueri iſta diceꝫ. Hoc
loco Ariſtoteles argutam de uerbis calumniã ſarciẽs, Platonem quocꝫ ipſum *Alterius cauilli excluſio.*
duo,id eſt quod mouet & quod mouetur,ſignificaſſe cõtendit,dicendo:Solum
igitur qđ ſeipſum mouet,q̄ nuncꝫ deſeritur à ſe, nuncꝫ ne moueri quidem de
C ſinit:& apertè illum duo exp̄ſſiſſe proclamat,his uerbis, quod mouet & moue
tur.Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuiſſe,ſed in exercitio argutiarum talium cõniuentem ſibi,operam ſponte̊ luſiſſe.Cæterꝝ quis nõ aduertat,
cum quid dicitur ſeipſum mouere,non duo intelligenda? Sicut & cum dicitur
ἑαυτὸν ζημιωρῶμενον, id eſt ſe puniens,non alẽ qui punit,alter qui punitur. Et cum
ſe p̄dere,ſe inuoluere,ſe liberare quis dicitur: non neceſſe eſt unum facientem,
alterum ſubeſſe patiẽtem. Sed hoc ſolum intellectu huius elocutionis exprimi
tur:ut qui ſe punit,aut qui ſe liberat,nõ ab alio hoc accepiſſe,ſed ipſe ſibi aut intuliſſe aut præſtitiſſe dicatur.Sic & de αὐτοκίνητον.cum dicitur,ſeipſum mouet:ad
hoc dicitur, ut æſtimationẽ alterius mouentis excludat:quam uolens Plato de
cogitatione legẽtis eximere,his quæ præmiſit expreſſit. Nã quod ſemper(ait)
D mouetur,æternum eſt: qđ autem motum affert alicui, quodq̄ ipſum mouetur
aliunde,quando finem habet motus,uiuendi finẽ habeat,neceſſe eſt. Quid his
uerbis inuenitur expreſſius,clara ſignificatione teſtantibus,non aliunde moue
ri quod ſeipſum mouet,cum animam ob hoc dicat æternam,quia ſeipſam mouet,& non mouetur aliunde? Ergo ſe mouere hoc ſolum ſignificat,non ab alio
moueri. Nec putes q̄ idem moueat,idemq̄ moueatur:ſed mouere ſine alio
mouente,ſe mouere eſt.Apertè ergo conſtitit,quia non omne quod mouetur,
ab alio mouetur.Ergo αὐτοκίνητον poteſt nõ ab alio moueri. Sed ne à ſe quidem
ſic mouetur,ut in ipſo aliud ſit quod mouet, aliud quod mouetur, nec ex toto,
nec ex parte,ut ille proponit, ſed ob hoc ſolũ ſeipſum mouere diceꝫ, ne ab alio
moueri exiſtimetur. Sed & illa de motibus Ariſtotelica diuiſio (quã ſuprà
re-

retulimus)furripienti magis apta eſt q̃ probanti,in qua ait: Sicut eſt qđ moue E
tur & nõ mouet,ita eſt qđ mouet & non moueť. Conſtat em̃,ꝙ om̃e ꝙcqđ mo
ueť,mouet alia: uti diciť,aut gubernaculũ nauẽ,aut nauis circumfuſum ſibi aẽ
rem,uel undas mouere. Quid aũt eſt,ꝙ nõ poſſit aliud dum ipſum moueť im-
pellere? Ergo ſi uer̃ non eſt,ea q̃ mouentur alia nõ mouere,non cõſtat illud,ut
aliqđ qđ moueat,nec tñ moueatur,inuenias. Illa igiť magis probãda eſt in de
cimo de legibus à Platone motuũ prolata diuiſio: Oĩs motus(inqt)aut ſe mo-
uet & alia,aut ab alio moueť & alia mouet. Et prior ad animã,ad oĩa ỽo cor-
pora ſcđus referť. Hi ergo duo motus,& differentia ſeparanť,& ſocietate iun-
guntť. Cõmune hoc hñt,ꝙ & prior & ſcđus mouent alia. Hoc aũt differunt,ꝙ
ille à ſe,hic ab alio moueť. Ex his oĩbus q̃ eruta de Platonicor̃ ſenſuũ fœcun F
ditate collegimus,cõſtitit non eſſe uer̃,om̃ia q̃ mouenť,ab alio moueri. Ergo
Al'. alternis. nec principiũ motus ad dep̃candam †ulterius mouentis neceſſitatẽ ſtare diceť:
ꝙa poſt ſeip̃m(ut diximus)mouere,alio non mouẽte. Eneruatus eſt igiť ſyllogi
ſmus,quem p̃miſſa uaria & multiplici diuiſione collegerat. Id eſt: Anima prin
Colligitur ani cipiũ motus eſt,principiũ aũt motus non moueť,igiť anima non moueť. Re
mã ideſſe qđ p ſtat,ut ꝙa cõſtitit poſſe aliqđ per ſe moueri,alio non mouẽte, animam hoc eſſe
ſe moueatur. doceať. Qđ facilè docebiť,ſi de manifeſtis & indubitabilibus argumẽta ſumamus. Homini motũ,aut anima p̃ſtat, aut corpus, aut de utroꝙ p̃mixtio. Et ꝙa
tria ſunt de quibus inqſitio iſta p̃cedit,cum neꝙ à corpore,neꝙ à permixtione
p̃ſtari hoc poſſe cõſtiterit,reſtat ut ab anima moueri hoĩem nulla dubitatio ſit.
Nũc de ſingulis ac primũ de corpore loquamur. Nullum inanimũ corpus ſuo G
motu moueri,manifeſtius eſt q̃ ut aſſerendum ſit: nihil eſt aũt, qđ dum immo-
bile ſit,aliud poſſit mouere: igiť corpus hominẽ non mouet. Videndum ne for
tè animæ & corporis ipſa permixtio hunc ſibi motum miniſtret. Sed quia con
Al'. ſine ani- ſtat motum corpori non ineſſe, ſi nec animæ ineſt, ex duabus rebus motu ca-
mæ ui. rentibus nullus motus efficiť: ſicut nec ex duabus dulcibus,amaritudo: nec ex
duabus amaris,dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor,aut frigus ex
gemino calore naſceť. Om̃is em̃ qualitas geminata creſcit, nunq̃ ex duplicatis
ſimilibus contrarietas emergit. Ergo nec ex duabus immobilibus motus erit.
Hoĩem igitur p̃mixtio non mouebit. Hinc inexpugnabilis ſyllogiſmus ex con
feſſar̃ rer̃ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: motum autẽ anima-
li aut anima p̃ſtat,aut corpus,aut ex utroꝙ permixtio: ſed neꝙ corpus,neque
permixtio motum p̃ſtat: igiť anima motum p̃ſtat. Ex his apparet animam initi H
um motus eſſe: initium autem motus,tractatus ſuperior docuit per ſe moueri.
Animã ergo αὐτοκίνητον eſſe,id eſt per ſe moueri, nulla dubitatio eſt.

Quẽ in modũ reliquæ Ariſtotelis obiectiones a Platonicis refellãtur. Caput .XVI.

Repetitur ſe- HIc ille rurſus obloqtur,& alia de initiis diſputatione cõfligit. Eadẽ em̃
cũda obiectio hic ſoluẽdo repetimus,q̃ ſuprà in ordinẽ obiecta digeſſimus. Nõ poſ
Ariſtotelis, et ſunt(inqt)eadẽ initiis ſuis eſſe,q̃ inde naſcuntur: & ideo animã q̃ initiũ
diluitur. motus eſt,nõ moueri: ne idẽ ſit initium & q̃d de initio naſcitur: id ẽ,ne motus
ex motu proceſſiſſe uideatur. Ad hæc facilis & abſoluta reſpõſio eſt. Quia
ut principia & hæc q̃ de principiis prodeunt,in aliquo nonnunq̃ inť ſe differre
fateamur: nunq̃ tñ ita ſibi poſſunt eſſe cõtraria,ut aduerſa ſunt ſibi,ſtare & mo
ueri. Nam

A ueri. Nam ſi albi initium nigr̃ uocaretur,& ſiccũ eſſet humoris exordium: bo
num de malo,ex amaro initio dulce procederet. Sed nõ ita eſt, quia uſq̃ ad cõ
trarietatẽ initia & ſequentia diſſidere natura nõ patiť. Inueniť tñ inter ipſa non
nunq̃ talis differentia,qualis inter ſe origini progreſſionique conueniat: ut ẽ hic
quoq̃ inť motum q̃ mouetur anima,& quo mouet cætera. Non em̃ animam
Plato ſimpliciter motũ dixit,ſed motum ſe mouentẽ. Inter motum ergo ſe mo
uentem,& motũ quo mouet cætera,qđ interſit,in apto eſt. Siqdem ille ſine au
tore eſt,hic alĩs motus autor eſt. Cõſtititit ergo,neq̃ adeo poſſe initia ac de ini
tiis procreata differre,ut cõtraria ſibi ſint: nec tñ hic moderatã differentiam de
fuiſſe. Non igitur ſtabit principiũ motus,quod ille artifici cõcluſione collegit.

His tertia(ut meminimus)ſucceſſit obiectio: Vni rei cõtraria ſimul acce- *Repetitur ter*
B re non poſſe,& ꝙa cõtraria ſibi ſunt mouere & moueri,nõ poſſe animã ſe mo- *tia.*
uere,ne eadẽ & moueatur & moueat. Sed hoc ſupius aſſerta diſſoluunt. Siqui-
dem conſtitit in animæ motu duo non intelligenda,qđ moueat,& qđ moueа-
tur: ꝙa nihil aliud eſt ab ſe moueri,q̃ moueri alio non mouente. Nulla eſt con-
trarietas,ubi qđ ſit,unum eſt: quia ſit non ab alio circa alium,quippe cum ipſe
motus animæ ſit eſſentia. Ex hoc ei,ut ſuprà retulimus,nata eſt occaſio quar *Quarta &*
ta certaminis: Si animæ eſſentia motus eſt,inqt,cur interdũ quieſcit,cum nulla *ipſa diſſoluen*
alia res contrarietatẽ propriæ admittat eſſentiæ? Ignis cuius eſſentiæ calor in- *da repetitur.*
eſt,calere nõ deſinit. Et ꝙa frigidum niuis in eſſentia eius eſt,nõ niſi ſemper eſt *Al'. eſsẽtia ca*
frigida. Et anima igiť eadem ratione nunq̃ à motu ceſſare deberet. Sed dicat ue *lor eſt.*
lim,qñ à motu ceſſare animã ſuſpicať? Si mouendo ſe(inqt) moueat & corpus:
C neceſſe eſt utiq̃,qñ non moueri corpus uideamur, animã quoq̃ intelligamus
non moueri. Cõtra hoc in prõptu eſt gemina defenſio. Primũ,ꝙa nõ in hoc de
prehendiť motus animæ,ſi corpus agiteť. Nam & cũ nulla pars corporis mo-
ueri uideť in homine,tñ ipſa cogitatio,aut in q̃cunq̃ aĩali auditus,uiſus,odora
tus,& ſimilia: ſed & in quiete ipſa,ſpirare,ſomniare,omnia hæc motus animæ
ſunt. Deinde ꝙs ipſum corpus dicat immobile,etiam dum non uidetur agitari:
cum incremẽta membrorum,aut ſi iam creſcendi ætas & tempus ceſſit,cũ ſal- *Al'. exceſſit.*
tus cordis ceſſationis impatiens,cum cibi ordinata digeries naturali diſpenſati
one inter uenas & uiſcera ſuccum miniſtrans,cum ipſa collectio fluentor̃ per *Al'. fruentorũ.*
petuum corporis teſtetur agitatũ? Et anima igitur æterno & ſuo motu,ſed &
D corpus q̃diu ab initio & cauſa motus animať,ſemper mouetur. Hinc eidem *Obiectio qnta*
fomes ꝙntæ ortus eſt quæſtiõis: Si anima(inquit)alĩs cauſa eſt motus,ipſa ſibi *repetitur ut*
cauſa motus eſſe nõ poterit: quia nihil eſt quod eiuſdem rei & ſibi & alĩs cau- *diluatur.*
ſa ſit. Ego uero licet facilè poſſim probare plurima eſſe,quæ eiuſdem rei & ſibi
& alĩs cauſa ſint. ne tñ ſtudio uidear omĩbus quæ aſſerit obuiare, hoc uer̃ eſ-
ſe concedam,q̃d & pro uero habitum,ad aſſerendũ motum animæ non noce-
bit. Etenim animam initium motus & cauſam uocamus. De cauſa pòſt uidebi
mus. Interim cõſtat,om̃e initium ineſſe rei,cuius eſt initium: & ideo quicquid
in quamcunq̃ rem ab initio ſuo proficiſcitur,hoc in ipſo initio reperiť. Sic ini-
tium caloris non poteſt non calere. Ignem ipſum de quo calor in alia trãſit,ꝙs
neget calidum? Sed ignis(inquit)non ſe ipſe calefacit, quia natura totus eſt cali
dus. Teneo quod uolebã,nam nec anima ita ſe mouet, ut ſit inter motum mo-

f uen-

uentemq; discretio: sed tota ita suo motu mouet, ut nihil possis separare q̃d mo E
ueat. Hæc de initio dicta sufficiẽt. De causa uero, qm̃ spontanea conniuẽtia cõ-
cessimus, ne q̃d eiusdẽ rei & sibi & alijs causa sit, libẽter acq; escimus, ne anima
q̃ alijs causa motus est, ac sibi causa motus esse uideat. His em̃ causa motus ẽ,
q̃ non mouerent, nisi ipsa p̃staret. Illa uero ut moueat, nõ sibi ipsa largit: sed es-
Soluitur se- sentiæ suæ est, q̃d mouet. Ex hoc quæstio q̃ sequtur absoluta est. Tunc enim
xta argumen tatio Aristot. forte concedã, ut ad motus exercitiũ instrumẽta quærant, qñ aliud est q̃d mo-
uet, aliud q̃d mouetur. In anima uero hoc nec scurrilis iocus sine dãno uerecũ
diæ audebit expetere, cuius motus est in essentia: cum ignis, licet ex causa intra
se latẽte moueat, nullis tñ instrumẽtis ad supna cõscẽdat. Multoq; minus hæc
Refellitur ob iectio septĩa. in anima q̃renda sunt, cuius motus essentia sua est. In his etiã q̃ sequuntur, F
uir tãtus & aliâs ultra cæteros serius, similis cauillãti est. Si mouetur (inq;t) ani-
ma, int̃ cæteros motus etiã de loco in locũ mouet̃: ergo modo (ait) corpus egre
ditur, modo rursus ingredit̃, & in hoc exercitio sæpe ꝟsatur, quod fieri non ui
demus: nõ igitur anima mouetur. Cõtra hoc nullus est qui nõ sine hæsitatione
respondeat, non omĩa q̃ mouentur, etiã de loco in locũ moueri. Aptius denicq;
in eum similis interrogatio retorquẽda. Moueri arbores dicis? q̃d cum (ut opi
nor) annuerit, pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores, sine dubio (ut tu di
cere soles) inter alios motus etiã de loco in locum mouẽtur. Hoc autẽ uidemus
per seipsas facere non posse, igitur arbores non mouentur. Sed ut hunc syllogi
smum additamento seriũ facere possimus, postq̃ dixerimus, ergo arbores non
mouentur, adijciemus, sed mouentur arbores, non igitur omĩa quæ mouẽtur, G
etiã de loco in locum mouẽtur: & ita finis in exitium sanæ cõclusionis euadet.
Si ergo arbores fatebimur moueri quidem, sed apto sibi motu: cur hoc animæ
negemus, ut motu essentiæ suæ cõueniente moueatur? Hæc & alia ualidè dice
rentur, etiã si hoc motus gñe moueri anima non posset. Cũ uero & corpus ani
met accessu, & à corpore certa cõstituti temporis lege discedat, quis eam neget
etiã in locum, ut ita dicã, moueri? Quod autem non sæpe sub uno tẽpore acces-
sum uariat & recessum, facit hoc dispositio arcana & consulta naturæ: quæ ad
animalis uitam certis uinculis continendã, tantũ animæ iniecit corporis amo-
Octauæ obiectiõis dilutio. rem, ut amet ultro cp iuncta est: raroq; cõtingat, ne finita quoq; lege temporis
sui mœrens & inuita discedat. Hac quoq; obiectione (ut arbitror) dissoluta,
ad eas interrogationes q̃bus nos uidetur urgere, ueniamus. Si mouet (inquit) H
se anima, aliquo motus gñe se mouet. Dicendum̃ ne est igitur animam se in lo
cum mouere? ergo ille locus aut orbis aut linea est? An se pariendo seu consu-
mendo moueat? Sé ne auget aut minuit? Aut proferat̃ in medium (ait) aliud mo
tus genus, quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc interrogationum mole
sta congeries, ex una eademq; defluit malè cõceptæ definitionis astutia. Nam
quia semel sibi proposuit, omne quod mouetur, ab alio moueri, omĩa hæc mo
tuũ genera in anima quærit, in q̃bus aliud quod mouet, aliud est quod moue-
Quib. aĩa mo tibus agitetur tur: cum nihil horum cadere in animam possit, in qua nulla discretio est mouẽ-
tis & moti. Quis est igitur, dicet aliquis, aut unde intelligitur animæ motus, si
horũ nullus est? Sciet hoc quisquis nosse desiderat, uel Platone dicente uel Tul
lio. Quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi.

Quanta

A Quanta sit autem uocabuli huius expressio, quo anima fons motus uocatur, fa
cilè repies, si rei inuisibilis motũ sine autore, atq; ideo sine initio, ac sine fine p-
deuntẽ, & cætera mouentem, mente cõcipias: cui nihil similius de uisibilibus, q̃
fons potuerit repiri: q̃ ita principiũ est aquæ, ut cum de se fluuios & lacus pro
creet, à nullo nasci ipse dicat̃. Nã si ab alio nasceret̃, nõ esset ipse principium. Et
sicut fons nõ facilè semper dep̃henditur, ab ipso tñ q̃ fundunt̃, aut Nilus est, aut
Eridanus, aut Ister, aut Tanais. Et ut illorũ rapiditatẽ uidendo admirãs, & in- al. rapacitatẽ
tra te tantarũ aquarũ originẽ reqrens, cogitatiõe recurris ad fontẽ, & hũc oẽm
motum intelligis de primo scaturiginis manare principio: ita cũ corporũ mo-
tus, seu diuina seu terrena sint, considerando, quærere fortè autorẽ uelis, mens
tua ad animã quasi ad fontẽ recurrat: cuius motũ etiã sine corporis ministerio
B testant̃ cogitationes, gaudia, spes, timores. Nã motus eius ẽ boni maliq; discre-
tio, uirtutũ amor, cupido uitiorũ, ex q̃bus effluunt omẽs iñ nascentiũ rerũ mea
tus. Motus em̃ eius est, q̃cquid irascimur, & in feruorẽ mutuæ collisiõis arma
mur, unde paulatim procedens rabies fluctuat præliorũ. Motus eius est, cp in
desideria rapimur, cp cupiditatibus alligamur. Sed hi motus, si ratione guber-
nent̃, proueniunt salutares: si destituant̃, in p̃ceps & rapiũtur & rapiunt. Didi-
cisti motus animæ, q̃s modo sine ministerio corporis, modo p̃ corpus exercet.
Si ꝟo ipsius mundanæ animæ motus reqres, cœlestẽ uolubilitatẽ, & sphærarũ
subiacentiũ rapidos impetus intuere, ortum occasum̃ ue solis, cursus siderũ uel
recursus: quæ omĩa anima mouẽte proueniunt. Immobilem uero eam dicere,
C quæ mouet omĩa, Aristoteli non cõuenit, qui quantus in alijs sit, probatũ est:
sed illi tantum, quem uis naturæ, quem ratio manifestè non moueat.

Scipionẽ ab auo suo Africano, tam ad otiosas q̃ negotiosas uirtutes incitatũ fuisse. Tum de tribus philosophiæ partibus, quarũ nullã Cicero intactam præterierit. Cap. .XVII.

EDocto igitur atque asserto animæ motu, Africanus qualiter exercitio
eius utendũ sit, in hæc uerba mandat & p̃cipit. Hanc tu exerce optimis
in rebus. Sunt autẽ optimæ curæ de salute patriæ, q̃bus agitatus & exer
citatus animus, uelocius in hanc sedẽ & domum suã peruolabit. Idq; ocyus fa-
ciet, si iam tum cum erit inclusus in corpore, eminebit foras: & ea q̃ extrà erũt
contemplans, q̃maximè se à corpore abstrahet. Nanq; eorũ animi qui se corpo
ris uoluptatibus dediderunt, earumq; se quasi ministros p̃buere, impulsuq; li-
D bidinum uoluptatibus obedientiũ, deorũ & hominum iura uiolauere, corpori
bus elapsi, circum terram ipsam uolutantur, nec hunc in locum nisi multis agi-
tati seculis reuertuntur. In superiore huius operis parte diximus alias otio- De duplici ge
sas, alias negotiosas esse uirtutes: & illas philosophis, has reip. rectoribus con nere uirtutũ.
uenire: utrasq; tñ exercentem facere beatum. Hæ uirtutes interdum diuidunt̃,
nonnunq; uero miscentur, cum utrarumq; capax & natura & institutione ani
mus inuenitur. Nam si q̃s ab omni quidẽ doctrina habeatur alienus, in rep. tñ
& prudens, & tẽperatus, & fortis, & iustus sit: hic à feriatis remotus, eminet tñ
actualiũ uigore uirtutum, q̃bus nihilominus cœlum cedit in præmium. Si q̃s
uero insita quiete naturæ, non sit aptus ad agendum: sed solum optima consciẽ
tiæ dote erectus ad supera, doctrinæ supellectilem ad exercitiũ diuinæ disputa-
tionis expendat, sectator cœlestium, deuius caducorũ, is quoq; ad cœli uerti-

cem otiosis uirtutibus subuehit. Sæpe tñ euenit, ut idem pectus & agẽdi & dis
putandi pfectione sublime sit, & cœlũ utroq; adipiscat exercitio uirtutum. Ro B
mulus nobis in primo gñe ponat: cuius uita uirtutes nunq; deseruit, semp exer
cuit. In scdo Pythagoras, q agẽdi nescius, fuit artifex differendi, & solas doctri
næ & cõscientiæ uirtutes secutus est. Sint in tertio ac mixto gñe apud Græcos
Lycurgus & Solon: int Romanos Numa, Catones ambo, multiq; alij, qui &
philosophiã hauserunt altius, & firmamentũ reip. pstiterunt. Soli em sapientiæ
otio deditos, ut abunde Græcia tulit, ita Roma nõ nesciuit. Qm igit Africa-
nus noster, quẽ modo auus pceptor instituit, ex illo gñe est, qd & de doctrina
uiuẽdi regulã mutuat, & statum publicum uirtutibus fulcit: ideo ei pfectionis
geminæ pcepta mandant, sed ut in castris locato & sudãti sub armis, primum
uirtutes politicæ suggerunt his ỹbis: Sunt aũt optimæ curæ de salute patriæ, F
q̃bus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hãc sedẽ & domum suã quo-
labit. Deiñ, quasi nõ minus docto q̃ forti uiro philosophis apta subdunt, cũ di
citur: Idq; ocyus faciet, si iã tunc cũ erit inclusus in corpore, eminebit foras: &
ea q̃ extrà erunt contẽplans, q̃ maxime se à corpore abstrahet. Hæc em illius
sunt pcepta doctrinæ, q̃ illam dicit mortem philosophantibus appetendam. Ex
qua fit, ut adhuc in corpore positi, corpus, ut alienã sarcinam (in q̃tum patit na
tura) despiciãt. Et facilè nunc atq; opportunè uirtutes suadet: postq̃ quãta, & q̃
diuina pmia uirtutibus debeant, edixit. Sed qa inter leges quoq; illa impfecta
dicitur, in qua nulla deuiãtibus pœna sancit, ideo in cõclusione opis pœnã san
cit extra hæc pcepta uiuentibus. Quem locum Hermagoras ille Platonicus co G
piosius executus est, secula infinita dinumerãs, q̃bus nocẽtum animæ in easdẽ
pœnas sæpe reuolutæ, serò de tartaris emergere pmittuntur, & ad naturæ suæ
principia, qd est cœlum, tãdem impetrata purgatione remeare. Necesse est em
omem animã ad originis suæ sedem reuerti. Sed q̃ corpus tanq; pegrinæ inco
lunt, cito post corpus uelut ad patriã reuertuntur. Quæ ỹo corpor illecebris
ut suis sedibus inhærent, quanto ab illis uiolentius separantur, tanto ad supera
serius reuertuntur. Sed iam finẽ somnio cohibita disputatione faciamus, hoc ad
Tres philoso-phiæ partes. iecto, quod conclusionẽ decebit. Quia cum sint totius philosophiæ tres partes,
moralis, naturalis, & rationalis: & sit moralis, q̃ docet mor elimatã pfectionẽ:
naturalis, q̃ de diuinis corporibus disputat: rationalis, cum de incorporeis ser-
mo est, quæ mens sola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc somnio H
prætermisit. Nam illa ad uirtutes amoremq; patriæ, & ad cõtemptum gloriæ
adhortatio, quid aliud cõtinet nisi ethicæ philosophiæ instituta moralia? Cum
uero uel de sphærarum modo, uel de nouitate, siue magnitudine siderum, deq;
principatu solis, & circis cœlestibus, cingulisq; terrestribus, & oceani situ log
tur, & harmoniæ superûm pandit arcanum, physicæ secreta cõmemorat. At cũ
de motu & immortalitate animæ disputat, cui nihil constat inesse corporeum,
cuiusq; essentiam nullius sensus, sed sola ratio deprehẽdit, illic ad altitudinẽ phi
losophiæ rationalis ascendit. Verè igitur pronuntiandum est, nihil hoc opere
perfectius, quo uniuersa philosophiæ continetur integritas.

Expositionis in somnium Scipionis finis.

Macrobij

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS, CONVIVIORVM PRIMI DIEI SATVRNALIORVM LIBER PRIMVS AD EVSTACHIVM FILIVM.

VLtas uariasq; res in hac uita nobis Eustachi fili
natura conciliauit, sed nulla nos magis, q̃ eor qui
è nobis essẽt procreati, charitate deuinxit: eamq; no
stram in his educandis atq; erudiendis curam esse
uoluit, ut parentes, neq; si id quod cuperent ex sen-
tentia cederet, tantum ulla alia ex re uoluptatis, ne-
que si contrà eueniret, tantum mœroris capere pos
sint. Hinc est q mihi quoq; institutiõe tua nihil an
tiquius æstimat. Ad cuius pfectionem, compendia
longis anfractibus anteponenda ducens, moræq; omis impatiens, non opperi
or, ut p hæc sola te promoueas, q̃bus ediscendis gnauiter inuigilas: sed ago, ut
ego quoq; tibi legerim, & qcquid mihi uel te iam in lucẽ edito, uel anteq; na-
scereris, in diuersis seu Græcæ seu Romanæ linguæ uoluminibus elaboratum
est, id totũ sit tibi scitiæ supellex: & quasi de q̃dam literar penu, si qñ usus ue-
nerit, aut historiæ q̃ in libror strue latens clam uulgo est, aut dicti facti ue me
morabilis reminiscendi, facile id tibi inuentu atq; deprõptu sit. Nec indigestè
C tanq; in aceruũ congestissimus digna memoratu, sed uariar rer dissparilitas ab
autoribus, diuersis cõfusa tẽporibus, ita in q̃ddam digesta corpus est: ut q̃ indi
stincte atq; pmiscue ad memoriæ subsidiũ annotaueramus, in ordinem instar
membror cohærentia cõuenirent. Nec mihi uitio uertas, si res quas ex lectiõe
uaria mutuabor, ipse sæpe ỹbis q̃bus ab ipsis autoribus enarratæ sunt explica
bo: quia psens opus non eloquentiæ ostẽtationem, sed noscendor congeriem
pollicet. Et boni cõsulas oportet, si notitiã uetustatis, modo nris non obscurè,
modo ipsis antiq̃rum fideliter uerbis recognoscas: prout quæq; se uel enarran
da, uel transferenda suggesserint. Apes em q̃dammodo debemus imitari, quæ
uagãtur, & flores carpunt: deinde quicqd attulere, disponunt, ac p fauos diui-
D dunt, & succũ uarium in unũ saporẽ mistura quadã & proprietate spiritus sui
mutant. Nos quoq; quicqd diuersa lectione quæsiuimus, cõmittemus stylo, ut
in ordinẽ eodem digerente coalescat. Nam & in animo melius distincta seruã
tur: & ipsa distinctio nõ sine q̃dam fermento, q̃ condit uniuersitas, in unius sa-
poris usum uaria libamenta cõfundit: ut etiã si qd apparuerit unde sumptũ sit,
aliud tñ esse q̃ unde sumptũ noscet appareat. Qd in corpore nro uidemus sine
ulla opa nostra facere naturã. Alimenta q̃ accipimus, q̃diu in sua qualitate per
seuerant, & solida innatãt, male stomacho oneri sunt. At cum ex eo qd erãt mu
tata sunt, tum demũ in uires & sanguinẽ trãseunt. Idem in his quibus aluntur
ingenia pstemus, ut quæcunq; hausimus, non patiamur integra esse, ne aliena
sint, sed in quandã digeriẽ concoquant. Alioqn in memoriã ire possunt, nõ in
ingeniũ. Ex omibus colligamus, unde unũ fiat ex omibus: sicut unus numerus

fit ex singulis. Hoc faciat noster animus: omia qbus est adiutus abscõdat, ipm tñ oñdat qđ efficit. Vt q odora pigmenta cõficiunt, ante omia curãt, ut nullius sint odoris propria q̃ cõdiuntur, cõfusuri uidelicet omium succos odoraminũ in spiramentũ unum. Vides q̄ꝑ multorꝝ uocibus chorus cõstet: una tñ ex omi bus reddit. Aliqua est illic acuta, aliqua grauis, aliqua media: accedũt uiris fœ minæ, interponit fistula. ita uires singulorꝝ illic latẽt, uoces omium apparent, & fit cõcentus ex dissonis. Tale hoc p̃sens opus uolo. Multæ in illo artes, mul ta p̃cepta sunt, multarꝝ ætatũ exẽpla, sed in unum cõspirata. In qbus si neq̄ꝑ ea q̃ iam tibi cognita sunt aspneris, nec q̃ ignota sunt uites, inuenies plurima, quæ sint aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Nihil enim huic opi insertũ puto, aut cognitu inutile, aut difficile p̃ceptu: sed omia, qbus sit inge niũ tuũ uegetius, memoria adminiculatior, oro solertior, sermo ĩcorruptior: ni si sicubi nos sub alio ortos cœlo latinæ linguæ uena nõ adiuuet. Qđ ab hisce (si tñ qbusdam fortè nonnunq̃ tẽpus uoluntasq̄ erit ista cognoscere) petitum im petratũq̄ uolumus, ut æqui bonique cõsulant, si in nr̃o sermone natiua Romani oris elegãtia desideret. Sed ne ego incautus sum, q uenustatem reꝑhensionis in currã à M. q̃ndam Catone profectæ in A. Albinum, q cum L. Lucullo cõsul fuit? Is Albinus res Romanas oro̅ne græca scriptitauit. In eius historiæ primo scriptum est ad hãc sententiã: Neminẽ succẽsere sibi cõuenire, si qd in illis libris parꝝ cõpositè, aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum (inqt) homo Roma nus, natus in Latio: uñ & eloqum Græcum à nobis alienissimum ẽ. Ideoq̄ꝑ ueniã gratiãq̄ꝑ malæ existimationis, si qd esset erratum, postulauit. Ea cum legis set M. Cato: Næ tu, inqt, Aule nimium nugator es, cum maluisti culpã depca ri, q̄ꝑ culpa uacare. Nã petere ueniã solemus, aut cum imprudentes errauimus, aut cum noxã impio cõpellentis admisimus. Te (inqt) oro, qs perpulit ut id cõ mitteres, q̃d priusq̃ faceres, peteres uti ignosceret? Nunc argumentum quod huic operi dedimus, uelut sub quodam prologi habitu dicemus.

Gellius libro .II. cap. 8.

Argumentum operis totius quod sit. Caput .I.

SAturnalibus apud Vectium Prætextatum nobilitatis Romanæ ꝓceres doctiq̄ꝑ alij congregant, & tẽpus solennit feriatum deputãt colloqo libe rali: cõuiuia q̃q̄ꝑ sibi mutua comitate p̃bentes, nec discedentes à se nisi ad nocturnã q̃etem. Nã p omẽ spatium feriarꝝ, meliorẽ diei partẽ serijs disputati onibus occupãtes, cœnæ tẽpore cõuiuiales sermones agitãt: ita ut nullum diei tempus, docte aliqd uel lepide proferendi uacuum relinquat. Sed erit in mẽsa sermo iucundior, ut habeat uoluptatis amplius, seueritatis minus. Nam cum apud alios quibus sunt descripta conuiuia, tum in illo Platonis symposio, non austeriore aliqua de re conuiuarum sermo, sed cupidinis uaria & lepida descri ptio est. In quo quidem Socrates, non arctioribus (ut assolet) nodis urget atq̄ implicat aduersarium: sed eludendi magis q̄ꝑ decertandi modo, apprehẽsis dat elabendi propè atq̄ effugiẽdi locum. Oportet enim uersari in cõuiuio sermo nes, ut castitate integros, ita appetibiles uenustate. Matutina erit robustior dis putatio, quæ uiros & doctos & præclarissimos deceat. Neq̄ em̃ Cottæ, Læ lij, & Scipiones, amplissimis de rebus quoad Romanæ literæ erunt, in ueterꝝ libris disputabunt: Prætextatos uero, Flauianos, Albinos, Symmachos, & Eu sta-

A stachios, quorum splendor similis, & nõ inferior uirtus est, eodẽ modo loq ali quid licitum non erit. Nec mihi fraudi sit, si uni aut alteri ex his q̃s cœtu coëgit matura ætas, posteriori seculo prætextati sint, qđ licitò fieri Platõis dialogi testimonio sunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiqor, ut huius pueritia uix illius apꝑhenderit senectutem: & tñ inter illos de rebus arduis disputatur. Inclytum dialogum Socrates habita cum Timæo disputatione cõsumit, quos cõ stat eodẽ seculo non fuisse. Paralus uero & Xantippus, qbus Pericles pater fu it, cum Protagora apud Platonem disserunt, scdo aduentu Athenis morante: quos multo antè infamis illa pestilentia Athenis absumpserat. Annos ergo co euntium mitti in digitos (exemplo Platonis nobis suffragante) non conuenit.

Quo autem facilius quæ ab omnibus dicta sunt, apparere ac secerni possent,
B Decium de Posthumiano, quinam ille sermo, aut inter quos fuisset, sciscitãtem fecimus. Et ne diutius lectoris desideria moremur, iam Decij & Posthumiani sermo palàm faciet, quæ huius colloquij uel origo fuerit, uel ordo processerit.

Quæ conuiuialis huius sermonis origo fuerit & ordo. Caput .II.

TEntanti mihi Posthumiane aditus tuos, & mollissima cõsultandi tem- *Decius.*
pora, cùm modo adsunt feriæ, quas indulget magna pars mensis Iano dicati: Cæteris em̃ fermè diebus, q causis opportuni p̃orandis sunt, ho ra omnino repiri nulla potest, qn tuorꝝ cliẽtium negotio uel defendas in foro, uel domi discas: Nunc autẽ (scio te em̃ nõ ludo sed serio feriari) si est cõmodum rñdere id qđ rogatum uenio, tibi ipsi q̄ꝑtum arbitror nõ iniucundum, mihi ue ro gratissimum feceris. Reqro autẽ abs te id primum, interfueris ne cõuiuio p
C plusculos dies cõtinua comitate renouato, eiq̄ꝑ sermoni quẽ p̃dicare in primis, quemq̄ꝑ apud omes maximis ornare laudibus diceris? quem quidẽ ego ex pa- *Posthumianus*
tre audissem, nisi post illa cõuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Alijs uero nup interfui admirãtibus memoriæ tuæ uires, uniuersa q̃ tunc dicta sunt per ordinẽ sæpe referentis. Hoc unum Deci nobis (ut & ipse q̃tum tua finit *Posthumianus*
adolescẽtia, uidere, & ex pr̃e Albino audire potuisti) in omi uitæ cursu optimũ uisum est, ut q̄ꝑtum cessare à causarꝝ defensione licuisset, tm̃ ad eruditorꝝ hoim tuiq̄ꝑ similium cõgressum aliquẽ sermonemq̄ꝑ cõferrem. Neq̄ꝑ em̃ rectè institu tus animus reqescere, aut utilius, aut honestius usquã potest, q̃ in aliqua oppor tunitate doctè ac liberaliter colloquendi, interrogandiq̄ꝑ & rñdendi comitate.
D Sed quodnã istud cõuiuium? An ꝟo dubitandũ est, qn id dicas, quod doctissi *Decius.*
mis procerꝝ cæterisq̄ꝑ nup apud Vectium Prætextatũ fuit, & discurrens pòst inter reliquos grata uicissitudo uariauit? De hoc ipso quæsitũ uenio, & ex- *Decius.*
plices uelim, quale illud cõuiuium fuerit, à quo te abfuisse propter singularem omium in te amicitiã non opinor. Voluissem eqdem, neq̄ꝑ id illis (ut existi- *Posthumianus*
mo) ingratum fuisset. Sed cum essent amicorum cõplures mihi causæ illis die bus p̃noscendæ, ad cœnã tum rogatus, meditãdi, non edẽdi illud mihi tempus esse respõdi: hortatusq̄ꝑ sum, ut alium potius nullo inuolutum negotio, atq̄ꝑ cu ra liberum quærerẽt. Itaq̄ꝑ factum est. Nam facundum & eruditum uirũ Eu sebium rhetorem inter Græcos præstantem omnibus, id est nostra ætate pro fessis, doctrinæ latialis haud inscium, Prætextatus meum in locum inuitari im perauit. Vnde igitur illa tibi nota sunt, quæ tam iucũdè & comiter ad insti *Decius.*

tuendã uitã exemplis(ut audio)rerũ copiosissimis,& uariæ doctrinæ hubertate prolata,digesta sunt. Cum solstitialis dies qui saturnaliorũ festa,quibus illa cõuiuia celebrata sunt,cõsecutus est,forẽsi cura uacuus,lætiore animo essem domi. Eò Eusebius cũ paucis è sectatoribus suis uenit:statimq; uultu renidẽs, pmagna me,inqt,abs te Posthumiane cum ex alijs, tum hoc maxime gratia fa reor obstrictum, qp à Prætextato ueniã postulando,mihi in cœna uacuefeci sti locum.Itaq; intelligo,nõ studium tantũ tuum,sed ipsam quoq;,ut aliquid abs te mihi fiat commodi,cõsentire atq; aspirare fortunã. Vis' ne,inq;,restituere id nobis,qđ debitum tam benignè ac tam libenter fateris,nostrumq; hoc otium, quo pfrui rarò admodum licet,eò ducere,ut his qbus interfueris tunc tu,nunc nos interesse uideamur? Faciã,inqt,ut uis. Narrabo autem tibi,non cibum aut potum,tametsi ea quoq; hubertim casteq; affuerunt: sed ea q̃ uel in conuiuijs, uel maxime extra mensam,ab ijsdem per tot dies dicta sunt, in quantũ potero animo repetam. Quæ quidem ego cum audirem, ad eorũ mihi uitam qui beati à sapientibus dicerentur,accedere uidebar. Nam & quæ pridie q̃ adessem inter eos dicta sunt, Auieno mihi insinuante cõperta sunt: & omnia scripto mandaui,ne qd subtraheret obliuio. Quæ si ex me audire gestis,caue existimes diem unam referendis,quæ per tot dies sunt dicta,sufficere. Quemnam igit̃, & inter quos,aut unde ortum sermonem Posthumiane fuisse dicebat? Ita præsto sum indefessus auditor. Tum ille:Declinante,inquit,in uesperũ die,quẽ saturnale festum erat insecuturum,cum Vectius Prætextatus domi conuenire se gestientibus copiam faceret.eò uenerunt Aurelius Symmachus,& Cecinna Albinus,cùm ætate,tum etiam moribus ac studijs inter se cõiunctissimi. Hos Seruius inter grammaticos doctorem recèns professus,iuxta doctrinam mirabilis & amabilis,uerecundè terram intuens, & uelut latẽti similis sequebatur. Quos cum prospexisset,obuiamq; processisset,ac perblande salutauisset,cõuersus ad Furiũ Albinum,q tum fortè cum Auieno aderat,uis' ne(ait)mi Albine cum his q̃s adueniisse peropportune uides,quosq; iure ciuitatis nostræ lumina dixerimus,eam rem de qua inter nos nasci cœperat sermo, communicemus? Quid ni maxime uelim Albinus inquit? Nec em̃ ulla alia de re,quã de doctis quæstionibus colloqui,aut nobis aut his potest esse iucundius. Cumq; cõsedissent,tum Cecinna:Quidnam id sit mi Prætextate,tametsi adhuc nescio,dubitare tamen non debeo,esse scitu optimum.Cum & uobis ad colloquendum causam attulerit,& nos eius expertes esse non sinatis. Atqui scias(inquit)oportet, eum inter nos sermonem fuisse,ut cum dies crastinus festis Saturno dicatis initium dabit,quando Saturnalia incipere dicamus,id est quando crastinum diẽ initium sumere existimemus.Et inter nos quidẽ parua quædam de hac disputatione libauimus:uerum quia te,quicquid in libris latet,inuestigare notius ẽ, q̃ ut per uerecũdiam negare possis, pergas uolo in medium proferre, quicqd de hoc quod quærimus,edoctum tibi comprehensumq; est.

Posthumianus

Decius.

Posthumianus

De principio ac diuisione ciuilis diei. *Caput* .III.

TVm Cecinna: Cum uobis qui me in hunc sermonem adducitis, nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata sunt,aut ignoratio neget,aut obliuio subtrahat,superfluum uideo inter scientes nota proferre. Sed ne quis

quis me existimet dignatione cõsultationis grauari,q̃cquid de hoc mihi tenuis memoria suggesserit,paucis reuoluã. Post hæc cum oẽs paratos ad audiẽdum erectosq; uidisset,ita exorsus est: M. Varro in rerũ humanarũ libro,quẽ de diebus scripsit: Homines,inquit,qui ex media nocte ad proximam mediam noctem his horis uigintiquatuor nati sunt,uno die nati dicunt̃. Quibus ỹbis ita uidetur dierũ obseruationẽ diuisisse,ut qui post solis occasum ante mediam noctem natus sit,illo quẽ nox cõsecuta est: contrà uero qui in sex noctis horis posterioribus nascitur,eo die uideat̃ natus,qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autẽ aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit, eosq; à solis occasu ad solẽ iterũ occidentem, om̃e id medium tempus,unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter: A sole em̃ exorto,ad exortũ eiusdem incipientem, id spatium unius diei nomine uocare. Vmbros uero unũ & eundem diem esse dicere,à meridie ad sequentem meridiẽ. Quod quidẽ(inquit Varro)nimis absurdum est. Nam qui Calẽdis hora sexta apud Vmbros natus est,dies eius natalis uideri debebit,& Calendarũ dimidiatus, & q̃ post Calendas erit,usq; ad horam eius diei sextã. Populum aũt Romanum,ita uti Varro dixit,dies singulos annumerare à media nocte ad mediam proximã, multis argumentis ostenditur. Sacra sunt enim Romana,partim diurna,partim nocturna. Et ea quæ diurna sunt,ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus impenditur. Ad hoc,ritus quoq; & mos auspicandi,eandem esse obseruationem docet. Nã magistratus,quando uno die eis & auspicandũ est,& id agendum,super q̃ processit auspiciũ,post mediã noctem auspicant̃,& post exortum solem agunt,auspicatiq; & egisse eadẽ die dicũtur. Præterea tribuni plebis,quos nullum diẽ integrũ abesse Roma licet,cum post mediã noctem proficiscuntur,& post primam facem ante mediam noctem sequentẽ reuertũtur,non uident̃ abfuisse diem:quoniam ante horã noctis sextã regressi, partem aliquam illius in urbe cõsumunt. Quintũ quoq; Mutium iurisconsultum dicere solitum legi,non esse usurpatã mulierẽ,quæ cùm Calendis Ianuarijs apud uirũ matrimonij causa esse cœpisset,ad diem quartum Calendas Ianuarias sequentes usurpata esset. Nõ enim posset impleri trinoctiũ,quo abesse à uiro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet, quoniã tertiæ noctis posteriores sex horæ,alterius anni essẽt, qui inciperet ex Calendis. Vergilius quoq; id ipsum ostendit,ut hominem decuit poëticas res agentem,recondita atq; operta ueteris ritus significatione:

Torquet(inquit) medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His em̃ uerbis diẽ quem Romani ciuilẽ appellauere, à sexta noctis hora oriri admonet. Idẽ poëta qñ nox quoq; incipiat expressit in sexto. Cum em̃ dixisset:

Hac uice sermonum roseis aurora quadrigis
In medium æthereo cursu traiecerat axem, Mox suggesit uates:
Nox ruit Aenea,nos flendo ducimus horas.

Sed ita obseruãtissimus ciuiliũ definitionũ diei & noctis initia descripsit. Qui dies ita diuidit̃: Primũ tẽpus diei dicit̃ mediæ noctis inclinatio: deinde gallicinium: inde conticiniũ,cum & galli cõticescunt,& homines etiã tum quiescunt: deinde diluculum, id ẽ cum incipit dignosci dies. Inde mane,dum dies clarus.

Exod. Gellio lib. 3. cap. 2. de diei initio.

Mane autē dictum, aut ꝙ ab inferioribus locis, id est à mānibus, exordium lu E
cis emergat, aut (qđ uerius mihi uidet) ab omine boni noīs. Nam & Lanuuini
mane pro bono dicunt: sicut apud nos quoꝙ cōtrarium est immane, ut immā-
nis belua, uel immane facinus, & hoc genus cætera, non pro bono. Deiñ à ma
ne ad meridiē, hoc est ad medium diem. Inde iam suprà uocatur tempus occi-
duum, & mox suprema tēpestas, hoc est diei nouissimum tēpus, sicut exp̄ssum
est in duodecim tabulis: Solis occasus suprema tēpestas esto. Deinde uespera,
qđ à Græcis tractum est. Illi em̄ ἓσπερον à stella hespero dicunt: unde & Hespe-
ria Italia, ꝙ occasui subiecta sit, nominat. Ab hoc tēpore prima fax dicit̄, dein-
de cōcubia, & inde intēpesta, q̄ nō habet idoneum tēpus rebus gerendis. Hæc
est diei ciuilis à Romanis obseruata diuisio. Ergo noctu futura, cum media es- F
se cœpit, auspicium Saturnaliorum erit, quibus diecrastini mos inchoandi est.

Latine dici Saturnaliorum, noctu futura, & diecrastini. Caput .IIII.

HIc cum om̄es quasi uetustatis prōptuarium, Albini memoriam lauda-
uissent, Prætextatus Auienum uidens Furio insusurrātem, qdnam hoc
mi Auiene, inquit, qđ uni Albino indicatum clam cæteris esse uelis?
Tum ille: Moueor quidē autoritate Cecinnæ, nec ignoro errorē in tantā non
cadere doctrinā. Aures tamē meas ista uerborū nouitas pculit, cùm noctu fu-
tura, & diecrastini, magis q̄ futura nocte, & die crastino dicere (ut regulis pla-
cet) maluit. Nam noctu non appellatio, sed aduerbium est. Porro futura, quod
nomen est, non potest cum aduerbio conuenire. Nec dubium est, hoc inter se
esse noctu & nocte, quod diu & die. Et rursus: die, & crastini, non eodem casu G
sunt, & nisi casus idem, nomina in eiusmodi elocutione non iungit. Saturnalio
rum deinde cur malimus c̄ꝑ Saturnalium dicere, opto dignoscere.

Ad hæc cùm Cecinna renidens taceret, & Seruius à Symmacho rogatus es
set, quidnā de his existimaret: Licet, inquit, in hoc cœtu non minus doctrina q̄
nobilitate reuerendo, magis mihi discendū sit c̄ꝑ docendum, fabulabor tamen
Saturnalium. arbitrio iubētis, & insinuabo primùm de Saturnalibus, pòst de cæteris, unde
sit sic eloquendi non nouitas, sed uetustas. Qui Saturnalium dicit, regula in
nititur. Nomina em̄ quæ datiuum pluralem in bus mittunt, nunquam geniti-
uum eiusdem numeri syllaba creuisse patiuntur: sed aut totidem habet, ut moni
libus monilium, sedilibus sedilium: aut una syllaba minus est, ut carminibus car
Saturnaliorū minum, luminibus luminū. Sic ergo Saturnalibus rectius Saturnalium q̄ Sa-
turnaliorum. Sed qui saturnaliorum dicunt, autoritate magnorum muniuntur H
uirorum. Nā & Sallustius ī tertio, Bacchanaliorum ait, & Masurius fastorum
scdo: Vinaliorum, inquit, dies Ioui sacer est, non ut quidam putant Veneri. Et
ut ipsos quoꝙ grāmaticos in testimonium citem, Verrius Flaccus in eo libel-
lo qui Saturnus inscribit̄: Saturnaliorum, inquit, dies apud Græcos quoꝙ fe-
sti habent̄. Et in eodem libro: Dilucidè me, inquit, de constitutione Saturnalio
rum scripsisse arbitror. Item Iulius Modestus de ferijs: Saturnaliorum, inquit,
feriæ. Et in eodē libro: Antias, inquit, Agonaliorum repertorem Numā Pom
Cur autores Saturnaliorū dicere maluerunt q̄ Saturnalium. pilium refert. Hæc tñ, inquies, autoritas quæro an possit aliqua ratione de-
fendi. Planè, quatenus alienum nō est, committi grammaticum cum sua analo
gia, tentabo suspicionibus eruere, quid sit, quod eos solita enuntiatione detor-
se-

A serit, ut mallent Saturnaliorꝫ q̄ Saturnaliū dicere. Ac primum æstimo, ꝙ hæc
noīa q̄ sunt festorꝫ dierꝫ neutralia, carentq̄ numero singulari, diuersæ cōditio
nis esse uoluerunt ab his noībus, q̄ utroq̄ numero figurant̄. Compitalia em̄ et
Bacchanalia, & Agonalia, & Vinalia, & reliqua his similia, festorꝫ dierꝫ noīa
sunt, nec singulariť nominant̄: aut si singulari numero dixeris, non idē significa
bis, nisi adieceris festū: ut Bacchanale festū, & Agonale festū, et reliqua, ut iam
non positiuū sit, sed adiectiuū, qđ Græci ἐπίθετον uocant. Animati sunt ergo ad
faciendā discretionem in genitiuo casu, ut ex hac declinatione exprimerent no-
men solennis diei, sciētes in nōnullis sæpe nominibus datiuo in bus exeūte, ni-
hilominus genitiuū in rum finiri, ut domibus domorꝫ, duobus duorꝫ, ambo-
B bus amborꝫ. Ita & uiridia cùm ἀντὶ ἐπιθέτου accipiunt̄, genitiuū in ium faciunt,
ut uiridia prata, uiridium pratorꝫ. Cū uero ipsam loci uiriditatē significare uo
lumus, uiridiorꝫ dicimus: ut cum dicit̄, formosa facies uiridiorꝫ. Tunc em̄ uiri
dia quasi positiuum ponit̄, nō accidens. Tanta autē apud ueteres fuit licētia hu
ius genitiui, ut Asinius Pollio uectigaliorꝫ frequenter usurpet, quod uectigal
non minus dicat̄ c̄ꝑ uectigalia. Sed & cum legamus: Læuaq̄ ancile gerebat, ta
men & ancilиorꝫ relatum est. Videndum ergo, ne magis uarietas ueteres dele
ctauerit, c̄ꝑ ad amussim uerum sit, festorꝫ dierꝫ nomina sic uocata. Ecce em̄ &
p̄ter solennium dierꝫ uocabula, alia quoq̄ sic declinata repimus, ut præcedens
sermo patefecit, uiridiorꝫ, & uectigaliorum, & ancilиorū. Sed & ipsa festorum
nomina scdm regulā declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro Feriali
um diem ait à ferendis in sepulchra epulis dici. Nō dixit ferialиorū. Et alibi flo
C ralium nō floraliorum ait, cum idē non ludos florales illic, sed ipsum festū Flo
ralia significaret. Masurius etiā secundo fastorum, Liberalium dies, inqt, à pon
tificibus agonium Martiale appellatur. Et in eodē libro: Eā noctem deinceps,
quæ in sequentē diem ꝙ est Lucarium. non dixit lucariorum. Itemq̄ liberaliū
multi dixere, nō liberaliorum. Vnde pronuntiandum est, ueteres indulsisse co
piæ per uarietatem: ut dicebāt exanimos & exanimes, inermes & inermos, tū
hilaros atq̄ hilares. Et ideo certum est, licitò & saturnalium & saturnaliorū di
ci, cùm alterum regula cum autoritate, alterū etsi sola, sed multorū defendit au
toritas. Reliqua autē uerba quæ Auieno nostro noua uisa sunt, ueterum no-
bis sunt testimonijs asserenda. Ennius em̄, nisi cui uidet̄ inter nostræ ætatis po
litiores munditia respuendus, noctu concubia dixit his uerbis: *Noctu.*

D Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti
Mœnia concubia, uigilesq̄ repente cruentant. Quo in loco
animaduertēdum ē, nō solum ꝙ noctu cōcubia, sed etiā qđ qua noctu dixerit.
Et hoc posuit in annalium septimo, in q̄rum tertio clarius q̄dem idem dixit:

Hac noctu filo pendebit Hetruria tota.

Claudius etiā Quadrigarius annal. iij. Senatus autem de noctu conuenire, no
ctu multa domum dimitti. Nō esse ab re puto, hoc in loco id q̄q̄ admonere,
ꝙ decēuiri in. xij. tabulis inusitatissimè nox ꝙ noctu dixerūt. Verba hæc sunt:
Si nox furtum factum sit, si im aliq̄s occisit, iure cæsus esto. In q̄bus uerbis id
etiam notādum est, ꝙ ab eo qđ est is, nō eum casu accusatiuo, sed im dixerunt. *Ex Gellio li-bro 10. ca. 24.*

Sed nec diecrastini à doctissimo uiro sine ueterum autoritate prolatum est,
qui-

de diecraſtini. quibus mos erat,modo diequinti,modo dieqntè, pro aduerbio copulatè dicere. Cuius indiciũ eſt,cp ſyllaba ſcda corripiť quæ natura producitur,cum ſolũ dicitur die. Quod autem diximus,extremam iſtius uocis ſyllabam tum per e, tum per i ſcribi,cõſuetum id ueteribus fuit, ut his literis plerunqꝫ in fine indiſ ferenter uterentur,ſicut priſtinè & priſtini,procliuè procliui. Venit ecce illius Al. Metui. uerſus Pomponiani in mentem, qui eſt ex Atellana quæ *Meuia inſcribitur:

Dies hic ſextus cum nihil egi,die
Quartè moriar fame.

Diepriſtinè eodẽ modo dicebať, qđ ſignificabat die priſtino,id ẽ priore,quod nunc pridie diciť,conuerſo cõpoſitionis ordine,quaſi priſtino die. Nec inficias eo,lectũ apud ueteres die quarto. Sed inueniť hoc de tranſacto, non de futuro poſitũ. Nam Cn. Marius homo impẽſe doctus,in mimiambis pro eo dicit,qđ nudiuſquartus nos dicimus,in his uerſibus: Nuper die quarto ut recordor,& certe aquariũ urceum unicũ domi fregit. Hoc igiť intererit,ut die quarto qui dem de p̃terito dicamus,die aũt quartè de futuro. Verꝫ ne diecraſtini nihil retuliſſe uideamur,ſuppetit Cœlianum illud ex libro hiſtoriarꝫ ſcdo: Si uis mihi æquitatẽ dare,& ipſe cũ cætero exercitu me ſequi,diequinti Romæ in Capitolio curabo tibi cœnã coctam. Hic Symmachus, Cœlius tuus,inqt,& hiſtoriã & uerbũ ex Originibus M. Catonis accepit,apud quem ita ſcriptũ eſt: Igitur dictatorẽ Carthaginenſiũ magiſter equitũ monuit: Mitte Romã mecum equitatũ,diequinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Et Prætextatus: Exiſtimo nõnihil ad demonſtrandã conſuetudinẽ ueterꝫ, etiã & prætoris uerba conferre, qui more maiorꝫ ferias concipere ſolet,quæ appellantur compitalia. Ea uerba hæc ſunt: Dienoni poſt Calendas Ianuarij quiritibus cõpitalia erunt.

De exautoratis obſoletisq; uerbis. Tum recte ac latine dici, mille uerborꝫ eſt, &c. Cap. .V.

Gel.li.1.ca.10. TVm Auienus aſpiciens Seruiũ, Curius, inquit, & Fabritius, & Corũcanus antiqſſimi uiri, uel etiã his antiqores Horatij illi trigemini, planè ac dilucide cũ ſuis fabulati ſunt: neqꝫ Auruncorꝫ, aut Sicanorꝫ, aut Pelaſgorꝫ, q primi coluiſſe in Italia dicunť, ſed ætatis ſuæ uerbis loquebantur. Tu autẽ proinde quaſi cũ matre Euandri nunc loquere. Vis nobis uerba multis iã ſeculis obliterata reuocare: ad quorꝫ congerie p̃ſtanteis quoqꝫ uiros, quorum memoriã cõtinuus legendi uſus inſtruit, incitaſti. Sed antiquitatem uobis placere iactatis, cp honeſta,& ſobria,& modeſta ſit. Viuamus ergo moribus p̃teritis, p̃ſentibus uerbis loquamur. Ego em̃ id qđ à C. Cæſare excellẽtis ingenij ac prudẽtiæ uiro, in primo de analogia libro ſcriptũ eſt, habeo ſemp in memoria atqꝫ in pectore, ut tanq̃ ſcopulũ, ſic fugiã infreqẽs atqꝫ inſolens uerbũ. Mille deniqꝫ uerborꝫ taliũ eſt, q̃ cum in ore priſcæ autoritatis crebro fuerint, exautorata tñ à ſequenti ætate repudiataq; ſunt. Horꝫ copiã proferre nunc poſſem, ni tẽpus iam noctis propinquãtis neceſſariæ diſceſſionis nos admoneret.

Mille uerborum ẽ ex Gelio li.1.ca. 16. Bona ẏba quæſo, Prætextatus morali(ut aſſolet)grauitate ſubiecit, ne inſolenter parentis artiũ autiqtatis reuerẽtiam uerberemus, cuius amorẽ tu quoqꝫ dum diſſimulas, magis prodis. Cum enim dicis, mille uerborꝫ eſt, qd aliud ſermo tuus niſi ipſam redolet uetuſtatẽ? Nam licet M. Cicero in oratione, quam pro Milone concepit, ita ſcriptum reliquerit: Ante fundum Clodij quo in fundo

A do propter inſanas illas ſubſtructiones, facilè mille hominũ uerſabať ualentiũ: non uerſabanť, qđ in libris minus accuratè ſcriptis reperiri ſolet. Et in ſexta in Antoniũ: Quis unq̃ in illo Iano inuẽtus eſt, q L. Antonio mille nummûm ſeret expenſum? Licet Varro quoqꝫ eiuſdem ſeculi homo in ſeptimodecimo humanarꝫ dixerit: Plus mille & centum annorꝫ eſt, tamen fidutiam ſic cõponendi, nõ niſi ex antecedentium autoritate ſumpſerunt. Nam Quadrigarius in tertio annaliũ ita ſcripſit: Ibi occiditur mille hoim. Et Lucilius in tertio ſatyrarũ:

Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum. Alibi uero etiã declinationẽ huius nominis executus eſt. Nã in decimoquinto libro ita dicit:

Hunc milli paſsûm qui uicerit atqꝫ duobus,
Campanus ſonipes ſuccuſſor nullus ſequetur
B Maiori ſpatio diuerſus uidebitur ire. Idem in libro nono:
Tu milli nummûm potes uno quærere centum.

Milli paſsûm dixit, pro mille paſſibus: & milli nummûm dixit, pro mille nummis: aperteq; oſtendit, mille & uocabulum eſſe, & ſingulari numero dici, & caſum etiam capere ablatiuum, eiusq; pluratiuum eſſe milia. Mille enim non ex eo ponitur quod Græcè χίλια dicuntur, ſed quod χιλιάς. Et ſicut una chilias & duæ chiliades, ita unum mille, & duo milia ueteres certa atque directa ratione dicebant. Et heus tu? his ne tam doctis uiris quorum M. Cicero, & Varro imitatores ſe gloriantur, adimere uis in uerborum comitijs ius ſuffragandi, & tanquã ſexagenarios maiores de ponte deijcies? Plura de hoc diſſereremus, ni
C nos inuitos ab inuito diſcedere hora cogeret. Sed ultis ne diẽ ſequentem, quẽ omnes plericqꝫ abaco & latrunculis cõterunt, nos iſtis ſobrijs fabulis à primo lucis in cœnæ tempus, ipſam quoqꝫ cœnam non obrutam poculis, non laſciuientem ferculis, ſed quæſtionibus doctis pudicam, & mutuis ex lectione relationibus exigamus? Sic em̃ ferias præ oĩi negotio fœtas commodi ſenſerimus, non animum(ut dicitur)remittẽtes: nam remittere(inquit Muſonius) animum quaſi amittere eſt, ſed demulcentes eum paulùm, atque laxãtes iucundis honeſtisq; ſermonũ illectationibus. Quod ſi ita decernitis, dijs penatibus meis huc conueniendo gratiſſimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus, qui quidem ſe dignum hoc conuentu meminerit, ſodalitatem hanc, uel ipſum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad perfectionẽ cœtus deſideretur, inuitandos ad
D eundem congreſſum conuictumq; cenſeo Flauianum, qui quanto ſit mirando uiro & uenuſto patre præſtantior, non minus morum ornatu uitæq; grauitate, q̃ copia profundæ eruditionis aſſeruit: ſimulq; Poſthumianum, qui ſorum defenſionum dignatione nobilitat: & Euſtachium, qui tantus in omni philoſophiæ genere eſt, ut ſolus nobis repræſentet trium philoſophorum ingenia, de quibus noſtra antiquitas gloriata eſt. Illos dico, quos Athenienſes quondam ad ſenatum legauere, impetratum uti multam remitteret, quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi uaſtationem. Ea multa fuerat talentûm ferè qngentûm. Erãt iſti philoſophi Carneades ex Academia, Diogenes ſtoicus, Critolaüs peripateticus, quos ferunt ſeorſum quenqꝫ oſtentandi gratia, per celeberrima urbis loca, magno hominũ conuẽtu diſſertaſſe. Fuit(ut relatum eſt)facundia Carneades uiolẽta & rapida, ſcita et tereti Critolaüs, modeſta Diogenes & ſobria.

Gellius libro 18.cap.2.

Gellius libro 7.cap.14.

Sed

Sed in ſenatū introducti interprete uſi ſunt Cæcilio ſenatore. At hic noſter cū E
ſectas omneis aſſecutus,ſed probabiliorē ſecutus ſit,oīaq; hæc inter Græcos
gña dicēdi ſolus impleat,int nos tñ ita ſui locuples interpres eſt, ut neſcias qua
lingua facilius uel ornatius expleat operā diſſerendi. Probauere oēs Q. Au-
relij iudiciū,q̄ edecumatos elegit ſodales:atq; his ita cōſtitutis,primū à Præ-
textato ſimul,deinde à ſe diſcedentes,domum quiſq; ſuam regreſſi ſunt.

De origine ac uſu prætextæ,& quomodo hæc in uſum tranſierit nominis,inibiq; de alioꝝ quorundam nominum propriorum origine. Caput .VI.

POſtero die ad ædes Vectij matutini oēs,inter q̄s pridie cōuenerat,af-
fuerunt:quibus Prætextatus in bibliothecā receptis,in qua eos opperi-
ebatur,p̄clarum,inq̃t,diem mihi fore uideo,cum & uos adeſtis,& affu- F
turos ſe illi q̄s ad conuentus noſtri ſocietatē rogari placuit,ſpoponderunt. Soli
Poſthumiano antiqor uiſa eſt inſtruendarꝝ cura defenſionū,in cuius abnuen-
tis locum,Euſebiū Graia & doctrina & facundia clarū rhetorē ſurrogaui:inſi-
nuauiq; oīibus,ut ab exorto die,ſe nobis indulgerent:quandoquidem nullis
hodie officijs publicis occupari fas eſſet. Togatus certe,uel trabeatus,paluda-
tus ue,ſeu p̄textatus,hac die uidetur nullus. Tum Auienus,ut ei interpellā
di mos erat:Cum ſacrum mihi,ait,ac reip. nomen Prætextate tuum inter uoca
bula diuerſi habitus refers,admoneor non ludicræ(ut extimo)quæſtionis. Cū
eī ueſtitus togæ,uel trabeæ,ſeu paludamenti,nullū de ſe ꝓprij nominis uſum
fecerit, quæro abs te, cur hoc de ſolo p̄textæ habitu uſurpauerit uetuſtas, aut
huic nomini quæ origo cōtigerit? Inter hæc Auieni dicta,Flauianus & Euſta G
chius,par inſigne amicitiæ, ac minimo pòſt Euſebius ingreſſi,alacriorem fecere
cœtum:acceptaq; ac reddita ſalutatione,cōſederunt:ꝓcontantes, quidnā offen-
derint ſermocinationis. Tum Vectius,ꝓpportunè affuiſtis mihi,inquit,aſſer
torem quærenti. Mouet eī mihi Auienus noſter mei nominis quæſtionē,&
ita originem eius flagitat,tanq; fides ab eo generis exigenda ſit. Nam cum nul
lus ſit q̄ appelletur ſuo noīe uel togatus,uel trabeatus,uel paludatus,cur Præ-
textatus nomen habeatur,poſtulat in medium proferri. Sed & cū poſti inſcri-
ptum ſit Delphici tēpli, & unius è numero ſeptē ſapientū eadē ſit iſta ſentētia,
γνῶθι σεαυτὸν,quid in me ſcire exiſtimādus ſim, ſi nomē ignoro,cuius mihi nunc
& origo & cauſa dicenda eſt? Tullus Hoſtilius rex Romanorꝝ tertius, de-
Prætextæ q̄ fuerit origo, et quō uſurpari cœperit à pueris. bellatis Hetruſcis,ſellam curulem,lictoresq;,& togam pictam, atq; prætextā, H
quæ inſignia magiſtratuum Hetruſcorꝝ erant, primus ut Romæ haberentur,
inſtituit. Sed prætextam illo ſeculo puerilis nō uſurpabat ætas. Erat eī ut cæ-
tera quæ enumeraui,honoris habitus. Sed poſtea Tarquinius Demarati exu-
lis Corinthij filius Priſcus,quem quidam Lucumonem uocitatum ferunt, rex
tertius ab Hoſtilio,quintus à Romulo,de Sabinis egit triumphū. Quo bello
filiū ſuum,annos quatuordecim natū,q; hoſtem manu percuſſerat,& pro con
cione laudauit,& bulla aurea prætextaq; donauit,inſigniēs puerꝝ ultra annos
fortem,præmijs uirilitatis & honoris. Nam ſicut prætexta magiſtratuum,ita
bulla geſtamen erat triumphātium,quam in triumpho præ ſe gerebant,inclu-
ſis intra eā remedijs,quæ crederent aduerſus inuidiam ualentiſſima. Hinc de-
ductus mos,ut prætexta & bulla in uſum puerorum nobilium uſurparent,ad
omē

omen & uota cōciliandæ uirtutis,ei ſimilis,cui primis in annis munera iſta ceſ
ſerunt. Alij putāt eundē Priſcum,cum is ſtatum ciuium ſolertia,puidi prin
A cipis ordinaret, cultum quoq; ingenuorꝝ pueroꝝ inter p̄cipua duxiſſe,inſtitu
iſſeq;,ut patritij bulla aurea cum toga cui purpura prætexitur,uterentur,dun-
taxat illi,quorum patres curulem geſſerant magiſtratum. Cæteris aūt,ut præ-
texta tātum uterent indultum:ſed uſq; ad eos,quorum parentes equo ſtipēdia
iuſta meruiſſent. Libertinis uero nullo iure uti prætextis licebat,ac multo mi
nus peregrinis,q̄bus nulla eſſet cum Romanis neceſsitudo. Sed poſtea liberti
norum quoq; filijs prætexta conceſsa eſt,ex cauſa tali quam M. Lælius augur
refert,qui bello punico ſecundo duumuiros dicit ex ſenatuſcōſulto,propt mul
ta prodigia,libros Sibyllinos adiſſe:& inſpectis his nūtiaſſe in Capitolio ſup-
B plicandum,lectiſterniumq; ex collata ſtipe faciēdum,ita ut libertinæ quoq;,q̄
longa ueſte uterētur,in eam rem pecuniā ſubminiſtrarent. Aucta igitur obſe-
cratio,pueris ingenuis,itēq; libertinis, ſed & uirginibus patrimis matrimiſq;
pronuntiantibus carmen. Ex quo conceſsum,ut libertinorꝝ quoq; filij,q̄ ex iu
ſta dūtaxat matrefamiliās nati fuiſsent:togā prætextam,& lorum in collo pro
bullæ decore geſtarēt. Verrius Flaccus ait:Cum populus Ro. peſtilentia labo
raret,eſsetq; reſpōſum,id accidere,q; dij deſpicerētur,anxiam urbem fuiſse,qa
non intelligeret oraculū:eueniſseq;,ut Circēſium die,puer de cœnaculo pom-
pam ſupnè deſpiceret,& patri referret, q̄ ordine ſecreta ſacrorum in arca pilen
ti cōpoſita uidiſſet. Qui cum rem geſtam ſenatui nuntiaſset,placuiſse uelari lo-
ca ea quà pōpa ueheretur,atq; ita peſte ſedata,puerꝝ qui ambiguitatē ſortis ab
C ſoluerat,togæ & prætextæ uſum munus impetrauiſse. Vetuſtatis p̄tiſsimi re-
ferunt,in raptu Sabinarꝝ,unam mulierꝝ nomine Herſiliam, dum adhæreret fi
liæ,ſimul raptam. Quam cum Romulus Hoſto cuidam ex agro Latino,qui in
aſylum eius cōfugerat, uirtute conſpicuo uxorem dediſſet,natum ex ea puerꝝ,
anteq; ulla alia Sabinarꝝ partum ederet,eumq;,q; primus eſset in hoſtico pro
creatus,Hoſtum Hoſtiliū à matre uocitatum,& eundē à Romulo bulla aurea
ac prætexta inſignibus honoratum. Is eī cum raptas ad conſolandum uocaſ-
ſet,ſpopōdiſse fertur,ſe eius infanti,quæ prima ſibi ciuem Romanam eſset eni
xa,illuſtre munus daturꝝ. Nonnulli credunt ingenuis pueris attributū,ut cor-
dis figuram in bulla ante pectus annecterent,quam inſpicientes,ita demum ſe
homines cogitarēt,ſi corde præſtarent. Togam quoq; prætextā his additam,
D ut ex purpuræ rubore,ingenuitatis pudore regerentur.

Diximus unde prætexta,adiecimus & cauſas quibus exiſtimat cōceſsa pu- *Prætexta quō in uſum nomi-nis tranſierit. Ex Gellio lib. I. cap. 23.*
eritiæ. Nunc idem habitus quo argumento tranſierit in uſum nominis,paucis
explicādum eſt. Mos antea ſenatoribus fuit,iu curiā cum prætextatis filijs
introire. Cum in ſenatu res maior quæpiam conſultaretur,eaq; in diem poſte
rum prolata eſset,placuit ut hanc rem,ſuper qua tractauiſsent,ne quis enuntia
ret,priusq̄ decreta eſset. Mater Papyrij pueri,qui cum parente ſuo in curia fu
erat,p̄contatur filium,quidnam in ſenatu egiſsent patres. Puer reſpondit,tacē-
dum eſse,neq; id dici licere. Mulier ſit audiendi cupidior,ſecretum rei,& ſilen
tium pueri,animumq; eius ad exqrendum euerberat. Quærit igitur cōpreſsi-
us uiolentiusq;. Tum puer urgente matre,lepidi atq; feſtiui mendacij conſiliū
capit.

capit. Actū in ſenatu dixit, utrū uideretur utilius magisq; ex rep. eſſe, unus ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eſſet. Hoc illa ut audiuit, animo cōpaueſcit, domo trepidans egredit, ad cæteras matronas affert. Poſtridieq; ad ſenatum copioſæ matrūfamiliâs cateruæ cōfluunt, lachrymantes atq; obſecrantes orant, una potius ut duobus nupta fieret, q̄ uni duæ. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierū intemperies, & quid ſibi poſtulatio iſthæc uellet, mirabant: & nō ut paruæ rei prodigium, illā uerecundi ſexus impudicā inſaniā paueſcebant. Puer Papyrius publicū metum demit. Nam in mediū curiæ progreſſus, qd ipſi mater audire inſtitiſset, qd matri ipſe ſimulaſſet, ſicuti fuerat, enarrat. Senatus fidem atq; ingeniū pueri exoſculat, conſultumq; facit, uti poſthac pueri cum patribus in curiā non introëant, p̄ter illum unum Papyriū, eiq; puero poſtea cognomentū honoris gratia, decreto inditū Prætextatus, ob tacendi, loquēdiq; in p̄textata ætate prudentiā. Hoc cognomentū poſtea familiæ noſtræ in nomē hæſit. Non aliē dicti Scipiones, niſi q̄ Cornelius, q̄ patrem luminibus carentē pro baculo regebat, Scipio cognoīatus, nomē ex cognomine poſteris dedit. Sic Meſſala tuus Auiene, dictus cognomento Valerij Maximi, q̄ poſtq̄ Meſſanam urbem Siciliæ nobiliſsimā cepit, Meſſala cognominatus eſt. Nec mirū ſi ex cognominibus nata ſunt noīa, cū cōtrà & cognomina ex ꝓprijs ſint tracta noībus, ut ab Aemilio Aemilianus, à Seruio Seruilianus. Hic ſubiecit Euſebius: Meſſala & Scipio, alter de pietate, de uirtute alter, ut refers, cognomēta reperunt. Sed Scropha & Aſina, q̄ uiris nō mediocribus cognomēta ſunt, uolo dicas unde cōtigerint, cū contumeliæ q̄ honori propiora uideant. Tum ille: Nec honor, nec iniuria, ſed caſus fecit hæc nomina. Nā Aſinæ cognomētum Cornelijs datū eſt, qm̄ princeps Corneliæ gentis empto fundo, ſeu filia data marito, cū ſponſores ab eo ſolenniē poſcerent, aſinā cum pecuniæ onere produxit in forū, quaſi pro ſpōſoribus p̄ſens pignus. Tremellius uero, Scropha cognominatus eſt euētu tali: Is Tremellius cum familia atq; liberis in uilla erat, ſerui eius cū de uicino ſcropha erraret, ſurreptā conficiunt. Vicinus, aduocatis cuſtodibus, oīa circūuenit, ne quà hæc efferri poſsit, iſq; ad dn̄m appellat reſtitui ſibi pecudē. Tremellius qui ex uillico rem cōperiſset, ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat, ſup̄ quos uxor cubabat. Quæſtionem uicino p̄mittit. Cum uentum eſt ad cubiculum, uerba iurationis cōcipit, nullam eſse in uilla ſua ſcrophā, niſi illam (inquit) quæ in centonibus iacet, lectulū monſtrat. Ea facetiſsima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomē dedit.

Scipionum nomen unde.

Meſſala.

Aſina.

Scropha.

De Saturnaliorū origine ac uetuſtate, ubi & alia quædā obiter perſtringuntur. Cap. .VII.

DVm iſta narrantur, unus è famulitio, cui prouincia erat admittere uolentes dominum conuenire, Euangelum adeſse nuntiat cum Dyſario, qui tunc Romæ præſtare uidebantur cæteris medendi artem profeſſis. Corrugato indicauere uultu plericq; de cōſidentibus, Euangeli interuētum otio ſuo inamœnū, minusq; placido conuētui cōgruentem. Erat enim amarulenta dicacitate, & lingua proternè mordaci, procax, ac ſecurus offenſarū, quas ſine delectu chari uel nō amici in ſe paſsim uerbis odia ſerētibus prouocabat. Sed Prætextatus, ut erat in oīes æquè placidus ac mitis, ut admitterētur miſſis obuijs imperauit, quos Horus ingredientes commodùm conſecutus comitabat, uir

tabatur, uir corpore atq; animo iuxtà ualidus: q̄ pòſt inter pugiles palmas, ad philoſophiæ ſtudia migrauit, ſectāq; Antiſthenis & Cratetis atq; ipſius Diogenis ſecutus, inter cynicos nō incelebris habebat. Sed Euangelus poſtq̄ cœtū tantum aſſurgentē ſibi ingreſſus offendit, caſus ne, inq̄t, hos oīes ad te Prætextate contraxit, an altius quiddā, cui remotis arbitris opus ſit, cogitaturi ex diſpoſito cōueniſtis? Qd̄ ſi ita eſt ut exiſtimo, abibo potius, q̄ me ueſtris miſcebo ſecretis, à q̄bus me amouebit uoluntas, licet fortuna feciſſet irruere. Tum Vectius, q̄uis ad oīem patientiā conſtanter animi tranq̄llitate firmus eſſet, nōnihil tn̄ conſultatione tam proterua motus, ſi aut me (inquit) Euāgele, aut hæc innocentiæ lumina cogitaſſes, nullū inter nos tale ſecretū opinareris, qd̄ non uel tibi, uel & uulgo fieri dilucidum poſſet: q̄a neq; ego ſum immemor, nec horū quenq̄ inſcium credo ſancti illius p̄cepti philoſophiæ: Sic loquendū eſſe cū hominibus, tanq̄ dijs audiāt: ſic loquēdum cum dijs, tanq̄ homines audiant. Cuius ſcda pars ſancit, ne qd à dijs petamus, qd̄ uelle nos indecorū ſit hominibus cōfiteri. Nos uero, ut et honorē ſacris ferijs haberemus, & uitaremus tamē torporem feriādi, atq; otium in negotiū utile uerteremus, cōuénimus, diē totum doctis fabulis uelut ex ſymbolo cōferendis daturi. Nam ſi p̄ ſacra ſolennia riuos deducere religio nulla prohibet, ſi ſalubri fluuio merſare oues fas & iura permittunt, cur non religionis honor putet, dicare ſacris diebus ſacrū ſtudium literarū? Sed q̄a uos quoq; deorū aliq̄s nobis additos uoluit, facite, ſi uolentibus uobis erit, diem cōmunibus & fabulis & epulis exigamus, quibus ut oēs houbis erit, diem cōmunibus & fabulis & epulis exigamus, quibus ut oēs hodie qui p̄ſentes ſunt acqeſcant, impetratū teneo. Tunc ille: Superuenire fabulis non euocatos, haud equidē turpe exiſtimat: uerū ſponte irruere in conuiuium alijs p̄paratum, nec ab Homero ſine nota, uel in fratre memoratū eſt. Et uide ne nimium arrogāter tres tibi uelis Menelaos cōtigiſſe, cum illi tāto regi unus euenerit. Tum oīes Prætextatū iuuātes orare, blādeq; ad commune inuitare conſortium: Euāgelum qdem ſæpius & maxime, ſed nonnunq̄ & cum eo pari inter ingreſſos. Inter hæc Euāgelus petitu oīum temperatus, M. Varronis, inquit, librum uobis arbitror non ignotū ex ſatyris Menippeis, qui inſcribitur: Neſcis quid ueſp̄ ſerus uehat. in quo conuiuarū numerū hac lege definit, ut ne que minor q̄ Gratiarū ſit, neq; q̄ Muſarū numeroſior. Hic uideo excepto rege cōuiuij, tot uos eſſe quot ſunt muſæ. Quid ergo p̄fecto numero quæritis ad iudiciēdos? Et Vectius: Hoc, inq̄t, præſentia ueſtra nobis p̄ſtabit, ut & muſas impleamns & Gratias, quas ad feſtum deorū oīum principis æquum eſt cōuenire. Quum igitur conſediſſent, Horus Auienum intuēs, quem familiarius frequentare ſolitus erat: In hoc, inquit, Saturni cultu, quem deorū principem dicitis, ritus uidetur ab Aegyptiorū religioſiſſima gente, in arcana templorū, uſq; ad Alexandri Macedonis occaſum defuiſſe: poſt quem tyrannide Ptolemæorum preſſi, hos quoq; deos in cultum recipere, Alexandrinorū more, apud q̄s præcipue colebantur, coacti ſunt. Ita tamen imperio paruerunt, ut non oīno religionis ſuæ obſeruata cōfunderent. Nam quia nunq̄ fas fuit Aegyptijs, pecudibus aut ſanguine, ſed precibus & thure ſolo placare deos, his autē duobus aduenis hoſtiæ erant ex more mactādæ, fana eorum extra pomœrium locauerunt, ut & illi ſacrificij ſolenni ſibi cruore colerent, nec tamē urbana templa pe

Gell. li. 13. cap. .11. de numero conuiuarum.

cudum more polluerentur. Nullum itaq; Aegypti oppidum intra muros suos aut Saturni aut Serapis fanum recepit: Horæ alteræ uix ægreq; à uobis admissum audio, Saturnum ÿo uel maximo inter cæteros honore celebratis. Si ergo nihil est, qđ me hoc scire, phibeat, uolo in medium proferat. Hic Auienus in Prætextatum expectationem cõsulentis remittens, licet oẽs, ait, q adsunt, pari doctrina polleant, sacrorũ tamen omium Vectius unice conscius, potest tibi & originem cultus, qui huic deo pendit, & causam festi solennis aperire. Qđ cum Prætextatus in alios refundere tentasset, oẽs ab eo impetrauerunt, ut ipse dissereret. Tunc ille silentio facto, ita exorsus est:

Saturnaliorũ origo.

Saturnaliorũ originem illã mihi in medium proferre fas est, non q̃ ad arcanam diuinitatis naturã referẽ, sed quæ aut fabulosis admista differit, aut à physicis in uulgus aperit Nam occultas & manãtes ex meri ueri fonte rationes, ne in ipsis qdem sacris enarrari pmittitur. Sed si quis illas assequitur, continere intra conscientiã tectas iubetur. Vnde quæ scire fas est, Horus noster licebit mecum recognoscat. Regionem istam, quæ nunc uocatur Italia, regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinus Protarchum Trallianum secutus tradit) cum Camese æquè indigena terrã hanc ita participata potentiã possidebat, ut regio Camese ne, oppidum Ianiculum uocitaretur. Pòst ad Ianum solum regnum redactum est, qui credit geminã faciem p̃tulisse, ut quæ ante, quæq; post tergum essent, intueret. Qđ procul dubio ad prudẽtiam regis solertiamq; referendũ est, q & præterita nosset, & futura prospiceret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinitatis scilicet aptissimæ comites, apud Romanos colunt. Hic igit Ianus, cum Saturnum classe puectum excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiã ruris, ferũ illum & rudẽ ante fruges cognitas uictum in melius redegisset, regni eum societate munerauit. Cum primus quoq; æra signaret, seruauit & in hoc Saturni reuerentiã, ut qm̃ ille naui fuerat aduectus, ex una qdem parte sui capitis effigies, ex altera uero nauis exprimeret, quo Saturni memoriã etiã in posteros propagaret. Aes ita fuisse signatum, hodieq; intelligitur in aleæ lusu, cum pueri denarios in sublime iactantes, capita aut nauim, lusu teste uetustatis, exclamant. Hos unà concordes regnasse, uicinaq; oppida opera cõmuni condidisse, præter Maronem qui refert, Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomẽ, etiam illud in prõptu est, q posteri quoq; duos eis continuos menses dicarunt, ut December sacrum Saturni, Ianuarius alterius uocabulũ possideret. Cum inter hæc subito Saturnus non cõparuisset, excogitauit Ianus honorẽ eius augmentum. Ac primùm terram omem ditioni suæ parẽtem, Saturniam nominauit. Aram deinde cum sacris tanq; deo condidit, quæ Saturnalia nominauit. Tot seculis Saturnalia præcedũt Romanæ urbis ætatem. Obseruari igitur eum iussit maiestate religiõis, quasi uitæ melioris autorem. Simulacrum eius indicio est, cui falcem insigne messis adiecit. Huic deo insertiones surculorũ, pomorumq; educationes, & omium eiuscemodi fertilium tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiã cum rem diuinam ei faciunt, sicis recentibus coronant, placentasq; mutuò mittãt, mellis & fructuum reptorem Saturnum extimãtes. Hunc Romani etiam Sterculium uocant, q prius stercore fœcũditatem agris comparauerit. Regni eius tẽpora felicissima feruntur, cùm propter rerum copiam, tum etiam q non dum

Saturnaliorũ causa una.

dum quisq; seruitio uel libertate discriminabat. Quæ res intelligi potest, q Saturnalibus tota seruis licentia pmittit. Alia Saturnaliorũ causa sic tradit. Qui erãt ab Hercule in Italia relicti (ut qdam ferunt) irato, q incustoditũ fuisset armentũ, ut nõnulli extimant, cõsultò eos relinquente, ut arã suam atq; ædem ab incursionibus tuerent: ij ergo cum à latronibus infestarent, occupato edito colle, Saturnios se noiauerunt, q antè nomine etiã idem collis uocabatur. Et qa se eius dei senserunt noie ac religione tutos, instituisse Saturnalia ferunt, ut agrestes uicinorũ animos, ad maiorẽ sacri reuerentiã, ipsa indicti festi obseruatio uocaret. Nec illã causam q̃ Saturnalibus assignat ignoro, qđ Pelasgi (sicut Varro memorat) cùm sedibus suis pulsi, diuersas terras petissent, cõfluxerunt pleriq; Dodonũ: & incerti quibus adhærerent locis, eiusmodi accepere responsum:

Alia eorũdem causa.

Tertia causa.

Στείχετε μαιόμενοι σὺν ἐλλοπὶ σατόεντα δῖαν
Ἡσπερογενέων κοτύλην ὃν νᾶσον ἔχετε·
Αἷς ἀναμιχθέντες ἑκάτην ἐπέμψατε φοίβῳ,
καὶ κεφαλὰς ἀντὶ κεφαλῆς τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Acceptaq; sorte, cum Latiũ post errores plurimos appulissent, in lacu Cutuli ensiũ natam insulã deprehenderunt. Amplissimus em̃ cespes, siue ille cõtinens limus, seu paludis fuit, coacta cõpage, uirgultis & arboribus in syluæ licentiam cõptus, iactãtibus p omẽ mare fluctibus uagabat, ut fides ex hoc etiã Delo facta sit, q̃ celsa mõtibus, uasta cãpis, tñ p maria migrabat. Hoc igit miraculo deprehenso, has sibi sedes p̃dictas eẽ didicerũt: uastatisq; Siciliẽsibus incolis, occupauere regionẽ, decima p̃dæ scdm rñsum Apollini cõsecrata, erectis Diti sacello, & Saturno ara: cuius festũ saturnalia noiauerũt. Cũq; diu hũanis capitibus Ditẽ, & uirorũ uictimis Saturnũ placare se crederẽt, ppter oraculũ in q̃ erat:

Al. Cutiliæ.

καὶ κεφαλὰς ἀντὶ κεφαλῆς τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα,

Herculẽ ferũt postea cum Geryonis pecore p Italiã reuertentem suasisse illorũ posteris, ut faustis sacrificijs infausta mutarent: inferẽtes Diti, nõ hoim capita, sed oscilla ad humanã effigiẽ arte simulata: & aras Saturnias, non mactãdo uiros, sed accensis luminibus excolẽtes, qa non solum uirũ, sed & lumina φῶτα significant. Inde mos p Saturnalia missitandis cereis cœpit. Alij cereos non ob aliud mitti putant, q̃q; p hoc principe, ab incomi & tenebrosa uita, quasi ad lucem & bonarũ artiũ scientiã editi sumus. Illud quoq; in literis inuenio, p cũ multi occasione Saturnaliorũ per auaritiã à clientibus ambitiose munera exigerent, idq; onus tenuiores grauaret, Publicius trib. pl. tulit, ut non nisi cerei diti oribus missitarent. Hic Albinus Cecinna subiecit: Qualẽ nunc pmutationem sacrificij Prætextate memorasti, inuenio postea cõpitalibus celebratã, cũ ludi p urbem in compitis agitabant, restituti scilicet à Tarquinio Superbo Laribus ac Maniæ ex responso Apollinis, quo p̃ceptum est, ut pro capitibus, capitibus supplicaret. Idq; aliq; diu obseruatũ, ut pro familiariũ sospitate pueri mactarent Maniæ deæ matri Lariũ. Quod sacrificij genus, Iunius Brutus consul pulso Tarquinio aliter constituit celebrandũ. Nam capitibus allij & papaueris supplicari iussit, ut respõso Apollinis satisfieret de nomine capitũ, remoto scilicet scelere infaustæ sacrificatiõis. Factumq; est, ut effigies Maniæ suspẽsæ pro singulorũ foribus, periculum si qđ immineret familijs, expiarẽt. Ludosq; ipsos

Quæ origo mittendis cereis.

Maniæ deæ sacra.

Al. familiarũ.

ex uijs compitoꝝ in quibus agitabantur, compitalia appellitauerunt. Sed per- E
age cætera. Tunc Prætextatus: Bene & opportune similis emendatio sacrificiorum relata est. Sed ex his causis quæ de origine huius festi relatæ sunt, appa-
Saturnaliorũ uetustas. ret Saturnalia uetustiora esse urbe Romana: adeo, ut ante Romam in Græcia hoc solenne cœpisse, L. Accius in annalibus suis referat his uerbis:

Maxima pars Graiûm Saturno & maximæ Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis.
Cumq́ diem celebrant, per agros urbesq́ ferè omnes
Exercent epulis læti, famulosq́ procurant
Quisq́ suos, nostriq́ itidem, & mos traditus illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem. F

De templo Saturni, deq́ his quæ in huius æde aut imagine uisuntur. & quo modo intelligenda sint ea, quæ de hoc deo fabulose dici consuerunt. Caput .VIII.

Saturni tẽplũ NVnc de ipso dei templo pauca referenda sunt. Tullũ Hostiliũ cũ bis de Albanis, de Sabinis tertiò triũphasset, inuenio fanũ Saturno ex uoto cõsecrasse, & Saturnalia tunc primũ Romæ instituta. Quis Varro libro sexto q̃ est de sacris ædibus, scribat ædẽ Saturni ad foꝝ faciendum locasse L. Tarqnium regẽ, Titũ uero Largium dictatorẽ Saturnalibus eã dedi casse. Nec me fugit, Gelliũ scribere senatũ decrẽsse, ut ædes Saturni fieret, eiq́ rei L. Furium tribunum militum p̃fuisse. Habet arã, & ante se cœnaculũ. Illic
Aedes Saturni quare ærarium. Græco ritu capite opto res diuina fit: q̃a primò à Pelasgis, pòst ab Hercule ita eam à principio factitatã putant. Aedẽ uero Saturni ærariũ Romani esse uo G
Georg. 1. luerunt, q̃ tẽpore q̃ incoluit Italiã, fertur in eius finibus nullum esse furtum cõmissum, aut q̃a sub illo nihil erat cuiusq̃ priuatum, Nec signare solum, aut partiri limite cãpum Fas erat, in mediũ quærebãt, ideo apud eum locarẽt populi pecunia cõmunis, sub quo fuissent cunctis uniuersa cõmunia. Illud nõ omiserim, Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis suppositos, qm̃ ab eius cõ
memoratione ad nostrã ætatẽ historia elata, & quasi uocalis est: antè uero, mu
Tritones cur ĩ æde Saturni. ta & obscura & incognita, qd̃ testant̃ caudæ Tritonum humi mersæ & abscõditæ. Cur aũt Saturnus ipse in compedibus uisat̃, Verrius Flaccus causam se
Saturnus cur laneos habeat pedes. ignorare dicit, ueꝝ mihi Apollodori lectio suggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait p̃ annum laneo uinculo, & solui ad diẽ sibi festum, id est mense hoc Decẽbri. Atq́ inde prouerbium ductum: Deos laneos pedes habere. Signifi-
cari uero decimo mense semẽ in utero animatum in uitam grandescere, qd̃ do H
nec erumpat in lucẽ, mollibus naturæ uinculis detinet̃. Est porrò idem κρόνος & χρόνος. Saturnum em̃ inquantũ mythici fictionibus distrahunt, intantũ physici ad quandã ueri similitudinẽ reuocãt. Hunc aiũt abscidisse Cælij patris pudenda, q̃bus in mare deiectis, Venerẽ procreatam: quæ à spuma unde coaluit, ἀφροδίτη nomen accepit. Ex quo intelligi uolunt, cum chaos esset, tẽpora non fuisse. Siqdem tempus est certa dimensio, q̃ ex cœli conuersione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ipso natus putat̃ κρόνος, qui (ut diximus) χρόνος est. Cumq́ semina rerꝝ omium post cœlum gignendarꝝ de cœlo fluerent, & elementa uniuersa, quæ mundo plenitudinẽ facerent, ex illis seminibus funderent̃: ubi mundus omibus suis partibus mẽbrisq́ perfectus est, certo iam tẽpore finis factus est pro

est procedẽdi de cœlo semina ad elementoꝝ conceptionẽ: q̃ppe q̃ iam plena fu
A erãt, p̃creata. Aĩalium uero æternã propagationem ad Venerẽ gñandi facultas ex humore trãslata est, ut p̃ coitũ maris fœminæq́ cuncta deinceps gignerent̃.

Propter abscissoꝝ pudẽdoꝝ fabulã, etiam nr̃i eum Saturnum uocitarunt, παρὰ τὸ σάθον, qd̃ mẽbrum uirile declarat, ueluti Sathunnum. Vnde satyros etiã ueluti sathunos (q̃ sint in libidinẽ proni) appellatos opinãtur. Falcem ei q̃dam putant attributam, q̃ tempus omia metat, execet, & incidat. Hunc aiunt filios suos solitum deuorare, eosdemq́ rursus euomere. Per qd̃ similiter significatur eum tempus esse, à q̃ uicibus cuncta gignant̃ absumãturq́, & ex eo denuo renascantur. Eundẽ à filio pulsum, qd aliud est, q̃ tempora senescentia ab his quæ pòst sunt nata, depelli. Vinctum autem, q̃ certa lege naturæ connexa sint tem-
B pora, uel q̃ omes fruges quibusdam uinculis nodisq́ alternentur. Nam & fabulæ uolunt in Siciliam decidisse, quod sit terra ista uel maxime fertilis.

Quis deus Ianus, deq; uarijs eius dei nominibus ac potestate. Caput .IX.

ET q̃a Ianum cum Saturno regnasse memorauimus, de Saturno autẽ qd mythici uel physici existimẽt, iam relatũ est: de Iano quoq́ qd ab utrisq́ iactet̃, in medium proferemus. Mythici referunt, regnante Iano, omi *De Iano.*
um domos religione ac sanctitate fuisse munitas. Idcircoq́ ei diuinos honores esse decretos, & ob merita introitus & exitus ædium eidẽ consecratos. Xenon quoq́ primo Italicaꝝ tradit, Ianum in Italia primùm dijs templa fecisse, & ritus instituisse sacroꝝ: ideo eum in sacrificijs p̃fationem meruisse p̃petuam. Qui
C dam ideo eum dici bifrõtem putant, q̃ & p̃terita sciuerit, & futura prouiderit.

Sed physici eum magis cõsecrant argumentis diuinitatis. Nã sunt q̃ Ianum *Ianus quis fuerit deus.* eundem esse, atq́ Apollinem & Dianã dicant, & in hoc uno utrunq́ exprimi numen affirmẽt. Etem̃ sicut Nigidius q̃q́ refert, apud Græcos Apollo colit̃, q̃ θυραῖος uocat̃. Eiusq́ aras ante fores suas celebrãt, ipsum exitus & introitus demonstrãtes potentẽ. Idẽ Apollo apud illos & ἀγυιεὺς nuncupat̃, quasi uijs p̃positus urbanis. Illi em̃ uias q̃ intra pomœria sunt, ἀγυιὰς appellant, Dianæ uero, ut Triuiæ, uiaꝝ omium ijdem tribuunt potestatem: Sed apud nos Ianum omi
bus p̃esse ianuis, nomen ostendit, qd̃ est simile θυραίῳ. Nã & cum claui ac uirga figurat̃, quasi omium & portaꝝ custos, & rector uiaꝝ. Pronuntiauit Nigidius Apollinẽ Ianum esse, Dianamq́ Ianã, apposita d lr̃a, quæ sæpe i lr̃æ causa decoris apponit̃, ut reditur, redhibetur, redintegratur, & similia. Ianum q̃
D dam solem demõstrari uolũt, & ideo geminum, quasi utriusq́ ianuæ cœlestis potentem, q̃ exoriens aperiat diẽ, occidens claudat: inuocariq́ primum, quum alicui deo res diuina celebratur, ut p̃ eum pateat ad illum deum cui immolatur accessus, quasi preces supplicum p̃ portas suas ad deos ipse transmittat. Inde & simulacrum eius plerunq́ fingitur manu dextra trecentoꝝ, & sinistra sexagin
ta & quinq́ numerꝝ tenens, ad demonstrandã anni dimẽsionem, quæ p̃cipua est solis potestas. Alij mundum, id est cœlum, esse uoluerunt, Ianumq́ ab eun
do dictum, q̃ mundus semp̃ eat, dum in orbem uoluitur: & ex se initium faciens, in se refertur. Vnde Cornificius Etymoꝝ libro tertio, Cicero, inquit, non Ianum, sed Eanum noiat, ab eundo. Hinc et Phœnices in sacris imaginem eius exprimentes, draconẽ finxerunt in orbem redactum, caudãq́ suã deuorãtem,

ut appareat mundū & ex ſeipſo ali,& in ſe reuolui. Ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat,ut demōſtrat ſimulacrꝝ eius Phaleris aduectum. C. Baſsus in eo libro quē de dīs cōpoſuit,Ianum bifrontē fingi ait, quaſi ſuperꝝ atq; inferꝝ ianitorē:eundem quadriformē,quaſi uniuerſa climata maieſtate cōplexum. Saliorꝝ quoq; antiqſsimis carminibus deorꝝ deus canit. M. etiā Meſsala Cn. Domitiū in cōſulatu collega,idemq; p annos quinquaginta & quinq; augur,de Iano ita incipit:Qui cūcta fingit,eandēq; regit,aquæ terræq; uim ac naturā grauem atq; pronam in profundū dilabentē,ignis atq; animæ leuē immenſum in ſublime fugientē copulauit circundato cœlo,q̄ uis cœli maxima duas uires diſ
Iani uaria cognomina. pares colligauit. In ſacris quoq; inuocamus Ianum geminū,Ianum patrē, Ianum Iunoniū, Ianum cōſiuium, Ianum quirinū, Ianum patultiū,& clauſiū. Cur geminū inuocemus,ſuprà iā diximus:Prēm,quaſi deorꝝ deum:Iunoniū, quaſi nō ſolùm menſis Ianuarij,ſed menſium oīm ingreſsus tenentē. In ditione autē Iunonis ſunt omnes Calendæ. Vnde & Varro lib. v. rerꝝ humanarꝝ ſcribit,Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas:Cōſiuium, à cōſerendo,id eſt à propagine gnis humani,q̄ Iano autore conſeritꝰ: Quirinum,quaſi bellorum potentem,ab haſta quā Sabini curim uocāt:Patultium,& clauſium,qa bello ualuæ eius patent,pace claudunt. Huius autē rei hæc cauſa narratꝰ:Cùm bello Sabino q̄d uirginum raptarum gratia cōmiſsum eſt,Romani portam q̄ ſub radicibus collis Viminalis erat,quæ poſtea ex euentu Ianualis uocata eſt, claudere feſtinarent,quia in ipſam hoſtes irruebant,poſtq; eſt clauſa,mox ſpōtè patefacta eſt: cumq; iterꝝ ac tertiò idē cōtigiſſet,armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, cuſtodes ſteterunt. Cumq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur,ſubitò fama ptulit,fuſos à Tatio noſtros. Quam ob cauſam Romani,qui aditū tuebantur,territi profugerunt. Cumq; Sabini per portam patentem irrupturi eſſent,fertur ex æde Iani per hanc portā magnam uim torrentiū,undis ſcatentibus erupiſſe,multasq; pduellium cateruas aut exuſtas feruenti aqua,aut deuoratas rapida uoragine,deperīſſe. Ea re placitum,ut belli tempore,uelut ad urbis auxiliū profecto deo,fores reſerarētur. Hæc de Iano.

Quo die Saturnalia celebrari conſueuerint,& q; primum uno tantum,deinde pluribus diebus ſint celebrata. Caput .X.

SEd ut ad Saturnalia reuertamur,bellum Saturnalibus ſumere nefas habitum. Pœnas à nocente nīſdē diebus exigere,piaculare eſt. Apud maiores noſtros Saturnalia die uno finiebātur, qui erat ad quartumdecimū Cal. Ianuarias. Sed poſtq; C. Cæſar huic menſi duos addidit dies,ſextodecimo cœpta celebrari. Ea re factū eſt, ut cum uulgus ignoraret certū Saturnaliorꝝ diē, nonnulliq; à C. Cæſare inſerto die,& alij uetere more celebrarent,plures dies Saturnalia numerarentur:licet & apud ueteres opinio fuerit,ſeptē diebus peragi Saturnalia,ſi opinio uocanda eſt,quæ idoneis firmatur autoribus. Nouius enim probatiſſimus Atellanarum ſcriptor ait:Olim expectata ueniunt ſeptem Saturnalia. Mummius quoq;,qui poſt Nouium & Pomponium diu iacētem artem Atellaniam ſuſcitauit:Noſtri,inquit,maiores uelut bene multa inſtituêre,hoc optime à frigore fecere ſummo,dies ſeptem Saturnalia. Sed Mallius ait eos qui ſe(ut ſuprà diximus)Saturni nomine & religione defenderant,per triduum
Nouius Atellanarum ſcriptor.

duū feſtos inſtituiſſe dies,& Saturnalia uocauiſſe. Vnde & Auguſtus,huius, inqt,rei opinionē ſecutus,in legibus iudiciarijs triduo ferias ſeruari iuſſit. Maſurius & alij uno die,id eſt.xiiii. Calē. Ianuarij affuiſſe Saturnalia crediderunt. Quorꝝ ſententiā Feneſtella cōfirmat,dicens Aemiliam uirginem decimoquinto Calēdarꝝ Ianuariarꝝ eſſe damnatā. Quo die ſi Saturnalia gererentᵛ,nec cauſam oīno diciſſet. Deinde adiecit:Sequebantᵛ eum diē Saturnalia. Mox ait: Poſtero autē die q̄ fuit decimuſtertius Calendarꝝ Ianuariarꝝ, Liciniam uirginem ut cauſam diceret iuſſam.ex q̄ oſtendit decimotertio Cal. profeſtum eſſe. Duodecimo uero feriæ ſunt diuæ Angeroniæ,cui pontifices in ſacello Volupiæ ſacrum faciūt,quā Verrius Flaccus Angeroniā dici ait,q; angores ac animorꝝ ſolicitudines propiciata depellat. Maſurius adijcit,ſimulacrum eius deæ ore obligato atq; ſignato in ara Volupiæ propterea collocatum, q; q̄ ſuos dolores anxietatesq; diſſimulant,pueniant patientiæ bñficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic deæ dicit,q; po. Romanus morbo,qui angina dicitᵛ,præmiſſo uoto,ſit liberatus. Vndecimo autē Calēdarum feriæ ſunt Laribus dedicatæ,quibus ædem bello Antiochiæ Aemilius Regilius p̄tor in campo Martio curandā uouit decimo Calen. feriæ ſunt Iouis,quæ appellantᵛ Larētinalia. de quibus,quia fabulari libet,hæ ſunt opiniones:Ferūt eīm regnante Anco,ædituum Herculis per ferias otiantē,deum teſſeris prouocaſſe,ipſo utriuſq; manū tuēte,adiecta cōditione,ut uictus cœna ſcortoq; mulctaretᵛ. Victore itaq; Hercule,illum Accam Larentiam nobiliſſimum per id tempus ſcortorꝝ intra ædem incluſiſſe cum cœna, eamq; poſtero die diſtuliſſe rumorem,q; poſt cōcubitum dei accepiſſet munus, ne cōmodum primæ occaſionis,cùm ſe domū reciperet,offerendæ aſpnaretur. Eueniſſe itaq;,ut egreſſa mox tēplo à Carutio capto eius pulchritudine cōpellaretur,cuius uolūtatem ſecuta,ſumptaq; nuptijs,poſt obitum uiri oīmium bonorꝝ eius facta cōpos,cùm decederet,po. Romanum nuncupauit hæredem. Et ideo ab Anco in Velabro loco celeberrimo urbis ſculpta eſt,ac ſolenne ſacrificium eidem conſtitutum,q̄ dijs mánibus eius per flaminem ſacrificareᵗ. Iouiq; feriæ cōſecratæ,quia exiſtimauerunt antiqui animasᵃ à Ioue dari,& rurſus poſt mortem eidem reddi. Cato ait,Larentiam meretricio quæſtu locupletatā, poſt exceſſum ſuum po. Romano agros Turacem,Semurium,Lincerium,& Solinium reliquiſſe,& ideo ſepulchri magnificentia,& annuæ parentationis honore dignatā. Macer hiſtoriarꝝ libro primo, Fauſtuli cōiugem Accam Larētiam,Romuli & Remi nutricem eſſe cōfirmat. Hanc regnante Romulo, Carutio cuidā Tuſco diuiti denuptā, auctamq; hæreditate uiri, quam pòſt Romulo quē educaſſet reliqt, & ab eo parentalia diemq; feſtum pietatis cauſa ſtaturum. Ex his ergo oīmibus colligi poteſt,& uno die Saturnalia fuiſſe, & nō niſi decimoquarto Cal. Ianuariarꝝ celebrata, quo ſolo die apud ædē Saturni cōuiuio ſoluto,Saturnalia clamitabantᵛ,qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, cùm primū Saturno pariter & Opi fuerit aſcriptus. Hanc autem deam Opem Saturni cōiugem crediderunt, & ideo hoc menſe Saturnalia,itemq; Opalia celebrari,q̄d Saturnus eiusq; uxor,tam frugum q̄ fructuum reptores eſſe credantur. Itaq; oīmi iam fœtu agrorꝝ coacto,ab hominibus hos deos coli,quaſi uitæ cultioris

Gellius libro .6. cap. 7.

autores, quos etiã nonnullos cœlum & terram esse pſuasum est, Saturnumq; à
E satu dictũ, cuius causa de cœlo est: & terram Opem, cuius ope humanæ uitæ
alimẽta quærunt: uel ab opere, p quod fructus fruges q; nascuntur. Huic deæ
sedentes uota concipiunt, terramq; de industria tangunt, demonstrantes ipsam
matrem terram esse mortalibus appetẽdam. Philochorus Saturno & Opi pri
mum in Attica statuisse aram Cecropẽ dicit, eosq; deos pro Ioue terraq; colu
isse, instituisseq;, ut patresfamiliarũ, & frugibus, & fructibus iã coactis, passim
cum seruis uescerent, cum q̃bus patientiã laboris in colendo rure tolerauerãt,
delectari eũ deum honore seruor̃ contẽplatu laboris. Hinc est q; ex instituto
peregrino, huic deo sacrũ apto capite facimus. Abunde iam probasse nos ex
istimo, Saturnalia uno tantũ die, id est decimoquarto Calendar̃ solita celebra
F ri. Sed pòst in triduũ propagata, primũ ex adiectis à Cæsare huic mẽsi diebus,
deiñ ex edicto Augusti, q̃ triũ dier̃ ferias Saturnalibus addixit. A decimose-
xto igit̃ cœpta in. xiiii. desinunt, q̃ solo fieri antè consueuerant. Sed Sigillarior̃
adiecta celebritas, in. vii. dies discursum publicũ, & lætitiã religionis extendit.

Non esse contẽnendam sortem seruor̃, cum & dij horum curã gerant, & multos ex his fideles, pro uidos, fortes, & philosophos quoq; fuisse constet. Tum sigillarior̃ origo quæ fuerit. Caput .XI.

TVnc Euangelus: Hoc quidẽ, inq̃t, iam ferre non possum, q; Prætexta
tus noster in ingenij sui põpam, & ostentationẽ loquẽdi, uel paulo an
tè honori alicuius dei assignari uoluit, q; serui cũ dñis uescerent, quasi
uero curẽt diuina de seruis, aut sapiens quisq̃ domi suæ contumeliã tam fœdæ
societatis admittat. uel nunc Sigillaria, q̃ lusum reptanti adhuc infantiæ oscillis
G fictilibus p̃bent, tẽtat officio religionis ascribere. Et qa princeps religios or̃ pu
tat, nõnulla & superstitionis admiscet, quasi uero nobis fas nõ sit, Prætextato ali
quando nõ credere. Hic cum oẽs exhorruissent, Prætextatus renidens: Su-
perstitiosum me Euangele, nec dignũ cui credat̃ existimes uolo, nisi utriusq; ti
bi rei fidẽ asserta ratio mõstrauerit. Et ut primũ de seruis loquamur, ioco ne
an serio putas eẽ hoim genus, q̃d dij immortales nec cura sua nec prouidentia di
gnent̃: an fortè seruos in hominũ numero esse non pateris: Audi igit̃ q̃pta indi
Seruos dijs esse curæ. gnatio de serui supplicio cœlũ penetrauerit. Anno eũ post Romam cõditam
CCCC.LXXIIII. Atronius q̃dam Maximus, seruũ suum uerberatum, pati-
buloq; cõstrictum, ante spectaculi cõmissionem p circum egit. Ob hãc causam
indignatus Iupiter, Annio cuidã per quietẽ imperauit, ut senatui nuntiaret, nõ
sibi placuisse plenũ crudelitatis admissum. Quo dissimulante, filiũ ipsius mors H
repentina cõsumpsit, ac post scd̃am denuntiationẽ, ob eandem negligentiã, ipse
quoq; in subitã corporis debilitatẽ solutus est. Sic demũ ex cõsilio amicorũ le
ctica delatus senatui retulit: & uix cõsummato sermone, sine mora recuperata
bona ualetudine, curia pedibus egressus est. Ex senatus itaq; cõsulto, et Meuia
lege, ad propitiandũ Iouem additus est illis Circẽsibus dies: isq; instauratitius
dictus est, nõ à patibulo (ut quidã putant) Græco noïe ἀπὸ τοῦ σαυροῦ, sed à redinte
gratione, ut Varroni placet, q; instaurare ait esse instar nouare. Vides q̃pta de
Seruos nõ esse contẽnendos a dominis, cũ ex ijsdẽ elementis seruo ad deor̃ summũ cura puenerit: Tibi autẽ unde in seruos tantum & tam
immane fastidiũ: quasi nõ ex ijsdẽ tibi & cõstent, & alant̃ elemẽtis, eundemq;
spiritũ ab eodẽ principio carpãt. Vis tu cogitare eos, q̃s ius tuum uocas, ijsdẽ
semini-

A seminibus ortos, eodẽ frui cœlo, æque uiuere, æque mori: Serui sunt, imò ho- *constẽt, & ser uitus nõ hoim sed fortunæ sit uitium.*
mines. Serui sunt, imò cõserui. Si cogitaueris tãtundẽ in utroq; licere fortunæ,
tam tu illũ uidere liber̃ potes, q̃ ille te seruum. Nescis qua ætate Hecuba ser-
uire cœpit, qua Crœsus, qua Darij mater, qua Diogenes, qua Plato ipse? Po-
stremò, q̃d ita nomẽ seruitutis horremus? Seruus est q̃dem, sed necessitate. Sed
fortasse libero animo seruus est. Hoc illi nocebit, si oñderis q̃s non sit. Alius li
bidini seruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omẽs spei, oẽs timori. Et certe nul-
la seruitus turpior q̃ uoluntaria. At nos iugo à fortuna imposito, subiacentem
tanq̃ miser̃ uilemq; calcamus: q̃d uero nos nostris ceruicibus inserimus, non
patimur reprehendi. Inuenies inter seruos aliquẽ pecunia fortiorẽ, inuenies dñm
spe lucri oscula alienor̃ seruor̃ manibus infigentẽ. Non ergo fortuna homi-
B nes æstimabo, sed moribus. Sibi quisq; dat mores, cõditionem casus assignat.
Quemadmodũ stultus est, q̃ emturus equum, non ipsum inspicit, sed stratum
eius ac frenos: sic stultissimus est, qui hominẽ aut ex ueste, aut ex conditione, q̃
modo uestis nobis circũdata est, æstimandum putat. Non est mi Euãgele, q;
amicũ tm̃ in foro et ĩ curia quæras. Si diligent̃ attẽderis, inuenies & domi. Tu
modò uiue cum seruo clementer, comiter quoq;, & in sermonẽ illum, & non-
nunq̃ in necessariũ admitte consilium. Nam & nostri maiores omnem domi
nis inuidiam, omẽm seruis cõtumeliam detrahẽtes: dominum, patremfamiliâs:
seruos, familiares appellauerunt. Colant ergo te potius serui tui, mihi crede, q̃
timeant. Dicet aliq̃s nunc me dominos de fastigio suo deijcere, & q̃dammo
C do ad pileũ seruos uocare, q̃s debere dixi magis colere q̃ timere. Hæc q; sense-
rit, obliuiscet̃ id dominis par̃ non esse, quod dijs satis est. Deinde, qui colitur,
etiam amat̃, non potest amor cum timore misceri. Vnde putas arrogantissi- *Cur serui do-*
mum illud manasse prouerbiũ, quod iactat̃: Totidem nobis hostes esse q̃t ser- *minis interdũ hostes.*
uos? Non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos supbissimi, cõtumeli
osissimi, crudelissimi sumus, & ad rabiem nos cogunt peruenire deliciæ, ut quic
quid nõ ex uoluntate respõdit, iram furoremq; euocet. *Dñi eũ animos indui *Al. domi.*
mus tyrannor̃, & non quantũ decet, sed q̃tum libet, exercere uolumus in ser
uos. Nam (ut cætera crudelitatis gña præteream) sunt q; dum se mẽsæ copijs &
auiditate distẽdunt, circunstantibus seruis mouere labra, ne in hoc quidem ut
loquant̃, licere p̃mittunt. Virga murmur oñe compescit̃, & ne fortuita quidẽ
sine ỹberibus excepta sunt. Tussis, sternutamentũ, singultus, magno malo lui
D tur. Sic fit, ut isti de domino loquant̃, quibus coram dño loqui non licet. At il
li quibus nõ tantũ præsentibus dominis, sed cum ipsis sermo erat, quorum os *Seruorũ in do mios fidelitas*
non cõsuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicẽ, & periculũ immi
nens in caput suũ uertere. In conuiuijs loquebantur, sed in tormentis tacebant.
Vis exercitas in seruili pectore uirtutes recẽseamus? Primus tibi Vrbinus
occurrat, q; cum iussus occidi in Reatino lateret, latebris proditis, unus ex ser-
uis, anulo eius & ueste insignitus, in cubiculo ad quod irruebant qui p̃seque-
bantur, pro domino iacuit: militibusq; ingrediẽtibus ceruicem p̃buit, & ictũ
tanq̃ Vrbinus excepit. Vrbinus postea restitutus, monumentũ ei fecit, titulo
scriptionis, qui tantũ meritum loqueretur, addito. Aesopus libertus Demo-
sthenis, conscius adulterij, q̃d cum Iulia patronus admiserat, tortus diutissime

perſeuerauit non prodere patronum,donec alijs coarguentibus cõſcijs,Demo E
ſthenes ipſe fateret. Et ne exiſtimes ab uno facilè celari poſſe ſecretum,Labie
num ope libertorꝝ latentem,ut indicarent liberti, nullo tormentorꝝ gñe com-
pulſi ſunt. Ac ne quis libertos dicat hanc fidem bñficio potius libertatis acce-
ptæ,q̃ ingenio debuiſſe,accipe ſerui in dñm benignitatem,cum ipſe à dño pu-
niretur. Antium em̃ Reſtionẽ proſcriptũ,ſolumq̃ nocte fugientem,diripienti
bus bona eius alijs,ſeruus cõpeditus inſcripta fronte, cum poſt damnationem
dñi aliena eſſet ſolutus cuſtodia,fugiẽtem perſecutus eſt:hortatusq̃ ne ſe time-
ret,ſciẽtem contumeliã ſuam fortunæ imputandã eſſe,non dño:abditumq̃ mi-
niſterio ſuo aluit. Cum deinde p̃ſequentes adeſſe ſenſiſſet,ſenem,quẽ caſus ob-
tulit,iugulauit,& in conſtructã pyrã coniecit:qua accenſa,occurrit eis q̃ Reſti F
onẽ quærebãt,dicens dãnatum ſibi pœnas luiſſe,multo acrius à ſe uexatum,q̃
ipſe uexarat:& fide habita,Reſtio liberatus eſt. Cepionẽ quoq̃,q̃ in Augu-
ſti necẽ fuerat animatus, poſtq̃ detecto ſcelere dãnatus eſt,ſeruus ad Tiberim
in ciſta detulit,p̃uectumq̃ Hoſtiã in agrum Laurentem, ad uillã p̃ris noctur-
no itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufragio unà expulſum do-
minum Neapoli diſſimulãter occuluit:exceptusq̃ à centurione,nec pretio,nec
minis,ut dñm proderet,potuit adduci. Aſinio etiã Pollione acerbe cogente
Patauinos,ut pecuniã & arma conferrent,dominisq̃ ob hoc latentibus,p̃mio
ſeruis cum libertate propoſito,qui dños ſuos proderẽt, cõſtat ſeruorꝝ nullum
uictum præmio dñm prodidiſſe. Audi in ſeruis,nõ fidẽ tãtum,ſed & fœcun- G
dum bonæ inuentionis ingeniũ. Cum premeret obſidio Grumentũ,ſerui reli-
cta domina,ad hoſtes trãſfugerunt. Capto deinde oppido,impetum in domũ
habita cõſpiratione fecerunt,& extraxerunt dominã,uultu pœnã minãte,ac uo
ce obuijs aſſerente,q̃ tandem ſibi data eſſet copia crudelem dominã puniendi,
raptãq̃ quaſi ad ſupplicium, obſequijs plenis pietate tutati ſunt. Vide in hac
fortuna etiã magnanimitatẽ,exitum mortis ludibrio p̃ferentem. Cluentiũ Pe-
lignum Italicenſem,cõprehenſum à cohortibus ſuis,ne Pompeio traderet,ſer-
uus eius occidit:ac ſe ne domino ſuperſtes fieret,interemit. C. Gracchum ex
Auentino fugientem Euporus ſeruus,uel(ut quidã tradunt) Philocrates,dum
aliqua ſpes ſalutis erat,indiuulſus comes qua potuit ratione tutatus eſt. Sup oc
ciſum deinde animã ſciſſis proprio uulnere uiſceribus effudit. Ipſum P. Scipi
onem Africani p̃rem, poſtq̃ cum Annibale conflixerat,ſaucium in equum ſer
uus impoſuit,& cæteris deſerentibus, ſolus in caſtra perduxit. Parum fuerit H
dominis p̃ſtitiſſe uiuentibus. Quid q̃ in his quoq̃ exigendæ uindictæ reperi
tur animoſitas? Nã Seleuci regis ſeruus,cum ſeruiret amico eius, à quo domi-
nus fuerat interemptus, cœnãtem in ultionem domini confodit. Quid q̃ du-
as uirtutes,quæ inter nobiles quoq̃ unicè claræ ſunt,in uno uideo fuiſſe mãci
pio,imperium regendi peritiã,& imperiũ contemnendi magnanimitatẽ? Ana
xilaus em̃ Meſſenius,qui Meſſanã in Sicilia condidit,fuit Rhegynorum tyrã-
nus. Is cum paruos relinqueret liberos,Mycitho ſeruo ſuo commendaſſe con
tentus eſt. Is tutelã ſancte geſſit,imperiumq̃ tã clementer obtinuit,ut Rhegy-
ni à ſeruo regi non dedignarẽtur. Perductis deinde in ætatem pueris,& bona
& imperiũ tradidit. Ipſe paruo uiatico ſumpto profectus eſt,et Olympiæ cum

ſum-

A ſumma tranq̃llitate cõſenuit. Quid etiã in cõmune ſeruilis fortuna profuerit, *Seruorũ opa fortitudoq̃ in bellis.*
non paucis docet. Bello Punico,cum deeſſent qui ſcriberẽtur,ſerui pro domi-
nis pugnaturos ſe polliciti,in ciuitatẽ recepti ſunt:& Volones(q̃a ſpõtè hoc uo
luerunt)appellati. Ad Cannas quoq̃ uictis Romanis,octo milia ſeruorꝝ em
pta militauerunt. Cumq̃ minoris captiui redimi poſſent,maluit ſe reſp. ſeruis
in tãta tẽpeſtate cõmittere. Sed & poſt calamitatẽ apud Thraſumenum notæ
cladis acceptam,libertini quoq̃ in ſacramentũ uocati ſunt. Bello ſociali,cohor
tium duodecim ex libertinis cõſcriptarꝝ opera memorabilis uirtutis apparuit.
Cæſarẽ cum milites in amiſſorꝝ locũ ſubſtitueret,ſeruos quoq̃ ab amicis ac
cepiſſe,& eorꝝ forti opera uſum eſſe comperimus. Cæſar Auguſtus in Ger-
mania & Illyrico cohortes libertinorꝝ cõplures legit, quas uoluntarias appel-
B lauit. Ac ne putes hæc in noſtra tantùm contigiſſe rep. Boryſthenidæ oppug-
nante Zopyrione, ſeruis,libertis,dataq̃ ciuitate peregrinis, & factis tabulis
nouis,hoſtẽ ſuſtinere potuerũt. Cleomenes Lacedæmonius,cùm mille & q̃n
genti ſoli Lacedæmonij qui arma ferre poſſent,ſup̃fuiſſent,ex ſeruis manumiſ-
ſis bellatorꝝ nouem milia conſcripſit. Athenienſes quoq̃ cõſumptis publicis
opibus,ſeruis libertatem dederunt. Ac ne in ſolo uirili ſexu extimes inter ſer
uos extitiſſe uirtutes,accipe ancillarꝝ factũ non minus memorabile: ac ne quo *Ancillarũ facinus inſigne.*
utilius reip. in ulla nobilitate reperias. Nonis Iulijs diem feſtum eſſe ancillarꝝ,
tam uulgo notum eſt,ut nec origo, nec cauſa celebritatis ignota ſit. Iunoni em̃
Caprotinæ die illo liberæ pariter ancillæq̃ ſacrificant ſub arbore caprifico, in
C memoriã benignæ uirtutis,quæ ancillarum animis pro cõſeruatione publicæ
dignitatis apparuit. Nã poſt urbẽ captam,cũ ſedatus eſſet Gallicus motus,res
uero publica eſſet ad tenue deducta,finitimi opportunitatem inuadẽdi Roma
ni nominis aucupati, præfecerunt ſibi Poſthumiũ Liuium Fidenatium dicta-
torem. Qui mandatis ad ſenatũ miſſis,poſtulauit, ut ſi uellent reliq̃as ſuæ ciui-
tatis manere,matreſfamiliæ ſibi & uirgines derẽtur. Cumq̃ patres eſſent in
ancipiti deliberatione ſuſpẽſi,ancilla nomine Tutela ſeu Philotis, pollicita eſt,
ſe cum cæteris ancillis,ſub nomine dominarꝝ ad hoſtes iturã:habituq̃ matrũ-
familiãs & uirginũ ſumpto,hoſtibus cum proſequentium lachrymis ad fidem
doloris ingeſtæ ſunt. Quæ cũ à Liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent,uiros plu-
rimo uino prouocauerunt,diẽ feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. Quibus ſopora
tis,ex arbore caprifico quæ caſtris erat proxima,ſignum Romanis dederunt:
D qui cùm repentina incurſione ſuperaſſent, memor beneficij ſenatus,omnes an
cillas manu iuſſit emitti:dotemq̃ eis ex publico fecit, & ornatum quo tũc erãt
uſæ,geſtare conceſsit,diemq̃ ipſum Nonas Caprotinas nuncupauit,ab illo ca
prifico ex qua ſignum uictoriæ ceperunt:ſacrificiumq̃ ſtatuit annua ſolennita
te celebrandũ,cui lac quod ex caprifico manat, propter memoriã facti p̃ceden
tis adhibeẽt. Sed nec ad philoſophandum ineptum,uel impar ſeruile ingeniũ *Serui philoſophi.*
fuit. Phædon ex cohorte Socratica,Socratiq̃ & Platoni perfamiliaris,adeo,ut
Plato eius nomini librum illum diuinum de immortalitate animæ dicaret,ſer *Ex Gellio.li.2. cap.18.*
uus fuit,forma atq̃ ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticus,hortãte Socrate,
emiſſe dicitur, habuiſseq̃ in philoſophiæ diſciplinis. Atq̃ is poſtea philoſo-
phus illuſtris emerſit, ſermonesq̃ eius de Socrate admodũ elegãtes leguntur.

Alij

Alĩ quoq; nõ pauci serui fuerunt, q̃ pòst philosophi clari extiterunt. Ex q̃bus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in satyris æmulatus est, quas alĩ cynicas, ipse appellauit Menippeas. Sed & Philostrati p̃ipatetici seruus, Polus, & Zenonis stoici seruus, q̃ Perseus uocatus est: & Epicuri, cui Mys nomẽ fuit, philosophi nõ incelebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiã cynicus, licet ex libertate in seruitutẽ uenum ierat: quẽ cùm emere uellet Xeniades Corinthius, & q̃d artificĩ nouisset p̃contatus esset: noui, inq̃t, Diogenes, hoĩbus liberis imperare. Tunc Xeniades responsum eius miratus, emisit manu: filiosq; suos ei tradens, accipe (inquit) liberos meos quibus imperes. De Epicteto aũt philosopho nobili, q̃ is quoq; seruus fuit, recentior est memoria, q̃ ut possit inẽ ob literata nesciri. Cuius etiã de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus illud latenẽ intelligas, non oĩno dĩs exosos esse, q̃ in hac uita cum ærumnar̃ uarietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucor̃ potuit peruenire curiositas.

Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρός,
καὶ πενίην ἶσος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Habes (ut opinor) assertum, non esse fastidio despiciẽdum seruile nomen, cum & Iouẽ tetigerit cura de seruo: & multos ex his fideles, prouidos, fortes, & philosophos etiam extitisse constiterit. Nunc de sigillaribus, ne ridenda me potius existimes q̃ sancta dixisse, paucis recensendum est. Epicadus refert, Hercule occiso Geryone, cũ uictor p̃ Italiã armenta duxisset, põte, q̃ nunc sublicius dicit̃, ad tempus instructo, hoĩm simulacra pro numero socior̃, q̃s casu p̃egrinatiõis amiserat, in fluuiũ demisisse: ut aqua scda in mare deuecta, pro corporibus defunctor̃ ueluti patrĩs sedibus redderent̃: & iñ usum talia simulacra fingendi inter sacra mãsisse. Sed mihi huius rei illa origo ꝟior extimat̃, quã paulo antè memini retulisse, Pelasgos post q̃ felicior interpretatio, capita, nõ uiuentium, sed fictilia: & φωτὸς æstimationem, nõ solum hoĩem, sed etiã lumen significare docuisset, cœpisse Saturno cereos potius accẽdere: & in sacellũ Ditis aræ Saturni cohærens oscilla quædã pro suis capitibus ferre. Ex illo traditũ, ut cerei Saturnalibus misitarentur, & sigilla arte fictili fingerẽtur, ac uenalia parar̃entur, q̃ homines pro se atq; suis piaculũ pro Dite Saturno facerent. Ideo Saturnalibus talium commercior̃ celebritas cœpta, septem occupat dies, q̃s tantum feriatos facit esse, nõ festos oĩes. Nã medio, id est decimotertio Calendas festũ probauimus: & alĩs hoc assertionibus ab his probatũ est, q̃ rationem anni, mensium, dierumq;, & ordinationem à Cæsare digestam plenius retulerũt.

Apud Gelli. li. 2. ca. 18. Mus legitur.

Sigillariorum origo quæ fuerit.

Anni incertitudo.

Quomodo annum ordinarit populus. Caput .XII.

CVmq; hic finẽ loquendi facere uellet, subiecit Aurelius Symmachus, perge mi Prætextate eloquio tam dulci de anno quoq; edissertare, an tequam experiaris molestiam consulentis, si quis fortè de præsentibus ignorat, quo ordine uel apud priscos fuerit, uel certioribus postea regulis innouatus sit: ad quod discendum, ipse mihi uideris audientium animos incitasse, de diebus mensi additis disserendo. Tum ille eodem ductu orandi reliqua cõtexit. Anni certus modus apud solos semper Aegyptios fuit: Aliarum gentiũ dispari numero. pari errore nutabat. Et ut cõtentus sim referendo paucarum morem regionum, Arcades annum suum tribus mensibus explicabãt,

Acar-

A Acarnanes sex, Græci reliq̃ trecentis q̃nquagintaquatuor diebus annũ proprium cõputabant. Non igit̃ mir̃ in hac uarietate Romanos quoq; olim autore Romulo, annũ suum decem habuisse mensibus ordinatũ: q̃a annus à Martio incipiebat, & cõficiebaẽ diebus CCC.IIII. Vt sex q̃dem mẽses, id est Aprilis, Iunius, Sextilis, Septẽber, Nouẽber, Decẽber tricenûm essent dier̃: quatuor ꝟo, Martius, Maius, Quintilis, October, tricenis & singulis expedirẽtur, q̃ hodieq; septimanas habẽt Nonas, cæteri q̃ntanas. Septimanas aũt hñtibus ab Idibus reuertebanẽ Calendæ ad diẽ septimũdecimum. Ver̃ hñtibus q̃ntanas, ad decimum octauum remeabat initiũ Calendar̃. Hæc fuit Romuli ordinatio, q̃ primum anni mensem genitori suo Marti dicauit, quẽ mensem anni primum fuisse, uel ex hoc maxime probaẽ, q̃ ab ipso Quintilis q̃ntus est, & deinceps pro numero noĩabantur. Huius etiã die prima, ignẽ nouum Vestæ aris accendebãt, ut incipiẽte anno, cura denuo seruãdi nouati ignis incipet. Eodem quoq; ingrediente mense, tã in regia curĩsq;, atq; flaminum domibus, laureæ ueteres nouis laureis mutabanẽ. Eodẽ quoq; mense & publicè & priuatim ad Annam perennã sacrificatũ itur, ut annare p̃ennareq; cõmode liceat. Hoc mẽse mercedes exoluebãt magistris, quas cõpletus annus deberi fecit. Comitia auspicabanẽ, uectigalia locabant. Et seruis cœnas apponebãt matronæ, ut dñi Saturnalibus. Illæ ut principio anni ad prõptum obsequm honore seruos inuitarent, hi q̃a gratiam p̃fecti opis exoluerent. Secundum mẽsem noĩauit Aprilem, ut q̃dam putant, cum aspiratione, quasi Aphrilem, à spuma quã Græci uo

B C cant ἀφρὸν, unde orta Venus creditur. Et hanc Romuli asserunt fuisse rationẽ, ut primum quidẽ mensem à patre suo Marte, secundum ab Aeneæ matre Venere nominaret: & hi potissimùm anni principia seruarent, à quibus esset Romani nominis origo, cum hodie quoq; in sacris Martẽ, patrem: Venerẽ, genitricem uocemus. Alĩ putant Romulum uel altiore prudentia, uel certi numinis prouidentia, ita primos ordinasse menses, ut cum p̃cedens Marti esset dicatus, deo plerumq; hoĩm necatori, ut Homerus ait naturæ cõscius, ὄφρα ἄρηι θροτολοιγὲ μιαιφόνε πύχεσι πλῆσθῃς secũdus Veneri dicaret̃, q̃ uim eius, quasi bñfica leniret. Nã & in duodecim zodiaci signis, quor̃ certa certor̃ numinũ domicilia credunẽ, cùm primum signum aries Marti assignatus sit, sequens mox Venerem, id est taurus, accepit. Et rursus è regione scorpius ita diuisus est, ut deo esset utriq; communis. Nec existimaẽ cœlesti ratione carere ipsa diuisio. Siquidẽ

D aculeo uelut potentissimo telo pars armata posterior, domicilium Martis est: Priorem uero partem, cui ζυγὸς apud Græcos nomẽ est, nos libram uocamus. Venus accepit, q̃ uelut iugo cõcordi iungit matrimonia, amicitiasq; cõponit, Sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit, ait imperitè quosdam opinari Aprilem mensem antiquos à Venere dixisse: cum nullus dies festus, nullumq; sacrificium insigne Veneri per hunc mẽsem à maioribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem Salior̃ Veneris ulla, ut cæterorum cœlestium, laus celebratur. Cingio etiam Varro consentit, affirmãs nomen Veneris ne sub regibus q̃dem apud Romanos, uel Latinum, uel Græcum fuisse, & ideo non potuisse mensem à Venere nominari: sed cum ferè ante æqnoctium uernum triste sit cœlum & nubibus obductum, sed & mare nauigãtibus clausum, terræ etiã

ipsæ

Primus mensis, Martius.

Secundus, Aprilis:

ipſæ aut aqua, aut pruina, aut niuibus cõtegant, eaq; oĩa uerno, id ẽ hoc menſe, E
apiantur: arbores q̃q;, nec minus cætera q̃ cõtinet terra, apire ſe in germẽ incipiãt: ab his oĩbus menſem Aprilem dici meritò credendũ, quaſi Aperilẽ: ſicut apud Atheniẽſes ἀνθεστηρίων idẽ mẽſis uocat, ab eo q hoc tẽpore cũcta floreſcãt. Nõ tñ negat Verrius Flaccus hoc die poſtea cõſtitutũ, ut matronæ Veneri ſacrum facerẽt, cuius rei cauſam, q̃a huic loco nõ cõuenit, p̃tereundum eſt.

Tertius, Maius.

Maium Romulus tertiũ poſuit, de cuius nomine inter autores lata diſſẽſio eſt. Nã Fuluius Nobilior in faſtis, q̃s in æde Herculis muſarũ poſuit, Romulum dicit poſtq̃ populũ in maiores iunioresq; diuiſit, ut altera pars conſilio, altera armis remp. tueretur, in honorem utriuſq; partis, hunc Maium, ſequẽtem Iunium menſem uocaſſe. Sunt q̃ hunc menſem ad noſtros faſtos à Tuſculanis F
tranſiſſe cõmemorent, apud q̃s nunc quoq; uocat deus Maius, qui eſt Iupiter, à magnitudine ſcilicet ac maieſtate dictus. Cingius menſem nominatum putat à Maia, quam Vulcani dixit uxorem, argumentoq; utit, qd flamen Vulcanalis Cal. Maijs huic deæ rem diuinã facit. Sed Piſo uxorem Vulcani Maieſtam non Maiã dicit uocari. Cõtendunt alij Maiam Mercurij matrem menſi nomẽ dediſſe, hinc maxime probantes, q hoc menſe mercatores oẽs Maiæ pariter Mercurioq; ſacrificant. Affirmant q̃dam, quibus Cornelius Labeo conſentit, hanc Maiã cui menſe Maio res diuina celebratur, terrã eſſe, hoc adeptam nomen à magnitudine, ſicut & mater magna in ſacris uocatur: aſſertionemq; exti
mationis ſuæ etiam hinc colligunt, q ſus p̃gnans ei mactat, quæ hoſtia eſt pro pria terræ. Et Mercurium ideo illi in ſacris adiungi dicunt, q̃a uox naſcenti ho G
mini terræ contactu datur. Scimus aũt Mercurium uocis & ſermonis potentem. Autor eſt Cornelius Labeo, huic Maiæ, id eſt terræ, ædem Calen. Maijs dedicatã, ſub nomine Bonæ deæ. Et eandem eſſe Bonã deam & terram, ex ipſo ritu occultiore ſacrorũ doceri poſſe confirmat. Hanc eandem etiã Bonam, Fauna mq;, Opemq; & Fatuam, põtificum libris indigitari. Bonam, q oĩum nobis ad uictum bonorũ cauſa eſt: Faunã, q oĩ uſui animantium fauet: Opẽ, q ipſius auxilio uita cõſtet: Fatuã à fando, q (ut ſuprà diximus) infantes partu edi ti, non prius uocem edunt, q̃q; attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiam habere Iunonis, ideoq; regale ſceptrũ in ſiniſtra manu ei additũ. Eandem alij Proſerpinã credunt, porcaq; ei rem diuinam fieri, quia ſegetem quam Ceres mortalibus tribuit, porca depaſta eſt. Alij χθονίαν ἑκάτην. Bœotij Semelã credunt, necnõ eandem Fauni filiã dicunt: obſtitiſſeq; uoluntati patris in amo H
rem ſuum lapſi, ut & uirga myrtea ab eo uerberaret, cum deſiderio patris nec uino ab eodem preſſa ceſſiſſet. Transfiguraſſe ſe tamen in ſerpentem pater creditur, & coiſſe cum filia. Horum omnium hoc proferunt indicij, q uirgã myrteam in templo haberi nefas ſit: q ſuper caput eius extendatur uitis, qua maxime eam pater decipere tentauit: q uinum in templum eius non ſuo nomine ſoleat inferri, ſed uas in quo uinum inditum ſit, mellarium nominetur, & uinum lac nuncupet: ſerpentesq; in templo eius nec terrentes, nec timentes indifferenter appareant. Quidam Medeam putant, quod in æde eius oẽ genus herbarum ſit, ex quibus antiſtites dant plerunq; medicinas: & quod templum eius uirum introire non liceat, propter iniuriam quam ab ingrato uiro laſone perpeſſa

A peſſa ẽ. Hæc apud Græcos θεὸς γυναικεῖα dicit, quã Varro filiã Fauni tradidit, adeo pudicã, ut extra γυναικωνίτιδα nunq; ſit egreſſa, nec nomẽ eius in publico fuerit auditũ, nec uirũ unq̃ uiderit, uel à uiro uiſa ſit: ꝓpter qd nec uir tẽplum eius ingredit. Vñ & mulieres in Italia ſacro Herculis nõ licet intereſſe, q̃a Herculi (cum boues Geryonis p Italiæ agros duceret) ſitiẽti reſpõdit mulier, aquam ſe non poſſe p̃ſtare, q fœminarũ deæ celebrarẽt dies, nec ex eo apparatu uiris gu ſtare fas eſſet. Propter qd Hercules facturus ſacrũ, deteſtatus eſt p̃ſentiam fœminarũ, & Potitio ac Pinario ſacrorũ cuſtodibus iuſſit, ne mulierem intereſſe p̃mitterent. Ecce occaſio noĩs, quo Maiã eſſe eandẽ, & terrã, & Bonam deam diximus, coẽgit nos de Bona dea quæcunq; comperimus protuliſſe.

Iunius Maiũ ſeqũtur, aut ex parte populi (ut ſuprà diximus) nominatus, aut *Quartus, Iunius.*
B (ut Cingius arbitrat) q Iunonius apud Latinos antè uocitatus, diuq; apd Aricinos, Præneſtinosq; hac appellatione in faſtos relatus ſit: adeo, ut (ſicut Niſus in cõmentarijs faſtorũ dicit) apud maiores q̃q; nr̃os hæc appellatio menſis diu manſerit: ſed pòſt detritis q̃buſdã lr̃is, ex Iunonio Iunius dictus ſit. Nã & ædes Iunoni Monetæ Cal. Iunijs dedicata eſt. Nõnulli putauerunt Iuniũ menſem à Iunio Bruto, q primus Romæ cõſul factus eſt, noĩatum: q hoc menſe, id ẽ Calendis Iunijs, pulſo Tarq̃nio, ſacrum Carnæ deæ in Cælio mõte uoti reus fecerit. Hanc deã uitalibus humanis p̃eſſe credunt. Ab ea denicq; petit, ut iecinora & corda, quæq; ſunt intrinſecus uiſcera, ſalua cõſeruet. Et q̃a cordis bñficio, cuius diſſimulatione Brutus habebat idoneus emẽdationi publici ſtatus, extitit, hanc deã quæ uitalibus præeſt, tẽplo ſacrauit. Cui pulte fabaria & larido ſacri
C ficat, q uires maxime his rebus corporis roborent. Nã & Calẽdæ Iuniæ, fabariæ uulgo uocant: q̃a hoc mẽſe adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur.

Sequitur Iulius, qui cùm ſecundum Romuli ordinationem Martio anni te *Quintus, Iulius: qui ante dictus fuit Quintilis.*
nente principium, Quintilis à numero uocaretur: nihilominus tamen etiã poſt præpoſitos à Numa Ianuarium ac Februarium, retinuit nomen, cum nõ uideretur iam quintus eſſe, ſed ſeptimus. Sed poſtea in honorẽ Iulij Cæſaris dictatoris, legẽ ferente M. Antonio Marci filio conſule, Iulius appellatus eſt: quod hoc menſe, ad quartum Idus Quintilis, Iulius procreatus ſit.

Auguſtus deinde eſt, qui Sextilis antea uocabatur, donec honori Auguſti *Sextus, Augustus: qui antea Sextilis.*
daretur ex ſenatuſconſulto, cuius uerba ſubieci: Cum imperator Cæſar Augu
D ſtus menſe Sextili, & primum conſulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit, & ex Ianiculo legiones deductæ ſecutæq; ſint eius auſpicia ac fidẽ, & Aegyptus hoc menſe in poteſtatẽ po. Romani redacta ſit, finisq; hoc mẽſe bellis ciuilibus impoſitus ſit, atq; ob has cauſas hic menſis huic impio feliciſſimus ſit ac fuerit, placere ſenatui, ut hic mẽſis Auguſtus appelletur. Idem plebiſcitum factum ob eandem rem, Sex. Pacubio tribuno plebem rogante.

Mẽſis ſeptẽber principalẽ ſibi retinet appellationẽ, ex Germanici appellatiõe. *Septimus, September.*

Octobrẽ uero ſuo noĩe Domitianus inuaſerat. Sed ubi infauſtũ uocabulũ *Octauus, october: cui Nouẽber, Decembersq; ſuccedunt.*
ex oĩ ære uel ſaxo placuit eradi, mẽſes quoq; uſurpatione tyrannicæ appellationis exuti ſunt. Cautio poſtea principũ cæterorũ diri ominis infauſta uitanti um, menſibus à Septẽbri uſq; ad Decembrẽ priſca noĩa reſeruauit.

Hæc fuit à Romulo annua ordinata dimẽſio, q (ſicut ſuprà iã diximus) annũ

decẽ

decem menſium, dierum uero quatuor & trecentorum habendum eſſe conſti- E
tuit: menſesq; ita diſpoſuit, ut quatuor ex his tricenos & ſingulos, ſex uero tri-
cenos haberent dies. Sed cum is numerus neq; ſolis curſui, neq; lunæ rationi-
bus conueniret, nonnunq; uſu ueniebat, ut frigus anni æſtiuis menſibus, & cõ
trà calor hyemalibus proueniret. Quod ubi contigiſſet, tantum dierum ſine ul
lo menſis nomine patiebantur aſſumi, quantum ad id anni tempus adduceret,
quo cœli habitus inſtanti menſi aptus inueniretur.

De ordinatione anni p Numã, et quæ cauſa fuerit intercalãdi, quoq; tpe primũ intercalatũ ſit. Ca. XIII.

Anni diuiſio p Numam.

SEd ſecutus Numa, quantum ſub cœlo rudi & ſeculo adhuc impolito, ſo-
lo ingenio magiſtro comprehendere potuit: uel quia Græcorꝝ obſeruati
one forſan inſtructus eſt, quinquaginta dies addidit, ut in trecentos quin F
quaginta quatuor dies, qbus duodecim lunæ curſus confici credidit, annos ex
tenderetur: atque his quinquaginta à ſe additis, adiecit alios ſex, retractos illis
ſex menſibus, qui triginta habebãt dies, id eſt de ſingulis ſingulos: factosq; qn
quaginta & ſex dies, in duos nouos mẽſes pari ratiõe diuiſit: ac de duobus pri-
orem Ianuarium nuncupauit, primumq; anni eſſe uoluit, tãquam bicipitis dei
menſem, reſpiciẽtem ac proſpicientem tranſacti anni finem, futuriq; principia.
Secundum dicauit Februo deo, qui luſtrationum potens creditur. Luſtrari au
tem eo menſe ciuitatẽ neceſſe erat, quo ſtatuit, ut iuſta diis mánibus ſoluerent.

Numæ ordinationem finitimi mox ſecuti, totidem diebus, totidemq; menſi
bus, ut Pompilio placuit, annũ ſuum computare cœperũt. Sed hoc ſolo diſcre-
pabant, qđ menſes undetricenum, tricenumq;, in numero alternauerũt. Paulo G
pòſt Numa in honorem imparis numeri, ſecretũ hoc & ante Pythagorã partu
riente natura, unum adiecit diem, quẽ Ianuario dedit, ut tam in anno q; in mẽ
ſibus ſingulis, præter unum Februariũ, impar numerus ſeruaretur. Nam quia
duodecim menſes, ſi ſinguli aut pari aut impari numero putarẽtur, conſumma
tionem parem facerent: unus pari numero inſtitutus, uniuerſam putationẽ im-
parẽ fecit. Ianuarius igiẽ, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, De
cember, undetricenis cenſebanẽ diebus, & quintanas Nonas habebãt. Ac poſt
Idus in oĩbus ſeptẽdecim ad Calendas computabanẽ. Martius uero, Maius,
Quintilis, & October, dies tricenos ſingulos poſſidebant. Nonæ in his ſepti-
manæ erãt. Similiterq; poſt Idus, decẽ & ſeptẽ dies in ſingulis, uſq; ad ſequen-
tes Calẽdas computabanẽ. Sed ſolus Februarius uiginti & octo retinuit dies, H
quaſi inferis & diminutio & par numerus conueniret.

Intercalationis cauſa.

Cum ergo Romani ex hac diſtributione Pompilij, ad lunæ curſum, ſicut
Græci, annũ propriũ computarẽt, neceſſariò & intercalarem menſem inſtitue
runt more Græcorꝝ. Nã & Græci cũ animaduerterent, temerè ſe trecentis qn
quaginta quatuor diebus ordinaſſe annũ, qm̃ appareret de ſolis curſu, qui tre-
centis ſexagintaqnq; diebus & quadrãte zodiacũ conficit, deeſſe anno ſuo un-
decim dies & quadrantẽ, intercalares ſtatuta ratiõe cõmenti ſunt: ita ut octauo
q; anno nonaginta dies, ex qbus tres mẽſes tricenũm dierꝝ cõpoſuerũt, inter
calarẽt. Id Græci fecerunt, qm̃ erat opoſum atq; difficile, oĩbus annis undecim
dies & quadrantẽ intercalare. Itaq; maluerũt hũc numerꝝ octies multiplicare,
& nonaginta dies, qui naſcunẽ ſi quadrãs cũ diebus undecim octies cõponaẽ,

inſerere,

inſerere, in tres menſes (ut diximus) diſtribuẽdos. Hos dies ὑπερβαίνοντας, menſes
A uero ἐμβολισμοὺς appellabant. Hunc ergo ordinẽ Romanis quoq; imitari pla-
cuit, ſed fruſtra: qppe fugit eos, diem unum (ſicut ſuprà admonuimus) additum
à ſe ad Græcũ numerꝝ, in honorẽ imparis numeri. Ea re p octenniũ cõuenire
numerus atq; ordo non poterat. Sed nondum hoc errore compto, p octo an-
nos, nonaginta quaſi ſupfundendos Græcorꝝ exemplo computabant dies: al-
terniſq; annis binos & uicenos, alternis ternos uicenosq; intercalares expẽſa-
bant intercalationibus quatuor. Sed octauo quoq; anno, intercalatores octo
affluebant dies ex ſingulis, qbus uertentis anni numerꝝ apud Romanos ſuper
Græcum abũdaſſe iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito, hæc ſpeci
es emendationis inducta eſt: Tertio quoq; octennio ita intercalandos diſpen-
B ſabant dies, ut non nonaginta, ſed ſexagintaſex intercalarent, cõpenſatis uigin-
tiquatuor diebus pro illis, qui per totidem annos ſupra Græcorꝝ numerꝝ cre
uerant. Oĩni autem intercalationi menſis Februarius deputatus eſt, quoniam
is ultimus anni erat. Qđ etiam ipſum de Græcorꝝ imitatione faciebant. Nam
& illi ultimo anni ſui menſi, ſupfluos interſerebant dies, ut refert Glaucippus,
qui de ſacris Athenienſiũ ſcripſit. Verꝝ una re à Græcis differebant: nam illi
confecto ultimo menſe, Romani non cõfecto Februario, ſed poſt uigeſimum-
tertiũ diem intercalabant, terminalibus ſcilicet iam pactis. Deinde reliquos Fe
bruarij menſis dies, q erant quinq;, poſt intercalationem ſubiungebant: credo
uetere religionis ſuæ more, ut Februarium omnino Martius ſequeretur.

De nundinarum die.

C Sed cum ſæpe eueniret, ut nũdinæ modò in anni principem diem, modò in
Nonas caderent (utrunq; autẽ pnicioſum reip. putabatur) remedium quo hoc
auertereẽ excogitatum eſt. Quod aperiemus, ſi prius oſtenderimus, cur nundi
næ uel primis Calẽdis, uel Nonis oĩbus cauebantur. Nam quoties incipien
te anno, dies cœpit q adiectus eſt nũdinis, oĩs ille annus infauſtis caſibus lu-
ctuoſus fuit, maximeq; Lepidiano tumultu opinio iſta firmata eſt.

Nonis autẽ conuentus uniuerſæ multitudinis uitandus exiſtimabatur, quo
niam po. Romanus, exactis etiam regibus, diem hũc Nonarꝝ maxime celebra
bat, quem natalẽ Ser. Tullij exiſtimabant. Quia cum incertũ eſſet, q mẽſe Ser.
Tullius natus eſſet, Nonis tamẽ natum eſſe cõſtaret, oĩes Nonas celebri no-
titia frequentabãt. Veritos ergo q diebus p̃erant, ne qd nundinis collecta uni-
D uerſitas ob regis deſideriũ nouaret, cauiſſe, ut Nonæ à nundinis ſegregarenẽ.
Vnde dies ille, q abundare annum diximus, eorꝝ eſt pmiſsus arbitrio, qui fa-
ſtis p̃erant, ut cum uellent intercalarẽt: dummodo eum in medio terminaliorꝝ,
uel menſis intercalaris ita locarent, ut à ſuſpecto die celebritatem auerterent
nundinarꝝ. Atq; hoc eſt, qđ quidã ueterꝝ retulerunt, non ſolum menſem apud
Romanos, uerumetiam diem intercalarem fuiſſe.

Quo tempore primum intercalatum ſit.

Quando autẽ primùm intercalatum ſit, uarie referẽ, & Macer qdem Licini
us eius rei originẽ Romulo aſsignat. Antias lib. ii. Numã Pompilium ſacrorꝝ
cauſa id inueniſſe cõtendit. Iunius Ser. Tullium regẽ, primum intercalaſſe cõ-
memorat, à q & nundinas inſtitutas Varroni placet. Tuditanus refert lib. iii.
magiſtratuum, decẽuiros qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando
populum rogaſſe. Caſsius eoſdem ſcribit autores. Flauius id egiſſe M. conſu-

lem dicit,ab urbe condita anno quingentesimosexagesimosecundo, inito mox bello Aetolico. Sed hoc arguit Varro,scribendo antiquissimam legem fuisse incisam in columna ærea, à L.Pinatio & Furio consulibus, cui mentio intercalaris ascribitur.Hæc de intercalandi principio satis relata sint.

Quem in modum, primum Iulius, deinde Augustus Cæsares annum correxerint. Cap. .XIIII.

VERR fuit tempus, cum propter supstitionem intercalatio oīs omissa est,nonnunq̄ uero p̄ gratiā sacerdotū,q̄ cum publicanis proferri,uel imminui cōsultò anni dies uolebāt: modò auctio,modò retractio dierū prouenìebat,& sub specie obseruationis,emergebat maior cōfusionis occasio. Sed postea C.Cæsar oēm hanc inconstantiā temporr,uagā adhuc & incertā,in ordinē statutæ definitionis coëgit,adnitēti sibi M. Fauio scriba,q̄ scriptos dies singulos ita ad dictatorē retulit, ut & ordo eorum inueniri facillime posset,& inuento certus status p̄seueraret.Ergo C.Cæsar exordiū nouæ ordinationis initurus,dies oīes q̄ confusionē adhuc poterāt facere,cōsumpsit:eaq̄ re factū est,ut annus cōfusionis ultimus,in .CCCC.XLIII.dies protenderet. Post hoc imitatus Aegyptios,solos diuinarr rerr oīum conscios,ad numerr solis,q̄ diebus.CCC.LXV.& quadrante cursum conficit,annū dirigere contendit.Nā sicut lunaris annus mēsis est,q̄a luna paulo minus q̄ mensem in zodiaci circuitione cōsumit,ita solis annus hoc dierr numero colligendus est quē p̄agit,dum ad id signum se denuo uertit,ex q̄ digressus est,unde annus uertēs uocat,& habet magnus,cū lunæ annus breuis putet. Horr Vergilius utrunq̄ cōplexus est:Interea magnum sol circumuoluit annū. *Aeneid.3.* Hinc Atteius Capito annum à circuitu tēporis putat dictum,q̄a ueteres an,pro circum ponere solebant,ut Cato in originib.oratorr: An terminum.i.circum terminū, & ambire pro circumire. Iulius ergo Cæsar.X.dies obseruationi ueteri supadiecit, ut annum.CCC.&.LXV.dies,quibus sol lustrat zodiacum,efficerent:Et ne quadrās deesset,statuit ut quarto quoq̄ anno,sacerdotes q̄ curabāt,mensibus ac diebus unum intercalarent diem:eo scilicet mēse ac loco,quo etiā apud ueteres mensis intercalabat, id est ante q̄nq̄ ultimos Februarij mensis dies, idq̄ bisextum censuit noīandum. Dies autem.X.quos ab eo additos diximus,hac ordinatione distribuit: In Ianuarium & Sextilē & Decembrē binos dies inseruit.In Aprilem aūt,Iunium,Septembrē,Nouembrē,singulos.Sed neq̄ mensi Februario addidit diem,ne deo infero religio immutaret: & Martio,Maio, Quintili,Octobri seruauit pristinū statum,q̄ satis pleno erāt numero.i.dierū singulorr tricenorrq̄.Ideo & septimanas hīnt Nonas,sicut Numa cōstituit,q̄a nihil in his Iulius mutauit.Sed Ianuarius,Sextilis,December,q̄bus Cæsar binos dies addidit,licet tricenos singulos habere post Cæsarem cœpint,q̄ntanas tamen hīnt Nonas,& ab Idibus illis sequentes Calēdas,in undeuicesimum reuertunt:q̄a Cæsar quos addidit dies,neq̄ ante Nonas,neq̄ ante Idus inserere uoluit, ne Nonarr aut Iduum religionē, q̄ statuto erat die,nouella cōperendinatione corrumperet.Sed nec post Idus mox uoluit inserere, ne feriarum quarumq̄ uiolaret indictio.Sed pactis cuiusq̄ mēsis ferijs,locum diebus aduenis fecit.Et Ianuario q̄dem dies, quos dicimus quartum & tertium Cal.Februarias dedit:Aprili,tertium Cal.Maias:Iunio,tertium Cal.Iulias: Augusto,quartum &

tum & tertium Cal.Septembris:Septēbri,tertium Cal.Octobris:Nouembri, tertium Cal.Decembris:Decēbri uero,quartum & tertiū Cal. Ianuarias. Ita factum est,ut cum oīes hi menses q̄bus dies addidit, ante hanc ordinationem habuissent mensis sequentis Calendas ad septimūdecimum reuertentes,postea ex augmento additorr dierum,hi qui duos acceperunt,ad nonumdecimum:q̄ uero unum,ad octauumdecimū haberent reditum Calendarr. Feriarr tamen cuiusq̄ mensis ordo seruatus est. Nam si cui ferè tertius ab Idibus dies festus aut feriatus fuit,& cum ad sextumdecimum dicebat,etiā post augmentum dierum,eadem religio seruata est,ut tertio ab Idibus die celebraretur: licet ab incremento non iam ad decimumsextum Calendas, sed ad septimumdecimum si unus,ad decimumoctauum si duo sunt additi,diceretur.Nam ideo nouos dies circa finem cuiusq̄ mensis inseruit, ubi finem oīum q̄ in mense erant reperit feriarr, adiectosq̄ oīeis à se dies fastos notauit,ut maiorem daret actionibus libertatē,& nō solū nullū nefastū,sed nec comitialē quenq̄ de adiectis diebus instituit,ne ambitiōem magistratuū augeret adiectio. Sic annum ciuilē Cæsar habitis ad lunā dimēsionibus constitutū,edicto palàm posito publicauit.

Et huc usq̄ error stare potuisset, ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent. Nam cum oporteret diem,qui ex quadrantibus consit, quarto quoq̄ anno cōfecto,antequā quintus inciperet,intercalare: illi quarto non peracto,sed incipiente,intercalabāt.Hic error sex & triginta annis p̄mansit,quibus annis intercalati sunt dies duodecim, cum debuerint intercalari nouem. Sed hunc quoq̄ errorem serò deprehensum correxit Augustus,qui annos duodecim sine intercalari die transigi iussit,ut illi tres dies, qui p̄ annos triginta & sex uitio sacerdotalis festinationis excreuerant, sequentibus annis duodecim nullo die intercalato deuorarentur. Post hoc unum diem,secundū ordinationem Cæsaris,quinto quoq̄ incipiente anno,intercalari iussit,& oīem hunc ordinem æreæ tabulæ ad æternam custodiam incisione mandauit.

Anni correctio per Augustū facta.

De *Calendis, Idibus, ac Nonis.* Caput .XV.

TVnc Horus:Dies q̄dem hic(inq̄t)intercalaris,anteq̄ quintus annus incipiat inserendus,cum Aegypti matris artium ratione cōsentit.Sed in illorr mensibus explicandis uidetur operosum, q̄s tricenûm dierr oēs hīnt,eo q̄ explicitis duodecim mensibus,id est.CCC.LX.diebus exactis,tunc inter Augustū atq̄ Septēbrem reliq̄s quinq̄ dies anno suo reddūt,adnectentes quarto quoq̄ anno exacto intercalarem,q̄ ex quadrantibus consit. At hic, non à primo in ultimū mēsis diem ad incremētum cōtinuū numerus accedit, sed post Calēdas dirigit in Nonas,inde ad quasdam Idus deflecti audio. Pòst rursus,ni fallor,imò ut nunc quoq̄ retulisti,in sequētes Calendas. Quæ oīa q̄d sibi uelint,scire eq̄dem uellem. Nā illud nec cōsequi posse me spero, ut uocabula comp̄hendam,q̄ singulis apud uos diebus addunt,dum alios fastos,uarijsq̄ alios noībus nuncupatis. Nundinas quoq̄ uestras nescire me fateor,de quibus obseruatio tam diligens,tam cauta narrat. Hæc nec mihi erubescendū est ignorare pegrino,à te uero Prætextate discere nec ciuē puderet. Tunc Prætextatus:Nō solum tibi(inq̄t)Hore,cum sis Aegypto oriundus,sed ne nobis q̄dem q̄bus origo Romana est,erubescēdum puto quærere,q̄d quæsitu dignum

Proponit Horus ea de q̄bus deinceps disputabitur.

gnum oẽs ueteres putauerunt. Nã de Cal. Nonis, & Idibus, deq; feriarꝝ uarijs obſeruationibus, innumeros autores cura quæſtionis exercuit: & ideo nos q̃ de his ab oẽibus dicta ſunt, in unum breuiter colligemus. Romulus cũ ingenio acri qdem, ſed agreſti, ſtatũ, ppriꝝ ordinaret impꝝ, initiũ cuiuſq; mẽſis ex illo ſumebat die, q̃ nouã lunam cõtigiſſet uideri. Quia ẏo non cõtinuo euenit, ut eodem die ſemp appareat, ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis uideri ſolet, cõtigit, ut dum tardius apparuit, p̃cedenti menſi plures dies: aut cum celerius, pauciores darent: & ſingulis qbuſq; menſibus ꝑpetuam numeri legẽ primus caſus addixit. Sic factũ eſt, ut alij triginta & unũ, alij undetriginta ſortirẽtur dies. Oẽibus tñ menſibus ex die Nonarꝝ, Idus nono die rep̃ſentari placuit, & inter Idus ac ſequẽtes Cal. cõſtitutum eſt, ſexdecim dies eſſe numerãdos. Ideo mẽſis huberior, duos illos qbus augebat dies, inter Cal. ſuas & Nonas habebat. Hinc alijs qntus à Calẽdis dies, alijs ſeptimus Nonas facit. Cæſar tñ (ut ſuprà diximus) ſtata ſacra cuſtodiẽs, nec in illis menſibus qbus binos adiecit dies, ordinẽ uoluit mutare Nonarꝝ: qa pactis totius mẽſis ferijs, dies ſuos rei diuinæ cautus inſeruit. Priſcis ergo tp̃ibus, anteq̃ faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis p̃ribus, in oẽium notitiã proderent, pontifici minori hæc prouincia delegabat, ut nouæ lunæ primũ obſeruaret aſpectum, uiſamq; regi ſacrificulo nuntiaret. Itaq; ſacrificio à rege & minore põtifice celebrato, idẽ pontifex, calata, id eſt uocata, in Capitoliũ plebe, iuxta curiã Calabrã, q̃ caſæ Romuli proxima eſt, q̃t numero dies à Calẽdis ad Nonas ſupeſſent, pronũtiabat: & qntanas quidẽ qnquies dicto uerbo καλῶ, ſeptimanas repetito ſepties p̃dicabat. Verbũ aũt καλῶ Græcũ eſt, id ẽ uoco. Et hunc diem q ex his diebus q calarent primus eſſet, placuit Calẽdas uocari. Hinc & ipſi curiæ, ad quã uocabant, Calabræ nomen datũ eſt, & claſſi, q̃ oẽis in eam populus uocaret. Ideo autẽ minor põtifex numerum dierꝝ qui ad Nonas ſupereſſent calando prodebat, q̃ poſt nouã lunam oportebat Nonarꝝ die populares qui in agris eſſent confluere in urbẽ, accepturos cauſas feriarꝝ à rege ſacrorꝝ, ſciturosq; qd eſſet eo menſe faciendũ.

Initium mẽſis cuiuſq; et quot ſingulorũ fuerint dies ex ordinatione Romuli.

Calendæ unde dictæ.

Nonæ.

Vnde quidam hinc Nonas extimant dictas, quaſi nouæ initium obſeruationis, uel q̃ ab eo die ſemp ad Idus nouem dies putentur: ſicut apud Thuſcos Nonæ plures habebãtur, qd hi nono quoq; die regem ſuum ſalutabant, & de propriꝝ negotijs cõſulebant. Iduum porrò nomen à Thuſcis, apud quos is dies Itis uocat, ſumptum eſt. Item autem illi interp̃tabantur Iouis fidutiã. Nam cum Iouem accipiamus lucis autorẽ, unde et Lucetium Salij in carminibus canunt, & Cretenſes Δίατὸν ἡμέρων uocant, ipſi quoq; Romani Dieſpitrem appellant, ut diei p̃rem, iure hic dies Iouis fidutia uocatur, cuius lux cum ſolis occaſu non finitur, ſed ſplendorem diei & noctis cõtinuat, illuſtrãte luna, quod ſemper in plenilunio, id eſt medio menſe, fieri ſolet. Diem uero, q uel nocturnis caret tenebris, Iouis fidutiam Thuſco noĩe uocauerunt: unde & oẽs Idus Iouis ferias obſeruãdas ſanxit antiqtas. Alij putant Idus, q̃ ea die plena luna uideat, à uidendo uidus appellatas, mox lr̃am u detractã. Sicut cõtrà, qd Græci ϝίδυα dicunt, nos u lr̃a addita, uidere dicimus. Nonnullis placet, Idus dictas uocabulo Græco ἀπὸ τοῦ ἰδρῶτος, q̃ eo die plenam ſpeciẽ luna demõſtret. Sũt q exiſtimẽt Idus ab oue iduli dictas, quam hoc noĩe uocant Thuſci, & oẽibus Idibus ouis immolat

Idus unde uocatæ.

molat à flamine. Nobis illa ratio noĩs uero propior exiſtimatur, ut Idus uocemus diem q diuidit menſem. Iduare em̃ Hetruſca lingua diuidere eſt: unde uidua quaſi ualde idua, id eſt ualde diuiſa: aut uidua, id eſt à uiro diuiſa.

Vt autẽ Idus omnes Ioui, ita oẽs Calendas Iunoni tributas, & Varronis & põtificalis confirmat autoritas. Qd etiã Laurentes patrijs religionibus ſeruant, q & cognomen deæ ex ceremonijs addiderunt, Calendarẽ Iunonem uocantes. Sed & oẽibus Calendis à menſe Martio ad Decẽbrem huic deæ Calendarꝝ die ſupplicãt. Romæ quoq; Cal. oẽibus, p̃terq; pontifex minor, in curia Calabra rem diuinã Iunoni facit. Etiã regina ſacrorꝝ, id eſt regis uxor, porcam uel agnã in regia Iunoni immolat, à qua etiã Ianum Iunoniũ cognoĩatum diximus, q̃ illi deo omnis ingreſſus, huic deæ cuncti Calendarꝝ dies uidentur aſcripti. Cum em̃ initia mẽſium maiores noſtri ab exortu lunæ ſeruauerint, iure Iunoni Calendas addixerunt: nam ac Iunonem eandem putantes, uel quia luna p aërem meat, unde & Græci lunã ἄρτεμιν nuncupauerunt, quaſi ἀειροτόμον, q̃ aëra ſecat, Iuno autem aëris arbitra eſt, meritò initia menſium, id eſt Calendas huic deæ conſecrauerunt. Nec hoc p̃termiſerim, q̃ nuptijs copulandis Calendas, Nonas, & Idus religioſas, id eſt deuitandas, cenſuerunt. Hi em̃ dies præter Nonas feriati ſunt, ferijs autem uim cuiq; fieri piaculare eſt. Ideo tũc uitant nuptiæ, in qbus fieri uis uirginibus uidetur. Sed Verrium Flaccum iuris pontificij peritiſſimum, dicere ſolitum refert Varro, quia ferijs tergere ueteres foſſas liceret, nouas facere ius non eſſet, ideo magis uiduis q̃ uirginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum. Subijciet aliquis: Cur ergo Nonis ſi feriatus dies non eſt, prohibetur celebritas nuptiarum? Huius quoq; rei in aperto cauſa eſt. Nam quia primus nuptiarꝝ dies uerecundiæ datur, poſtridie autem nuptã in domo uiri dominium incipere oportet adipiſci, et rem facere diuinam: oẽs aũt poſtriduani dies, ſeu poſt Calendas ſeu poſt Nonas Idus' ue, ex æquo atri ſunt. Ideo & Nonas inhabiles nuptijs eſſe dixerunt, ne nupta, aut poſtera die libertatẽ auſpicaret uxoriam, aut atro immolaret, quo nefas eſt ſacra celebrari.

Calendæ Iunoni ſacræ.

Dies religioſi copulandis nuptijs.

Quæ diſcrimina diuerſitatesq; fuerint dierum apud Romanos. Caput .XVI.

SEd q̃a nos ad cõmemorationem dierꝝ ordo deduxit, de hoc quoq; quod Hori nr̃i cõſultatio continet, pauca dicenda ſunt. Numa ut in menſes annũ, ita in dies menſem quenq; diſtribuit: dieſq; oẽs aut feſtos, aut profeſtos, aut interciſos uocauit. Feſti dijs dicati ſunt. Profeſti hominibus ob adminiſtrandã rem priuatã publicamq; cõceſſi. Interciſi deorꝝ hoĩmq; communes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ. Profeſtis, faſti, comitiales, cõperẽdini, ſtati, p̃liares. Interciſi, in ſe, nõ in alia diuidũtur. Illorꝝ em̃ dierꝝ quibuſdã horis fas eſt, qbuſdam fas non eſt ius dicere. Nã cùm hoſtia cæditur, fari nefas eſt: intercæſa & porrecta, fari licet: rurſus, cùm adoleꝫ, non licet Ergo de diuiſione feſtorꝝ & profeſtorꝝ dierꝝ latius diſſerendum eſt. Sacra celebritas eſt, uel cùm ſacrificia dijs offeruntur, uel cùm dies diuinis epulationibus celebratur, uel cùm ludi in honorem aguntur deorꝝ, uel cùm feriæ obſeruantur. Feriarꝝ autem publicarꝝ gña ſunt quatuor. Aut em̃ ſtatiuæ ſunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et ſunt ſtatiuæ uniuerſi populi communes, certis & conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis, ſtatis obſeruationibus anno-

Dierũ diſcrimina. Dies feſti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatæ,in qbus præcipue ſeruantur agonalia,carmentalia,lupercalia. Concepti B
uæ ſunt, q̃ quotannis à magiſtratibus uel ſacerdotibus concipiunt̃, in dies,uel
certos,uel etiã incertos:ut ſunt Latinæ, Paganalia,Sementinæ,Cõpitalia. Im
peratiuæ ſunt,quas cõſules uel p̃tores pro arbitrio poteſtatis indicunt. Nun
dinæ ſunt paganorꝝ,id eſt ruſticorꝝ, qbus conueniunt negotijs,ppriis uel mer
cibus prouiſuri. Sunt p̃terea feriæ propriæ familiarꝝ,ut Claudiæ familiæ,uel
Aemyliæ,ſeu Iuliæ,ſiue Corneliæ: & ſi quas ferias proprias quæcꝫ familia ex
uſu domeſticæ celebritatis obſeruat.Sunt ſingulorꝝ,ut nataliũ,fulgurꝝq̃ ſuſce
ptiones.Item funerꝝ atcꝫ expiationum.Apud ueteres quocꝫ q̃ noſaſſet Salutẽ, F
Semoniam,Seiam,Segetiã, Tutilianã ferias obſeruabat. Itẽ Flaminica,quoti
es tonitrua audiſſet,feriata erat,donec placaſſet deos.Affirmabant aũt ſacerdo
tes pollui ferias,ſi indictis cõceptiſq̃ opus aliquod fieret. Præterea regem ſa-
crorꝝ flamineſq̃ non licebat uidere ferijs opus fieri:& ideo per p̃conem denũ
tiabant,ne qd tale ageret̃,& p̃cepti negligens multabatur. Præter multã uero
affirmabant eum q̃ talibus diebus imprudens aliquid egiſſet,porco piaculum
dare debere,prudentẽ expiare nõ poſſe Scæuola põtifex aſſeuerabat. Sed Vm
bro negat eũ pollui,q̃ opus uel ad deos p̃tinens, ſacrorum̃ ue cauſa feciſſet,uel
aliquid ad urgentem uitæ utilitatem reſpiciens actitaſſet.Scæuola deniqꝫ con-
ſultus qd ferijs agi liceret,reſpondit,qd prætermiſſum noceret.Quapropter ſi
bos in ſpecũ decidiſſet,eumq̃ paterfamiliâs adhibitis operis liberaſſet,non eſt
uiſus ferias polluiſſe:nec ille q̃ trabem tecti fractã fulciendo ab imminenti uin
dicauit ruina. Vnde & Maro omium diſciplinarꝝ peritus,ſciens lauari ouem, G
aut lanæ purgandæ,aut ſcabiei curãdæ gratia,pronuntiauit tunc ouem p̃ feri-
as licere merſari,ſi hoc remedij cauſa fieret : Balantumq̃ gregẽ fluuio merſare
ſalubri.Adijciendo em̃ ſalubri,oſtendit auertẽdi morbi gratia tantũmodo,nõ
etiã ob lucrum purgandæ lanæ cauſa fieri,cõceſſum. Hæc de feſtis & q̃ inde
Profeſti dies. naſcuntur,q̃ etiam neſaſti uocant̃.Nunc de profeſtis,& qui ex his procedũt lo
quamur,id eſt faſtis,comitialibus,cõperendinis,ſtatis,p̃liaribus. Faſti ſunt,
quibus licet fari p̃tori tria uerba ſolennia:do,dico,addico.His cõtrarij ſunt ne
faſti. Comitiales ſunt,q̃bus cum populo agi licet.Et faſtis quidẽ lege agi po-
teſt,cum populo non poteſt,comitialibus utrunqꝫ poteſt. Cõperendini,qbus
uadimoniũ licet dicere. Stati,q̃ iudicij cauſa cum p̃egrino inſtituunt̃,ut Plau
tus in Curculione:Status cõdictus cum hoſte,interceſſit dies.Hoſtem nũc mo
re uetere ſignificat p̃egrinum. Præliares ab iuſtis non ſegregauerim:ſiquidẽ H
iuſti ſunt cõtinui triginta dies, quibus exercitui imperato, uexillũ rufi coloris
in arce poſitũ eſt. Præliares autẽ omẽs,quibus fas eſt res repetere,uel hoſtẽ la
ceſſere.Nam cum Latia,hoc eſt Latinarꝝ ſolenne concipit̃,item diebus Satur-
nalijorꝝ:ſed & cum mundus patet,nefas eſt p̃lium ſumere.Quare nec Latinarꝝ
tempore,q̃ publice quõdam inducię inter Romanum po. Latinoſq̃ firmatæ
ſunt,inchoari bellũ decebat:nec Saturni feſto,q̃ ſine ullo tumultu bellico credi
tur imperaſſe: nec patente mundo, qd ſacrum Diti patri & Proſerpinæ dica-
tum eſt,meliusq̃ occluſa Plutonis fauce,eundum ad p̃lium putauerunt. Vnde
& Varro ita ſcribit: Mundus cum patet, deorum triſtium atcꝫ inferũm quaſi
ianua patet,propterea nõ modo prælium committi,uerumetiam delectum rei
milita-

Georgico.i.

militaris cauſa habere,ac militẽ proficiſci,nauẽ ſoluere,uxorem liberũm quæ- A
rendorꝝ cauſa ducere,religioſum eſt. Vitabãt ueteres ad uiros uocãdos etiam
dies,q̃ eſſent notati rebus aduerſis. Vitabant etiã ferijs,ſicut Varro in augurũ
libris ſcripſit in hæc uerba: Viros uocare ferijs non oportet:ſi uocauit,piaculũ
eſto. Sciendum eſt tñ,eligendi ad pugnandũ diem Romanis tunc fuiſſe li-
centiã,ſi ipſi inferrẽt bellum : at cum excipent,nullum obſtitiſſe diem,q̃ minus
uel ſalutẽ ſuam,uel publicã defenderent dignitatem. Quis em̃ obſeruationi lo
cus,cum eligendi facultas non ſupſit? Dies aũt poſtriduanos ad omia maiores *Eadẽ ferè Gel*
noſtri cauẽdos putarunt,q̃s etiam atros,uelut infauſta appellatione,dãnarunt. *lius li.5.ca.17*
Eoſdem tñ nonnulli communes,uelut ad emẽdationem nominis uocitauerũt.
Horꝝ cauſam Gellius annalium libro.xv. & Caſſius Hemina hiſtoriarꝝ libro
B ſcdo referunt:Anno ab urbe condita CCC.LXIII.à tribunis militum Virgu
lo Manlio,Eolio Poſthumio,collegisq̃ eorꝝ,in ſenatu tractatũ,quid eſſet,pro
pter qd toties inter paucos annos male eſſet afflicta reſp. & ex p̃cepto patrum
L. Aqnium aruſpicem in ſenatũ uenire iuſſum religionum requirendarꝝ gra-
tia,dixiſſe,Q.Sulpitium tribunum militum ad Alliã aduerſum Gallos pugna
turꝝ,rem diuinam dimicãdi gratia feciſſe poſtridie Idus Quintilis. Item apud
Cremeram,multisq̃ alijs temporibus & locis,poſt ſacrificium die poſtero ce-
lebratum,male ceſſiſſe cõflictum. Tunc patres iuſſiſſe,ut ad collegium pontifi
cum de his religionibus referret̃:põtifices q̃ ſtatuiſſe,poſtridie omes Calẽdas,
Nonas,Idus,atros dies habendos:ut hi dies neque p̃liares,neq̃ puri,neq̃ co-
C mitiales eſſent.Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro.xii.ne-
gat oportere atro die parentare.qa tunc quocꝫ Ianum Iouemq̃ præfari neceſ-
ſe eſt,quos nominari atro die non oportet. Ante diem quocꝫ quartum Calen- *Gellius eodem*
das uel Nonas uel Idus,tanquam inominalem diem plericꝫ uitant.Eius obſer *loco.*
uationis an religio ulla ſit tradita,quæri ſolet. Sed nos nihil ſuper ea re ſcriptũ
inuenimus, niſi quod Q. Claudius annalium quinto, cladem illam uaſtiſſimã
pugnæ Cannenſis,factam refert ante diem quartum Nonas Sextilis. Ad rem
ſane militarem nihil attinere notat Varro,utrum faſtus uel nefaſtus dies ſit,ſed
ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas.

Qd autẽ nundinas ferias dixi,poteſt argui, qa Titus de ferijs ſcribens,nun *Nũdinæ an fe*
dinarꝝ dies nõ inter ferias retulit,ſed tm̃ ſolennes uocauit.Et qd Iulius Mode- *riæ ſint.*
D ſtus affirmat,Meſſala augure cõſulente põtifices, an nũdinarꝝ Romanarꝝ No
narumq̃ dies ferijs tenerent̃,rñdiſſe eos,nundinas ſibi ferias non uideri.Et qd
Trebatius in lib.i.religionum ait,nundinis magiſtratũ poſſe manumittere,iu-
diciaq̃ adijcere. Sed cõtrà,Iulius Cæſar.xvi.auſpiciorꝝ libro,negat nundinis
concionẽ aduocari poſſe,id eſt cum populo agi:ideoq̃ nũdinis Romanorum
haberi comitia nõ poſſe.Cornelius etiã Labeo.i.faſtorꝝ libro,nũdinis ferias eſ
ſe pronũtiat. Cauſam ỹo huius uarietatis apud Granium Licinianum lib.ij.
diligens lector inueniet.Ait em̃,nundinas Iouis ferias eſſe,ſiquidem flaminica
omibus nundinis in regia Ioui arietem ſoleat immolare.Sed lege Hortenſia ef
fectum,ut faſtæ eſſent, uti ruſtici qui nundinandi cauſa in urbem ueniebant,li
tes cõponerent.Nefaſto em̃ die prætori fari non licebat.Ergo qui ferias dicũt,
à mendacio uindicant̃ patrocinio uetuſtatis:qui contrà ſentiunt, æſtimatu æta

Nundinarum origo.

tis,quæ legē ſecuta eſt,uera depromunt. Harꝛ originem quidem Romulo E
aſſignāt,quem cōmunicato regno cum T. Tatio,ſacrificijs & ſodalitatibus inſtitutis,nundinas quoꝙ adieciſſe cōmemorant,ſicut Tuditanus affirmat. Sed Caſſius Ser. Tullium feciſſe nundinas dicit,ut in urbem ex agris conuenirent, urbanas ruſticasq; res ordinaturi. Geminus ait,diē nundinarꝛ exactis iam regibus cœpiſſe celebrari:qa plericꝙ de plebe repetita Ser. Tullij memoria,parē tarent ei nundinis. Cui rei etiā Varro conſentit. Rutilius ſcribit,Romanos inſtituiſſe nundinas,ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent: nono autem die,intermiſſo rure,ad mercatum legesq; accipiendas Romam uenirēt, & ut ſcita atꝙ cōſulta frequentiore populo referrentur, q̄ trinundino die propoſita,à ſingulis atꝙ uniuerſis facilè noſcebant. Vnde etiam mos tractus,ut leges trinundino die promulgarent. Ea re etiam cādidatis uſus fuit in comitium F
nundinis uenire,& in colle conſiſtere,unde coràm poſſent ab uniuerſis uideri.

Nundina Romanorū dea.

Sed hæc omia negligentius haberi cœpta,& pòſt abolita,poſtq̄ in trinundino etiam ob multitudinē plebis frequentes adeſſe cœperunt. Eſt etiam Nundina Romanorꝛ dea,à nono die naſcentium nuncupata qui luſtricus dicitur. Eſt autem luſtricus dies,quo infantes luſtrantur,& nomen accipiunt. Sed is maribus nonus,octauus eſt fœminis.

Plene(ut arbitror)anni ac menſiū cōſtitutione digeſta,habet Horus quoꝙ noſter,qd de dierꝛ uocabulis & obſeruatione cōſuluit. Et ſcire eqdem uelim, nunqd ſit qd argutus Niligena,& gentis accola numerorꝛ potentis,ex hoc ordine Romanæ diſpēſationis irrideat: an Thuſcum quoꝙ Tiberim aliquid ex G
diſciplinis ſuis hauſiſſe cōſentiat. Subiecit Euſtachius: Non ſolū Horus noſter grauis uir & ornatus, ſed nec quiſcꝙ alius(ut extimo)tam futilis poſſet eſſe iudicij,q Romani anni ſic ad unguē,ut aiunt,emendatū ordinē nō probaret. cui maiorē gratiā & tenax memoria & luculenta oīo referentis adiecit: Nec mirū ſi hæc digeries morſum reꝑhenſionis euaſit,cui accerſita ē ab Aegypto poſtremæ correctionis autoritas. Nā Iulius Cæſar,ut ſiderꝛ motus,de qbus nō indoctos libros reliqt,ab Aegyptijs diſciplinis hauſit,ita hoc q̄ꝙ ex eadē inſtitutione mutuatus eſt,ut ad ſolis curſum finiendi anni tēpus extenderet. Latij ꝛo ueteres incolæ,qa nihil iam tum diſcere ab Aegypto licebat,ad quam nullus illis commeatus patebat,morē Græciæ in numerādis menſiū diebus ſecuti ſunt: ut retrouerſum cedente numero,ab augmēto in diminutionē computatio reſoluta deſineret. Ita em̄ nos decimum diem,deiñ nonū,& poſtea octauū dicimus, H
ut Athenienſes δεκάτην ἡμέραν φθίνοντος μηνὸς ſoliti ſunt dicere. Homerus quoꝙ cum ait, ἕκτῳ φθίνοντος μηνὸς, ἕκτῳ δ' ἰσαμένοιο, q̄d aliud niſi illū φθίνοντα dicit,cuius paulatim deficiētis ſupputatio in nomē deſinit ſecuturi: & ἰσάμενον illum,qui p̄cedit

Aeneid. 10.

numerꝛ ſucceſſurus priori in defectū meanti? Qd & Homerus noſter Mantuanus intelligens,illud ſtare dici,ad quod accedit,ait: Stat ſua cuiq; dies. extremum diem ſtare dicens,quaſi ad quē per oēs eatur. Idem poëta doctrina ac uerecundia iuxtà nobilis,ſciens Romanos ueteres ad lunæ curſum,& ſequentes ad ſolis anni tēpora digeſſiſſe,utriuſq; ſeculi opinioni reuerentiam ſeruans: Vos ò clariſſima mūdi Lumina,inquit,labentē cœlo quæ ducitis annum,Liber & alma Ceres, tam lunam q̄ ſolem duces anni hac inuocatione deſignans.

Omnes

Omnes deos referri ad ſolem. Et quod ex uarijs Apollinis oſtendatur nominibus, ipſum eundem eſſe deum quem ſolem dicimus. Caput .XVII.

A

HIc Auienus: Hoc eqdem mecū multùm ac frequenter agitaui, qd ſit q̄ ſolem modo Apollinē, modo Liberꝛ, modo ſub aliarꝛ appellationum uarietate ueneremur. Et quia ſacrorꝛ omnium præſulem eſſe te Vecti Prætextate diuina uoluerunt, perge quæſo rationē mihi tantæ ſub uno numine in nominibus diuerſitatis aperire. Tum Vectius: Caue extimes mi Auiene, poëtarꝛ gregem cum de dijs fabulant̄, nō ab adytis plerunq; philoſophiæ ſemina mutuari. Nam q̄ oēs penè deos duntaxat q ſub cœlo ſunt, ad ſolē referunt, non uana ſupſtitio, ſed ratio diuina commendat. Si em̄ ſol(ut ueteribus placuit)dux & moderator ē reliq̄rum luminū, & ſolus ſtellis errantibus præ-

Oēs deos qui ſub cœlo ſunt, referri ad ſolem.

B ſtat: ipſarꝛ uero ſtellarum curſus, ordinem rerꝛ humanarꝛ, ut qbuſdam uideꝛ, pro poteſtate diſponunt, uel(ut Plotino cōſtat placuiſſe)ſignificant: neceſſe eſt, ut ſolem q moderatur noſtra moderantes, oīum quæ circa nos geruntur, fateamur autorē. Et ſicut Maro cum de una Iunone diceret, Quo numine læſo, oñdit unius dei effectus uarios pro uarijs cenſendos eſſe numinibus: ita diuerſæ uirtutes ſolis, nomina dijs dederunt. unde ἕν τὸ πᾶν ſapientū principes prodiderunt. Virtutē igitur ſolis quæ diuinationi curationiq̄ præeſt, Apollinē uocauerunt. Quæ ſermonis autor eſt, Mercurij nomen accepit. Nam quia ſermo interp̄tatur cogitationes latentes, ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν propria appellatione uocitatus ē. Virtus ſolis q̄ fructibus effectus eiuſdē eſt q frugibus præeſt. & hinc

C natæ ſunt appellationes deorꝛ, ſicut cæterorꝛ qui ad ſolem certa & arcana ratione referuntur. Et ne tanto ſecreto nuda præſteꝛ aſſertio, autoritates ueterꝛ de ſingulis conſulamus. Apollinis nomen multiplici interp̄tatione ad ſolem refertur, cuius rei ordinem pergam pandere: Plato ſolem ἀπόλλωνα cognominatū ſcribit, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id eſt à iactu radiorum. Chryſippus Apollinem ὡς οὐχὶ πολλῶν μὴ φαύλων οὐσιῶν ἀλλὰ πυρὸς ὄντα. primam enim nominis literam retinere ſignificationem negandi, ἅτι μόνον ἐστί, μὴ οὐχὶ πολλοί. Nam & latinitas eum, qa tantam claritatem ſolus obtinuit, ſolē uocauit. Speuſippus, q̄ ex multis ignibus conſtet uis eius, ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρός, οὕτω σωζεσθαι. Cleanthes ὡς ἀπὸ ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον, q̄ ab alijs atꝙ alijs locorum declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τῆς ἀναπλεῦσαι, id eſt qa in-

D tra circuitum mundi, quem Græci πόλον appellant, impetu latus ad ortus refertur. Alij cognominatum Apollinem putāt ὡς ἀπολλύοντα τὰ ζῷα. Exanimat enim & perimit animantes, cum peſtem intemperie caloris immittit, ut Euripides in Phaëtōte: ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλιε, ὡς μ' ἀπόλεσας, ὅθεν ὁ ἀπόλλων ἐμφανῶς κλήσεται βροτός. Idem Archilochus: †ἄναξ ἄπολλον μὴ σὺ τοὺς μαυτίους σήμαινε μὴδὲ σφᾶς ὄυλλὺ ὥσπερ ὀλλύεις. Denicꝙ inuſtos morbo ἀπολλουωβλήτους ἡλιοβλήτους appellāt. Et quia ſimiles ſunt ſolis effectibus effectus lunæ, in iuuādo nocendoq̄, ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους μὴ ἀγριωσιβλήτους uocāt. Hinc ē q̄ arcu & ſagittis Apollinis ſimulacra decorauē, ut per ſagittas intelligaē uis emiſſa radiorum. Vnde Homerus αὐτὰρ ἔπειτ' ἀπὸ οἷσι βέλεσσιν ἐχεπευκέος ἐκλυε φαρέτρης. βέλλε. Idē autor eſt & publicæ ſoſpitatis, quā creditur ſol animantibus præſtare temperie. Sed qa perpetuam p̄ſtat ſalubritatē & peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt, ideo Apollinis ſimulacra

Apollinē eundē cē q ſol eſt.

Apollo unde dictus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

manu dextera gratias gestãt,arcum cum sagittis siniſtra:q̃ ad noxã sit pigrior, E
& salutem dextera manus prõptior largiat. Hinc est q̃ eidem attribuit̃ me
dendi potestas,qa tẽperatus solis calor morborum omium fuga est. Nam tam
ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόλλωνα,quàm ἀπολλύντα cognoiatum putant. Quæ senten
tia Latini quoq̃ nominis enuntiationi cõgruens,fecit ne huius dei nomen uer
teremus,ut Apollinem aspellẽtem mala intelligas,quem Atheniẽses ἀλεξίκακον
appellãt. Sed & Lindij colunt Apollinẽ λοίμιον,hoc cognoĩe finita pestilentia
nuncupatum.Eadem opinio sospitalis & medici dei, in nostris quoq̃ sacris so
Lœmius Apollo. uet̃. Nanq̃ uirgines Vestales ita indigitãt,Apollo medice, Apollo pæan. Cũ
ergo sint huiusce sideris, id est solis,duo maximi effectus,alter q̃ calore tempe-
rato mortalium uitam iuuat,alter quo iactu radiorum nonnunq̃ pestiferæ im F
mittit uirus,duo eademq̃ cognomina circa singulos effectus proprijs enuntia
Ieius et Pæan. tionibus signant,appellantes deum ἰήτορα atque παιᾶνα,q̃ cognomina utriq̃ effe-
ctui sunt apta:ut sit ἰήτωρ ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι,id est à sanando:& παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας.
& rursus ἰήτωρ ἀπὸ τοῦ ἰέναι,id est ab immittendo: Βέλος ἔχεφόβητες,ὦ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν,
id est à feriendo. Obtinuit tamẽ,ut cum sanitatem dari sibi precantur,ἰὴ παιὰν
per η literã enuntient,id est medere pæan: cum autem ἰὴ παιάν per ε literam di
cunt cum aspiratione prioris literæ,significãt hoc dici in aliquem aduersa pre-
catione,βάλε παιὰν,id est immitte feriendo:qua uoce ferũt Latonam usam cum
Apollinem hortaretur impetum Pythonis incessere sagittis.cuius rei naturalẽ
rationem suo loco reddam.Hanc uocem,id est ἰὴ παιὰν, confirmasse fertur ora-
culum Delphicũ Atheniẽsibus petẽtibus opem dei aduersus Amazonas, The G
seo regnante.Nanq̃ inituros bellum iussit his ipsis uerbis semetipsum auxilia
torem inuocari,hortariq̃. Apollodorus in libro decimoquarto περὶ θεῶν,ἰήτορα
solem scribit appellari,Apollinemq̃ ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἰέναι,q̃ sol per orbẽ
impetu fert̃. Sed Timotheus ita *σὺ γὰρ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον ἅμα πῦρ ἀκτίσιν ἵλιε βάλ-
λων πέμφθεν ἑκαβόλον ἐχθροῖς βελῶσας ἀπὸ νεύρας παιάν. Eundem deum præstantem
salubribus causis οὔλιον appellant,id est sanitatis autorem, ut ait Homerus,οὔλέ
Vlios. τε κηλὰ μάλα χαῖρε. Menandrus scribit Milesios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro salute sua im
molare. Pherecydes refert, Thesea cum in Cretã ad Minotaurum duceretur,
uouisse pro salute atq̃ reditu suo ἀπόλλωνι οὐλίῳ,καὶ ἀγετέμιδι οὐλίᾳ. Nec mirum
si gemini effectus uarijs nominibus celebrant̃, cum alios quoque deos ex con
trario in eadem re duplici censeri & potestate accipiamns & nomine, ut Ne- H
ptunum,quem aliâs γεωσίχθονα,id est terram mouentem, aliâs ἀσφαλίωνα, id ẽ sta
bilientem uocant. Item Mercurius hominum mentes & oculos excitat, & so-
pit,ut ait poëta:ἐγείρει δ᾽ ἐράβδῳ,τοῖς τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει. Vnde & Apollinem,
id est solem,modo sospitatem,modo pestem significantibus cognominibus ad
oramus,cum tamen pestis quæ ab eo noxijs immittitur,aperte hunc deum bo
nis propugnare significet. Hinc est quod apud Pachynum Siciliæ promon
Libystinus. torium Apollo Libystinus eximia religione celebratur.Nam cum Libyci in-
uasuri Siciliam,classem appulissent ad id promontorium, Apollo qui ibi coli
tur inuocatus ab incolis,immissa hostibus peste, & penè cunctis subita morte
interceptis,Libystinus cognominatus est. Nostris quoque continetur an-
nalibus,similis eiusdem dei præsentiæ maiestas.Nam cum ludi primò Romæ

A Apollini celebrarent̃,ex uaticinio Martij uatis,carmineq̃ Sibyllino, repẽtino
hostis aduẽtu plebes ad arma excitata,hosti occurrit,eoq̃ tẽpore nubes sagitta
rum in aduersos uisa ferri,& hostẽ fugauit,& uictores Romanos ad spectacu
la dei sospitalis reduxit.Hinc intelligit̃,prælij causa,nõ pestilentiæ(sicut quidã *Obiter de ludis Apollinaribus.*
existimãt)ludos institutos.Hæc est aũt huius existimationis ratio,q̃ tũc sol su
per ipsum nr̃æ habitationis uerticẽ fulget.Nã cancer in æstiuo tropico est,in q̃
meante sole,radij tempatam nr̃am,nõ eminus,sed supni demissi rectis fulgori-
bus lustrãt.Vnde extimatũ est à nõnullis,ad propitiandũ tunc maxime deum
caloris,Apollinaribus litari.Sed inuenio in lr̃is,hos ludos uictoriæ,nõ ualetu
dinis causa(ut q̃dam annaliũ scriptores memorãt)institutos. Bello em̃ Punico
hi ludi ex libris Sibyllinis primũ sunt instituti,suadẽte Cornelio Rufo decem
B uiro,q propterea Sibylla cognoĩatus est,& postea corrupto noĩe primus Syl-
la cœpit uocitari. Fert̃ aũt in carminibus Martij uatis, cuius duo uolumina il
lata sunt in senatũ,inuẽtum esse ita scriptũ: Hostẽ Romani si ex agro pellere
uultis, Vomicamq̃ quæ gentiũ uenit lõge, Apollini censeo uouẽdos ludos,q
quotannis cõmuniter Apollini fiãt. His ludis faciendis p̃sit is p̃tor,qui ius po
pulo plebiq̃ dabit summũ.Decẽuiri Græco ritu hostijs sacra faciãt. Hoc si re-
cte facietis,gaudebitis semp,fietq̃ resp.melior.Nam is diuus extinguit pduel-
los uestros,Qui uestros campos pascunt placide. Ex hoc carmine cùm pro
curandi gratia dies unus rebus diuinis impensus esset,postea senatusc̃ũltum
factũ,uti decẽuiri (q̃ magis instruerẽtur de ludis Apollini agẽdis,req̃ diuina
C recte facienda)libros Sibyllinos adirent,in q̃bus cùm eadẽ reperta nuntiatum
esset,cẽsuerunt p̃es Apollini ludos uouendos faciendosq̃: inq̃ eam rem duo
decim milia æris prætori,& duas hostias maiores dari, decemq̃ uiris præce-
ptum est,ut Græco ritu hisce hostijs sacrũ facerẽt, Apollini boue aurato & ca
pris duabus albis auratis:Latonæ,boue fœia aurata. Ludos in circo populus
coronatus spectare iussus.Hæc p̃cipue tradit̃ origo ludor̃ Apollinariũ.

Nunc ex alijs quoq̃ huius dei nominibus eundem esse Apollinem & so-
lem probemus. Loxias cognominatur,ut ait Enopides,ὅτι ἐκπρεύεται τὸν λοξὸν κύ- *Loxias.*
κλον ἀπὸ μεσημβρίας ἐς ἀνατολὰς κινούμενον,id est, quod obliquum circulũ ab occasu ad
orientem p̃git. Aut ut Cleanthes scribit, ἐπειδή καθ᾽ ἕλικας κινεῖται,λοξαὶ γάρ εἰσι καὶ
ἕλικται:uel q̃d flexuosum p̃git iter, ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἵησι ἐφ᾽ ἡμᾶς βορείας οὔσας νότιος
ὤν:uel q̃d transuersos in nos à meridie immittit radios,cum simus ad ipsum se-
D ptentrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τοῖς φωτί, *Delius.*
q illuminando omnia clara demonstret. φοῖβον appellatur(ut ait Cornificius) *Phœbus.*
ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ,q̃d ui fertur. Plericq̃ autẽ à specie & nitore Phœbum,id est
καθαρὸν καὶ λαμπρόν dictum putant. Item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν, ἐπειδὴ *Phanes.*
φαίνεται νέον,quia sol quotidie renouat sese. Vnde Vergilius:Mane nouum.Ca-
merienses qui sacram soli incolunt insulam, ἀφθίτῃ Apollini immolant, ὡς τὸν
ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν,id est,q semper exoriens gignitur, quodq̃ ipse gene
rat uniuersa,seminando,fouendo,producendo,alendo,augendoq̃. Apolli- *Lycius.*
nis Lycij plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus Lyciũ Apol
linem nuncupatum scribit,ἀπὸ τοῦ λυκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Ly-
cium Apollinem appellatum notat, quod ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipse
quoq̃

quoq; humorem eripit radijs. Prisci Græcor primã lucem, quæ p̃cedit solis exortus, λυκὼ appellauerunt, ἀπ' Ἄλυκος, id est temporis: hodiéque lycophos cognoiant. De quo tempore ita poeta scribit, Ἦμος δ' ὄυτ' ἄρ πω ἠὼς ῥοδοδάκτυλος ἠπιφανοῖτο. Iliados. 7.
Idē Homerus: Εὔχεο δ' ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ, qđ significat τῷ γεννῶντι τὸν λύκιον, id est q̃ generat exortu suo lucem. Radiorum em̃ splendor propinquantem solem longe lateq; p̃cedens, atq; caliginem paulatim extenuans tenebras, parit lucem. Necq; minus Romani ut pleraq; alia ex Græco, ita lucem uidentur à lyce figurasse. Annũ q̃q; uetustissimi Græcor λυκάβαντα appellant τὸν ἀπ' Ἄλυκου, id est sole, βαινόμενον ☉ μετὰ μικρόν. λύκον autem solem uocari, etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio est, q̃ pari religione Apollinẽ, itẽq; lupũ, hoc ẽ λύκον, colit, in utroq; solem uenerans, q̃ hoc animal rapit & consumit om̃ia, in modũ solis, ac plurimũ oculor acie cernens, tenebras noctis euincit. Ipsos q̃q; λύκους ἀπὸ φωλυκῆς, id est à luce prima, appellatos q̃dam putant, quia hæ feræ maxime id tempus aptum rapiẽdo pecori obseruant, quod ante lucanum post nocturnã famem ad pastum stabulis expellitur. Et Apollinem πατρῷον cognominauerũt, non propria gentis unius ac ciuitatis religione, sed ut autorem progenerandarum om̃ium rerum, q̃ sol humoribus exiccatis, progenerandis om̃ibus præbuit causam, ut ait Orpheus: πατρὸς ἔχοντα νόον κραδίῃ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoque Ianum patrem uocamus, solem sub hac appellatione uenerantes. Patrous.
Νόμιον ἀπόλλωνα cognominauerunt, non ex officio pastorali, ut fabula p̃ quam fingitur Admeti regis pecora pauisse, sed quia sol pascit om̃ia quæ terra progenerat. Vnde non unius generis, sed omnium pecorum pastor canitur, ut apud Homerum Neptuno dicente: φοῖβε, σὺ δ' ἐλίκωπας ἐλίκας βόας εὐκολέεσκες. Atq; idem apud eundem poẽtam, equarum pastor significatur, ut ait: Nomius. Iliados. 21.

τὰς ὧν περίκηρε βρέφ' ἀργυρότοξος ἀπόλλων
ἕμπεδον ἀμφιέλισσας, φόβον ἵππων θοροδόκας.

Iliados. 2.

Præterea ædes ut om̃ pastor sunt apud Camirẽses ἐπιμηλίδι, apud Naxios πρὸ μυός. Itẽq; deus ἀρνοκόμης colit, & apud Lesbios ναπαῖος. Et multa sunt cognoia p̃ diuersas ciuitates ad dei pastoris officiũ tendentia. Quapropt uniuersi pecoris antistes et uerè pastor agnoscit. Apollo ἐλελεὺς appellat, ἀπὸ τοῦ ἐλίττεσθαι περὶ τὸν ἥλιον, q̃ æterno circa terrã meatu ueluti uolui uidet, ut ait Euripides, Ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν ἐλίσσων χρυσέοις θεῶν ☉ πρὸς πυρός. uel ut ait Empedocles, ὄφρα κε ἐλιόθις μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύῃ. ὑπαλλάξαι. ἀπὸ τοῦ σωτῆρος ☉ σωτῆρα ζῴων τοὺς ἀντρώπους, ὅταν ἀνέτειλε, q̃ exoriens hoies cõducit in cœtum. Apollo Chrysocomos cognoiatur à fulgore radiorũ, q̃s uocat comas aureas solis. Vnde & ἀκερσεκόμης, q̃ nunq̃ radij possunt à fronte lucis auelli. Itẽ Argyrotoxus, q̃ enascẽs p̃ summũ orbis ambitũ, uelut arcus q̃dam figurat alba & argẽtea specie. ex q̃ arcu radij in modũ emicant sagittæ. Smyntheus cognoiatur, ὅτι ζέων θεῖ, qa feruens currit. κασνεῖος, ὅτι καιόμενος θρᾴττ νέος. uel q̃ cũ oia ardentia consumant, hic suo calore cãdens semp nouus cõstat. Itẽ ἀπόλλων σκάλλις, ὅτι τὰς κυνώδεις ἀλλοίας πριᾶ, semp nobis ab austro currẽs. Θυμβραῖος, ὅτι τοὺς ὄμβρους θεῖς, q̃ ẽ deus imbricitor. Ἀπόλλων φιλήσιος, q̃ lumen eius exoriẽs amabile, amicissima ueneratione oculor consalutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐχὶ ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, id est non à consultatione occultor dictus à physicis existimatur, sed ἀπὸ τοῦ πύθειν, id est σήπειν, quod nunq̃ sine ui caloris efficit. Hinc ergo

Eleleus.
Chrysocomos
Argyrotoxus
Smyntheus.
Carneus.
Scallius.
Thymbræus.
Philesius.
Pythius.

ergo πύθων dictũ existimãt, licet hoc nomẽ ex nece draconis inditum deo Græci fabulentur. Quæ tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis arcani, qđ apparebit, si p̃curratur ordo, qui de Apolline nascente narratur, sicut paulo superius enarraturus me esse promisi. Latonæ Apollinẽ Dianamq; parituræ Iuno dicitur obstitisse. Sed ubi quãdoq; partus effusus est, draconem ferunt, q πύθων uocitabat, deorum cunas inuasisse, Apollinẽq; in prima infantia sagittis beluam cõfecisse. Quod ita intelligendũ naturalis ratio demonstrat. Nanq; post chaos, ubi primũ cœpit cõfusa deformitas in rerum formas & elemẽta nitescere, terræq; adhuc humida substantia in molli atq; instabili sede nutaret, conualescente paulatim æthereo calore, atq; inde seminibus in eam igneis defluentibus, hæc sidera edita esse credũtur, & solem maxima caloris ui in supna raptũ: Lunam uero humidiore & uelut fœmineo sexu, naturali q̃dam pressam tepore inferiora tenuisse, tanq; ille magis substantia p̃ris constet, hæc matris. Siquidem Latonã physici uolunt terram uideri, cui diu interuenit Iuno, ne numina quæ diximus ederentur: hoc est aer, q tunc humidus adhuc grauisq; obstabat ætheri, ne fulgor luminum p̃ humoris aërij densitatem, tanq; ex cuiusdam partus progressione fulgeret. Sed diuinæ prouidentiæ uicit instantia, quæ creditur iuuisse partũ. Ideo in insula Delo ad confirmandã fidẽ fabulæ, ædes prouidentiæ, quã ναὸν προνοίας appellant, apta religione celebrat. Propterea ea in insula dicunt nati, q̃ ex mari nobis oriri uidentur. Hæc insula ideo Delos uocat, quia ortus & quasi partus luminum om̃ia facit δῆλα, id est apta, claresc ere. Hæc est autem de nece draconis ratio naturalis, ut scribit Antipater Stoicus. Nam terræ adhuc humidæ exhalatio, meando in supna uolubili impetu, atq; inde sese post q̃ calefacta est, instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluẽdo, corrumpebat om̃ia ui putredinis, quæ non nisi ex calore & humore generatur, ipsumq; solẽ densitate caliginis obtegendo nebula, uidebat quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore radiorum tandem uelut sagittis incidentibus extenuata, exiccata, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Est & alia ratio draconis perempti. Nam solis meatus licet ab ecliptica linea nunq̃ recedat, sursum tamen ac deorsum uentorum uices certa deflexione uariando, iter suum uelut flexum draconis inuoluit. Vnde Euripides: πυρίγενῆ δὲ δράκοντ' ὄλον ἡγεῖται τὰς πυραμόσφοις ὥραις ζεύγλαις, ἁρμονίᾳ ὅπλου τοῦ πολυκάρπου ὄχημα. Sub hac ergo appellatione cœlestis itineris sol cũ cõfecisset suum cursum, draconẽ cõfecisse dicebat. Inde fabula exorta est de serpentis nece. Sagittæ autẽ noie non nisi radiorum iactus ostendit, qui tunc longissimi intelliguntur, q̃ tempore altissimus sol diebus lõgissimis solstitio æstiuo conficit annuum cursum, unde ἑκηβόλος dictus ὡς ἑκατηβόλος, è longissimo altissimoq; radios in terrã usque demittẽs. De Pythij cognoie sufficere ista potuissent, ni hoc quoq; ratio eiusdẽ appellationis ingereret. Cum em̃ sol in signo cãcri æstiuum solstitium facit, in quo est lõgissimi diei terminus, & inde retrogressum agit ad diminutionẽ dierum, Pythius eo tempore appellatur, ὡς πύματον θεῖον, ὅ ἐστι τελευταῖον δρόμον τρέχων. Idem ei nomen conuenit, & cum capricornũ rursus ingrediens, ultimum breuissimi diei cursum intelligitur peregisse: & ideo in alterutro signorum, peracto annuo spatio, draconem Apollo, id est flexuosum iter suum confecisse memora

morat̃. Hanc opinionem Cornificius in Etymis retulit. Ideo aũt his duobus ſignis, q̃ portæ ſolis uocãtur, cãcro & capricorno hæc noĩa cõtigerunt, q̃ cãcer animal retro atq; oblique cedit. Eademq; ratione ſol in eo ſigno obliquũ (ut ſolet) incipit agere retrogreſſum. Capræ ꝟo cõſuetudo hæc in paſtu uideť, ut ſem per altũ paſcendo petat. Sed & ſol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. Ἀπόλλωνα Διδυμαῖον uocãt, q̃ geminã ſpeciẽ ſui numinis p̃fert ipſe, illuminãdo formãdoq; lunã. Etem̃ ex uno fonte lucis, gemino ſidere ſpatia diei & noctis il luſtrat. Vnde & Romani ſub noĩe & ſpecie anni, Didymæi Apollinis appella tiõe uenerant̃. Ἀπόλλωνα Δελφιον uocãt, q̃ q̃ obſcura ſunt, claritudine lucis oñdit, ἀπὸ τ̃ δηλοῦν ἀφανῶν, aut (ut Numenio placet) quaſi unũ & ſolũ. Ait em̃ priſca Græcorꝝ lingua δέλφον unũ uocitari: unde & frater, inqt, ἀδελφὸς dicit̃, quaſi iam nõ unus. Hieropolitani p̃terea qui ſunt gentes Aſſyriorꝝ, oẽs ſolis effectus atq; uirtutes ad unius ſimulacri barbati ſpeciẽ redigunt, eundemq; Apollinem ap pellãt. Huius facies plixa in acutũ barba figurata eſt, eminente ſup caput cala tho. Simulacrũ thorace munitũ eſt. Dextera erectã tenet haſtã, ſupſtante uicto riæ paruulo ſigno. Siniſtra floris porrigit ſpẽm, ſummisq; ab humeris gorgo neũ uelamẽtum redimitum anguibus tegit ſcapulas. Aqlæ propt̃ exprimũt in ſtar uolatus. Añ pedes imago fœminea eſt, cuius dextera læuaq; ſunt ſigna fœ minarꝝ. Ea cingit flexuoſo uolumine draco. Radios in terrã ſupne iaci, barba demiſſa ſignat. Calathus aureus ſurgens in altũ, mõſtrat ætheris ſummũ, uñ ſo lis creditur eſſe ſubſtãtia. Haſtæ atq; loricæ argumento imago adiungit̃ Mar tis, quem eundẽ ac ſolem eſſe procedẽs ſermo patefaciet. Victoria teſtatur cun cta ſummitti huius ſideris poteſtati. Floris ſpecies florem rerꝝ ꝓteſtatur, quas hic deus inſeminat, progñat, nutrit, fouet, maturatq;. Spẽs fœminea terræ ima go eſt, quã ſol deſup illuſtrat. Signa duo æque fœminea, q̃bus ambitur, hylen naturãq; ſignificant confamulantes. Et draconis effigies flexuoſum iter ſideris monſtrat. Aqlæ propter altiſſimã uelocitatem uolatus, altitudinem ſolis oſten dunt. Addita eſt gorgonea ueſtis, q̃ Minerua quã huius p̃ſidem accipimus, ſo lis uirtus ſit. Sicut & Porphyrius teſtatur Mineruam eſſe uirtutem ſolis, q̃ hu manis mẽtibus prudentiã ſubminiſtrat. Nã ideo hæc dea Iouis capite progna ta memoratur. i. de ſumma ætheris parte edita, unde origo ſolis eſt.

Didymæus.

Delphius.

Liberum quoq; patrem, eum ipſum eſſe deum quem ſolem. Caput. .XVIII.

HAec q̃ de Apolline diximus, poſſunt etiã de Libero dicta exiſtimari. Nam Ariſtoteles, qui theologumina ſcripſit, Apollinem & Liberum patrem, unum eundemq; deum eſſe, cùm multis alijs argumentis aſſe uerat, tum etiã apud Ligyreos ait in Thracia eſſe adytum Libero cõſecratum, ex q̃ redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinaturi plurimo mero ſumpto, uti apud Clariũ aqua pota, effantur oracula. Apud Lacedæmonios etiã in ſa cris q̃ Apollini celebrant, Hyacinthia uocantes, hedera coronantur Bacchico ritu. Item Bœotij Parnaſum mõtem Apollini cõſecratum eſſe memorantes, ſi mul tñ in eodem & oraculum Delphicum, & ſpeluncas Bacchicas uni deo cõ ſecratas colunt. Vnde & Apollini & Libero pr̃i in eodem mõte res diuina ce lebratur. Qđ cum & Varro & Granius Flaccus affirment, etiã Euripides his docet: Διόνυσον θυιάδες ἠδὲ νεβρῶν δορᾶς κάθαπτον, ὃν πεύκαισι πῶνάσσ̃ καταπηδᾷ χορεύων.

In hoc

In hoc monte Parnaſo Bacchanalia alternis annis agunt̃, ubi & ſatyrorꝝ (ut af firmant) frequens cernit̃ cœtus, & plerunq; uoces propriæ exaudiunt̃. Itemq; cymbalorꝝ crepitus ad aures hoĩm ſæpe ꝓueniũt. Et ne qs opinet̃ diuerſis dijs Parnaſum mõtem dicatũ, idem Euripides in Licinio Apollinẽ Liberꝝq; unũ eundemq; deum eſſe ſignificãs, ſcribit: Δίωτα Θιλολάφνε, βάκχε, παιὰρ, ἄπολλον, ἰὴ λιγυρᾶς. Ad eandẽ ſententiã Aeſchylus, ὦ κισσεὺς ἄπολλον, ὦ βάκχε, ὦ μάνλες. Sed licet illo pri us aſſerto, eundẽ eſſe Apollinẽ ac ſolẽ, edoctoq; poſtea ip̃m eſſe Liberꝝ p̃rem, qui Apollo eſt, nulla ex his dubitatio fit, ſolem ac Liberꝝ p̃rem eiuſdem numi nis habendũ, abſolute tñ hoc argumentis liqdioribus aſtruet̃. In ſacris em̃ hæc religioſi arcani obſeruatio tenet̃, ut cum ſol in ſupo, id eſt in diurno, hemiſphæ rio eſt, Apollo uociteť: cum in infero, id eſt nocturno, Dionyſius, qui ẽ Liber pater, habeatur. Itẽ Liberi p̃ris ſimulacra partim puerili ætate, partim iuuenis fingunt. Præterea barbata ſpecie, ſenili quoq;, uti Græci eius quẽ Bacchapæan, itẽ quem Briſſea appellãt: & ut in Cãpania Neapolitani celebrãt Ebona co gnoĩantes. Hæ aũt ætatem diuerſitates ad ſolẽ referũtur, ut paruulus uideatur hyemali ſolſtitio, qualẽ Aegyptij proferunt ex adyto die certa, q̃ tunc breuiſſi mo die ueluti paruus & infans uideatur. Exiñ autem procedentibus augmẽtis æqnoctio uernali ſimilit̃ atq; adoleſcentis adipiſcitur uires, figuraq; iuuenis or natur. Poſtea eius ætas ſtatuitur pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtiuo, quo tempore ſummũ ſui conſequtur augmentũ. Exinde p̃ diminutiones ueluti ſene ſcenti quarta forma deus figurat̃. Itẽ in Thracia eundẽ haberi ſolẽ atq; Liberꝝ accipimus, quẽ Sebadiũ nuncupãtes magnifica religione celebrant, ut Alexan der ſcribit, eiq; deo in colle Zilmiſſo ædes dicata eſt ſpecie rotũda, cuius medi um int̃ patet tectũ. Rotũditas ædis mõſtrat huiuſce ſideris ſpeciẽ, ſummoq; te cto lumẽ admittit̃, ut appareat ſolẽ cũcta ꝟtice ſummo luſtrare lucis immiſſu, & q̃ oriẽte eo uniuerſa patefiũt. Orpheũs q̃q; ſolẽ uolẽs intelligi, ait int̃ cæta:

Τήκων αὐθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα
Ἐξανέφηνε θεοῖς ὥραν κάλλιστον ἰδέσθαι
ὅν ῥ̃ νῦν καλέουσι φάνητά τε κοὶ Διόνυσον
Εὐβουλῆα τ̃ ἄνακτα, κοὶ ἀντάντιον ἀρίδηλον
ἃ μὲν ἄλλοι καλέουσιν ἐπιχθονίαν ἀνθρώπων.
πρῶτος δ̃ ἐς φάος ἦλθε, Διώνυσος δ̃ ἐκλήθη.
οὕνεκα Διὸς ἦτορ κατ̃ ἀπείρονα μακρὸν Ὄλυμπον.
Ἀλλαχθεὶς ὄνομ̃, ἔχε προσωνυμίας ἕκαστον
παντοδαπὰς κ̃ καιρόν, ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

Phaneta dixit ſolem ἀπὸ τ̃ φωτὸς. i. à lumine atq; illuminatione, q̃a cunctis uiſitur cuncta cõſpiciens: Dionyſius (ut ipſe uates ait, ἀπὸ τ̃ Διώαδαι τὴν περιφέρειαν. i. q̃ circũ feratur in ambitum. Vnde Cleãthes ita cognoĩatum ſcribit, ἀπὸ τοῦ Διάνυσαι, quia quotidiano impetu ab oriente ad occaſum diem noctemq; faciendo, cœli cõfi cit curſum. Phyſici Διόνυσον Διὸς νοῦν, q̃a ſolem mundi mentem eſſe dixerunt. Mun dus aũt uocat̃ cœlum q̃d appellãt Iouem. Vnde Aratus de cœlo dicturus ait: ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα. Liber à Romanis appellatur, q̃ liber & uagus eſt, ut ait Næ uius: Hæc qua ſol uagus igneas habenas Immittit propius iungitq; terræ. Ii dem uerſus Orphei ἐυβουλῆα uocantes, boni conſilij hunc deum præſtitem mõ

ſtrant.

strant. Nã si cõceptu mentis cõsilia nascunt, mundi autẽ mẽtem solem opinant autores à q̃ in hoies manat intelligendi principium, meritò boni consilij solem antistitẽ crediderunt. Solem liberꝝ esse manifeste ꝓnuntiat Orpheus hoc ỿsu: E

ἥλιον ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι.

Et is quidem uersus absolutior, ille uero eiusdem uatis operosior:

εἷς Ζεὺς, εἷς ἅιδης, εἷς ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

Huius ỿsus autoritas fundat oraculo Apollinis Clarij, in q̃ aliud q̃dꝫ nomen soli adijcit, q in eisdẽ sacris ỿsibus int cæterã uocat ὐάω. Nam cõsultus Apollo Clarius, qs deorꝝ habẽdus sit q uocat ὐάω, ita effatus est ὄρωαμον. Huius oraculi uim numinis, noisq̃ interptationem, qua Liber, pater: & sol, ὐάω significat, exe cutus est Cornelius Labeo, in libro cuius titulus ẽ de oraculo Apollinis Clarij. Itẽ Orpheus Liberꝝ atq̃ solẽ unũ esse deũ eundẽq̃ demõstrãs, de ornatu ue stituq̃ eius in sacris Liberalib. ita scribit, αὐτά τε πάντα. Hinc & Vergil. scribẽs Liberꝝ pr̃em solem esse, & Cererẽ lunã, q pariter fertilitatibus glebæ & matu randis frugibus, uel nocturno tempamento uel diurno calore moderant, Ve stro (ait) si munere tellus Chaoniã pingui glãdem mutauit arista. Solẽ uero ter renæ esse fœcũditatis autorem, idẽ poeta ꝓfano mox docuit exemplo, cum ait: Sæpe etiã steriles incendere ꝓfuit agros, et reliqua. Si em̃ hoim cõmento ignis adhibitus multiplex p̃stat auxilium, qd ascribendum est æthereo solis calori. F

Ne Martis quidem aut Mercurij aliud esse numen q̃ solis. Caput .XIX.

Liber idem qui sol.

QVæ de Libero pr̃e dicta sunt, hæc Martem eundem ac solem esse demõ strant, siqdem plericq̃ Liberꝝ cum Marte cõiungunt unum deũ esse mon strantes. Vñ Bacchus ἐνυάλιος cognoiatur, qd est int propria Martis noia. Co litur etiã apud Lacedæmonios simulacrꝝ Liberi pr̃is hasta insigne, nõ thyrso. Sed cum thyrsum tenet, qd aliud q̃ latens telum gerit, cuius mucro hedera lam bente protegit? qd oñdit, uinculo quodã patientiæ obligandos impetus belli. Habet em̃ hedera uinciendi obligãdiq̃ naturã. Necnon & calor uini, cuius Li ber pater autor est, sæpe hoies ad furorẽ bellicum usq̃ propellit. Igit propter cognatum utriusq̃ effectus calorẽ, Martem ac Liberꝝ unum eundemq̃ deum esse uoluerũt. Certe Romani utrunq̃ pr̃is appellatiõe uenerant, alterꝝ Liberũ pr̃em, alterꝝ Marspitrẽ. i. Martem pr̃em cognoiantes. Hinc etiã Liber pat, bel lorꝝ potens probat, q eum primũ ediderunt autorem triumphi. Cum igit Li ber pater idem ac sol sit, Mars uero idem ac Liber pat, Martem solem esse qs dubitet? Acitani etiã Hispana gens, simulacrꝝ Martis radijs ornatum maxima religione celebrãt, Necyn uocãtes. Et certe ratio naturalis exigit, ut dij caloris cœlestis parentes magis noibus q̃ re substãtiaq̃ diuersi sint. Feruorẽ aũt q̃ ani mus excãdescit excitatq̃, aliâs ad irã, aliâs ad uirtutes, nõnunq̃ad tpalis furoris excessum, p quas res etiã bella nascuntur, Martem cognoiauerunt. Cuius uim poëta exprimendo, & similitudini ignis applicando, ait: μαίνετο δ' ὡς ὅτ' ἄρης ἐγχεσπαλος ἢ ὁλοοῖο πυρός. In summa pronuntiandum est, effectum solis, de q̃ feruor ani morum, de quo calor sanguinis excitatur, Martem uocari. G H

Iliados.15.

Mercurium esse solem.

Vt uero Mercurius sol probet, supius edocta suffragia sunt. Eundem em̃ es se Apollinẽ atq̃ Mercuriũ uel hinc apparet, q apud multas gẽtes stella Mer curij ad Apollinis nomen refert: & q Apollo musis p̃sidet, Mercurius sermo nem, quod

nem, qd est musarꝝ munus, impartit. Præter hoc q̃dꝫ Mercuriũ pro sole cense A ri, multa documẽta sunt. Primũ, q simulacra Mercurij pinatis alis adornant, quæ res mõstrat solis uelocitatẽ. Nam qa mẽtis potentẽ Mercuriũ credimus, appellatũq̃ ita intelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, & sol mundi mens est, summa autem est uelocitas mentis, ut ait Homerus, ὥστε πτερὸν ἦε νόημα, ideo pinnis Mercurius quasi ipse natura solis ornat. Hoc argumentũ lucidius Aegyptij absoluũt, ipsi us solis simulacra pinnata fingentes, qbus color apud illos non unus est. Alte rum em̃ cærulea specie, alterꝝ clara fingunt. Ex his clarꝝ supũm, & cæruleũ in ferũm uocant. inferi aũt nomen soli dat, cùm inferiore hemisphærio, id est hye malibus signis cursum suum pagit: superi, cum partẽ zodiaci ambit æstiuã. Ea dem circa Mercuriũ sub alia fabula fictio est, cum inter supos & inferos deos B administer ac nuntius existimat. Argiphõtes pterea cognoiatur, non q Argũ peremerit, quẽ ferunt p ambitũ capitis multorꝝ oculorꝝ luminibus ornatũ, cu stodisse Iunonis impio Inachi filiã eius deæ pellicẽ, cõuersam in bouis formã: sed sub huiuscemodi fabula Argus est cœlum stellarꝝ luce distinctũ, qbus in esse quædã species cœlestium uidet oculorꝝ. Cœlum autẽ Argum uocitari pla cuit à candore & uelocitate ἀπὸ τοῦ ἀργὸν ταχύ. Et uidet terra desup obseruari quã Aegyptij hieroglyphicis lr̃is cum significare uolunt, ponunt bouis figuram. Is ergo ambitus cœli stellarꝝ luminibus ornatus, tunc existimat enectus à Mer curio, cum sol diurno tẽpore obseruãdo sidera ueluti enecat, ui luminis sui con spectũ eorꝝ auferendo mortalibus. Pleraq̃ etiã simulacra Mercurij quadrato C statu figurant solo, capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figura significat solẽ mundi esse caput, & rerꝝ satorẽ: oẽmq̃ uim eius non in q̃dam diuisorꝝ mi nisterio membrorꝝ, sed in sola mente cõsistere, cuius sedes in capite est. Quatu or latera eadẽ ratione fingunt, qua & tetrachordũ Mercurio credit attributũ. Quippe significat hic numerus, uel totidẽ plagas mũdi, uel quatuor uices tem porꝝ, qbus annus includit: uel q duobus æqnoctijs, duobusq̃ solstitijs, zodia ci ratio distincta est, ut lyra Apollinis chordarꝝ septẽ, tot cœlestium sphærarũ motus p̃stat intelligi, qbus solem moderatorẽ natura cõstituit. In Mercurio so lem coli, etiã ex caduceo claret, qd Aegyptij in specie draconum maris & fœ minæ coniunctorꝝ figurauerunt Mercurio cõsecrandũ. Hi dracones parte me dia uoluminis sui inuicẽ in nodũ quẽ uocant Herculis, obligant: primæq̃ par tes eorꝝ reflexæ in circulum, p̃ssis osculis ambitum circuli iungunt. Et postmo D dum caudæ reuocant ad capulum caducei, ornãturq̃ alijs ex eadẽ capuli par te nascentibus. Argumẽtum caducei ad genituram quoq̃ hoim, q̃ genesis appel lat, Aegyptij ꝓtendũt, deos p̃stites homini nascẽti quatuor adesse memorãtes, δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην: & duos priores solem ac lunã intelligi uolunt, qd sol autor spiritus caloris ac luminis humanæ uitæ genitor & custos est, & ideo na scentis dæmon, id est deus, creditur. Luna τύχη, qa corporum præsul est, q̃ for tuitorum uarietate iactantur. Amor oculo significatur, Necessitas nodo. Cur pinnæ adijciant, iam superius absolutum est. Ad huiuscemodi argumenta dra conum præcipue uolumen lectum est, propter iter utriusq̃ sideris flexuosum.

Quin Aesculapium quoq;, & Herculem, & cum Iside ipsum etiam Serapin, alios q̃ solem deos non esse. Caput .XX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aesculapium esse solem.

HInc ẽ cꝫ ſimulacris & Aeſculapij, Salutis, draco ſubiungit, cꝫ hi ad ſolis naturã lunæq; referunt. Et eſt Aeſculapius uis ſalubris de ſubſtantia ſolis, ſubueniẽs animis corporibusq; mortaliũ. Salus aũt naturæ lunaris effectus eſt, q̃ animantiũ corpora iuuant ſalutifero firmata tẽperamento. Ideo ergo ſimulacris eorꝝ iungunt figuræ draconũ, qa p̃ſtant ut humana corpora uelut infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum reuireſcãt uigorẽ, ut reuire ſcunt dracones p̃ annos ſingulos pelle ſenectutis exuta. Propterea & ad ipſum ſolẽ ſpecies draconis refert, qa ſol ſemp uelut à quadã imæ dep̃ſſionis ſenecta, in altitudinẽ ſuã ut in robur reuertit iuuentutis. Eſſe aũt draconẽ inter p̃cipua ſolis argumenta, etiam noſtra fictione mõſtratur, cꝫ ſit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, id eſt uidere. Nã ferunt hunc ſerpentẽ acie acutiſſima & pugili naturã huius ſideris imitari: atq; ideo ædiũ, adytorꝝ, oraculorꝝ, theſaurorꝝ cuſtodiã draconibus aſſignari. Aeſculapiũ uero eundẽ eſſe atq; Apollinẽ, non ſolũ hinc probatur, cꝫ ex illo natus creditur, ſed cꝫ ei & ius diuinationis adiungit. Nã Apollodorus in libris qbus titulus eſt περὶ θεῶν, ſcribit q̃d Aeſculapius diuinationibus & augurijs p̃ſit. Nec mirꝝ, ſiq̃dem medicinæ atq; diuinationis cõſociatæ ſunt diſciplinæ. Nã medicus uel cõmoda uel incõmoda in corpore futura p̃noſcit. Sic ut ait Hippocrates, oportet medicũ dicere de ægroto τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐόντα, id eſt, q̃ ſint, q̃ fuerint, q̃ mox uẽtura ſequent. Qd̃ cõgruit diuinationibus, quæ ſciunt τά τε ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρὸ τοῦ γενέσθαι.

Et Herculem ad solẽ referri.

Sed nec Hercules à ſubſtãtia ſolis alienus ẽ. Quippe Hercules ea ẽ ſolis poteſtas, q̃ humano gñi uirtutem ad ſimilitudinẽ p̃ſtat deorꝝ. Nec exiſtimes Alcumena apud Thebas Bœotias natũ ſolũ, uel primũ Herculẽ nuncupatũ: imò poſt multos atq; poſtremus, ille hac appellatione dignatus ẽ, honoratusq; hoc noie: qa nimia fortitudine meruit nomẽ dei uirtutẽ regentis. Cæterꝝ deus Hercules religioſe quidem & apud Tyron colit, uerꝝ ſacratiſſima & auguſtiſſima Aegyptij eũ religione uenerant: ultraq; memoriã, q̃ apud illos retro lõgiſſima eſt, ut carentẽ initio colunt. Ipſe credit & Gigãtes interemiſſe, cũ pro cœlo pugnaſſet, quaſi uirtus deorꝝ. Gigantes autẽ qd aliud fuiſſe credendũ eſt, cꝫ hoim quãdam impiã gentem, deos negantẽ, & ideo exiſtimatã deos pellere de cœleſti ſede uoluiſſe? Horꝝ pedes in draconũ uolumina deſinebant, q̃d ſignificat, nihil eos rectũ, nihil ſuperꝝ cogitaſſe, totius uitæ eorꝝ greſſu atq; proceſſu in inferna mergẽte. Ab hac gente ſol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit. Et reuera Herculẽ ſolẽ eſſe uel ex noie claret. Heracles em̃ q̃d aliud eſt, niſi heras, id eſt aëris, cleos? q̃ porrò alia aëris gloria eſt, niſi ſolis illuminatio, cuius receſſu, profunditate, ſpiritus occulit tenebrarꝝ? Præterea ſacrorꝝ adminiſtratiões apd' Aegyptios multiplici actu multiplicẽ dei aſſerunt poteſtatẽ, ſignificantes Herculem hũc eſſe τὸν τῷ πᾶσι τὴν διὰ πάντων ἥλιον. Ex re quoq; alibi terrarꝝ geſta, argumentum nõ uile colligitur. Nam Theron rex Hiſpaniæ citerioris, cum ad expugnandum Herculis tẽplum ageret furore, inſtructo exercitu nauium, Gaditani ex aduerſo uenerunt prouecti nauibus lõgis: cõmiſſoq; p̃lio, adhuc æquo Marte cõſiſtente pugna, ſubitò in fugã uerſæ ſunt regiæ naues, ſimulq; improuiſo igne correptæ cõflagrauerunt. Pauciſſimi q ſupſuerant hoſtium capti, indicauerũt apparuiſſe ſibi leones prioris Gaditanæ claſſis ſupſtantes, ac ſubitò ſu

as na-

as naues immiſſis radijs, quales in ſolis capite pinguntur, exuſtas.

Serapin quoq; & Iſida nõ diſtingui à ſole.

Eidẽ Aegypto adiacens ciuitas, q̃ conditorẽ Alexandrum Macedonẽ gloriat, Serapin atq; Iſim cultu penè attonitæ uenerationis obſeruat: omem tñ illã ueneratiõnẽ, ſoli ſe ſub illius noie teſtat impendere, uel dum calathũ capiti eius infigunt, uel dũ ſimulacro ſignũ tricipitis animãtis adiungunt, qd̃ exprimit medio eodẽcꝫ maximo capite leonis effigiẽ. Dextera parte caput canis exorit mãſueta ſpecie blãdientis. Pars ꝟo læua ceruicis, rapacis lupi capite finitur, easq; formas aĩalium draco cõnectit uolumine ſuo, capite redeunte ad dei dexteram qua conſpicit monſtrũ. Ergo leonis capite monſtrat p̃ſens tempus, qa cõditio eius int' p̃teritum futurꝝq; actu p̃ſenti ualida feruẽsq; eſt. Sed p̃teritum tẽpus lupi capite ſignat, cꝫ memoria rerum tranſactarꝝ rapitur et aufertur. Item canis blandientis effigies futuri tẽporis deſignat euentum, de q̃ nobis ſpes licet incerta, blãditur. Tempora autẽ cui niſi proprio famularent autori? Cuius uertex ignitus calatho, & altitudinem ſideris mõſtrat, & potentiam capacitatis oſtendit: qa in eum omia terrena redeunt, dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quod de ſole uel Serapi pronuntietur oraculo. Nam Serapis, quem Aegyptij deum maximum prodiderunt, oratus à Nicocreonte Cypriorum rege, quis deorum haberetur, his uerſibus ſolicitam religionem regis inſtruxit:

Εἰμὶ θεὸς τοιόσδε μαθεῖν, ὅτερ ἦ ἀγορεύεις·
οὐρανίου κόσμου κεφαλὴ, ἀστὴρ ὁ θάλασσα·
γαῖα δέ μοι πόδες εἰσί, τὰ δ' ὕδατ' ἐν αἰθέρι κεῖται·
ὄμμά τε παντευχὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ex his apparet Serapis et ſolis unã eẽ et indiuiduã naturã. Iſis cũcta religiõe celebrat, q̃ eſt uel terra, uel natura rerꝝ ſubiacẽs ſoli. Hinc ẽ cꝫ cõtinuatis huberibus, corpus deæ oẽ denſet, qa uel terræ uel rerꝝ naturæ altu nutrit uniuerſitas.

Adonin, Attinen, Oſirim, & Horum, aliud non eſſe q̃ ſolem. Præterea & duodecim ſigna Zodiaci ad naturam ſolis referri. Caput .XXI.

Ne Adonin quidem alium eſſe quàm ſolẽ.

ADonin q̃q; ſolẽ eſſe nõ dubitat, inſpecta religione Aſſyriorũ, apud q̃s Veneris Architidis & Adonis maxima olim ueneratio uiguit, quam nunc Phœnices tenent. Nã phyſici terræ ſuperius hemiſphæriũ, cuius partẽ incolimus, Veneris appellatione coluerũt. Inferius uero hemiſphærium terræ, Proſerpinã uocauerunt. Ergo apud Aſſyrios ſiue Phœnicas lugẽs indu cit dea, qd̃ ſol annuo greſſu p̃ XII. ſignorꝝ ordinẽ p̃gens, partẽ q̃q; hemiſphærij inferioris ingredit, qa de XII. ſignis zodiaci, ſex ſupiora, ſex inferiora cẽſentur. Et cũ eſt in inferioribus, & ideo dies breuiores facit, lugere creditur dea, tanq; ſole raptu mortis tẽporalis amiſſo, & à Proſerpina retẽto, quam numen terræ inferioris circuli & Antipodũ diximus. Rurſumq; Adonin redditum Veneri credi uolunt, cum ſol euictis ſex ſignis annuis inferioris ordinis, incipit nr̃i circuli luſtrare hemiſphæriũ cum incremento luminis & dierꝝ. Ab apro autẽ tradunt interemptũ Adonin, hyemis imaginẽ in hoc aĩali fingentes: cꝫ aper hiſpidus & aſper, gaudet locis humidis & lutoſis pruinaq; cõtectis, proprieq; hyemali fructu paſcit glande. Ergo hyẽs ueluti uulnus eſt ſolis, q̃ & lucẽ eius nobis minuit & calorem, qd̃ utrunq; animãtibus accidit morte. Simulacrum huius deæ in mõte Libano fingit capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu læua

Universidad de Deusto
Biblioteca

intra amictū ſuſtinens, lachrymæ uiſione cōſpicientiū mānare credunt. Quæ E
imago præterq; ꝙ lugētis eſt (ut diximus) deæ, terræ quoq; hyemalis eſt, q̄ tpe
obnupta nubibus, ſole uiduata ſtupet, fontesq; ueluti terræ oculi huberius ma
nant, agriq; iterꝝ ſuo cultu uidui, mœſtā faciē ſui mōſtrant. Sed cum ſol emer-
ſerit ab inferioribus partibus terræ, uernalisq; æquinoctij tranſgredit fines au
gendo diē: tunc & Venus læta, & pulchra uirent arua ſegetibus, prata herbis,
arbores foliȷs. Ideo maiores nr̄i Aprilem menſem Veneri dicauerunt.

Attinen aliud nōcē q̄ ſolem.

Similit Phryges fabulis & ſacrorꝝ adminiſtrationibus immutatis, circa ma
trem deūm & Attinen eadē intelligi p̄ſtant. Quis em̄ ambigat mr̄em deūm ter
ram haberi? Hæc dea leonibus uehit, ualidis impetu atq; feruore aīalibus, q̄ na
tura cœli eſt, cuius ambitu aër contineť, q̄ uehit terrā. Solem uero ſub noīe At F
tinis ornat & fiſtula & uirga. Fiſtula ordinē ſpiritus inæqualis oñdit: qa uenti
in qbus nulla æqualitas eſt, propriā ſumunt de ſole ſubſtantiā. Virga, ſolis po
teſtatē aſſerit, q̄ cuncta moderať. Præcipuā aūt ſolis in his ceremoniȷs uerti ra
tionē, hinc etiā poteſt intelligi: qp ritu eorꝝ καταβάσι finita, ſimulationeq; luctus
peracta, celebrať lætitiæ exordiū ad octauū Cal. Aprilis, quē diem Hilaria ap
pellant, quo primùm tempore ſol diem longiorem nocte protendit.

Oſirī etiā ſolē eſſe.

Idē ſub diuerſis noibus religionis effectus eſt apud Aegyptios, cū Iſis Oſi-
rim luget. nec in occulto eſt, neq; aliud eſſe Oſirim, q̄ ſolem, nec Iſim aliud eſſe
q̄ terrā, (ut diximus) naturā' ue rerꝝ. Eademq; ratio q̄ circa Adonin & Attinē
uertit, in Aegyptia quoq; religione luctum & lætitiā uicibus annuæ admini-
ſtrationis alternat. Hinc Oſirim Aegyptij, ut ſolē eſſe aſſerāt, quoties hierogly G
phicis lr̄is ſuis exprimere uolunt, inſculpunt ſceptrꝝ: inq; eo ſpeciē oculi expri-
munt, & hoc ſigno Oſirim mōſtrant: ſignificātes hūc deum ſolem eſſe, regaliq;
poteſtate ſublimē cuncta deſpicere, qa ſolem Iouis oculū appellat antiqtas.

Horus idē deus qui ſol.

Apud eoſdē Apollo q̄ eſt ſol, Horus uocať. Ex q̄ & horæ uigintiquatuor
qbus dies noxq; conficit, nomen acceperunt. Et quatuor tpa qbus annuus or-
bis impleť, horæ uocant. Iidē Aegyptij uolētes ipſius ſolis noīe dicare ſimu-
lacrꝝ, figurauere raſo capite, ſed dextra parte crine remanente. Seruatus crinis
docet ſolem naturæ rerꝝ nunq; eſſe in opto. Dēpti aūtē capilli reſidente radice
monſtrāt, hoc ſidus etiam tpe quo nō uiſit à nobis, rurſum emergēdi, uti capil
los, habere ſubſtantiā. Eodē argumento ſignificať & tempus, q̄ anguſta lux ē, H
cum uelut abraſis incrementis, anguſtaq; manente extātia, ad minimū diei ſol
uenit ſpatiū, qđ ueteres appellauere brumale ſolſtitiū, brumā à breuitate die-
rum cognoīantes, id eſt βραχύ ἦμας. ex qbus latebris uel anguſtiȷs rurſus emer-
gens, ad æſtiuū hemiſphæriū tanq; enaſcēs in augmēta porrigit, & tunc ad re-
gnum ſuū ueniſſe iam credit. Propterea Aegyptij aīal in zodiaco cōſecraue-
re ea cœli parte, qua maxime annuo curſu ſol ualido efferuet calore: leonisq; in
ibi ſignū domiciliū ſolis appellāt, qa id aīal uideť ex natura ſolis ſubſtantiā de-
ducere: primūq; impetu & calore p̄ſtat aīalia uti p̄ſtat ſol ſidera. ualidusq; eſt
leo pectore et priore corporis parte, ac degñat poſterioribus mēbris, æque ſo
lis uis prima parte diei ad meridiē increſcit, uel prima parte anni à uere in æſta
tem: mox elāgueſcens, deducit uel ad occaſum, q̄ diei, uel ad hyemē, q̄ anni pars
uideť eſſe inferior. idēq; oculis patentibus atq; igneis cernit ſemp, ut ſol patēti
igneoq;

igneoq; oculo. terramq; cōſpectu ꝑpetuo atq; infatigabili cernit. Nec ſolus
A leo, ſed ſigna q̄q; uniuerſa zodiaci ad naturā ſolis iure referunt. Et ut ab ariete *Signa zodiaci ad naturā ſolis referri.*
incipiā, magna illi cōcordia eſt. Nā & is p̄ ſex menſes hybernales ſiniſtro incu
bat lateri, ab æqnoctio uerno ſup dextrꝝ latus: ſicut & ſol ab eodemq; tēpore
dextrū hemiſphæriū, reliq; ambit ſiniſtrꝝ. Ideo & Ammonē, quem deū ſolē oc
cidentē Libyes exiſtimant, arietinis cornibus fingunt, qbus maxime id aīal ua
let, ſicut radiȷs ſol. Nā & apud Græcos ἀπὸ τ κέρω κριός appellať. Taurꝝ ꝙ o
ad ſolē referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oñdit, uel qa apud Heliopo
lim taurꝝ ſoli cōſecratum, quē Netiron cognoīant, maxime colunt: uel qa bos
Apis ī ciuitate Mēphi, ſolis inſtar excipiť: uel qa in oppido Herminthi magni
fico Apollinis tēplo, cōſecratū ſoli colunt taurꝝ Bacchim cognoīantes, inſignē
B miraculis cōuenientibus naturæ ſolis. Nā & p̄ ſingulas horas mutare colores
affirmať, & hirſutus ſetis diciť in aduerſum naſcentibus cōtra naturā oīm aīali
um. uñ habeť ueluti imago ſolis in aduerſam mundi partē nitentis. Gemini
autē q̄ alternis mortibus uiuere credunt, qd aliud niſi ſolē unū eūdemq; ſigni-
ficant, modo deſcendentē in ima mūdi, modo in ſummā altitudinē reſurgentē?

Cancer obliq; greſſu, qd aliud niſi iter ſolis oñdit? q̄ uiam nunq; rectā, ſed p̄
illā ſemp meare ſortitus eſt, obliquus quà ſe ſignorꝝ uerteret ordo: maximeq;
in illo ſigno, ſol à curſu ſupero incipit obliquus inferiora iam petere. De leone
iam ſuprà dictū ē. Virgo aūt, q̄ manu ariſtā refert, qd aliud q̄ δύναμις ὑλικὴ
q̄ fructibus curuať? & ideo iuſtitia crediť, q̄ ſola facit naſcētes fructus ad hoīm
C uſus ꝓuenire. Scorpius totus, in q̄ libra eſt, naturā ſolis imaginatur, q̄ hyeme
torpeſcit, & trāſacta hac, aculeū rurſus erigit ui ſua, nullū natura damnū ex hy
berno torpore ꝓpeſſa. Sagittarius q̄ omium zodiaci domiciliorꝝ imus atq;
poſtremus eſt, ideo ex hoīe in feram p̄ membra poſteriora degenerat, quaſi po
ſtremis partibus ſuis à ſupis in inferna detruſus. Sagittā tñ iacit, qđ indicat tūc
quoq; uniuerſorꝝ cōſtare uitam radio ſolis uel ab ima parte uenientis. Ca-
pricornus ab infernis partibus ad ſupa ſolem reducens, capræ naturā uidetur
imitari: q̄ dum paſciť, ab imis partibus ſemp prominentiū ſcopulorꝝ alta depo
ſcit. Aquarius non ne ipſam uim ſolis oñdit? Vnde em̄ imber caderet in ter
ras, niſi ſolis calor ad ſupa traheret humorem? cuius reſuſio pluuialis ē copia.

In ultimo ordine zodiaci piſces locati ſunt, q̄s cōſecrauit ſoli nō aliqua natu
D ræ ſuæ imaginatio, ut cætera: ſed oñtatio potētiæ ſideris, à q̄ uita non ſolū aere
is terrenisq; animalibus dať, ſed illis quoq; quorꝝ cōuerſatio aquis merſa uel-
ut è cōſpectu ſolis exulat. Tāta ē uis ſolis, ut abſtruſa q̄q; penetrādo uiuificet.

Quod Nemeſis, Pan, Saturnus, aliud non ſint q̄ ſol. Caput .XXII.

ET ut ad ſolis multiplicē poteſtatem reuertatur oīo, Nemeſis q̄ cōtra ſuꝑ *Nemeſim eſſe ſolem.*
biam colitur, quid aliud eſt q̄ ſolis poteſtas? Cuius iſta natura eſt, ut ſul
gentia obſcuret, & cōſpectui auferat: quæq; ſunt in obſcuro illuminet, of
feratq; cōſpectui. Pan ipſe, quē uocant Inuū, ſub hoc habitu q̄ cernitur, ſolē *Et Pana deum ſolem eſſe.*
ſe eſſe prudentioribus p̄mittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt, appellātes
τὸν τ ὕλης κύριον: non ſyluarum dñm, ſed uniuerſæ ſubſtantiæ materialis domina-
torem ſignificari uolentes. Cuius materiæ uis, uniuerſorum corporum, ſeu illa
diuina, ſiue terrena ſint, cōponit eſſentiam. Ergo Inui cornua, barbæq; prolixa

demissio, naturã lucis ostẽdunt, qua sol & ambitum cœli superioris illuminat, E
Iliados.II. et inferiora collustrat. Vnde Homerus de eo ait: ὥρνυθ' ὑπ' ἀθανάτοισι φόως φέρον, ἠδὲ βροτοῖσι. Quid fistula uel uirga significẽt, supius in habitu Attinis expressimus. Qđ in capræ pedes desinit, hæc argumenti ratio est, qa materia q̃ in om̃em sub stantiã sole dispensante porrigit, diuinis de se corporibus effectis, in terræ finit elementũ. Ad huius ergo extremitatis signũ pedes huius aialis electi sunt, qp et terrenũ esset, & tñ semp peteret alta pascendo, sicut sol: uel cũ radios supne demittit in terras, uel cùm se recolligit, in mõtibus uisit. Huius Inui amor & deli
Echo. ciæ ἠχὼ credit, nullius oculis obnoxia: qđ significat harmoniã cœli, q̃ soli amica est, quasi sphæraꝝ oĩm de qbus nascit moderatori, nec tñ potest nr̃is unq̃ sen-
Saturnus idẽ qui sol. sibus deprehendi. Saturnus ipse, q autor est temporꝝ, & ideo à Græcis immu F
tata lr̃a κρόνος quasi χρόνος uocat, qd aliud nisi sol intelligendus est: cũ tradatur ordo elementorꝝ, temporꝝ numerositate distinctus, luce patefactus, nexus æternitate traductus, uisione discretus, q̃ om̃ia actum solis ostendunt.

Iouem quoq; & Adad, eundem esse quem solem. Tum & theologorum & Orphei autoritate ostendi posse, omnes deos referri ad solem. Caput .XXIII.

NEc ipse Iupiter rex deorum, solis naturam uidetur excedere, sed eundẽ esse Iouem ac solem, claris docetur indicijs. Nam cum ait Homerus,
Iliados.I. Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανόν, Iouis appellatiõe solem intelligi Cornificius scribit, cui unda oceani uelut dapes ministrat. Ideo enim, sicut & Possidonius & Cleanthes affirmant, solis meatus à plaga, quæ usta dicitur, non recedit: quia sub ipsa currit oceanus, qui terram & ambit & diuidit. Omnium autem physicorꝝ G
assertione constat, calorem humore nutriri. Nam qp ait, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο, sidera intelliguntur, q̃ cum eo ad occasus ortusq; quotidie impetu cœli ferũtur, eodemq; alunt humore: θεοὺς em̃ dicũt sidera & stellas, ἀπὸ τοῦ θέειν, id est τρέχειν, qp
Iliados.I. semp in cursu sint: ἢ ἀπὸ τοῦ δύεσθαι. Addit poeta δυωδεκάτην γενέτ' ἠὼς, nõ dieꝝ, sed horaꝝ significãs numeꝝ: qbus referunt ad hemisphærij supioris exortum. Intellectum nr̃m in eandem sententiã ducũt etiã de Timæo Platonis hæc uerba:
ὁ μὲν δὴ πάντων οὐρανὸς ὁ ζεὺς ἐλανύων πλοῦν ἅρμα πτερωτὸν πρεύει διὰ κόσμον πάντα, ὁ ἑπόμενος θεὸς ἔπεται σχατιὰ θεῶν ἢ δαιμόνων ἓν δώδεκα μέρη κεκοσμημένη, μένει ἑστία ἐν θεῶν οἴκοις μόνη. His enim uerbis magnum in cœlo ducem solem uult sub appellatione Iouis intelligi, alato curru uelocitatem sideris monstrans. Nam quia in quo H
cunq; signo fuerit, p̃stat om̃ia signa & sidera, signorꝝq; p̃stites deos, uidet cunctos deos ducatu p̃ire, ordinando cuncta ornãdoq; atq; ideo uelut exercitum eius, cæteros deos haberi p XII. signorum partes distributos: qa ipse duodecimi signi in quocunq; signo fuerit locum tenet & occupat. Nomen autẽ dæmonum cum deorꝝ appellatione cõiungit, aut quia dij sunt δαίμονες, id est scientes futuri, aut (ut Possidonius scribit in libris qbus titulus ẽ περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων) qa ex ætherea substantia parta atq; diuisa qualitas illis ẽ: siue ἀπὸ τοῦ δαίειν, i. καίειν, seu ἀπὸ τοῦ δαιομένους, hoc est μεριζομένους. Quod autẽ addit μένει δ' ἑστία ἐν θεῶν οἴκοις μόνη, signi
ficat quia hæc sola quam terrã esse accepimus, manet immobilis intra domum deorꝝ, id est intra mundũ, ut ait Euripides, καὶ γαῖα μὲν πάντες οἱ βροτοὶ οἰκοῦσιν ἡ μοῦ ἐν αἰθέρι. Hinc quoq; oñditur quid de sole & Ioue sit sentiendum, cum alibi dicat,
Hesiodus. Iliados.3. πάντα ἰδὼν διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας. Et alibi: ἠέλιος δ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Vnde

A Vnde utrunq; constat una potestate censendum. Assyrij quoq; solẽ sub Iouis nomine, quem Dia Heliopoliten cognominant, maximis ceremonijs celebrant in ciuitate q̃ Heliopolis nuncupat. Eius dei simulacrꝝ sumptum ẽ de oppido Aegypti, qđ & ipsum Heliopolis appellat, regnante apud Aegyptios Senemure, seu idẽ Senepos noĩe fuit. platumq; est primùm in eam p Oppiã legatum Delebois regis Assyriorꝝ, sacerdotesq; Aegyptios, q̃rꝝ princeps fuit Parmetis, diuq; habitum apud Assyrios, postea Heliopolim commigrauit. Cur ita factũ, quaq; ratione Aegypto profectũ, in hæc loca ubi nunc est, postea uenerit, rituq; Assyrio magis q̃ Aegyptio colat, dicere supsedi, qa ad p̃sentem nõ attinet causam. Nunc uero eundem Iouem solemq; esse, cùm ex ipso sacrorꝝ ri
B tu, tum ex habitu dignoscit. Simulacrꝝ em̃ aureũ specie imberbi instat, dextra eleuata cum flagro in aurigæ modũ, læua tenet fulmen & spicas. Quæ cuncta Iouis solisq; consociatã potentiã demõstrant. Huius tẽpli religio etiam diuinatione p̃pollet, q̃ ad Apollinis potestatem refert, q idem atq; sol est. Vehit em̃ simulacrꝝ dei Heliopolitani ferculo, ueluti uehunt in põpa ludorꝝ Circensium deorꝝ simulacra: & subeunt plerunq; prouinciæ proceres, raso capite, lõgi temporis castimonia puri: ferunt q̃q; diuino spiritu, non suo arbitrio, sed quò deus propellit uehẽtes, ut uidimus apud Antium promoueri simulacra Fortunaꝝ, ad danda responsa. Cõsulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus cõ signatis, rescribitq; ordine ad ea q̃ cõsultatione addita continent. Sic & impe-
C rator Traianus, initurus ex ea prouincia Parthiã cum exercitu, cõstantissimæ religionis hortantibus amicis, q maxima huiusce numinis ceperant experimenta, ut de euentu cõsuleret rei cœptæ: egit Romano cõsilio, prius explorando fidem religionis, ne fortè fraus subesset humana. Et primùm misit signatos codicillos, ad q̃s sibi rescribi uellet. Deus iussit afferri carthã, eamq; assignari purã, & mitti, stupentibus sacerdotibus ad eiusmodi factũ. Ignorabant qppe cõditionem codicillorꝝ. Hos cũ maxima admiratione Traianus excepit, qđ ipse quoq; puris tabellis cum deo egisset. Tunc alijs codicillis cõscriptis signatisq;, cõsuluit an Romam ppetrato bello rediturus esset. Vitem centurialẽ deus ex muneribus in æde dicatis, deferri iussit, diuisamq; in partes sudario condi, ac proinde ferri. Exitus rei, obitu Traiani apparuit, ostibus Romã relatis. Nam fragmẽtis, species reliquiarꝝ, uitis argumẽto, casus futuri tẽpus ostensum est.
D Et ne sermo p singulorum noĩa deorum uageꝝ, accipe quid Assyrij de solis potentia opinent. Deo em̃, quem summum maximumq; uenerãtur, Adad nomen dederunt. Eius nominis interp̃tatio significat unus. Hunc ergo ut potentissimum adorant deum. Sed subiungunt eidem deam noĩe Atargatim, oẽmq; potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, solẽ terramq; intelligentes, nec multitudine noĩm enuntiantes diuisam eorum p om̃es species potestatem, sed argumentis quibus ornantur, significantes multiplicem præstantiam duplicis numinis. Ipsa autem argumẽta, solis rationem loquuntur. Nanque simulacrum Adad, insigne cernitur radijs inclinatis, quibus mõstratur uim cœli in radijs esse solis, qui dimittuntur in terram. Atargatis simulacrum sursum uersum reclinatis radijs insigne est: mõstrando radiorum ui supernè demissorum enasci quæcunq; terra progenerat. Sub eodem simulacro species leonum

 sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſunt,eadem ratione terram eſſe monſtrantes,qua Phryges finxere matrem de- E
ûm,id eſt terram leonibus uehi.

Poſtremò,potentiam ſolis ad oīmium poteſtatem ſummitatemq; referri,in-
dicant theologi,qui in ſacris hoc breuiſſima precatione demonſtrant,dicentes:

ἥλιε παντοκράτορ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς.

Solem eſſe omnia & Orpheus teſtatur his uerſibus:

ἄγλαε Ζεῦ Διόνυσε πάτερ πόντου πάτερ αἴης
ἥλιε παγγενέτωρ παναόλε χθονὸς ἡγήτορ.

De laudibus uariaq; eruditione Vergilij. Tum de his quæ ſequentibus libris per ordinem ſunt explicanda. Caput .XXIIII.

HIc cum Prætextatus feciſſet loquendi finem, omnes in eum affixis uul- F
tibus admirationem ſtupore prodebant. Deinde laudare hic memori-
am,ille doctrinā,cuncti religionem:affirmātes hunc eſſe unum arcanæ
deorū naturæ conſcium,qui ſolus diuina & aſſequi animo & eloqui poſſet in-
genio. Inter hæc Euangelus:Equidē,inquit,miror potuiſſe tantorū poteſtatem
numinum comprehendi. Verum q̄ Mantuanum noſtrum ad ſingula,cum de
diuinis ſermo eſt,teſtem citatis,gratioſius eſt q̄ ut iudicio fieri putetur. An ego
credam,q̄ ille cum diceret:Liber & alma Ceres,pro ſole & luna,nō hoc in al-
terius poëtæ imitationem poſuerit, ita dici audiens,cur tamen diceretur igno-
rans:Niſi fortè ut Græci oīmia ſua in immēſum tollunt,nos quoq; poëtas etiā
noſtros uolumus philoſophari, cum ipſe Tullius qui non minus profeſſus eſt
philoſophandi ſtudium q̄ loquēdi,quoties aut de natura deorum,aut de fato, G
aut de diuinatione diſputat,gloriam quam oratione conflauit,incōdita rerum
relatione minuat. Tum Symmachus:De Cicerone Euangele,qui conuitijs
impenetrabilis eſt,pòſt uidebimus. Nunc quia cum Marone nobis negotium
eſt,reſpondeas uolo,utrum poëtæ huius opera inſtituendis tantùm pueris ido
nea iudices,an alia illis altiora ineſſe fatearis. Videris em̄ mihi ita adhuc Vergi
lianos habere uerſus,qualiter eos pueri magiſtris prælegentibus canebamus.
Imò uero pueri cum eſſemus Symmache(inquit Euangelus)ſine iudicio mira-
bamur:inſpicere autē uitia,nec p magiſtros,nec per ætatem licebat: quæ tamē
non pudenter quiſq; negabit,cum ipſe cōfeſſus ſit. Qui em̄ moriens poëma ſu
um legauit igni,quid niſi famæ ſuæ conuitia poſteritati ſubtrahenda curauit?
Nec immeritò. Erubuit quippe de ſe futura iudicia, ſi legeretur petitio dep̄can H
tis filio arma à marito,cui ſoli nupſerat,nec ex eo prolem ſuſcepiſſe ſe nouerat:
uel ſi mille alia multùm pudenda,ſeu in uerbis modo Græcis,modo barbaris,
ſeu in ipſa diſpoſitione operis dep̄henderentur. Cumq; adhuc dicentem oīmes
exhorruiſſent,ſubtexuit Symmachus: Hæc eſt quidē Euangele Maronis glo-
ria,ut nullius laudibus creſcat,nullius uituperatione minuat. Verū iſta q̄ pro-
ſcindis,defendere q̄libet poteſt ex plebeia grāmaticorū cohorte:ne Seruio no-
ſtro,q̄ priſcos(ut mea fert opinio)p̄ceptores doctrina præſtat,in excuſandis ta
libus quærat̄ iniuria. Sed quæro utrū poëtica tibi in tanto poëta diſplicuerit,
nerui tñ oratorij q̄ in eodē ſunt ualidiſſimi,placere uideant̄? Hæc uerba pri
mùm Euāgeli riſus excepit. Deiñ ſubiecit:Id hercule reſtat deniq;,ut oratorem
Vergiliū renuntietis:nec mirū,cum ad philoſophos ambitus,ueſter paulo antè
prouexe-

A prouexerit. Si in hac opinione es,Symmachus inq̄t,ut Maro tibi nihil niſi po
eticū ſenſiſſe exiſtimet̄,licet hoc q̄q; eidē nomen inuideris, audi q̄d de opis ſui
multiplici doctrina ipſe pronūtiet. Ipſius em̄ Maronis epiſtola,qua compellat
Auguſtū,ita incipit:Ego ỽo frequentes à te lr̄as accipio. & infrà:De Aenea q̄
dem meo ſi mehercle iam dignū auribus haberē tuis,libenter mitterē. Sed tan
ta inchoata res eſt,ut penè uitio mentis tantū opus ingreſſus mihi uidear:cum
p̄ſertim(ut ſcis)alia q̄q; ſtudia ad id opus multoq; potiora impartiar. Nec his
Vergilij ỽbis copia rer̄ diſſonat,quā pleriq; penè oīmes lr̄atores pedibus illo
tis p̄tereunt,tanq̄ nihil ultra uerbor̄ explanationē liceat noſſe grāmatico. Ita ſi
bi belli iſti hoīes certos ſentētiæ fines,& uelut q̄dam pomœria & effata poſue
runt:ultra q̄ ſi q̄s egredi audeat, introſpexiſſe in ædem deæ à qua mares abſter
B rent̄,exiſtimādus ſit. Sed nos q̄s craſsa Minerua dedecet, nō patiamur abſtru-
ſa eſſe adyta ſacri poëmatis:ſed arcanor̄ ſenſuū inueſtigato adyto,doctor̄ cul
tu celebrāda p̄beamus recluſa penetralia. Et ne uidear uelle oīmia unus ample-
cti,ſpōdeo uiolentiſsima inuenta uel ſenſa rhetoricæ in Vergiliano me ope de
monſtraturū. Euſebio aūt oratorū eloquētiſsimo non p̄ripio de oratoria apud
Maronē arte tractatū,quē & doctrina & docēdi uſu melius exequet̄. Reliq̄s
oīmes q̄ adeſtis,impēſe p̄catus ſim,ut q̄d uīm quiſq; p̄cipuum ſibi annotauerit
de Maronis ingenio,uelut ex ſymbolo cōferamus. Mir̄ in modū alacrita-
tem oībus q̄ aderāt,hæc uerba pepererūt. Et aſsurgens q̄ſq; in deſideriū alios
x audiēdi,nō uidit & ſe in idē munus uocandū. Itaq; hortatu mutuo cōcitati,in
C aſsēſum facilè ac libent̄ aīati ſunt. Intuentesq; oēs Prætextatū orabāt,ut iudiciū
ſuū primus aperiret,cæteris p ordinē quē calus ſedendi fecerat,ſecuturis. Et Ve
ctius:Equidē inter oīmia q̄bus eminet laus Maronis,hoc aſsiduus lector admi
ror,q̄a doctiſsime ius p̄tificum,tanq̄ hoc profeſsus,in multa & uaria opis ſui
parte ſeruauit. Et ſi tātæ diſertationis ſermo nō receſserit,p̄mitto fore,ut Ver-
gilius noſter p̄tifex maximus aſserat̄. Poſt hunc Flauianus:Apud poëtā no-
ſtrū,inq̄t,tantā ſcientiā iuris auguralis inuenio,ut ſi aliar̄ diſciplinar̄ doctri-
na deſtituerēt̄,hæc illū uel ſola profeſsio ſublimaret. Euſtachius deiñ: Maxi-
me,inq̄t, p̄dicarem q̄p̄ta de Græcis cautus & tanq̄ aliud agens, modo artificij
diſsimulatione,modo p̄feſsa imitatione tranſtulerit, ni me maior admiratio de
aſtrologia totaq; philoſophia teneret, quā parcus & ſobrius opi ſuo nuſq̄ re-
p̄hendēdus aſpſit. Furius Albinus alter̄ fouens Prætextati latus, iuxtaq; eū
D Cecinna Albinus,ambo uetuſtatis affectationē in Vergilio p̄dicabāt:alt̄ in ỽ-
ſibus,alter in ỽbis. Auienus:Nō aſsumā mihi,inq̄t,ut unā aliquā de Vergi
lianis uirtutibus audeā prædicare:ſed audiendo quæcunq; dicetis,ſi q̄d uel de
his mihi uidebit̄,uel iamdudū legenti annotādum uiſum eſt,opportunius pro
ferā:modo memineritis à Seruio noſtro exigendū,ut q̄cquid obſcur̄ uidebit̄,
quaſi literator̄ omnium longe maximus,palàm faciat. His dictis,& uniuer
ſo cœtui complacitis,Prætextatus cum in ſe cōuerſa oīmium ora uidiſſet,philo
ſophia,inquit,q̄ unicum eſt munus deorū & diſciplina diſciplinarum,hono-
randa eſt anteloquio. Vnde meminerit Euſtachius,primū ſibi locum ad diſse
rendum oīmi alia profeſsione cedēte cōceſsum. Huic tu mi Flauiane ſuccedes,
ut & auditu ueſtro recreer,& aliquāto ſilentio inſtaurem uires loquēdi. Inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc ſeruilis moderator obſeqi,cui cura uel adolẽdi penates, uel ſtruẽdi penũ, B
& domeſticorꝝ actuũ miniſtros regendi,admonet dñm,familiam pro ſolenni
tate annui moris epulatã.Hoc em̃ feſto,religioſæ domus prius famulos inſtru
ctis tanq̃ ad uſum dñi dapibus honorãt,& ita demum p̃ſſamiliâs mẽſæ appa
ratus nouaẽ.Inſinuat ergo p̃ſul famulitij,cœnæ tẽpus & dños iam uocare.Tũ
Prætextatus: Reſeruandus ergo eſt Vergilius noſter ad meliorẽ partẽ diei,ut
mane nouũ inſpiciendo p ordinẽ carmini deſtinemus.Nunc hora nos admo-
net,ut honore ueſtro hæc menſa dignetur.Sed & Euſtachius,& poſt hunc Ni
comachus meminerint, craſtina diſertatione ſeruari ſibi anteloquij functionẽ.
Et Flauianus:Ex placita iam uos lege conuenio,ut ſequenti die penates mei be
ari ſe tanti cœtus hoſpitio glorientur. His cum om̃es aſſenſi eſſent,ad cœnam,
alio aliud de his quæ inter ſe contulerant reminiſcente approbanteq̃, cum ma
gna alacritate animi conceſſerunt.

FINIS PRIMI LIBRI.

Facile hic primi huius libri finis oſtendit, quam multa in ſequentibus deſiderentur. Quota enim pars de rhe toricis obſeruationibus extat? Vbi de ſcientia iuris auguralis ulla fit mentio? Vt ne dicam interim, quam mul ta deſint & reliquorum, quam confuſa omnia ſint, uti ſuis locis ſumus indicaturi.

MACROBII AVRELII
THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLV G
ſtris Saturnaliorum liber ſecundus.

Qua occaſione de iocis ac dicterijs ueterum, ſermo ortus fuerit inter conuiuas. Caput .I.

SIC VBi modeſtus edendi modus ceſsare fecit caſtimoniã ſercu
lorꝝ,& conuiualis lætitia minuſculis poculis oriebaẽ, Auienus
ait:Bene ac ſapienter Maro noſter tumultuoſum ac ſobriũ uno
eodemq̃ uerſu deſcripſit ſub paucorꝝ uerborꝝ immutatione cõ
uiuiũ. Nam ubi ſub apparatu regio procedere ſolet luxus ad ſtrepitũ,Poſtq̃
prima,inqt,q̃es epulis: at cùm heroes caſtigatis dapibus aſsidunt,non reducit
quietem,quia nec præceſsit tumultus: ſed inqt: Poſtq̃ exempta fames epulis.
Nr̃m hoc conuiuiũ,qđ & heroici ſeculi pudicitiã, & nr̃i conduxit elegantiam,
in q̃ ſplendor ſobrius & diligẽs parſimonia, Agathonis cõuiuio,uel poſt ma-
gniloquentiã Platonis non cõponere tm̃, ſed nec p̃ferre dubitauerim. Nã ipſe
rex mẽſæ,nec in moribus Socrate minor,& in rep.philoſopho efficacior.Cæ-
teri q̃ adeſtis,eminentiores eſtis ad uirtutũ ſtudia,q̃ ut poẽtis,comicis,& Alci
biadi, q̃ tm̃ fuit fortis ad crimina, alijsq̃ q̃bus frequens illud conuiuium fuit,
uos q̃q̃ exiſtimet cõparandos. Bona ỽba q̃ſo,Prætextatus ait,circa reueren
tiam tm̃ Socraticæ maieſtatis. Nã reliq̃ q in illo fuerũt ſympoſio,hæc lumina
q̃s nõ p̃ponẽda cõſentiat? Sed q̃rſum tibi Auiene hoc tẽdit exemplũ? Quia ſub
illorꝝ,inqt,ſupcilio nõ defuit,q̃ pſaltriã intromitti peteret:ut puella ex iduſtria
ſup̃ naturã mollior,canora dulcedine et ſaltationis lubrico exerceret illecebris
phõphantes.Illic hoc fieri tẽtatũ ẽ,ut Agathõis uictoria celebraret.nos honorẽ
dei cui? hoc feſtũ ẽ,nullo admixtu uoluptatis augem?.neq̃ ego ſũ neſci?,uos nec
triſtitiam

A triſtitiã,nec nubilum uultũ in bonis ducere,nec Craſſum illũ,quẽ autore Luci
lio Cicero ſemel in uita riſiſſe ſcribit,magnoq̃ mirari. Ad hæc cũ Prætexta-
tus diceret,ludicras uoluptates nec ſuis penatibus aſſuetas, nec añ cœtum tam
ſerium producẽdas,excepit Symmachus: Quia Saturnalibus optimo dierꝝ(ut
ait Veronenſis poẽta) nec uoluptas nobis ut Stoicis tanq̃ hoſtis repudiãda ẽ,
nec ut Epicureis ſummum bonum in uoluptate ponẽdum,excogitemus alacri
tatẽ laſciuia carentẽ.Et ni fallor,inueni, ut iocos ueterꝝ ac nobilium uirorꝝ ede
cumatos ex multijugis libris relatione mutua,pferamus.Hæc nobis ſit lr̃ata læ
titia,& docta cauillatio,uicẽ planipedis & ſabulonis impudica & p̃textata uer
ba iaciẽtis,ac pudorem ac modeſtiã ỽſus imitata.Hæc res & cura & ſtudio di
gna ueteribus uiſa eſt. Et iam primò aĩaduerto duos,q̃s eloquentiſſimos anti-
B qua ætas tulit,comicũ Plautum,& oratorẽ Tullium,eos ambos etiã ad iocorꝝ
uenuſtatem cæteris p̃ſtitiſſe.Plautus q̃dem ea re clarus fuit,ut poſt mortẽ eius
comœdiæ q̃ incertæ ferebaẽ,Plautinæ tm̃ eſſe de iocorꝝ copia noſcerentur.Ci
cero autẽ q̃ntum in ea re ualuerit,q̃s ignorat,qui uel liberti eius libros,q̃s is de
p̃roni iocis cõpoſuit,quos quidam ipſius putãt eſſe,legere curauit? Quis itẽ ne
ſcit conſularem eum ſcurrã ab inimicis appellari ſolitum? Qđ in or̃one etiã ſua
Vatinius poſuit. Atq̃ ego(ni lõgum eſſet)referrẽ,in q̃bus cauſis cum nocẽtiſſi
mos reos tueret,uictoriã iocis adeptus ſit. Vt ecce pro L.Flacco,quẽ repetun
darꝝ reum,ioci opportunitate de manifeſtiſſimis criminibus exemit.Is iocus in
C or̃one nõ extat,mihi ex libro Fuſij Viuaculi notus ẽ, & inter alia eius dicteria
celebraẽ.Sed in hoc ỽbo non caſu incidi,uolens feci.Iocos em̃ hoc genus,uete
res nr̃i dicteria dicebant. Teſtis idem Cicero,qui in lib. epl̃arꝝ ad Cor.Nepo-
tem ſcđo ſic ait:Itaq̃ nr̃i cum om̃ia dixiſſemus dicta eſſent,q̃ facete & breuiter
& acute locuti eſſemus,ea proprio nomine appellari dicteria uoluerunt: Hæc
Cicero.Nonius uero,Põponiusq̃ iocos non rarò dicteria nominãt.M.etiam
Cato ille Cenſorius,argute iocari ſolitus eſt.Horꝝ nos ab inuidia muniret au-
toritas,etiam ſi noſtris cauillaremur.At cum à ueteribus dicta referamus,ipſa
uticq̃ autorum dignitate defendimur.Si ergo probatis inuentum,agite qđ cui
que de dictis talibus in mentem ueniet,uiciſſim memoriam noſtram excitãdo
referamus. Placuit uniuerſis lætitiæ excogitata ſobrietas,& ideo ut Prætexta
tus incipiendo autoritatem de exemplo præberet,hortati ſunt.

D *De diuerſorum iocis atq; dicterijs.* Caput .II.

TVm ille:Dictũ uolo hoſtis referre,ſed uicti, & cuius memoria inſtau
rat Romanorum triumphos. Annibal Carthaginenſis apud regẽ An
tiochum profugus,facetiſſime cauillatus eſt.Ea cauillatio huiuſcemo-
di fuit:Oſtendebat Antiochus in campo copias ingentes,quas bellum po.Ro
mano facturus cõparauerat: conuertebatq̃ exercitum inſignibus argenteis &
aureis florentem.Inducebat etiam currus cum faſcibus,& elephantos cum tur
ribus,equitatumq̃ frenis & ephippijs,monilibus ac phaleris p̃fulgentem. At-
que ibi rex cõtemplatione tanti & tam ornati exercitus gloriabũdus Anniba
lem aſpicit.Et putaſ ne,inqt,ſatis eſſe Romanis hæc omnia? Tunc Pœnus elu
dens ignauiã imbelliamq̃ militum eius pretioſe armatorum: plane, inquit,ſa- *Annibalis ca-*
tis eſſe credo Romanis hæc,etſi auariſſimi ſunt.Nihil prorſus neq̃ tam lepide, *uillatio ex*
neque *Gel.li.5.ca.5.*

neq̄ tam acerbe dici poteſt. Rex de numero exercitus ſui, ac de exiſtimãda æq̄ E
paratione quæſiuerat. Reſpondit Annibal de præda.

Catonis iocus Flauianus ſubiecit: Sacrificiũ apud ueteres fuit, qđ uocabatur Proteruia. In eo mos erat, ut ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur. Hinc Catonis iocus eſt. Nanq̄ Albidium quendã, qui ſua bona comediſſet, & nouiſſime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet, Proteruiam feciſſe dicebat, qđ comeſſe non potuerit, id combuſſiſſe.

Ciceronis dictum. Symmachus deinde: Mater M. Bruti Seruilia, cum p̃tioſum ære paruo fundum abſtuliſſet à Cæſare, ſubĳciente haſtæ bona ciuiũ, non effugit dictum tale Ciceronis: Eqdem quo melius emptum ſciatis, cõparauit Seruilia hunc fundũ Tertia deducta. Filia aũt Seruiliæ erat Iunia Tertia, eadẽq̄ C. Craſſi uxor, F
laſciuiente dictatore tam in mr̃em q̄ in puellã. Tunc luxuriã ſenis adulteri ciuitas ſubiñ rumoribus iociſq̄ carpebat, ut mala non tm̃ ſeria forent.

Dicteriũ ſutoris cuiuſpiam. Poſt hunc Cecinna Albinus: Plãcus in iudicio fortè amici, cum moleſtum teſtem deſtruere uellet, interrogauit (quia ſutorem ſciebat) quo artificio ſe tueretur, ille urbane reſpondit: gallam ſubigo. Sutorium hoc habetur inſtrumentum, quod non infacete in adulteriĳ exprobrationẽ ambiguitate conuertit. Nã Plancus in Meuia Galla nupta male audiebat.

Iocus ĩ M. Antonium. Secutus ẽ Furius Albinũ: Poſt Mutinẽſem fugã q̄rentibus q̄d ageret Antonius, rñdiſſe familiaris eius ferebaţ: Qđ canis in Aegypto, bibit et fugit. Qm̃ in illis regionib. cõſtat canes raptu crocodilorũ exterritos, currere & bibere.

Publĳ dictum Euſtachius deiñ: Publius Mutiũ in primis maleuolũ cũ uidiſſet ſolito triſti G
orẽ: Aut Mutio, inq̄t, neſcio q̄d incõmodi acceſſit, aut neſcio cui aliq̄d boni.

Fauſti Syllæ iocus. Inde Auienus: Fauſtus Syllæ filius, cum ſoror eius eodẽ tẽpore duos mœchos haberet, Fuluium fullonis filium, & Pompeium cognomine Maculã, miror, inquit, ſororem meam habere Maculam, cum fullonem habeat.

Dictũ Seruilĳ Hic Euãgelus: Apud L. Mallĳũ, q optimus pictor Romæ habebaţ, Seruili
Mallĳ reſpon. us Geminius fortè cœnabat. Cumq̄ filios eius deformes uidiſſet, non ſimiliter inq̄t, Malli fingis & pingis. Et Mallius: In tñbris em̃ fingo, inq̄t, luce pingo.

Demoſthenis uerbũ ex Gell. lib. 1. cap. 8. Euſebius deiñ: Demoſthenes, inq̄t, excitatus ad Laidis famã, cuius formam tũc Græcia mirabaţ: acceſſit, ut & ipſe famoſo amore potireţ. Qui ubi dimidiũ talentũ unius p̃tiũ noctis audiuit, deceſſit hoc dicto: οὐκ ἀποράζω ποτὲ μετανοῆσαι. H

Inter hæc, cum Seruius ordine ſe uocante per uerecundiam ſileret, Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammatice pronuntias, ſi tacere talia, uis uideri tuitionem pudoris. Vnde neq̄ tuum, nec Diſariĳ, aut Hori ſupercilium liberum erit à ſuperbiæ nota, ni Prætextatum, & nos uelitis imitari.

Dicteriũ Votacilĳ. Tunc Seruius, poſtq̄ magis ſilentiũ erubeſcendũ uidit, ad libertatẽ ſe ſimilis relationis animauit. M. inq̄t, Votacilius Pitholaus, cum Caninius Reuilius uno tm̃ die cõſul fuiſſet, dixit: Antè flamines, nunc cõſules diales fiũt.

Nec Diſarius ultrà exprobrationem taciturnitatis expectans, ait:

Deſunt uerba Diſarii.

Platonis diſtichon ex Gell. lib. 19. ca. 11. Poſt hunc Horus quoq̄, Affero ad uos, inquit, Διὸς χορὸν Platonis, quo ille adoleſcens luſerit, cum tragœdĳs quoq̄ eadem ætate præluderet, τὼ ψυχὼ, ἀγάθα τὰ φιλᾶρ, ὦνδρ̃ χ' ἵλεσθαι ἔχορι· ἄλλᾳ γὰρ ἢ τλήμαρ, ὡς διαβησομένη.

Orta ex

Orta ex his lætitia, & omnibus in Cenſorium riſum emiſſis, ac retractanti-
A bus quæ à ſingulis antiquæ feſtiuitatis ſapore, plata ſunt, Symmachus ait: Hos Platonis uerſiculos, quorum magis uenuſtatem an breuitatem mireris incertũ eſt, legiſſe me memini in Latinum tanto latius uerſos quãto ſolet noſtra quàm Græcorũ lingua breuior & anguſtior exiſtimari. Et (ut opinor) hæc ῥ̃ba ſunt:

Dum ſemhiulco ſuauio — Vt tranſiliret, nititur.
Meum puellum ſuauior, — Tum ſi moræ quid pluſculæ
Dulcemq̄ florem ſpiritus — Fuiſſet in coitu oſculi,
Duco ex aperto tramite, — Amoris igni percita
Anima ægra & ſaucia — Tranſiſſet, & me linqueret.
Cucurrit ad labias mihi, — Et mira prorſum res foret,
B Rictumq̄ oris peruium, — Vt ad me fierem mortuus,
Et labra pueri mollia — Ad puerum intus uiuerem.
Rimata itineri tranſitus

De iocis M. Tullĳ Ciceronis. *Caput* .III.

Ciceroñis iocus SEd miror oñes uos ioca tacuiſſe Ciceronis, in quibus facundiſſimus, ut in omnibus, fuit. Et ſi uidetur, ut ædituus reſponſa numinis ſui prædicat, ita ego quæ memoria ſuggeſſerit, referam dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis, ille ſic incipit:

In Damaſipp. M. Cicero, cũ apud Damaſippũ cœnaret, & ille mediocri uino poſito diceret, Bibite falernum hoc, annorũ quadraginta eſt, Bñ (inq̄t) ætatem fert.

In Lentulum. C Idem cum Lentulũ generẽ ſuum exiguæ ſtaturæ hoiem lõgo gladio accinctum uidiſſet, Quis, inq̄t, generẽ meum ad gladium alligauit?

In Q. fratrẽ. Nec Q. Ciceroni fratri circa ſimilem mordacitatem pepercit. Nam cum in ea prouincia quam ille rexerat, uidiſſet clypeatam imaginem eius, ingẽtibus liniamentis uſq̄ ad pectus ex more pictã (erat autem Quintus ipſe ſtaturæ paruæ) ait: Frater meus dimidius maior eſt q̄ totus.

In Vatinium. In conſulatu Vatinĳ, quem paucis diebus geſſit, notabilis Ciceronis urbanitas circumferebatur. Magnum oſtentum, inquit, anno Vatinĳ factum eſt, q̄ illo cõſule, nec bruma, nec uer, nec æſtas, nec autumnus fuit.

Querenti deiñ Vatinio q̄ grauatus eſſet domum ad ſe infirmatum uenire, reſpõdit: Volui in cõſulatu tuo uenire, ſed nox me cõprehendit.

D Vlciſci aũt ſe Cicero uidebaţ, ut q rñdiſſe ſibi Vatiniũ meminerat, cùm humeris ſe reip. de exilio reportatum gloriareţ, Vnde ergo tibi uarices?

In Caninium. Caninius q̄q̄ Reuilius, q uno die (ut Seruius retulit) cõſul fuit, roſtra cum aſcẽdiſſet, pariţ honorẽ init cõſulatus, & eierauit. qđ Cicero gaudẽs, oĩ occaſione urbanitatis increpuit, λογοθεώρητος eſt Caninius cõſul. Deiñ, hoc cõſecutus eſt Reuilius, ut quæreret, q̄bus COSS. cõſul fuerit. Dicere p̃terea nõ deſtitit, Vigilantẽ habemus COS. Caninium, q in conſulatu ſuo ſomnum non uidit.

In Pompeiũ. Põpeius Ciceronis facetiarũ impatiẽs fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebanţ: Ego uero quẽ fugiã habeo, quẽ ſeq̄r nõ habeo. Sed et cũ ad Põpeiũ ueniſſet, dicẽtibus ſerò eũ ueniſſe, rñdit: minime ſerò ueni: nã nihil hic paratũ uideo. Deiñ intrõgãti Põp. ubi gener eius Dolobel. eẽt, rñdit: cũ ſocero tuo. & cũ donaſſet Põpeius tranſfugã ciuitatẽ, p̃mittit alie

nam,

nam,qui nobis nostram nõ potest reddere.Propter quæ meritò uidebatur di E
xisse Pompeius:Cupio ad hostes Cicero transeat,ut nos timeat.

In Cæsarem. In Cæsarem quoq; mordacitas Ciceronis dētes suos strinxit.Nam primũ post uictoriam Cæsaris interrogatus, cur in electione partis errasset,respõdit: Præcinctura me decepit. iocatus in Cæsarem,qui ita toga p̃cingebatur,ut tra hendo laciniam,uelut mollis incederet:adeo,ut Sylla tanquam prouidus dixe rit Pompeio:Caue tibi illum puerum male præcinctum.

Deiñ cum Laberius in fine ludorũ anulo aureo honoratus à Cæsare,euesti gio in quatuordecim gradibus ad spectandũ trãsisset,uiolato ordine, & cũ de tractus esset eques Romanus,& cũ Mimus remissus,ait Cicero p̃tereunti La berio & sedile quærenti:Recepisse te,nisi angustè sederẽ.simul & illum respu F
ens,& in nouũ senatũ iocatus,cuius numerũ Cæsar supra fas auxerat. Nec im pune. Rñdit em̃ Laberius: Mirũ si angustè sedes,q̃ soles duabus sellis sedere, exprobrata leuitate Ciceronis,qua immeritò optimus ciuis male audiebat.

Idem Cicero aliâs facilitatem Cæsaris in eligẽdo senatum irritum irrisit pa làm. Nã cũ ab hospite suo P.Mallio rogaret,ut decurionatũ priuigno eius ex pediret,assistente frequentia dixit:Romæ si ius habebit Pomp.difficile est.

Nec intra hæc mordacitas stetit. Quippe ab Androne quodã Laodiceno salutatus,cũ causam aduentus req̃siuisset,cõperisset q̃,(nã ille se legatum de li-
bertate patriæ ad Cæsarem uenisse respondit)ita expressit publicam seruitutẽ: ἐὰν ἐπιτύχῃς, καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον: Si obtinueris,& pro nobis intercede.

In M. Anton. Vigebat in eo excedens iocus,& seria mordacitas,ut hoc est ex epistola ad G
C.Cassium dictatoris uiolatorẽ. Vellem Idibus Martijs me ad cœnã inuitas-
ses,profectò reliquiarũ nihil fuisset,nunc me reliqæ nr̃æ exercent. Idem Ci-
cero de Pisone gño & M.Lepido lepidissime cauillatus est.

Transitus ad caput quartũ. Dicente adhuc Symmacho,&(ut uidebat) plura dicturo,intercedens Auie
nus,ut fieri in sermonibus cõuialibus solet:Nec Augustus(inq̃t)Cæsar in hu
iusmodi dicacitate quoq̃ minor,& fortasse nec Tullio. Et si uolentibus uobis erit,aliqua eius q̃ memoria suggesserit,relaturus sum.Et Horus:Permitte Aui
ene Symmachus explicet de his,q̃s iam noïauerat:dicta Ciceronis,& opportu
nius q̃ de Augusto uis referre,succedẽt. Reticente Auieno,Symmachus:Ci-
In Pisonem. cero,inq̃,cũ Piso gener eius mollius incederet,filia aũt cõcitatius,ait gño:Am H
In Lepidũ. bula tanq̃ fœia.Ait filiæ:Ambula tanq̃ uir.Et cum M.Lepidus in senatu dixis
set p̃ribus cõscriptis: Ego nõ tanti fecissem simile factum: Tullius ait,Ego non tanti fecissem ὁμοιόπτωτον. Sed p̃ge Auiene,ne ultrà te dicturientem retardem.

De iocis Augusti in alios,& aliorum rursus in ipsum. Caput .IIII.

Augusti ioca in multos. ET ille:August.inq̃t,Cæsar affectauit iocos,saluo tñ maiestatis pudoris q̃
respectu,nec ut caderet in scurrã. Aiacem tragœdiã scripserat,eandẽq̃ q̃ sibi displicuisset,deleuerat. Postea Lucius grauis tragœdiarũ scriptor inter rogabat eũ,q̃d ageret Aiax suus.Et ille:In spongiã,inq̃t,incubuit.

Idem Augustus,cum ei q̃dam libellũ trepidus offerret,& modo proferret manum,modo retraheret,Putas,inq̃t,te assem elephanto dare?

Idẽ cũ ab eo Pacuuius Taurus congiariũ peteret,diceretq̃ iam hoc hoïes uulgò loq̃,nõ paruã ab illo sibi pecuniã datam,Sed tu,inq̃t,noli credere.

Alium

A Alium præfectura equitum summotum,& insuper salarium postulantem, dicentemq̃ non lucri causa dari hoc mihi rogo:sed ut iudicio tuo munus uide-
ar impetrasse,& ita officium deposuisse, hoc dicto repercussit: Tu te accepisse apud omnes affirma,& ego dedisse me non negabo.

Vrbanitas eiusdẽ innotuit circa Herenniũ deditũ uitijs iuuenẽ,quẽ cum ca stris excedere iussisset,& ille supplex hac depcatione uteret, Quo modo ad pa trias sedes reuertar?q̃d patri meo dicam?rñdit:Dic me tibi displicuisse.

Saxo in expeditiõe pcussum,ac notabili cicatrice in frõte deformẽ,nimiũ tñ sua opa iactãtẽ,sic leuit castigauit:At tu cũ fugies,inq̃t,nũq̃ post te respexeris.

Galbæ,cuius iforme gibbo erat corpus,agẽti apd se causam,& freq̃nt dicẽ
B ti,corrige i me si q̃d reprẽdis,rñdit: Ego te monere possũ,corrigere nõ possũ.

Cũ miti Seuero Cassio accusante absoluerent,et architectus fori Augusti ex pectationẽ opis diu traheret,ita iocatus ẽ:Vellẽ Cassius et meũ forũ accusasset.

Vectius cum monumentũ patris exarasset,ait Augustus:Hoc est uere mo numentum patris colere.

Cum audisset inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bi matum iussit interfici,filium quoque eius occisum,ait:Melius est Herodis por cum esse quàm filium.

Idem Augustus,quia Mecœnatem suum nouerat esse stylo remisso,molli, & dissoluto,talem se in epistolis,quas ad eum scribebat,sæpius exhibebat: &
C contra castigationem loquendi,quam aliâs ille scribendo seruabat,in epistola ad Mecœnatẽ familiari,plura in iocos effusa subtexuit, Vale mel gentium,me tuelle,ebur ex Hetruria,laser Aretinum, adamas supernas, Tyberinum mar-
garitum,Cilneorum smaragde,iaspis figulorum,berylle Porsennæ,carbuncu lum habeas, ἵνα σωτήνω πάντα μαλάγματα mœcharum.

Exceptus est à quodã cœna satis parca,& quasi q̃tidiana. Nã penè nulli se inuitãti negabat.Post epulum igit,inops ac sine ullo apparatu discedens, uale dicenti hoc tm̃ insusurrauit:Nõ putabã me tibi tam familiarẽ.

Cũ de Tyriæ purpuræ quã emi iusserat,obscuritate quereret,dicente uen-
ditore,erige altius,& suspice,his usus est salibus,Quid ergo?ut me po.Roma nus dicat bene cultum,in solario ambulaturus sum?

Nomẽclatori suo,de cuius obliuione querebat,dicenti:nunq̃d ad forũ man
D das?Accipe,inquit,commendatitias,qa illic neminem nosti.

Vatinio in prima sua ætate eleganter insultauit.Confusus ille podagra,uo-
lebat tñ uideri discussisse uitiũ,& mille passus ambulare se gloriabat.Cui Cæ sar,Non miror,inquit,dies aliquanto sunt longiores.

Relata ad se magnitudine æris alieni, quã q̃dam eques Romanus dum ui-
xit,excedentem ducenties.LL.S.celauerat,culcitrã emi cubicularẽ in eius au-
ctione sibi iussit.Et p̃ceptum mirãtibus,hãc rationẽ reddidit:Habẽda est ad so mnum culcitra,in qua ille cum tm̃ deberet, dormire potuit.

Non est intermittendus sermo eius,quem Catonis honori dedit. Venit for tè in domum,in qua Cato habitauerat. Dein Strabone in adulationem Cæsa-
ris male existimante de Catonis peruicacia,ait:Quisquis præsentem statum ci uitatis commutari non uolet,& ciuis & uir bonus est. Satis seriò & Catonem

lauda-

laudauit:& ſibi,ne quis affectaret res nouas,coſuluit. E

Ioci aliorum in Auguſtum.

Soleo in Auguſto magis mirari q̃s ꝓtulit iocos, q̃ ipſe q̃s protulit:quia ma ior eſt patientiæ q̃ꝫ facundiæ laus:maxime, cum æquanimiter aliqua etiã iocis mordaciora ꝓtulerit. Cuiuſdã prouincialis iocus aſper innotuit. Intrauerat Ro mam ſimillimus Cæſari,& in ſe oĩm ora cõuerterat. Auguſtus ꝓduci hominẽ ad ſe iuſſit,uiſumq̃ hoc modo interrogauit:Dic mihi adoleſcens,fuit aliq̃n ma ter tua Romæ?Negauit ille:nec cõtentus adiecit,ſed pater meus ſæpe.

Tẽporibus triũuiralibus Pollio cum Feſcenninos in eum Auguſtus ſcri- ſiſſet,ait:At ego taceo.Nõ eſt eĩ facilè in eum ſcribere,q̃ poteſt,ꝓſcribere.

Curtius eques Romanus delicijs diffluens,cum macrum turdum ſumpſiſ- ſet in conuiuio Cæſaris,interrogauit an mittere liceret. Reſpõderat princeps, F quid ni liceat? Ille ſtatim per feneſtram miſit.

Aes alienũ Auguſtus cuiuſdã ſenatoris chari ſibi,nõ rogatus exoluerat,nu merato q̃dragies. At ille pro gratiarũ actione hoc ſolũ ei ſcripſit:Mihi nihil.

Solebat Licinius libertus eius inchoãti opa patrono magnas pecunias con ferre,quem morem ſecutus,centum promiſit ꝓ libellũ,in q̃ uirgulæ ſupductæ pars ultra pecuniæ defectionem protendebaꝫ,uacãte infrà loco. Cæſar occaſi- one uſus,priori alterũ centies ſua manu iunxit.ſpatio diligenter expleto,& affe ctata lĩræ ſimilitudine,geminatãq̃ accepit ſummã diſſimulãte liberto. Qui poſt ea cœpto alio opere,leniter factum ſuum Cæſari obiecit,libello tali dato:Con fero tibi dñe ad noui operis impenſam,quod uidebitur.

Mira etiam cenſoris Auguſti & laudata patiẽtia. Corripiebatur eques Ro G manus à principe,tanq̃ minuiſſet facultates ſuas. At ille ſe multiplicaſſe coràm probauit. Mox eidem obiecit,ꝙ ad cõtrahendum matrimonium legibus non paruiſſet. Ille uxorem ſibi & tres liberos eſſe dixit. Tunc adiecit:Poſthac Cæ- ſar cum de honeſtis hominibus inquiris,honeſtis mandato.

Etiã militis nõ libertatem tm̃,ſed & temeritatẽ tulit. In quadã uilla inq̃etas noctes agebat,rumpente ſomnum eius crebro noctuæ cantu. Prehendendam curauit noctuã. Miles aucupij̃ peritus,& ſpe ingentis præmij̃,ꝓtulit. Laudato impator mille nũmos dari iuſſit. Ille auſus eſt dicere: Malo uiuat,auemq̃ dimi ſit. Quis nõ miratus eſt,nõ offenſo Cæſare,abij̃ſſe militẽ cõtumacem?

Veteranus cum die ſibi dicto periclitaretur,acceſſit in publico ad Cæſarẽ,ro H gauitq̃ ut ſibi adeſſet. Ille aduocatum quem ex comitatu ſuo elegerat,ſine mo- ra dedit,cõmendauitq̃ ei litigatorẽ. Exclamauit ingẽti uoce ueteranus: At nõ ego Cæſar periclitante te Actiaco bello,uicariũ quæſiui,ſed pro te ipſe pugna ui. detexitq̃ imꝑſſas cicatrices. Erubuit Cæſar,uenitq̃ in aduocationẽ,ut q ue reretur non ſuperbus tm̃,ſed etiam ingratus uideri.

Delectatus int cœnã erat pueris ſymphoniacis Turonij̃ Flacci mãgonis,at q̃ eos frumẽto donauerat,cũ in alia acroamata fuiſſet liberalis nũmis. Eoſdẽq̃ poſtea Turonius æque int cœnã q̃renti Cæſari,ſic excuſauit: Ad molas ſunt.

Sublimis Actiaca uictoria reuertebaꝫ: occurrit ei inter gratulãtes,coruum tenẽs,quem inſtituerat hoc dicere:Aue Cæſar uictor imperator. Miratus Cæ ſar officioſam auem,uiginti milibus nummũm emit. Socius opificis ad quem nihil ex illa liberalitate ꝓuenerat,affirmauit Cæſari,habere illum & alium cor uum,quem

A uum,quem ut afferre cogereꝫ,rogauit. Allatus uerba q̃ didicerat,exꝑſſit: Aue uictor impator Antoni. Nihil exaſperatus, ſatis duxit iubere illũ diuidere dona tiuum cum cõtubernali. Salutatus ſimiliter à pſitaco, emi iuſſit eum. Idẽ mi ratus in pica,hanc quoq̃ redemit. Exemplum ſutorem pauperẽ ſolicitauit, ut coruum inſtitueret ad parem ſalutationem: qui impẽdio exhauſtus,ſæpe ad auem non rñdentem dicere ſolebat,opera & impenſa perij̃t. Aliqñ tamen cor- uus cœpit dicere dictatã ſalutationẽ. Hac audita dum tranſit Auguſtus,rñdit: Satis domi ſalutatorũ talium habeo. Supſuit coruo memoria, ut & illa quibus dñm querentem ſolebat audire,ſubtexeret:Opera & impenſa perij̃t. Ad quod Cæſar riſit,emiq̃ auem iuſſit,quanti nullã adhuc emerat.

Solebat deſcendenti à palatio Cæſari honorificũ aliq̃d epigrãma porrigere B Græculus. Id cum fruſtra ſæpe feciſſet,rurſumq̃ eum id facturũ uidiſſet Augu ſtus,breue manu ſua in charta exarauit Græcũ epigrãma. ꝓgenti deinde ad ſe obuiã miſit. Ille legẽdo laudare,mirari tam uoce q̃ uultu. Cũq̃ acceſſiſſet ad ſel lam,demiſſa in fundã paupem manu,paucos denarios protulit,q̃s principi da- ret. Adiectus hic ſermo,καὶ μὴ τῶν πλούτων σῶν σεβασὲ,ἀ πλέον ἐδώδαμεν:Non ſcdm fortu nam tuã Auguſte:ſi plus haberem,plus darem. Secuto oĩum riſu,diſpenſato rem Cæſar uocauit,& ſeſtertia centũ milia Græculo numerari iuſſit.

Super iocis ac moribus Iuliæ Auguſti filiæ. Caput .V.

C VVltis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed ſi garrulus non putabor,uolo de moribus fœiæ pauca pmittere,ni quiſq̃ uĩm habe- at ſeria & diſcenda q̃ proferat. Hortantibusq̃ oĩbus ut cœpto inſi- ſteret,ita de Iulia orſus eſt: Annũ agebat triceſimũ & octauũ,tempus ætatis(ſi mens ſana ſupeſſet)uergentis in ſeniũ. ſed indulgentia tam fortunæ q̃ꝫ pris abu tebaꝫ, cũ alioq̃ lrarum amor multaq̃ eruditio, † quod in illa domo facilè erat, ꝓterea mitis humanitas,minimeq̃ ſæuus animus, ingentẽ fœminæ gratiã con ciliarent,mirãtibus q uitia noſcebant tantã pariter diuerſitatẽ. Non ſemel ꝑce- perat ei pater,temperato tamen inter indulgentiã grauitatemq̃ ſermone,quati nus moderareꝫ profuſos cultus,ꝓſpicuosq̃ comitatus. Idem cum ad nepotum turbã ſimilitudinemq̃ reſpexerat,qua repræſentabatur Agrippa, dubitare de pudicitia filiæ erubeſcebat. Inde blãdiebatur ſibi Auguſtus,lætum in filia ani- mum uſq̃ ad ſpeciem procacitatis,ſed reatu liberum. & talem fuiſſe apud ma- D iores Claudiam credere audebat. Itaq̃ inter amicos dixit, duas habere ſe filias delicatas, quas neceſſe haberet ferre,Iuliam & remp.

Iuliæ Auguſti filiæ mores.

Aſ. quæ in illa eſſet. &c.

Iulia uenerat ad eum licẽtiore habitu, & oculos offenderat patris tacentis. Mutauit cultus ſui poſtera die morẽ,& lætum pr̃em affectata ſeueritate cõple- xa eſt. At ille q pridie dolorẽ ſuũ continuerat, gaudium continere non potuit. Et q̃tum ait in filia Auguſti probabilior eſt hic cultus? Nõ defuit patrocinio ſuo Iulia his uerbis:Hodie eĩ me patris oculis ornaui,heri uiri.

Reſponſum Iuliæ.

Notum & illud:Auerterant in ſe populum in ſpectaculo gladiatorum Li- uia & Iulia,comitatus diſſimilitudine. Quippe cingentibus Liuiam grauibus uiris,hæc iuuentutis & quidem luxurioſæ grege circumſidebatur. Admonuit pater ſcripto:Videret quantum inter duas principes fœminas intereſſet. Elegã ter illa reſcripſit:Et hi mecum ſenes fient.

Eadẽ Iulia maturè habere cœperat canos, quos legere ſecretò ſolebat. Subitus interuentus patris aliquãdo oppreſſit ornatrices. Diſſimulauit Auguſtus, deprehenſis ſuper ueſtem earum canis: & alijs ſermonibus tẽpore extracto, induxit ætatis mentionẽ: interrogauitq; filiam, utrẽ poſt aliquot annos cana eſſe mallet, an calua. Et cum illa rñdiſſet, ego pater cana eſſe malo, ſic illi mẽdacium obiecit: Quid ergo iſtæ te caluã tam citò faciunt? E

Item cum grauem amicum audiſſet Iulia ſuadentem, melius facturam, ſi ſe compoſuiſſet ad exemplar paternæ frugalitatis, ait: Ille obliuiſcitur Cæſarem ſe eſſe, ego memini me Cæſaris filiam.

Cumq; conſcij flagitiorum mirarentur, quo modo ſimiles Agrippæ filios procrearet, quæ tam uulgò poteſtatem corporis ſui faceret, ait: Nunquam emẽ niſi naui plena tollo uectorem. F

Populiæ reſpõſum. Simile dictum Populiæ Marci filiæ, quæ miranti cuidam quid eſſet, quapropter aliæ beſtiæ nunquam marem deſiderarẽt, niſi cum prægnantes uellẽt fieri, reſpondit: Beſtiæ enim ſunt.

Rurſus de uirorum iocis argutiſq; reſponſis. Caput .VI.

SEd ut à fœminis ad uiros, & à laſciuis iocis ad honeſtos reuertar, Caſellius iuriſconſultus, urbanitatis miræ libertatiſq; habebat. Præcipue tamẽ is iocus eius innotuit: Lapidatus à populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, obtinuerat, ut ædiles edicerent, ne quis in arenam niſi pomũ miſiſſe uellet. Fortè ijs diebus Caſellius conſultus à quodam, an nux pinea pomũ eſſet, reſpondit: Si in Vatinium miſſurus es, pomum eſt. *Caſellij dictũ.* G

Mercatori deinde quemadmodum cum ſocio nauem diuideret interroganti, rñdiſſe tradit: Nauem ſi diuidis, nec tu nec ſocius habebitis.

In Galbã eloquentia clarẽ, ſed quem habitus (ut ſuprà dixi) corporis deſtruebat, M. Lollij uox circumferebat: Ingenium Galbæ male habitat. *M. Lollij iocus.*

In eundem Galbam Orbilius grãmaticus acerbius irriſit. Prodierat Orbilius in reũ teſtis, quẽ Galba ut cõfunderet, diſſimulata eius profeſſione, interrogauit, qd artiũ facis? Rñdit, In ſole gibbos fricare ſoleo. *Orbilij reſpõſum.*

L. Cæcilius, cum C. Cæſar alijs qui ſecum pila luſitabant, centena ſeſtertia illi uni quinquaginta dari iuſſiſſet: quid ego, inquit, una manu ludo & non duabus, ut plus habere poſſim? *Cæcilij dictũ.*

Cum iratus eſſe P. Clodius Decimo Valerio diceretur, q; ei nummum petenti nõ dediſſet: Quid amplius, inqt, mihi facturus es, niſi ut Dyrrhachiũ eam & redeam? alludens ad Ciceronis exilium. *Vale. cauillũ.* H

De ſententijs ac dictis Laberij & Publij mimographorũ, deq; Pylade ac Hyla hiſtrionibus. Caput .VII.

SEd quia & paulo antè Aurelius Symmachus, & ego nũc Laberij fecimus mentionẽ, ſi aliqua huius atq; Publij dicta referemus, uidebimur & adhibendi conuiuio mimos uitaſſe laſciuiam: & tñ celebritatem, quam cum adſunt illi excitare pollicentur, imitari. Laberium aſperæ libertatis equitem Romanũ Cæſar quingentis milibus inuitauit, ut prodiret in ſcenam, & ipſe ageret mimos, quos ſcriptitabat. Sed poteſtas nõ ſolum ſi inuitet, ſed etiam ſupplicet cogit. Vnde ſe & Laberius à Cæſare coactum in prologo teſtatur his uerſibus:

Neceſſitas

A Neceſſitas, cuius curſus tranſuerſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quò me detruſit penè extremis ſenſibus?
Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio,
Nullus timor, uis nulla, nulla autoritas
Mouere potuit in iuuenta de ſtatu,
Ecce in ſenecta ut facilè labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Submiſſa placide blandiloquens oratio.
Etenim ipſi dij negare cui nil potuerunt,
Hominem me denegare quis poſſet pati?
B Ego bis tricenis annis actis ſine nota,
Eques Romanus lare egreſſus meo,
Domum reuertar mimus. nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi quàm uiuendum fuit.
Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo,
Si tibi erat libitum literarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere,
Cur cum uigebam membris præuiridantibus,
Satisfacere populo & tali cùm poteram uiro,
Non flexibilem me concuruaſti, ut carperes?
C Nunc me quò deijcis? quid ad ſcenam affero?
Decorem formæ, an dignitatem corporis?
Animi uirtutem, an uocis iocundæ ſonum?
Vt hedera ſerpens uires arboreas necat,
Ita me uetuſtas amplexu annorum necat.
Sepulchris ſimilis, nil niſi nomen retineo.

Laberij uerſus.

In ipſa quoq; actione ſubiñ ſe quà poterat ulciſcebat, inducto habitu Syri, qui uelut flagris cæſus, præripiẽtiq; ſe ſimilis, exclamabat: Porrò qrites libertatem perdimus. Et paulo pòſt adiecit: Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timẽt. Quo dicto uniuerſitas populi ad ſolũ Cæſarẽ oculos & ora cõuertit, notantes eius †impotentiã hac dicacitate lapidatã. Ob hæc in Publiũ uertit fauorẽ. Is Publius natione Syrus, cum puer ad pr̃onum domũ eſſet adductus, promeruit eũ nõ minus ſalibus & ingenio, q; forma. Nam fortè cum ille ſeruũ ſuũ hydropicum iacentẽ in area uidiſſet, increpuiſſetq; qd in ſole faceret: rñdit, aquã calefacit. Ioculari deiñ ſup cœnã exorta q̃ſtione, q̃dnam eſſet moleſtũ otiũ, aliud alio opinãte, ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumiſſus, & maiore cura eruditus, cũ mimos cõponeret, ingẽtiq; aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet, ꝓductus Romæ ꝑ Cæſaris ludos, oẽs q tũc ſcripta & opas ſuas in ſcenã locauerãt, prouocauit, ut ſinguli ſecũ poſita inuicẽ materia pro tpe cõtenderẽt. Nec ullo recuſante, ſupauit oẽs, in qs & Laberiũ. Vñ Cæſar arridens hoc modo pronuntiauit: Fauẽte tibi me, uictus es Laberi à Syro. Statimq; Publio palmã & Laberio anulũ aureũ cũ qngentis ſeſtertijs dedit. Tũc Publius ad Laberiũ recedentẽ ait: Qui cũ contendiſti ſcriptor, hunc ſpectator ſubleua. *Al. potentiã.* *Publij dicta.*

k ij Sed &

Ex Gellio lib. .17. capit. 14.

Sed & Laberius sequēti statim commissione, mimo nouo interiecit hos ỹsus: E
Non possunt primi esse omnes omni in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis ueneris, consistes
Aegre: & citius quàm descendas, decides.
Cecidi ego, cadet qui sequitur, laus est publica.

Publij autem sententiæ feruntur lepidæ, & ad communem usum accōmodatissimæ. Ex quibus has ferè memini singulis uersibus circumscriptas:

Publij sententiæ lepidæ.

Malum consilium est, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod mutari non potest.
Cui plus licet quàm par est, plus uult quàm licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo est. F
Frugalitas miseria est rumoris boni.
Hæredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Nimiùm altercando ueritas amittitur.
Pars beneficij est, quod petitur, si citò neges.
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
Nunquam periclum sine periclo uincitur.

Pylades et Hylas histriones.

Sed ꝙa semel ingressus sum scenā loquēdo, nō Pylades histrio nobis omittendus est, ꝙ clarus in ope fuo fuit tpibus Augusti, & Hylā discipulū usq; ad G
æqualitatis cōtentionē eruditione prouexit. Populus deiñ inter utriusq; suffragia diuisus ē. Et cū canticū quoddā saltaret Hylas, cuius clausula erat, τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα, sublimē ingentemq; Hylas uelut metiebaṫ. Nō tulit Pylades, & exclamauit é cauea, σὺ μακρὸν οὐ μεταπρίεῖ. Tunc eū populus coëgit idē saltare canticum. Cumq; ad locū uenisset, quē reprehenderat, exprssit cogitātem, nihil magis ratus magno duci cōuenire, ꝙ pro omibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodem. & Pylades hac uoce securitatē saltātis castigauit, σὺ βλέπεις. Cum in Hercu lem furentē prodisset, & nōnullis incessum histrioni conuenientē nō seruare uideret, deposita ꝑsona, ridētes increpuit, μωρὸν μαινόμενον ὀρχεῖται. Hac fabula & sagittas iniecit in populū. Eandē ꝑsonam cum iussu Augusti in triclinio ageret, H
& intēdit arcū, & spicula immisit. Nec indignatus ē Cæsar, eodē se loco Pyladi, ꝙ po. Ro. fuisse. Hic ꝙa ferebaṫ mutasse rudis illius saltationis ritū, ꝙ apd̄ maiores uiguit, & uenustā induxisse nouitatē, interrogatus ab Augusto, ꝙ saltationi cōtulisset, rndit, λυσιῶν σιριγγῶν. Idē cum propter populi seditionē pro cōtentione inter se Hylamq; habita, concitatā indignationē excepisset Augusti, rndit: ϐασιλεῦ, ἔασον αὐτοὺς πρὸ ἡμᾶς ἀπολεῖσθαι εὐκαίρους.

Quo modo Plato uino indulgendum esse præceperit. Et quam pernicioſum turpeq; sit, tactus ac gustus uoluptatibus esse obnoxium. Caput .VIII.

HIs dictis, & excitata lætitia, cum in Auieno memoria florida, et amœnitas laudaretur ingenij, mensas secundas minister admouit.
Et Flauianus: Multi (ut extimo) in hoc à Varrone dissentiunt, qui in illa lepi-

A la lepidissima satyra Menippea, quæ inscribiṫ: Nescis quid uesper serus uehat, de scđa mensa placentas remouit. Sed quæso dicas Cecinna uerba ipsa Varronis, si tibi beneficio memoriæ tenacioris hæserūt. Et Albinus: Locus, inqt, Varronis quem referri à me imperas, in his ferè ỹbis est: Bellaria ea maxime sunt mellita, q̄ mellita nō sunt. Dulcibus em̄ cum pepsi societas insida. Significant aūt bellaria, om̄e mensæ scđæ genus. Nam q̄ πέμματα Græci uel τραγήματα dixerunt, ea ueteres nr̄i appellauere bellaria. Vina quoq; dulciora est inuenire in comœdijs antiqoribus hoc uocabulo, dictaq; ea Liberi bellaria. Et Eu angelus: Agite anteq; surgendū nobis sit, uino indulgeamus, qđ decreti Platonici autoritate faciemus: q̄ existimauit fomitē esse quendā & incitabulum ingenij uirtutisq;, si mens & corpus hois uino flagret. Tum Eustachius: Quid
B agis, inqt, Euangele: an Platonē extimas haurienda passim uina suasisse, & nō magis inter minuta pocula iucundiorē liberalioremq; inuitationē, q̄ fieret sub quibusdam quasi arbitris & magistris conuiuior̄ sobrijs, non improbasse: Et hoc est qđ in primo & in scđo de legibus non inutile uiris esse decernit. Nam & modicis honestisq; inter bibendū remissiōibus refici integrariq; animos ad instaurāda sobrietatis officia extimauit: redditosq; sensim lætiores, & ad intēti ones rursus capessēdas fieri habiliores, & simul si q̄ penitus in his affectionum cupiditatumq; errores inessent, q̄s celaret alioqui pudor reuerens, ea om̄ia sine graui periculo libertate p̄ uinum data detegi, & ad corrigendū medēdumq; fieri opportuniora. Atq; hoc etiā Plato ibidem dicit, non diffugiēdas esse huiuscemodi exercitationes aduersus propulsandā uini uiolentiā: neq; ullum unq; C
continentē prorsum, aut temperantē satis fideliter uisum esse, cui uita non inter ipsa error̄ pericula, & in medijs uoluptatū illecebris explorata sit. Nam cui libentiæ gratiæq; om̄es cōuiuior̄ incognitæ sint, quiq; illar̄ om̄ino expers sit, si eum fortè ad participandas huiusmodi uoluptates, aut uolūtas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas impulerit, mox deliniri & capi, neq; mentē eius animumq; cōsistere. Congrediendū igiṫ, & tanq; in acie quadā cum uoluptarijs rebus, cumq; ista uini licētia cominus decernēdum. ut aduersus eas non fuga, nec absentia simus tuti, sed animi uigore, & constanti p̄sentia, moderatoq; usu tempantiam continentiamq; tueamur: & calefacto simul refotoq; animo, si qd in eo uel frigidæ tristitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit, diluamus.

Ex Gellio lib. .19. cap. 2.

Sed ꝙa uoluptatum fecimus mentionem, docet Aristoteles à quibus uolu-
D ptatibus sit cauendum. Quinq; em̄ sunt sensus hominū, q̄s Græci αἰσθήσεις appellant, p̄ quos uoluptas animo aut corpori quæri uideṫ: tactus, gustus, odoratus, uisus, auditus. Ex his oībus uoluptas q̄ immodice capiṫ, ea turpis atq; improba est. Sed em̄ q̄ nimia ex gustu atq; tactu est, ea uoluptas sicut sapientes uiri censuerūt, oīm rer̄ fœdissima est, eosq; maxime ꝙ sese duabus istis uoluptatibus dediderūt, grauissimi uitij uocabulis Græci appellauerūt, uel ἀκρατεῖς, uel ἀκολάστους: nos eos uel incōtinentes dicimus uel intēperantes. Istas autē uoluptates dicimus, gustus atq; tactus. i. cibi atq; Veneris, solas hoibus cōmunes uidemus esse cū beluis. Et idcirco in pecudū ferorūq; aīalium numero habeṫ, q̄sq; est his ferar̄ uoluptatib. occupatus. Cæteræ ex tribus alijs sensibus, p̄ficiscētes, hoim tm̄ propriæ sunt. Verba sup̄ hac re Aristotelis philosophi in medium proferā, ut

quid de his infamibus uoluptatib. tam clarus atq; inclytus uir sentiat publicet: E

Διατί ὅτι μὴ τῇ φιλάφῃς ἥ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἀμφιβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. ὅτι δὲ πρὸς τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵτε πρὸς τὰς φιλοπαίδας ἀπλαύστους. πῶς δὲ μὴ τῇ τροφὴν, ἀπ' οἴνων μὴν οὐ τὴν γλῶτταν. τὸ ἡδὺ ἀπ' οἴνων δὲ οὐ ῥᾳδίως λάβοιμι. διὸ καὶ Ομηρος γεράνῳ φάρυγγα ἔφη γε ἔχειν. οἱ δὲ μὴ τῇ ὄψιν ἢ τῇ ἀκολουθοῦντες, ἢ διότι τὰς ἀπὸ τόπων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε οὖν ὄντων κοινῶν ἀλλοτάτῃ ἐστὶ καὶ μάλιστα μόναι ἐπιεικέστατοι. ὡς τε τὸν ὑπὸ τόπων ἡπατῶμενον λέγομεν. καὶ ἀκρατῆ, ἢ ἀκόλαστον λέγομεν. διὰ τὸ ὑπὸ πάντων χαρίσων ἡδονῶν ἢ πᾶσαν. οὐσῶν δὲ πάντων ἀδιαφόρων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπροαιρέτως πρὸς ἃ φύσιν ἄγεται. καὶ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἅπτεται, ἢ καὶ συμβιβικὸς τοῦτο πάσχει. ὁρᾷ μὲν ὁ ὁρῶν. ἢ ὀσφραίνόμενον χαίρει. ὅτι ἀπλανὲς, ἢ ὅταν πλησιάσῃ οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ πρίχος ὀδμὴ, ὅταν ἄφλιον ἔχωμεν τὸ φαγέδαινα, ὅταν δὲ ἐνδεδεμένον ὦμεν ἡδέα, ἢ δὲ ῥόδου ἀεὶ ἡδέα.

Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus istis duabus, coeundi atq; comedendi, q̄ homini cum sue atq; asino cōmunes sunt, gratuletur? F Socrates q̄dem dicebat, hoīes multos propterea uelle uiuere, ut ederēt & biberent: sese bibere atq; esse, ut uiueret. Hippocrates aūt diuina uir sciētia, de coitu Venereo ita existimabat. Partē esse quandā morbi teterrimi, quē nostri comitialē dixerunt. Nanq; ipsius uerba hæc tradūtur: τὴν σωφροσύνην εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν id est, coitum esse paruum morbum comitialem.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Secundo huic libro suum deesse finem, & sequenti item principium, id facilius perspectu est, q̄ ut admonendus sit lector. Si quid tamen lucis tantis addi tenebris queat, hanc librorum putem fuisse cohærētiam: In fine primi libri mentio facta erat de poeta Vergilio. Sed cum cœnæ tempus interpellaret, placitum fuit sermonem eum reseruari colloquio diei sequentis. Quare cum secundus liber ea contineat, quæ dicta erant inter cœnandum, restabat, ut tertio ea quæ de Vergilio dicenda erant, explicarentur: quorum magnam certe partem desiderari nemo non facile animaduerterit. Sed hæc deplorari à nobis possunt, emendari non possunt.

G

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVstris Saturnaliorum liber tertius.

Quam accurate Vergilius expresserit diuersos ritus sacrificandi. Caput .I.

Iolatum cùm se nosset Aeneas multa cæde pollutū, ait: Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates. Me bello è tanto digressū, & cæde recenti Attrectare nefas, donec me flumine uiuo Abluero. Post Caietæ quoq; nutricis sepultu ram, quò potissimum nauigans appellitur, q̄ ad eam partē H per quam fluuio Tiberinus amœno in mare prorumpit, ut confestim in ipso Italiæ limine fluuiali unda ablutus, posset q̄ purissime Iouem Phrygiamq; ex ordine matrem inuocare. Quid, quod Euandrum aditurus per Tiberim nauigat, q̄ eum esset reperturus Herculi sacra celebrantē, ut sic purificatus sacris posset hospitalibus interesse? Hinc & Iuno ipsa cōqueritur, nō magis q̄ Aeneam cōtigisset cōtra suū uelle in Italiā peruenire, q̄ q̄ optato potiretur Tibridis alueo: qa sciret eam hoc amne purificatum, posse sacra etiā sibi ritè p̄ficere. Nam ne supplicari q̄dem sibi ab eo uellet. Nunc (q̄m purificationē ad sacra superor̄ p̄tinentem deor̄, in Vergiliana obseruationē mōstrauimus) uideamus, utrum etiā circa inferor̄ deor̄ cultum proprietatem

A tatem moris idem poēta seruauerit. Constat dijs superis sacra facturum corporis ablutione purgari. Cùm uero inferis litandum est, satis actum uidetur, si aspersio sola cōtingit. De sacris igitur superorum ait Aeneas: Donec me flumine uiuo Abluero. At Dido cum sacra dijs inferis instituit, ait:

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem. Aeneidos. IIII.

Dic corpus properet fluuiali spargere lympha. Et alibi:

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Necnon cum Misenum sepulturæ mādari refert idem, Ter socios pura circumtulit unda, Spargens rore leui. Sed & cum facit Aeneam apud inferos ramum Proserpinæ consecraturum, ita refert:

Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti Spargit aqua.

B *Quam proprie Vergilius usus sit uerbis ad sacrificia pertinentibus.* Caput .II.

VErborum autem proprietas, tam poētæ huic familiaris est, ut talis obseruatio in Vergilio esse iam desinat, nullis tamē magis proprie usus est, q̄ sacris uel sacrificalibus uerbis. Et primùm illud non omiserim in quo plerique falluntur, Extaq; salsos Porriciam in fluctus, nō (ut quidā) proij- *Porricere.*
ciam, existimantes dixisse Vergilium proijcienda exta, qui adiecit in fluctus. Sed non ita est. Nam ex disciplina aruspicum, & ex præcepto pontificum, uerbum hoc solenne sacrificātibus est. sicut Veranius ex. I. libro Pictoris ita differentiam huius uerbi executus est: Exta porriciunto dijs tanto in altaria, aram ue, focum' ue, eo' ue quò exta dari debebunt. Porricere ergo, non proijcere, proprium sacrificij uerbum est. Et quia dixit Veranius in aram, focum' ue, eo' ue quò exta dari debebunt, non pro ara & pro foco mare accipiendū est, cum sa- C crificium dijs maris dicatur. Ait enim:

Dij quibus imperium est pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Constituam ante aras uoti reus, extaq; salsos
Porriciam in fluctus, & uina liquentia fundam.

Ex his docetur in mare ritè potuisse porrici exta, non proijci Cōstituam ante aras uoti reus. Hæc uox propria sacrorum est: ut reus uocetur, qui susce- *Reus.*
pto uoto se numinibus obligat: damnatus autem, qui promissa uota nō soluit. *Damnatus.*
Sed de hoc non opus est à me plura pferri, cū uir doctissimus Eustachius paulo antè hanc partem plenius executus sit.

D Est profundam scientiam huius poētæ in uno sæpe reperire uerbo, quod fortuito dictū uulgus putaret. Multifariā em̄ legimus, q̄ litare sola non possit oratio: nisi & is qui deos precatur, etiam arā manibus apphendat. Inde Varro *Mos tangendi aras.*
diuinar̄ lib. V. dicit aras primùm ansas dictas: q̄ esset necessarium à sacrificātibus eas teneri. Ansis autem teneri solere uasa quis dubitet? Cōmutatione ergo literarum, aras dici cœptas, ut Valesios & Fusios dictos prius, nunc Valerios & Furios dici. Hæc omia illo poēta executus est uersu: Talibus orantem dictis, arasq; tenētem Audijt omipotens. Non ne eo additum credideris, non quia orabat tantùm, sed quia & aras tenebat, auditum? Necnon cum ait: Talibus orabat dictis, arasq; tenebat. Item, Tango aras, medios ignes, & numina testor. eandem uim nominis ex apprehensione significat.

Idē poēta tam sciētia profundus,q̄ amœnus ingenio,nōnulla de ueteribus ŷbis q̄ ad proprietatē sacrorꝫ nouerat ꝑtinere,ita interp̄tatus ē,ut mutato ŷbi sono integer intellectus maneret. Nā.l.pontificiȷ iuris libro apud Pictorē uerbum hoc posit̄ est,uitulari.De cuius ŷbi significatu Titius ita retulit: Vitulari est uoce lætari.Varro etiā in lib.XV.rerꝫ diuinarꝫ ita refert,cꝫ pōtifex in sacris qbusdam uitulari soleat,qđ Græci παιωνίζειν uocant. Has tot interp̄tationis ambages q̄ paucis ŷbis docta Maronis elegātia exp̄ssit,Lætūcꝫ choro pæana canētes. Nā si uitulari ē uoce lætari,qđ est παιωνίζειν,non ne in cātu læti παιᾶνα enarratio uerbi p̄fecta seruata? Et ut huic uocabulo diutius immoremur, Hyllus libro quē de dīs cōposuit,ait Vitulā uocari deā,q̄ lætitiæ præest. Piso ait uitulā uictoriam noīari.Cuius rei hoc argumentū profert,cꝫ postridie Nonas Iulias re bñ gesta,cum pridie populus à Thuscis iu fugā ŷsus sit,uñ Populifugia dicunt̄,post uictoriā certis sacrificiȷs fiat uitulatio. Quidā nomē eius animaduersum putāt,cꝫ potens sit uitæ tolerandæ.Ideo huic deæ pro frugibus fieri sacra dicūtur,qa frugibus uita humana tolerat̄. Vñ hoc esse animaduertimus, qđ ait Vergilius:Cum faciā uitula pro frugibus,ipse uenito. Vt uitula dixerit pro uitulatione,qđ nomen esse sacrificiȷ ob lætitiā facti supius exp̄ssimus.Meminerimus tñ sic legēdum p̄ ablatiuū:Cum faciā uitula pro frugibus,id est cū faciam rem diuinā,non oue,nō capra,sed uitula,tanq̄ dicat,cū uitulā pro frugibus sacrificauero,qđ est,cùm uitula rem diuinā fecero. Pontificē Aeneam uel ex noīe referendorꝫ laborꝫ eius oñdit. Pōtificibus em̄ p̄missa est potestas memoriā rerꝫ gestarꝫ in tabulas conferendi,& hos annales appellant eqdem maximos,quasi à pontificibus maximis factos. Vñ ex p̄sona Aeneæ ait:Et uacet annales nostrorꝫ audire laborum.

De sacro,profano,sanctò,& religioso,quid ea sint, & quam diligenter horum uerborum proprietates expresserit Maro. Caput .III.

ET qa inter decreta pōtificū hoc maxime quærit̄,qd sacrꝫ,qd sanctū, quid religiosum: quærēdum utrꝫ ijs scđm definitionē suam Vergilius usus sit, & singulis uocabuli sui proprietatem more suo seruauerit.

Sacrum. Sacrꝫ est,ut Trebatius lib.I.de religionibus refert, qcquid est qđ deorꝫ habet̄.Huius definitionis poēta memor,ubi sacrꝫ noīauit,admonitionē deorꝫ penè semp adiecit:Sacra Dioneæ matri diuisq; ferebā.Itē, Sacra Ioui Stygio q̄ ritè incepta paraui.Itē, Tibi em̄ tibi maxima Iuno Mactat sacra ferens. *Profanum.* Profanū omēs penè cōsentiunt id esse,qđ extra fanaticā causam sit:quasi porrò à fano & religione secretū.Cuius significatus exēplum cōsecutus est,cū de luco & adyto inferorꝫ sacro utrocꝫ loquerēt̄:Procul ò,procul este profani,Cōclamat uates,totoq; absistite luco. Eò accedit,cꝫ Trebatius profanū id proprie dici ait, qđ ex religioso uel sacro in hoīm usum proprietatēq; cōuersum ē. Qđ uel aptissime poēta seruauit,cū ait:Faune p̄cor miserere,inq̄t,tuq; optima ferꝫ Terra tene,colui uōs si semp honores,Quos contrà Aeneadæ bello fecere profanos.Dixerat em̄:Sed stirpē Teucri nullo discrimine sacrꝫ Sustulerāt.Vñ ostēdit,p̄prie profanū eē,qđ ex sacro promiscuū humanis actibus accōmodatū ē.

Sanctum. Sanctū est,ut idē Trebatius lib.X.religionū refert,interdū idē qđ sacrum, idemq; qđ religiosum:interdū aliud,hoc ē nec sacrꝫ,nec religiosum est.Qđ ad secundam

A scđam speciē p̄tinet:Sācta ad uos anima atcꝫ istius nescia culpæ Descendā.nō em̄ sacro aut religioso eius aīa tenebat̄,quā sanctā,hoc ē incorruptā,uoluit oñdere,ut i illo q̄q;: Tuq; ò sanctissima cōiunx Felix morte tua.in q̄ castitatis honorem incorruptæ uxoris amplexus ē. Vñ & sanctæ leges,q̄ nō debēt pœnæ sanctione corrūpi.Qđ aūt ad priorē speciei definitionē de sancto attinet.i.non ut aliud sit q̄ sacrꝫ aut religiosum: Ecce leuis summo de uertice uisus Iuli Fūdere lumē apex.Et paulo pòst:Nos pauidi trepidare metu, crinēq; flagrantē Excutere,& sanctos restinguere fōtibus ignes. Hic em̄ sanctos acsi sacros accipiemus,qa diuinitus cōtigerunt.Itē,Tuq; ò sanctissima uates Præscia uenturi.nō aliud nisi sacrā uocat,quā uidebat & uatē,& deo plenā,& sacerdotem.

B Supest,ut qd sit religiosum cum Vergilio cōmunicemns.Ser.Sulpitius religionē esse dictam tradidit, q̄ propt̄ sanctitatem aliquam remota ac sepositа à nobis sit,quasi à relinquēdo dicta,ut à carendo ceremonia. Hoc Vergilius seruans,ait: Est ingens gelidū lucus prope Cæretis amnē Religione p̄m late sacer.Et adiecit q̄ proprietatē religionis exprimeret, Vndiq; colles Inclusere caui,& nigra nemus abiete cingit.Quæ res utiq; faciebat lucū à cōmunione populi secretum.Et ut relictum locum oñderet nō sola adeundi difficultate,adiecit & sanctitatē: Syluano fama est ueteres sacrasse Pelasgos Agrorꝫ pecorisq; deo. Scđm Pōpeium Festum religiosi sunt,q facienda & uitanda discernunt. Hinc Maro ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod autem ait deducere,nihil aliud est q̄ detergere. Nam festis diebus riuos ueteres sordidatos detergere licet,nouos fodere nō licet. In trāscursu & hoc notandū est,quod & ipse uelut p̄teriens sub unius uerbi significatione proiecit. Caueт em̄ in iure

C pontificio,ut qm̄ oues duabus ex causis lauari solēt:aut ut cureт scabies, aut ut purgeт lana,festis diebus purgandæ lanæ gratia oues lauari nō liceat,liceat autem si curatione scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter cōcessa numerauit: Balantum̄ que gregem fluuio mersare. Quod si hucusq; dixisset,licita & uetita confunderet: sed adȷciendo,salubri, causam concessæ ablutionis expressit.

Religiosum et religio,de quibus & Gellius lib.4 ca.9.

Georgic.1.

Ibidem.

Quid delubrū,q dij penates,Et qđ ne in his quidē Vergilius a sua recesserit diligētia. Caput .IIII.

NOmina etiam sacrorum locorum sub congrua proprietate proferre, pontificalis obseruatio est. Ergo delubrum quid pōtifices proprie uocent,& qualiter hoc nomine Vergilius usus sit,requiramus. Varro libro octauo rerum diuinarum, Delubrum ait alios extimare,in q̄ præter ædē

D sit area assumpta deū causa,ut est in circo Flaminio Iouis statoris:alios, in quo loco dei simulacrum dedicatum sit.Et adiecit: Sicut locum in quo figerent candelam,candelabrum appellatum,ita in quo deum ponerent,nominatum delubrum. His à Varrone præscriptis,possumus intelligere id potissimum ab eo probatum,quod ex sua consuetudine in ultimo posuit,ut ab dei dedicato simulacro delubrum cœperit nuncupari. Vergilius tamen utranque rationem diligenter est executus. Vt enim à postrema incipiamus,obseruauit delubrum nominaturus,aut proprie deorum nomina,aut ea quæ dīs accommodarētur inserere. At gemini lapsu delubra ad summa dracones Effugiunt. Et ut mox simulacrum nominaret,subtexuit:Sæuaeq; petunt Tritonidis arcem, Sub pedibusq; deæ clypeiq; sub orbe tegūtur. Item,Nos delubra deūm miseri,quibus

ultimus esset Ille dies. Illam uero opinionē de area, quam Varro prædixerat, B
non dimisit: Principio delubra adeunt, pacemq; p aras Exqrunt. Et mox: Aut
ante ora deûm pingues spatiatur ad aras. Quid em̄ est aliud spatiari, q̄ spatio
lati itineris obambulare? ob qd adijciendo ante aras, oñdit aream assumptā de
orum causa. Ita suo more uelut aliud agendo implet arcana.

De dijs quoq; Romanorꝝ propriis. i. penatibus, aspa est huic opi nō incu-
riosa subtilitas. Nigidius em̄ de dijs lib. XIX. reqrit, num dij penates sint Tro
ianorꝝ Apollo & Neptunus, q muros eis fecisse dicunt, et num eos in Italiam
Aeneas aduexerit. Cornelius q̄q; Labeo libro de dijs penatibus eadem existi
mat. Hāc opinionē seqtur Maro cum dicit: Sic fatus, meritos aris mactabat ho
nores, Taurꝝ Neptuno, taurꝝ tibi pulcher Apollo. Varro humanarꝝ scdo, F
Dardanū refert deos penates ex Samothrace in Phrygiā, & Aeneam ex Phry
gia in Italiā detulisse. Qui sint autē dij penates, in libro qdem memorato Var-
ro nō exprimit. Sed q diligētius eruūt ueritatē, penates esse dixerūt, p q̄s peni-
tus spiramus, p q̄s habemus corpus, p q̄s rationē animi possidemus. Esse autē
mediū æthera Iouē, Iunonē uero imum aëra cum terra, & Mineruā summum
ætheris cacumē. & argumēto utunt, q Tarqnius Demarathi Corinthij filius,
Samothracijs religiōibus mystice imbutus, uno tēplo ac sub eodē tecto, numi
na memorata cōiungit. Cassius uero Hemina, dicit Samothracas deos, eosdēq;
Romanorꝝ penates, proprie dici θεοὺς μεγάλους. Noster hæc sciens, ait: Cum so-
cijs, natoq;, penatibus & magnis dijs, qd exprimit θεοὺς μεγάλους. Sed & omnia
hæc noīa cū in uno de supradictis numinibus seruat, doctrinā proculdubio su
am de hac oīi opinione cōfirmat. Cum em̄ ait: Iunonis magnæ primū p̄ce nu- G
men adora, τὴν μεγάλην nominat: Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno,
τὴν χρησὼν: Dñamq; potentem, τὴν δυνατήν. Eodē noīe appellauit & Vestā, quam de
numero penatū, aut certe comitē eorꝝ esse manifestū est: adeo, ut & cōsules &
p̄tores seu dictatores cum ineunt magistratū, Lauinij rem diuinā faciant pena
tibus pariter et Vestæ. Sed et Verg. ubi ex psona Hectoris dixit: Sacra suosq;
tibi commēdat Troia penates, mox adiecit: Sic ait, & manibus uittas Vestāq;
potentē, Aeternūq; adytis effert penetralibus ignē. Addidit Higinius in libro
quē de dijs penatibus scripsit, uocari eos θεοὺς πατρώους. Nec hoc Vergilius igno
ratū reliqt: Dij patrij seruate domū, seruate nepotē. Et alibi: Patrijq; penates.

Quanta fuerit Vergilij cura in exprimendis diuersis hostiarum generibus. Et cur Mezentium contemptorem dixerit deorum. Caput .V. H

Duo hostiarū genera: alterū unū, alterū cō sultatoriū.

NEc minus de sacrificiorum usu, q̄q; de deorum scientia diligētiam suam
pandit. Cum enim Trebatius libro primo de religionibus doceat ho
stiarum genera esse duo, unum in quo uoluntas dei per exta disquiri
tur, alterum in quo sola anima deo sacratur, (Vnde & aruspices animales has
hostias uocāt) utrunq; hostiarꝝ genus Vergilius in carmine ostēdit. Et primò
quidem illud quo uoluntas numinū per exta monstrat: Mactat lectas de mo-
re bidentes. Et mox: Pecudumq; reclusis Pectoribus inhians spirantia consulit
exta. Alterꝝ illud in q̄ hostia animalis dicit, q eius tm̄ anima sacratur, ostēdit,
cum facit Entellum uictorem Eryci mactare taurꝝ. Nam ut expleret aīalis ho-
stiæ causas, ipso usus est noīe: Hanc tibi Eryx meliorē animā pro morte Dare
tis. Et

A tis. Et ut nūcupata uota significaret, ait, psoluo, qd de uoto proprie dicit. Vtq;
oñderet psolutum dijs, significauit dicens: Sternit, exanimisq; tremēs procum
bit humi bos. Vidēdum etiā, ne & illā hostiā oñdat aīalem, Sanguine placastis
uentos et uirgine cæsa, Cū primū Iliacas Danai uenistis ad oras, Sāguine quæ
rendi reditus, animaq; litandū Argolica. Nam & animā. i. hostiæ nomen, po-
suit: & litare, qd significat sacrificio facto placare numen.

In his ipsis hostijs uel aīalibus uel cōsultatorijs q̄dam sunt, q̄ hostiæ iniuges *Iniuges boues.*
uocant, id est q̄ nunq̄ domitæ ac iugo subditæ sunt. Harꝝ quoq; noster poeta
sic meminit: Nunc grege de intacto septē mactare iuuencos Præstiterit, totidē
lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidētius exprimeret, adiecit: Et intacta
totidē ceruice iuuencas. Eximij quoq; in sacrificijs uocabulū, nō poēticum *hostiæ eximiæ*
B ἐπίθετον, sed sacerdotale nomen est. Veratius em̄ in pōtificalibus q̄stionibus do
cet, eximias dictas hostias, q̄ ad sacrificiū destinatæ eximant è grege, uel q eximia
specie quasi offerēdæ numinibus eligant. Hinc ait: Quatuor eximios præ
stāti corpore tauros. Vbi q eximunt, eximios: q eligunt, p̄stanti corpore mō
strauit. Ambarualis hostia est, ut ait Pōpeius Festus, q̄ rei diuinæ causa cir *Hostiæ ambaruales.*
cum arua ducit ab his q pro frugibus faciunt. Huius sacrificij mentionē in Bu
colicis habet, ubi de apotheosi Daphnidis loquit, Hæc tibi semp erūt, & cum
solennia uota Reddemus nymphis, & cū lustrabimus agros. Vbi lustrare si-
gnificat circuire. hinc em̄ uidelicet & nomē hostiæ acqsitum est, ab ambiendis
aruis. Sed & in Georgicō lib. I. Terq; nouas circū felix eat hostia fruges.

Obseruatum est à sacrificantibus, ut si hostia q̄ ad aras duceretur, fuisset ue
hementius reluctata, oñdissetq; se inuitam altaribus admoueri, amoueretur: qa
C inuito deo offerri eam putabant. Quæ autē stetisset oblata, hanc uolenti numi-
ni dari existimabant. Hinc noster: Et ductus cornu stabat sacer hircus ad aras.
Et alibi: Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Adeo autē oīem pietatem in sacrificijs, q̄ dijs exhibēda sunt, posuit: ut pro *Mezētius q̄re cōtēptor diuū*
pter contrariā causam, Mezentiū uocauerit cōtemptorem deorꝝ. Neq; em̄ (ut
Aspro uidetur) ideo contēptor diuûm dictus est, q sine respectu deorꝝ in ho-
mines impius fuerit. Alioq multo magis hoc de Busiride dixisset, quem longe
crudeliorē, illaudatum uocasse cōtentus est. Sed uerā huius cōtumacissimi noīs
causam, in primo libro Originum Catonis diligens lector inueniet. Ait enim
Mezentium Rutulis imperasse, ut sibi offerrent, quas dijs primitias offerebāt,
D & Latinos oīes similis imperij metu ita uouisse: Iupiter, si tibi magis cordi ē,
nos ea tibi dare potius q̄q; Mezentio, uti nos uictores facias. Ergo q diuinos
honores sibi exegerat, meritò dictus est à Vergilio contēptor deorꝝ. Hinc pia
illa insultatio sacerdotis: Hæc sunt spolia & de rege superbo Primitiæ. Vt nomi
ne cōtumaciæ, cuius pœnas luit, raptas de eo notarent exuuias.

Mirandā fuisse Vergilij cum circa Romana, tum circa externa etiam sacra doctrinā, quod ex Apollinis Delij & Herculis uictoris sacris ostenditur. Caput .VI.

MIrāda est huius poëtæ & circa nostra et circa externa sacra, doctrina. *Hostia ubi Apollini nō cædatur.*
Neq; em̄ de nihilo est, q cū in Delon uenit Aeneas, nulla ab eo cæ-
sa est hostia: nisi cū proficisceret, Apollini & Neptuno res diuina fa-
cta est. Constat enim (sicut Cloatius Verus ordinatorum libro. II. docet) esse

Deliarā

Deli aram apud quam hostia non cædit, sed tm̃ solenni deûm prece uenerant. E
Verba Cloatij hæc sunt: Deli ara est Apollinis γενέθλιος, in qua nullum aial sacrificat, quam Pythagorã uelut inuiolatã adorasse produnt. Hanc ergo esse q̃ adorat ab Aenea, γενέθλιον arã poëta demonstrat. Siqdem templum ingressus pontifex, nullo acto sacrificio, statim inchoat precem, & ut genitora expressius noiaret: Da pater auguriũ. At uero cum taurꝝ mox immolat Apollini & Neptuno, apud aliam utiq; aram factum intelligimus. Et bene suprà tm̃modo patrem, qd ibi proprium est: & infrà, quod cõmune est, Apollinem noiat. Memi nit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc oĩa fa-
Tẽplũ uetustũ saxo extructũ cẽ cur dixerit
ciebat in uerbenis ac tubis sine hostijs, ut Deli ad Apollinis genitiui arã. Eo
dem uersu non omittendũ puto, cur saxo uetusto dixerit extructum templum. F
Velius Longus, immutatio est, inquit, epitheti: uult eĩ dicere uetustatem tem pli. Hunc multi alij cõmentatores secuti sunt. Sed frigidum est, ædificij ætatem notare. Epaphus autem uir plurimæ lectionis, libro. XVII. ait Delphis q̃dam tempore euenisse, ut templum religiosum antea & intactum, spoliatum incen sumq; sit. & adijcit, multas circa Corinthũ urbes insulasq; proximas terræ motu haustas, Delõ neq; antea neq; postea hoc incõmodo uexatam, sed semp eodem manere saxo. Thucydides etiam historiarꝝ lib. III. idem docet. Non mirꝝ ergo, si pſidio religionis tutam insulam semp oñdens, & reuerentiam sibi loco rum accessisse dicit, continuã saxi eiusdem, id est insulæ, firmitatem. Vt seruauit Apollinis genitoris proprietatem, patrem uocando.

Hercules unde uictor dicatur.
Idem curauit Herculem uocando uictorem. Hæc, inqt, limina uictor Alcides subijt. Varro diuinarꝝ lib. IIII. uictorem Herculem putat dictum, qd oĩe G
animaliũ genus uicerit. Romæ autẽ uictoris Herculis ædes duæ sunt, una ad portam trigeminã, altera in foro boario. Huius commenti causam Massurius Albinus memorabilium libro. I. aliter exponit. Marcus, inquit, Octauius Herennius prima adolescentia tibicen, postq̃ arti suæ diffisus est, instituit mercaturam: & bene re gesta, decimã Herculi profanauit. Postea cum nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus fortissime pugnauit, & uictor recessit. Hunc in somnijs Hercules docuit sua opera seruatum. Cui Octauius impetrato à magistratibus loco ædem sacrauit & signum: Victoremq; incisis literis appellauit. Dedit ergo epitheton deo, q̃ & argumentum ueterꝝ uictoriarꝝ Herculis, & commemoratio nouæ historiæ, q̃ recẽti Romano sacro causam dedit,
Pinarij custodes ædis Herculis.
contineretur. Nec frustra in eodẽ loco dixit: Et domus Herculei custos Pi- H
naria sacri. Quidam eĩ aram maximã cum uicino flagraret incendio, liberatã à Pinarijs ferunt, et ideo sacri custodem domum Pinariam dixisse Vergilium, κατὰ διάσολλον, inquit, Potitiorꝝ, qui ab Appio Claudio p̃mio corrupti, sacra seruis publicis prodiderunt. Sed Veratius põtificalis in eo libro quẽ fecit de supplicationibus, ita ait: Pinarijs q̃ nouissimi comeso prandio uenissent, cum iam manus pransores lauarent, præcepisse Herculẽ, ne quid postea ipsi aut progenies ipsorũ ex decima gustarent sacranda sibi, sed ministrandi tm̃modo causa, nõ ad epulas conuenirẽt. Quasi ministros ergo sacri custodes uocari, ut ipse Vergilius alibi: At Triuiæ custos iamdudũ in montibus Opis, id est ministra. Ni si fortè custodẽ dixit eam, quæ se prohibuerit & continuerit à sacris, ut ipse alibi: Et

A bi: Et custos furum atq; auiũ cum falce saligna Hellespontiaci seruet tutela Priapi. Hic uticq; custodem, prohibitorem auium furumq; significat, Hæc ubi dicta, dapes iubet & sublata reponi Pocula, gramineoq; uiros locat ipse sedili. *Ritus sacrorũ Herculis.*
Non uacat quod dixit sedili. Nam propria obseruatio est, Herculis sacris epulari sedentes. Et Cornelius Balbus ἐξηγητικῶν libro. XVIII. ita ait: Apud aram maximam obseruatum, ne lectisternium fiat. Custoditur in eodem loco, ut oẽs aperto capite sacra faciant. Hoc fit, ne quis in æde dei, habitum eius imitet. Nã ibi operto ipse capite est. Varro ait Græcum hunc esse morem: quia siue ipse siue ab eo relicti, q̃ arã maximã statuerunt, Græco ritu sacrificauerunt. Hoc amplius addidit C. Bassus: Idcirco eĩ hoc fieri dicit, quia ara maxima ante aduen
B tum Aeneæ in Italia constituta est, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit.

Ea etiam que negligenter in Vergilio transmittuntur à legentium uulgo, nõ carere sensuum profunditate. Et homines sacros cur occidere licuerit. Caput VII.

EA quoq; q̃ incuriose transmittunt à legentiũ plebe, nõ carent profunditate. Nam cum loquereť de filio Pollionis, id qd ad principem suũ spectaret, adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suauè rubenti Murice, iam croceo mutabit uellera luto. Tradit autẽ in libro Hetruscorꝝ, si hoc animal insolito colore fuerit indutũ, portendi imperatori rerꝝ oĩum felicitatem. Est sup hoc liber Tarquinij trãscriptus ex ostentario Thusco. ibi reperiť: Purpureo aureó ue colore ouis aries ue si aspergetur, principi ordinis & gñis summa cum felicitate largitatẽ auget, genus progeniemq; propagat in claritate, lætioremq; efficit. Huiusmodi igiť statum imperatori in transitu uaticinat.

C Verbis etiã singulis de ritu sacro q̃ ex alto petita significet, uel hinc licebit aduertere: Iniecere manũ Parcæ, telisq; sacrarunt Euandri. Nam quicqd destinatum est dijs, sacrum uocatur. Peruenire autem ad eos non potest, nisi libera ab onere corporis fuerit anima, qd nisi morte fieri non potest. Ita ergo opportune sacrum Halesum facit, quia erat oppetiturus. Et hic proprietatẽ & humani & diuini iuris executus est. Nã ex manus iniectione penè mancipiũ designauit, & sacrationis uocabulo obseruantiã diuini iuris impleuit. Hoc loco nõ alienũ uidetur, de cõditione eorꝝ hoĩm referre, q̃s leges sacros esse certis dijs iubent, q̃a nõ ignoro quibusdã mirꝝ uideri, q̃ cum cætera sacra uiolari nefas sit, hoĩem sacrũ ius fuerit occidi. Cuius rei causa hæc est: Veteres nullum animal sacrum in finibus suis esse patiebanť, sed abigebant ad fines deorꝝ, q̃bus sacrũ
D esset: animas uero sacratorꝝ hominũ, q̃s Græci ῥωάνας uocant, dijs debitas existimabãt. Quemadmodũ igiť qd sacrum ad deos ipsos mitti nõ poterat, à se tamẽ dimittere non dubitant: sic animas quas sacras in cœlum mitti posse arbitrati sunt, uiduatas corpore q̃primum illò ire uoluerunt. Disputat de hoc more etiã Trebatius religionũ lib. IX. cuius exemplum ne sim prolixus omisi. Cui cordi est legere, satis habeat & autorem & uoluminis ordinem esse monstratum.

Quæ enuntiando apud Vergilium corrumpantur. Et quod nec ea ratione apud hunc poetam careãt, quæ fortuita esse uidentur, cum alijs quibusdam. Caput .VIII.

NOnnullorꝝ q̃ sciẽtissime prolata sunt, male enuntiãdo, corrũpimus dignitatẽ. Vt q̃dam legunt: Discedo, ac ducente dea flammã inter & hostes Expedior: cum ille doctissime dixerit: Ducẽte deo, nõ dea. Nã &

apud

apud Caluum Acterianus affirmat legendũ, Pollentẽq; deum Venerem, non deam. Signũ etiam huius est Cypri barbatũ corpore, sed ueste muliebri, cũ sceptro ac statura uiri. Et putãt eandẽ marem ac fœminã esse. Aristophanes eam ἀφρόδιτον appellat. Leuinus etiã sic ait: Venerem igit almũ adorãs, siue fœmina siue mas est, ita uti alma noctiluca est. Philochorus q̃q; in Atthide, eandem affirmat esse lunã: Nã & ei sacrificium facere uiros cum ueste muliebri, mulieres cum uirili: q; eadem & mas existimatur & fœmina.

Aues stellis ad litandũ data.

Hoc quoq; de prudentia religionis à Vergilio dictũ est: Decidit exanimis, uitãq; reliquit in astris Aëreis. Higinus em̃ de proprietatibus deorũ, cum de astris ac stellis loqueret, ait oportere his uolucres immolari. Docte ergo Vergilius dixit apud ea numina aiam uolucris remãsisse, q̃bus ad litandũ data est.

Camilla cur sit appellata.

Nec nomen apud se q̃d fortuitum esse poterat, uacare p̃mittit: Martisq; uocauit Nomine Casmillæ mutata parte Camillã. Nam Statius Tullianus de uocabulis rerũ libro .I. ait dixisse Callimachũ, Thuscos Camillũ appellare Mercurium, q̃ uocabulo significant præministrũ deorũ. Vnde Verg. ait Metabum Camillam appellasse filiã, Dianæ scilicet præministrã. Nam et Pacuuius, cum de Medea loqueret, Cœlitum Camilla expectata aduenis, salue hospita. Romani quoq; pueros puellas' ue nobiles & inuestes, Camillos & Camillas appellant, flaminicarũ & flaminum p̃ministros. Hanc quoq; obseruationẽ eius non cõuenit p̃terire.

Mos.

Mos erat (inquit) Hesperio in Latio, quẽ protinus urbes Albanæ coluere sacrũ, nunc maxima rerũ Roma colit. Varro de morib. morẽ eẽ dicit in iudicio animi, quẽ seq debeat cõsuetudo. Iulius Fest. de ỹborũ significationib. lib. XIII. Mos est, inq̃t, institutũ patriũ, p̃tinẽs ad religiones ceremoniasq; maiorũ. Ergo Verg. utrunq; autorẽ secutus, & primò q̃dem Varronẽ, q̃m ille dixerat morẽ p̃cedere, seq cõsuetudinem, postq̃ dixit: Mos erat, subiunxit, quẽ protinus urbes Albanæ coluere, & nunc maxima rerũ Roma colit: q̃ p̃seuerantiã cõsuetudinis mõstrat. Et q̃m Festus p̃tinere ad ceremonias ait, hoc idẽ docuit Maro adĥciẽdo sacrũ, Quẽ protinus urbes Albanæ coluere sacrũ. Mos ergo p̃cessit, & cultus moris secutus est, q̃d est cõsuetudo. & hic definitionem Varronis impleuit. Adĥciendo deiñ sacrũ, oñdit morem ceremoniis dicatum, q̃d Festus asseruit. Idẽ seruauit & in XII. lib. cum ait: Morẽ ritusq; sacrorum Adĥciã. in q̃ oñdit apte, morẽ esse ritus sacrorũ. Sed historiæ quoq; fidẽ in his ỹsibus secutus est, Mos erat Hespio in Latio, & reliqua. Seruauit em̃ regnorũ succesionẽ. Quippe primi regnauerunt Latini, iñ Albani, & iñ Roma Romani. Ideo moserat, primũ dixit, Hespio in Latio: & postea, quẽ protinus urbes Albanæ coluere sacrũ: deiñ subiecit, Nunc maxima rerũ Roma colit.

De carmine quo euocari solebãt dii tutelares, & aut urbes aut exercitus deuoueri. Caput .IX.

De euocandis dijs tutelarib.

EXcessere oẽs adytis arisq; relictis Dĥ, quibus imperium hoc steterat. Et de uetustissimo Romanorum more, & de occultissimis sacris, uoxista, plata est. Cõstat em̃ oẽs urbes in alicuius dei esse tutela, morẽq; Romanorũ arcanũ et multis ignotũ fuisse, ut cum obsiderẽt urbẽ hostiũ, eãq; iam capi posse cõsiderent, certo carmine euocarẽt tutelares deos: q; aut aliẽ urbẽ capi posse nõ crederent: aut etiã si posset, nefas existimarẽt deos habere captiuos. Nã ppterea ipsi Romani & deum in cuius tutela urbs Roma ẽ, et ipsius urbis Latinum

Latinũ nomen ignotũ esse uoluerũt. Sed dei q̃dem nomen nõnullis antiq̃rum licet inẽ se dissidẽtium libris institũ, & ideo uetustas p̃sequentibus q̃q̃d de hoc putaẽ innotuit. Alĥ em̃ Iouẽ crediderunt, alĥ lunã. Sunt q; Angeronam, q̃ digito ad os admoto silentiũ denuntiat. Alĥ aũt, q̃rũ mihi fides uideẽ firmior, Opẽ Consiuiã esse dixerunt. Ipsius ỹo urbis nomen etiã doctissimis ignoratum est, cauentibus Romanis, ne q̃d sæpe aduersus urbes hostium feciss̃e se nouerant, idem ipsi quoq; hostili euocatione paterent̃, si tutelæ suæ nomẽ diuulgaretur.

Sed uidendũ, ne q̃d nõnulli male existimauerũt, nos q̃q; confundat, opinãtes uno carmine & euocari ex urbe aliqua deos, & ipsam deuotã fieri ciuitatẽ. Nã reperi in lib. v. rerũ reconditarũ Sãmonici Sereni utrunq; carmẽ, q̃d ille se in cuiusdã Furĥ uetustissimo libro repiss̃e professus est. Est aũt carmẽ huiusmodi, q̃ dĥ euocant̃, cùm oppugnatione ciuitas cingit̃: Si deus, si dea est, cui populus ciuitasq; Carthaginensis est in tutela, teq; maxime ille, q̃ urbis huius populiq; tutelã recepisti, precor, uenerorq;, ueniãq; à uobis peto, ut uos pop. ciuitatẽq; Carthaginẽsiũ deseratis: loca, tẽpla, sacra, urbẽq; eorũ relinquatis, absq; his abeatis: eiq; populo ciuitatiq; metum, formidinẽ, obliuionẽ inĥciatis, proditiq; Romã ad me meosq; ueniatis: nostraq; uobis loca, tẽpla, sacra, urbs acceptior probatiorq; sit: mihi quoq; populoq; Romano militibusq; meis p̃positi sitis, ut sciamus intelligamusq;. Si ita fecerit̃is, uoueo uobis templa, ludosq; facturũ. In eadẽ uerba hostias fieri oportet, autoritatemq; uideri extorũ, ut ea promittant futura. Vrbes ỹo exercitusq; sic deuouent̃, iam numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoresq; soli possunt deuouere his uerbis: Dis pater siue Iouis mánes, siue q̃ alio noĩe fas est noĩare, ut omnes illã urbem Carthaginem exrrcitumq;, quem ego me sentio dicere, fuga, formidine, terrore cõpleatis: quiq; aduersus legiones exercitumq; nr̃m arma telaq; ferẽt, uti uos eos exercitus, eos hostes, eosq; hoĩes, urbes agrosq; eorum, & q̃ in his locis regionibusq;, agris urbibusq; habitant abducatis, lumine supero priuetis: exercitũq; hostium, urbes agrosq; eorũ, q̃s me sentio dicere, uti uos eas urbes agrosq;, capita ætatesq; eorũ deuotas cõsecratasq; habeatis, illis legibus q̃bus quandoq; sunt maxime hostes deuoti: eosq; ego uicarios pro me fide magistratuq; meo, & pro populo Ro. exercitibus, legionibusq; nr̃is do, deuoueo: ut me meamq; fidẽ imperiumq;, legiones erercitũq; nr̃m, qui in his rebus gerũdis sunt, bene saluos sinatis esse. Si hæc ita faxitis, ut ego sciam, sentiã, intelligamq;, tunc quisquis uotũ hoc faxit, ubi faxit, recte factum esto, ouibus atris tribus, tellus mater, teq; Iupiter obtestor. Cum tellurẽ dicit, manibus terram tangit: cum Iouem dicit, manus ad cœlũ tollit: cum uotũ recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiq̃tatibus aũt hæc oppida inueni deuota, Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. Hæc intra Italiam. Præterea Carthaginẽ, & Corinthum. Sed & multos exercitus oppidaq; hostium Gallorũ, Hispanorum, Afrorum, Maurorũ, aliarũq; gentium quas prisci loquunt̃ annales. Hinc est ergo, q̃d propter eiusmodi euocationẽ numinum discessionẽq;, ait Vergilius: Excessere oẽs adytis, arisq; relictis Dĥ. Et ut tutelares assignaret, adiecit: Quibus imperium hoc steterat. Vtq; præter euocationem etiam uim deuotionis ostẽderet, in qua p̃cipue Iupiter (ut diximus) inuocaẽ, ait: Ferus oĩa Iuppiter Argos Transtulit.

Euocationis deorũ carmẽ.

Deuotionis urbiũ & exercituũ uerba.

Videturꝰ

Videtur ne uobis probatum, sine diuini & humani iuris scientia, nõ posse pro E
funditatem Maronis intelligi?

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Ioui immolari taurꝝ, & quibus dijs tauri immolari soleant.

Caput .X.

HIc cum omnes concordi testimonio, doctrinam & poëtæ & narrantis æquarent, exclamauit Euãgelus, diu se succubuisse patientiæ, nec ultrà dissimulandum, quin in medium detegat inscientiæ Vergilianæ uulnera. Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando subduximus, & nos cepimus põtificij iuris auditum. Et ex his quæ nota sunt nobis, Maronẽ huius disciplinã iuris nescisse constabit. Quando em̃ diceret, Cœlicolûm regi mactabam in lítto re taurum, si sciret taurum immolari huic deo uetitum? aut si didicisset qđ Atteius Capito comprehendit? Cuius uerba ex libro primo de iure sacrificiorum F
hæc sunt: Itaqꝫ Ioui tauro, uerre, ariete immolari non licet. Labeo uero LX. & VIII. libro intulit, nisi Neptuno, Apollini, & Marti, taurum nõ immolari. Ecce pontifex tuus, qd apud quas aras mactet ignorat: cum uel ædituis hæc nota sint, & uetꝝ non tacuerit industria. Ad hæc Prætextatus renidens, quibus deorũ immoletur tauro, si uis cum Vergilio cõmunicare, ipse te docebit, Taurum Neptuno, taurꝝ tibi pulcher Apollo. Vides in opere poëtæ uerba Labeonis? Igit̃ ut hoc docte, ita illud argute. Nam oñdit ideo non litatũ, ideo secutum Horrendũ dictu & uisu mirabile monstrꝝ. Ergo respiciens ad futura, hostiã contrariã fecit. Sed & nouerat hunc errorẽ nõ esse inexpiabilẽ. Atteius em̃ Capito, quem in acie cõtra Maronẽ locasti, adiecit hæc uerba: Si qs fortè Ioui G
tauro fecerit, piaculũ dato. Cõmittitur ergo res non qdem impiãda, insolita tñ. Et cõmittitur nõ ignorantia, sed ut monstro locũ faceret secuturo.

Taurus qbus dijs ĩmoletur.

Cur Ioui taurũ ĩmolari fecerit Vergilius, cũ tamẽ id nõ liceret.

Quod Vergilius illo uersu primi Georgicon, Cui tu rite fauos & miti dilue Baccho, significarit Cereri mulso litandum esse. Tum quomodo & in primo & in octauo libro Aeneidos in mensam libari faciat, cum in aram tantum esset libandum. Caput .XI.

SVbiecit Euãgelus: Si euentu excusantur illicita, dic quæso, qđ erat monstrum secuturꝝ, & cum Cereri libari uino iuberet, qđ oñibus sacris uetatur, Cui tu lacte fauos & miti dilue Bacchoꝫ Vinum aũt Cereri non libari, debuit illum uel Plautus docere, qui ĩ Aululariam ait: Cererin mi Strobile hi sunt facturi nuptias? Qui? quia temeti nihil allatum intelligo. At hic uester flamen, & põtifex, & oñia, tam quid immoleť, qꝫ quid libetur ignorat. Et ne nõ ubiqꝫ in libando pari errore sit deuius, in octauo ait: In mensam læti libant, di H
uosqꝫ precant̃, cum nõ in mensam, sed in aram scđm morem libare debuerint.

Vt prius tibi, Prætextatus inqt, de posteriore quæstione rñdeam, fateor te non immeritò de usurpata in mẽsam libatione quæsisse: ampliusqꝫ speciẽ difficultatis auxeras, si magis Didonẽ in mensa similiter libantẽ notasses: Dixit, & in mensa laticum libauit honorẽ. Nã & P. Tertius cum de ritu sacrorꝝ multa dissereret, ait sibi hunc locum in quæstione uenire, nec tñ hæsitationẽ suã reqsita ratione dissoluit: ego autẽ qđ mihi magistra lectione comptum est, publicabo: In Papyriano em̃ iure euidenter relatũ est, aræ uicem p̃stare posse mensam dicatã: ut in templo, inqt, Iunonis Populoneæ augusta mensa est. Nanqꝫ in fanis alia uasorꝝ sunt & sacræ supellectilis, alia ornamentorꝝ. Quæ uasorꝝ sunt, instrumen

In mẽsam q̃do libare licuerit

A instrumenti instar hñt, quibus semp sacrificia cõficiuntur. Quarꝝ rerum principem locum obtinet mensa, in qua epulæ, libationesqꝫ, & stipes reponuntur. Ornamẽta uero sunt, clypei, coronæ, & huiusce modi donaria. Neqꝫ em̃ donaria dedicant̃ eo tẽpore, q̃ delubra sacrant̃. At uero mẽsa arulæqꝫ eodẽ die quo ædes ipsæ dedicari solẽt: Vñ mensa hoc ritu dedicata in tẽplo, aræ usum, & religionẽ obtinet puluinaris. Ergo apud Euandrum quidẽ fit iusta libatio, qppe apud eam mẽsam q̃ cum ara maxima more uticꝫ religionis fuerat dedicata, & in loco sacrato, & inter ipsa sacra, in qbus epulabantur. In cõuiuio uero Didonis, qđ tm̃ regiũ constat, nõ etiam sacrꝝ fuisse, apud humanã mensam, in triclinio, nõ in templo, qa non erat religiosa, sed usurpata libatio, solã fecit libasse reginã: in cuius psona nulla obseruationis necessitas, & multa ad usurpandum in
B potestate pmissio. At uero hic oñes in mensa læti libant, diuosqꝫ precãtur: qa qđ recte fieri nouerat, ab oñibus simul in tẽplo epulantibus, & uni sacratæ assidentibus mensæ factũ esse memorauit. De illo autẽ uersu, Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho, paucis qꝫ Maro accusať absoluã. Poëta em̃ æque in rebus doctrinæ, & in uerbis sectator elegantiæ, sciens Cereri mulso libari, adiecit, miti Baccho fauos dilue, scilicet mitescere uinũ dicens, cum mulsum cœperit fieri. Nam mite hic uinum ita dixit, ut alibi ait domitum: Et durum Bacchi domitura saporem. Notũ autẽ esse non diffitebere, qꝫ ad diem. XII. Cal. Ianuarias Herculi & Cereri faciunt sue prægnante: penatibus, mulso.

Dido quõ tm mẽsam libat.

Herculi cur Salios assignarit Vergilius, curq; hos populeis ramis coronatos induxerit. Cap. .XII.

C OPportune mehercule Prætextate fecisti Herculis mẽtionem, in cuius
sacra hic uester gemino errore commisit:
Tum Salij ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.
Nam & salios Herculi dedit, quos tãtum Marti dicauit antiquitas: & populeas coronas nominat, cum ad aram maximam, sola lauro capita, & alia fronde non uinciãt. Videmus & in capite prætoris urbani lauream coronã, cum rem diuinam Herculi facit. Testatur etiam Terentius Varro in ea satyra, q̃ inscribitur πῶλοι κάραννοι, maiores solitos decimam Herculi uouere: nec decẽ dies intermittere, quin pollucerent populũ ad ἀσύμβολον, cum corona laurea dimitterent cubitum. Hiccine est (ait Vectius) error geminus? At ego in neutro dico er
D rasse Vergilium. Nam ut primùm de frondis genere dicamus, cõstat quidem nunc lauro sacrificantes apud aram maximã coronari. Sed multo post Romã conditam hæc consuetudo sumpsit exordium, postqꝫ in Auentino lauretũ cœpit uirere: quam rem docet Varro humanarꝝ libro. II. E monte ergo proximo decerpta laurus sumebať operãtibus, quam uicina offerebat occasio. Vnde recte Maro noster ad tempora respexit, quibus Euander ante urbem conditam, apud aram maximã sacra celebrabat, & utebatur populo uticꝫ Alcidæ gratissima. Salios autem Herculi propter hubertatẽ doctrinæ altioris assignat: quia is deus & apud põtifices idem qui & Mars habeť. Et sane ita Menippea Varronis affirmat, quæ inscribitur, ἄπαγε δότε κεφαλήν. qua cum de Hercule multa loqueretur, eundem esse ac Martem probauit. Chaldæi quoqꝫ stellam Herculis uocant, quam reliqui oñes Martis appellant. Est præterea Octauij Hersenij li-

Populeæ coronæ in sacris Herculis.

Salij Herculi cur assignentur.

nĩ liber, q̃ inscribit de sacris saliaribus Tyburtium, in q̃ salios Herculi institutos, opari diebus certis & auspicatò docet. Item Antonius Enipho uir doctus, cuius scholã Cicero post laborẽ fori frequẽtabat, salios Herculi datos probat in eo uolumine, q̃ disputat, qd sit fenestra, qđ est ostiũ minusculũ in sacrario. q̃ uerbo Ennius etiã usus est. Idoneis (ut credo) autoribus certisq; rationibus, error q putabat utercp defensus est. Siqua sunt alia q̃ nos cõmouent, in medium proferamus, ut ipsa collatio nr̃m, nõ Maronis, absoluat errorẽ.

Tunc Euãgelus: Nunq̃ ne tibi Prætextate uenit in mentẽ, toto (ut aiũt) cœlo erasse Vergiliũ, cum Dido suã rem diuinã pro nuptijs faceret: Mactat em̃ (inquit) lectas de more bidentes Legiferæ Cereri, Phœboq;, patriq; Lyæo. Et quasi expgefactus adiecit, Iunoni ante omẽs cui uincla iugalia curæ.

Et hic multa deesse uerba, quis tam stupidus ut non uel sine admonitione omni animaduertat? Nam neq; respondetur ad quæstionem ab Euangelo propositam, neq; sequentia ulla ratione cum his quæ præcedunt, cohærent. Nobis apparet loci continentiã habuisse hoc modo: In bibliotheca (ut ex fine primi libri intelligere licet) ostensum iam erat, quàm peritus iuris pontificij esset Vergilius. Quare cum cœnæ tempus sermonem de Vergilio interrumperet, dilatus est sermo hic in diem sequentem, atq; interim inter cœnandum hilariora quædam tractata, quemadmodum & in secundo libro factum uidemus. Quantum itaq; suspicari licet, ortus inter cœnandum sermo fuit de luxu. Vbi cum Horus sui seculi luxuriam nimiam reprehenderet, Cecinna ei ita respondet, ut ostendat antiquitati maiorem deliciarum curam fuisse, quàm seculo suo. Hori uerba omnia desiderantur, nec Cecinnæ responsio plene adest.

De luxuria Q. Hortensii, Fabij Gurgitis, Metelli Pij, ac Metelli pontificis maximi. Tum de porco Troiano, de leporum ac cochlearum saginatione. Caput .XIII.

Luxus ac mollicies Q. Hortensij.

ACcipite & M. Varronis uerba de agricultura libro. III. qui cum de pauonibus in uilla nutriendis loqueretur, sic ait: Primus hos Q. Hortensius augurali cœna dicit posuisse. Quod potius factum tum luxuriosecp seuere boni uiri laudabant. Quem citò secuti multi, extulerũt eor̃ pretia, ut oua eor̃ denarijs ueneant qnis, ipsi facilè qnquagenis. Ecce res nõ admiranda solũ, sed & pudenda: ut oua pauonũ quinis denarijs ueneant, q̃ hodie non dicã uilius, sed omino nec ueneunt. Is Hortensius platanos suas uino irrigare cõ sueuit: adeo, ut in quadã actione quam habuit cum Cicerone susceptа, precario à Tullio postulasset, ut locum dicẽdi pmutaret secum. Abire em̃ in uillã necessariò se uelle, ut uinũ platano, quã in Thusculano posuerat, ipse suffũderet. Sed fortè ad notã seculi sui nõ sufficit Hortẽsius, uir alioq ex professo mollis, & in præcinctu ponens omnẽ decorem. Fuit em̃ uestitu ad munditiem curioso. Et ut bene amictus iret, faciem in speculo quærebat: ubi se intuens, togam corpori sic applicabat, ut rugas, non fortè, sed industria locatas artifex nodus astringeret: & sinus ex composito defluens, modũ lateris ambiret. Is q̃ndam cum incederet elaboratus ad speciẽ collegæ de iniurijs diem dixit, cp sibi in angustijs obuius, offẽsu fortuito structurã togæ destruxerat: & capitale putauit, cp in humero suo locũ ruga mutasset. Ergo hoc ptermisso, ad uiros uenio triũphales, q̃s uictores gentiũ luxuria uicit. Et ut taceã Gurgitem à deuorato patrimonio cognoĩatum, qa insignibus uirtutis secutæ uitia prioris compẽsauit ætatis: in quam foueã luxus & supbiæ Metellus Pius succesſuũ cõtinuatione puenit: Et ne multis morer, ipsa de eo Sallustij uerba subieci: At Metellus in ulteriorẽ Hispaniã post annum regressus, magna gloria, cõcurrentibus undicp uirili & muli

Luxuria Fabij Gurgitis, & Metel. Pij.

muliebri sexu, p uias & tecta omium uisebat. Cũ quæstor C. Vrbinus, alijcp cognita uoluntate eũ ad cœnã inuitauerãt, ultra Romanor̃ ac mortaliũ etiam morẽ, curabãt, exornatis ædibus p aulæa & insignia, scenisq; ad oñationẽ histrionũ fabricatis. Simul croco sparsa humus, & alia in modũ tẽpli celeberrimi. Præterea cũ sedenti in trãsenna demissum Victoriæ simulacr̃ cum machinato strepitu tonitruũ, coronã ei imponebat: tũ uenienti, thure quasi deo suppli cabat. Toga picta plerunq; amiculo erat ei accumbẽti. Epulæ q̃sitissimæ, necp p oñem modo prouinciã, sed trans maria ex Mauritania uolucr̃ & ferar̃ in cognita antea plura gña. Quibus rebus aliquantã partẽ gloriæ dẽpserat, maxime apud ueteres & sanctos uiros, supba illa, grauia, indigna Ro. imperio extimantes: Hæc Sallustius, grauissimus alienæ luxuriæ obiurgator & censor.

Luxuriosa cœna pontificis.

Accipite inter grauissimas psonas nõ defuisse luxuriã. Refero em̃ pontificis uetustissimã cœnam, q̃ scripta est in indice. IIII. Metelli illius põtificis maximi in hæc uerba: Ante diem. IX. Cal. Septembris, q̃ die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit: Triclinia lectis eburneis strata fuerunt. Duobus triclinijs põtifices cubuerunt, Q. Catulus, M. Aemilius Lepidus, D. Syllanus, C. Cæsar rex sacror̃, P. Scæuola Sextus, Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinouanus, & L. Iulius Cæsar augur, qui eum inaugurauit. In tertio triclinio Popilia, Perpenia, Licinia, Aruncia, uirgines uestales: & ipsius uxor Publicia flaminica, & Sempronia socrus eius. Cœna hæc fuit: Ante cœnã echinos, ostreas crudas cptum uellent, peloridas, sphõdylos, turdũ, asparagos, subtus gallinam altilem, patinam ostrear̃ peloridum, balanos nigros, balanos albos. Iterũ sphõdylos, glycomaridas, urticas, ficedulas, lũbos, capragines, aprugnos, altilia ex farina inuoluta, ficedulas, murices, & purpuras. In cœna, sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium, patinam suminis, anates, querquedulas elixas, lepores, altilia assa, amylum, panes Picentes. Vbi iam luxuria tũc accusaretur, quando tot rebus farta fuit cœna pontificum? Ipsa uero edulium genera cptu dictu turpia? Nam Cincius in suasione legis Fãniæ, obijcit seculo suo, cp porcum Troianum mensis inferant. Quem illi ideo sic uocabant, quasi alijs inclusis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit.

Exigebat hoc quoq; illa gulæ intẽperantia, ut & lepores saginarentur teste Varrone, qui de agricultura libro. III. cum de leporibus loquereť, sic ait: Hoc quoq; nup institutum, ut lepores saginarẽtur. cum exceptos è leporario quidã in caueis & loco clauso faciant pingues. Si cui hoc mirum uidetur, q̃d ait Varro, lepores ætate illa solitos saginari, accipiat aliud quod maiore admiratione sit dignum, cochleas saginatas, quod idem Varro in eodẽ libro refert. Verba ipsa qui uolet legere, ubi debeat quærere indicaui. Neq; ego nunc antiquitati nos præferendos uel cõparandos dico, sed respondi obiurganti Horo, asserens uti res habet, maiorem illis seculis deliciarum curam fuisse q̃ nostro.

Saltandi cantandiq; studium, atq; adeo ne histrionicam quidem apud uetustiores Romanos inter turpia nominatum fuisse. Caput .XIIII.

SVbiecit Furius Albinus, antiquitatis nõ minus cp Cecinna peritus: Miror te, inquit, non retulisse, cpta illis affluentia marinar̃ procurari solita fuerit copiar̃, cuius relatu maximam conuiuior̃ nostror̃ sobrietatẽ do

ceres. Et Cecinna: Profer, inquit, in medium quæ de hac quoque parte lectu E
cõperisti. Vltra omnes enim polles memoria uetustatis. Et Furius sic ingres
sus est: Vetustas qdem nobis semper (si sapimus) adoranda est. Illa quippe secu
la sunt, q̃ hoc imperium uel sanguine uel sudore pepererunt, qd non nisi uirtu
tum faceret hubertas. Sed qd fatẽdum est, in illa uirtutũ abundantia, uitijs q̃q̃
ætas illa non caruit, è quibus nonnulla nostro seculo morẽ sobrietate correcta
sunt. Et de luxu qdem illius tẽporis circa marinas copias dicere instituerã, sed
quia in assertionẽ nostrę emẽdationis, alia ex alijs proferẽda se suggerũt, de pi
scibus nõ omitto, sed differo, dum de alia lasciuia qua nũc caremus admoneo.

Saltandi mos ante triclinia & alibi.

Dic em̃ Hore qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius tricliniũ modo sal
tatricẽ uel saltatorẽ te uidisse meministi? At int illos saltatio certatim uel ab ho F
nestis appetebat. Ecce em̃ ut ab illo ordiar tẽpore, quod fuit optimis moribus,
inter duo bella Punica: ingenui, quid dicam ingenui? filij senatorẽ in ludũ sal
tatorium cõmeabant, & illic crotala gestantes saltare discebant. Taceo q̃ ma
tronæ etiam saltationẽ non inhonestam putabãt, sed inter probas quoq̃ earũ
erat saltandi cura, dũmodo non curiosa usq̃ ad artis p̃fectionem. Quid em̃ ait
Sallustius, Psallere, saltare elegantius q̃ necesse est probe? Adeo & ipse Sem
proniã reprehendit, non q̃ saltare, sed q̃ optime scierit. Nobiliũ uero filios, &
(qd dictu nefas est) filias quoq̃ uirgines inter studiosa numerasse saltandi me
ditationem, testis est Scipio Africanus Aemilianus, qui in oratione cõtra legẽ
iudiciariam Tiberij Gracchi sic ait: Docent præstigias inhonestas, cum cinæ
dulis & sambuca psalterioq̃ eunt in ludũ histrionũ, discunt cantare, q̃ maiores G
nr̃i ingenuis probro ducier uoluerunt. Eunt inq̃ in ludũ saltatoriũ inter cinæ
dos uirgines pueriq̃ ingenui. Hæc cũ mihi quisq̃ narrabat, non poterã animũ
inducere, ea liberos suos nobiles homines docere: sed cum ductus sum in ludũ
saltatorium, plus mediusfidius in eo ludo uidi pueris uirginibusq̃ quingẽtis.
In his unum (quo me reip. maxime misertum ẽ) puerum bullatum, petitoris fi
lium, nõ minorem annis duodecim, cum crotalis saltare, quam saltationem im
pudicus seruulus honeste saltare non posset. Vides quemadmodum ingemue
rit Africanus, q̃ uidisset cum crotalis saltantem filium petitoris, id est candida
ti, quem ne tum quidem spes & ratio adipiscendi magistratus, quo tempore se
suosq̃ ab oñi probro debuit uindicare, potuit coërcere, quo minus faceret, qd
scilicet turpe non habebat. Cæterũ superius plerunq̃ nobilitatem hæc propu
dia celebrare conquestus est. Sic nimirũ M. Cato senatorẽ non ignobilẽ Cæci H
lium spatiatorem & Fescenium uocat: eumq̃ staticulos dare his uerbis ait: De
scendit de cantherio, inde staticulos dare, ridicularia fundere. Et alibi in eundẽ:

Cantandi studium.

Præterea cantat ubi collibuit, interdum Græcos uersus agit, iocos dicit, uoces
demutat, staticulos dat: Hæc Cato. Cui (ut uidetis) etiam cantare nõ serij homi
nis sic uidetur, quod apud alios adeo non inter turpia numeratũ est, ut L. Syl

Histriones.

la uir tanti nominis, optime cantasse dicatur. Cæterum histriones non inter
turpes habitos, Cicero testimonio est, quem nullus ignorat Roscio & Aesopo
histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesq̃ eorum sua solertia tueretur. Quod cùm alijs multis, tum ex epistolis quoq̃ eius declaratur. Nam illã
orationem quis est qui nõ legerit, in qua populum Romanum obiurgauit, q̃

Roscio

Roscio gestum agẽte, tumultuauerit? Et certe satis constat, cõtendere eum cum
A ipso histrione solitũ, utrũ ille sæpius eandẽ sentẽtiã uarijs gestibus afficeret, an
ipse p̃ eloquẽtiæ copiã sermone diuerso pronũtiaret. Quæ res ad hanc artis suæ
fidutiã Roscijũ abstraxit, ut librum conscriberet, q̃ eloquentiã cum † histrionia *Al. histriõie.*
compararet. Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ charissimus fuit, & anulo aureo
ab eodẽ dictatore donatus est. Tanta autẽ fuit gratia & gloria, ut mercedẽ di
urnã de publico mille denarios sine gregalibus solus acceperit. Aesopum uero
ex pari arte ducenties sestertiũ reliquisse filio cõstat. Sed quid loquor de histri
onibus, cum Appius Claudius uir triumphalis, q̃ salius ad usq̃ senectutem fu
it, pro gloria obtinuerit, q̃ inter collegas optime saltitabat? Ac priusq̃ à saltati
one discedo illud adijciã, Vno eodemq̃ tempore, tribus nobilissimis ciuibus,
non modo studium saltãdi, sed etiam (si dijs placet) peritiam qua gloriarent fu
B isse, Gabinio consulari Ciceronis inimico, quod ei & Cicero non dissimulãter
obiecit, & M. Cælio noto inter turbas uiro, quem idẽ Cicero defendit, & Lici
nio Crasso Crassi eius qui apud Parthos extinctus est, filio.

Quãto in pretio fuerint apud paulo uetustiores Romanos pisces, & præsertim muræna. Ca. .XV.

SEd de saltatione ueterum ad prædæ marinæ trãsire luxum Licinior̃ me
nomen admonuit, quos Murẽnas cognominatos, q̃ hoc pisce effusissime
delectati sunt, satis constat. Huic opinioni M. Varro cõsentit, asserens eo
dem modo Licinios appellatos Murẽnas, quo Sergius, Orata cognominatus
est: quod ei pisces qui auratæ uocãtur, charissimi fuerint. Hic est Sergius Ora
ta, qui primus balneas pensiles habuit, primus ostrearia in Baiano locauit, pri
C mus optimum saporem ostreis Lucrinis adiudicauit. Fuit autẽ ætate L. Crassi
illius diserti, qui q̃ grauis & serius habitus sit, etiam Cicero docet. Is tamẽ Cras
sus uir cẽsorius, nam cum Cn. Domitio censor fuit, cum supra cæteros disertus
haberetur, essetq̃ inter clarissimos ciues princeps, tamen murẽnam in piscina
domus suæ mortuam, atratus tanq̃ filiam luxit. Neq̃ id obscurũ fuit, q̃ppe col
lega Domitius in senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit. Neq̃ id confite
ri Crassus erubuit, sed ultro etiã (si dijs placet) gloriatus est cẽsor, piam affectu
osamq̃ rem feciisse se iactans. Piscinas autem q̃ refertas habuerint pretiosis
simis piscibus Romani illi nobilissimi principes, L. Philippus, & Hortensius,
quos Cicero piscinarios appellat, etiam illud indiciũ est, q̃ M. Varro in libro
D de agricultura refert, M. Catonẽ, qui pòst Vticæ perijt, cum hæres testamento
†Lucilij esset relictus, pisces de piscina eius. XL. milibus uendidisse. Accer *al. L. Philippẽ*
sebãtur autem murẽnæ ad piscinas nostræ urbis ab usq̃ freto Siculo, qd Rhe
gyum à Messana despicit. Illic em̃ optimæ à prodigis esse creduntur, tam Her
cule q̃ anguillæ. Et utræq̃ ex illo loco, Græce μύραιναι uocant, latine flutæ, quod
in summo supernãtes, sole torrefactæ curuare se posse & in aquam mergere de
sinunt, atq̃ ita faciles captu fiunt. Et si enumerare uelim, q̃ multi magniq̃ au
tores murẽnas è freto Siculo nobilitarint, lõgum fiet. Sed dicam quid M. Var
ro in libro qui inscribitur Gallus, de murẽnis dixerit his uerbis: In Sicilia quo
que (inquit) manu capi murẽnas flutas, q̃ hæ in summa aqua præ pinguitudi
ne fluitent: Hæc Varro. Sed quis neget indomitam apud illos & (ut ait Cæci
lius) uallatã gulam fuisse, qui ex tam longinquo mari instrumẽta luxuriæ com

parārent. Nec rarus hic Romæ piscis, ut pegre accitus erat. Autor est Plinius, C. Cæsarē dictatorē cum triūphales cœnas populo daret, sex milia murēnarū à C. Hirio ad pōdus accepisse. Huius Hirij uillā, q̄uis non amplā aut latā, constat propter uiuaria q̄ habuit, quadragies sestertiūm uenundatā.

Pli. li. 9. c. 17. & Varro de re rustica li. 3. cap. 17.

De acipensere, mullo, scaro, lupo. Caput .XVI.

NEc acipēser, quē maria prodigis nutriūt, illius seculi delicias euasit. Et ut liqueat scdo Punico bello celebre nomē huius piscis fuisse, accipite ut me minerit eius Plautus in fabula, q̄ inscribit Baccharia, ex p̄sona parasiti:

Quis est mortalis tanta fortuna affectus unquam,
Quàm ego nunc sum, cuius hæc uentri portatur pompa?
Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac,
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

Et ne uilior sit testis poëta, accipite assertore Cicerone, in quo honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum. Hæc sunt in dialogo de fato uerba Ciceronis: Nam cum esset apud se ad Lauernium Scipio unaq̄ Pontius, allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur. Sed est piscis (ut ferunt) in primis nobilis. Cum autē Scipio unum & alterum ex his, qui eum salutatum uenerant, inuitasset, pluresq̄ etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, uide quid agas, acipenser iste paucorum hominum est. Nec inficias eo, temporibus Traiani hunc piscem in magno pretio nō fuisse, teste Plinio Secundo, qui in naturali historia, cum de hoc pisce loqueretur, sic ait: Nullo nūc in honore est, quod quidē miror, cum sit rarus inuentu. Sed nec diu stetit hæc parsimonia. Nam temporibus Seueri principis, qui ostentabat duritiam morꝝ, Sammonicus Serenus uir ut eo seculo doctus, cum ad principem suum scriberet, faceretq̄ de hoc pisce sermonem, ῥ̄ba Plinij quæ supius posui, præmisit, & ita subiecit: Plinius (ut scitis) ad usq̄ Traiani imperatoris uenit ætatem. Nec dubiū est, quod ait nullo honore hunc piscem tēporibus suis fuisse, uerum ab eo dici. Apud antiquos autē in pretio fuisse, ego testimonijs palàm faciam, uel eo magis, q̄d gratiam eius uideo ad epulas quasi postliminio rediisse. Quippe qui dignatione uestra cum interfum conuiuio sacro, animaduerto hunc piscem à coronatis ministris cum tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de acipenseris squamis, id uerum esse maximus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus ostēdit, in cuius libro de animalibus quarto ita positum est: Cur alij pisces squama secunda, acipenser aduersa sit: Hæc Sammonicus, qui turpitudinem conuiuij principis sui laudādo notat, prodens ueneration̄ qua piscis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quasi quadam nō deliciarum, sed numinis pompa. Sed ut minus miremur acipenserem graui pretio taxari solitum, Asinius Celer uir consularis (ut idem Sammonicus refert) mullum unum septem milibus nummūm mercatus est. In qua re luxuriam illius seculi eo magis licet æstimare, quod Plinius Secundus temporibus suis negat facilè mullum repertum, qui duas pondo libras excederet. At nunc et maioris ponderis passim uidemus, & p̄tia hæc insana nescimus. Nec cōtenta illa ingluuies fuit maris sui copijs. Nam Octauius præfectus classis, sciens scarum adeo Italicis littoribus ignotum, ut nec nomen Latinum eius piscis habeamus, incredibilem scarorꝝ multitudinem in uarijs nauibus huc aduectam inter Hostiam & Campaniæ littus in mare sparsit: miroq̄ ac nouo exēplo pisces in mari tanq̄ in terra fruges aliquas seminauit. Idemq̄ tanq̄ summa in hoc utilitatis publicæ uertere, quinquennio dedit operam, ut si quis inter alios pisces scarꝝ fortè cepisset, incolumē confestim & inuiolatū mari redderet. Quid stupemus captiuā illius seculi gulam seruisse mari, cum in magno uel dicā maximo apud prodigos honore fuerit etiam Tiberinus lupus, & omino omes ex hoc amne pisces? quod equidē cur illis ita uisum sit ignoro. Fuisse autē etiā M. Varro oñdit, qui enumerans quæ in quibus Italiæ partibus optima ad uictū gignantur, pisci Tiberino palmā tribuit his uerbis in libro rerꝝ humanarꝝ. XI. Ad uictum optima fert, ager Cāpanus frumētum, Falernus uinum, Cassinas oleū, Thusculanus ficum, mel Tarētinus, piscē Tiberis: Hæc Varro de oīmbus scilicet huius fluminis piscibus. Sed inter eos ut suprà dixi præcipuū locum lupus tenuit, & quidem is, qui inter duos pōtes captus esset. id oñdunt cum multi alij, tum etiā C. Titius uir ætatis Lucilianæ in oratione qua legem Fanniā suasit. cuius uerba ideo pono, quia non solū de lupo inter duos pōtes capto erunt testimonio: sed etiam mores, quibus plericq̄ tunc uiuebant, facilè publicabunt. Describens em̄ homines prodigos in forum ad iudicandū ebrios cōmeantes, quæq̄ soleant inter se sermocinari, sic ait: Ludunt alea, studiose unguentis delibuti, scortis stipati. Vbi horæ. X. sunt, iubent puerꝝ uocari, ut comitiū eat percontatū: q̄d in foro gestum sit, qui suaserint, qui dissuaserint, q̄t tribus iusserint, q̄t uetuerint. Inde ad comitiū uadunt, ne litē suā faciant. Dum eunt, nulla est in angiporto amphora, quam nō impleant, quippe qui uesicā plenā uini habeāt. Veniunt in comitiū tristes, iubent dicere. Quorꝝ negotium est, narrāt. Iudex testes poscit. Ipsus it mictum. Vbi redit, ait se oīmia audiuisse. Tabulas poscit. Lr̄as inspicit. Vix præ uino sustinet palpebras. Eunti in cōsilium, ibi hæc oratio: Quid mihi negotij est cum istis nugatoribus potius, q̄ potamus mulsum mistum uino græco, edimus turdū pinguē, bonumq̄ piscem, lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit? Hæc Titius. Sed & Lucilius acer & uiolentus poëta, ostendit scire se hunc piscem egregij saporis, qui inter duos pontes captus esset, eumq̄ quasi liguritorem catillonem appellat, scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur. Proprie autem catillones dicebantur, qui ad polluctum Herculis ultimi cum uenirent, catillos liguribāt.

Lucilij uersus hi sunt:

Fingere præterea afferri quod quisq̄ uolebat,
Illum sumina ducebant, atq̄ altilium lanx,
Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.

De legibus latis contra luxuriam ueterum Romanorum. Caput .XVII.

LOngum fiat si enumerare uelim, q̄t instrumēta gulæ inter illos uel ingenio excogitata sint, uel studio confecta. Et hæ nimirum causæ fuerunt, propter quas tot numero leges de cœnis & sumptibus ad populū ferebantur: & imperari cœpit, ut patentibus ianuis pransitare & cœnitare. Sic oculis ciuium testibus factis, luxuriæ modus fieret. Prima autē oīmium de cœnis lex ad populū Orchia p̄uenit. Quā tulit C. Orchius tribunus plebis de se-

Lupus.

Mullus.

Libr. 9. ca. 17.

Scarus.

Pli. li. 9. c. 17.

natus ſentẽtia,tertio anno q̃ Cato cẽſor fuerat. Cuius uerba(q̃a plixa ſunt)præ B
tereo.Summa autẽ eius p̃ſcribebat numer̃ conuiuar̃.Et hæc ẽ lex Orchia,de
qua Cato mox oſonibus ſuis uociferabat:q̃ plures,q̃ præſcripto eius caueba
tur,tum ad cœnã uocarent. Cumq̃ autorẽ nouæ legis aucta neceſſitas im
ploraret,poſt annum.XXII.legis Orchiæ,Fannia lex lata ẽ,anno poſt Romã
conditã,ſcdm Gellij opinionem.D.LXXXVIII.De hac lege Sãmonicus Se
renus ita refert:Lex Fannia ſanctiſſimi† Auguſti ingenti omium ordinũ con
ſenſu puenit ad populum.Necq̃ eam p̃tores aut tribuni,ut pleraſq̃ alias,ſed ex
omi bonor̃ cõſilio & ſentẽtia,ipſi conſules p̃tulere,cùm reſp.ex luxuria conui
uior̃ maiora q̃ credi poteſt detrimenta pateret.Siqdem eò res redierat,ut gu F
la illecti pleriq̃ ingenui pueri,pudicitiã & libertatem ſuam uenditarent:pleri
que ex plebe Ro.uino madidi in comitium uenirent,& ebrij de reip. ſalute cõ
ſulerent:Hæc Sãmonicus.Fanniæ legis ſeueritas in eo ſupabat Orchiã legẽ,q̃
in ſupiore numerus tm̃modo cœnantiũ cohibebat̃, licebatq̃ ſcdm eã unicuiq̃
bona ſua inter paucos cõſumere.Fannia autẽ & ſumptibus modũ fecit aſſibus
centũ. Vñ à Lucilio poëta feſtiuitatis ſuæ more cẽtuſſis uocat̃. Fanniã legẽ
poſt annos decẽ & octo lex Didia cõſecuta eſt. Eius ferũdæ duplex fuit cauſa:
Prima & potiſſima,ut uniuerſa Italia,non ſola urbs, lege ſumptuaria teneret̃,
Italis æſtimantibus Fanniã legẽ,non in ſe,ſed in ſolos urbanos ciues eſſe con
ſcriptam. Deiñ,ut nõ ſoli q̃ prandia cœnas' ue maiore ſumptu feciſſent,ſed etiã
qui ad eas uocati eſſent,atq̃ omino interfuiſſent,pœnis legis tenerent̃. Poſt
Didiam Licinia lex lata eſt à P.Licinio Craſſo diuite. Cuius ferundæ proban G
dæq̃ tantũ ſtudiũ ab optimatibus impenſum eſt, ut cõſulto ſenatus iuberetur,
ut ea tm̃modo promulgata priuſq̃ trinundino cõfirmaretur,ita ab omibus ob
ſeruaret̃,quaſi iam populi ſentẽtia cõprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in
pleriſq̃ cum Fãnia cõgruit. In ea em̃ ferenda quæſita eſt nouæ legis autoritas,
exoleſcente metu legis antiq̃oris,ita Hercules,ut de ipſis.XII.tabulis factũ eſt.
quar̃ ubi contemni antiq̃tas cœpit,eadẽ illa q̃ illis legibus caueban̄,in alia la
tor̃ nomina tranſierunt. Sed legis Liciniæ ſumma,ut Calendis,Nonis,nundi
nis Romanis,cuiq̃ in dies ſingulos.XXX.duntaxat aſſes edundi cauſa cõſu
mere liceret.Cæteris uero diebus,qui excepti non eſſent,ne amplius apponere
tur,q̃ carnis aridæ põdo tria,& ſalſamentor̃ põdo libra, qd ex terra,uite,ar
bore ue natũ ſit. Video q̃d remordeat.Ergo indiciũ ſobrij ſeculi eſt,ubi tali
p̃ſcripto legum coërceret expenſa cœnar̃. Nõ ita eſt. Nam leges ſumptuariæ à H
ſingulis ferebant̃,qui totius ciuitatis uitia corrigerent. At niſi peſſimis effuſiſſi
misq̃ moribus uiueret̃,profecto opus ferundis legibus non fuiſſet. Vetus uer
bum eſt:Leges(inq̃t)bonæ ex malis moribus procreant̃. Has ſequitur lex
Lex Cornelia Cornelia,& ipſa ſumptuaria,quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non
conuiuior̃ magnificentia prohibita eſt, nec gulæ modus factus, uer̃ minora
pretia rebus impoſita.& quibus rebus dij boni, q̃q̃ exq̃ſitis & penè incogni
tis gñibus deliciar̃? Quos illic piſces,quasq̃ offulas nominat? Et tamen pretia
illis minora cõſtituit,auſim dicere,ut uilitas eduliũ, animos hominũ ad paran
das opſonior̃ copias incitaret:& gulæ ſeruire,etiam qui paruis eſſent facultati
bus,poſſent.Dicam plane qd ſentio:Apprimè luxurioſus mihi uideꝫ & prodi
gus,cui

A gus,cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponant̃. Itaq̃ tanto hoc ſeculũ ad oẽm
incõtinentiã promptius, ut pleraq̃ ear̃ rer̃ quæ Syllana lege, ut uulgo nota,
comprehendunt̃,nemo noſtrũ uel fando cõpererit. Sylla mortuo,Lepidus *Lex à Lepida lata.*
cõſul legẽ tulit & ipſe cibariã. Cato enim ſumptuarias leges cibarias appellat.

Dehinc paucis interiectis annis,alia lex puenit ad populum,ferente Antio *Lex Antij Reſtionis.*
Reſtione:quam legẽ,q̃uis eſſet optima,obſtinatio tamẽ luxuriæ,& uitiorum
firma cõcordia,nullo abrogante irritã fecit. Illud tamen memorabile de Reſti
one latore ipſius legis fertur,eum q̃d uixit, foris poſtea non reccœnaſſe,ne te
ſtis fieret contẽptæ legis,quam ipſe bono publico p̃tuliſſet. His legibus an *Antonij edictum.*
numerarẽ edictũ de ſumptibus ab Antonio propoſitum,q̃ pòſt triumuir fuit,
ni indignũ crederẽ inter cohibentes ſumptus Antonio locum facere:cuius ex
B penſæ in cœnã ſolitæ cõferri,ſola unionis à Cleopatra uxore cõſumpti æſtima
tione ſupatæ ſunt.Nam cum Antonius q̃cquid mari,aut terra,aut etiã cœlo gi
gneretur,ad ſatiandã ingluuiem ſuam natum exiſtimans,faucibus ac dentibus
ſuis ſubderet: eaq̃ re captus,de Romano imperio facere uellet Aegyptium re
gnum:Cleopatra uxor,quæ uinci à Romanis nec luxuria dignaret̃,ſponſione
prouocauit,inſumere ſe poſſe in unam cœnã ſeſtertium cẽties. Id Antonio mi
rum uiſum.nec moratus, ſponſione cõtendit.dignus culina Numatio Planco,
q̃ tam honeſti certaminis arbiter electus eſt. Altera die Cleopatra p̃tentãs An
toniũ,pollucibilẽ ſane cœnã parauit,ſed quam non miraret̃ Antonius,q̃ppe q̃
omia quæ apponebant̃,ex q̃tidianis opibus agnoſceret. Tunc regina arridẽs,
phialã popoſcit,cui aceti nõnihil acris inſudit,atq̃ illic unionẽ demptũ ex aure
C altera feſtinabũda demiſit: eumq̃ mature diſſolutũ,uti natura eſt eius lapidis,
abſorbuit:Et q̃uis eo facto ſponſione uiciſſet,quippe cùm ipſa margarita cen
ties ſeſtertium ſine cõtentione eualuiſſet, manum tñ & ad alterius unionis au
rem ſimiliter admouit,niſi Numatius Plãcus iudex ſeueriſſimus ſupatum An
toniũ mature pronuntiaſſet.Ipſe autẽ unio cuius magnitudinis fuerit,inde col
ligi poterit,q̃ qui ſupfuit poſtea uicta regina & capta Aegypto, Romã dela
tus,diſſectusq̃ eſt,& factæ ex una margarita duæ, impoſitæq̃ ſimulacro Ve
neris,ut monſtruoſæ magnitudinis,in templo quod Pantheum dicitur.

De nucum generibus. *Caput* .XVIII.

D ADhuc dicẽte Furio, ſcdæ mẽſæ illata bellaria nouo ſermoni principiũ
dederũt. Symmachus em̃ duas attrectãs manu nuces,uellẽ(inq̃t)ex te
audire Serui,tanta nucibus noia q̃ cauſa uel origo uariauerit,aut unde
tot mala cũ hac una appellatione uocitent̃, fiant tñ ſeorſum diuerſa tã uocabu
lo q̃ ſapore. Ac prius de nucibus abſoluas uolo, q̃ tibi memoria crebræ lectio
nis occurrũt. Et Seruius:Nux iſta iuglans ſcdm nonnullor̃ opinionẽ à iu- *Iuglans.*
uando,& à glãde dicta exiſtimat̃. C.Baſſus ῥo in libro de ſignificatione ῥbo
rum hoc refert:Iuglãs arbor dicta iñ eſt,pinde ac Iouis glans.Nam id arboris
genus nuces habet,q̃ ſunt ſuauiore ſapore q̃ glans eſt.Hunc fructũ antiq̃ illi,q̃
egregiũ glandiq̃ ſimilẽ,ipſamq̃ arborẽ deo dignã exiſtimabant, Iouis glandẽ
appellauerunt,q̃ nunc lr̃is interliſis iuglans noiatur.Cloatius aũt Verrius in li
bro à Græcis tractor̃ ita memorat: Iuglãs quaſi dijuglans,id eſt Διὸς βάλανος,
ſicut Theophraſtus ait. Hanc Græci etiam baſilicam uocant. *Baſilica.*

Nux auellana siue prænestina

Nux hæc auellana seu p̃nestina, q̃ est eadē, ex arbore est q̃ corylus dicit̃, de qua Vergilius dixit: Corylum sere. Est autē natio hoīm iuxta agr̃ Prænestinum, q̃ Carsitani uocant̃ ἀπὸ τῆν καρυῶν. Cuius rei meminit Varro in Logistorico, q̃ inscribit̃, Marius de fortuna: Inde scilicet prænestinæ nuces. Est & illud apud Næuium in fabula Ariolo: Quis heri apud te Prænestini & Lanuuini hospites suapte utroſq; decuit acceptos cibo, alteris inanē bullā madidā dari, alteris nuces in procliui profundere. Hanc autē nucē Græci Ponticā uocant, dū unaquæq; natio indit huic nuci nomē ex loco, in q̃ nascit̃ copiosior.

Nux Pontica.

Nux castanea

Nux castanea de qua Vergilius, Castaneasq; nuces, uocat̃ & heracleotica. Nā uir doctus Oppius in libro quē fecit de syluestribus arboribus sic ait: Heracleotica hæc nux, quam q̃dam castaneā nominant, itemq; Pōtica, atq; etiam quæ dicunt̃ basilicæ iuglandes, germina atq; flores agunt similiter ijsdem temporibus q̃bus Græcæ nuces. Nunc dicēdum est q̃ sit Græca nux, ac simul hoc dicens, amygdalā de lance tulit & oñdit, nux græca hæc est, quæ & amygdala dicitur. Sed & Thasia eadem nux uocatur. Testis est Cloatius in ordinatorū Græcorū libro. IIII. cum sic ait: Nux græca amygdala. Acca ῥῆο in suppli

Nux græca.

Molluſca nux

catione: Nucem græcam, ait, fauumq; adde quantum libet. Nucem molluscam licet hyemis nobis tēpus inuideat, tñ quia de nucibus loq̃mur, indictā nō relinq̃mus. Plautus in Calceolo sic eius meminit: Molluscā nucē super eius dixit impendere tegulas. Ecce Plautus nominat q̃dem, sed q̃ sit molluſca nux, nō exprimit. Est autē persicum qđ uulgo uocatur, & molluſca nux dicitur, scilicet q̃ cæteris oīmibus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir lōge doctissimus, in edulio qđ inscribit̃ moretum. Nā cum loq̃tur de hortulano faciente moretum, inter cætera q̃ eò mittit, & hoc pomum mitti ait his uerbis: Admisce tu Acca basilicis hæc, nux partim, Partim persica. q̃d nomen sic denicq; fertur. Propterea q̃ qui quondam cum rege Ponti, Nomine Alexandro Magno fera prælia bello In Persas retulere suo, pòst inde reuentū Hoc genus arboris ī prælatis finibus Graijs Disseruere, nouos fructus mortalibus dantes: Molluscа hæc nux est, ne quis fortè inscius erret.

Nux Tarentina.

Nux Tarētina dicit̃, quæ ita mollis est, ut uix attrectata frangatur. De qua in libro Faborini sic reperitur: Itemq; quidam Tarentinas oues uel nuces dicunt, quæ sunt terētinæ à Tereno, quod est Sabinorū lingua molle. Vnde Terentios quoq; dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiā Horatius potest uideri incidere, qui ait: Et molle Tarentum.

Nux pinea.

Nux pinea hos nobis, qui appositi sunt, nucleos dedit. Plautus in Cistellaria: Qui è nuce nucleos esse uult, frangat nucem.

De generibus malorum & pirorum. Caput .XIX.

Nuces et mala quo distēt.

ET quia mala uidemus admista bellarijs, post nuces de malorum generibus differendū est. Sunt de agricultura scriptores, qui nuces & mala sic diuidunt, ut nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod esui est: Malum uero, quod foris habeat quod ē esui, & durū intus includat. Scđm hanc definitionem persicum, qđ Sueuius poëta superius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandū. His p̃missis, malorum enumeranda sunt genera, quæ Cloatius ordinatorū Græcorū libro quarto ita di-

Malorum genera.

to ita diligenter enumerat: Sunt autē gña malorū, armenium, cotonium, citreū, couimellium, conditiuum, ἐπιμελὲς, musteum, martianum, orbiculatum, ogranum, præcox, pannuceum, punicum, p̃sicum, q̃rianum, prosiuum, rubrum, scādianum, syluestre, sirutium, tibur, uerianum. Vides p̃sicum à Cloatio inter mala numeratum, qđ nomen originis suæ tenuit, licet iamdudum nr̃i soli germen sit. Qđ autē ait idē Cloatius, citreum, & ipsum p̃sicum malum est, scđm Vergilium: Felicis mali q̃ nō p̃stantius ullum. & reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Vergilium, accipite q̃ Oppius in libr. de syluestribus arboribus dicat: Citrea item malus & p̃sica, altera generat̃ in Italia, & in Media altera. Et paulo pòst de citreo loquens, ait: Est autē odoratissimum, ex quo interiectū uesti, tineas necat. Fertur autem uenenis cōtrarium, qđ tritum cum uino purgati one uirium suarū bibentes seruat. Gñantur aūt in Persīde oīm tpe mala citrea. Alia eīm præcarpunt̃, alia interim matureſcunt. Vides hic & citreum noīari, et oīmia signa poni, q̃ de eo Vergilius dixit, licet nomē citrei ille nō dixerit. Nam et Homerus q̃ citreum ἔλιον appellat, oñdit eē odoratū pomū χρυσὸν ἠτὲ καλὸν ὀδμὴν ἀνιέντα. Et quod ait Oppius inter uestē poni citreum, idē significat & Homerus cū dicit ἐλίματα. Hinc & Næuius poëta in bello punico ait citrosam uestē.

Pirorum genera.

Pira hæc q̃ uidemus, uarietas noīm numerosa discernit. Nam idē Cloatius sic eorū uocabula describit: Antianū, cucurbitinū, ciritū, ceruisca, calculosum, crustumniū, decimanū, græculū, lollianū, lanuuinū, laureū, latereſianū, marapium, milesium, myrteū, næuianū, orbiculatū, præcianū, rubile, signinum, tullianum, titianū, turrinianū, timosum, præcox, uolemiū, mespiliū serū, sementinum seū, sextilianum seū, tarentinum seū, ualerianum seū.

De ficuum ac olearum uarumq; generibus. Caput .XX.

Ficorū genera.

ADmonēt nos & fici aridæ, ut enumeremus gña ficorū: eodem Cloatio nos de his, ut de alijs, instruēte. Sic eīm diuersas ficus diligētiæ suæ more dinumerat: Africa, albula, harundinea, asinastra, atra, palusca, augusta, bifera, carica, caldica, alba, nigra, calphurniana, chia, cucurbitina, duricoria herculanea, lauiana, ludia, leptoludia, marsica, numidica, pulla, pōpeiana, p̃cox, tellana, atra. Sciendū q̃ ficus alba ex felicibus fit arboribus: cōtrà, nigra ex infelicibus. Docēt nos utrunq; pōtifices. Ait eīm Veranius de ῥ bis pontificalibus: Felices arbores putant̃ esse, quercus, æsculus, ilex, † supus, fagus, corylus, Al. suber.

D sorbus, ficus alba, pirus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius autem Priscus in ostentario arborario sic ait: Arbores q̃ inferūm deorū, auertentiūq; in tutela sunt, eas infelices noīant. Alternū sanguinē felicem, ficum atrā, quæq; baccā nigrā, nigrosq; fructus ferūt, itemq; acrifoliū, pirū syluaticū, † pruscū, rubum, sentesq; q̃bus portēta prodigiaq; mala cōburi iubere oportet. Quid qđ ficū tanq̃ nō pomū secerni à pomis apud idoneos repimus? Afranius in Selia: Pomū, holus, ficum, uuā. Sed & Cicero œconomicō lib. III. Neq; serit uitem, neq; q̃ sata est diligenter colit: oleum, ficus, poma, non habet. Nec hoc ignorādum est, ficum solam ex oīmibus arboribus non florere. † Lacte proprie ficorū dicit̃. Grossi appellantur fici, q̃ non matureſcunt, hos Græci dicunt ὀλυνθους. M. Attilius: In milibus tot ficorum non uidebitis grossum. Et paulo pòst ait: Sumas ab alio lacte diffluos grossos. Et Posthumius Albinus annali primo de Bruto:

Al. prunum.

Al. lactis.

de Bruto: Ea causa sese stultũ brutũq; faciebat, grossulos ex melle edebat. E

Olearũ gene. Olearz genera hæc enumerant: Africana, albigerus, Aquilia, Alexãdrina, Aegyptia, culminea, cõditiua, Liciniana, Orchas, oleaster, pausia, Paulia, raditus, Salentina, Sergiana, termutia. Sicut uuarum ista sunt gña: Aminea, scilicet à regione. nam Aminei fuerunt, ubi nunc Falernum est: asinusca, atrusca, albuierus, albena, apiana, apicia, bumãmia, aut (ut Græci dicũt) θύμαδα, duracina, labrusca, melampsithia, maronia, mareotis, numentana, præcia, prannia, psithia, pilliolata, rhodia, stephanitis, uenuncula, uariola, lagea. Inter hæc Præ-

Vuarum genera. textatus, Vellẽ Seruium nr̃m diutius audire, sed hora nos q̃tis admonet, ut ex orto iubare eloq̃o Symmachi domi suæ fruamur. atq; ita facta discessio est. F

IN LIBRVM QVARTVM.

Quemadmodum libro præcedenti pontificij iuris expertissimum fuisse Vergilium Prætextatus ostendit, ita hoc libro quantus in rhetorica idem poeta fuerit, demõstrat Eusebius. Verum quota pars horum seruata ab interitu est? quando & principium & finis, cum alijs tam multis desiderantur, ut uix sextam libri huius partem superesse sit uerisimile. Vtinam uero, aut casu, aut studiosorum industria aliquando contingat, ut hæc, si non omnibus modis, at aliqua certe ex parte integritati suæ restituantur. Id quod tum demum fieri licuerit, si cubi forte emendatius aliquod ex pulueruleutis istuc bibliothecis eruatur exemplar. Alioqui, aut ego plane desipio, aut fieri istis non potest.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS Saturnaliorum liber quartus.

De affectu mouendo ex habitu personæ. Caput .I. G

Pathos ex habitu.

Ec magis incepto uultum sermõe mouet, Quàm si dura silex, aut stet Marpesia cautes. Tandẽ cor ripuit sese, atq; inimica refugit. Item pathos est & in hoc uersu, Obstupui, steteruntq; comæ, et uox faucibus hæsit. Sed & tota Daretis fatigatio habitu depingitur: Ast illum fidi æquales genua ægra trahẽtem, Quassantemq; utroq; caput, crassumq; cruorem Ore eiectantem. Sociorum quoq; eius trepidationem breuiter ostendit, Galeam' que en semq; uocati Accipiunt. quasi non sponte accepturi munus, quod erat damnũ uerecundiæ. Ex eodem gñe est illud: Totoq; loquentis ab ore Scintillæ absi H stunt, oculis micat acribus ignis. Est & in descriptione lãguoris habitus, ut est tota descriptio pestilẽtiæ apud Thucydidem. Et, Labitur infelix studiorz atq; immemor herbæ Victor equus. &, Demissæ aures, incertus ibidem Sudor, et ille quidem morituris frigidus. Est inter pathe & pudor, ut circa Deiphobum pauitantem, & dira tegentem Supplicia. Et luctus habitu prodit, ut in Euryali matre, Excussi manibus radij, reuolutaq; pensa, Euolat infelix. Et Latinus quia miratur, Defixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura est, Tristior et lachrymis oculos suffusa nitentes. Et Sibylla quia insanit, Subitò nõ uultus, nõ color unus, Non comptæ mansere comæ.

Pathos tenore ipso orationis quomodo exprimatur. Caput .II.

Nũc ui

A NVnc uideamus pathos quo tenore orationis exprimitur. Ac primum quæramus q̃d de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Oportet em̃ ut oratio pathetica, aut ad indignationẽ, aut ad misericordiam dirigatur, quæ à Græcis ὀικτρὸς & δεινωσις appellatur. Horum alterz accusatori necessarium est, alterz reo. Et necesse est initium abruptũ habeat, qm̃ satis indignantibus leniter incipere non cõuenit. Ideo apud Vergilium Iuno sic incipit: Quid me alta silentia cogis Rũpere? Et alibi. Mé ne incepto desistere uictam? Et alibi: Heu stirpẽ inuisam & fatis cõtraria nostris Fata Phrygũ? & Dido, Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadẽ, Prò Iuppiter ibit Hic ait. & Priamus, At tibi pro scelere exclamat pro talibus ausis. Nec initiũ solum tale esse debet, sed om̃is, si fieri potest, oro pathetica, & breuibus sententijs & crebris figurarz

Pathetica. B mutationibus debet, uelut inter æstus iracundiæ, fluctuare. Vna ergo nobis Vergiliana oro pro exẽplo sit: Heu stirpem inuisam. Initium ab ecphonesi. Deinde sequunt breues interrogatiũculæ: Num Sigeis occumbere campis? Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia uiros? Deinde seqtur hyperbole: Medias acies, mediosq; per ignes Inuenere uiam. Deinde ironia: At credo mea numina tandem Fessa iacẽt: odijs haud exaturata quieui. Deiñ ausus suos inefficaces queritur, Per undas Ausa sequi, & profugis toto me opponere ponto. Secũda post hæc hyperbole: Absumptæ in Teucros uires cœlicq; marisq;. Inde dispsæ querelæ, Quid syrtes aut scylla mihi, quid uasta charybdis Profuit? Iungitur inde argumẽtum à minore, ut pathos augeat: Mars perdere gentẽ Immanẽ Lapithũm ualuit. Minor scilicet persona. ideo illud sequitur: Ast ego

C magna Iouis coniuux. Deiñ cum causas quoq; contulisset, quanto impetu dea dixit: Infelix quæ memet in omnia uerti? Nec dixit, nõ possum perdere Aeneam, sed, uincor ab Aenea. Deinde confirmat se ad nocendum: & quod propriũ est irascentis, etsi desperet perfici posse, tamen impedire contenta est:

Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos excindere regum.

Post hæc in nouissimo, qd̃ irati libẽter faciunt, maledicit: Sãguine Troiano & Rutulo dotabere uirgo. Et ptinus argumentum à simili cõueniens ex p̃cedenti

D bus: Nec face tm̃ Cyssæis p̃gnans ignes enixa iugales. Vides q̃q; sæpe oronem mutauerit, ac frequẽtibus figuris uariauerit: qa ira q̃ breuis furor ẽ, non potest unũ cõtinuare sensum in loquẽdo. Nec desunt apud eundẽ oones misericordiã cõmouẽtes. Turnus ad Iuturnã: An miseri fratris letũ ut crudele uideres? Et idẽ cũ auget inuidiã occisorz, p se amicorz, Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantẽ Muranũ. Et idẽ cum miserabilẽ fortunã suã faceret, ut uicto sibi parceret, Vicisti, et uictũ tẽdere palmas Ausonij uidere. Idẽ: Quos minime uellem. Et aliorz p̃ces orantiũ uitã, Per te, p q te talẽ genuere parẽtes. & similia.

Exemplũ orationis pathetè cæ ex .7. ænei.

Pathos ab ætate, a fortuna, debilitate, loco, tempore. Caput .III.

Pathos ab ætate.

NVnc dicamus de habitu pathus, q̃d est uel in ætate, uel in debilitate, et cæteris q̃ sequuntur. Elegãter hoc seruauit, ut ex om̃i ætate pathos misericordiæ moueret. Ab infantia: Infantumq; animæ flentes in limine primo.

primo. A pueritia:Infelix puer atq; impar congressus Achilli.Et,Paruumq; E
patri tendebat Iulum.Vt non minus miserabile sit periculum in paruo,q; in fi
lio.Et,Supersit cõiunx ne Creusa?Ascaniusq; puer?Et alibi:Et parui casus Iu
li. A iuuenta ꝙo:Impositiq; rogis iuuenes ante ora parẽtum,Pubentesq; ge
næ,iuuenili in corpore pallor. A senecta:Dauni miserere senectæ. &,Ducit
infelix æuo confectus Aletes.&,Caniciem multo deformat puluere. Mo-
A fortuna. uit & à fortuna modò misericordiã,modò indignationem. Misericordiã:Tot
quondam populis terrisq; superbum Regnatorem Asiæ.& Sinon,Et nos aliq̃d
nomenq; decusq; Gessimus.&,Ausonijsq; olim ditissimus aruis. Indignatio-
nem uero ex uerbis Didonis:Et nostris illuserit aduena regnis. Eleganter em̃
ex contẽptu Aeneæ auget iniuriam suam. & Amata,Exulibus ne datur ducẽ- F
A debilitate. da Lauinia Teucris?& Numanus:Bis capti Phryges. Mouit pathos misе-
ricordiæ & ex debilitate: Ex quo me diuũ pater atq; hominũ rex Fulminis af-
flauit uẽtis,& cõtigit igni.& alibi:Et trũcas inhonesto uulnere nares.et de Me
zentio: Attollit in ægrũ Se femur. &,Huc caput atq; illuc humero ex utroq;
pepẽdit.&,Te decisa suum Laridæ dextera quærit.et,Acerq; cruẽto Puluere
A loco. perq; pedes traiectus lora tumentes. Mouit pathos misericordiæ frequẽter
& à loco:Cum uitã in syluis inter deserta ferarꝝ Lustra domosq; traho. &,Li
byæ deserta pagro.&,At nos hinc alij sitientes ibimus Afros,Pars Scythiam,
& rapidũ Cretæ ueniemus Oaxem.& illud egregie & breuiter: Ter circũ Ili
acos raptauerat Hectora muros. Iliacos, id est patriæ muros,q̃s ipse defende-
rat,pro q̃bus efficaciter p̃ decem annorꝝ spatia pugnauerat.& illud,Nos patri
am fugimus.&,Littora cum patriæ lachrymãs portusq; relinquo. &,Dulces G
moriens reminiscit Argos.&,Ignarꝝ Laurens habet ora Mimãta,Lyrnesi do
mus alta solo Laurente sepulchrũ. Et ut Agamemnonẽ indigne oñderet occi-
sum,assumpsit locũ:Prima inter limina dextra Oppetijt.& illud,Mœnibus in
patrijs atq; inter tuta domorꝝ. Sacer uero locus p̃cipue pathos mouet. Oc-
cisum inducit Orphea,& miserabiliorẽ interitum eius à loco facit: Inter sacra
deũm,nocturniq; orgia Bacchi. & in euersione Troiæ, Perq; domos & relli-
giosa deorꝝ Limina.Cassandræ quoq; raptum uel diminutionem q̃ miserabi
lem facit sacer locus?Ecce trahebat à templo adytisq; Mineruæ.& alibi,Diuæ
armipotentis ad arã Procubuit.Et Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret,
ut inuidiam occidẽtis expimeret:Excipit incautũ,patriasq; obtruncat ad aras.
Et Venus q̃ Aeneas in mari uexaretur ira Iunonis,q̃ inuidiose queritur Ne- H
ptuno de loco:In regnis hoc ausa tuis? Fecit sibi pathos sæpe et ex tempore:
Priusquam Pabula gustassent Troiæ Xãthumq; bibissent.Et Orpheus mise-
rabilis ex longo dolore,Septẽ illum totos phibent ex ordine mẽses.& Palinu
rus,Vix lumine quarto Prospexi Italiam.et Achimenides, Tertia iam lunæ se
cornua lumine complẽt.&,Septima post Troiæ excidium iam uertitur æstas.

Pathos a causa,modo,& materia. Caput .IIII.

A tempore. FRequens apud illum pathos à causa. Reuera enim plerunq; efficit cau-
sa,ut res aut atrox,aut miserabilis uideatur.ut Cicero in Verrẽ:Qui ob
sepulturam in carcere necatorum à parentibus rogabatur. Hoc enim
non tam rogari, aut pecuniam exigere,quàm ob hanc causam indignum erat.

Et De

A Et Demosthenes cum queriť quendã inuidia circumuẽtum, ex causa auget in-
uidiã.Circumuenit,inquit,arbitrꝝ,qui inter me atq; se integre iudicauerat.Er-
go et Vergilius egregie sæpe ex hoc loco traxit affectũ.Occidiť,inquit,in acie
Galesus. Hoc per se non est dignum misericordia belli tempore,sed admouit
causam,Dum paci medium se offert.Idem alio loco,Sternitur infelix. Deinde
subijcit causam miserabilẽ:Alieno uulnere,id est cum in alium telũ esset emis-
sum.Et cum Palamedẽ indigne occisum uellet,Quẽ falsa sub proditione Pelas
gi Insontẽ infando indicio,quia bella uetabat,Demisere neci.Et Aeneas ut oñ
deret magnitudinem timoris sui,bene causam posuit. Et pariter comitiq; one-
riq; timentẽ.Quid Iapix ut cõtemptis cæteris artificijs inglorius(quemadmo-
B dum poëta ait)uiueret,qualis causa proponiť?Ille ut depositi proferret fata pa-
rentis.Ex eodem gñe est, Fallit te incautum pietas tua.Hæc em̃ causa illum ho
stibus etiam sic miserabilem fecit.Sed Aeneas cum hortatur ut sepeliantur oc-
cisi,quam causam proponit? Qui sanguine nobis Hanc patriam peperere suo.
Necnon & indignatio demonstratur à causa,ut illic:Multa gemens,ignomini
am plagasq; superbi Victoris,tum quos amisit inultus amores. Et illud à cau
sa est ex effectu indignantis,An solos tangit Atridas Iste dolor?solisq; licet ca
pere arma Mycenis?Et illud,At tu dictis Albane maneres.Et illa omnia:Vẽ
didit hic auro patriam,Quiq; ob adulterium cæsi,Nec partem posuere suis.

Ad pathos mouendũ nec duos illos prætermisit locos,q̃s rhetores appellãt A modo.
à modo & à materia.Modus est cum dico,occidit manifeste uel occulte:Mate
ria ẽ cum dico,ferro uel ueneno. Demosthenes de modo inuidiã Midiæ facit,
C se pulsatũ cothurno:Cicero Verri,cum nudũ quendã dicit ab eo statuæ impo
sitũ. Vergilius nõ minus euidenter,Altaria ad ipsa trementẽ Traxit,& in mul
to lapsantẽ sanguine nati.Et,Capulo tenus abdidit ensem.Et illa oñia à modo
sunt,Rostroq; immanis uultur aduncо Immortale iecur tõdens,& reliqua.Et,
Quos super atra silex iamiam lapsura cadenti Imminet assimilis. Sed & miseri
cordiam à modo sæpe commouet, ut de Orpheo:Latos iuuenem sparsere per
agros.Et illud,Obruit auster aqua inuoluens nauemq; uirosq;. Et,Saxum in
gens uoluunt alij.Et,Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis. Et in Geor-
gicis: Nec uia mortis erat simplex.& cætera in descriptione morbi. Sed & A materia.
materia apud rhetores pathos mouet,ut dum queritur Cicero flammam ex li-
gnis uiridibus factam, atq; ibi inclusum fumo necatum. Hoc enim à materia
D est,quoniam hic usus rst fumo materia ad occidẽdum,ut alius gladio, alius ue
neno.& ideo acerrimum pathos ex hoc motum est.Idem facit & cùm flagellis
cæsum queritur ciuem Romanum. Inuenies idem apud Vergilium, At pater
oñipotens densa inter nubila telum Contorsit,non ille faces nec fumea tædis,
& reliqua. Eleganter autem illius quidem materia elusit, ex huius autem uera
& uehementi materia expressit iracundiam. Et singula quidem enumerauі-
mus,ex quibus apud rhetores pathos nascitur,quibus ostendimus usum Ma-
ronẽ. Sed nonnunq; Vergilius in una re ad augẽdum pathos duobus aut plu
ribus locis coniunctis utiť,ut in Turno ab ætate: Miserere parentis Longæ-
ui.A loco: Quem nunc mœstum patria Ardea longe Diuidit.Et circa Cassan
dram ex modo,Ecce trahebat. Ex habitu corporis,Passis Priameia uirgo Cri
nibus.Ex

nibus. Ex loco: A tẽplo adytisq; Mineruæ. Et circa Agamemnonem à patria, Ipse Mycenæus. A fortuna, Magnorũ ductor Achiuûm. A necessitudine, Cõ iugis infandũ. A loco, Prima intra limina dextra. Tacite q̃q; quasi p definiti onem pathos mouere solet, cum res q̃ miserationem mouet, nõ dilucide dicit, sed datur intelligi, ut cum Mezentius dicit: Nunc alte uulnus adactum. Quid em̃ aliud ex hoc intelligendũ est, q̃p hoc altum uulnus esse amittere filium? Et rursus idẽ: Hæc uia sola fuit qua pdere posses. Sed hic scilicet accipiendum est perire, esse amittere filium. Et Iuturna cum queritur, q̃p adiuuare fratrem prohibeat, Immortalis ego. Quid em̃ sequitur? non est immortalitas in luctu uiuere. Hæc ut dixi uim definitionis hñt, & à poëta eleganter introducta sunt.

Pathos a simili. *Caput .V.*

SVnt & in arte rhetorica ad pathos mouẽdum etiã hi loci, q̃ dicunt circa rem, et mouendis affectibus ꝓpportuni sunt. Ex q̃bus primus est à simili. Huius species sunt tres, exemplum, parabola, imago: Græce παράδειγμα, παραβολή, εἰκών. Ab exemplo, Vergilius: Si potuit manes accersere coniugis Orpheus Threicia fretus cithara fidibusq; canoris, Si fratrẽ Pollux alterna morte redemit. Quid Theseã magnum Quid memorem Alciden? Antenor potuit medijs elapsus Achiuis. Hæc em̃ oñia misericordiam mouẽt, qm̃ indignum uideẽ negari sibi, q̃d alijs indultum est. Deiñ uide unde auget inuidiam: Si potuit manes accersere cõiugis Orpheûs. Habes causam disparem: manes illic cõ iugis, hic patris: illic accersere, hic uidere. Threicia fretus cithara, Hic misericordiam eius irrisit. Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itq; reditq; uiam tentiens, Hoc iam à modo: Plus est em̃ sæpe ire q̃p semel. Quid Theseã magnum Quid memorem Alciden? Hic propter egregias psonas nõ habuit q̃d minueret, uel q̃d augeret: uerũ quod in illis elucebat, hoc sibi iactat cum ijs esse cõmune: Et mi genus ab Ioue summo. Simile est & illud ab indignatiõe: Quid enim (ait Iuno) Pallas ne exurere classem Argiuûm? Iam hoc plus est, classem uictricem, q̃p reliqas fugientiũ. Deiñ causam minuit: Vnius ob noxam et furias Aiacis Oilẽi. Quàm minuit, ut noxam diceret, q̃d leuis culpæ nomẽ est: & unius, q̃p facilè possit ignosci: & furentis, ut nec culpa sit. Et alibi: Mars pdere gentem Immanẽ Lapithûm ualuit. Vides easdẽ obseruatiões, gentẽ & immanẽ. Deiñ aliud exemplũ: Cõcessit in iras Ipse deûm antiquã genitor Calydona Dianæ. Antiquã, ut plus honoris accederet ex uetustate. Deiñ in utroq; causam minuit: Q̃d scelus aut Lapithis tm̃ aut Calydone merẽte? Parabola uero qm̃ magis hoc poëtę cõuenit, sæpissime pathos mouit: cũ aut miserabilẽ, aut iracundũ uellet inducere. Miserabilẽ sic: Qualis populea mœrẽs philomela sub umbra. Qualis cõmotis excita sacris Thyas. Qualẽ uirgineo demessum pollice florẽ. Et aliæ plurimæ patheticæ parabolæ, in quibus miseratio est. Quid de ira? Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili, Dũ fremit ad caulas. Et, Mugitus ueluti fugit cum saucius arã Taurus. Et alia plura similia q̃ quærit inueniet. Et imago, q̃ est à simili pars tertia, idonea est mouendis affectibus. Ea fit, cum aut forma corporis absentis describit, aut oñino q̃ nulla est fingitur. Vtrunq; Vergilius elegãter fecit. Illud prius circa Ascaniũ: O mihi sola mei sup Astyanactis imago, Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat. Fingit ꝓo cũ dicit: quã fama secuta est,

Pathos ab exemplo.

A parabola.

Ab imagine.

cuta est, Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Sed prior forma δικῆος præstat, hæc ἐνώσιος, id est prior, misericordiam commouet, horrorem secunda. Sicut alibi: Et scissa gaudens uadit discordia palla, Quam cõsanguineo sequitur Bellona flagello. Et omnia illa quæ de forma dixit. Sed illud nimium patheticè: Furor impius intus Sæua sedens super arma, & centum uinctus ahenis Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

Pathos a maiori & minori. *Caput .VI.*

DIximus à simili, nunc dicamus à minore pathos à poëta positũ. Nempe cum aliquid proponitur, q̃d per se magnum sit, deinde minus esse ostendit q̃p illud q̃d uolumus augeri, sine dubio infinita miseratio mouet. Vt ẽ illud: O felix una ante alias Priameia uirgo Hostilẽ ad tumulũ Troiæ sub mœnibus altis Iussa mori. Primùm, q̃d ait felix, cõparationem sui fecit: deinde posuit à loco, Hostilẽ ad tumulũ. Et à modo, q̃d non minus acerbũ est, Iussa mori. Sic ergo hæc accipienda sunt, q̃uis hostilẽ ad tumulũ, q̃uis iussa mori, felicior tñ q̃ ego, q̃a sortitus nõ pertulit ullos. Simile est & illud: O terq; quaterq; beati. Et q̃d de Pasiphaë dicit, Pro..des implerunt falsis mugitibus agros. Deiñ, ut minus hoc esse mõstraret. At non tã turpes pecudũ tñ ulla secuta est Cõcubitus. Quid illud? nónne uehemẽter patheticũ ẽ à minore? Nec uates Helenus, cũ multa horrẽda moneret, hos mihi ꝓdixit luctus, nõ dira Celæno. Quid hic intelligimus, nisi oĩa q̃ passus erat minora illis uisa, q̃ prĩs mortẽ?

A maiore negauerunt q̃dam rem augeri posse. Sed eleganter hoc circa Didonẽ Vergili. induxit: Non aliter q̃ si immissis ruat hostibus oñis Carthago, aut antiqua Tyrus. Dixit em̃ non minorẽ luctũ fuisse ex unius morte, q̃ si tota urbs, q̃d sine dubio esset maius, ruisset. Et Homerus idẽ fecit. Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendum, q̃ dicitur, præter spem. Hũc Verg. frequẽter exercuit: Nos tua progenies cœli quibus annuis arcem. & cætera. Et Dido: Hunc ego si potui tantum sperare dolorem, Et perferre soror potero. Aeneas de Euandro: Et nunc ille quidem spe multùm captus inani Fors & uota facit. Et illud: Aduena nostri (Quod nunquã ueriti sumus) ut possessor agelli Diceret, hæc mea sunt, uetères migrate coloni. Inuenio tamen posse aliquem ex eo, quod iam sperauerit, mouere pathos, ut Euander: Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis, & prædulce decus.

Oratores ὁμοιοπάθειαν uocãt, q̃ties de similitudine passionis pathos nascit, ut apd Verg. Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et, Patriæ strinxit pietatis imago. Et, Subijt chari genitoris imago. Et Dido: Me q̃q; p multos sĩs fortuna labores. *A similitudine passionis.*

Est & ille locus ad pmouendum pathos, in q̃ sermo dirigit, uel ad inanimalia, uel ad muta, q̃ loco oratores frequẽter utunt. Vtrunq; Vergilius bene pathetice tractauit, uel cũ ait Dido: Dulces exuuiæ dum fata deusq; sinebãt. uel cũ Turnus: Tuq; optima ferrẽ Terra tene. Et idẽ alibi: Nũc ò nunq̃ frustrata uocatus Hasta meos. Et, Rhebe diu, res siq̃ diu mortalibus ulla ẽ, Viximus. *Ex sermone conuerso ad inanimata.*

Facit apud oratores pathos etiã addubitatio, quã Græci ἀπορίαν uocãt. Est em̃ uel dolẽtis, uel irascẽtis, dubitare q̃d agas. En q̃d ago? rursus ne procos irrisa priores Expiar? Et illud de Orpheo: Quid faceret? q̃ se rapta bis cõiuge ferret? Et de Niso: Quid faciat? qua ui iuuenẽ, q̃bus audeat armis Eripere? Et An *Ab addubitatione.*

na permouet, Quid primum deserta querar? comitem ne sororem &c. E

Ab attestatiõe — Et attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Vergilius sic exeqtur, Ipse caput niuei fultum Pallantis & ora Vt uidit, leuiq; patens in pectore uulnus. Et illud, Impleuitq; sinũ sanguis. Et, Moriensq; suo se in sanguine uersat. Et, Crudelis nati monstrantem uulnera cernit. Et, Ora uirũm tristi pendebant pallida tabo. Et, Voluit Euryalus leto, pulchrosq; per artus It cruor. Et, Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro.

Per hyperbolen. — Facit hyperbole, id est nimietas, pathos: per quam exprimitur uel ira uel misericordia. Ira, ut cum fortè dicimus: Miles ille perire debuerat. quod est apd Vergilium: Omes per mortes animam sontem ipse dedissem. Miseratio, cũ dicit: Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones Interitum. Nascit p̃ter hæc de nimietate uel amatoriũ, uel alterius generis pathos. Si mihi non hæc lux to F
to iã lõgior anno est. Et illud seorsum: Maria antè exurere Turno, Quã sacras dabit pinus. Et, Non si tellurem effundat in undas.

Per exclamationem. — Exclamatio, q̃ apud Græcos ἐκφώνησις dicit, mouet pathos. Hæc fit interdũ ex persona poëtæ, nonnunq; ex ipsius quem inducit loquentem. Ex persona q dem poëtæ est: Mantua uæ miseræ nimiùm uicina Cremonæ. Infelix, utcunq; ferent ea fata nepotes. Crimen amor uestrum. & alia similia. Ex persona uero alterius: Diȝ capiti ipsius generiq; reseruent. Et, Diȝ talia Graijs Instaurate, pio si pœnas ore reposco. Et, Diȝ talẽ terris auertite pestem.

Per silentium. — Cõtraria huic figuræ ἀποσιώπησις, qd est taciturnitas. Nã ut illic aliqua exclamando dicimus, ita hic aliqua tacẽdo subducimus, q̃ tñ intelligere possit auditor. Hoc autẽ p̃cipue irascentibus cõuenit, ut Neptunus: Quos ego, sed motos G
præstat cõponere fluctus. Et Mnestheũs: Nec uincere certo. Quanq̃ ò. sed superẽt, quibus hoc Neptune dedisti. Et Turnus: Qz q̃ ò si solitæ quicq̃ uirtutis adesset. Et in Bucolicis: Nouimus & q te trãsuersa tuẽtibus hircis, Et q̃ (sed faciles nymphæ risere) sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est à Sinone, Donec Calchãte ministro. Sed q̃d ego hæc aũt nequicq̃ ingrata reuoluo?

Ex repetitiõe. — Nascitur pathos & de repetitione, quam Græci ἐπαναφορὰν uocant, cum sententiæ ab ȳsdem nominibus incipiunt. Hinc Vergilius:

Eurydicen uox ipsa & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen anima fugiente uocabat,
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et illud:
Te dulcis coniunx, te solo in littore secum,
Te ueniente die, te decedente canebat. Et illud: H
Te nemus Angitiæ, uitria te Fucinus unda,
Te liquidi fleuere lacus.

Per obiurgationẽ. — Ἐπιτίμησις, quæ est obiurgatio, habet & ipsa pathos: Id est, cum obiecta ȳsdẽ uerbis refutamus: Aene as ignarus abest, ignarus & absit.

Deesse huic libro finem iam ante monuimus.

Macrobij

MACROBII AVRELII

A

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS *Saturnaliorum liber .V.*

Si non alijs, hoc certe præferendum esse Ciceroni Vergilium, quod ille in uno tantum, hic in omnibus dicendi generibus excelluerit. Tum de quatuor generibus dicendi, deq; duplici stylo. Caput .I.

POST hæc cum paulisper Eusebius quieuisset, omes inter se consono murmure, Vergilium non minus oratorem q̃ poëtam habendum pronuntiabãt: in quo & tanta ornandi disciplina, & tam diligens obseruatio rhetoricæ artis ostenderetur. Et Auienus, dicas mihi, inquit, uolo doctorum optime, si concedimus (sicuti necesse est) oratorem fuisse Vergilium, si quis nunc uelit orãdi artẽ consequi, utrũ magis ex Vergilio, an ex Cicerone proficiat? Video quid agas, inquit Eusebius, qd intendas, quò me trahere coneris, eò scilicet quò minime uolo, ad comparationẽ Maronis & Tullij. Verecunde em interrogasti, uter eoz præstantior, quandoqdem necessariò is plurimũ collaturus sit, q ipse plurimum p̃stat. Sed istã mihi necessitatem altam & profundã remittas uolo, quia nõ nostrȝ inter illos tãtas cõponere lites. Nec ausim in utrãuis partẽ talis sententiæ autor uideri. Hoc solũ audebo dixisse, qa facundia Mantuani multiplex & multiformis est, & dicendi genus ome cõplectitur. Ecce em in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor est, ille abundãs, & torrẽs, & copiosus. Oratorȝ autem non simplex, nec una natura est, sed hic fluit & redundat: cõtrà, ille breuiter & circumcise dicere affectat, tenuis quidam
C & siccus & sobrius amat quandam dicẽdi frugalitatẽ, alius pingui & luculenta & florida oȓone lasciuit. In qua tanta omium dissimulatione unus omino in ueniẽt Vergilius, q eloquentiã ex omi gñe conflauerit. Respondit Auienus: Aptius uellẽ me has diuersitates sub personarȝ exemplis doceres. Quatuor sunt, inquit Eusebius, gña dicendi: Copiosum, in q̃ Cicerõ dominat: Breue, in q̃ Sallustius regnat: Siccum, qd Frontoni ascribit: Pingue & floridũ, in quo Plinius Secũdus quondã, & nunc nullo uterȝ minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronẽ hæc quatuor gña reperies. Vis audire illũ tãta breuitate dicentẽ, ut arctari magis & cõtrahi breuitas ipsa non possit? Et campos ubi Troia fuit. Ecce, paucissimis ẏbis maximã ciuitatẽ hausit & absorpsit: non reliqt ille nec ruinã. Vis hoc ipsum copiosissime dicat? Venit summa di
D es, & ineluctabile tẽpus Dardaniæ: fuimus Troës, fuit Ilium, & ingẽs Gloria Teucrorȝ. ferus omia Iuppiter Argos Transtulit, incensa Danai dominant in urbe. O patria, ò diuũm domus Iliũ, et inclita bello Mœnia Dardanidũ. Quis cladẽ illius noctis, qs funera fando Explicet? aut possit lachrymis æquare labores? Vrbs antiqua ruit multos dñata per annos. Quis fons, qs torrẽs, q̃d mare, tot fluctibus, q̃t hic ẏbis inundauit? Cedo nunc siccũ illud genus elocutionis. Turnus ut antè uolans tardũ p̃cesserat agmen, Viginti lectis eqtum comitatus, & urbi Improuisus adest, maculis quẽ Thracius albis Portat equus, cristaq; tegit galea aurea rubra. Hoc idẽ q̃ cultu, q̃ florida oȓone cũ libuerit proferet? Fortè sacer Cybele Choreus olimq; sacerdos Insignis, longe Phrygijs fulgebat in armis, Spumantẽq; agitabat equũ, quẽ pellis ahenis In plumã

Dicendi genera quatuor.

m ij squa-

squamis auro cõserta tegebat. Ipse peregrina ferrugine clarus & ostro Spicula E
torquebat Lycio Cortynia cornu, Pictus acu tunicas & barbara tegmina cru
rum. Sed hæc qdem inter se separata sunt. Vis autẽ uidere quẽadmodũ hæc
quatuor gña dicendi Vergilius ipse ꝓmisceat, & faciat unum q̃ddam ex omni
diuersitate pulcherrimũ temperamentum? Sæpe etiã steriles incendere profuit
agros, Atqꝫ leuẽ stipulã crepitantibus urere flammis. Siue inde occultas uires
& pabula terræ Pinguia concipiunt, siue illis om̃e ꝑ ignẽ Excoqtur uitiũ, atqꝫ
exudat inutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramẽta, no
uas ueniat quà succus in herbas: Seu durat magis, et uenas astringit hiãtes, Ne
tenues pluuiæ, rapidi ue potẽtia solis Acrior, aut boreæ penetrabile frigus ad
urat. Ecce dicendi genus, qd nuscꝫ alibi dep̃hendes, in quo nec præceps bre- F
uitas, nec infinita copia, nec ieiuna siccitas, nec lætitia pinguis.

Styli dicendi duo.

Sunt p̃terea styli dicendi duo, dispari moralitate diuersi. Vnus est maturus
& grauis: qualis Crasso assignat̃. Hoc Vergilius utitur, cum Latinus præcipit
Turno: O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exuperas, tan
to me impensius æquũ est Consulere, & reliqua. Alter huic cõtrarius, ardens,
& erectus, & infensus: quali est usus Antonius. Nec hunc apud Vergiliũ fru-
stra desideraueris. Haud talia dudũ Dicta dabas: morere, & fratrem ne desere
frater. Vides' ne eloquentiã om̃i uarietate distinctam? quam qdem mihi uide
tur Vergilius, non sine quodam p̃sagio, quo se om̃ium profectibus p̃parabat,
de industria ꝓmiscuisse: idcꝫ non mortali, sed diuino ingenio p̃uidisse: atqꝫ ad-
eo non alium ducem secutus, cꝫ ipsam rerꝫ omniũ matrem naturam, hanc p̃te- G
xuit uelut in musica concordiam dissonorꝫ. Quippe si mundum ipsum diligen
ter inspicias, magnam similitudinem diuini illius, & huius poëtici operis inue
nies. Nam qualiter eloquẽtia Maronis ad omniũ mores integra est, nunc bre
uis, nunc copiosa, nunc sicca, nunc florida, nunc simul om̃ia, interdum lenis aut
torrens: sic terra ipsa, hic læta segetibus & pratis, ibi syluis & rupibus hispida,
hic sicca arenis, hic irrigua fontibus, pars uasto aperitur mari. Ignoscite, nec ni
mium me uocetis, qui naturæ rerum Vergilium cõparaui. Intra ipsum em̃ mi
hi uisum est, si dicerem decem rhetorum, qui apud Athenas Atticas floruerũt,
stylos inter se diuersos hunc unum permiscuisse.

Quæ Vergilius traxerit a Græcis, quodq; tota Aeneis effigiata sit ad exemplar Iliados atq; Odysseæ Homericæ. Caput .II.

TVnc Euangelus irridẽti similis: Bene, inqt, opifici deo à rure Mantua
no poëtam cõparas: quem Græcos rhetores quorꝫ feciſti mẽtionem, H
nec om̃ino legisse asseuerauerim. Vnde enim Veneto, rusticis paren-
tibus nato, inẽ syluas & frutices educato, uel leuis Græcarꝫ notitia literarꝫ?

Et Eustachius: Caue, inquit, Euangele, Græcorꝫ quencꝫ uel de summis au
toribus tantam Græcæ doctrinæ hausisse copiam credas, quantã solertia Ma-
ronis uel assecuta est, uel in suo opere digessit. Nam p̃ter philosophiæ & astro
nomiæ amplam illam copiam, de qua suprà disseruimus, nõ parua sunt alia q̃
traxerit à Græcis, & carmini suo tancꝫ illic nata conseruit.

Et Prætextatus: Oratus sis, inquit, Eustachi, ut hæc quoque communicata
nobiscum uelis, quantum memoria repente incitata suffecerit. Omnes Præte

xta

xtatum secuti, ad differendũ Eustachiũ prouocauerunt. Ille sic incipit: Quæ
A Vergilius traxit à Græcis, dicturum' ne me putatis ea quæ uulgo nota sunt? ꝙ
Theocritum sibi fecerit pastoralis operis autorem, ruralis Hesiodum? & ꝙ in
ipsis georgicis, tempestatis serenitatisq; signa de Arati phænomenis traxerit?
Vel qd euersionem Troiæ, cum Sinone suo & equo ligneo cæterisq; om̃ibus
quæ librum secundum faciunt, à Pisandro penè ad uerbum transcripserit? qui
inter Græcos poëtas eminet opere, quod à nuptijs Iouis & Iunonis incipiens,
uniuersas historias quæ medijs om̃ibus seculis usq; ad ætatem ipsius Pisandri
contigerũt, in unam seriem coactas redegerit, & unũ ex diuersis hiatibus tem-
porum corpus effecerit? In quo opere inter historias cæteras interitus quoque
Troiæ in hunc modum relatus est. Quæ fideliter Maro interpretãdo, fabrica
B tus est sibi Iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decãtata præter-
eo. Iam uero Aeneis ipsa, nónne ab Homero sibi mutuata est errorem primũ
ex Odyssea, deinde ex Iliade pugnas? quia operis ordinem necessariò rerũ or-
do mutauit, cum apud Homerum prius Iliacum bellum gestum sit, deinde re-
uertẽti de Troia error cõtigerit Vlyssi: apud Maronem uero Aeneæ nauiga-
tio, bella quæ postea in Italia sunt gesta, præcesserit. Rursus, Homerus in pri
mo cum uellet iniquum Græcis Apollinem facere, causam struxit de sacerdo-
tis iniuria. Hic ut Troianis Iunonem faceret infestam, causarum sibi congeriẽ
comparauit. Nec illud cũ cura magna relaturus sum, licet (ut existimo) nõ om̃i
bus obseruatum, ꝙ cum primo uersu promisisset producturum sese de Troiæ
littoribus Aeneam, Troiæ qui primus ab oris Italiã fato profugus Lauinaq;
uenit Littora, ubi ad ianuam narrãdi uenit, Aeneæ classem non de Troia, sed
C de Sicilia producit. Vix è conspectu Siculæ telluris in altum Vela dabant læ-
ti. Quod totum Homericis filis texuit. Ille enim uitans in poëmate historicorꝫ
similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & cõtinuam narrationẽ
ad finem usq; perducere: ipse poëtica disciplina à rerum medio cœpit, & ad in
itium pòst reuersus est. Ergo Vlyssis errorem nõ incipit à Troiano littore de-
scribere, sed facit eum primò nauigantem de insula Calypsonis, & ex persona
sua perducit ad Phæacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipse quẽadmo
dum de Troia ad Calypsonem usq; peruenerit. Post Phæacas rursus Vlyssis
nauigationẽ usq; ad Ithacã ex persona propria poëta describit. Quem secutus
Maro, Aeneam de Sicilia producit, cuius nauigationem describẽdo perducit
D ad Libyã. Illic in conuiuio Didonis narrat ipse Aeneas usq; ad Siciliã de Tro
ia nauigationem suam: & addidit uno uersu, quod iam copiose poëta descripse
rat: Hinc me digressum uestris deus appulit oris. Post Africã quoq; rursus po
eta ex p̃sona sua iter classis usq; ad ipsam describit Italiam. Interea mediũ Ae-
neas iam classe tenebat Certus iter. Quid ꝙ & om̃e opus Vergilianum uelut
de quodã Homerici operis speculo formatum est? Nam & tẽpestas mira imi-
tatione descripta ẽ. Versus utriusq; qui uolet cõferat. Vt Venus in Nausicaæ
locum Alcinoi filiæ succesſit. Ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi cõ
uiuium celebrãtis. Scylla quoq; & Charybdis & Circe decenter attingitur: &
pro solis armentis, Strophades insulæ finguntur. At pro cõsultatione inferorꝫ,
descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducit. Ibi Palinurus Elpenori: sed

m iij & in

& infesto Aiaci, infesta Dido: & Tiresiæ cõsilijs, Anchisæ monita respõdent. E
Iam p̃lia Iliadis, & uulnerũ nõ sine disciplinæ perfectione descriptio, & enume
ratio auxiliorũ duplex, & fabricatio armorum, & ludicri certaminis uarietas,
ictumq; inter reges & ruptũ fœdus, & speculatio nocturna, & legatio repor-
tans à Diomede repulsam, Achillis exẽplo, & sup Pallante ut Patroclo lamen
tatio: & altercatio, ut Achillis & Agamẽnonis, ita Drãcis & Turni: (utrobiq;
em̃ alter suũ, alter publicũ cõmodum cogitabat) pugna singularis Aeneæ atq;
Turni, ut Achillis & Hectoris: & captiui inferis destinati, ut illic Patrocli, hic
Pallantis, Sulmone creatos Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfens
Viuentes rapit inferias, q̃s immolet umbris. Quid q; pro Lycaone Homeri-
co, q inter fugiẽtes deprehensus, non miror si ad preces cõfugerat, nec tamẽ Achil
les propter occisi Patrocli dolorẽ pepercit, simili conditione Magus in medio F
tumultu subornatus est? Inde Mago procul infestã cum tẽderet hastã. Et cum
ille genua amplectens uitam supplex petisset, respõdit: Belli cõmercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto. Sed & insultatio Achillis in
ipsum Lycaonem iam peremptũ, in Tarquitium à Marone transferẽ. Ille ait:

Hom. 21. Ilia. Ενταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν, οἵ σ' ἀτρέμα λῶς
ἄϊμ' ἀπολιδμήσουσ' ἀκμῆτες, οὐδέ σε μήτηρ
ἐν θεμένη λεχέεσσι γοήσετ'. ἀλλὰ Σκάμανδρος
ὅσσῃ δινήεις, εἰσω ἁλὸς ἐυρέα κόλπον, &c.

At hic noster: Istic nunc metuende iace. & reliqua.

De diuersis Vergilij locis ex Homero traductis. Caput .III.

ET si uultis me & ipsos proferre uersus ad uerbũ penè translatos, licet oẽs G
præsens memoria non suggerat, tamen qui se dederint obuios, annotabo.

Hom. 4. Iliad. Νῶϊν μὲν μαλῶ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit? Vester, licet perí-
odo usus, idem tamen dixit.

Adduxit longe, donec curuata coirent
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis,
Læua aciem ferri, dextra neruoq; papillam.

Hom. 12. odyss. Ἀλλ' ὅτε δὴ τὰ νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἄχλυσε δὲ πόντον ὑπ' αὐτῆς,

H

Nec iam amplius ullæ
Apparent terræ, cœlum undiq; & undiq; pontus.
Curuata in montis faciem circumstetit unda.
Et de tartaro ille ait:

Iliad. 8. Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσσον οὐρανός ἐς' ἀπὸ γαίης.

Bis patet in præceps tantum, tenditq; sub umbras,
Quantus ad æthereum cœli suspectus olympum.

Iliad. 1. et alibi Αὐτάρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.

Postquam exempta fames, & amor compressus edendi.

Iliad. 16. Ἦ ῥ' ἔφατ' ἐυχόμενος, τῷ δ' ἔκλυε μητίετα Ζεύς,

τῷ δ'

τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν,
A Νικῆσαι μὲν ἑὸν ἀπὸ δ' ἔμμεναι πολέμοιό τε μάχης
Δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης δ' ἀπονέεσθαι.

Audijt, & uoti Phœbus succedere partem
Mente dedit, partem uolucres dispersit in auras.

καὶ παῖδες παίδων τοί κεν μετόπισθε γένωνται. Iliad. 20.

Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis. Et alibi ille ait:

καὶ τότ' ὀδυσσῆϊ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ Odyss. 5.
ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

Hic de duobus unum fabricatus est.

B Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra.

Ἀξόμ δή ἐγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν Iliad. 6.
πρηνέα δώσω πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Armipotens præses belli Tritonia uirgo
Frange manu telum Phrygij prædonis, & ipsum
Pronum sterne solo, portisq; effunde sub ipsis.

Ἦ τοι ὀλίγον μὲν πρῶτα κορύσσεται, ἀυτὰρ ἔπειτα Iliad. 4.
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Ingreditur q; solo, & caput inter nubila condit. Ille de somno ait:

καὶ νήδυμος ὕπνος ἐπιπτε Locus restitutus ex 13. odyss.
Νήρεϊ δώδεκα δ' ἦσαν ἀνάτῳ ἄγχι σαόωι κώς.

C Dulcis & alta quies placidæq; similllima morti.

Ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι, Iliad. primo.
Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ, μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
φύσει, ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν
οὐδ' ἀναθηλήσει, περὶ γὰρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψεν
φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖ μιν ἴνες Ἀχαιῶν
ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε δίκας
πρὸς Διὸς ἰρυάται. ὃ δέ τοι μέγας ἔσται ὅρκος.

Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde leui fundet uirgulta, neque umbram,
D Cum semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitq; comas & brachia ferro,
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro,
Inclusit, patribusq; dedit gestare Latinis.

Sed iam si uideẽ à collatione uersuũ trãslatorũ faceſſo, ut nec uniformis nar
ratio pariat ex satietate fastidium, & sermo ad alia nõ minus p̃senti causæ apta
uertaẽ. Perge quæso, inquit Auienus, oñia q̃ de Homero subtraxit, inuesti
gare. Quid em̃ suauius, q̃ duos p̃cipuos uates audire idem loquẽtes? Quia cũ
tria hæc ex æq̃ impossibilia putenẽ, uel Ioui fulmen, uel Herculi clauã, uel uer-
sum Homero subtrahere: qđ etsi fieri posset, aliũ tñ nullum deceret uel fulmen
præter Iouẽ iacere, uel certare p̃ter Herculẽ robore, uel canere qđ cecinit Ho
merus: hic opportunè in opus suum q̃ prior uates dixerat trãsferendo, fecit ut

sua esse credantur. Ergo pro uoto omium feceris, si cum hoc cœtu cõmunicata E
uelis quæcunq; à uestro noster poëta mutuatus est. Cedo igit, Eustachius ait,
Vergilianũ uolumen: qa locos eius singulos inspiciens, Homericor uersuum
prõptius admonebor. Cumq; Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitũ
librũ detulisset, temerè uoluit Eustachius. Et dum uersus quos fors obtulisset,
inspiceret, uidete, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem:
Est in secessu longo locus, insula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inq; sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atq; hinc uastæ rupes, geminiq; minantur
In cœlum scopuli, quorum sub uertice latè
Aequora tuta silent, tum syluis scena coruscis
Desuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbra,
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum,
Intus aquæ dulces, uiuoq; sedilia saxo,
Nympharum domus. hic fessas non uincula naues
Vlla tenent, unco non alligat ancora morsu.

Odyss.13. Φόρκυνος δέ τις ἐστὶ λιμὴν ἁλίοιο γέροντος
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης. δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ
Ἀκταὶ ἀπορρῴῳσιν λιμένος πρὸς πόντον ἰόντι.
Αἵτ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα.
Ἔκτοθεν, ἐντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐύσελμοι, ὅταν ἕρμα μέτρον ἵκωνται.
Αὐτὰρ ὑπὸ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη.
Ἄγχοθι δ' αὖτε ἄντρον ἐπήρατον ἠρεφὲς ἠδὲ
Ἱερὸν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.
Ἐν δὲ κρητῆρες τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
Λάϊνοι, ἔνθα δ' ἔπειτα ἀθαμβέες τιθηνῶνται μέλισσαι.

De his quæ in primo Aeneidos sunt ex Homero traducta. Caput .IIII.

ET cum rogasset Auienus, ut nõ sparsim, sed ab initio p ordinem annotaret, ille manu retractis in calcem foliis, sic exorsus est:
Aeole, nanque tibi diuũm pater atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento,
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ, H
Quarum (quæ forma pulcherrima) Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.

Tempestas Aeneæ Aeolo cõcitante cum allocutione ducis res suas cõclamantis, de Vlyssis tempestate & allocutione descripta est: in qua Aeoli locum Neptunus obtinuit. Versus qm utrobiq; multi sunt, non inserui: q uolet legere, ex hoc uersu habebit exordium:
Hæc ubi dicta, cauum conuersa cuspide montem.

Et apud Homerum de quinto Odysseæ:

Odyss.5. Ὡς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε νεφεληγερέτα Ζεύς.
Κρατὶ τρίαινα ἕλών, πάσας δ' ὀρόθυνε θαλάσσας

παντοίων ἀνέμων.

A Vt primum lux alma data est, exire, locosq;
Explorare nouos, quas uento accesserit oras,
Qui teneant, (nam inculta uidet) homines ne, feræ ne,
Quærere constituit, sociisq; exacta referre.

Ἐς Αἰόλον δ' ἔλθομεν καὶ φρένα πὰρ καὶ δυμόν. Odyss.6.
Αὐτοῦ ἐγὼ, τέων ἔντε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω.
Ἦ ῥ' ὅγ' ὑβρισαί τε καὶ ἄγριοι, οὐδὲ δίκαιοι.
Ἠὲ φιλόξενοι καί σφι νόος ἐστὶ θεοδμής
Ἀλλά γ' ἐγὼν ἀυτὸς πεφήσομαι, ἠδ' ἴδωμαι.
Nulla tuarum audita mihi neq; uisa sororum,
B O quam te memorem uirgo, nanq; haud tibi uultus
Mortalis, nec uox hominem sonat, ò dea certe
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis una.
γουνοῦμαί σε ἄνασσα, θεὸς νύ γε, ἢ βροτός ἐσσι. Odyss.6.
Εἰ μέν γε θεὸς ἐσσι, οἱ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυλόν τ' ἀγχίσα εἰσορόω.
O dea si prima repetens ab origine pergam,
Et uacet annales nostrorum audire laborum,
Antè diem clauso componet uesper olympo.

πάγχυ δ' οὐκ ὀρέγω μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω Odyss.11.
C Ὅσσας ἤρωας ἀλόχους ἴδον, ἠδὲ θύγατρας
Περί γάρ κεν καὶ νὺξ φθίτ' ἀμβροτος.
At Venus obscuro gradientes aëre sepsit,
Et multum nebulæ circùm dea fudit amictu,
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
Moliriue moram, aut ueniendi poscere causas.

καὶ τότ' ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλινδ' ἴμεν, ἀμφὶ δ' Ἀθήνη Odyss.7.
πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' ὀδυσῆϊ,
μή μιν φαμίκωμ μεγαθύμων ἀντιβολήσας
κερτομέοι τ' ἐπέεσι, καὶ ἀζηχέα δ' ὅτις εἴκοι.
D Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cinthi
Exercet Diana choros, quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omnes.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat.

ὅτε δ' Ἀρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα, Odyss.sexto.
ἢ κὰτ πτύγετον πῆδ' μήκετον, ἢ Ἐρυμανθον
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
τῇ δέ τ' ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ,
πασάων δ' ὑπὲρ ἦγε κάρη ἠδὲ μέτωπα,

ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεν, καλαὶ δέ τε πᾶσαι, E
ὡς ἤγαμ' Ἰλιόθι μετέπρεπε πᾶσιν ἄδενδε ἀδμής.
Restitit Aeneas, claraq; in luce refulsit,
Os humerosq; deo similis, nanque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt eborí decus, aut ubi flauo
Argentum Pariusue lapis circundatur auro.

Odyss. sexto. τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν Διὸς ἐκγεγαῦῖα,
μείζονά τ' ἠσιδέμεν, καὶ πάσσονα. κάδδε κάρητι
ὄυλας ἧκε κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθεϊ ὁμοίας.
ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνήρ F
ἰδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν κλυτὰ πάντα τέχνην
παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει.
ὡς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις
Coràm quem quæritis, adsum
Troius Aeneas Libycis ereptus ab undis.

Quæ in secundo Aeneidos tracta sint ab Homero. Caput .V.

Locus castigatus ex septio Iliados.

COnticuere omnes, intentiq; ora tenebant.
Ὡς ἔφαθ', οἳ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ. G
Infandum regina iubes renouare dolorem,
Troianas ut opes & lamentabile regnum
Eruerint Danai.

Odyss. nono. τοί δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο σονόεντα,
εἴρεσθ' ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυσσόμενος σοναχίζω.
Pars stupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur equi, primusq; Thymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari,
Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias suspectaq; dona
Præcipitare iubent, subiectisq; urere flammis,
Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria uulgus. H

Odyss. octauo. ὣς ὃ μὲν ἠείκελ', οἷόν τ' ἄκριτα πόλλ' ἀγορεύων
ἵμενοι ἀμφ' αὐτῷ, τρίχα δὲ σφίσιν ἤνδανε βουλή.
Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,

Vel Dana-

A Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes.

Iuuenisq; Chorebus
Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibusq; ferebat.
πέφνε γὰρ ὀϊζυρὸν καβησόδην ἔνδορ ἐόντα. Restitutus locus ex.15.Iliad.
ὃς ξα νέον πρὸ Τρώων ἐλθόντ' ἠλεύατο.
ἦτοι ὁ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
καλὴν ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δ' μέγα ἔργον,
ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπώσεμεν υἷας Ἀχαιῶν.
Sic animis iuuenum furor additus. inde lupi ceu
B Raptores, atra in nebula, quos improba uentris
Exegit cæcos rabies, catulíq; relicti
Faucibus expectant siccis, per tela per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediæq; tenemus
Vrbis iter, nox atra caua circumuolat umbra.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusq; repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem,
Haud secus Androgeüs uisu tremefactus abibat.
C ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη Iliad.3.
οὔρεος ἐν βήσσῃς, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα
ἀψ τ' ἀνεχώρησεν, ὠχρὸς τέ μιν εἷλε παρειάς.
ὣς ἄυδις καδ' ὅμιλον ἔδυ τρώων ἀγερώχων
δείσας Ἀτρέος υἱὸν Ἀλεξανδρος θεοειδής.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.

D Non sic aggeribus ruptis, cum spumeus amnis
Exijt, oppositasq; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.
θῶϋξ γὰρ ἀμπεδίον πταμένῳ πλήθουσ' ἐοικώς Restitutus locus ex.8. Iliad.
κελαρύξῳ, ὅς τ' ὦκα ῥέῳσι ἐκέδασσε γεφύρας,
τόν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐρυμέναι ἴσχανόωσιν,
οὔτ' ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων
ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ὅτε ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος
πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε καλὰ ἀζηχῶν.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum,

Ter fru-

Ter fruſtrà comprenſa manus effugit imago,
Par leuibus uentis, uolucriq; ſimillima ſomno.

Odyßeæ.11. Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἐλέμεν τέ με θυμὸς ἄνωγε.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιὴ ἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
ἔπτατο.

Tertius & quartus Aeneidos quæ habeant ab Homero ſumpta. Caput .VI.

ALia tempeſtas Aeneæ hic, & illic Vlyſſis, numeroſis ambæ ỳſibus. Sed hæc incipiunt ita:
Poſtquam altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ. Ille ait:

Reſtitutus locus ex 14. Od. Αλλ' ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαίαων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς. ἦλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς
ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντησε, καὶ ἔμβαλε νηῒ κεραυνόν. &c.
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint puer.

Reſtitutus locus ex. 15. Od. Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τοῦτο δίδωμι
μυῆμ' ἐλένης χειρῶν.
Tendunt uela noti, fugimus ſpumantibus undis,
Quà curſum uentusq; gubernatorq; uocabant.

Reſtitutus locus ex. 11. odyſ. Ἵκμενον οὖρον ἵει πλησίστιον ἠδὲ κέλευθον
κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα
ἡμεῖς δ' ὅπλα ἕκασα περικάμψυοι κατὰ νῆα
ἥμεθα τὼ δ' ἄνεμός τε κυβερνήτης τ' ἴθυνεν.
Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obſidet, atq; imo barathri ter gurgite uaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſusq; ſub auras
Erigit alternos, & ſidera uerberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem, & naues in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pube tenus, poſtrema immani corpore priſtis,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacriį metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circunflectere curſus,
Quàm ſemel informem uaſto uidiſſe ſub antro
Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.

Homerus de Charybdi & de Scylla.

ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
ἦτοι ὅτ' ἐξεμέσσειε λέβης ὡς ἔν τε πυρὶ πρῶτα,
πᾶσα ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ' ἄχνη
ἄκροισι σκοπέλοισιν, ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν
ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ

πᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
θάμινω κυανέη.

A O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago,
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.

κοίνδ γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαὶδε τε χεῖρες Odyſſ. 4.
ὄφθαλμώ τε βολαὶ, κεφαλὴ τ', ἐφὴ δέ τε χαίτη,
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere.
Ter ſpumam eliſam, & rorantia uidimus aſtra.

Qualis coniecta cerua ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſia fixit
B Paſtor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſyluas ſaltusq; peragrat
Dictæos, hæret lateri letalis arundo.

Dixerat. ille patris magni parere parabat
Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimem alis ſiue æquora ſupra
c Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit. hac animas ille euocat orco
Pallentes, alias ſub tartara triſtia mittit.
Dat ſomnos adimitq;, & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit uentos, & turbida tranat
Nubila.

Ὣς ἔφατ'. οὐδ' ἀπίθησε ποδήνεμος Ἀργειφόντης, Ili. 23. et alibi.
Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶ βάλετο καλὰ πέδιλα,
ἀμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον, ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν
ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο
D εἵλετο δ' ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει,
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς Ἀργειφόντης.
Ac ueluti annoſam ualido cum robore quercum
Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant, it ſtridor, & altè
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
Ipſa hæret ſcopulis, & quantum uertice ad auras
Aethereas, tantum radice in tartara tendit.

ἔσαξεν, ὡς ὅτε τε δρῦες ὄρεσσιν ὑψικάρηνοι Reſtitutus locus ex. 12. Ilia.
αἵ τ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέες ἀραρυῖαι.

Et

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Ilia.11.et alibi. Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
ὄφρα δ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι.

Quæ in quinto & sexto libris Vergilius ab Homero sit mutuatus. Caput .VII.

VT pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undiq; & undiq; cœlum,
Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememq; ferens, & inhorruit unda tenebris.

Restitutus locus ex.12.odyss. Ἀλλ' ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαῖα κάρη, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων & cætera. Vide suprà.
Vinaq; fundebat pateris, animamq; uocabat
Anchisæ magni, manesq; Acheronte remissos.

Iliad.22. οἶνον ἀφυσσόμενοι κάμάρις χεῦε, δεῦε δὲ γαῖαν.
τὼ χλὼ κικλήσκων πατροκλῆϊ δίῳ.
Leuibus huic hamis consertam auroq; trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto.

Iliad.22. τῷ μὲν ἐγὼ δώσω τόδε φάσγανον ἀργυρόηλον,
καλὸν, ἑκείνου, τὸ μὲν ἀμφοτέρωθεν ἀκωκή.
Et cursorum certamen utrobiq; simile. Et quia uersibus est apud utrunq; numerosis, locum loco similem lector inueniet. Initia hæc sunt:
Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoq; repente.

Iliad. 22. ὣς ἔφατ', ὦρτο δ' ἀυτὴ ὀλὴ τάχυς αἶσα.
ἀνδ' ὁ δυσευὴς πολύμηλος, ἕπετο δ' Νέστορος υἱός.
Pugilum certamen apud hunc incipit:
Constitit in digitos extemplò arrectus uterq;. Apud illum:

Iliados.22. ἄντα δ' ἀναχομένω χροὸς ἰθαρὴν ἔμπαλτο μάλ' ἄμφω
σὺν δ' ἔπεσον, σὺν δὲ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.
Si uelis comparare certantes sagittis, inuenies hæc utriusq; principia:
Protinus Aeneas celeri certare sagitta.

Iliad. 22. Αὐτὰρ ὁ τοξεύτησι πίθῃ ἰόχεια σίδηρον
καδδ' ἔτίθει, δεκὰ μὲν πελέκεας, δεκὰ δὲ ἡμιπέλεκκα.
Capita locorum ubi longa narratio est, dixisse sufficiet, ut quid unde natum sit, lector inueniat.
Dixerat. & tenues fugit ceu fumus in auras.

Iliad. 22. τυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἤλυθε καπνός
ὣχετο πετρίγυια.
Aeneas, quò deinde ruis, quò proripis? inquit.

Quem fugis? aut quis te à nostris complexibus arcet?

Ter conatus erat collo dare brachia circum,
Ter frustra

Ter frustra compressa manus effugit imago.

Τρὶς μὲν ἔφωρμήθην, ἐλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε, Odyss.11.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ ἴκελον ἢ νόῳ ὀνείρῳ
ἔπτατο. *Miseni*
Sepultura ~~Palinuri~~ formata est de Patrocli sepultura. Hæc incipit:
Principio pinguem tedis & robore secto. Ille sic ait:

κηδεμόνες ἧ παρ' ἄυδι μένον νόῃ νίεον ὕλλου.
Ποίησαν ἧ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα νόῃ ἔνθα. & alibi. Iliad.22.
Ipsa uero utriusq; tumuli insignia quàm paria:
At pius Aeneas ingenti mole sepulchrum
Imposuit, suaq; arma uiro remumq; tubamq;
Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per secula nomen.

Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρὸς τ' ἐκάη νόῃ τεύχεα νεκρῶν Odyss.12.
τύμβον χεύαντες νόῃ ἐπὶ σκέλλω ἐρύσαντες
πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ ἐυῆρες ἐρετμόν.
Tum consanguineus leti sopor.

ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο Iliad.14.
καὶ νέκυν ἀνδυμὸν ὕπνον ἐπὶ βλεφάροισιν ἐπιπτέμεν. Odyss.13.
Νήγρετον ἤδιστον θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
Quod te per cœli iucundum lumen & auras,
Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli,
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inijce, nanq; potes, portusq; require Velinos.

Νῦν δέ σε πρὸ ὀπίσθεν γ' ὀνάζυμαι οὐ πεδέοντων Odyss.11.
πρός τ' ἀλόχου νόῃ πατρός, ὅς ἔτρεφε πῖδά τ' ἐόντα
τηλεμάχου δ', ὅν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισι λέλοιπες.
Μή μ' ἄκλαυτον, ἄθαπτον, ἰὼν ὅππηδεν καὶ ἀλείπῃς
Νοσφισθείς, μή τοι θεὸν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺ πυρὶ κέασαι ὅσα μοι ἔστιν
Σῆμα τέ μοι χεῦαι πρὸς εἰνάλιον Ἑλλήσποντον.
Necnon & Tityon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur. rostroq; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens, fœcundaq; pœnis
Viscera, rimaturq; epulis, habitatq; sub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν Odyss.11.
κείμενον ἐν θαλάμῳ, ὀλίζονα δ' ἐπὶ ἕνεα κεῖτο πέλεθρα.
γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἦπαρ ἔκυρον
δέρτρον ἔσω δύνοντε, ὀδὰξ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
λητὼ γὰρ εἰλκυσε δίος κυδρὴ παράκοιτις.
πυθὼ δ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου πανοπῆος.
Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,

Ferrea

Ferrea uox, omneis ſcelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem.

Iliad.2. πλῆθὼ δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν
φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

In ſeptimo & octauo qui uerſus ſint ab Homero ſumpti. Caput VIII.

HInc exaudiri gemitus, iræq; leonum
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum,
Setigeriq; ſues, atq; in præſepibus urſi
Sæuire, ac formæ magnorum ululare luporum,
Quos homiuum ex facie dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus ac terga ferarum.

Odyſſ.10. εὗρον δ' ἐν θώκῃσι τετυγμένα δώματα πίσης,
ξεσοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,
ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἠδὲ λέοντες,
τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.

Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cuius egenteis
Littus ad Auſonium tot per uada cærula uexit?
Siue errore uiæ, ſeu tempeſtatibus acti,
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto.

Odyſſ.5. et alibi ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ, πόθεν πολέες τ' ὑγρὰ κέλευθα,
ἦ τί νυ πρῆξιν, ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε,
ὁππά τε λῃσῆρες ὑπεὶρ ἅλα τοίτ' ἀλόωντ';

Cum ſeſe è paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, ſonat amnis, & Aſia longè
Pulſa palus.

Iliados.2. ἠΰτε δ' ὦς ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
χηνῶν ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δολιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἔν λειμῶνι, καὶ εἰαρινὸ ἀμφὶ ῥέεθρα
ἔνθα καὶ ἔνθα πτῶν' ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι,
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.

Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas,
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, celereis nec tingeret æquore plantas.

Iliad.10. αἳ δ' ὅτε μὲν σκιρτῶσιν ἐπὶ ξείδωρον ἄρουραν,
ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπῷ θέον οὐδὲ κατέκλων·
αἳ δ' ὅτε δὴ σκιρτῶσιν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ξηγμῖνος ἁλὸς πλοιοῖο θέεσκον.

Veſcitur Aeneas ſimul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & luſtralibus extis.

Iliad.7. τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
ἄρσενα πενταέτηρον, ὑπερμενέϊ κρονίωνι.

ΝΩΤΟΙΣΙ

A Νώτοισι δ' αὖτα δαινυκέεσσι γέγαθεν.

Poſtquam exempta fames, & amor compreſſus edendi,
Rex Euandrus ait.

Iliad.9. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξέρυτο ἔντο,
τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτον ὑφαίνυφι ἧσχετο μύθῳ.

Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,
Et matutini uolucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior, tunicaq; inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circundat uincula plantis,
Tum lateri atq; humeris Tegeæum ſubligat enſem,
Demiſſa ab læua pantheræ terga retorquens.
Necnon & gemini cuſtodes limine ab alto
B Procedunt, greſſumq; canes comitantur herilem.

Iliad.2. ἕλετο δ' ὀρθωθείς, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα
καλὸν, νηγάθεον, περὶ δ' ἄορ μέγα βάλλετο φᾶρος·
ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
βῆ δ' ἴμεν ἠΰτε ἀγορηνδε, παλάμῃ δ' ἔλχε χάλκεον ἔγχος
ὄυκ ὀΐω, ἅμα τῷγε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.

Odyſſ.2. O mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos,
Qualis eram, cùm primam aciem Præneſte ſub ipſa
Straui, ſcutorumq; incendi uictor aceruos,
C Et regem hac Herilum dextra ſub tartara miſi,
Naſcenti cui treis animas Feronia mater
(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
Ter leto ſternendus erat, cui tum tamen omneis
Abſtulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.

Iliad.11. εἰ δ' ὡς ἤβαόιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη
ὡς ὅτε τ' ἠλείοισι νεὴς ἅμ' ἕπετο νεῖκος ἐτύχθη
Ἀμφὶ βοὸς λασίοιο, ὅτ' ἐγὼ κτάνον Ἰτυμονῆα
Ἐθελὸν ὑπερχόμενον. ὃς δ' ἀμύνατο ἧσι βόεσσι,
D βλῆσθαι δ' ἐν πρώτοισιν ἐμοῖς ἀπὸ χερὸς ἄκοντι.
καδδ' ἔπεσον.

Qualis ubi oceani perfuſus luciſer unda,
Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
Extulit os ſacrum cœlo, tenebrasq; reſoluit.

Locus reſtitutus ex 22. Iliad. ὣς δ' ἀσὴρ εἶσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
ἔσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.

En perfecta mei promiſſa coniugis arte
Munera, ne mox aut Laurentes nate ſuperbo
Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit.
Arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu.

Iliad.18. Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τεῦξε σάκος μέγα τε σιβαρόν τε
Τεῦξ' ἄρα οἱ δόρυ πῶρκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς,
Τεῦξε δέ οἱ κυνέην εὐαρμοῦ κροτάφοισ' ἀραρυῖαν
καλὴν δαιδαλέην, ἐπὶ δ' χρύσεον λόφον ἧκε,
Τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο
Αὐτὰρ ἐπεὶ πάνθ' ὅπλα κάμε κλυτὸς ἀμφιγυήεις
Μητρὸς Ἀχιλλῆϊ δῶκε προπάροιθεν ἑείσας.

Ille deæ donis, & tanto lætus honore
Expleri nequit, atq; oculos per singula uoluit,
Miraturq;, interq; manus & brachia uersat.

Iliad.19. Τέρπετο δ' ὃν λείριον ἔχλαρε θεὸς ἀγλαὰ δῶρα,
Αὐτὰρ ἐπεὶ φόρησεν ἧσιν ἔτέρπετο δαιδαλα λεύσσων.

Nono libro quæ insint sumpta ab Homero. Caput .IX.

IRi decus cœli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?

Locus restitutus ex 18. Iliad. ἦρι δὲ τίς τ' ἄρσε θεῶν ἐμοὶ ἄγγελον ἧκε;
Nec solos tangit Atridas Iste dolor.

Restitutio ex 19. Iliados. Τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ὠκὺν Ἀχαιῶν
Ἀτρεΐδης; ἦ ὄυκ ἐλένης ἕνεκ' ἠυκόμοιο;
ἦ μοῦνοι φίλεόσι ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεΐδαι;

Sed uos ò lecti, ferro quis scindere uallum
Apparat, & mecum inuadit trepidantia castra?

Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate uiri, & pugnam sperate parati.

Ili.19. et alibi. Ὣς ἄρ' ἔφατ' ἐν δ' ἔπεσε σάκεϊ, ἵνα χαλκὸς ἄρηρε.

Sic ait illachrymans, humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius, atq; habilem uagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheûs pellem, horrentisq; leonis
Exuuias, galeam fidus permutat Alethes.

Iliad.10. Τυδείδῃ μὲν δῶκε Μενεσθῆος θρασυμήδης
Φάσγανον ἄμφηκες, τὸ ἑὸν παρὰ νηυσὶ λελάχησο,
καὶ σάκος· ἀμφὶ δ' οἱ κυνέην κεφαλῇφιν ἔθηκε
ταυρείην, ἄφαλόν τε, νωλεμ ἄλοφον, ἣν τε καταῖτυξ
κέκλητ', ἕξυσι δ' ἱμὰς ἐντὸς βοείας ἀζηῶς.
Μηριόνης δ' ὀιστοῦσι δίδου βιόν, ἠδὲ φαρέτρην
καὶ ξίφος.

Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq;, senumq;
Prosequitur uotis, necnon & pulcher Iulus.

Iliad.10. Τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἐνὶ σθένεσιν ἐδύτην,
βὰν ῥ' ἰέναι, λιπέτην δ' κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.

Egres-

A Egressi superant fossas, noctisq; per umbram
Castra inimica petunt, multis tamen antè futuri
Exitio. passim somno uinoq; per herbam
Corpora fusa uident, arrectos littore currus,
Inter lora rotasq; uiros, simul arma iacere,
Vina simul. prior Hyrtacides sic ore locutus:
Euryale audendum dextra, nunc ipsa uocat res.
Hac iter est, tu nequa manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi, & consule longè.
Hæc ego uasta dabo, & recto te limite ducam.

Τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ' ἔντεα νωλῃ μέλαινα Iliad.10.
B' ἆιξα δ' ἐπὶ δεξιὰ ἀνδρῶν τέλος ἴξον ἰόντες.
Οὓς δ' εὗδον καμάτῳ ἀδινὴ κατὰ νήκετος εὕδων
καλὰ πὰρ' αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὖ κατὰ κόσμον
τρισσοὶ κεῖ, πὰρ δὲ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι. Et paulo post.
τόνδ' ὃ δυσευὸς προπάροιθεν ἰδὼν διομήδεϊ δεξιὸν
οὗτός τοι Διόμηδες ἀνήρ, ὄυτοι δέ τοι ἵπποι,
ἐξ ἐσιδὶ φρεσὶ σῇσι πυμάτης ἡμᾶσι δέδευτο,
Οὓς νῶϊν πίφαυσκε Δόλων, ὃν ἔπεφνομεν ἡμεῖς
Αλλ' ἄγε δὴ πρόφρων κρατερὸν μένος, ὄυδέ σε χειρὶ
Εσάμωμαι μέλεων σαὶ πεύκεσιν, ἀλλὰ λύ' ἵππους,
Ηὲ σὺ γ' ἄνδρας ἔναιρε, μελήδοσι δέ μοι ἵπποι.

C Sed non augurio potuit depellere pestem.

Αλλ' οὐκ ὀιωνοῖσιν ἐρύσσατο κῆρα μέλαιναν.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile. Iliad.11.
ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι.

Mater Euryali ad dirum nuntium, ut excussos de manibus radios, & pēsa demitteret, ut per muros & uirorum agmina ululās & coma scissa decurreret, ut effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha sumpsit lamentante mortem mariti.

Ως φαμένη, μεγάροισι διέσσυτο μαινάδι ἴσκη Locus illustratus ex .22. Ili.
παῦλομένη κραδίῃ. ἅμα δ' ἀμφίπολοι κίον ἀυτῇ.
D Αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε νωλῃ ἀνδρῶν τ' ἴξεν ὅμιλον,
ἔστη παπτήνασ' ἐπεὶ τειχεϊ. τὸν δ' ὡς ὁπόησεν
ἑλκόμενον πρόσθεν πόλιος.

O uerè Phrygiæ, neq; enim Phryges.

ὦ μοι ἀπορθητῆες ἀχαιίδες, οὐκ ἔτ' ἀχαιοί.

Quos alios muros, quæ iam ultrà mœnia habetis? Aeneid.9.
Vnus homo & uestris ò ciues undiq; septus
Aggeribus tantas strages impunè per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit orco?
Non infelicis patriæ ueterumq; deorum

 Et magni

Et magni Aeneæ segnes miseretq; pudetq;

Quæ in reliquis libris mutuatus sit ab Homero Vergilius. Caput .X.

TEla manu iaciunt, quales sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues, atq; æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; notos clamore secundo.

Iliad.3. Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ὀνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὣς
Ἠύτε πῦς κλαγγὴ γεράνων πέλεϕ οὐρανόθι πρό·
αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
κλαγγῇ ταί γε πέτονθ' ἐπὶ ὠκεανοῖο ῥοάων.
Ardet apex capiti, cristisq; à uertice flamma
Funditur, & uastos umbo uomit aureus ignes.
Non secus ac liquida si quando nocte cometæ
Sanguinei lugubrè rubent, aut serius ardor
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus ægris,
Nascitur, & læuo contristat lumine cœlum.

Iliad.5. Δαϊὲ δ' ἐκ κορυθός τε καὶ ἀστέρος ἀκάματον πῦρ
Ἀσέρ' ὀπωρινῷ ϕαλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
λαμπρὸν παμφαίνησι λελουμένος ὠκεανοῖο·
τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.
Iliad.22. Παμφαίνων δ' ὥς τ' ἀστὴρ ἐπεασύμενον πεδίοιο
ὅς ῥά τ' ὀπώρης ἔασιν, ἀρίζηλοι δ' ἄρ' οἱ αὐγαί
ϕαίνονθ', ἅς τε μετ' ἄστρασι νυκτὸς ἀμολγῷ,
ὅντε κυὼ ὠρίωνα ἐπικλήσκουσι καλέεσθαι,
λαμπρότατος μὲν ὅ γ' ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.
Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus est uitæ.

Locus reparatus. Iliad.6. Iliad.12. Μοῖραν δ' οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν
οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτά γένηται.
Νῦν δ' ἔμπης γὰρ κῆρες ἐφεσταότον θανάτοιο
μυρίαι, ἃς οὔτις ἔστι φυγεῖν βροτὸν οὐδ' ὑπαλύξαι.
Fata uocant, metasq; dati peruenit ad æui.

Iliad.15. Ἴθι, τόν δ' ἄγε μοῖρα κακὴ, θανάτοιο τέλος δέ.
Per patrios manes, & spes surgentis Iüli
Te precor, hanc animam serues natoq; patriq;.
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti
Infectiq; mihi, non hic uictoria Teucrûm
Vertitur, aut anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat, Aeneas contrà cui talia reddit:
Argenti atq; auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis, belli commercia Turnus
Sustulit

Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.
A Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iülus.
Sic fatus galeam læua tenet, atq; reflexa
Ceruice orantis, capulo tenus abdidit ensem.

Iliados.6. Ζώγρει' ἀτρεΐδη υἱέ, σύ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα
πολλά δ' ἐν ἀφνειῷ πατρὸς κειμήλια κεῖται,
χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.
τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα
εἴ κεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοι τ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.
Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans,
(Suadet enim uesana fames) si fortè fugacem
Conspexit capream, aut surgentem in cornua ceruum
B Gaudet hians immanè, comasq; arrexit, & hæret
Visceribus super incumbens, lauit improba teter
Ora cruor.
Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.

Iliados.3. Ὡς τε λέων ἐλάφῃ μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύδων
Εὑρὼν ἠὲ ἔλαϕον κραιπνὸν, ἠὲ ἄγριον αἶγα
πῆνάων.
Spargitur & tellus lachrymis, sparguntur & arma.

Iliados.23. Δεύοντο ϕάμαθοι, δεύοντο δὲ πυχέα ϕωτῶν
Δάκρυσι.
C Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus.
Iamq; adeo rutilum thoraca indutus, ahenis
Horrebat squamis, surasq; incluserat auro,
Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat ensem,
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.

Ilia.19. et alibi Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμησιν ἔθηκε
καλὰς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας,
Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσιν ἔσσατο,
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
βάλετο, τὸν δ' ἀπάνευθε σέλας γένετ' ἠΰτε μήνης.
Purpureus ueluti cum flos succisus aratro,
D Languescit moriens, lassoq; papauera collo
Demisere caput, pluuia cum fortè grauantur.

Iliados.8. Μήκωψ δ' ὡς, ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἣτ' ἐνὶ κήπῳ
καρπῷ βριθομένη, νοτίῃσί τε ϕαρμύσσῃν.

Quos locos ita transtulerit Vergilius, ut Homero uideatur superior. Caput .XI.

ET hæc qdem iudicio legentium relinquenda sunt, ut ipsi æstiment quid debeãt de utriusq; collatione sentire. Si tamen me cõsulas, non negabo, nõnunq; Vergilium in transferendo densius excoluisse, ut in hoc loco:
Qualis apes æstate noua per florea rura

Exercet ſub ſole labor, cum gentis adultos
Educunt fœtus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt uenientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.

Iliad. 8.2. Ἠΰτε ἔθνεα ἔισι μελισσάων ἀδινάων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς ἀεὶ νέον ἐρχομενάων
βοτρυοδὸν δ' ἴσαν πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν ἠαρινοῖσιν.
Αἱ μέν, τ' ἔνθα ἅλις πεπτᾶσ', αἱ δέ, τε ἔνθα

Vides deſcriptas apes à Vergilio opifices, ab Homero uagas: Alter diſcurſum & ſolam uolatus uarietatem, alter exprimit natiuæ artis officium.

In his quoque uerſibus Maro extitit locupletior interpres,

O ſocij (neq; enim ignari ſumus antè malorum)
O paſſi grauiora, dabit deus his quoq; finem.
Vos & Scyllæam rabiem penitusq; ſonantes
Acceſtis ſcopulos, uos & Cyclopea ſaxa
Experti, reuocate animos, mœſtumq; timorem
Mittite, forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.
Per uarios caſus. & reliqua.

Odyſſ. 12. ὦ φίλοι, οὐ γάρ πω ἀκακῶν ἀδαήμονες ἦμεν
ὄυ μοὶ δὴ τόδε μεῖζον ἐπὶ κακόν, ἢ ὅτε κύκλω
Εἴλῃ φὼ ἐπὶ γλαφυρῷ κρατερῇφι βίηφι,
ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇτε νόῳτε
ἐκφύγομεν, καί που τάδ' ὀνήσεται ὀψιγόνοισι.

Vlyſſes ad ſocios unam cõmemorauit ærumnam. Hic ad ſperandam p̃ſentis mali abſolutionem, gemini caſus hortatur euentu. Deinde ille obſcurius dixit, hic aptius, Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit. Sed & hoc qđ noſter adiecit, ſolatij fortioris eſt. Suos em̃ non tm̃ exemplo euadendi, ſed & ſpe futuræ felicitatis animauit, p̃ hos labores nõ ſolum ſedes q̃etas, ſed & regna p̃mittens.

Hos quoq; uerſus inſpicere libet:

Ac ueluti ſummis antiquam in montibus ornum
Cùm ferro acciſam crebriſq; bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim, illa uſq; minatur,
Et tremefacta comam concuſſo uertice nutat,
Vulneribus donec paulatim euicta ſupremùm
Congemuit, traxitq; iugis auulſa ruinam.

Iliados. 4. ὅ δ' ὣν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αὐγάζων ὥς
ἤ ῥά τ' ὣν ἅμωσεν ἔλεν μεγάλοιο πεφύκη
λείῃ, ἀτάρ τε οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασι
τῷ, μέν θ' ἁσματοεργὸς ἀνὴρ αἰθωνι σιδήρῳ
ἐξέταμ', ὄφρα ἴτιλον κάμψῃ πρὸς καλλέϊ δίφρῳ
ἅ μέν τ' ἀζομένην, κεῖται πταμένου παρ' ὄχθας.

Magno cultu ueſter difficultatem abſcindendæ arboreæ molis expreſſit,

uerum

A uerum nullo negotio Homerica arbor abſcinditur.

Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
Explorat uentos, atq; auribus aëra captat.
Sidera cuncta notat, tacito labentia cœlo,
Arcturum, Pleiadasq; hyadas, geminosq; triones,
Armatumq; auro circunſpicit Oriona.

Odyſſ. 5. Αὐτὰρ ὅ, πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
ἧμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
πληιάδας τ' ἐσορῶν, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην
ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν
ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
οἴη δ' ἄμμορος ὅδε λοετρῶν ὠκεανοῖο.

B Gubernator q̃ explorat cœlum, crebrò reflectere ceruicem debet, captãdo de diuerſis cœli regionibus ſecuritatẽ ſereni. Hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nam q̃ arcturus iuxta ſeptentrionem eſt, taurus uero in q̃ ſunt hyades & Oriõ, in regione auſtri ſunt, crebrã ceruicis reflexionem in Palinuro ſidera cõſulente deſcripſit. Arcturꝝ, inquit, Ecce intuet̃ partẽ ſeptentrionis. Deinde Pleiadasq; hyadas, ecce ad auſtrum flectit̃. Geminosq; triones, rurſus ad ſeptentriones uertit aſpectũ. Armatũq; auro circunſpicit Oriona. Iterꝝ ſe ad auſtrum reflectit. Sed & uerbo circunſpicit uarietatẽ ſæpe ſe uiciſſim cõuertentis oſtendit. Homerus gubernatorẽ ſuũ ſemel inducit intuentem Pleiadas, q̃ in auſtrali regione ſunt, ſemel Booten & Arcton, q̃ ſunt in ſeptentrionali polo.

C Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus autor
Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæq; admorunt hubera tigres.

Iliados. 6. Νηλεές, οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα πηλεύς
οὐδὲ θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
πέτρη τ' ἠλίβατοι, ὅτι ἦ νόος ἐστυφέλικται.

Plane Vergilius nõ partionẽ ſolam, ſicut ille quẽ ſequebat̃, ſed educationẽ quoq; nutricationis tanq̃ belualẽ & aſperam criminat̃: addit em̃ de ſuo, Hyrcanæq; admorunt hubera tigres. qm̃ uidelicet in moribus inoleſcendis magnam ferè partẽ nutricis ingeniũ & natura lactis tenet, q̃ infuſa tenero & miſta parẽtum ſemini adhuc recenti, ex hac gemina cõcretione unam indolem cõfigurat. Hinc eſt q; prouidentia naturæ, ſimilitudinem natorꝝ atq; gignẽtium ex ipſo

D quoq; nutricatu p̃parans, fecit cum ipſo partu alimoniæ copiã naſci. Nã poſtq̃ ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis om̃e corpus effinxit atq; aluit, aduentante iam partus tempore, idẽ ad corporis materni ſupna cõſcendens, in naturam lactis albeſcit, ut recèns natis idẽ ſit altor, q̃ fuerat fabricator. Quamobrẽ non fruſtra creditũ eſt, ſicut ualeat ad fingẽdas corporis atq; animi ſimilitudines uis & natura ſeminis, nõ ſecus ad eãdem rem lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; in hoĩbus id ſolũ, ſed in pecudibus q̃q; animaduerſum. Nam ſi ouiũ lacte hœdi, aut capraꝝ agni forſitan alant̃, conſtat fermè in his lanam duriorẽ, in illis capillũ gigni teneriorẽ. In arboribus etiã & frugibus ad indolem uel detrectandã uel augendã, maior pleruncq; uis & poteſtas eſt aqua

Eiuſmodi ferè Gellius lib. 12. cap. 10.

rum & terrarũ quæ alunt, cũq; ipsius quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas lætã nitentemq; arborem, si in locum alterũ trãsferatur, succo terræ deterioris elanguisse. Ad criminandos igitur mores defuit Homero, quod Vergilius adiecit.

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus,
Nec sic immissis aurigæ undantia lora
Concussere iugis, proniq; in uerbera pendent.

Iliados. 23. Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαων κατωμαδὸν, οἱ δὲ οἱ ἵπποι
ἰφθ' ἁρπεδόνω ῥίμφα πρήσσοντε κέλοντο.

Graius poëta equorum tantùm meminit flagro animante currentium, licet dici non possit elegantius, quàm quod adiecit ἵφθω ἁρπεδόνω. quo expressit, quantũ natura dare poterat impetum cursus. Verum Maro & currus de carcere ruentes, & campos corripiendo præcipites mira celeritate descripsit: & accepto breui semine de Homerico flagro, pinxit aurigas concutientes lora undantia, & pronos in uerbera pendentes, nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit, ut esset illius certaminis plena descriptio.

Magno ueluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni,
Exultantq; æstu latices, furit intus aquæ uis,
Fumidus atq; alte spumis exhuberat amnis,
Nec iam se capit unda, uolat uapor ater ad auras.

Iliados. 21. Ὡς δὲ λέβης ζέῃ ἔνδον ἐπιφλύσδων πυρὶ πολλῷ,
κνίσῃ μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο
πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖτο.

Græci ζῆσus aheni cõtinent mentionẽ multo igne ebulliẽtis, & totum ipsum locum hæc uerba ornãt. Nam scaturigines ex oĩi parte emergentes, sic elegãter expressit. In latinis uersibus tota rei põpa descripta est, sonus flammæ. Et pro hoc qđ ille dixerat, exultantes æstu latices, & amnẽ fumidũ exhuberantem spumis, atq; intus furentẽ (unius em̃ uerbi nõ reperiens similem dignitatem, compensauit quod deerat copiæ uarietate descriptionis) adiecit post oĩia, Nec iam se capit unda. quo expressit, quod semp usu euenit suppositi nimietate caloris. Bñ ergo se habet poëticæ tubæ cultus, oĩia quæ in hac re eueniunt, comphendens.

Portam quæ imperio ducis est commissa recludunt
Freti armis, ultroq; inuitant mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra ac læua pro turribus astant,
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aëriæ liquentia flumina circum,
Siue Padi ripis, Athesim seu propter amœnum,
Consurgunt geminæ quercus, intonsaq; cœlo
Attollunt capita, & sublimi uertice nutant.

Iliados. 12. Νάπαι. οἳ δὴ πύλῃσι σὺν ἀνέρας ἤυρον ἀρίστους,
ὕιας ὑπερθύμους λαπιθάων αὐχμητάων,
τὸν μὲν πφειδόσ ὕιαν κρατερὸν πλυπρίτην,
τὸν δὲ λεοντῆα βροτολοιγῷ ἴσον Ἄρηι,

τὼ μὲν

A τὼ μὲν ἄρα πρὸ πάροιθε πυλάων ὑψηλάων
ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρυες οὔρεσσιν ὑψικάρηνοι
αἴτ' ἄνεμον μίμνουσι παχῆν ὑετὸν ἤματα πάντα
ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέες ἀραρυῖαι
ὣς ἄρα τὼ, χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίῃφι.
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσπετον ἠδ' ἐφέβοντο.

Græci milites Polipoëtes & Leonteus stant pro portis, et immobiles Asiũ ad uenientem hostem uelut fixæ arbores opperiuntur. Hactenus est Græca descriptio. Verum Vergiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere facit, oblaturos hosti, quod per uota quærebat, ut compos castrorum fieret, per hoc futuros in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres uocat, modo describit luce cristarum coruscos. Nec arborum ut ille similitudinem prætermisit, sed huberius eam pulchriusq; descripsit. Nec hoc negauerim cultius à Marone prolatum:

B Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

Iliados. 11. ὣς ὁ μὲν ἕυδει πεσὼν, κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.

In quibus par utriusq; poetæ sit splendor. Caput .XII.

IN aliquibus par penè splendor amborum est, uti

Spargit rapida ungula rores
Sanguineos, mixtaq; cruor calcatur arena.

C

Et luce coruscus ahena.

Quærit pars semina flammæ.

Σπέρματα πυρός.

Indum sanguineo ueluti uiolauerit ostro
Si quis ebur.

Iliados. 4. ὡς δ' ὅτε τις τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μήνῃ.

Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare necesse est,
D Et sic fata Iouis poscunt, hic terminus hæret,
At bello audacis populi uexatus & armis,
Finibus extorris, complexu auulsus Iũli,
Auxilium imploret, uideatq; indigna suorum
Funera, nec cùm se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur,
Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.

Odyss. 9. Δός μὴ ὀδυσσῆα πτολίπορθον δῖκαι ἱκέσθαι
ἐς ἰθάκην ἐνὶ οἴκῳ ἔχοντα.
ἀλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι

n v δῖκαι

οἰκον ἐϋπτίμενον καὶ ἐλώεντας πατρίδα γαῖαν
ὀφθαλμοῖσι δ' ἀπ' ἀμφοτέρων βλέφαρα ξύσε δάκρυα θερμὰ
μηρούς τε στέρνα τε ἰδὲ μαζοὺς ἐρεμνοὺς
ἀνδρὸς ἐνοσφίσθην ἐϋκτιμένην ἐπὶ πόλιν ἐλθόντων
Ἀργείων· τοῖσιν δὲ καὶ ἔκλυον ἐσσομένοισιν
ἐλπωρὴ δ' ἐμίνυνθε καὶ ἐμμεμαῶτε γοῶντε
ἀμφοτέρω κατὰ θυμόν· ἐπεὶ πρόσθεν γε δακόντε
ἀμφοτέρω κατὰ θυμὸν ἐπὶ στονόεντι γόοιο
ἐκλαύσθην· ἀλλ' ἦ τοι ὁ μὲν μετὰ τοῖσιν ἑταίροις
μυρόμενος κλαῖεν, γενείου χερσὶ παχείῃσι
λαὰς ἀμφαδίας ἀνὰ δάκρυα θερμὰ χέοντες·
ἡ δ' ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ κλαῖεν, κύνεν δὲ μιν ἀμφὶ
ἀνδρὸς ἐοῦ κτανόντος ἐϋκτιμένην ἐπὶ πόλιν
ἐλθόντος· τῇ δ' ἄλλαι ἐπεστενάχοντο γυναῖκες
ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ ἑῷ· τὰς δ' ἐν μεγάροισι γοώσας
ἀμφὶ δέμας κατέχεν μάλα πυκνὰ μυκήματα βοῶν
ἀμφὶ δὲ καὶ κτίλων ὀϊῶν ἐρικυδέος ἀμφὶ συβώτου
ἀμφὶ δὲ καὶ τριπόδων ἀμφὶ κρητῆρας ἐΐσους
ἀμφὶ δὲ καὶ δμῳῶν ἀμφὶ κτεάτεσσιν ἑοῖσιν
ἀμφὶ δὲ καὶ τρισσῶν ἀμφὶ θρόνοισιν ἐΐσοις
ἀμφὶ δὲ καὶ δμῳῶν ἀμφὶ κτεάτεσσιν ἑοῖσιν
ἀμφὶ δὲ καὶ τρισσῶν ἀμφὶ θρόνοισιν ἐΐσοις
ἀμφὶ δὲ καὶ δμῳῶν ἀμφὶ κτεάτεσσιν ἑοῖσιν

Odyss. 5.

ἤϊσεν, ὄφρα μέγα πρῶτον ἴκετο, ᾧ ἔνι νύμφη
Καλυψὼ ἐύπλοκαμος, τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
δαιομένων· ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
ἰσὸν ἐπιχρομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

Mœonio regi, quem serua Licinia furtim
Sustulerat, uetitisq; ad Troiam miserat armis.

X Ille autem expirans, non me quicunq; es inulto
Victor nec longùm lætabere, te quoq; fata
Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.

Iliados. 21.

οὔ θην οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέη, ἀλλά τι ἤδη
ἐγγὺς παρέστηκε δάνατος καὶ μοῖρα κραταιή,
χερσὶ δαμεὶς Ἀχιλῆος ἀμύμονος αἰακίδαο.

X Ad quem subridens mista Mezentius ira,
Nunc morere, ast de me diuûm pater atq; hominum rex
Viderit.

Iliados. 22.

τὸν καὶ πεφυλότα προσηύδα δῖος Ἀχιλλεύς
Τέθναθι· κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ' ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

X Qualis ubi aut leporem aut candenti corpore cygnum
Sustulit, alta petens pedibus Iouis armiger uncis.
Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupus.

Iliados. 22.

ὥρμησεν δ' ἀλεὶς ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετήλης
ὅς τ' ἔλαχε πεδίονδε διὰ νεφέων ἐριβρύχων
Ἀρῳὰ λαὸν ἢ ὄϊν' ἀμαλλίδ', ἢ πῶκα λαγωόν.
Vndiq; clamor
Tollitur. inuadunt, & fossas aggere complent.

Locus restitutus ex. 11. Ilia.

Αὐτοὶ δ' πυλέες σαν πυκασι θωρηχθέντες
ρῶντ', ἄσβεστος δ' βοὴ γένετ' ἰῶδι πρό.
Φθάνδε μεθ' ἵππων ἐπὶ τάφρον κοσμηθέντες.

In quibus Vergilius Homerici carminis maiestatem non æquet. Caput XIII.

Et quia

A ET quia non est erubescēdum Vergilio, si minorem se Homero uel ipse fateatur, dicam in quibus mihi uisus sit gracilior autor.

Tum caput orantis nequicquam & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumq; reliquit.

Hi duo uersus de illo translati sunt:

Iliados. 10.

δ. καὶ ὁ μὲν μυρία μελλε, γενείου χερσὶ παχείῃ
λ φάμενος, λίασε δὴ ὁ δ' ἀνὰ κέαρ ἔλασσε,
φασγάνῳ αἶξας. ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε.
δεγομένου δ' ὅρα τῶγε, κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Vide nimiã celeritatẽ saluo põdere, ad quã non potuit conatus Maronis accedere. In curuli certamine Homerus alterum currum paululùm antecedentẽ, & alterum penè coniunctum sequendo qua luce signauit:

B ὧκα δ' ἔπειτα Αἰ φηρηϊάδαο πρὸ ὠκέες ἔκφορον ἵπποι

Iliados. 23.

τὰς ἦ μετεζέφορον, δηοῖσι δ' ἄρσενες ἵπποι
πρώϊοι, οὐδέ τι πολὺ ἄνδυε ἔσχε ἀλλὰ μάλ' ἐγγύς.
αὐτὰρ δίφρου ἔπι βεβαυῖα ἐφαίνετο κικλήσκων,
πνοιῇ δ' ἐμμάλλοιο μετάφρενον ἔμπεσε τοῖν
θρέμετ'. ἐπ' αὐτῷ γὰρ καταθέντε πελέθοντο.

Humescunt spumis flatuq; sequentum.

Mirabilior est celeritas cõsequentis priorẽ cursu pedũ apud eundẽ uatem.

Iliados. 23.

ἴχνια τύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.

Est autem huius uersus hic sensus: Si per solum puluereum fortè curratur,
C ubi pes fuerit de terra à currente sublatus, uestigium sine dubio signatum uidetur, & tamẽ celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat exculsus, uestigio superfunditur. Ait ergo diuinus poëta, ita proximum fuisse qui sequebatur, ut occuparet antecedentis uestigium antequam puluis ei superfunderetur. At hic uidetur idem significare cupiens quod ait, Calcemq; terit iam calce Diores.

Vide & in hoc Homeri cultum,

ἦ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος,

Iste ait: Ceruicem inflexam posuit.

Hos quoque uersus, si uidetur, comparemus.

ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο κολυβοτείρῃ
ἄλλοτε δ' αἰξασκε μετήορα

Iamq; humilis iamq; elati sublimè uidentur
D Aëra per tenerum ferri.

Odyss. 6.

πασάων δ' ὕπερ ἦγε κάρη ἔχεν ἠδὲ μέτωπα.

Gradiensq; deas supereminet omnes.

Iliados. 2.

ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα.

Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.

Locus restitutus ex. 19. Ilia.

Αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε κατὰ φρένα καὶ μετέειπε
ἤρυτον, ὡς ὅτε ταῦρος
ἤρυτον ἑλκόμενοι ἑλικώνεον ἀμφὶ ἄνακτα
κόρυθες ἑλκόντων, γάνυτο δέ τε τοῖς ἐνὶ θυμῷ.

Clamores simul horrendos ad sidera tollit.

Qualis mu

Qualis mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Inspecto hic utriusque filo, quantam distantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter, qđ de tauro ad sacrificium tracto loquens, meminit & Apollinis & Neptuni. His autem duobus, præcipue rem diuinam fieri tauro testis est ipse Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Iliados.2. Ἡύτε τῦς ἀϊδηλον ἐπιφλέγῃ αἴσιμον οὖλον
Ὀὐρεῦ ἐν κορυφῇς, ἑκαδὲν δέ τε φαίνετ' ἀυγὴ.
Ὣσ δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
Iliados.4. Εἰς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ
Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔνοδε χαράδρης
Τῶν δέ τε τυλόσε δ' ὄπον ἐν ὄυρεσιν ἔκλυε πομπή.

In segetem ueluti cum flamma furentibus austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta boumq; labores.
Præcipitesq; trahit syluas, stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.

Et duas parabolas temerauit, ut unam faceret, trahens hinc ignem, inde torrentem, & dignitatem neutrius impleuit.

Iliados.9. Ὣς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα,
Βορέης τε ζέφυρος τώ τε θρῄκηθεν ἄητον
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύνετ', πρῶτον δὲ τε θ' ἅλα φῦκος ἔχυσαν.

Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt, zephyrusq; notusq; & lætus eois
Eurus equis, stridunt syluæ, sæuitq; tridenti
Spumeus atq; imo Nereus ciet æquora fundo.

Demet huic uitium, quod superius incurrit, de duabus Græcis parabolis unum dilucidius construendo.

Iliados.1. Τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος ἀπόλλων.

Prosequitur surgens à puppi uentus eunteis.

Quod noster dixit ἴκμενον, uester ait: Surgens à puppi, satis decorè. Sed extollunt epitheta, quæ tot & sic apta uento noster imposuit.

Odyss.9. Σοὶ δ' ἐγὼ μάρψας ὥς τε σκύλακας κατὰ γαίῃ
Κοπτ', ἐκ δ' ἔγκέφαλος χαμάδις ῥέε, νεῦε δὲ γαῖαν.
Τοὺς δ' διαμελεϊσὶ ταμὼν ὥπλισατο δόρτσον.
Ἄλλοι δ' ὧς τε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλῃπεν
Ἔγκατά τε, σάρκας τε, μυελόεντα δὲ ὀστέα μυελόεντα.

Viscera miserorum & sanguine uescitur atro.
Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum.

Narrationē facti nudam & breuem Maro posuit. Cōtrà, Homerus πάθος miscuit, &

miscuit, & dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.

A Τλὼ δ' μὲν Ἰφιμέδειαν ἀλωῆν θ' ἁλόκοιτ' Odyss.11.
Ἐφιάλτην, ἃ δὴ φάσκε ποσιδάωνι μιγῆναι.
Καὶ ῥ' ἔτεκεν Δύο παῖδε, μιχωδασίω τ' ἠϋτέω τε.
Ἔτον τ' ἀντίθεον, πλείκλητόν τ' Ἐφιάλτην,
Οὓς δὴ μήκιστος βρέφε ζείδωρος ἄρουρα,
Καλὸ τε καλλίστους μετά γε κλυτὸν Ὠρίωνα.
Ἐννέωροι γὰρ τόγε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρός τ', ἐτὰς μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
Οἳ ἔξα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν Ὀλύμπῳ
Φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκός τε πόλεμοιο.
Ὄσσαν ἐπ' Ὀλύμπῳ μέμασαν βέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ
B Πήλιον ὑψιφυλλον. ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς ἦεν.

Hinc & Aloidas geminos immania uidi
Corpora, qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

Homerus magnitudinem corporum alte lateq; dimensus est, & uerborum ambitu membra depinxit. Vester ait, immania corpora, nihilq; ulterius adiecit, mensurarum noīa non ausus attingere. Ille de construendis montibus conatum insanæ molitionis expressit: hic aggressos rescindere, dixisse contentus est cœlum. Postremò, locum loco si compares, pudendam inuenies differentiam.

Ὣς δ' ὅτ' ἐν ἀγιαλῷ πλυνχείῃ κῦμα θαλάσσης Iliad.4.
C Ὄρνυτ' ἐπασσύτερον ζεφύρου ὑπὸ κινήσαντος,
Πόντῳ μὲν τε πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Χέρσῳ ἐπιγρύμπτει, μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν, κορυφοῦται, ἀπορραίει δ' ἁλὸς ἀχλύν.

Fluctus uti primo cœpit cum albescere ponto,
Paulatim sese tollit mare, & altius undas
Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.

Ille cum marino motu & littoreos fluctus ab initio describit, hoc iste præteruolat. Deinde quod ait ille,

Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται,

Maro ad hoc uertit, Paulatim sese tollit mare.

Ille fluctus incremento suo ait sublimè curuatos littoribus illidi, & aspergi
D nem collectæ sordis expuere, quod nulla expressius pictura signaret. Vester mare à fundo ad æthera usq; perducit.

Dixerat, idq; ratum Stygij per flumina fratris,
Per pice torrenteis atraq; uoragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

Ἦ, καὶ κυανέοισιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων. Iliad.1.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀδανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

Phidias cum Iouem Olympiū fingeret, interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem, respondit archetypum Iouis in his se tribus Homeri uersibus

uersibus inueniſſe. Nam de ſupcilijs & crinibus totũ ſe Iouis uultũ collegiſſe. Qđ utrunq; uidetis à Vergilio ptermiſsum. Sane concuſsũ olympũ nutus maieſtate nõ tacuit. Iuſiurandũ uero ex alio Homeri loco ſumpſit, ut tranſlationis ſterilitas hac adiectione cõpenſaret: Ora puer prima ſignãs intõſa iuuẽta. Prætermiſsa gratia incipiẽtis pubertatis, minus gratã fecit latinam deſcriptionem.

Iliad.12. ὣς δ' ὅταν ἔρπε καύεσι νηλὴ ἀνδράσι θηρευτῆσι
κάπριος ἢ λέων ςρέφηι ὀλοὸν βλεμεαίνων,
οἵ τέ πυργηδὸν ςφέας ἀυτοὺς ἀρταώαντες,
Αντίοι ἵσαν) νηλὴ ἀκοντίξουσι θαμειάς
Αιχμὰς ἐκ χειρῶν, τῶν οὔπερ κυδάλιμον κῆρ
Ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται, ἀγηνορίηι δέ μιν ἔκτα
Ταρφέα πεφνέτην σίχας ἀνδρῶν πειρητίζων
ὅππηι ἰθύσῃ, τῇ τ' εἴκοσι σίχες ἀνδρῶν.

Vt fera quæ denſa uenantum ſepta corona,
Contra tela furit, ſeſeq; haud neſcia morti
Iniicit, & ſaltu ſupra uenabula fertur.

Videtis in anguſtum latinam parabolam ſic eſse cõtractam, ut nihil poſsit eſse ieiunius? Græcam contrà, & uerborum & rerum copia põpam ueræ uenationis impleſse? In tanta ergo differentia penè erubeſcendũ eſt comparare.

Iliad.13. φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ
Ἀνὴρ δ' ἀνδρὶ ἔριδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Haud aliter Troianæ acies, aciesq; Latinæ
Concurrunt: hæret pede pes, denſusq; uiro uir.

Quanta ſit differentia utriuſq; loci, lectori æſtimandum relinquo-

Iliad.12. ὄρνυς γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμβροτα μεμαῶσιν,
αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριςερὰ λαὸν ἐέργων
φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, νηλὴ δύπω λήθετο χάρμης.
κόψε γαὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ ςῆθος ἔνθα περ ἀρχή,
ἰλυωδείς ὀπίσω. ὁ δ' ἀπὸ ἔθεν ἧκε χαμάζε
Ἀλγήσας ὀδύνῃσι μέσῳ δ' ἐνὶ κάμβαλε θυμῷ
Αυτὸς ὃ κλάγξας πέτετο πνοιῇσ' ἀνέμοιο.

Vtq; uolans alte raptum cum fulua draconem
Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; unguibus hæſit.
Saucius at ſerpens ſinuoſa uolumina uerſat,
Arrectisq; horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens, illa haud minus urget adunco
Luctantem roſtro, ſimul æthera uerberat alis.

Vergilius ſolã aqlæ prædã refert, nec Homericæ aqlæ omen aduertit, q̃ & ſiniſtra ueniẽs uincentiũ, phibebat acceſsum: & accepto à captiuo ſerpente morſu, põdam dolore deiecit: factoq; tripudio ſoliſtimo, cum clamore dolorẽ teſtante pteruolat. qbus omnibus uictoriæ puaricatio ſignificabat. His ptermiſsis q̃ animam parabolæ dabant, uelut exanime in latinis uerſibus corpus remanſit.

Parua metu primo, mox ſeſeattollit in auras,

Ingredi-

A Ingrediturq; ſolum, & caput inter nubila condit.

ἦτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἐπ' αὐτῇ, Iliad.4.
οὐρανῷ ἐσηρίξε κάρη, νηλὴ ἐπὶ χθονὶ βαίνει,

Homerus ἔρι, hoc eſt contentionem à paruo dixit incipere, & poſtea in incrementum cœlum uſq; ſubcreſcere. Hoc idẽ Maro de fama dixit, ſed incongrue. Neq; enim æqua ſunt argumenta cõtentionis & famæ: Quia contentio, etſi uſque ad mutuas uaſtationes ac bella proceſſerit, adhuc contentio eſt, & manet ipſa quæ creuit. Fama uero cum in immenſum prodit, fama eſſe iam deſinit, & fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam famam uocet, cum res aliqua à terra in cœlum nota ſit? Deinde nec ipſam hyperbolẽ potuit æquare. Ille cœlum dixit, hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia quæ ab autore trãſcripſit, q̃ in omni operis ſui parte alicuius Homerici loci imitationem
B uolebat inſerere, nec tamen humanis uiribus illam diuinitatem ubiq; æquare, ut in illo loco, quem uolo omnium noſtrum iudicio in commune penſari: Minerua Diomedi ſuo pugnanti duntaxat flammarum addidit ardorem, & inter hoſtium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

Δαΐε δὲ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ. Iliad. 5.
Ασέρ' ὀπωρινῷ φαλίγκιον, ὅς τε μάλιςα
Λαμπρὸν παμφαίνηισι λελουμένος ὠκεανοῖο.
Τοῖον δὲ πῦρ δαΐεμεν κρατός τε καὶ ὤμων.

Hoc miratus ſupra modum Vergilius, immodice eſt uſus. Modo enim ita de Turno ait:

C Tremunt ſub uertice criſtæ
Sanguineæ, clypeoq; micantia fulmina mittunt.

Modo idem ponit de Æenea:

Ardet apex capiti, criſtisq; ac uertice flamma
Funditur, & uaſtos umbo uomit æreus ignes.

Quod quàm importune poſitum ſit, hinc apparet, quod necdum pugnabat Aeneas, ſed tantum in naui ueniens, apparebat. Alio loco,

Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Suſtinet, Aetneos efflantem faucibus ignes.

Quid quod Aeneas recèns allatis armis à Vulcano, & in terra poſitis, miratur terribilem criſtis galeã flãmasq; uomentem? Vultis aliã fruendi auiditatem uidere loci huius? cuius ſuprà meminimus, fulgore correptus,

D

Seruo uoluit loquẽti Ioui aſſignare parem reuerentiã. Nã cum & in primo uolumine, & in quarto, & in nono loquat̃ quædã Iupiter ſine tumultu, deniq; poſt Iunonis & Veneris iurgiũ, inſit, eo dicente: Deũm domus alta ſileſcit, Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther. Tũ zephyri poſuere, premit placida æq̃ra pontus. Tanq; non idẽ ſit, q̃ locutus ſit paulo antè ſine ullo mũdi totius obſeqo. Similis opportunitas eſt in eiuſdẽ Iouis lãce, quã ex illo loco ſumpſit,

Καὶ τότε δὴ χρύσεα πατὴρ ἔτιταινε τάλαντα. Iliad.22.
Εν δ' ἐθέτην δύο κῆρε τανηλεγέε θανάτοιο,
τὼ μὲν Ἀχιλλῆος, τὰ δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο.

ἔλκε δὲ

ἔλκε δὲ μέσσας λαβὼν, ξέπε δ' ἔκτοθεν αἴσιμον ἦμαρ.
ὤχετο δ' ἧς ἀίδηλος, λίπεν δέ ἑ φοῖβος ἀπόλλων.

Nam cùm iam de Turno prædixiſſet Iuno,
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis,
Parcarumq; dies & lux inimica propinquat,
Manifeſtumq; eſſet, Turnum utiq; periturum, ſerò tamen
Iuppiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diuerſa duorum.

Sed hæc & alia ignoſcenda Vergilio, qui ſtudij circa Homerum nimietate excedit modum. Et re uera non poterat nō in aliquibus minor uideri, qui per omnem poëſim ſuam hoc uno eſt præcipue uſus archetypo. Acriter em̄ in Homerum oculos intēdit, ut æmularetur eius non modo magnitudinem, ſed ſimplicitatem & præſentiam orationis, & tacitam maieſtatem. Hinc diuerſarꝝ inter heroas ſuos perſonarum uaria magnificatio, hinc deorum interpoſitio, hinc autoritas fabuloſorum, hinc affectuum naturalium expreſſio, hinc monumentorum perſecutio, hinc parabolarum exaggeratio, hinc torrētis orationis ſonitus, hinc rerum ſingularum cum ſplendore faſtigium.

Intantum Vergilio dulcem fuiſſe imitationem Homeri, ut uitia quoq; nonnulla æmulari uoluerit. Tum quantopere illius ſit imitatus epitheta, cæteraq;, quæ gratiorem reddunt orationem.

Caput .XIIII.

A Deo autē Vergilio Homeri dulcis imitatio eſt, ut & in uerſibus uitia, quæ à nonnullis imperite reprehenduntur, imitatus ſit, eos dico q̄s Græci uocant † Quos hic quoq; Homericū ſtylum approbans non refugit, ut ſunt apud ipſum acephali, Arietat in portas, Parietibus textū cæcis iter, & ſimilia. Vt etiā, qui in medio uerſu breues ſyllabas pro lōgis habent. Et duros obij̄ce poſtes, Cōſilium ipſe pater & magna incepta Latinus. Syllabæ longiores ſunt: Quin protinus om̄ia, Vulcano decoquit humorē. Et, Spumas miſcēt argēti uiuaq; ſulphura. Et, Arbutus horrida.

Sunt apud Homerꝝ uerſus uulſi, ac raſis ſimiles, & nihil differentes ab uſu loquendi. Hos quoq; tanq; heroicè incomptos adamauit:
Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.
Nudus in ignota Palinure iacebis harena.

Sunt amœnæ repetitiones, quas non fugit, ut
Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quātum ſit admiratus, imitando confeſſus eſt, & mille talium uocabulorum, quibus uelut ſideribus micat diuini carminis uariata maieſtas. Ad hæc à ueſtro reſpondetur, Maleſuada fames, Auricomos ramos, Centumgeminus Briareus. Adde &, Fumigerā noctem: & quicquid in ſingulis penè uerſibus diligens lector agnoſcit. Sæpe Homerus inter narrādum uelut ad aliquem dirigit orationem. Nec hoc Vergilius omiſit. Migrātes cernas, totáq; ex urbe ruentes, Totūq; inſtructo Marte uideres Feruere Leucatem. Et, Pelago credas innare reuulſas Cycladas, Et ſtudio incaſsùm uideas geſtire lauādi. Itē diuinus ille uates, res uel paulo uel multo antè trāſactas, opportunè

opportune ad narrationis ſuæ ſeriem reuocat, ut & hiſtoricū ſtylum uitet, nō per ordinē dirigēda q̄ geſta ſunt, nec tm̄ præteritorꝝ nobis notionē ſubtrahat. Theben Aſiæ ciuitatē, aliasq; plurimas Achilles anteq̄ iraſcereť euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira ſumpſit exordiū. Ne igiť ignoraremus q̄ prius geſta ſunt, fit eorꝝ tēpeſtiua narratio. Item, ne ignoraremus q̄ duce claſſis Græcorꝝ ignotum ſibi Troiæ littus inuenerit, cum de Calchante quereretur, ait:

νῆϊ νέεσθ' ἐκέλευσε θεοπροπίων ὁ μέγιστος
ἦμεν ἀπ' Αὐλίδος, τάν, οἱ πόρε φοῖβος ἀπόλλων.

Iliados .I.

Et ipſe Calchas narrat omen, quod Græcis nauigantibus de ſerpēte paſſerum populatore contigerit. Ex quo denūtiatum eſt, exercitum annos decem in hoſtico futurꝝ. Alio loco ſenex idem, ut referendis fabulis amica & loquax ætas, res refert uetuſtas.

Μέμνημαι τόδε ἔργον ἐγὼ πάλαι, οὐδὲ νέουγε.
ὡς ἦμεν, ἐν δὲ ἡμῖν ἐρέω πάντεσσι φίλοισι.
κρῆτές τ' ἐμάχοντο, νηῦσὶ δὲ τρῶες ἐπῆλθον
ἀμφὶ πόλιν καλυδῶνα νηῦσὶ δὲ λαὸς ἐνάριζον.
Ἀτρεΐδαι μὲν γὰρ ἀμυνόμενοι καλυδῶνος ἔρυντο,
κρῆτες δ' ἁπτεσθέμεν μεμαῶτες ἄρηϊ.
νηῦσὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος ἄρτεμις ὦρσε
χωσαμένη, ὅ οἱ οὐδὲ θαλύσια γουνῷ ἄλωῆς
οἰνεὺς ἔρεξ', ἄλλοι δὲ θεοὶ θαίνυντο ἑκατόμβας.
οἴῃ δ' οὐκ ἔρρεξε διὸς κούρῃ μεγάλοιο,
ἢ λάθεν, ἢ οὐκ ἔνόησεν, ἄάσατο δὲ μέγα θυμῷ.

Locus reſtitutus ex Ilia. 19.

Et ſequentia. Vergilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus eſt. Nam memini Heſionæ uiſentem regna ſororis Laomedontiaden Priamum. Et, Atque equidem Teucrum memini Sidona uenire. Et, Qualis eram cum primam aciem Præneſte ſub ipſa Straui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio. Nec uetuſtiſſima tacuit, quin & ipſa notitiæ nr̄æ autoris ſui imitator ingereret, Nanque ferunt luctu Cygnum Phaëthontis amati, & ſimilia.

Quæ diuerſitas catalogorum ſit apud Vergilium & Homerum. Caput .XV.

VBi uero enumerātur auxilia, quem Græci catalogum uocāt, eundem autorem ſuum conatus imitari, in nōnullis paululum à grauitate Homerica deuiauit. Primum, q̄ Homerus prætermiſſis Athenis, ac Lacedæmonijs, uel ipſis Mycenis, unde erat rector exercitus, Bœotiā in catalogi ſui capite locauit, non ob loci aliquam dignitatē, ſed notiſſimum promontorium ad exordiū ſibi enumerationis elegit. Vnde progrediēs modo mediterranea, modo maritima iuncta deſcribit. Inde rurſus ad utrunq; ſitum cohærenti um locorꝝ diſciplina deſcribentis, uelut iter agentis accedit. Nec ullo ſaltu cohærētiam regionum in libro ſuo hiare permittit, ſed † hoc hiandi more procedens, redit unde digreſſus eſt, & ita finitur quicquid enumeratio eius amplecti tur. Contrà, Vergilius nullum in commemorandis regionibus ordinem ſeruat, ſed locorū ſeriem ſaltibus lacerat. Adducit primùm Cluſio & Coſis Maſſicum. Albas hūc ſequitur, manu Populoniæ Illūæq; comitatus. Poſt hos Aſilam miſere Piſæ. Quæ in q̄ longinqua ſint Hetruriæ parte, notius eſt q̄ ut an

notandum sit. Inde mox redit Cærete, & Pyrgos, & Grauiscas, loca urbi proxima, quibus ducem Asturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus Liguriam, Ocnus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorum Turni, si uelis situm locorum mente percurrere, inuenies illum continentiam regionum secutum.

Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat, etiam pugnantes uel prospera uel sinistra sorte commemorat. Et cum uult dicere occisos quos catalogo non inseruit, non hominis sed multitudinis nomen inducit. Et q̃ties multam necem significare uult, messem hominum factam dicit: nulli certum nomẽ facilè extra catalogum, uel addens in acie, uel detrahens. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat antè nõ dictos. Sub Massico duce mille manus iuuenũ uenisse dixit, qui mœnia Clusi quiq; Cosas liquere. Deinde Turnus naui fugit, qua rex Clusinis aduectus Osinius oris. quem Osinium nunquam antè nominauit. Et nunc ineptum est, regem sub Massico militare. Præterea nec Massicus, nec Osinius in bello penitus apparent. Sed & illi quos dicit, fortẽq; Gyam, fortemq; Serestum, pulcher quoq; Equicolus, & Mauortius Hæmon, & fortissimus Vmbro, & Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello, nullũ locum inter pugnantium agmina, uel gloriosa uel turpi commemoratione meruerunt. Astur, itemq; Cupauo, & Cygnus insignis Cygni Phaëtontisq; fabulis, nullam pugnæ operam præstant: cum Alesus & Sacrator ignotissimi pugnent, & Atinas antè non dictus. Deinde in his quos nominat, sit sæpe apud ipsum incauta confusio. In nono Corinæum sternit Asilas. Deinde, in duodecimo Ebusum Corinæus interficit. Obuius ambustum torrẽ Corinæus ab ara Coripit, et ueniẽti Ebuso plagamq; ferenti Occupat os. Sic & Numam quem Nisus occidit, postea Aeneas persequitur, Fortemq; Numam. Camertem in decimo Aeneas sternit. At in duodecimo Iuturna formam assimulata Camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Iasides, & Iapix Iasides, quæro an fratres sint. Hyrtacides est, Hippocoon, & rursus Hyrtacides Corinæum sternit Asilas. Sed potuerunt duo unum nomẽ habuisse. Vbi est illa in his casibus Homeri cautio? apud quem cum duo Aiaces sint, modo dicit λοκρῶν δ' ἡγεμόνευν ὀϊλῆος ταχὺς αἴας, modo πείων, οὔτι τόσσος γε, ὅσος τε τελαμωνιάδης αἴας. Item alibi:

Iliados. 2.
Iliados. 2.

Restitutus locus ex 13. Ilia.

αἴαν δ' οὐκέτι πάμπαν ὀϊλῆος ταχὺς υἱὸς
ἴσα τ' ἀπ' αἴαντος τελαμωνιάδαο, οὐδ' ἠβαιόν,

Nec desinit, quos iungit nomine, insignibus separare, ne cogatur lector suspiciones de uarietate appellationis agitare.

Deinde, in catalogo suo curauit Vergilius uitare fastidiũ, quod Homerus alia ratione non cauit, eadem figura sæpe repetita. Hic autẽ uariat, uelut dedecus, aut crimen uitans repetitionem. Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris, Filius huic iuxtà Lausus. Post hos insignem fama per gramina currum. Tum gemini fratres. Nec Prænestinæ fundator. At Mesapus equũm domitor. Ecce Sabinorum prisco de sanguine. Hinc Agamemnonius. Et te montosæ. Quin & Marrubia uenit de gente sacerdos. Ibat & Hippolyti proles. Has copias fortasse putat aliqs diuinæ illi simplicitati præferendas. Sed nescio quo modo

modo Homerum repetitio illa unice decet, & est genio antiqui poëtæ digna, enumerationiq; conueniens, & in loco mera nomina relaturus non incuruauit se, neq; minute torsit, deducendo stylum per singulorum uarietates: sed stat in consuetudine percensentium, tanquam per aciem dispositos enumerãs. Quod non alijs quàm numerorum fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat. Illam uero enumerationis congestionem apud Homerum Maro admiratus, ita expressit, ut penè eũ dixerim elegantius transtulisse.

Locus illustratus ex. 13. Ilia.

τεῖχος ἐδέδμητο χθαμαλώτατον, ἔνθα μάλιστα
ζακρηεῖς γίγνοντο μάχη, αὐτοί τε καὶ ἵπποι.
ἔνθα δὲ Βοιωτοί, καὶ ἰάονες ἑλκεχίτωνες,
Λοκροί τε καὶ Φθῖοι, καὶ φαιδιμόεντες Ἐπειοί,
Πτελεόν τ' ἐναίοντα νεῶν ἔχον, οὐδ' ἐδάωντο
ὅσσοι ἀπὸ σφείων φλογὶ εἴκελον ἔκτορα δῖον.
οἵ μὲν ἀθηναίων προλελεγμένοι, ἔνδα ἄρα τοῖσιν,
ἦρχε υἱὸς πετεῶο μενεσθεύς. οἵ δ' ἅμα τῆγε.
Φείδαστε, σίχιός τε, βίας τ' ἔϋς, αὐτὰρ ἐπείων
Φυλείδης τε, μέγης, ἀμφίων τε Δρακίος τε
Προφθοίωντε, μέδοντε, μενεπτόλεμός τε πρόμαρκης.

Et similia. Ad quod exemplum illa Vergiliana sunt:

Agmina densantur campis, Argiuaq; pubes
Aruncæq; manus, Rutuli, ueteresq; Sicani,
Et Sarranæ acies, & picti scuta Labici.
Qui saltus Tyberine tuos sacrumq; Numici
Littus arant, Rutulosq; exercent uomere colles,
Circæumq; iugum, quis Iuppiter Anxuris aruis
Præsidet. & cætera.

Quæ in utriusq; catalogis similitudo, q̃ crebræ apud utrunq; sententiæ. Tum in quibus siue casu siue sponte ab Homero Vergilius desciscat, & in quibus imitationem ipsam dissimulet.

Caput .XVI.

VTerq; in catalogo suo post difficilium rerum uel nominum narrationem, infert fabulam uersibus amœnioribus, ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumerãda regionum & urbium nomina, facit locum fabulis, quæ horrorem satietatis excludant.

Locus elucidatus ex. 2. Ilia.

οἳ δὲ πυλοιγενέες μενέμονται, καὶ ἀρηϊθόῃ ἐρατεινῇ
καὶ τροχοειδέα πόρον, καὶ ἐϋκτίτην Ἄρισβαν,
καὶ κοπρεὺς ἐκέκασται, καὶ ἀμαρυγέες Αἰγειρῶν
καὶ πηλεὸν καὶ Ἔλωνα. καὶ Δώριον, ἔνθά τε μῆλα
Αὐτόμεναι, δάμασεν τὸν ἀρήϊκα παῦρα ἀοιδῆς
ὀϊχαλίηθεν ἰόντα πὰρ Εὐρύτου ὀϊχαλιῆος.
Στεῦτο γὰρ ἐυχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
Αἳ δὲ χολωσάμεναι, πεῖρον δέρκαν, αὐτὰρ ἀοιδὴν
θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.
πρῶτ', ἄνδ' ἡγεμόνευε γερηνίῳ ἱππότα Νέστωρ.

Et reliqua,

Et reliqua,quibus protraxit iucunditatem. Vergilius in hoc ſecutus autorem, B
in priore catalogo,modo de Auentino, modo de Hippolyto fabulatur: in ſe-
cundo,Cygnus ei fabula eſt.Et ſic amœnitas intertexta faſtidio narrationū me
detur.In omībus uero Georgicorum libris,hoc idem ſumma cum elegantia fe
cit.Nam poſt præcepta,quæ natura res dura eſt,ut legentis animum uel audi
tum nouaret, ſingulos libros acciti extrinſecùs argumenti interpoſitione con-
cluſit,primùm de ſignis tempeſtatum,de laudatione ruſticæ uitæ ſecundum.et
tertius deſinit in peſtilentiam pecorum. quarti finis eſt de Orpheo & Ariſteo
non otioſa narratio.Ita in omī ope Maronis,Homerica lucet imitatio.

Homerus omnē poêſim ſuam ita ſententijs farſit,ut ſingula eius ἀπφθέγματα
uice prouerbiorum in omnium ore fungantur. ut, F

Odyſſeæ.1. Ὄυγάς πω τις ἔδν γόνον ἄυτὸς ἀνέγνω
Odyſſeæ.2. Παῦροι γάς τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται
Odyßeæ.3. Ὀὐ γάς τ' αἶψα θεῶν ξείνων νόος ἀθέμιστος.

Et alia innumerabilia,quæ ſententialiter proferuntur.Nec hæc apud Ver-
giliū fruſtra deſideraueris:Non omīa poſſumus omēs, Omīa uincit amor,La
bor omīa uincit improbus, Vſqadeo ne mori miſerū eſt? Stat ſua cuiq; dies,
Labor oīa uin cit improbus. Dolus an uirtus quis in hoſte requirat? Et qd quæq; ferat regio, quid quæq; recuſet, Auri ſacra fames. Et ne obtundā nota referendo,mille ſententiarū talium,aut in ore ſunt ſingulorū,aut obuiæ intētioni legentis occurrunt.

In nonnullis ab Homerica ſecta haud ſcio caſū ne an ſponte deſciſcit.Fortu
nam Homerus neſcire maluit, & ſoli decreto,quam μοῖραν uocant,omīa regen-
da committit,adeo ut hoc uocabulum τύχη in nulla parte Homerici uoluminis
nominetur.Contrà, Vergilius non ſolum nouit & meminit,ſed omipotentiam G
quoq; eidem tribuit:quā & philoſophi q eam nominant,nihil ſua ui poſſe,ſed
decreti,ſiue prouidentiæ miniſtram eſſe uoluerunt.

Et in fabulis ſeu in hiſtorijs nonnunquam idem facit. Aegeon apud Home
rum auxilio eſt Ioui.Hunc contra Iouem armant uerſus Maronis. Eumedes
Dolonis proles bello præclara,animo manibusq; parentem refert:cum apud
Homerum Dolo imbellis ſit.Nullam commemorationem de iudicio Paridis
Homerus admittit. Idem uates Ganymedem,non ut Iunonis pellicem à Io
ue raptum,ſed Iouialium poculorum miniſtrum,in cœlum à dijs aſcitum fert,
uelut decorum: Vergilius tantam deam,quod cuiuis de honeſtis fœminæ de-
forme eſt,uelut ſpecie uictam Paride iudicāte doluiſſe, & propter catamiti pel H
licatum totam gentem eius uexaſſe commemorat.

Interdum ſic autorem ſuum diſſimulanter imitatur,ut loci inde deſcripti ſo
lam diſpoſitionem mutet,& faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti ſpiritu
ex perturbatione terræ ipſum Ditem patrem territum proſilire,& exclamare
quodammodo facit:

Locus reſtitu- tus ex Ilia.20 Ἆφνὸν δ' ἔβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
ὑψόθεν, αὐτὰρ ὑπαὶ ῥα ποσὶ σκίδνατο, τίναξε
ῥῶας ἀπειρεσίους, ὀρέων τ' αἰθρηνα κάρηνα.
πάντες δ' ἐσείοντο πόδες πλυτοσκάκου ὕλης,
καὶ κορυφαί, τρῶών τε πόλις καὶ νῆες ἀχαιῶν.
ἔνθα δὲ

ἔδεισεν Ἄϊδωνεὺς ὑπένερθεν, ἄναξ ἐνέρων ἀϊδωνεύς.
A δείσας δ', ἐκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε μή οἱ ὕπερθε
γαῖαν ἀναρρήξειε ποσὶ σκίδνατο σοσίχθων.
οἰκία ἡ δυνατοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη,
σμερδαλέ' εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοίπερ.
τόσσον ὄρος κατύπερθε ῥῆξε θεὼν ἔριδι ξυνιόντων.

Hoc Maro non narrationis,ſed parabolæ loco poſuit,ut aliud eſſe uideretur,Non ſecus ac ſiqua penitus ui terra dehiſcens,Infernas reſeret ſedes, & regna recludat Pallida, dijs inuiſa,ſuperq; immane barathrum Cernatur,trepidentq; immiſſo lumine manes. Hoc quoq; diſsimulando ſurripuit. Nam cum ille dixiſset deos ſine labore uiuere, θεοὶ ξεῖα ζώοντες, hoc idem dixit occultiſſime,Dij Iouis in tectis caſum miſerantur inanem Amborum, & tantos mor-
B talibus eſse labores.quibus ipſi ſcilicet carent.

Non ſatis apte Vergilium feciſſe initium belli inter Troianos & Latinos. Inde, quæ ex Apollonio & Pindaro traduxerit. Quamq; Græcorū cum uocabulis tum inflexione etiā ſit delectatus.

Caput .XVII.

QVid Vergilio contulerit Homerus, hinc maxime liquet,quod ubi rerum neceſsitas exegit à Marone diſpoſitionem inchoandi belli,quam non habuit Homerus,quippe q Achillis iram exordium ſibi fecerit,q̄ decimo demum belli anno contigerit,laborauit ad rei nouæ partum,ceruum fortuitò ſaucium fecit cauſam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue ni misq; puerile,dolorem auxit agreſtium,ut impetus eorum ſufficeret ad bellū.
C Sed nec ſeruos Latini,& maxime ſtabulo regio curantes,atq; ideo quid fœderis cum Troianis Latinus icerit, ex muneribus equorū & currus iugalis non ignorātes,bellum gñi deûm oportebat inferre. Quid igitur? deorum maxima deducitur è cœlo,& maxima furiarum de tartaris aſciſcit. Spargūtur angues, uelut in ſcena parturientes furorem. Regina non ſolùm de penetralibus reuerentiæ matronalis educit, ſed & per urbem mediam cogitur facere diſcurſus. Nec hoc cōtenta,ſyluas petit,accitis reliqs matribus in ſocietatem furoris. Bachatur chorus quondam pudicus,& orgia inſana celebrātur. Quid plura? Maluiſsem Maronē & in hac parte apud autorē ſuum,uel apud quemlibet Græcorum alium,quod ſequeretur habuiſse.

Alium non fruſtra dixi,quia nō de unius racemis uindemiam ſibi fecit,ſed bene in rem ſuam uertit,quicquid ubicunq; inuenit imitādum:adeo,ut de Argonauticorum quarto,quorum ſcriptor ē Apollonius, librum Aeneidos ſuæ quartum totum penè formauerit:ad Didonem uel Aeneam,amatoriam contineniam Medeæ circa Iaſonem trāſferendo. Quod ita elegantius autore digeſſit,ut fabula laſciuientis Didonis,quam falſam nouit uniuerſitas,per tot tamen ſecula ſpeciem ueritatis obtineat, & pro uero per ora omnium uolitet:ut picto
res fictoresq;,qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies,hac materia uel maxime in efficiendis ſimulacris tāquam unico argumēto decoris utantur. Nec minus hiſtrionum perpetuis & geſtibus & cantibus celebratur. Tantum ualuit pulchritudo narrandi,ut oēs Phœniſſæ caſtitatis conſcij, nec ignari manum ſibi iniecíſse reginam, ne patereť damnum pudoris,conniueant tamen fa

bulæ:& intra cõſcientiam ueri fidem prementes,malint pro uero celebrari,qđ E
pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit
& Pindarum,quem Flaccus imitationi inacceſſum fatetur.Et minuta quidem
atq; rorantia quæ inde ſubtraxit,relinquo: unum uero locũ,quem tentauit ex
integro penè tranſcribere,uolo communicare uobiſcum,qa dignus eſt,ut eum
uelimus altius intueri.

Gel. li.17.c.10 Cum Pindari carmen quod de natura atq; flagrantia montis Aetnæ cõpo
ſitum eſt,æmulari uellet, eiuſmodi ſententias & uerba molitus eſt,ut Pindaro
quoq; ipſo,q nimis opima & pingui facundia exiſtimatus eſt, inſolentior hoc
qdem in loco tumidiorq; ſit. Atq; uti uoſmetipſos eius qđ dico arbitros faciã,
carmen Pindari qđ eſt ſup monte Aetna, cẽtulum mihi eſt memoriæ, dicam.

Pindarus ĩ Pythijs. Κίων Δ' οὐρανία σανέχει F
Νιφόεσσ' ἄτνα πάντες
Χιονθεν ὀξείας ἀθήνα,
Τᾶς, ἐρευγομένα μεὶν ἀπλά.
Τὸ πυρὸς ἀγνότα')
Ἐκ μυχῶν παγαῖ ποταμοί
Ἐν ἀμέραισι μὲν προχέοντι, ξόον καπνῶ
Ἄιθων', ἄλλ' ἐν ὀρφναῖσι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ, ἐς βαθεῖαν
Ἀμφέχει πόντω πλάκα σὺν πατάγω
Κεῖνο δ' ἀφαύσοιο κρατὸς ἐρεύγεται
Δυνατάτας ἀναπέμπει.

Audite nunc Vergilij uerſus,ut inchoaſſe eum uerius q̃ perfeciſſe dicatis. G
Portus ab acceſſu uentorum immotus, & ingens
Ipſe,ſed horrificis iuxtà tonat Aetna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla,
Attollitq; globos flammarum,& ſidera lambit.
Interdum ſcopulos auulſaq; uiſcera montis
Erigit eructans,liquefactaq; ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat,fundoq; exæſtuat imo.

In principio Pindarus ueritati obſecutus,dixit quod res erat,quodq; illic
oculis deprehenditur,interdiu fumare Aetnam,noctu flammigare. Vergilius
autem dum in ſtrepitu ſonituq; uerborum conquirendo laborat,utrunq; tem
pus nulla diſcretione facta cõfundit. Atq; ille Græcos quidẽ fontes imitatus,
ignes eructare,& fluere amnes, fumi & flammarum fulua & tortuoſa uolumi
na in plagas maris ferre,quaſi quoſdam igneos amnes luculente dixit. At hic
ueſter atram nubem turbine piceo & fauilla fumante ξόον καπνῶ αἴθωνα in
erpretari uolens,craſſe & immodice congeſſit: globoſq; flammarũ,quod ille κρατὸς
dixerat,duriter poſuit,& ἀνυφῶν. Hoc uero inenarrabile eſt,q nubem atrã
fumare dixit turbine picea & fauilla candente. Non enim fumare ſolent neque
atra eſſe,quæ ſunt candentia:niſi fortè candente dixit peruulgate & improprie
pro feruenti,non pro relucenti. Nam candens,eſt à candore,non à calore dictum.

A ctum. Quod autem ſcopulos eructari & erigi, eoſdemq; ipſos ſtatim liquefieri,& gemere atq; glomerari ſub auras dixit,hoc nec à Pindaro ſcriptũ,nec unq; fando auditum,& oĩm q̃ monſtra dicuntur,mõſtruoſiſſimum eſt.

Poſtremò,Graiæ linguæ quàm ſe libenter addixerit,de crebris quæ uſurpat uocabulis æſtimate:Dirus Vlyſſes,Spelæa ferarum,Dædala tecta, Rhodopeiæ arces,Altaq; Panchæa,Atq; Getæ,atq; Hebrus,& Actias Orithyia. Et,Thyas ubi audito ſtimulãt trieterica Baccho Orgia,nocturnusq; uocat clamore Cytheron. Et,Nõ tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacænæ. Et,Ferte ſimul Fauniq; pedem Dryadesq; puellæ. Et,Hinc atq; hinc glomerantur Oreades. Et,Pars pedibus plaudũt choreas. Et,Mileſia uellera nymphæ Carpebãt, hyali ſaturo fucata colore. Et,Drymoq;,Xantoq;,Lygeaq;,Phyllodoceq;. Et,Melite Panopæaq; uirgo,Neſea,Spioq;,Thaliaq;,Cymodoceq;. Et,Alcandreq; B
Haliumq;,Noëmonaq;,Prytaninq;. Et,Amphion Dyrcæus in Actæo Aracyntho. Et Senior Glauci chorus,Inousq; Palæmõ. Verſus eſt Parthenij,quo grãmatico in Græcis Vergilius uſus eſt. Hic ait:Glauco,& Panopee,& Inoo Melicertæ. Et, Tritonesq; citi. Immania cete.

Adeo autem & declinationibus Græcis delectatur,ut Mneſthea dixerit,p Mneſtheum. Sicut ipſe alibi:Nec fratre Mneſtheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi,græcè declinando:ut,Orphi Calliopea, Lino formoſus Apollo. Et,Vidimus ò ciues Diomede. Et taliũ noĩm accuſatiuus Græcus eſt in e deſinens. Nã ſi quis eum putat latine dixiſſe Diomedem,ſanitas metri in uerſu deſiderabitur. Deniq; oĩa carmina ſua græcè maluit inſcribere Bucolica,Geor
C gica:Aeneis,cuius noĩs figuratio à regula latinitatis aliena eſt.

Quæ Vergilius tam occulte a Græcis traduxerit,ut uix unde ducta ſint,poſſit agnoſci.

Caput .XVIII.

SEd de his hactenus,quorum plura oĩbus, aliqua nonnullis Romanorum nota ſunt. Ad alia uenio,quæ de Græcarẽ literarẽ penetralibus eruta,nullis cognita ſunt,niſi qui Græcam doctrinam diligenter hauſerunt. Fuit eñ hic poëta ut ſcrupuloſe & anxie,ita diſſimulanter & quaſi clanculò doctus,ut multa tranſtulerit,quæ unde tranſlata ſint,difficile ſit cognitu.

In exordio Georgicorum poſuit hos uerſus:

Liber & alma Ceres,ueſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,
Poculaq; inuentis,Acheloia miſcuit uuis.

Nihil in his ỹſibus grammaticorum cohors diſcipulis ſuis amplius tradit, niſi illud,opera Cereris effectum, ut homines ab antiquo uictu deſiſterent, & frumento pro glãdibus uterentur. Liberẽ uero uitis repertorem,præſtitiſſe humano potui uinum,cui aqua admiſceretur. Cur autem Acheloum amnem potiſſimum Vergilius,cum aquã uellet intelligi,noĩarit,nemo uel quærit,uel oĩno ſubeſſe aliquid eruditius ſuſpicatur. Nos id altius ſcrutati,animaduertimus doctum poëtã,antiquiſſimorum Græcorum more, ſicut docebit autoritas,elocutum:apud quos proprie in aquæ ſignificatione ponebatur Achelous. Neq; id fruſtra, nã cauſa quoq; eius rei cum cura relata eſt. Sed prius quàm cauſam propono,illud antiquo poëta teſte monſtrabo,hunc morem loquendi puga-

tum fuisse,ut Acheloum pro quauis aqua dicerent. Aristophanes uetus comi E
cus in comœdia Cotalo sic ait: Grauabor(inquit)uino,cui aqua non fuisset ad
mixta,id est mero. Cur autem sic loqui soliti sunt,Ephorus notissimus scri-
ptor historiarum libro secundo ostendit his uerbis:

Potest' ne lucidius ostendi Acheloum à Græcis ueteribus pro quacunq; aqua
dici solitum? Vnde doctissime Vergilius ait,uinum Acheloo Liberum p̃em
miscuisse. Ad quã rem etsi satis testium est,cum Aristophanis comici,& Epho
ri historici uerba prodiderimus,tamen ultrà progrediemur. Didymus enim
grammaticorum facilè eruditissimus, posita causa quam superius Ephorus di- F
xit,alteram quoq; adiecit his uerbis:

Licet abunde ista sufficiant ad probationem moris antiqui,quo ita loquen
di usus fuit, ut Achelous commune omnis aquæ nomen haberetur, tamen his
quoque & Euripidis nobilissimi tragœdiarum scriptoris addetur autoritas,
quam idem Didymus grammaticus in his libris quos παγφδουμένης ἀέπω scri-
psit,posuit his uerbis:

G

Sunt in libro septimo illi uersus,quibus Hernici populi, & eorum nobilis-
simi,ut tunc erat,ciuitas Anagnia enumerantur:

Aeneidos .7. Quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater:non illis omnibus arma,
Nec clypei currus' ue sonant.pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit,pars spicula gestat
Bina manu,fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti, uestigia nuda siniſtri
Instituere pedis,crudus tegit altera pero.

Hũc morem in Italia fuisse,ut uno pede calceato,altero nudo iretur ad bel- H
lum, nusq; adhuc q̃ sciam reperi:sed eam Græcorum nonnullis consuetudinẽ
fuisse,locupleti autore iam palàm faciam. In qua quidem re, mirari est poëtæ
huius occultissimam diligẽtiam. Qui cum legisset Hernicos quorum est Ana-
gnia,à Pelasgis oriundos,appellatosq; ita à Pelasgo quodam duce suo q̃ Her-
nicus nominabatur,morem quem de Aetolia legerat,Hernicis assignauit,qui
sunt uetus colonia Pelasgorum. Et Hernicum quidem hominẽ Pelasgum du-
cem Hernicis fuisse Iulius Higinus in libro secundo urbium, non paucis uer-
bis probat. Morem uero Aetolis fuisse uno tantummodo pede calceato in bel
lum ire,ostẽdit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ
Meleager inscribitur,nuntius inducitur describens,quo quisque habitu fuerit
ex du-

A ex ducibus,qui ad aprum capiendum conuenerant. In eo hi uersus sunt:

Animaduertis diligentissime uerba Euripidis à Marone seruata? Ait eñ ille:

Et eundem pedem nudum Vergilius quoq; dixit, Vestigia nuda siniſtri Insti
tuere pedis. In qua quidem re, quo uobis studium nostrum magis comprobe
tur,non reticebimus rem pauciſſimis notam,reprehensum Euripidem ab Ari
stotele,qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit. Aetolos enim nõ læ-
uum pedem habere nudum,sed dextrum. Quod ne affirmem potius q̃ pro-
B bem,Aristotelis uerba ponam ex libro, quem de poëtis secundo suprascripsit.
In quo de Euripide loquens,ait:

Cum hæc ita sint,uidetis tamen Vergilium Euripide autore quàm Aristotele
uti maluisse. Nam ut hæc ignorauerit uir tam anxie doctus,minime credide-
rim. Iure autem prætulit Euripidem. Est enim ingens ei cum Græcarum tra-
gœdiarum scriptoribus familiaritas,quod uel ex præcedẽtibus licet,uel ex his
quæ mox dicentur,opinari.

De alijs locis,quos Vergilius a Græcis sumpserit,quarto et nono Aeneidos. Caput .XIX.

C IN libro quarto in describenda Elissæ morte,ait quod ei crinis absciſſus es- Aeneid.4.
set his uersibus: Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem Abs-
tulerat,Stygio' que caput damnauerat orco. Deinde Iris à Iunone missa ab
scidit ei crinem,& ad orcum refert. Hanc Vergilius non de nihilo fabulam
fingit, sicut Aurelius,uir aliâs doctissimus, Cornutus extimat,qui adnotatio-
nem eiusmodi apposuit his uersibus: Vnde hæc historia,ut crinis auferendus
sit morientibus,ignoratur. Sed assueuit poëtico more aliqua fingere, ut de au-
reo ramo: Hæc Cornutus. Sed me pudet quod tantus uir,Græcarum etiam
doctissimus literarum,ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim.
In hac enim fabula,in scenam Orcus inducitur gladium gestans, quo crinem Al. Charon.
abscidit Alcestidi,& sic loquitur:

πόλλ' ἂν σὺ λέξας,οὐδὲν ἧσσον πλέον λάβοις.
D ΗΔ. οὔκουν γυναικὸς τῆσδε θἁγνὸν δόμοις. Loqtur Charon.
στείχω δ' ἐπ' αὐτῇ,κατάρξωμαι ξίφει.
ἱερὸς γὰρ οὗτος πρὸς κτενοῦσαν Δηοῦς,
ὅτι τόδ' ἔγχος κρατὸς ἀγνίσει τρίχα.

Proditum est,ut opinor, quem secutus Vergilius fabulam abscindendi crinis
induxerit. ἁγνίσαι autem Græce dicunt diis consecrare. unde poeta noster ait ex
Iridis persona: Hunc ego Diti Sacrum iussa fero,teq; isto corpore soluo.

Nunc quia pleraq; oñia quæ supradixi,instructa autoritate tragicorũ pro
baui,id quoq; quod à Sophocle tractum est,annotabo. In libro enim quarto Aeneidos .4.
Vergilius Elissam facit postq̃ ab Aenea relinquitur,uelut ad sacricolarum sa
garumq;

garumq; carmina & deuotiones fugientem,& inter cætera ait,ſedandi amoris E
gratia herbas quæſitas,quæ æneis falcibus ſecarentur. Hæc res non ne quæſtione digna eſt,unde Vergilio æneæ falces in mentem uenerint? Ponam itaque Vergilianos uerſus,mox & inde Sophoclis,quos Maro æmulatus eſt,

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis,
Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus,etiam titulo præfert. Inſcribitur enim Rhizotomoi. in qua Medeam deſcribit maleficas herbas ſecantem,ſed auerſam,ne ui noxij odoris ipſa interficeretur,& ſuccum quidem herbarum in cados æneos reſundentem,ipſas autem herbas æneis falcibus execantem.Sophoclis uerſus hi ſunt:

F

Hæc Sophocles.Quo autore ſine dubio Vergilius protulit æneas falces. Omino aũt ad rem diuinã pleraq; ænea adhiberi ſolita, multa indicio ſunt, & in his maxime ſacris,q̃bus delinire aliq̃s,aut deuouere,aut deniq; exigere morbos uolebant. Taceo illud Plautinũ cum ait:Me cũ habet pagus,morbus,æs, & qđ alibi Vergilius,Curetũ ſonitus crepitantiaq; æra. Sed Carminij curioſiſſimi & docti uerba ponã,qui in libro de Italia.ii.ſic ait: Prius itaq; & Thuſcos æneo uomere uti,cum cõderentur urbes,ſolitos, in traiectitijs eorũ ſacris inuenio:& in Sabinis ex ære cultros,q̃bus ſacerdotes tõderent. Poſt hæc Carminij ῥ̃ba, longũ fiat,ſi uelim p̃cenſere, q̃; multis in locis Græcorũ uetuſtiſſimi æris ſonos tanq; rem ualidiſſimã adhibere ſoliti ſunt. Sed p̃ſenti opi docuiſſe nos ſufficit,falces æneas Maronis,exẽplo Græci autoris inductas. G

In libro nono Vergilius poſuit hos uerſus:

Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem,& ferrugine clarus Ibera,
Inſignis facie,genitor quem miſerat Arcens,
Eductum matris luco Symetia circum
Flumina,pinguis ubi & placabilis ara Palici.

Quis hic Palicus deus,uel potius qui dij Palici,nam duo ſunt,apud nullũ penitus autorem Latinum q; ſciam reperi, ſed de Græcorũ penitiſſimis literis hanc hiſtoriam eruit Maro. Nam primũ ut Symetus fluuius,cuius in his uerſibus meminit,in Sicilia eſt,ita & dij Palici in Sicilia colũtur, q̃s primùm omi- H
um Aeſchylus tragicus,uir utiq; Siculus,in literas dedit.Interpretationẽ quoque nominis eorũ,quam Græci ἐτυμολογίαν uocant,expreſſit uerſibus ſuis. Sed priuſquam uerſus Aeſchyli ponam , paucis explanãda eſt hiſtoria Palicorum. In Sicilia Symetus fluuius eſt. Iuxta hunc Nympha Thalia cõpreſſu Iouis grauida,metu Iunonis optauit,ut ſibi terra dehiſceret,quod & factum eſt.Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum, quos aluo illa geſtauerat,recluſa terra eſt, & duo infantes de aluo Thaliæ progreſſi, emerſerunt: appellatiq; ſunt Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἰκέσθαι,quoniam prius in terram merſi, denuo inde reuerſi ſunt. Nec longe inde lacus breues ſunt, ſed immenſum profundi , aquarum ſcaturigine ſemper ebullientes,quos incolæ crateras uocant,& nomine Dellos appellant, fratresq;

fratresq; eos Palicorum extimant,& habentur in cultu maximo. Præcipueq; circa exigendum iuxta eos iuſiurandum,præſens & efficax numẽ oſtenditur. A
Nam cum furti negati uel eiuſcemodi rei fides quæritur,& iuſiurandum à ſuſpecto petitur : uterq; ab omni contagione mundi,ad crateras accedunt,accepto prius fideiuſſore à perſona quæ iuratura eſt,de ſoluendo eo quod peteret, ſi addixiſſet euentus. Illic inuocato loci numine,teſtatum faciebat eſſe iurator, de quo iuraret.Quod ſi fideliter faceret,diſcedebat illæſus: Si uero ſubeſſet iurijurando mala conſcientia,mox in lacu amittebat uitam falſus iurator. Hæc res ita religionem fratrum commendabat,ut crateres quidem implacabiles uocarẽtur.Nec ſine diuinatione eſt Palicorum templum.Nam cum Siciliam ſterilis annus arefeciſſet,diuino Palicorum reſponſo admoniti Siculi,heroi cuidã certum ſacrificium celebrauerunt,& reuertit hubertas.Qua gratia Siculi omẽ
B genus frugum cõgeſſerunt in aram Palicorum.Ex qua hubertate ara ipſa pinguis uocata eſt. Hæc eſt omnis hiſtoria,quæ de Palicis eorumq; fratribus in Græcis tantũmodo literis inueniẽt,quas Maro non minus quàm Latinas hauſit. Sed hæc quæ diximus,autoritatibus approbanda ſunt. Aeſchyli tragœdia eſt,quæ inſcribitur Aetna. In hac cum de Palicis loqueretur,ſic ait:

Hæc Aeſchylus.

Callias autem in ſeptima hiſtoria de rebus ita ſcribit:

C

Hactenus Callias.

Polemon uero ſic ait in libro qui inſcribitur

Hæc Polemon.

Sed & Anaxagoras in tertia hiſtoria ſua de loci diuinatione ita ſcribit:

D Abſoluta ẽ(extimo)& autoribus idoneis aſſerta explanatio Vergiliani loci,quem literatores noſtri nec obſcurum putant,contenti uel ipſi ſcire uel inſinuare diſcipulis,Palicum dei eſſe cuiuſdam nomen. Quis ſit autem deus iſte, uel unde ſit dictus,tam neſciunt quàm ſcire nolunt,quia nec ubi quærant ſuſpicantur, quaſi Græcæ lectionis expertes.

De Gargaris & Myſia ex primo Gorgicon. Caput .XX.

NEc illos uerſus relinquemus intactos,qui ſunt in primo γεωργικῶν,

Humida ſolſtitia,atq; hyemes orate ſerenas,
Agricolæ. hyberno lætiſſima puluere farra,

Lætus

Lætus ager. nullo tantùm se Mysia cultu
Iactat,& ipsa suas mirantur Gargara messes.

Sensus hic cum uideatur obscurior,paulocp perplexius quàm poëtæ huius mos est,pronuntiatus, tamẽ habet in se animaduertendã quæstionem ex Græca antiquitate uenientem, quæ sint ista Gargara quæ Vergilius esse uoluit fertilitatis exemplar.Gargara hæc igitur sunt in Mysia, quæ est Hellesponti pro uincia. Sed significatio nominis & loci duplex est. Nam & cacumen montis Idæ,& oppidum sub eodem monte hoc nomine uocantur. Homerus significationem cacuminis ita posuit:

Locus restitutus ex Ilia.14. ἤρχε δ' ἀκροτάτῃσι πρόσε βήσετο γάργαρον ἄκρον
ἴδης ὑψηλῆς.

Hic Gargarum pro excellentissimo montis loco accipi cõuenire & ipse sensus indicium facit.nam de Ioue loquitur. Sed & alibi eodẽ Homero teste manifestus exprimitur. Et Epicharmus uetustissimus poëta in fabula quæ inscribitur Troes,ita posuit:

Ex his liquidò claret,Gargara cacumen Idæ montis appellitari. Pro oppido autem Gargara qui dixerint,enumerabo.Ephorus notissimus historiarum scriptor,in libro quinto sic ait:

Nec Ephorus solus, sed etiam Phileas uetus scriptor,in eo libro qui inscribitur Asia,sic meminit:

Arati etiam liber elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poëta sic ait:

Ex his uersibus etiã ciuium nomen innotuit,quia Gargares uocãtur. Cum igitur constet, Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido sub eodem monte posito accipienda, Vergilius non de summo mõte, sed de oppido loquitur. Cur tamen Gargara posuerit,ut locũ frugum feracem,requiramus, Et omnem quidam illam Mysiam opimis segetibus habitam satis constat, scilicet ob humorem soli. Vnde Vergilius in supradictis uersibus cum dixisset, Humida solstitia,intulit,Nullo tantùm se Mysia cultu lactat.atcp diceret:Ois regio quæ opportunos habuerit humores,æquiparabit fœcũditates aruorum Mysiæ. Sed Homerus cum ait,

Locus restitutus ex Ilia.8. ὕδωρ δ' ἵκανε πλυτωνίδακα,μητέρα δυσῶρ
ράργαρον,

Humidum designat subiacentẽ monti agrum. Nam polypidaca significat fontibus abundantem. Vnde hæc Gargara tanta frugum copia erant,ut qui magnum cuiuscp rei numerum uellet exprimere,pro multitudine immensa Gargara nominaret. Testis Alcæus qui in Cœlo tragœdia sic ait:

Gargara(ut uidetis)manifeste posuit p multitudine. Nec alit Aristomenes:

Locus restitutus. Ep βοκδοῖς,ὕδωρ γὰρ ἡμῖν γάργαρα.

Aristopha-

A Aristophanes autẽ comicus cõposito noie ex arena & Gargaris, innumerabilem(ut eius lepos est)numerꝝ conat exprimere. In fabula eñ Achaneusin ait:

Locus restitutus. ὅϲα δὴ δέδηγμαι τὼν ἐμαυτοῦ καρδίαν.
ἄνδρων ϗ βαιά. πάνυ ϗ θαλά. τέππαρα.
ἄδ' ὡϲανηδόν, ϕαμμοκοσιογάργαρα.
ϕέρ' ἴδω τί δ' ἄνδρων ἄξιον χαρηδόν;

Arenam autem seorsum pro multis Varro sæpe in Menippeis suis posuit.Sed Aristophanes adiecit Gargara,ad significationẽ numerositatis innumeræ. Est ergo scdm hæc sensus horꝝ uersuum talis: Cum ea sit anni tempies,ut hyems serena sit,solstitium uero imbricum,fructus optime proueniunt.Hæc autem ad eo agris necessaria sunt, ut sine ijs,nec illi natura fœcundissimi Mysiæ agri re-
B sponsuri sint opinioni fertilitatis,q̃ de his habetur. Addit Mysiæ nominatim Gargara,cp ea urbs posita in imis radicibus Idæ montis,defluentibus inde humoribus irrigetur,possitcp uideri solstitiales imbres non magnopere desidera re. Hoc in loco ad fidem sensui faciendam,cp uliginosa sint non sola Gargara prouinciæ mõtis,sed et uniuersæ Mysiæ arua,adhiberi potest testis Aeschylus:

Quid de Græcis in hoc loco traxerit diximus. Addemus præterea hoc cum iucunditatis gratia, & ut liqueat Vergilium nostrum undicp ueterum sibi ornamenta traxisse,unde hoc dixerit,Hyberno lætissimo puluere farra. In libro enim uetustissimorum carminum, qui ante omnia quæ à Latinis scripta sunt, compositus ferebatur,inuenitur hoc rusticum uetus cãticum:Hyberno puluere,uerno luto,grandia farra Camille metes.
C

De poculorum generibus. Caput .XXI.

NOmina poculorum Vergilius plerunqp Græca ponit, ut carchesia,ut cymbia,ut cantharos,scyphos.De carchesijs ita:Cape Mæonij carchesia Bacchi Oceano libemus ait, *Ex diuersis Vergilij locis*
Et alibi:Hic duo rite mero libans carchesia Baccho.
De cymbijs:Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.
De cantharo:Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.
De scyphis:Et sacer impleuit dextram scyphus.

Ea autem cuius figuræ sint,quis ue eorum fecerit mentionem,nemo quæ- *Poculorũ uaria genera.*
D rit,contenti scire huiuscemodi esse pocula. Et scyphos quidem cantharoscp cõsueta uulgi nomina,ferendum si transeant.Sed de carchesijs cymbijscp q̃ apud Latinos haud scio an unquã reperias,apud Græcos autem sunt rarissima,non uideo cur nõ cogãtur inqrere,quid sibi noua & peregrina Græca nomina uelint. Est autẽ carchesium poculum Græcis tm̃modo notum. Meminit eius *Carchesium.* Pherecydes in libris historiarꝝ, aitcp Iouẽ Alcumenæ pretium cõcubitus carchesium aureum dono dedisse.Sed Plautus insuetum nomẽ reliquit, aitcp in fabula Amphitryone,pateram datam, cum longe utriuscp poculi figura diuersa sit.Patera enim ut & ipsum nomen indicio est, planum ac patens est.Carchesium uero procerum & circa mediam partem cõpressum,ansatum mediocriter, *Patera.* ansis à summo ad infimum pertingentibus.Asclepiades autem uir inter Græ-

cos apprimè doctus ac diligens, carchesia à nauali re existimat dicta. Ait enim naualis ueli partem inferiorem pateram uocari, at circa mediam fermè partem πρόχμλον dici, summam uero partem carchesium nominari, & inde diffundi in utrunque ueli latus: eaq; cornua uocantur. Nec solus Asclepiades meminit huius poculi, sed & alij illustres poëtæ, ut Sappho, quæ ait: E

κοινᾶ δ' ἄρα πάντες καρχήσι' ἔχον
ἠβᾶ ἐλεύβορ. ἀράσαντο δὲ πάμπαν
ἔσλα θεῶ γαμβρῶ.

Sophocles:

πρὸς τὼ τράπεζαν φάσκων
προσελκυδέναι πυξ ἀράκοντας ἢ
γενέθλ πρὶ τὰ σιτία ἠβᾶ τὰ
καρχήσια. F

Hæc de carchesijs ignoratis latinitati, & à sola Græcia celebratis. Sed nec cymbia in nostro sermone reperies. Est em à Græcorum paucis relatum. Philemon notissimus comicus in Phasmate ait:

Επεὶ δ' ἡ ξοδικὴ κυμβίον ἀκράτου
κατασέσεικεν ὑμῖν ἄνω.

Anaxandrides etiam comicus in fabula ᾧ ἀγρίκοις.

Μεγάλ' ἴσως πτίσεια, προπινόμενα
ἠβᾶ μετ' ἀκράτου
κυμβί' ἐκάρωσεν ὑμᾶς,
ἀνακεχαίτιμεν μᾶλλ' ὕπν.

Meminit eius & Demosthenes in oratione quæ est in Midiam. Cymbia G autē hæc (ut ipsius nominis figura indicat) diminutiue à cymba dicta, quod & apud Græcos & apud nos ab illis trahentes, nauigij genus est. Ac sane animaduerti ego apud Græcos multa poculorum genera à re nauali cognominata, ut carchesia suprà docui, ut hæc cymbia, pocula pcera ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes uir longe doctissimus, in epistola ad Agetorem Lacedæmonium, his uerbis:

Θαυμάζουσι δ' οἱ αὐτοὶ ἠβᾶ πῶς κύαθον μὲ κεκτημένον, ἀλλὰ κυμβίον μόνλιν φιάλλιν προσκέκτημαι. δοκεῖ δή μοι, τὸ μὲν φλ πρῶ ἀνδρώπων χρείας ἕνεκα, τὸ δ' φλ θεῶν ἁμᾶς ἀφ τῶν κτήσιν πρφλκφέναι.

Fuerunt q cymbium à cissymbio p syncopā dictum extimauerunt. Cissymbij autē (ut de Homero taceā, q hoc poculum Cyclopi ab Vlysse datū memorat) multi faciunt mentionē, uolūtq; nōnulli proprie cissymbiū ligneum esse pocu H lum ex hedera, id est κισσοῦ. Et Nicāder qdam Colophōius in I. Aetolicō sic ait:

ἐν τῇ ἱερομηίῃ τοῦ διθυράμβου
διὸς κισσοῦ ὀπυδοπρίου πετάλοισιν,
ὅθεν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσύβια
φωνέεν).

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

ἠβᾶ γὰρ ὁ δρυόκολλος ἀτιμήσατο χαμαδὸν ἄμυσιν
ζωροπότειρ. ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισυβίῳ
ἠβᾶ μὲν ἐγὼ τόδ' ἔλεξα πρὸς ἰσχνὸν ἀλιάστου
τὸ τρίτον.

Qui au

A Qui autē cissymbium ex hedera factum poculum ὅτι ἐκ κισσοῦ non dici arbitrantur, Euripidis autoritate niti uidentur, qui in Andromada sic ait:

πᾶς δ' πιμένων ἔρξει λεώς Locus restitu.
ὁμῦ γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφον,
πόνων ἀναψυκτῆρ', ὃ δ' ἀμπέλων γάνος.

Hæc de cymbio. Sequitur ut quando cantharum & poculi & nauigij genus esse supradiximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res ē, uel ex ipso Vergilio, qui aptissime proprium Liberi patris poculum assignat Sileno. Sed id, ut suprà polliciti sumus, etiam pro nauigio poni solitum debemus ostendere. Menander in Nauclero: Cantharus.

ἧκε λιπὼν αἰγιαλῶν ἁλμυρὸν βάθος
B Θεόφιλος. ἡμῖν ὦ στράτων, ὡς ἐς καλόν, Locus restitu.
τὸν εὐτυχοῦντα ἠβᾶ σεσωσμένον
πρῶτός γ' ἐγώ σοι τόν τε χρυσοῦν κάνθαρον,
ποῖον τὸ πλοῖον.

Et sacer impleuit dextrā scyphus. Scyphus Herculis poculum est, ita ut Liberi pris cantharus. Herculē uero fictores ueteres nō sine causa cū poculo fecerunt, & nonnunq; quassabundū & ebrium: non solum q̄ is heros bibax fuisse perhibet, sed etiā q̄ antiqua historia est, Herculē poculo tanq; nauigio uentis immēsa maria trāsisse. Sed de utraq; re pauca ex Græcis antiqtatibus dicā. Et multibibū heroa istum fuisse, ut taceam quæ uulgo nota sunt, illud non obscurum argumentū est, q̄ Ephippus in Busiride inducit Herculem sic loquētem: Scyphus.

C

Est etiā historia nō adeo notissima, nationem quandā hoim fuisse prope Heracleā ab Hercule cōstitutam Cylicranorz, composito noīe ἀπὸ τοῦ κύλικος. Quod poculi genus nos una lra immutata calicē dicimus. Poculo autem Herculē ductum, ad ἐγκτησα Hispaniæ insulā nauigasse, & Pimastis egregius scriptor Græcorz dicit, & Pherecydes autor est: quorz uerba subdere supsedi, q̄a propiora sunt fabulæ q̄ historiæ. Ego tñ arbitror non poculo Herculem trāsuectum, sed nauigio cui scypho nomen fuit, ita ut supra cantharum, & carchesium, & à cymbis deriuata cymbia, omia hæc asseruimus esse nauigiorz uocabula. Calix.

De alijs quibusdam locis Vergilij. Caput .XXII.

NOmina quoq; Vergilius nonnunq; ex antiquissimis Græcorz historijs mutuat. Scitis apud illū unā ex comitibus Dianæ Opim uocari. Qd nomen uulgo fortasse temerè impositū, uel etiā fictum putatur ab ignorātibus ingeniosum poëtā, cognomē qd à ueteribus Græcis scriptoribus ipsi Dianæ fuerat impositū, comiti eius assignare uoluisse. Sed Vergili. sic ait:

Velocem interea superis in sedibus Opin
Vnam ex uirginibus socijs sacraq; caterua
Compellabat, & has tristis Latonia uoces Ore dabat. Et infrà:
At Triuiæ custos iamdudum in montibus Opis.

Opin, inqt, comitē & sociā Dianæ. Sed audite uñ Vergilius hoc nomē acceperit, q̄ (ut dixi) q̄ epitheton ipsiusce legerat, sociæ eius imposuit. Alexāder Ae

p ij tolus

tolus poëta egregius ī libro q̄ inscribit̄ Musæ, refert q̄to studio populus Ephe
sius dedicato tēplo Dianæ curauerit p̄mijs, ꝓpositis, ut q̄ tunc erāt poëtæ inge- E
niosissimi, in deā carmina diuersa cōponerent. In his uersibus Opis nō comes
Dianæ, sed Diana ipsa uocata est. Loquitur autem (ut dixi) de populo Ephesio.

Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictam, & Vergilium de nimia doctri
na hoc nomen in eius comitem transtulisse.

Excessere omnes adytis arisq̄ relictis Dij. Hoc unde Vergilius dixerit,
nullus inquirit, sed cōstat illum de Euripide traxisse, qui in fabula Troadibus
Al. Neptunū. inducit †Apollinem, cum Troia capienda esset, ista dicentem: F

Locus restitutus. Inducitur autem Neptunus, nō Apoll.

Εγὼ ἦ, νικῶμαι γαῖ' ἀφγείας θεᾶς,
ἀδάναδ', ὃι σωτεξεῖλομ φρύγας,
Λείπω τὸ κλεινὸν ἴλιον, ἐωμόσατ' ἐμός.
Ἁρπμία γαῖ πόλιν ὅταν λάβῃ κακή,
Νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, οὐδὲ ἁμᾶδ' ἥδεται.

Qui uersus docet unde Vergilius usurpauerit discessisse deos à ciuitate iam ca
pta. Nec hoc sine autoritate Græcæ uetustatis est, quod ait: Ipsa Iouis rapidum
iaculata è nubibus ignem. Euripides em̄ inducit Mineruā uentos contra Græ
corum classem à Neptuno petentem, dicentemq̄, debere illum facere quod Iu
piter fecerit, à quo in Græcos fulmen acceperit.

Apud Vergilium Pan niueo lanæ munere lunā illexisse perhibetur in ne-
mora alta uocans: Munere sic niueo lanæ, si credere dignum est, & reliqua. In G
hoc loco Val. Probus uir perfectissimus notat, nescire se hanc historiā siue fa-
bulam, quo referat autore. Qd̄ tantum uirū fugisse miror. Nam Nicander hu-
ius est autor historiæ, poëta, quem Didymus grammaticorum om̄ium quiq̄
sint, quiq̄ fuerint, instructissimus, fabulosum uocat. Qd̄ sciens Vergilius adie
cit, si credere dignum est. adeo se fabuloso usum autore fatetur.

In tertio libro cursim legit̄, necq̄ un̄ translatū sit quærit̄: Quę Phœbo pater
om̄ipotens, mihi Phœbus Apollo Prædixit. & c. In talibus locis grāmatici ex
cusantes imperitiā suā, inuētiones has ingenio magis q̄ doctrinæ Maronis assi
gnant, nec dicūt eū ab alijs mutuatū, ne noīare autores cogant̄. Sed affirmo do
ctissimū uatē etiā in hoc Aeschylū eminentissimū tragœdiarū scriptorem secu H
tum, q̄ in fabula, q̄ Latina lingua sacerdotis inscribit̄, sic ait:

Ecquid clarum factum, inde sumpsisse Vergilium, q̄ Apollo ea uaticinet̄,
quæ sibi Iupiter fatur? Probatum' ne uobis est, Vergiliū, ut ab eo intelligi nō
potest, qui sonum Latinæ uocis ignorat, ita nec ab eo posse, qui Græcam non
hauserit extrema satietate doctrinam? Nam si fastidium facere non timerem, in
gentia poteram uolumina his quæ à penitissima Græcorū doctrina transtulis
set, implere. Sed ad fidem rei propositæ, relata sufficient.

FINIS LIBRI QVINTI.

Macrobij

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLV

stris Saturnaliorum liber sextus.

Quos uel ex dimidio sui, uel solidos etiā uersus, ab antiquis Latinis poetis sit mutuatus Vergilius.
Caput .I.

A

B IC PRAEtextatus: Mirum, inquit, in modum di
gessit Eustachius quæ de Græca antiqtate carmi-
ni suo Vergilius inseruit. Sed meminimus uiros
inter omnes nostra ætate longe doctissimos, Furi
um, Cecinnamq̄ Albinum, promisisse se proditu
ros, quid idem Maro de antiquis Romanis scri-
ptoribus traxerit. Quod nunc ut fiat, tempus ad-
monet. Cumq̄ om̄ibus idem placeret, tum Fu
rius Albinus: Etsi uereor, ne dum ostendere cu-
pio quantum Vergilius noster ex antiquorum lectione profecerit, & quos ex
omnibus flores, uel quæ in carminis sui decorem ex diuersis ornamēta libaue-
rit, occasionem reprehēdendi uel imperitis, uel malignis ministrem, exprobrā
tibus tanto uiro alieni usurpationem, nec considerātibus hunc esse fructum le
gendi, æmulari ea quæ in alijs probes: & quæ maxime inter aliorum dicta mi
reris, in aliquem usum tuum opportuna deriuatione conuertere, quod & no-
stri tam inter se quàm à Græcis, & Græcorum excellētes inter se sæpe fecerūt.
C Et ut de alienigenis taceam, possem pluribus edocere, quantum se mutuò com
pilarint bibliothecæ ueteris autores. Quod tamen opportune aliās (si uolenti-
bus uobis erit) probabo. Vnum nunc exemplum proferam, quod ad proban-
da q̄ affero penè sufficiet. Afranius em̄ togatarū scriptor, in ea togata q̄ Com-
pitalia inscribitur, non inuerecunde respondens arguentibus, quod plura sum
psisset à Menandro: Fateor (inquit) sumpsi, non ab illo modo, sed ut quisq̄ ha-
buit quod conueniret mihi, quodq̄ me non posse melius facere credidi, etiam à
Latino. Quod si hæc societas, & rerum communio, poëtis scriptoribusq̄ om̄i
bus inter se exercenda concessa est, quis fraudi Vergilio uortat, si ad excolen-
dum se quædam ab antiquioribus mutuatus sit? Cui etiam gratia hoc nomine
D est habenda, quod nonnulla ab illis in opus suum, quod æternò māsurum est,
transferendo, fecit ne omnino memoria ueterum deleretur: quos (sicut præsens
tempus ostēdit) non solum neglectui, uerumetiam risui habere iam cœpimus.
Denicq̄ & iudicio transferendi, & modo imitandi, cōsecutus est, ut quod apud
illum legerimus alienum, aut illius esse malimus, aut melius hic quàm ubi na-
tum est, sonare miremur. Dicam itaq̄ primùm, quos ab alijs traxit uel ex dimi
dio sui uersus, uel penè solidos. Post hoc, locos integros cum parua quadā mu
tatione translatos, sensus' ue ita transcriptos, ut unde essent eluceret: immutatos
alios, ut tamen origo eorum non ignoraretur. Post hæc quædam de his, quæ
ab Homero sumpta sunt, ostēdam non ipsum ab Homero tulisse, sed prius ali
os inde sumpsisse, & hunc ab illis, quos sine dubio legerat, transtulisse.

p iij Vergi

Vergilius: Vertitur interea cœlum,& ruit oceano nox. E
Ennius in sexto: Vertitur interea cœlum cum ingentibus signis,
Vergilius: Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Ennius in primo: Qui cœlum uersat stellis fulgentibus aptum. Et in III.
Cœlum prospexit stellis fulgentibus aptum. Et in IX.
Hic nox præcessit stellis ardentibus apta.
Vergilius: Conciliumq; uocat diuûm pater atq; hominum rex.
Ennius in sexto: Tum cum corde suo diuûm pater atq; hominum rex
Effatur.
Vergilius: Est locus,Hesperiam Graij cognomine dicunt.
Ennius in primo: Est locus,Hesperiam quam mortales perhibebant.
Vergilius: Tuq; ò Tybri tuo genitor cum flumine sancto. F
Ennius in primo: Teq; pater Tyberine tuo cum flumine sancto.
Vergilius: Accipe daq; fidem,sunt nobis fortia bello Pectora.
Ennius in primo: Accipe daq; fidem, fœdusq; feri bene firmum.
Vergilius: Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Ennius in primo: Cum superum lumen nox intempesta teneret.
Vergilius: Tu tñ interea calido mihi sanguine pœnas Persolues.
Ennius in primo: Nec pol homo quisquam faciet impune animatus
Hoc,nisi tu.mihi nam calido das sanguine pœnas.
Vergilius: Concurrunt undique telis Indomiti agricolæ.
Ennius in tertio: Postquam defessi sunt,stant,& spargere sese
Hastis,ansatis concurrunt undique telis. G
Vergilius: Summa nituntur opum ui.
Ennius in quarto: Romani scalis summa nituntur opum ui. & in XVI.
Reges per regnum statuasq; sepulchraq; quærunt.
Aedificant nomen,summa nituntur opum ui.
Vergilius: Et mecum ingentis oras euoluite belli.
Ennius in sexto: Quis potis ingentis oras euoluere belli?
Vergilius: Nequa meis dictis esto mora,Iuppiter hac stat.
Ennius in septimo: Non semper uestra euertit,nunc Iuppiter hac stat.
Vergilius: Inuadunt urbem somno uinoq; sepultam.
Ennius in octauo: Nunc hostes uino domiti,somnoq; sepulti.
Vergilius: Tollitur in cœlum clamor,cunctiq; Latini. H
Ennius in decimosepti: Tollitur in cœlum clamor exortus utrisq;.
Vergilius: Quadrupedãte putrem sonitu quatit ungula campum.
Ennius in sexto: Explorãt Numidæ,totã quatit ungula terrã. & in viii.
Cũ sequtur,summo sonitu quatit ungula terrã. & ĩ xvii.
It eques,& plausu caua concutit ungula terram.
Vergilius: Vnus qui nobis cunctando restituit rem.
Ennius in duodecimo: Vnus homo nobis cunctando restituit rem.
Vergilius: Corruit in uulnus,sonitum supèr arma dederunt.
Ennius in decimosext. Concidit,& sonitum simul insuper arma dederunt.
Vergilius: Et iam prima nouo spargebat lumine terras.

Lucretius

A Lucretius in secundo: Cum primùm aurora respergit lumine terras.
Vergilius: Flammarum longos à tergo inuoluere tractus.
Lucretius in secundo: Non ne uides longos flammarum ducere tractus?
Vergilius: Ingeminant abruptis nubibus ignes.
Lucretius in secundo: Nunc hinc,nunc illinc abruptis nubibus ignes.
Vergilius: Belli simulacra ciebat.
Lucretius in secundo. Cõponunt,complent,belli simulacra cientur.
Vergili. Simulacraq; luce carẽtum.
Lucretius in quarto: Cum sæpe figuras
Contuimur miras,simulacraq; luce carentum.
Vergilius: Asper acerba tuens retro redit.
B Lucretius in quinto: Asper acerba tuens immani corpore serpens.
Vergilius: Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Furius in I.annalium: Interea oceani linquens aurora cubile.
Vergilius: Quod genus hoc hoĩm? quæ ue hũc tã barbara morẽ?
Furius in sexto: Quod genus hoc hominum Saturno sancte creat?
Vergilius: Rumoresq; serit uarios,ac talia fatur.
Furius in decimo: Rumoresq; serunt uarios,ac multa requirunt.
Vergilius: Nomine quenq; uocans,reficitq; in prælia pulsos.
Furius in decimo. Nomine quenq; ciet,dictorum tempus adesse
Commemorat. Deinde infrà.
Confirmat dictis,simul atq; exuscitat acreis
Ad bellandum animos,reficitq; ad prælia mentes.
C Vergilius: Dicite Pierides,non omnia possumus omnes.
Lucretius in quinto: Maior erat natu,non omnia possumus omnes.
Vergilius: Diuersi circunspiciunt,hoc acrior idem.
Pacuuius in Medea. Diuersi circunspicimus,horror percipit.
Vergilius. Ergo iter inceptum peragunt rumore secũdo.
Sueuius in libro q̃nto. Redeunt referũtq; petita rumore secundo.
Vergilius. Nunq; hodie effugies,ueniam quocũq; uocaris.
Neuius in eq̃ Troiano. Nunq; hodie effugies,quin mea manu moriare.
Vergili. Vendidit hic auro patriam,dominumq; potẽtem
Imposuit,fixit leges pretio atq; refixit.
D Varius de morte. Vendidit hic Latium populis,agrosq; quiritum
Eripuit,fixit leges pretio atq; refixit.
Vergili. Vt gẽma bibat,& Sarano dormiat ostro.
Varius de morte. Incubet & Tyrijs, atq; ex solido bibat auro.
Vergili. Talia secla suis dixerunt currite fusis.
Catullus. Currite ducentes subtegmina currite fusi.
Vergili. Felix heu nimium felix ni littora tantùm
Nunquam Dardaniæ tetigisset nostra carinæ.
Catull. Iuppiter omnipotens utinam non tempore primo
Gnosia Cecropiæ tetigisset littora puppes.
Vergili. Magna ossa lacertosq; Extulit.

Ennius in XVII. Magna ossa lacertiq; Apparent homini.
Vergilius: Placidam per membra quietem Irrigat.
Furius in I. Mitemq; rigat per pectora somnum.
Lucretius in IIII. Nunc qbus ille modis somnus p mẽbra q̃etem Irrigat.
Vergilius: Camposq; liquentes.
Luc. i VI. de mari sile: Et liquidam molem camposq; natantes.
Vergilius: Et geminos duo fulmina belli Scipiadas.
Lucretius in III. Scipiades belli fulmen Carthaginis horror.
Vergilius: Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amarot.
Lucretius in II. Fœdo pertorquent ora sapore.
Vergilius ait: Morte obita qualeis fama est uolitare figuras.
Lucretius in I. Cernere uti uideamur eas, audireq; coràm,
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Hinc ẽ & illud Vergi. Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa.
Vergilius: Ora modis attollens pallida miris.
Lucretius in I. Sed quædam simulacra modis pallentia miris.
Vergilius: Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
Ennius XVI. Tunc timido manat ex omni corpore sudor.
Vergilius: Labitur uncta uadis abies.
Ennius in XIIII. Labitur uncta carina, uolat super impetus undas.
Vergilius: Ac ferreus ingruit imber.
Ennius in VIII. Hastati spargunt hastas, fit ferreus imber.
Vergilius: Apicem tamen incita summum Hasta tulit.
Ennius in XVI. Tamen inde uolans secum abstulit hasta Insigne.
Vergilius: Puluerulentus eques furit, omnes arma requirunt.
Ennius in VI. Balatum pecudes quatit, omnes arma requirunt.
Vergilius: Nec uisu facilis, nec dictu affabilis ulli.
Accius in Philoctete: Quem neq; tueri contrà, neq; affari queas.
Vergilius: Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis,
Aut leto insigni.
Acci. i armor. iudicio: Nam trophæum ferre me à forti uiro pulchrum est.
Si autem & uincat, uinci à tali nullum est probrum.
Vergilius: Nec si miserum fortuna Sinonem
Finxit, uanum etiam mendacemq; improba finget.
Accius in Telepho: Nam si à me regnum fortuna atq; opes
Eripere quiuit, & uirtutem nequiuit.
Vergilius: Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem,
Fortunam ex aliis.
Acci. i armor. iudicio: Virtuti is par, dispar fortunis patris.
Vergilius: Iamiam nec maxima Iuno,
Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
Accius in Antigona: Iamiam neq; dij regunt,
Neq; profecto deum summus rex omnibus curat.
Vergilius: Num capti potuere capi? num incẽsa cremauit Troia uiros?

Ennius in

Ennius in decimo cum de Pergamis loqueretur:
Quæ neq; Dardanijs campis potuere perire,
Nec cum capta capi, nec cum combusta cremari.
Vergilius: Multi præterea, quos fama obscura recondit.
Ennius in Alexandro: Multi alij aduẽtant, paupertas quorum obscurat noia.
Vergilius: Audentes fortuna iuuat.
Ennius in VII. Fortibus est fortuna uiris data.
Vergilius: Recoquunt patrios fornacibus enses.
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.
Lucretius in V. Inde minutatim processit ferreus ensis.
Versaq; in obscurum species est falcis ahenæ.
Vergilius: Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu Flumina
Lucretius in V. Ad sedare sitim fluuij fontesq; uocabant.
Vergilius: Quos rami fructus, quos ipsa uolentia rura
Sponte tulere sua, carpsit.
Lucretius in V. Quod sol atq; imbres dederant, quod terra crearat
Sponte sua, satis id placarat pectora donum.

Quos locos aut integros aut paucis admodum immutatis, ex antiquis Latinis scriptoribus Vergilius transtulerit: quosq; ita mutauerit, ut origo tamen eorum facile deprehendatur. Caput .II.

POst uersos ab alijs, uel ex integro uel ex parte translatos, uel quædã immutando uerba tanquam succo alio tinctos, nunc locos locis compone re sedet animo, unde formati sint, quasi de speculo cognoscas.
Vergilius: Nec sum animi dubius, uerbis ea uincere magnum
Quàm sit, & angustis hunc addere rebus honorem,
Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor. iuuat ire iugis, quà nulla priorum
Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.
Lucretius in I. Nec me animi fallit quàm sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
Musarum, quo nunc instinctus mente uigenti,
Auia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo.

Accipe & alterum locum Maronis, illi unde traxerat comparandum, ut eundem colorem ac penè similem sonum loci utriusq; reperias.
Vergilius: Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis uomit ædibus undam,
Nec uarios inhiant pulchra testudine postes.
Et mox: At secura quies & nescia fallere uita,
Diues opum uariarum, at latis otia fundis,
Speluncæ, uiuiq; lacus, at frigida tempe,
Mugitusq; boum, mollesq; sub arbore somni.
Non absunt illic saltus, ac lustra ferarum,
Et patiens operum, paruoq; assueta iuuentus.

Lucreti-

Lucretius in II. Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes, E
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auroq; renidens,
Nec citharam reboant laqueata, auratáq; templa.
Cum tamen inter se prostrati in gramine molli,
Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus iucunde corpora curant,
Præsertim cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspargunt uiridanteis floribus herbas.

Vergilius in Georgi. Non umbræ altorum nemorum, non mollia possunt
Prata mouere animum, non qui per saxa uolutus F
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in II. Nec teneræ salices, atq; herbæ rore uirentes,
Fluminaq; ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamq; auertere curam.

Ipsius uero pestilentiæ, quæ est in tertio Georgicôn, color totus & liniamenta penè omnia tracta sunt de descriptione pestilentiæ, quæ est in sexto Lucretij. Nam Vergiliana incipit:

Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoq; autumni incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.

Lucretij vero sic incipit: Hæc ratio quondam morborum & mortifer æstus
Finibus in Cecropis funestos reddidit agros. G
Vastauitq; uias, exhausit ciuibus urbem.

Sed quatenus totum locum utriusque ponere satis longum est, excerpam aliqua, ex quibus similitudo geminæ descriptionis appareat.

Vergilius ait: Tum uero ardentes oculi, atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis, imaq; longo
Ilia singultu tendunt, it naribus ater
Sanguis, & oppressas fauces premit aspera lingua.

Lucretius ait: Principio caput incensum feruore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro H
Sanguine, & hulceribus uocis uia septa coibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu grauis, aspera tactu.

Vergilius sic ait: Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Et quæ darent signa, suprà retulit idem.
Demissæ aures, syncerus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus. aret
Pellis, & attactu tractanti dura resistit.

Lucretius ait: Multaq; præterea mortis tunc signa dabantur.
Perturbata animi mens in mœrore metuq;,
Triste su-

A Triste supercilium, furiolus uultus & acer,
Sollicitæ porrò plenæq; sonoribus aures,
Creber spiritus, & ingens, raroq; coortus.
Sudorisq; madens per collum splendidus humor.
Tenuia sputa minuta croci contracta colore,
Salsaq; per fauces raucas uix edita tussis.

Vergilius in Georgi. Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos, ea uisa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio.

Lucretius ait: Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Nam quod alijs dederat uitalis aëris auras
B Voluere in ore licere, & cœli templa tueri,
Hoc alijs erat exitio, letumq; parabat.

Vergilius ait, Præterea nec iam mutari pabula refert,
Quæsitæq; nocent artes, cessere magistri.

Lucretius ait: Nec requies erat ulla mali, defessa iacebant
Corpora, mussabat tacito medicina timore.

Vergilius ait, Ipsis est aër auibus non æquus, & illæ
Præcipites alta uitam sub nube relinquunt.

Lucretius ait, Nec tamen omnino temerè illis sedibus ulla
Comparebat auis, nec tristia secla ferarum
Exibant syluis, languebant pleraq; morbo,
Et moriebantur.

C Non ne uidentur nobis membra descriptionis ex uno fonte manasse? Sed rursus locos alios comparemus.

Vergilius: Gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilioq; domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in. III. Sanguine ciuili rem conflant, diuitiasq;
Conduplicant auidi, cædem cæde accumulantes,
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.

Vergilius: Multa dies uariusq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius, multos alterna reuisens
Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.

D Ennius in. VIII. Multa dies in bello conficit unus.
Et rursus multæ fortunæ fortè recumbunt.
Haudquaquam quenquam semper fortuna secuta est.

Vergilius Aenei. XI. O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est
Consulere, atq; omnes metuentem expendere casus.

Accius in Antigona: Quanto magis te istiusmodi esse intelligo,
Tanto Antigona magis me par est tibi
Consulere & parcere.

Vergilius: O lux Dardaniæ, spes ò fidissima Teucrûm, et reliqua.

Ennius in Alexandro: O lux Troiæ germane Hector,

Quid ita cum

Quid ita cum tuo lacerato corpore miser?
Aut qui te sic respectantibus tractauere nobis?
Vergilius Georgi. III. Frena Pelethronij Lapythæ gyrosq; dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Varius de morte: Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ,
Qua uelit ire, sed angusto prius ore coêrcens,
Insultare docet campis, fingitq; morando.
Vergilius in Bucolic. Talis amor Daphnim, qualis cùm fessa iuuencum
Per nemora atque altos quærendo bucula lucos,
Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita, nec seræ meminit decedere nocti.
Varius de morte: Ceu canis umbrosam lustrans Cortynia uallem,
Si ueteris potuit ceruæ comprendere lustra,
Sæuit in absentem, & circùm uestigia lustrans,
Aethera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medij, non ardua tardant,
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.
Vergilius: Nec te tua funera mater
Produxi, pressi ue oculos, aut uulnera laui.
Ennius in Ctesiphonte: Necq; terram inijcere, necq; cruenta
Conuestire mihi corpora licuit,
Necq; misere lauere lachrymæ sallum sanguinem.
Vergilius in Georgic. Nancq; canebat uti magnũ per inane coacta
Semina terrarumq;, animæq;, marisq; fuissent,
Et liquidi simul ignis, ut ijs exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas.
Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.
Lucretius in quinto, ubi de confusione orbis ante hunc statum loquitur:
His necq; tum solis rota cerni lumine claro
Altiuolans poterat, necq; magni sidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, nec aër.
Nec similis nostris rebus res ulla uideri.
Sed noua tempestas quædam, molesq; coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, paresq;
Cum paribus iungi res, & discludere mundum,
Membraq; diuidere, & magnas disponere partes.
Et infrà: Hoc est à terris magnum secernere cœlum,
Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
Seorsum item puri secretiq; ætheris ignis.
Et infrà: Omnia enim magis hæc ex leuibus atque rotundis.
Vergilius Aeneid. II. Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
Pergama,

Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.
Ennius in Alexandro: Nam maximo saltu superauit
Grauibus armatis equus,
Qui suo partu ardua perdat Pergama.
Vergilius: Tum pater omnipotens rerum cui summa potestas
Insit. eo dicente deûm domus alta silescit,
Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther.
Tum uenti posuere, premit placida æquora pontus.
Ennius in Scipione: Mundus cœli uastus constitit silentia,
Et Neptunus sæuus undis asperis pausam dedit.
Sol equis iter repressit ungulis uolantibus.
Consistere amnes perennes, arbores uento uacant.
Vergilius: Itur in antiquam syluam stabula alta ferarum,
Procumbunt piceæ, sonat icta securibus ilex,
Fraxineæq; trabes, cuneis & fissile robur
Scinditur, aduoluunt ingentes montibus ornos.
Ennius in sexto: Incedunt arbusta per alta securibus cædunt,
Percellunt magnas quercus, exciditur ilex.
Fraxinus frangitur, atq; abies consternitur alta.
Pinus proceras peruertunt, omne sonabat
Arbustum fremitu syluai frondosai.
Vergilius: Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
Confligunt, zephyrusq;, notusq;, & lætus eois
Eurus equis.
Ennius in decimosepti. Concurrunt ueluti uenti cum spiritus austri
Imbricitor, aquiloq; suo cum flamine contrà,
Inde mari magno fluctus extollere certant.
Vergilius: Nec tamẽ, hæc cum sint hominumq; boumq; labores
Versando terram experti, nihil improbus anser.
Lucretius in quinto: Sed tamen interdum magno quæsita labore,
Cum iam per terras frondent atq; omnia florent,
Aut nimijs torrens feruoribus æthereus sol,
Aut subiti perimunt imbres gelidæq; pruinæ,
Flabraq; uentorum uiolento turbine uexant.

Sunt alij loci plurimorum uersuum, quos Maro in opus suum cum paucorum immutatione uerborum à ueteribus transtulit. Et quia lõgum est, uniuersos uersus ex utroq; transcribere, libros ueteres notabo, ut qui uolet illic legendo æqualitatem locorum conferendo miretur. In primo Aeneidos tempestas describitur, & Venus apud Iouem queritur de periculis filij, & Iupiter eã de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus à Næuio ẽ ex primo libro belli Punici. Illic enim æque Venus Troianis tempestate laborantibus cum Ioue queritur, & sequuntur uerba Iouis filiam consolantis spe futurorũ. Item de Pandaro & Bitia aperiẽtibus portas, locus acceptus est ex libro quintodecimo Ennij, qui induxit Histros duos in obsidione erupisse portã, & stragem de

gem de obſidente hoſte feciſſe. Nec Tullio cõpilando dummodo undiq; orna E
menta ſibi cõferret, abſtinuit. O fama ingẽs ingẽtior armis Vir Troiane. Nẽ-
pe hoc ait: Aeneã famã ſuam factis fortibus ſupgreſsum, cum plerũq; fama ſit
maior rebus. Sẽſus hic in Catone Ciceronis his ῥ̃bis: Cõtingebat in eo, qđ ple
riſq; cõtrà ſolet, ut maiora oĩa re ẽ̃ fama uiderẽt, id qđ nõ ſæpe euenit, ut ex-
pectatio cognitione, aures ab oculis uincerẽt. Itẽ, Proximus huic lõgo, ſed p-
ximus interuallo. Cicero in Bruto: Duobus igit̃ ſummis Craſſo & Antonio
L. Philippus proximus accedebat, ſed lõgo interuallo, tñ proximus.

Quos locos primũ alij ex Homero trãſtulerint, inde Vergilius operi ſuo aſciuerit. Caput .III.

SVnt quædam apud Vergilium, quæ ab Homero creditur tranſtuliſſe: F
ſed ea docebo à nr̃is autoribus ſumpta, q priores hæc ab Homero in car
mina ſua traxerant: qđ qdem ſummus Homericæ laudis cumulus eſt, qđ
cũ ita à plurimis aduerſus eũ uigilatũ ſit, coactæq; oĩm uires manũ cõtrà fece-
rint, ille uelut pelagi rupes ĩmota reſiſtit. Homerus de Aiacis forti pugna ait:

Locus reſtitutus ex Iliad. 16.

Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσσι,
Δάμνα μὲν χινός τε νό῾, κῶλ τῷς ἀγαυοὶ
Βάλλοντες. σθενέων δ' πρὶ κροτάφοισι φαεινὴ
Πήληξ ἔκλονέη κανάχιζε. βάλλετο δ' αἰεὶ
Κἀπφάλαγ' ἐυπήλ'. οὐδ' ἄρι σθρόμ ὦμον ἔκαμνεν
Ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκο῾ αὐόλον. οὐδὲ δ' ἀάσθη
Ἀμφ' ἄντῳ πελεμίζων, ἐρεὶ δόντες βεκέεσσιν.
Αἰεὶ δ' ἀγχαλέως ἔχεν ἄσθμα. καὶ δὲ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ἐκ μελέων πολὺς ἔρρεεν. οὐδέ πη εἶχεν
Ἀμπνεῦσαι. πάντῃ γὰ κακὸν κακῷ ἐκτέτκτο.

Hunc locum Ennius in decimoquinto ad pugnam Cælij tribuni his uer
ſibus transfert:

Vndiq; conueniunt, uelut imber, tela tribuno
Configunt parmam, tinnit haſtilibus umbo,
Aerato ſonitu galeæ. ſed nec pote quiſquam
Vndiq; nitendo corpus diſcerpere ferro.
Semper abundantes haſtas frangitq; quatitq;.
Totum ſudor habet corpus, multumq; laborat.
Nec reſpirandi ſit copia præpete ferro.
Hiſtri tela manu iacientes ſollicitabant. H

Hinc Vergilius eundẽ locum de incluſo Turno gratia elegãtiore cõpoſuit:

Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantùm,
Nec dextra ualet, obiectis ſic undiq; telis
Obruitur, ſtrepit aſsiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida æra fathiſcunt.
Diſcuſſæq; iubæ capiti, nec ſufficit umbo
Ictibus. ingeminant haſtis & Troës & ipſe
Fulmineüs Mneſtheüs, tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Fulmen agit ſeſſos, quatit æger anhelitus artus.

Home-

Homerus ait:

A Φράξοντες δ' ὄρυ δ' ὀρὶ, σάκε῾ σάκεϊ πρόβελύμνῳ
Restitutus locus ex Iliad. 12.
Ἀσπὶς δ' ἀσπίδ' ἔρεψε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Furius in quarto annali:

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, uiro uir.

Hinc Vergilius ait:

Hæret pede pes, denſuſq; uiro uir.

Homeri eſt:

Πλήσθω δ' οὐκ ἄρ' ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
Ex Iliados .2.
Ὅσσ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δ' ὄσσοματ' εἶεν
Φωνὴ δ' ἄρρηκτο῾, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

B Hunc ſecutus Hoſtius poëta in libro ſecundo belli Hiſtrici ait:

Non ſi mihi linguæ
Centum, atq; ora ſient totidem, uoceſq; liquatæ.

Hinc Vergilius ait:

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq; centum.

Homerica deſcriptio eſt equi fugientis, in hæc uerba:

Ὣς δ' ὅτε λὶς σατὸς ἵππο῾ ἀκοσκίσσας ἐϋὶ φάτνῃ
Locus reſtitutus ex Iliad. 6.
Δεσμὸν ἀπρῆξας, θείῃ πεδίοιο κροαίνων
Εἰωθὼς λόεσθαι ἐυρρεῖϑο῾ ποταμοῖο
Κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῇ
C Ὦμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθώς.

Ennius hinc traxit:

Et tum ſicut equus qui de præſepibus actus,
Vincla ſuis magnis animis abrupit, & inde
Fert ſeſe campi per cærula lætaq; prata
Celſo pectore, ſæpe iubam quaſſat ſimul altam,
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas.

Vergilius:

Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis. &c.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poëtas, q uerſus eorũ ſcabri nobis uiden-
tur. Ille emẽ ſtylus Enniani ſeculi auribus ſolus placebat, & diu laborauit ætas
ſecuta, ut magis huic molliori ſtylo acqeſceretur. Sed ulteriuś ne moror Cecin
D nam, qn & ipſe prodat, q̃ meminit Maronẽ ex antiqtate tranſtuliſſe:

De uocabulis Latinis, Græcis, barbariſq;, quibus Vergilius primus uſus eſſe uideri poſsit, cum tamen ante & ueteres ijſdem uſi ſint. Caput .IIII.

TVm Cecinna: In uerſibus uel in locis quantum ſibi Maro ex antiqui-
tate quæſierit, Furius ut memor & ueteris & nouæ autorũ copiæ diſ-
ſeruit. Ego conabor oſtẽdere hunc ſtudioſiſſimum uatem & de ſingu
lis uerbis ueterum aptiſſime iudicaſſe, inſeruiſſe lecta operi ſuo uerba, quæ no
bis noua uideri facit incuria uetuſtatis. ut ecce Addita, pro inimica & infeſta, *Additus.*
quis non extimet poëtam arbitrio ſuo nouum uerbum ſibi uoluiſſe fabricari?
Sed non ita eſt. nam quod ait: Nec fœuis addita luno Vſq; aberit, id eſt affixa
& per hoc infeſta, hoc iam dixerat Lucilius in lib. XIIII. his uerſibus:

Si mihi non prætor ſiet additus, atq; agitet me,
Non male ſic ille, ut dico, me extenderat unus. Vergilius:
Mane ſalutantum totis uomit ædibus undam.

Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius:
Et Tiberis flumen uomit in mare ſalſum.

Vñ & nunc uomitoria in ſpectaculis dicimus, uñ hoies glomeratim ingrediẽtes, in ſedilia ſe fundũt. Agmẽ pro actu & ductu q̃dam ponere nõ inelegans ẽ. ut, Leni fluit agmine Tibris. imò & antiquũ eſt. Ennius eñ in. V. ait: Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Agmen.

Quod ait, Crepitãtibus urere flammis, non nouum uſurpauit uerbum, ſed prior Lucretius in. VI. poſuit:
Nec res ulla magis q̃ Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.

Crepitantibus flammis.

Tũ ferreus haſtis Horret ager. Horret, mire ſe habet. Sed & Ennius ĩ. xiiij.
Horreſcit telis exercitus aſper utrinq;. Et in Erechtheo:
Arma rigent, horreſcunt tela. Et in Scipione:
Sparſis haſtis lõgis cãpus ſplẽdet & horret. Sed & ante oñes Homerus:

Horret ager.

ἔφριξεν δ' μάχη φλογὶ μβροτῳ ἐγχείῃσι
Μακρῇς, ἃς εἶχον ταμεσίχροας.

Locus reſtitutus ex. 13. Iliad.

Splendet tremulo ſub lumine pontus.

Tremulũ lumẽ de imagine rei ipſius exp̃ſsum ẽ. Sed prior Enni. ĩ Menalippe:
Lumine ſic tremulo terra, & caua cærula candent. Et Lucretius in VI.
Præterea ſolis radiis iactatur aquai
Humor, & in lucem tremulo rareſcit ab æſtu.

Tremulum lumen.

Hic cãdida populus antro Imminet, & lentæ texunt umbracula uites. Sunt q extimẽt hoc uerbũ umbracula Vergilio autore cõpoſitum, cum Varro rer; diuinar; lib. X. dixerit, nõnullis magiſtratibus in oppido id genus umbraculi cõceſſum. Et Cicero in V. de legib. Vis' ne igit' (qm̃ ſol paululũ à meridie iam deuexus uideť, neq; dũ ſatis ab his nouellis arboribus oñis hic locus opacať) deſcendať ad Lirim, eaq; q̃ reſtant, in illis alnor; umbraculis p̃ſequamur? Similiter in Bruto: Sed ut & Theophraſti doctiſſimi hominis umbraculis. &c.

Vmbracula.

Tranſmittunt curſu campos, atq; agmina cerui Puluerulenta fuga glomerant. Quod ait ſpecioſe tranſmittunt pro tranſeunt.

Trãſmittere.

Sic & Lucretius in ſecundo:
Et circumuolitant equites, mediosq; repentè
Tranſmittunt ualido quatientes impete campos.

Sed et Peſtanus Iubonẽſis ſic ait: Pedibus eq̃s trãſmiſimus, qđ ẽ trãſiuimus: Quam tota cohors imitata, relictis Ad terrã defluxit eqs. Sic Furius in primo:
Ille graui ſubitò deuinctus uulnere habenas
Miſit equi, lapſusq; in humum defluxit, & armis
Reddidit æratis ſonitum.

Defluere.

Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto Cœperit. Ferit aures noſtras hoc uerbum diſcludere, ut nouum. Sed prior Lucretius in quinto:
Diffugere inde loci partes cœpere, pareſq;
Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum.

Diſcludere.

Paſtorem Tityre pingues Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen. Deductum pro tenui & ſubtili elegãter poſitum eſt. Sic autem & Afranius in Virgine: Verbis pauculis reſpondit, triſtis uoce deducta, malleq; ſe non quieuiſſe dixit. Item apud Cornificium: Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerunt, qđ Pomponius in Atellana quæ Calẽdæ Martiæ inſcribitur, ait: Vocem deducas oportet, ut mulieris uideãtur uerba: Iube modo afferať unus, ego uocem reddam tenuem & tinnulam. Et infrà: Etiam nũc uocem deducam.

Deductũ carmen.

Proiectaq; ſaxa Pachyni Radimus. Proiecta, ſi ſcđm conſuetudinem dicať, intelligitur abiecta. Si ſcđm ueteres, proiecta porrò iactata. Alibi ait: Proiecto dum pede læuo Aptat ſe pugnæ. Sed & Siſenna in ſcđo dixit: Et Marſi propius ſuccedunt. atq; ita ſcutis proiectis, tectis ſaxa certatim lenta manibus cõiiciunt in hoſtes. Et in eodẽ: Vetus atq; ingens erat arbor ilex, q̃ circùm proiectis ramis maiorẽ partem loci ſummi tegebat. Et Lucretius in. III. Quamlibet immani proiectu corporis extet. Et tempeſtiuam ſyluis euertere pinum. Hoc uerbum de pino tempeſtiua à Catone ſumpſit, qui ait: Pineam nucem cum effodies, luna decreſcente eximito, poſt meridiẽ, ſine uento auſtro. Tũ uero erit tẽpeſtiua, cum ſemen ſuum matur; erit. Inſeruit operi ſuo & Græca uerba, ſed non primus hoc auſus. Autorum eñ ueterum audaciã ſecutus eſt. Dependent lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius in. IX. Lychnor; lumina bis ſex. Et Lucretius in. V. Quin etiã nocturna tibi terreſtria q̃ ſunt Lumina, pendentes lychni. Lucilius in. I. Porrò chænopoda clinopodas, lychnosq;, et Diximus cennos ante pedes lecti atq; lucernas. Et qđ dixit, Nec lucidus æthra Siderea polus, Ennius prior dixerat in .XVI. Interea fax Occidit, oceanũq; rubra tracti obruit æthra. Et Ilius in Theutrãte: Flammineam per æthram alte feruidam ferri facem. Dædala Circe. qa Lucretius dixerat: Dædala tellus. Reboant ſyluæq; & magnus Olympus, quia eſt apud Lucretium: Nec cithara reboant laqueata auratæq; tecta. Sed hac licentia largius ſunt uſi ueteres, parcius Maro. Quippe illi dixerunt & pauſam, & machæram, & acotiam, & malacem, & alia ſimilia. Necnon & Punicis Oſciſq; uerbis uſi ſunt ueteres, quorũ imitatione Vergilius peregrina uerba non reſpuit, ut in illo, Sylueſtres uri aſſidue. Vri eñ Gallica uox eſt, qua feri boues ſignificantur. Et, Camuris hirtæ ſub cornibus aures. Camuris peregrinum uerbum eſt, id eſt in ſe redeuntibus. Et fortè nos quoq; hac ratione cameram figuramus.

Proiectus. *Tẽpeſtiua pinus.* *Lychni.* *Aethra.* *Dædalus.* *Reboare.* *Vri.* *Camurus.* *Camera.*

Epitheta quæ apud Vergilium noua uidẽtur, uetuſtioribus quoq; in uſu fuiſſe. Caput .V.

MVlta quoq; epitheta apud Vergilium ſunt, quæ ab ipſo facta credũtur: ſed & hæc à ueteribus tracta monſtrabo. Sunt autem ex his alia ſimplicia, ut Gradiuus, Mulciber: alia compoſita, ut arcitenens, uitiſator. Sed prius de ſimplicibus dicam: Et diſcinctos Mulciber Afros. Mulciber eſt Vulcanus, q̃ ignis ſit, & oñia mulceat ac domet. Actius ĩ Philoctete: Heu Mulciber arma ignauo inuicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de rer; natura lib. I. Denicq; Mulciber & ipſe ferens altiſſima cœli contingunt.

Mulciber.

Hœdiq; petulci Floribus inſultent. Lucretius in ſecundo:
Præterea teneri tremulis in uocibus hœdi

Petulcus.

Corniferas norunt matres agnicq; petulci.

Liquis ignis. Illud audaciæ maximæ uideri possit, quod ait in bucolicis: Et liquidi simul ignis, pro puro uel lucido, seu pro effuso & abundanti, nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto:

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Tristis pro amaro. Tristis pro amaro translatio decens est. ut, Tristesq; lupini. Et ita Ennius in libro Sabinarũ. IIII. Necq; triste quæritat sinapi, necq; cæpe mœstum.

Auritus lepus Auritos lepores non Maro primus usurpat, sed Afranium sequitur, qui in prologo ex persona Priapi ait: Nam quod uulgò prædicant aurito me parẽte natum, non ita est.

Et ut composita subiungam, quod ait Vergilius:

Thuricremus Vidit thuricremis cum dona imponeret aris.

Iam Lucretius in secundo dixerat,

Nam sæpe ante deũm uitulus delubra decora,
Thuricremas propter mactatus concidit aras.

Arcitenens. Quam pius arcitenens. Hoc epitheto usus est Næuius belli Punici lib. II.

Deinde pollens sagittis inclytus arcitenens, sanctusq; Delphis prognatus Pythius Apollo. Idem alibi: Cum tu arcitenens sagittis pollens dea.

Sed & Hostius libro secundo belli Histrici:

Dia Minerua simul autem inuictus Apollo, Arcitenens, Latonius.

Syluicolæ. Etiam syluicolæ Fauni. Næuius libro. I. belli Punici:

Syluicolæ homines belliq; inertes.

Accius in Bacchis: Syluicolæ ignota inuisentes loca.

Veliuolum. Despiciens mare ueliuolum. Liuius in Helena:

Tu qui permensus ponti maria alta ueliuola.

Ennius in decimoquarto:

Cum procul aspiciunt hostes accedere uentis Nauibus ueliuolis.

Idem in Andromache:

Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitisator. Vitisator seruans curuam sub imagine falcem. Accius in Bacchis:

O Dionyse pater optime uitisator Semela genitus euchia.

Noctiuagus. Almaq; curru noctiuago Phœbe.

Egnatius de rerum natura libro primo:

Roscida noctiuagis astris labentibus Phœbe,
Pulsa loco cessit concedens lucibus altis.

Bimembres. Tu nubigenas inuicte bimembres. Cornificius in Glauco:

Centauros fodere bimembres.

Caprigenũ. Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas. Pacuuius in Paulo:

Quamuis caprigeno pecori grandior gressio est. Accius in Philoctete:

Caprigenûm trita ungulis. Idem in Minotauro:

Taurigeno semine ortum fuisse an humano.

Decenter & his epithetis Vergilius usus est: pro sagitta, uolatile ferrum: & pro Romanis, gentem togatam: quorũ altero Sueuius, altero Laberius usus ẽ.

Nam

Nam Sueuius in lib. V. ait: Volucrumq; uolatile telũ. Ac Laberius in Ephebo: Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatæ stirpis. Idem infrà: Idcirco ope dilatatum est dominium togatæ gentis.

De figuris illis, quæ ita sunt peculiares Vergilio, ut apud alios aut raro, aut nunquam reperiantur.

Caput .VI.

FIguras uero quas traxit de uetustate, si uolentibus uobis erit, cum repẽtina memoria suggesserit, enumerabo. Sed nũc dicat uolo Seruius, quæ in Vergilio notauerit, ab ipso figurata, nõ à ueteribus accepta: uel usu poëtico nouè quidem, sed decenter usurpata. Quotidie enim Romanæ indoli enarrãdo eundem uatem, necesse est habeat huius annotationis scientiã promptiorem. Placuit uniuersis electio, in reliqua suffecti etiam adhortati sunt Seruium, ut q̃ in se refusa sunt, annotaret. Ille sic incipit: Vates iste uenerabilis, uarie, modo uerba, modo sensus figurando multũ latinitati lepóris adiecit. qualia sunt hæc: Supposita de matre nothos furata creauit: Vt ipsa creauerit, quos creari fecerit. Tepidaq; recentẽ Cæde locũ. cum locus recens cæde, nouè dictus sit. Et, Hæc ait, & socij cesserunt æq̃re iusso. pro eo q̃d, iussi cesserunt. Et cæso sparsurus sanguine flãmas. qui ex cæsis uidelicet profundit. Vota deũ primo uictor soluebat eoo. pro, quæ dijs uota sunt. Et me consortẽ nati concede sepulchro. alius dixisset, Et me cõsortem nato cõcede sepulchri. Et, Illa uiã celerans p mille coloribus arcum. id est, per arcum mille colorũ. Et, Hic alij spolia occisis direpta Latinis Cõijciunt igni. pro in ignem. Et, Corpore tela modo, atq; oculis uigilantibus exit. tela exit, pro, uitat. Et, Senior leto canentia lumina soluit. pro, uetustate senilia. Exesæq; arboris antro. pro, cauerna. Et, Frontẽ obscœnã rugis arat. arat, nõ nimie, sed pulchre dictum. Ter secũ æra to circumfert tegmine syluã. pro iaculis. Et, Vir gregis. pro capro. Et illa q̃q; pulchra sunt: Aquæ mons, telorum seges, ferreus imber, ut apud Homerum:

Εἰ δή κυάνεον τρώων νέφος ἀμφιβέβηκε
Νηυσὶν ἐπικρατέως
ὡς ὀϊ μὲν μάρναντο. σιδήρεος δ' ὄρυγμαδὸς
χάλκεον οὐρανὸν ἶκε, δι' αἰθέρος ἀτρυγέτοιο.

Locus restitutus ex. 16. Iliad.

Ex. 17. Iliad.

Et, Dona laboratæ Cereris. &, Oculisq; aut pectore noctem Accipit. &, Vocisq; offensa resultat imago. &, Pacemq; per aras Exquirunt. &, Paulatim abolere Sychæum Incipit. Sæpe etiã uerba pro uerbis pulchre ponit. Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis. ora, pro personis. Et, Discolor unde auri per ramos aura refulsit. quid est enim aura auri? aut quemadmodum aura refulget? Sed tamẽ pulchre usurpauit. Et, Simili frondescit uirga metallo. q̃q; bene usus est frondescit metallo? Et, nigri cum lacte ueneni. nigro imponere nomen lactis. Et, Haud aliter iustæ quibus est Mezentius iræ. Odio esse aliquem, usitatum: iræ esse, inuentum Maronis est.

Item de duobus incipit dicere, & in unum desinit: Interea reges, ingenti mole Latinus Quadrijugo inuehitur curru, ut est apud Homerum:

Et, Protinus Orsilochum & Buten, duo maxima Teucrûm

Corpora,ſed Buten aduerſum cuſpide fixit.& cætera. E
Iuturnam miſero fateor ſuccurrere fratri Suaſi.
Cum ſolitum ſit dici,Iuturnæ ſuaſi. Et, Vrbem quam ſtatuo, ueſtra eſt. Et,
Tu modo quos in ſpem ſtatues ſubmittere gẽtis.Præcipuum iam inde à tene-
ris impende laborem.pro,in eos impende.

Facit pulcherrimas repetitiones. Nam neq; Parnaſſi uobis iuga,nam neq;
Pindi Vlla moram fecere.Quæ uobis quæ digna uiri pro talibus auſis? Vidi
ſtis quo Turnus equo,quibus ibat in armis?

Nec interpoſitiones eius otioſæ ſunt.Si te nulla mouet tantarum gloria re-
rum.At ramum hunc (aperit ramum qui ueſte latebat) Agnoſcas. Vt ſceptrũ
hoc(dextra ſceptrum nam fortè gerebat)Nunquam fronde leui. F

Et illa mutatio elegantiſſima eſt,ut de quo loquebatur ſubitò ad ipſum uer
ba cõuertens. Vt bello egregias idem diſiecerit urbes, Troiamq;,Oechaliãq;,
& duros mille labores Rege ſub Euryſtheo fatis Iunonis iniquæ Pertulerit,
tu nubigenas inuicte bimembreis.& reliqua. Illa uero intermiſſio, Quos
ego,ſed motos præſtat componere fluctus,tracta eſt à Demoſthene:

Hæc uero quàm poëtica indignatio,Prò Iuppiter ibit Hic ait.Hæc miſeratio:
O patria,ò rapti nequicq; ex hoſte penates. Et illa trepidatio, Ferte citi ferrũ,
date tela, & ſcãdite muros, Hoſtis adeſt. Et conqueſtio,Mé ne igitur ſocium G
tantis adiungere rebus Niſe fugis? Quid illa excogitatio nouorum intellectu-
um? ut,Mentitaq; tela.&,Ferrumq; armare ueneno. &,Cultusq; feros molli-
re colendo.Exuerint ſylueſtrem animum. Et, Virgineumq; alte bibit acta cru
orem.ut apud Homerum de haſta.

Et,Pomaq; degenerant ſuccos oblita priores. Et,Glacie curſus frenaret aqua-
rum.&,Miſtaq; ridenti colocaſia fundat acãtho.Eſt mollis flamma medullas.
Interea & tacitum uiuit ſub pectore uulnus.&,Duro ſub robore uiuit Stuppa
uomens tardum fumum.&,Sæuit́ que canum latratus in auras.Et,Cælatáque
amnem fundens pater Inachus urna. &,Affixæ uenis,animasq; in uulnera po
nunt. Et quicquid de apibus dixit in uirorum fortium ſimilitudinem,ut adde H
ret quoq; mores & ſtudia,populos & prælia.quid plura? ut & quirites uoca-
ret.Dies me deficiet,ſi omnia perſequi à Vergilio figurata uelim.Sed ex his q̃
dicta ſunt, omnia ſimilia lector diligens annotabit.

Vexare,illaudatus,& ſqualere,apud Vergilium quid ſignificent. Caput .VII.

CVm Seruius iſta diſſereret, Prætextatus Auienum Euſtachio inſuſur
rantem uidens,quin age(inquit) Euſtachi uerecundiam Auieni probi
adoleſcentis iuua,& ipſe publicato nobis quod immurmurat. Euſta-
chius,iamdudum,inquit,multa de Vergilio Seruium geſtit interrogare, quo-
rum enarratio reſpicit officiũ literatoris,& tempus indulgeri optat,quo de ob
ſcuris ac dubijs ſibi à doctiore fiat certior.Et Prætextatus,Probo,inqt,mi Aui
ene,q;

A ene,q; ea de quibus ambigis,clam te eſſe non pateris. Vnde exoratus ſit à no-
bis doctiſſimus doctor,ut te ſecum negotium habere patiatur:quia in commu
ne proficient,quæ deſideras audire.Ne tu modo ultrà ceſſes aperire Seruio ui
am de Vergilio diſſerendi. Tunc Auienus totus cõuerſus in Seruium:Di-
cas uolo,inquit,doctorũ maxime,quid ſit,q; cum Vergilius anxie ſemper di-
ligens fuerit in uerbis pro cauſæ merito uel atrocitate ponẽdis,incurioſe & ab
iecte in his uerſibus uerbum poſuit:Candida ſuccinctã latrãtibus inguina mõ *Gel.li. 2.ca.6.*
ſtris,Dulichias uexaſſe rates. Vexaſſe em̃ uerbum eſt leuis ac parui incommo
di,nec tam atroci caſui congruens,cum repentè homines à belua immaniſſima
rapti laniatiq; ſint. Sed & aliud huiuſcemodi deprehendi: Quis aut Euryſthea
durum,Aut illaudati neſcit Buſiridis aras? Hoc enim uerbum,illaudati,nõ eſt
B idoneum ad exprimendam ſceleratiſſimi hominis deteſtationem, qui q; homi-
nes omnium gentium immolare ſolitus fuit,non laude indignus eſt,ſed deteſta
tione execrationeq; totius generis humani dignus eſt. Sed nec hoc uerbum ex
diligentia Vergiliana uenire mihi uidetur:Per tunicam ſqualentem auro. Nõ
enim conuenit dicere,auro ſqualentem: quoniam nitori ſplendoriq; auri con-
traria ſit ſqualoris illuuies. Et Seruius:De uerbo uexaſſe, ita reſponderi poſ *Vexare.*
ſe arbitror: Vexaſſe graue uerbum eſt,tractumq; ab eo uidetur quod eſt uehe
re,in quo ineſt iam uis quædam alieni arbitrij: non enim ſui potens eſt qui ue
hitur. Vexaſſe autem quod ex eo inclinatum eſt,ui atq; motu proculdubio ua-
ſtiore eſt.nam qui fert & raptatur,atq; huc atq; illuc diſtrahitur,is uexari pro
prie dicitur.Sicuti taxare preſſius crebriusq; eſt,q̃ tangere, unde id proculdu
C bio inclinatum eſt. Et iactare multo fuſius largiusq; eſt q̃ iácere,unde id uer-
bum traductum eſt.Quaſſare etiam q̃ quatere grauius uiolentiusq; eſt. Non
igit̃ quia uulgo dici ſolet, uexatũ eſſe quem fumo aut uento aut puluere labo-
rare uidemus,propterea debet uis uera atq; natura ꝟbi deperire,q̃ à ueteribus q
proprie & ſignate locuti ſunt,ita ut decuit obſeruata ẽ. M.Catonis uerba ſunt
ex or̃one quam de Achæis ſcripſit: Cumq; Annibal terram Italiam laceraret
atq; uexaret. Vexatam Italiam dixit Cato ab Annibale,quando nullum cala-
mitatis,aut fæuitiæ,aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempo-
re Italia non perpeſſa ſit.M. Tullius quarto in Verrem:Quæ ab iſto ſic ſpoli
ata atq; direpta eſt,nõ ut ab hoſte aliquo,qui tamen in bello religionem & cõ
D ſuetudinis iura retineret, ſed ut à barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur.

De illaudato autem duo uidentur reſponderi poſſe: Vnũ eſt eiuſmodi,Ne *Illaudatus.*
mo quiſq; tam afflictis eſt moribus, q̃ faciat aut dicat nonnunq; aliqd,q̃d lau-
dari queat. Vñ hic antiqſſimus ꝟſus uice prouerbij celebratus eſt:

πολλάκι μὲν ⁜ κἀγαθὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sed enim qui in omni re atq; in omni tempore omni laude uacat,is illauda ⁜ πολλάκι
tus eſt,iſq; omnium peſſimus deterrimusq; eſt.Sicuti omis culpæ priuatio,in μὲν μωρὸς
culpatum facit.Inculpatus autem inſtar eſt abſolutæ uirtutis.Illaudatus quoq; ἀνήρ,&c.
igit̃ finis eſt extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis,ſed
uitijs detrahendis,laudare ampliter eam ſolet.Hoc enim eſt:

τόν δ' οὐκ ἄκοντι πιτύσθω.
ἐνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζοντα, νῆας ἀχαιμένονα σῶον.

οὐδὲ καταπίωσομαι οὐδ' οὐκ ἐθέλουτα μάχεσθαι.

Ex Gellio. E

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem priuationem detractionemq; omnis doloris definiuit, his uerbis: ὅταν τὸ ἀλγοῦν ἐξαίρεσις. Eadem ratione idem Vergilius inamabilem dixit Stygiam paludem. Nam sicut illaudatum κατὰ στέρησιν laudis, ita inamabilem per amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare significat prisca lingua nominare, appellareq;. Sic in actionibus ciuilibus autor laudari dicitur, quod est nominari. Illaudatus ergo est, quasi illaudabilis, id est nunquam nominandus, sicuti q̃ndam à communi consilio Asiæ decretum est, uti nomen eius qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat, ne quis ullo in tẽpore nominaret. Tertium restat ex

Squalere. his quæ reprehensa sunt, quod tunicam squalentem auro dixit. Id autem significat copiam densitatemq; auri in squamarum speciem intexti. Squalere em̃ dictum ab squamarum crebritate, asperitateq;, quæ in serpentum piscium' ue corijs uisuntur. Quã rem & alij, & hic idem poëta locis aliquot demõstrat. Quẽ pellis, inquit, ahenis In plumam squamis auro conserta tegebat. Et alio loco: Iamq; adeo rutilum thoraca indutus, ahenis Horrebat squamis. Accius in Pelopidibus ita scribit: Eius serpentis squamæ squalido auro & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumq; aliqua re erat, ut incuteret uisentibus facie noua horrorem, id squalere dicebatur. Sicut in corporibus incultis squamosisq; alta congeries sordium, squalor appellatur. Cuius significationis multo assiduoq; usu totum id uerbum ita cõtaminatum est, ut iam squalor de re alia nulla q̃ de solis inquinamentis dici cœperit. G

Alij tres loci apud Vergilium explicati. Caput .VIII.

Gel.li. 5.ca.8. GRatum mihi est (Auienus inquit) correctum, quod de optimis dictis male opinabar. Sed in hoc uersu mihi uidetur deesse aliquid: Ipse qui

Lituus. rinali lituo paruaq; sedebat Succinctus trabea. Si enim nihil deesse cõcedimus, restat ut fiat lituo & trabea succinctus, quod est absurdissimũ. Quippe cum lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est incurua, qua augures utuntur, non uideo qualiter possit lituo succinctus uideri. Respondit Seruius: Sic hoc dictum esse, ut pleraque dici per defectionem solent. Veluti cum dicitur: M. Cicero homo magna eloquentia, & Roscius histrio summa uenustate: Non plenum hoc utrunq;, neq; perfectum est: sed enim pro pleno ac perfecto auditur. Vt Vergilius alio in loco: Victorem Buten immani corpore, id H est corpus immane habentem. Et item alibi: In medium geminos immani ponere cæstus Proijcit. Ac similiter: Domus sanie dapibusq; cruentis. Sic igitur id quoq; dictum uideri debet, Ipse quirinali lituo, id est lituum quirinalem tenens. Quod minime mirãdum foret, si ita dictum fuisset, Picus quirinali lituo erat, sicuti dicimus, statua grandi capite erat. Et est autem, & erat, & fuit, plerũque absunt cũ elegantia, sine detrimento sententiæ. Sed quoniã litui facta mentio est, prætermittẽdum non est, quod posse quæri animaduertimus, utrum à tuba lituus auguralis appelletur, an tuba à lituo auguræ, lituus dicta sit. Vtrunque enim pari forma & pariter in capite incuruũ est. Sed si (ut quidam putãt) tuba à sonitu lituus appellata ẽ ex illo Homeri uersu λίγξε βίος, necesse ẽ ut uir

ga au

A ga auguralis à tubæ similitudine, lituus uocetur. Vtit autẽ uocabulo isto Vergilius pro tuba, ut ibi: Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

Subiecit Auienus: Maturate fugam, quid sit parum mihi liquet. Contraria Gel.li.10.c.11. em̃ mihi uidetur fuga maturitati. Vnde quid de hoc uerbo sentiendum sit, quæso me doceas. Et Seruius: Nigidius homo omnium bonarũ artium disciplinis egregius: Maturare, inqt, est quod neq; citius, neq; serius, sed medium qdam & tẽperatum est. Bene atq; proprie Nigidius. Nam & in frugibus & in Maturare. pomis matura dicuntur, q̃ neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca & nimium cocta, sed tempore suo temperate adulta. Hanc interpretationem Nigidianam diuus Augustus duobus uerbis Græcis elegãter exprimebat. Nam & dicere in sermõibus, & scribere in epistolis solitum ferũt, σπεῦδε βραδέως. Per quod mo B nebat, ut ad rem agendã simul adhibereẽ & industriæ celeritas, & tarditas diligentiæ. Ex quibus duobus cõtrarijs, fit maturitas. Sic ergo Vergilius inducit Neptunũ discessum uentis impantem, ut & tam cito discedant tanq̃ fugiant, & tamen standi mediocritatẽ in regressu teneãt, tanq; mature, id est tẽperate, abeuntes. Vereẽ em̃, ne in ipso discessu classi noceant, dum raptu nimio tanquã p fugam redeunt. Idem Vergilius, duo ista uerba maturare & properare, tanquam plene cõtraria scitissime separauit his uersibus: Frigidus agricolã siquando cõtinet imber, Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno, Maturare datur. Bene & eleganter duo ista uerba diuisit. Nanq; in præparatu rei rusti- C cæ, per tempestates & pluuias, quoniam & necessitate otium est, maturari potest: per serenas uero quoniam tempus instat, properari necesse est. Sane cum significandũ est coactius quid & festinatius factum, rectius hoc dicitur p̃matu re factum, q̃ mature. Sicuti Afranius dixit in togata, cui titulus nomẽ est: Appetis dominatum demens præmature præcocem. In quo uersu animaduertendum est, quod præcocem, inquit, non præcoquem. Est enim casus eius rectus non præcoquis, sed præcox. Hic Auienus rursus interrogat: Cum Vergilius, inquit, Aeneam suum tanquam hominem pium à cõtagione atrocis uisus apud inferos uindicauerit, et magis eum fecerit audire reorum gemitus, quàm ipsa uidere tormenta, in ipsos uero campos piorum licenter induxerit, cur hoc tantum uersu ostẽdit illi partem locorum, quibus impij cohibebant̃, Vestibulum ante ipsum primisq; in faucibus orci? Qui enim uestibulum & fauces ui- D det, intra ipsam ædem iam sine dubitatione successit: aut si quid aliud de uestibuli uocabulo intelligendum, scire desidero. Ad hæc Seruius: Pleraq; sunt Gel. li.16.c.5. uocabula q̃bus uulgò utimur, non tamen liquidò animaduertimus, quid ea ex uera proprietate significẽt, sicuti est uestibulũ in sermonibus celebre atq; obuium uerbũ, nõ in om̃ibus tamen qui illo facilè utũtur, liquidò expectatum. Putant enim uestibulum esse partem domus priorem, quam atrium uocant. Sed Cæcilius Gallus uir doctissimus, in libro de significatione uerborum quæ ad ius ciuile pertinẽt scdo, uestibulum dicit esse non in ipsis ædibus, neq; ædium partẽ, sed locum ante ianuã domus uacuum, per quem de uia aditus accessusq; ad fores ædium fit. Ipsa enim ianua procul à uia fiebat, area intersita, quæ uacaret. Quæ porrò huic uocabulo ratio sit, quæri multùm solet. Sed q̃ scripta apd' idoneos autores legi, proferre in mediũ nõ pigebit. Væ particula, sicuti quæ

dam

dam alia,tum intensionẽ significat,tum minutionem. Nam uetus & uehemẽs, E
alterum ab ætatis magnitudine compositum elisumq; est,alterum à nimio im
petu & ui mẽtis instructum. Vecors autem & uesanus,priuationem significãt
sanitatis & cordis. Diximus autem superius,eos qui amplas domus antiqtus
faciebãt,locum ante ianuam uacuum relinquere solitos,qui inter fores domus
& uiam medius esset. In eo loco qui dominũ eiusdem domus salutatum uene-
rant,priusquam admitterentur,consistebant. Et necp in uia stabant,necp intra
ædes erant. Ab illa ergo grandis loci consistione,& quasi quadam stabulatio
ne,uestibula appellata sunt spatia,in qbus multùm staretur ab aduenientibus,
priusquam intromitterentur in domum. Alij consentientes uestibula eadem es
se quæ diximus,in sensu tamen uocabuli dissentiunt. Referunt em̃ non ad eos F
qui adueniunt,sed ad illos qui in domo commanent, quoniam illic nunquam
consistunt,sed solius transitus causa ad hunc locum ueniũt,exeundo siue rede-
undo. Siue igitur secundum priores per augmentum,siue per secundos per di
minutionem intelligendũ est,tamen uestibula cõstat aream dici,quæ à uia do-
mum diuidit. Fauces autem iter angustum est,per quod ad uestibulum de uia
flectitur. Ergo Aeneas,cum uidet fauces atcp uestibulum domus impiorum,
non est intra domum,nec contactu ædium execrabili sæuoq; polluitur: sed de
uia uidet loca inter uiam & ædes locata.

Bidentes quid significent,& unde dictæ. Deinde eqtem id ipsum significare nonnunq̃,quod significatur nomine equi. Caput .IX.

Gel.li.16.c.6. BIdentes hostiæ quid essent, inquit Auienus, interrogaui quendam de G
grammaticorum cohorte. Et ille bidentes,oues esse respondit,idcircoq;
lanigeras adiectum,ut oues planius demonstrarentur. Esto,incp,oues
bidentes dicantur. Sed quæ ratio huius in ouibus epitheti,scire,inquam,uolo.
Atque ille nihil cunctatus,Oues,inquit,bidentes dictæ sunt,quod duos tantũ
dentes habeant. Tunc ego: Vbi terrarum,quæso te inquam,duos solos p na-
turam dentes habere oues aliquando uidisti? Ostentum enim hoc est,& factis
piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi & irritatus: Quære,inquit,ea
potius,quæ à grammatico quærenda sunt. Nam de ouium dentibus opiliones
percontator. Facetias ego nebulonis hominis risi,& reliqui. Sed te percontor
quasi ipsius uerborum naturæ conscium. Tum Seruius: De numero denti-
um quem ille opinatus est, reprehendendus à me non est,cum ipse iam riseris.
Verum procurandum mihi est, ne illud obrepat, quod bidentes epitheton sit H
ouium, cum Põponius egregius Atellanarum poëta in Gallis trãsalpinis hoc
Bidentes. scripserit: Mars tibi uoueo facturum,si unquam rediero,bidente uerre. P.au-
tem Nigidius in libro quem de extis cõposuit,bidentes appellari ait,non oues
solas,sed omnes bestias bimas. Neque tamen dixit,cur ita appellentur. Sed in
commentarijs ad ius pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d
litera ex supfluo(ut sæpe assolet)interiecta, sicut pro reire redire dicitur,& pro
reamare redamare,& redarguere pro rearguere. Ad hiatum enim duarum uo
calium procurãdum,interponi solet d litera. Ergo bidennes primũ dictæ sunt
quasi biennes: & lõgo usu loquendi corrupta est uox,& ex bidennibus biden
tes dictæ. Higinus tamen,qui ius põtificum nõ ignorauit,in quinto librorum,
quos de

quos de Vergilio fecit,bidẽtes appellari scripsit hostias, q̃ per ætatẽ duos den
A tes altiores haberent,p qs ex minore in maiorẽ transcendisse cõstaret ætatem.
Iterq; quærit Auienus,his vſibus, Frena Pelethronij Lapithæ gyrosq; de- Gell.li.18.c.5.
dere Impositi dorso,atcp eqtem docuere sub armis Insultare solo,et gressus glo
merare supbos,cur Vergilius equi officiũ eqti dederit. Nam insultare solo,&
glomerare gressus,equi cõstat esse,nõ eqtis. Bñ,inqt Seruius,hæc tibi quæ
stio nata ex incuria ueteris lectionis. Nã qa seculum nr̃m ab Ennio,& om̃i bi-
bliotheca uetere desciuit,multa ignoramus,q̃ nõ laterent,si uterq; lectio nobis
esset familiaris. Om̃es em̃ antiq scriptores, ut hoiem eq̃ insidẽtem,ita & equũ Eques.
cum portaret hoiem,eqtem uocauerũt, & eqtare nõ hoiem tm̃,sed equum q̃cp
dixerũt. Ennius lib.annaliũ VII.ait: Deniqp ui magna quadrupes eques,atcp
B elephãti Proijciunt sese. Nunqd dubiũ est,quin eqtem in hoc,ipsum equum di
xerit,cum addidisset illi epitheton quadrupes? Sic & eqtare, qđ uerbum è uo-
cabulo eqtis inclinatũ est,& homo utens equo,& equus sub hoie gradiens,di
cebat. Lucilius nancp uir apprimè linguæ Latinæ scius, equum & currere &
eqtare dicit hoc uersu: Nempe hunc currere equũ nos atcp eqtare uidemus. Er
go & apud Maronẽ,qui antiquæ latinitatis diligens fuit,ita intelligendum ẽ,
Atcp equitem docuere sub armis,id est docuerunt & equum portantem homi
nem insultare solo,& gressus glomerare superbos. Subiecit Auienus: Cum
iam trabibus contextus acernis Staret equus.scire uellẽ in equi fabrica casu ne
an ex industria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unũ pro q̃libet ligno
C ponere poëticæ licentiæ sit, solet tamẽ Vergilius temeritatem licentiæ nõ ama
re,sed rationis certæ uim in rerq; uel nominũ electione seruare.

Dolendum erat profecto,ne hunc quidem librum haberi integrum, si,quæ in prioribus libris desiderantur, non ita magni essent momenti. Nunc quemadmodum grauiores nonnunquã morbi esse solent in causa,ut qui deinde morbi accedunt,non facile sentiãtur,ita præcedentiũ librorum hiatus,tanto nimirũ studiosos omneis dolore afficiunt,uti hic uix ullus esse possit dolori locus.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLV

stris Saturnaliorum liber septimus.

Quando,& quibus de rebus philosophandum in conuiuio. Caput .I.

D DRIMIS mensis post epulas iam remotis,& discursim uarian
tibus poculis minutioribus, Prætextatus,solet cibus,inquit,
cum sumitur tacitos efficere,potus loquaces. At nos & inter
pocula silemus, tanquam debeat serijs uel etiam philosophi-
cis carere tractatibus tale conuiuium. Et Symmachus, Ve
rum ne ita sentis Vecti,ut philosophia conuiuijs intersit: &
non tanquam censoria quædam,& plus nimio uerecunda materfamiliâs pene
tralibus suis contineatur,nec misceat se Libero, cui etiam tumultus familiares
sunt,cum ipsa huius sit uerecundiæ,ut strepitum non modo uerborum, sed ne
cogitati-

cogitationum quidem, in sacrarium suæ quietis admittat? Doceat nos uel peregrina institutio, & disciplina à Parthis petita: qui solent cum concubinis, non cũ coniugibus inire conuiuia: tanq; has & in uulgus produci, & lasciuire q̃q;, illas non nisi domi abditas, tueri deceat tectum pudorem. An ego censeã producendã philosophiam, q̃ rhetorica uenire ars, & professio popularis erubuit? Isocrates em̃ Græcus orator, q̃ uerba prius libera, sub numeros ire primus coegit, cum in conuiuio à sodalibus oraretur, ut aliquid iu medium de eloquẽtiæ suæ fonte proferret, hãc ueniam deprecatus est: Quæ præsens, inquit, locus & tempus exigit, ego non calleo: quæ ego calleo, nec loco præsenti sunt apta nec tempori. Ad hæc Eustachius: Probo Symmache propositum tuum, quod philosophiam ea, quam maximam putas, obseruatione ueneraris, ut tantum intra suum penetral existimes adorandam. Sed si propter hoc à conuiuũs exulabit, procul hinc facessant & alumnæ eius, honestatem dico & modestiam, nec minus cum sobrietate pietatem. Quam enim harum dixerim minus esse uenerabilem? Ita fit, ut ab eiusmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus, libertatem cõuiuiorum solis cõcubinis, id est uitiis & criminibus addicat. Sed absit, ut philosophia quæ in scholis suis solicite tractat de officiis cõuialibus, ipsa conuiuia reformidet, tanquam non possit rebus afferere, quæ solet uerbis docere: aut nesciat seruare modum, cuius in omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipsa constituit. Neq; enim ita ad mensas inuito philosophiam, ut non se ipsa moderetur, cuius disciplina est rerum omnium moderationem docere. Vt ergo inter te & Vectium uelut arbitrali iudicatione componam, aperiam quidem philosophiæ triclinium fores: sed spondeo sic interfuturam, ne mensurã notæ sibi ac sectatoribus suis dispensationis excedat. Tunc Furius: Quia te unicum Eustachi, inquit, sectatorẽ philosophiæ nostra ætas tulit, oratus sis, ut modum dispensationis, quam das ei conuiuanti, nobis ipse patefacias. Et Eustachius: Primũ hoc eam scio seruaturã, ut secum æstimet præsentium ingenia conuiuarũ. Et si plures peritos, uel saltem amatores sui in conuiuij societate repererit, sermonẽ de se patiet̃ agitari. Quia uelut paucæ literæ mutæ, dispsæ inter multas uocales, in societatem uocis facilè mansuescunt: ita rariores imperiti gaudentes consortio peritorum, aut cõsonant si qua possunt, aut rerum talium capiũtur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint, prudentibus qui pauciores intererũt, sanciet dissimulationem sui, et patietur loquacitatem maiori parti amiciorem sociare, ne rara nobilitas à plebe tumultuosiore turbetur. Et hæc est una de uirtutibus philosophiæ. quia cum orator nõ aliter nisi orando probetur, philosophus non minus tacendo pro tẽpore q̃ loquẽdo philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores, in consensum rudis cõsortij, salua & inter se quiescente ueri notione migrabunt, ut omnis discordiæ suspicio facessat. Nec mirum si doctus faciet, quod fecit quondã Pisistratus Athenarũ tyrannus: qui cum filijs suis rectum dando consilium non obtinuisset assensum, atq; ideo esset in simultate cũ liberis, ubi hoc æmulis causam fuisse gaudij cõperit, ex illa discordia sperãtibus in domo regnãtis nasci posse nouitatẽ, uniuersitate ciuiũ conuocata, ait, succẽsuisse qdem se filijs non acquiescentibus patriæ uoluntati, sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati, ut in sententiã

Phõ cõuiuarũ in primis esse spectãda ingenia, et prohorum qualitate nũc tacẽdũ eẽ nũc loquendũ.

tentiam liberorũ ipse concederet. Sciret igitur ciuitas, sobolem regis cum patre esse concordem. Hoc commento spem detraxit insidiantibus regnantis quieti. Ita in omi uitæ genere, præcipueq; in lætitia conuiuali, omẽ quod uidetur absonum, in unam cõcordiam soni salua innocentia redigendum est. Sic Agathonis conuiuiũ, quia Socrates, Phædros, Pausanias, & Eryximachos habuit, sic ea cœna quã Callias doctissimus dedit, Carneadẽ dico, Antisthenem, & Hermogenem, cæterosq; his similes, uerbum nullum nisi philosophũ sensit. At uero Alcinoi uel Didonis mensa, quasi solis apta delicijs, habuit hæc Ioppam, illa Polyphemum, cithara canentes. Nec deerãt apud Alcinoum uiri saltatores, & apud Didonem Bitias, sic hauriẽs merum, ut se totum superflua eius effusione prolueret. Non ne si qs aut inter Phæacas, aut apud Pœnos, sermões de sapientia erutos conuiualibus fabulis miscuisset, & gratiam illis cœtibus aptam pderet, et in se risum plane iuste moueret? Ergo prima eius obseruatio erit æstimare conuiuas. Deinde ubi sibi locum patere uiderit, non de ipsis profunditatis suæ inter pocula secretis loquetur: nec nodosas & anxias, sed utiles quidem facilesq; quæstiones mouebit. Nam sicut inter illos, qui exercitij genus habẽt in medijs saltare conuiuijs, si quis ut se amplius exerceat, uel ad cursum, uel ad pugillatum, sodales lacessiuerit, quasi ineptus relegabitur ab alacritate consortij: sic apud mensam, quando licet, aptis philosophandum est: ut crateri liquoris ad lætitiam nati, adhibeatur non modo nympharũ, sed musarum quoq; admistione temperies. Nam (sicut fateri necesse est) in omi conuentu aut tacendum est, aut loquendum. Quæramus, silentium ne conuiuijs, an & opportunus sermo conueniat. Nam si, sicut apud Athenas Atticas Areopagitæ tacentes iudicant, ita inter epulas oportet semper sileri, non est ultrà quærendum, inter mẽsas philosophandum, nec ne sit. Si uero non erunt muta cõuiuia, cur ubi sermo permittitur inhonestus, honestus prohibetur? maxime cum non minus q̃q; dulcedo uini hilarent uerba conuiuiũ. Nam si Homeri latentem prudentiã inscruteris altius, delinimentum illud quod Helena uino miscuit, non herba fuit, nõ ex India succus: sed narrandi opportunitas, quæ hospitem mœroris oblitũ flexit ad gaudium. Vlysses em̃ præclara facinora filio præsente narrabat,

πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
ὅσσοι ὀδυσσῆϊ θαλασσίφρονι ἤσιν ἄεθλοι.
ἀλλ' ὅτε δὴ τόδ' ἔρεξε μετὰ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
δήμῳ ἐνὶ τρώων, ὅθι πάσχετε πῆμα' ἀχαιοί.

Odyssæ. 4.

Ergo paternam gloriam & singula eius fortia facta dicendo, animum filij fecit alacriorem, & ita credita est cõtra mœrorem uino remedium miscuisse. Quid hoc, inquit, ad philosophiam? Imò nihil tam cognatũ sapientiæ, quàm locis & temporibus aptare sermones, personarũ quæ aderunt æstimatione in medium uocata. Alios em̃ relata incitarunt exempla uirtutum, alios beneficiorum, non nullos modestiæ: ut & qui aliter agebant, sæpe auditis talibus ad emendationẽ uenirent. Sic aũt uitijs irretitos, si & hoc in conuiuijs exegerit loquendi ordo, feriet philosophia nõ sentientes, ut Liber pater thyrso ferit per obliquationem circumfusæ hederæ latente mucrone: quia nõ ita profitebitur in conuiuio censorem, ut palàm uitia castiget. Cæterum his obnoxij repugnabunt, & talis erit

De q̃busrebus philosophãdũ in conuiuio, si modo philosophandi detur occasio.

cõui

conuiuij tumultus, ut ſub huiuſmodi inuitati uideantur edicto.

Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri, & pugnam ſperate parati.

Aut ut Homerus breuius & expreſſius dixit,

Iliados.19. Νῶϊ δ' ἐχέτω νῦν δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα.

Ergo ſi opportunitas neceſſariæ reprehenſionis emerſerit, ſic à philoſopho proficiſcet, ut & tecta & efficax ſit. Quid mirꝛ, ſi feriet ſapiens (ut dixi) non ſentientes, cum interdū ſic reꝑhendat, ut reꝑhenſus hilaret? Nec tm̄ fabulis ſuis, ſed interrogationibus quoqꝫ uim philoſophiæ nihil ineptum loquentis oñdet. Hāc ergo nullus honeſtus actus, locúsue, cœtus nullus excludat, quæ ita ſe aptat, ut ubiqꝫ ſic appareat neceſſaria, tanqꝫ abeſſe illam nefas fuerit.

De quibus libenter quiſq; interrogetur. Caput .II.

ET Auienus: Nouas mihi duas diſciplinas uideris inducere, interrogandi uel etiam reprehendendi, ut alacritas utrinqꝫ ijs ad quos ſermo eſt excitetur, cum dolor ſemper reprehenſionem uel iuſtam ſequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigiſti, fac quæſo enarrando planiora. Primum, inqt Euſtachius, hoc teneas uolo, non de ea me reprehenſione dixiſſe, quæ ſpeciē accuſationis habet, ſed q̄ uituperationis inſtar eſt. Hoc Græci ſcōma uocant, nō minus quidem amarum quàm accuſatio, ſi importune proferatur. Sed à ſapiente ſic proferetur, ut dulcedine quoqꝫ non careat. Et ut prius tibi de interrogando reſpondeam: Qui uult amœnus eſſe conſultor, ea interrogat, quæ ſunt interrogato facilia reſponſu, & quæ ſcit illū ſedula exercitatione didiciſſe. Gaudet em̄, quiſquis prouocatur ad doctrinam ſuam in medium proferēdam: quia nemo uult latere quod didicit: maxime ſi ſcientia quam labore quæſiuit, cum paucis illi familiaris, & plurimis ſit incognita, ut de aſtronomia, uel dialectica, cæterisqꝫ ſimilibus. Tunc enim uidentur conſequi fructum laboris, cum adipiſcūtur occaſionem publicandi quæ didicerant ſine oſtentationis nota: qua caret, q̄ non ingerit, ſed inuitatur ut proferat. Cōtrà, magnæ amaritudinis eſt, ſi coràm multis interroges aliquem, quod non optima ſcientia quæſiuit. Cogitur enim aut negare ſe ſcire, quod extremum uerecundiæ damnum putant: aut reſpondere temerè, & fortuito ſe euentui ueri falſi ue committere. Vnde ſæpe naſcit̄ inſcitiæ proditio, & omne hoc infortunium pudoris ſui imputat conſulenti. Nec non & qui obierunt maria & terras, gaudent cum de ignoto multis uel terrarum ſitu, uel ſinu maris interrogantur: libenterqꝫ rn̄dent & deſcribunt, modo uerbis, modo radio loca: glorioſiſſimum putantes, quæ ipſi uiderint, aliorum oculis obijcere. Quid duces & milites, qui fortiter à ſe facta ſemper dicturiūt, & tamen tacent arrogantiæ metu? Non ne ſi ut hæc referant inuitentur, mercedem ſibi laboris extimant perſolutam, remunerationem putantes, inter uolentes narrare quæ fecerint? Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriæ ſaporē, ut ſi inuidi uel æmuli fortè præſentes ſint, tales interrogationes obſtrependo diſcutiant, & alias inſerēdo fabulas prohibeant illa narrari, quæ ſolent narranti laudem creare. Pericula quoqꝫ præterita, uel ærumnas penitus abſolutas qui euaſit: ut referat, gratiſſime prouocatur. Nam qui adhuc in ipſis uel paululum detinetur, horret admonitionem, & formidat relatum. Ideo Euripides expreſſit. adiecit enim σώθεντα, ut oſtenderet poſt finem malorum gratiam relationis incipere. Et poëta noſter adijciendo olim, quid niſi poſt emēſa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam ſedati laboris? Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit. Nec negauerim eſſe malorum genera, quæ nō uult q̄ pertulit uel tranſacta meminiſſe, nec minus interrogatus offenditur, cꝫ cum in ipſis malis fuit: ut qui carnifices expertus eſt, & tormēta membrorum, ut q̄ infauſtas pertulit orbitates, uel cui nota quondam afflicta cenſoria eſt. Caue interroges, ne uidearis obijcere. Illum ſæpe ſi potes ad narrandum prouoca, qui recitando fauorabiliter exceptus eſt, uel qui libere & feliciter legationem peregit, uel qui ab imperatore comiter affabiliterqꝫ ſuſceptus eſt, uel ſiquis tota penè claſſe à piratis occupata, ſeu ingenio, ſeu uiribus ſolus euaſit: qa uix implet deſiderium loquentis, rerum talium uel lōga narratio. Iuuat, ſi quem dicere iuſſeris amici ſui repentinam felicitatem, quam ſpontè non audebat uel tacere uel dicere, modo iactantiæ modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet, interroget tur de ſyluæ ambitu, de ambage luſtrorum, de uenationis euentu. Religioſus ſi adeſt, da illi referēdi copiam, quibus obſeruationibus meruerit auxilia deorꝫ, cꝫtus illi ceremoniarum fructus: quia & hoc genus religionis exiſtimāt, numinum beneficia non tacere. Adde, quia uolunt & amicos ſe numinibus extimari. Si uero & ſenex præſens eſt, habes occaſionem qua plurimum illi contuliſſe uidearis, ſi eum interroges, uel quæ ad illum omnino non pertinent. Eſt enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc ſciens Homerus, quandam congeriem ſimul interrogationum Neſtori fecit offerri:

Νῶϊ δ' ἐξέλωε ἔπειθ' ἅλιο μεταλλήσαι ἠδὲ ἔρεσθαι
Νέσορ' ἐπεὶ πάροιθε δίκας ἠδὲ φρόνιμ' ἄλλων
τρὶς γὰρ δὴ μιν φασὶν ἀνάρσαθαι γένεα ἀνδρῶν.
ὥς τε μοι ἀθανάτοις ἰνδάλλεται ἦσο γέροντι.
ὦ Νέσορ Νηλῃϊάδη. σύ δ' ἄλλοθεν ἔνδοθε πάντα
πῶς ἔδαν' ἀτρεΐδῃς ξυγκρείων ἀγαμέμνονα φῶτ'
πῦ μνωέλαον ἔλιω; τίνα δ' ἀντῶ μῆδον ὄλεθρον
Αἴγισθον δολόμητιν, ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείω;
ἦ ὄσσοι ἄξγε Ἀχαιῶν, ἀλλά πη ἄλλοι
πλάζετ' ἐπ' ἀνθρώπους, ὁ δ' ἀφοσσόμεθ' κατέπεφνε;

Tot loquendi ſemina interrogando congeſſit, ut pruritum ſenectutis expleret. Et Vergilianus Aeneas gratum ſe ad omnia præbens Euandro, uarias illi narrandi occaſiones miniſtrat. Necqꝫ enim de una re aut altera requirit, ſed ſingula lætus Exquiritqꝫ, auditqꝫ uirûm monumenta priorum. Et Euander conſultationibus captus, ſcitis cꝫ multa narrauerit.

De uario ſcommatum genere, & quam caute his utendum inter cōuiuas. Caput .III.

HAec dicentem fauor excepit omnium. Sed mox ſubiecit Auienus: Vos omnes qui doctorū doctiſſimi adeſtis orauerim, ut hortatu ueſtro Euſtachius, quæ de ſcommate paulo antè dixerit, animetur aperire. Oñibus ad hoc prouocantibus, ille contexuit: Præter categorian quæ eſt κατηγορία, & præter διαβολὴν quæ delatio eſt, ſunt alia duo apud Græcos nomina, lœdoria, & ſcomma: quibus nec uocabula latine reperio, niſi fortè dicas lœdoriā expro-

Quibus de rebus interrogari quis cupiat.

Locus illuſtratus ex .3. Odyſſ

brationem esse ad directam contumeliam. Scomma enim penè dixerim mor- E
sum figuratum, quia sæpe fraude uel urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud in
telligas. Nec tamen semper ad amaritudinem pergit, sed nonnunquam ijs in
quos iacitur & dulce est. Quod genus maxime uel sapiẽs, uel aliâs urbanus ex
ercet, præcipue inter mensas & pocula, ubi facilis est ad iracundiam prouoca-
tio. Nam sicut in præcipiti stantẽ uel leuis flatus impellit: ita uino uel infusum,
uel aspersum, paruus quoq; dolor incitat in furorem. Ergo cautius in cõuiuio
Alterũ genus scommatũ. abstinendum scommate, quod tectam intra se habet iniuriam. Tanto eñ pressi
us hærent talia dicta, quàm directæ lœdoriæ, uel hami coaguloſi, quàm dire
cti mucrones tenacius infiguntur: maximeq; dicta huiusmodi risum præsenti-
bus mouent, quo uelut assensus genere cõfirmatur iniuria. Est autem lœdoria
huiusmodi: Oblitus ne es quia salsamenta uendebas? Scomma autem, quod di F
ximus sæpe contumeliam esse cælatam, tale est: Meminimus quando brachio
te emungebas. Nam cum res eadem utrobique dicta sit, illud tamen lœdoria
est, quod apte obiectum exprobratumq; est: hoc scõma, quod figurate. Octa-
uius qui natu Libyus uidebatur, Ciceroni recitanti ait: Non audio quæ dicis.
Ille respõdit, Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est, quia
Octauius Libys oriũdus dicebatur, quibus mos est aurem forare. In eundem
Ciceronem Laberius, cum ab eo ad consessum non reciperetur, dicentem: Re
ciperem te nisi angustè sederemus, ait ille nimis mordaciter: Atqui solebas du
abus sellis sedere. obijciens tanto uiro lubricum fidei. Sed id quod Cicero di-
xit, nisi angustè sederemus, scomma est in C. Cæsarẽ, qui ĩ senatum passim tam
multos admittebat, ut eos quatuordecim gradus capere nõ possent. Tali ergo G
gñe, quod fœtum contumeliæ est, abstinendum sapienti semper, cæteris in con
uiuio. Sunt alia scommata minus aspera, quasi edentatæ beluæ morsus: ut
Tullius in consulem qui uno tantùm die consulatum peregit, Solent (inquit) es
se flamines diales, modo consules diales habemus. Et in eundem, Vigilantissi-
mus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non uidit. Eidemq; expro
branti sibi, quod ad eundem consulem nõ uenisset, Veniebam, inquit, sed nox
me comprehẽdit. Hæc & talia sunt, quæ plus urbanitatis, minus amaritudinis
habent, ut sunt & illa de nonnullis corporeis uitijs aut parum, aut nihil gignen
tia doloris: ut si in caluitium cuiusquam dicas, uel in nasum, seu curuam erecti-
onem, seu Socraticam depressionem. Hæc eñ quanto minoris infortunij sunt,
tanto lenioris doloris. Contrà, oculorum orbitas non sine excitatione commo H
tionis obijcitur. Quippe Antigonus rex Theocritum Chium, de quo iurauer-
rat quod ei parsurus esset, occidit propter scomma ab eodem de se dictum. Cũ
enim quasi puniendus ad Antigonũ raperetur, solãtibus eum amicis, ac spem
pollicentibus, quod omnino clementiam regis expturus esset cum ad eius ocu
los uenisset, respondit: Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis. Erat autem
Antigonus uno orbatus oculo. Et importuna urbanitas, maledicacem luce pri
uauit. Nec negauerim philosophos quoq; incurrisse nõnunquam per indigna
tionem hoc genus scommatis. Nam cum regis libertus ad nouas diuitias nup
erectus, philosophos ad conuiuium congregasset, & irridendo eorum minutu
las quæstiones, scire se uelle dixisset, cur ex nigra & alba faba pulmentum uni-

us coloris

A us coloris edatur, Aridices philosophus indigne ferens, tu nobis (inquit) absol
ue, cur de albis & nigris loris similes maculæ gignantur. Sunt scommata *Rursum duo scõmatum genera.*
quæ in superficie habent speciem contumeliæ, sed interdum non tangunt audi
entes, cum eadem si obnoxio dicantur, exagitent: ut contrà sunt, quæ speciẽ lau
dis habent, & personam audientis efficiũt cõtumeliæ plenam. De priore prius *Prius.*
dicã: L. Quintius prætor de prouincia nuper reuerterat, obseruata quod mire
ris, Domitiani temporis præturæ maxima castitate. Is cũ æger assidenti amico
diceret, frigidas se habere manus, renidens ille ait: Atqui eas de prouincia cali-
das paulo antè reuocasti. Risit Quintius, delectatusq; est. quippe alienissimus
à suspicione furtorum. Contrà, si hoc diceretur male sibi conscio, & sua furta re
colenti, exacerbasset auditum. Critobolũ famosæ pulchritudinis adolescen-
B tem Socrates cum ad comparationem formæ prouocaret, iocabatur, nõ irride-
bat. Certe si dicas cõsummatarum diuitiarum uiro, tibi excito creditores tuos:
aut si nimis casto gratæ sunt tibi meretrices, quia continua eas largitate ditasti:
utique delectabuntur, scientes his dictis suam conscientiam non grauari. Sicut
contrà sunt, quæ sub specie laudis exagitant, sicut paulo antè diuisi. Nam si ti- *Alterum.*
midissimo dixero, Achilli uel Herculi comparandus es, aut famosæ iniquitatis
uiro, ego te Aristidi in æquitate præpono: sine dubio uerba laudem sonantia
ad notam uituperationis suæ uterq; tracturus est. Eadem scommata eosdẽ mo
dò iuuare, modò mordere possunt, pro diuersitate præsentium personarũ. Sũt
enim, quæ si coram amicis obijciantur nobis, libenter audire possimus. Vxore
uero seu parentibus, magistris ue præsentibus, dici in nos aliquod scomma no
limus: nisi fortè tale sit, quod illorum censura libenter accipiat. Vt si quis ado-
C lescentem coram parentibus uel magistris irrideat, quod insanire possit conti-
nuis uigilijs, lectionibusq; nocturnis: aut uxore præsente, qđ stulte faciat uxo-
rium se præbendo, nec ullam elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in
quos dicuntur, & præsentes hilaritate perfundunt. Commendat scomma et
conditio dicẽtis, si in eadem causa sit, ut si alium de paupertate pauper irrideat,
si obscure natũ, natus obscure. Nam Tarsius Amphias, cum ex hortulano po-
tens esset, & in amicum quasi degenerem nõnulla dixisset, mox subiecit: Sed &
nos de eisdem seminibus sumus. & omnes pariter lætos fecit. Illa uero scomma
ta directa, lætitia eum in quem dicuntur, infundũt: si uirum fortem uituperes,
quasi salutis suæ prodigum, & pro alijs mori uolentem: aut si obieceris libera-
D li, quod res suas profundat, minus sibi quàm alijs consulẽdo. Sic & Diogenes
Antisthenem Cynicum magistrum suum solebat ueluti uituperando laudare.
Ipse enim aiebat, mendicum me fecit è diuite, & pro ampla domo in dolio fecit
habitare. Melius autem ista dicebat, quàm si diceret, gratus illi sum, quia ipse
me philosophum & consummatæ uirtutis uirum fecit. Ergo cum unum nomẽ
scommatis sit, diuersi continentur in eo effectus. Ideo apud Lacedæmonios in
ter cætera exactæ uitæ instituta, hoc quoq; exercitij genus à Lycurgo est insti
tutum, ut adolescẽtes & scommata sine morsu dicere, & ab alijs in se dicta ppe
ti discerent. Ac siquis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuis-
set, ulterius ei in alterum dicere nõ licebat. Cum ergo uideas mi Auiene (insti-
tuenda est enim adolescẽtia tua, quæ ita docilis est, ut discenda præcipiat) cum

uideas,incp̃,anceps om̃e esse scommatum genus,suadeo in cõuiuijs,in quibus E
lætitiæ insidiabit̃ ira,ab eiusmodi dictis facessas,& magis quæstiones conuiua
les uel proponas,uei ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita ludicrũ non puta-
rũt,ut & Aristoteles de ipsis aliqua cõscripserit,& Plutarchus,& uester Apu
leius.Nec contemnendũ sit,qd̃ tot philosophantiũ cura meruit.

Cibum simplicem præferẽdum esse multiplici, ut qui sit digestu facilior. Caput .IIII.

ET Prætextatus: Hoc quæstionum genus,cum & senilem deceat ætatẽ,
cur soli iuueni suadetur? Quin agite omnes qui adestis hic,apta cõuiuio
fabulemur, nec de cibatu tm̃, sed & siqua de natura corporum,uel alia:
præsente maxime Disario nostro,cuius plurimum ad hoc genus quæstionum
poterit ars & doctrina conferre:sortiamurq̃(si uidetur)ut per ordinem unus- F
quisq; proponat quam soluendam existimet quæstionem. Hic assensi omnes,
Prætextato anteloquium detulerunt,orantes ut cum ipse cœpisset,cæteris ex si
Simplex an multiplex cibus sit digestu facilior. lo consultationis eius,interrogandi constitueretur exemplum. Tum ille:Quæ
ro,inquit,utrũ simplex an multiplex cibus digestu facilior sit: qa multos hũc,
nonnullos illum sectantes uidemus.Et est quidem superba ac cõtumax,& uel
uti sui ostentatrix continentia:contrà, amœnam se & comem appetẽtia uult ui
deri.Cum ergo una censoria sit,delicata altera,scire equidem uelim,quæ seruã
dæ aptior sit sanitati. Nec longe petendus assertor est,cum Disarius adsit,qui
quid cõueniat corporibus humanis non minus callet,quàm ipsa natura huius
fabricæ autor & nutrix.Dicas ergo uelim,quid de hoc quod quæritur,medi-
cinæ ratio persuadeat. Si me,Disarius inquit,aliquis ex plebe imperitorum
de hac quæstione consuluisset, quia plebeia ingenia magis exemplis quàm ra- G
tione capiuntur,admonuisse illum cõtentus forem institutionis pecudum,qui-
bus si simplex & uniformis cibus sit,multo saniores sunt corporibus humanis:
& inter ipsas illæ morbis implicantur,quibus(ut altiles fiant)offæ compositæ
& quibusdã condimentis uariæ farciuntur.Nec dubitaret posthac,cum aduer
tisset animalibus simplici cibo utẽtibus familiarem sanitatem,ægrescere autem
quæ saginantur,& composita uarietate crudescere. Fortasse illum attentio-
rem exemplo altero fecissem, ut consideraret nullum unquã fuisse medicorum
circa curas ægrescentium tam audacis negligentiæ,ut febrienti uarium & non
simplicem cibum daret. Adeo cõstat quàm facilis digestu sit uniformis alimo-
nia,ut ei uel cum infirma sit natura,sufficiat. Nec tertium defuisset exemplũ,
ita esse uitandam ciborum uarietatem,ut uaria solent uina uitari. Quis em̃ am- H
bigat,eum qui diuerso uino utit̃,in repentinam ruere ebrietatem,necdum hoc
potus copia postulante? Tecum autem Vecti,cui soli perfectionem disciplina
rum omnium contigit obtinere,non tam exemplis quàm ratione tractandum
est,quæ & me tacente clam te esse non poterat.Cruditates eueniunt,aut quali-
tate succi,in quem cibus uertitur,si non sit aptus humori,qui corpus obtinuit:
aut ipsius cibi multitudine,non sufficiente natura ad omnia quæ congesta sunt
concoquẽda. Ac primùm de succi qualitate uideamus. Qui simplicem cibum
sumit,facilè quo succo eius corpus uel iuuetur uel grauetur,usu docẽte cogno-
scit. Nec enim ambigit,cuius sibi qualitate possessus sit,cum unum sumpserit.
Et ita fit,ut noxa,cuius causa deprehensa est,facilè uitetur. Qui autem multipli
ci ci-

A ci cibo alitur,diuersas patit̃ qualitates ex diuersitate succorum,nec concordant
humores ex materiæ uarietate nascentes, nec efficiunt liquidum purum' ue san
guinẽ,in quem iecoris ministerio uertũtur,& in uenas cum tumultu suo trans
eunt. Hinc morborum scaturigo,qui ex repugnantium sibi humorum discor-
dia nascũtur. Deinde quia non omnium quæ esui sunt,una natura est,non oĩa
simul coquuntur:sed alia celerius,tardius alia: & ita fit,ut digestionum sequen
tium ordo turbetur.Neq; em̃ cibi quem sumimus,una digestio est:sed ut cor-
pus nutriat,quatuor patitur digestiones:quarum unam omnes,uel ipsi quoq;
hebetes sentiunt,alias occultior ratio deprehendit.Quod ut omnibus liqueat,
paulo altius mihi causa repetenda est. Quatuor sunt in nobis uirtutes,quæ ad *Digestiones quatuor.*
ministrandam alimoniam receperunt:Quarum una dicitur κατακλικὴ,quæ deor
B sum trahit cibaria confecta mandibulis.Quid em̃ tam crassam materiam p̃ fau
cium angusta sulciret,nisi eam uis naturæ occultior hauriret? Hausta uero nõ
continuo lapsu per omne corpus succedentibus sibi foraminibus peruium ad
imum usq; descendunt,& talia qualia accepta sunt egeruntur,sed salutare offi-
cium digestionis expectant.Secundæ hoc cura uirtutis est,quam Græci, quia
retentatrix est,uocãt κατασκλικὴν. Tertia,quia cibum in aliud ex alio mutat,uo-
catur ἀλλοιωλικὴ. Huic obsequuntur omnes,quia ipsa digestionibus curat.Ven-
tris em̃ duo sunt orificia:Quorum superius erectum recipit deuorata,& in fol
lem uentris recõdit. Hic est stomachus,q̃ paterfamiliãs dici meruit,quasi om̃e
animal solus gubernans. Nam si ægrescat,uita in ancipiti est,titubante alimo-
niæ meatu,cui natura tanquam rationis capaci uelle ac nolle contribuit.Inferi
us uero demissum intestinis adiacentibus inseritur,& inde uia est egerẽdis.Er
C go in uentre fit prima digestio, uirtute allœotica in succum uertente,quicquid
acceptum est.cuius sex retrimenta sunt, quæ per intestina inferiore orificio tra
dente labuntur,& officio quartæ uirtutis,cui ἀπεκκριλικὴ nomen est,procurat̃ ege
stio.Ergo postq̃ in succum cibus reformatur,hic iam iecoris cura succedit.Est
autem iecur concretus sanguis,& ideo habet natiuum calorem,qui confectum
succum uertit in sanguinem.Et sicut cibum in succum uerti,prima est:ita succũ
transire in sanguinem,secunda digestio est.Hunc calor iecoris administratum
per uenarũ fistulas in sua quæq; membra dispergit,parte quæ ex digestis frigi
dissima est,in lyenem refusa: qui ut iecur caloris,ita ipse frigoris domiciliũ est.
Nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores sunt,et debiliores sinistræ,qa has
D regit calor uisceris sui, illæ contagione frigoris sinistra obtinentis hebetantur.
In uenis autẽ & arterijs, quæ sunt receptacula sanguinis & spiritus,tertia fit di
gestio.Nam acceptum sanguinem quodam modo defecãt,& quod in eo aquo
sum est,uenæ in uesicam refundũt:liquidum uero,purumq; & altilem sangui-
nem singulis totius corporis membris ministrãt. Et ita fit,ut cum cibum solus
uenter accipiat,eius alimonia dispersa per uniuersos membrorum meatus,ossa
quoq; & medullas & ungues nutriat,& capillos.Et hæc est quarta digestio,q̃
in singulis membris fit,dum quod unicuiq; membro datum est, ipsi mẽbro fit
nutrimentum.Nec tamen huic toties defecato retrimenta sua desunt,quæ cum
membra omnia in sua sunt sanitate,per occultos euanescunt meatus. Si qua ue
ro pars corporis ægrescat, ĩ ipsam quasi infirmiorem ultima illa quæ diximus

retrimenta labũtur. Et hinc naſcunt cauſæ morborũ, quæ ῥεύματα medicis uocare mos eſt. Si enim fuerit ultimi ſucci iuſto huberior multitudo, hanc à ſe repellit pars corporis illa, quæ ſanior eſt, & ſine dubio labitur in infirmam, q̃ uires non habet repellendi. Vnde & alieni receptio diſtendit locum in quem cecidit, & hinc creantur dolores. Hæc eſt ergo triplex cauſa uel podagræ uel cuiuſlibet ex confluentia morbi, id eſt multitudo humoris, fortitudo membri à ſe repellentis, & recipientis infirmitas. Cum igitur aſſeruerimus, quatuor in corpore fieri digeſtiones, quarum altera pendet ex altera, & ſi præcedẽs fuerit impedita, nullus ſit ſequentis effectus, recurramus animo ad illam primam digeſtionem, q̃ in uentre conficitur, & inuenietur quid impedimenti ex multiformi naſcatur alimonia. Diuerſorum em̃ ciborum diuerſa natura eſt: & ſunt qui celerius, ſunt qui tardius digerũtur. Cum ergo prima digeſtio uertitur in ſuccũ, quia non ſimul accepta omnia uertuntur, quod prius uerſum eſt, dum alia tardius uertuntur, aceſcit. & hoc ſæpe etiã eructando ſentimus. Alia quoq; qbus tarda digeſtio eſt, uelut ligna humida, quæ urgẽte igne fumum de ſe creant: ſic illa imminẽte igne naturæ, fumant: dum tardius coquuntur, ſiquidem nec hoc ſenſum eructantis euadat. Cibus autem ſimplex non habet controuerſam moram, dum in ſimplicem ſimul ſuccũ uertitur. Nec digeſtio ulla turbatur, dum omnes ſibi ſtata momentorum dimenſione ſuccedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius imperitia) rationes has dedignetur audire, extimans non impediri digeſtionẽ, niſi ſola ciborũ multitudine, nec uelit de qualitate tractare, hic q̃que multiformis alimonia deprehẽditur cauſa morborum. Nam pulmentorũ uarietas recipit uaria condimenta, quibus gula ultrà q̃ naturæ neceſſe eſt, laceſſitur: & ſit inde congeries, dum pruritu deſideriũ amplius uel certe de ſingulis parua libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuś ue uitandos, qui ultra ſitim fameḿ ue ſedandam producunt appetentiam. Denicq; uel propter hoc edendi uarietas repudiet̃, quia plena eſt uoluptatis, à qua ſeriis & ſtudioſis cauendum eſt. Quid em̃ tam contrarium, q̃ uirtus & uoluptas? Sed modum diſputationi facio, ne uidear hoc ipſum in q̃ ſumus, licet ſobrium ſit, tamen quia uarium eſt, accuſare conuiuium.

Contra, cibum multiplicem aptiorem eſſe quam ſit ſimplex. Caput .V.

HAec cùm Prætextato & cæteris prona aſſenſione placuiſſent, Euangelus exclamauit, Nihil tam indignum toleratu, q̃ q̃ aures noſtras Græca lingua captiuas tenet, & uerborũ rotunditati aſſentire cogimur, circumuenti uolubilitate ſermonis, qui ad extorquendã fidem agit in audiẽtes tyrannum. Et quia his loquẽdi labyrinthis impares nos fatemur, age Vecti hortemur Euſtachium, ut recepta contraria diſputatione, quicquid pro uario cibo dici poteſt, uelit communicare nobiſcum: ut ſuis telis lingua uiolenta ſuccumbat, & Græcus Græco eripiat hunc plauſum, tanq̃ cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem iucundam Euangele amarius poſtulaſti. Audere enim contra tam copioſe & eleganter inuenta, res ẽ quæ habeat utilem uoluptatem: ſed non tanquam ingeniis inſidiantes, & glorioſis tractatibus inuidentes, hoc debemus expetere. Nec abnego, potuiſſe me quoq; tanquam palinodiam canere. Eſt enim rhetorica præluſio, communes locos in utramuis partem inuen-

inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius Græcorum inuentionibus à Græcis fortè aliis relata reſpondent, te Euſtachi oramus omẽs, ut ſenſa & inuenta Diſariĩ contrariis repellendo, in integrum reſtituas exautoratum cõuiui orum leporẽ. Ille diu hoc à ſe officium deprecatus, ubi tot impellẽtium proceq; quibus obuiandum non erat, hortatui ſuccubuit: Bellum (inquit) duobus mihi amiciſſimis cogor indicere, Diſario & continentiæ. Sed ab autoritate ueſtra tanq̃ ab edicto prætoris impetrata uenia, gulæ patronum (quia neceſſe ẽ) profitebor. In primo ſpecioſis magis q̃ ueris penes nos Diſarius exemplis, ut docebitur, noſtri cepit ingenium. Ait em̃ pecudes uti ſimplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum q̃ hominũ ſanitatem. Sed utrunq; falſum probabo. Nam neq; ſimplex eſt animalibus mutis alimonia, nec ab illis q̃ à nobis morbi remotiores. Teſtatur unum uarietas pratorum quæ depaſcũtur: quibus herbæ ſunt amaræ pariter & dulces, aliæ ſuccum calidum, aliæ frigidum nutrientes: ut nulla culina poſſit tam diuerſa condire, q̃ in herbis natura uariauit. Notus eſt omnibus Eupolis, inter elegantes habẽdus ueteris comœdiæ poẽtas. Is in fabula quæ inſcribitur Aeges, inducit capras de cibi ſui copia in hæc ſe ẏba iactãtes, βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς. Videt̃ ne uobis ciborũ iſta ſimplicitas, ubi tot enumerant̃ uel arbuſta uel frutices, nõ minus ſucco diuerſa q̃ noĩe? Qđ aũt non facilius morbis hoĩes q̃ pecudes occupentur, Homero teſte cõtentus ſum, qui peſtilẽtiã refert à pecudibus eſſe inchoatã: qñ morbus anteq̃ in hoĩes poſſet irrepe, faciliuscaptis pecoribus incubuit. Sed & quanta ſit mutis aĩalibus infirmitas, uitæ breuitas indicio ẽ. Qđ em̃ eoq; qbus notitia nobis in uſu eſt, poteſt annos hoĩs æquare? niſi recurras fortè ad ea, q̃ de coruis atq; cornicibus fabuloſa dicuntur. Quos tamen uidemus omĩbus inhiare cadaueribus, uniuerſisq; ſeminibus inſidiari, fructus arborum perſequi. Nam non minus edacitatis habent, q̃ de longæuitate eorum opinio fabulatur. Secundum (ſi bene recordor) exemplum eſt, ſolere medicos ægris ſimplicem cibum offerre, non uariũ: cum hunc offeratis (ut opinor) nõ quaſi digeſtu faciliorem, ſed quaſi minus appetendum: ut horrore uniformis alimoniæ, edẽdi deſiderium langueſceret: quaſi multis concoquendis p̃ infirmitatem non ſufficiente natura. Ideo ſiquis ægrescentium uel de ipſo ſimplici amplius appetat, ſubducitis adhuc deſideranti. Ideo uobis cõmento tali, non qualitas, ſed modus quæriť. Qđ autẽ in edendo ſicut in potando ſuades uaria uitari, habet latentis captionis inſidias, quia noĩe ſimilitudinis coloratur. Cæterum longe alia ciborum ratio eſt. Quis enim unquam edendo plurimum, mente fauciatus eſt, quod in bibendo contingit? Fartus cibo, ſtomacho uel uentre grauatur, infuſus uino fit ſimilis inſano, opinor, quia craſſitudo cibi uno in loco permanens, expectat adminiſtrationem digeſtionis, & tunc demum membris ſenſim confectus illabit̃: potus ut natura leuior, mox altum petit: & cerebrum, quod in uertice locatum eſt, ferit fumi calentis aſpergine. Et ideo uaria uina uitantur, ne res quæ ad poſſidendum caput repentina eſt, calore tam diuerſo q̃ ſubito conſiliĩ ſedem fauciet. Quod æque in cibi uarietate metuendum, nulla ſimilitudo, ratio nulla perſuadet. In illa uero diſputatione, qua digeſtionum ordinem ſermone luculento & uario digeſſi ſti, illa omnia quæ de natura humani corporis dicta ſunt, & nihil nocent prœ-

positæ quæstioni,& eloquenter dicta non abnego. Illi soli non assentior, quod succos uarios de ciborum uarietate confectos, dicis cõtrarios esse corporibus, cum corpora ipsa de cõtrarijs qualitatibus fabricata sint. Ex calido enim & frigido, de sicco & humido constamus. Cibus uero simplex cui adest, succum de se unius qualitatis emittit. Scimus autẽ similibus similia nutriri. Dic quæso unde aliæ tres qualitates corporis nutrientur? Singula autem ad se similitudinem sui rapere, testis est Empedocles, qui ait:

Te autem sæpe audio Hippocratis tui uerba cum admiratione referentem:

Ergo si homo non unum, nutriendus est non ex uno. Nam & deus omnium fabricator, aërem quo circumfundimur,& cuius spiramus haustu, non simplicem uoluit habere qualitatem, ut aut frigidus sit semper, aut caleat, sed nec continuæ siccitati, nec perpetuo eũ addixit humori, quia una nos non poterat qualitate nutrire de permistis quatuor fabricatos. Ver ergo calidũ fecit,& humectum. Sicca æstas & calida. Autumnus siccus & frigidus. Hyems humida pariter & frigida est. Sic & elemẽta quæ sunt nostra principia, ex diuersitatibus etiam ipsa constant,& nos nutriunt. Est enim ignis calidus & siccus. Aër humectus & calidus. Aqua similiter humecta & frigida. Terra frigida pariter & sicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cum nihil nec in nobis, nec circa nos, nec in ijs de quibus sumus, uniforme sit? Quod autẽ accescere, uel nonnunquam sumare in stomacho cibum, uis assignare uarietati, ut credamus, pronunties oportet, aut semper eum qui uario cibo utitur, hæc pati: aut nunq; illum pati, qui simplicem sumit. Si uero & qui mensa fruitur copiosa, hoc uitiũ sæpe nõ sentit:& qui se uno cibo afficit, sæpe sustinet quod accusas, cur hoc uarietati,& nõ modo edacitatis assignas? Nam & de simplici auidus noxam patitur cruditatis,& in uario moderatus digestionis commodo fruitur. At inquies, ipsa immoderatio ex ciborum uarietate nascitur, titillante gula,& ad assumẽda plura quàm necesse est prouocante. Rursus ad ea quæ iam dixi reuoluor, cruditates de modo, non de qualitate prouenire. Modum enim seruat, qui sui potens est,& in mensa Sicula uel Asiana. Excedit impatiẽs, etiam si solis oluis aut holere uescatur. Et tamen ille copiosus, si moderationem tenuit, sanitatis compos est: cõtrà, insanus fit ille, cui merus sal cibus est, si hoc ipsum uoraciter inuaserit. Postremò, si in his quæ sumimus uarietatem noxiam putas, cur potionum remedia quæ per os humanis uisceribus infunditis, ex tam contrarijs ac sibi repugnantibus mista componitis? Succo papaueris admiscetis euphorbium, mandragoram, aliasq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monstruosis carnibus abstinetis, inferentes poculis testiculos cástorum,& uenenata corpora uiperarum, quibus admiscetis quicquid nutrit India, quicquid deuehitur herbarum quibus Creta generosa est. Cum ergo ad custodiam uitæ hoc faciant remedia, quod cibus: siquidem illa eam reuocent, iste contineat: cur illis prouidere uarietatem laboras, isti squalorem uniformitatis adijcis? Post omnia in uoluptatem censura cothurnati sermonis inuectus es, tanq; uoluptas uirtuti semper inimica sit: & non cum in luxum spreta mediocritate prolapsa est. Quid enim agit ipse seruus, non edendo nisi cogente fame, nec potando præter sitim, nisi ut de utroq; capiat uoluptatẽ? Ergo uoluptas non mox nomine ipso infamis est, sed fit modo utendi uel honesta uel arguenda. Parum est si accusata sit,& non etiam laudetur uoluptas. Nam cibus qui cum uoluptate sumitur, desiderio tractus, in uentrem recõditur patula expectatione rapientem:& dũ animose fruitur, mox eum concoquit. Quod non ex æquo cibis euenit, quos nulla sui dulcedo cõmendat. Quid ergo accusas uarietatem quasi gulæ irritamentum, cum salus sit hominis, uigere appetentiam: qua deficiente languescit,& periculo fit propior? Nam sicut in mari gubernatores uento suo, etiam si nimius sit, contrahendo in minorem modum uela præteruolant,& flatũ cum maior est coërcent, sopitũ uero excitare nõ possunt: ita & appetentia cum titillatur & crescit, rationis gubernaculo temperatur: si semel ceciderit, animal extinguitur. Si ergo cibo uiuimus,& cibum appetentia sola commendat, elaborandum nobis est cõmento uarietatis, ut hæc semper prouocetur, cum præsto sit ratio, quæ intra moderationis suæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adesse, non anxio. Nec sic admitto uarietatem, ut luxum probem, ubi quæruntur æstiuæ niues,& hybernæ rosæ:& dum magis ostentui, quàm usui seruitur, syluarum secretũ omne lustratur,& peregrina maria solicitantur. Ita enim fit, ut etiam si sanitatem sumentium mediocrtias obseruata non sauciet, ipse tamen luxus morum sit ægritudo.

His fauorabiliter exceptis, Disarius, obsecutus es, inquit, Eustachi dialecticæ, ego medicinæ. Qui uolet eligere sequenda, usum consulat:& quid sit utilius sanitati, experientia docebit.

Vinum natura frigidum potius uideri quam calidum. Et cur raro fœminæ, senes cito inebrientur.

Caput .VI.

POst hæc Flauianus: Et alios quidem medicos idem dicentes semper audiui, uinum inter calida censendum. Sed & nunc Eustachius cum causas ebrietatis attingeret, prædicabat uini calorem. Mihi autem sæpe hoc mecum reputanti, uisa est uini natura frigori propior quàm calori: Et in medium profero, qbus ad hoc extimandum trahor, ut uestrũ sit de mea extimatione iudicium. Vinum (quantum mea fert opinio) sicut natura frigidum est, ita capax uel etiam appetens caloris fit, cum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum cum tactu sit frigidum, ψυχρὸν χαλκὸν ὄλουις si tamen solem pertulerit, concalescit, & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita esse ratio persuadeat requiramus. Vinum quod aut potu interioribus conciliatur, aut sotu, ut superficiẽ curet, adhibetur, cùm infunditur cuti: quin frigidum sit, nec medici inficias eunt: Calidum tamen in interioribus prædicant, cum non tale descendat, sed admistum calidis concalescat. Certe respondeant uolo, cur sto- *Vinum natura frigidum.*

macho in laſſitudinem degeneranti, ad inſtaurandas conſtrictione uires offerant ægreſcenti uinum, niſi frigore ſuo laſſata cogeret, & colligeret diſſoluta? Et cum laſſo (ut dixi) ſtomacho nil adhibeant calidum, ne creſcat ulterius laſſitudo, à uini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutantes.

Dabo aliud indicium accidentis uino quàm ingeniti caloris. Nam ſi quis aconitum neſciens hauſerit, nō nego hauſtu eum meri plurimi ſolere curari. Infuſum enim uiſceribus trahit ad ſe calorem, & ueneno frigido quaſi calidū iam repugnat. Si uero aconitum ipſum cum uino tritum potui datum ſit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admiſtione ſui frigus auxit ueneni, nec in interioribus iam caleſcit, quia nō liberum ſed admiſtum alij, imò in aliud uerſum deſcendit in uiſcera. Sed & ſudore nimio uel laxato uentre deſeſſis uinum ingeritur, ut in utroque morbo cōſtringat meatus. Inſomnem medici frigidis oblinunt, modo papaueris ſucco, modo mandragora uel ſimilibus, in quibus eſt & uinum. Nam uino ſomnus reduci ſolet, quod non niſi ingentis frigoris teſtimonium eſt. Deinde omnia calida Venerem prouocant, & ſemen excitant, & generationi fauent. Hauſto autem mero plurimo, fiunt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt, quia uini nimietas ut frigidi, facit ſemen exile uel debile. Hoc uero uel manifeſtiſſimam extimationis meæ habet aſſertionem, quod quæcunque nimium algentibus, eadem contingunt ebrijs. Fiunt enim tremuli, pallidi, graues, & ſaltu tumultuantis ſpiritus artus ſuos & membra quatiuntur. Idem corporis torpor ambobus, eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille, quem πάλυσιν Græci uocant, ſic nimio uino, ut multo algore contingit. Reſpice etiam quæ genera curationum adhibeantur ebrijs. Non ne cubare ſub multis operimentis iubentur, ut extinctus calor refoueatur? Non & ad calida lauacra ducuntur? non illis unctionum tempore calor corporis excitatur? Poſtremò, qui fiunt crebrò ebrij, citò ſeneſcunt. Alij ante tempus competētis ætatis uel caluitio, uel canicie inſigniuntur, quæ non niſi inopia caloris eueniunt.

Quid aceto frigidius, quod culpatum uinum eſt? Solum enim hoc ex omnibus humoribus creſcētem flammam uiolenter extinguit, dum per frigus ſuum calorem uincit elementi. Nec hoc prætereo, quod ex fructibus arborum illi ſunt frigidiores, quorum ſuccus imitatur uini ſaporem: ut mala ſeu ſimplicia ſeu granata ſeu cydonia, quæ cotonea uocat Cato. Hoc ideo dixerim, quod me ſæpe mouit & exercuit mecum diſputātem, quia in medium proferre uolui qd de uino extimauerim ſentiendum.

Cato de re rustica capi. 85.

Cæterum conſultationem mihi debitam non omitto. Te enim Diſari conuenio, ut quod quærendum mihi occurrit abſoluas. Legiſſe apud Græcū philoſophum memini, (ni fallor, ille Ariſtoteles fuit) in libro quem de ebrietate compoſuit. Mulieres rarò in ebrietatem cadere, crebrò ſenes. Nec cauſam uel huius frequentiæ, uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota hæc quæſtio pertinet, quam noſſe & induſtriæ tuæ & profeſſionis officium eſt, uolo te cauſas rei, quam ille ſententiæ loco dixit, ſi tamen philoſopho aſſentiris, aperire. Tum ille: Recte & hoc Ariſtoteles, ut cætera. Nec poſſum non aſſentiri uiro, cuius inuentis nec ipſa natura diſſentit. Mulieres, inquit,

inquit, rarò inebriantur, crebrò ſenes. Rationis plena gemina iſta ſententia, & altera pendet ex altera. Nam cum didicerimus quod mulieres ab ebrietate defendat, iam tenemus quid ſenes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim naturam ſortita ſunt muliebre corpus, & corpus ſenile. Mulier humectiſſimo eſt corpore. Docet hoc & leuitas cutis & ſplendor, docent p̄cipue aſſiduæ purgationes ſuperfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum uinum in tam largum ceciderit humorem, uim ſuam perdit, & fit dilutius, nec facilè cerebri ſedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat ſententiæ ueritatem, quod muliebre corpus crebris purgationibus deputatum, pluribus cōfertum foraminibus, ut pateat in meatus, & uias præbeat humori in egeſtionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euaneſcit. Contrà, ſenibus ſiccum corpus eſt, quod probat aſperitas & ſqualor cutis. Vnde et hæc ætas ad fletum fit difficilior, quod eſt indicium ſiccitatis. Intra hos uinum nec patitur contrarietatem repugnātis humoris, & integra ui ſua adhæret corpori arido, & mox loca tenet, quæ ſapere homini miniſtrant. Dura quoq; eſſe ſenum corpora, nulla dubitatio eſt, & ideo etiam ipſi naturales meatus in membris durioribus obſerantur, & hauſto uino exhalatio nulla cōtingit, ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit. Hinc fit, ut & ſani ſenes malis ebriorum laborent, tremore membrorum, linguæ titubantia, abundātia loquendi, iracundiæ concitatione: quibus tam ſubiacent iuuenes ebrij, quàm ſenes ſobrij. Si ergo leuem pertulerint impulſum uini, non accipiunt hæc mala, ſed incitant, q̄bus ætatis ratione iam capti ſunt.

Mulieres cur uarius inebrientur.

Senes cur facile inebrientur

Fœminis frigidior ne ſit natura quam uiris, an calidior. Et cur muſtum non inebriet. Caput .VII.

PRobata omnibus Diſarij diſputatione, ſubiecit Symmachus: Vt ſpecta eſt tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Diſarius inuenit, ita unum ab eo prætermiſſum eſt, nimio frigore, quod in earum corpore eſt, frigeſcere hauſtum uinum, & ita debilitari, ut uis eius quæ elanguit, nullum calorem poſſit, de quo naſcitur ebrietas, excitare.

Mulieres frigidæ.

Ad hæc Horus: Tu uero Symmache fruſtra opinaris frigidam mulierum eſſe naturam, quam ego calidiorem uirili (ſi tibi uolenti erit) facilè probabo.

Humor naturalis in corpore, quando ætas tranſijt pueritiam, fit durior, & acuitur in pilos. Ideo tunc & pubes & genæ & aliæ partes corporis ueſtiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore ſiccāte fit inopia pilorum, & ideo in corpore ſexus huius manet continuus ſplendor & leuitas. Eſt & hoc in illis indicium caloris, abundantia ſanguinis, cuius natura feruor ē. Qui ne urat corpus ſi inſidat, crebra purgatione ſubtrahitur. Quis ergo dicat frigidas, quas nemo poteſt negare plenas caloris, quia ſanguinis plenæ ſunt? Deinde, licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſeculo nullus ſit, lectio tamen docet, eo tempore quo igni dari honor mortuis habebatur, ſiquando uſu ueniſſet, ut plura corpora ſimul incenderētur, ſolitos fuiſſe funerum miniſtros denis uirorū corporibus adijcere ſingula muliebria: & unius adiutu, quaſi natura flammei, & ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. Ita nec ueteribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, quod cum calor ſemper generationis cauſa ſit, fœminæ ideo celerius quàm pueri fiūt idoneæ ad generan-

Mulierū naturam calidiorē eſſe quàm ſit uirorum.

nerandum, quia calent amplius. Nam & ſecundum iura publica duodecimus annus in fœmina, & quartuſdecimus in puero definiuit pubertatis ætatem. B

Quid plura? Non ne uidemus mulieres, quando nimium frigus eſt, medio cri ueſte contentas, nec ita operimentis plurimis inuolutas, ut uiri ſolẽt, ſcilicet naturali calore, contra frigus quod aër ingerit, repugnante? Ad hæc reniden Symmachus: Bene, inquit, Horus noſter tentat uideri orator ex cynico, q̃ in contrarium uertit ſenſus, quibus poteſt muliebris corporis frigus probari. Nam quod pilis (ut uiri) non obſidentur, inopia caloris eſt. Calor eſt enim qui pilos creat. Vnde & eunuchis deſunt, quorum naturam nullus negauerit frigidiorem uiris. Sed & in corpore humano illæ partes maxime ueſtiuntur, q̃bus amplius ineſt caloris. Leue autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetur. Comitatur enim algorem denſitas, leuitas denſitatem. Quod uero ſæpe purgantur, non multi, ſed uitioſi humoris indicium eſt. Indigeſtum eſt enim & crudum quod egeritur, & quaſi infirmum effluit: nec habet ſedem, ſed natura quaſi noxium & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur, q̃a mulieribus cum purgantur, etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum eſſe quod effluit, & ideo in uiuo corpore non manere, quaſi inopia caloris extinctum. Quod muliebre corpus iuuabat ardentes uiros, non caloris erat, ſed pinguis carnis, & oleo ſimilioris, quod non illis contingeret ex calore. Q̃d cito admouent generationi, non nimiꝫ caloris, ſed naturæ infirmioris eſt, ut ex illa poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. Sed ſi uis intelligere in gñatione ueram rationẽ caloris, cõſidera uiros longe diutius perſeuerare in generando, q̃ mulieres in pariendo. Et hæc tibi ſit indubitata probatio in utroq; ſexu, uel frigoris uel caloris. Nam uis eadem in frigidiore corpore celerius extingui tur, in calidiore diutius perſeuerat. Quod frigus aëris tolerabilius uiris ferunt, facit hoc frigus ſuum. Similibus em̃ ſimilia gaudẽt. Ideo ne corpus earꝫ frigus horreat, facit conſuetudo naturæ, quam ſortitæ ſunt frigidiorem. G

Cõtrà, frigidiorẽ eẽ naturã mulierũ q̃ uirorum ſit.

Sed de his ſinguli, ut uolunt, iudicent: Ego uero ad ſortem conſulendi uenio: & quod ſcitu dignum extimo, ab eodem Diſario quæro, & mihi uſque ad effectum nimio amico, & cum in cæteris, tum in his optime docto. Nuper in Thuſculano meo fui, cũ uindemiales fructus pro annua ſolennitate legerentur. Erat uidere permiſtos ruſticis ſeruos, haurire uel de expreſſo, uel de ſponte fluente muſtũ, nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar, quos impelli ad inſaniam paruo uino noueram. Quæro quæ ratio de muſto ebrietatem, aut tardam fieri faciat, aut nullam? H

Muſtũ cur nõ inebriet.

Ad hæc Diſarius: Omne quod dulce eſt cito ſatiat, nec diuturnam deſiderij ſui fidem tenet, ſed in locum ſatietatis ſuccedit horror. In muſto autem ſola dulcedo eſt, ſuauitas nulla. Nam uinum cum in infantia eſt, dulce: cum pubeſcit, magis ſuaue quàm dulce eſt. Eſſe autem harum duarum rerum diſtantiam certe Homerus teſtis eſt, qui ait:

Μαῖ' ἄγε δή μοι οἶνον ἐὺ ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσον
Ηδύν,
Καίεο δ' ἔντεα δῖα θεῶν ὄφρ' ἀλκιφάλοισι πέλῃσθ'
ὄφρα μέλιτι γλυκερῷ.

Vocat em̃ mel

A Vocat enim mel dulcẽ, & uinum ſuaue. Muſtum igitur, cum necdum ſuaue ẽ, ſed tantummodo dulce, horrore quodam tantum ſumi de ſe non patitua, quantum ſufficiat ebrietati. Addo aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare: adeo, ut medici eos qui uſq; ad periculum uino diſtenduntur plurimo, cogant uomere: & poſt uomitum contra fumum uini qui remanſit in uenis, panem offerunt melle illitum, & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat muſtũ, in quo eſt ſola dulcedo. Sed & hoc idonea ratione deſcẽdit, quod muſtum graue eſt, & flatus & aquæ permiſtione & pondere ſuo cito in inteſtina delabitur ac profluit, nec manet in locis obnoxijs ebrietati. Delapſum uero relinquit ſine dubio in homine ambas qualitates naturæ ſuæ, quarum altera in flatu, altera in aquæ ſubſtantia eſt. Sed flatus quidem quaſi æque ponderoſus in ima delabitur, aquæ uero qualitas non ſolum ipſa non impellit in inſaniam, ſed & ſiqua uinalis fortitudo in homine reſedit, hãc diluit & extinguit. Ineſſe autem aquam muſto uel hinc docetur, q̃ cũ in uetuſtatem procedit, fit menſura minus, ſed acrius fortitudine, quia exhalata aqua qua molliebatur, remanet uini ſola natura cum fortitudine ſua libera, nulla diluti humoris permiſtione mollita. B

De facilitate uel difficultate digeſtionis quorundam ciborum, deq; aliis quibuſdam quæſtiunculis oppido quam argutis. Caput .VIII.

Iſitiũ cur difficile digeſtu ſit

POſt hæc Furius Albinus: Ego quoq; pro uirili portione Diſarium noſtrum inexercitum non relinquo. Dicas quæſo, quæ cauſa difficile digeſtu facit iſitium, quod ab inſectione inſitium dictũ (amiſsione enim literæ, poſtea quod nunc habet nomen obtinuit) cùm multum in eo digeſtionem futuram iuuerit tritura tam diligens, & quicquid graue erat carnis aſsumpſerit, conſummationem q̃ eius multa ex parte cõfecerit. Et Diſarius: Inde hoc genus cibi difficilè digeritur, unde putas ei digeſtionem antè prouiſam. Leuitas enim quam tritura præſtitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio uentris inuenerit: nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digeſtio promouetur: ſic & mox tritũ atq; firmatum, cum in aquam conijcit, natat. Ex quo intelligitur, quod idem faciens in uẽtris humore, ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati: & tam ſerò illic coquit, q̃ tardius conficiunt, quæ uapore aquæ q̃ quæ igne ſoluuntur. Deinde dum inſtãtius teritur, multus ei flatus inuoluitur, qui prius in uentre conſumendus eſt, ut tum demũ conficiatur quod remanſit de carne iam C liberꝫ. Hoc quoq; ſcire habeo, Furius inquit, q̃ faciat cauſa nõnullos carnes ualidiores facilius digerere q̃ tenues. Nam cum citò coquant offas bubulas, in aſperis piſcibus coquendis laborant. In his Diſarius ait: Huius rei autor eſt nimia in homine uis caloris, quæ ſi idoneam materiem ſuſcipit, libere congredi tur, & citò eam in cõcertatione conſumit: leuem modo præterit ut latẽtem, modo in cinerem potius quàm in ſuccum uertit: ut ingentia robora in carbonum fruſta lucentia igne uertũtur, paleæ ſi in ignem ceciderint, mox ſolum de eis cinerem reſtat uideri. Habes & hoc exemplum non diſſonum, q̃ potentior mola ampliora grana confringit, integra illa quæ ſunt minutiora tranſmittit. Vento nimio abies aut quercus auellit, cannã nulla facilè frangit procella. Cũq; Furius delectatus enarrãtis ingenio, plura uellet interrogare, Cecinna ſe Albi D

Carnes ualidiores quare alij quando facilius digerantur quàm tenues.

nus obie-

nus obiecit: Mihi quoq; desiderium est habendi paulisper negotij cum tam fa E
cunda Disarij doctrina. Dic oro te(inquit)quæ facit causa,ut sinapi & piper,si
Sinapi & piper cur apposita cuti, uulnus excitēt, deuorata nō lædant. apposita cuti fuerint,excitent uulnus,& loca perforent: deuorata uero nullam
uentris corpori inferant læsionem. Et Disarius: Species(inquit)& acres &
calidæ,superficiem cui apponuntur exulcerant:quia integra uirtute sua sine al-
terius rei admistione utuntur ad noxiam. Sed si in uentrem recepta sint,soluit̃
uis earum uentralis humoris alluuione,qua fiunt dilutiores. Deinde prius uer
Cur uina frigida in Aegypto. tuntur in succū uentris calore,q̃ ut integra possint nocere. Cecinna subiecit,
Dum de calore loquimur,admoneor rei,quam semper quæsitu dignam puta-
ui: Cur in Aegypto q̃ regionū aliarꝝ calidissima est,uinum nō calida,sed penè
dixerim frigida uirtute nascatur. Ad hoc Disarius:Vsu tibi Albine cōper- F
tum est,aquas q̃ uel de altis puteis,uel de fontibus hauriuntur,fumare hyeme,
æstate frigescere. Quod fit nō alia de causa,nisi q̃ aëre,qui nobis circumfusus
est,propter temporis rationem calēte,frigus in terrarꝝ ima demergit̃,& aquas
inficit,quarum in imo est scaturigo.Et contrà cum hyemē aër præfert,calor in
interiora demergens,aquis in imo nascentibus dat uaporem. Quod ergo ubi-
q̃ alternat̃ uarietate tēporis,hoc in Aegypto semp est, cuius aër semper est in
calore.Frigus em̃ ima petens,uitium radicibus inuoluit̃,& talē dat qualitatem
Aqua calida cur mota fiat calidior. succo inde nascenti.Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt. Tractatus
noster,Albinus inquit,semel ingressus calorem,non facilè aliò digreditur.Di
cas ergo uolo,cur qui in aquam descendit calidā,si se non mouerit,minus uri-
tur:sed si agitatu suo aquam mouerit,maiorem sentit calorem: & totiens aqua
urit amplius,quotiens nouus ei motus accesserit. Et Disarius:Calida(inqt) G
quæ adhæserit nostro corpori,mox præbet tactum sui mās̃uetiorem, uel quia
cuti assueuit,uel quia frigus accepit à nobis. Motus uero aquā nouam corpo-
ri applicat,& cessante assuetudine,de qua paulo antè diximus, semper nouitas
auget sensum caloris. Cur ergo,Albinus ait,æstate cum aër calidus flabro
mouetur,non calorem,sed frigus acquirit? eadem em̃ ratione & in hoc feruorē
Aestate cur aer motus flabro frigidus acquiratur. deberet motus augere. Non eadem ratio est,Disarius inquit,in aquæ & aë
ris calore.Illa em̃ corporis solidioris est:& crassa materies,cum mouetur,inte-
gra ui sua supficiem cui admouet̃ inuadit:aër motu in uentū soluitur,& liqui-
dior se factus agitatu, flatus efficit̃.Porrò ut flatus illud remouet quod circum
fusum nobis erat,erat autem circa nos calor.Remoto igitur per flatum calore,
restat ut aduenam sensum frigoris præstet agitatus. H

Cur se in orbē rotātes patiātur uertiginē capitis. Et quomodo cerebrū ipsum sensus expers, sensus tamē in cæteris mēbris gubernet. Inibiq; obiter, quæ partes humani corporis sensu careant. Caput .IX.

Rotātes se in orbē, cur uertiginē patiuntur. INterpellat Euangelus pergentem consultationem: & exercebo,inquit,Di
sarium nostrum,si tamen minutis illis suis & rotantibus responsionibus sa
tisfaciet consulenti.Dic Disari,cur qui ita se uertunt, ut sæpe in orbem ro-
tentur,& uertiginem capitis & obscuritatem patiūtur oculorum. postremò,si
pseuerauerint,ruūt,cum nullus alius motus corporis hāc ingerat necessitatē?
Ad hæc Disarius:Septē,inquit, corporei motus sunt. Aut em̃ accedit prior
sum,aut retrorsum recedit,aut in dexterā lævam̃ ue deuertit̃, aut sursum,pmo
uet̃,aut deorsum,aut orbiculatim rotat̃. Ex ijs septem motibus,unus tantū in
diuinis

A diuinis corporibus inuenit̃,sphæralē dico,quo mouetur cœlum,q̃ sidera,q̃ cæ
tera mouent̃ elementa. Terrenis animalibus illi sex p̃cipue familiares sunt, sed
nonnunq̃ adhibet̃ & septimus.Sed sex illi ut directi,ita & innoxij. Septimus,
id est qui gyros efficit, crebro conuersu turbat, & humoribus capitis inuoluit
spiramētum, quod animā cerebro quasi oēs sensus corporis gubernanti mini-
strat.Hoc est aūt spiramētum,qđ ambiens cerebrū singulis uim suam sensibus
præstat:hoc est,quod neruis & musculis corporis fortitudinē præbet.Ergo ✓
tigine turbatum,& simul agitatis humoribus oppressum languescit,& minis̃te
rium suum deserit.Inde fit ijs qui raptant̃ in gyros,hebetior auditus,uisus ob-
scurior. Postremò neruis & musculis nullam ab eo uirtutem quasi deficiēte su
mentibus,totum corpus quod ijs sustinet̃ & in robur erigitur,desertū iam sul
B cimentis suis,labitur in ruinā. Sed cōtra hæc oīa,consuetudo,quam secundā
naturam pronunciauit usus,illos iuuat,qui in tali motu sæpe uersantur.Spira-
mentum em̃ cerebri,quod paulo antè diximus, assuetū rei iam non sibi nouæ,
non paueſcit hunc motū,nec ministeria sua deserit.Ideo cōsuetis etiam iste agi-
tatus innoxius est. Et Euāgelus:Irretitum te iam Disari teneo,& si uerè opi
nor,nusq̃ hodie effugies.Et alios enim in arte tibi socios,& ipsum te audiui sæ
pe dicentē,cerebro nō esse sensum:sed ut ossa,ut dentes,ut capillos, ita & cere-
brum esse sine sensu. Verꝝ ne ē hæc uos dicere solitos? an ut falsum refelles Di
sari? Verum ait ille. Euangelus:Ecce iam clausus es. Vt em̃ concedam ti
bi p̃ter capillos in homine aliquid esse sine sensu,qđ non facile psuasu est,tamē
cur sensus oīes paulo antè dixisti à cerebro ministrari, cùm cerebro nō inesse
sensum ipse fatearis? Potest̃ ne excusari huius cōtrarieatis ausum,uel uestri oris
C nota uolubilitas? Et Disarius renidens:Retia q̃bus me irretitū tenes,nimis *Dētes, ossa, et alia quædam in homine sensu carere.*
rara sunt,nimis patula.Ecce me Euāgele sine nisu inde exēptum uidebis.Opus
naturæ est,ut sensum uel nimium sicca,uel nimiū humecta non capiant. Ossa,
dentes cum unguibus & capillis nimia siccitate ita dēsata sunt, ut penetrabilia
non sint effectui animæ,quæ sensum ministrat.Adeps,medulla,& cerebrū ita
in humore atq; mollitie sunt,ut eundē effectū animæ,quem siccitas illa non re
cipit,mollities ista non teneat. Ideo tam dētibus,unguibus,ossibus,& capillis,
q̃ adipi,medullis,& cerebro,sensus inesse nō potuit.Et sicut sectio capillorum
nihil doloris ingerit,ita si secetur uel dens,uel os,seu adeps,seu cerebꝝ,seu me
dulla,aberit omnis sensus doloris. Sed uidemus(inquies)tormentis affici,
D quibus secantur ossa:torqueri homines & dolore dētium.Hoc uerum quis ab
neget? Sed ut os secetur,omentum quod impositum est ossi,cruciatum dum se
ctionem patitur,importat.Quod cum medici manus trās̃it,os iam cum medul
la quam continet,habet indolentiam sectioni similem capillorum. Et cum den
tium dolor est,non os dentis in sensu est,sed caro quæ continet dentem.Nam
& unguis quantus extra carnem crescendo pergit,sine sensu secatur: qui carni
adhæret,iam facit si secetur dolorem,nō suo,sed sedis suæ corpore.Sicut capil-
lus dum superior secat̃,nescit dolorem:si auellatur, sensum accipit à carne quā
deserit.Et cerebrum quod tactu sui hominem uel torquet uel frequenter inter-
imit,non suo sensu,sed uestitus sui,id est omenti,hunc importat dolorem.Ergo
diximus quæ in homine sine sensu sunt,& quæ hoc causa faciat,indicatum est.

Reliqua

Reliqua pars debiti mei de eo eſt,cur cerebrū,cum ſenſum non habeat,ſen 3
ſus gubernet. Sed de hoc q̄q̄ tentabo ſi potero eſſe ſoluēdo. Senſus de q̄bus lo
quimur,q̄nq̄ ſunt:uiſus,auditus,odoratus,guſtus,& tactus. Hi aut in corpo-
re ſunt,aut circa corpus,ſoliſq̄ ſunt caducis corporibus familiares. Nulli enim
diuino corpori ſenſus ineſt. Anima ꝟo om̄i corpore,uel ſi diuinū ſit,ipſa diui-
nior eſt. Ergo ſi dignitas diuinorꝝ corporꝝ,ſenſum dedignatur,quaſi aptum ca
ducis:multo magis anima maioris eſt maieſtatis,q̄ ut ſenſu egeat. Vt autē ho
mo cōſtet & uiuum animal ſit,anima præſtat quæ corpus illuminat. Porrò il-
luminat inhabitādo,& habitatio eius in cerebro eſt. Et ſphæralis enim natura,
& ad nos de alto ueniens, partem in homine & altam & ſphæralem tenuit, &
quæ ſenſu careat,q̄ non eſt animæ neceſſarius. Sed quia neceſſarius animali ē, F
locat in cauernis cerebri ſpiramentū de effectibus ſuis. Cuius ſpiramenti natu
ra hæc eſt,ut ſenſus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis, quas uētres
cerebri noſtra uocauit antiquitas,naſcuntur neruorꝝ ſeptem συζυγίαι: cui rei no
men quod ipſe uoles,Latinum facito. Nos em̄ συζυγίαν neruorum uocamus,cū
bini nerui pariter emergūt,& in locum certum deſinunt. Septem igit̄ neruorꝝ
συζυγίαι de cerebri uentre naſcentes,uicem implent fiſtularum,ſpiramētum ſen-
ſificum ad ſua quæq̄ loca naturali lege ducentes,ut ſenſum uicinis & longe po
ſitis mēbris animalis infundant. Prima igitur συζυγία neruorꝝ taliū petit ocu-
los,& dat illis agnitionē ſpecierꝝ,& diſcretionē colorꝝ. Secunda in aures ſe diſ-
fundit,per quam eis innaſcitur notitia ſonorum. Tertia naribus inſeritur,uim
miniſtrans odorandi. Quarta palatū tenet,per quod de guſtatibus iudicatur. G
Quinta ui ſua corpus omne implet. Om̄is em̄ pars corporis,mollia & aſpera,
frigida & calida diſcernit. Sexta de cerebro means ſtomachum petit,cui maxi-
me ſenſus eſt neceſſarius,ut quæ deſunt appetat, ſupflua reſpuat, & in homine
ſobrio ſe ipſe moderet̄. Septima συζυγία neruorum, infundit ſenſum ſpinali me-
dullæ,quæ hoc eſt animali,quod eſt naui carina. Et adeo uſu aut dignitate p̄ci-
pua eſt,ut longum cerebrum à medicis ſit uocata. Ex hac deniq̄ ut ex cerebro
diuerſi naſcuntur meatus,uirtutem tribus animæ propoſitis miniſtrātes. Tria
ſunt enim,q̄ ex animæ prouidentia accipit corpus animale, ut uiuat, ut decorè
uiuat,& ut immortalitas illi ſucceſſione quærat̄. His tribus propoſitis(ut dixi)
animæ,per ſpinalem medullam præbetur effectus. Nam cordi & iecori & ſpi
randi miniſterijs,quæ omnia ad uiuendum pertinēt, uires de ſpinalibus quos
diximus,meatibus miniſtrātur. Neruis etiam manuū,pedum,aliarꝝ ue partiū H
per quas decorè uiuit̄,uirtus inde præſtat̄. Et ut ex his ſucceſſio procurat̄, ner-
ui ex eadem ſpinali medulla pudendis,& matrici,ut ſuum opus impleāt,mini-
ſtrant̄. Ita nulla in homine pars corporis ſine ſpiramento, quod in uentre cere
bri locatum eſt,& ſine ſpinalis medullæ beneficio cōſtat. Sic ergo fit, ut cum
ipſum cerebrum ſenſu careat, ſenſus tamen à cerebro in omne corpus profici-
ſcatur. Euge Græculus noſter, Euangelus ait,tam plane nobis oſtendit res
opertu naturæ tectas,ut quicquid ſermone deſcripſit, oculis uidere uideamur.
Sed Euſtachio iam cedo,cui prærripui cōſulendi locum. Euſtachius:Modo
uel uir omnium diſertiſſimus Euſebius,uel quicunq̄ uolent alij,ad exercitium
conſultationis accedant. Nos poſtea liberiore otio congrediemur.

Cerebrū ſenſu carēs,quō corporis ſenſus gubernet.

Qui fiat,ut

Qui fiat,ut caluitium pariter atq̄ canities,anteriores capitis partes primum inuadant. Deinde,cur fœminis
A *atq̄ eunuchis uox ſit quam uiris exilior.* Caput .X.

ERgo(ait Euſebius)habēdus mihi ſermo eſt. Diſari,tecum de ætate,cuius
ianuam iam penè ambo pulſamus. Homerus cum ſenes πλιοκροτάφους uo
cat,quæro utrum ex parte poëtico more totum caput ſignificare uelit,an
ex aliqua ratione canos huic præcipue parti capitis aſſignet? Et Diſarius:Et
hoc diuinus ille uates prudenter ut cætera. Nam pars anterior capitis humidi-
or occipitio eſt, & inde crebrò ſolet incipere canities. Et ſi pars anterior,ait
ille,humidior eſt,cur caluitium patitur,quod nō niſi ex ſiccitate contingit? Op
portuna,inquit Diſarius,obiectio,ſed ratio non obſcura eſt. Partes enim prio
res capitis fecit natura rariores,ut quicquid ſuperfluí aut fumei flatus circa ce-
rebrum fuerit,euaneſcat per plures meatus. Vnde uidemus in ſiccis defuncto-
B rum capitibus uelut quaſdam futuras, quibus hemiſphæria(ut ita dixerim)ca-
pitis illigantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores,humorem ſiccitate
mutant:& ideo tardius caneſcunt,ſed nō caluitio carēt. Si ergo ſiccitas cal-
uos efficit,ut poſteriora capitis ſicciora eſſe dixiſti,cur caluum occipitium nun
quam uidemus? Ille reſpondit:Siccitas occipitij non ex uitio,ſed ex natura
eſt. Ideo omnibus ſicca ſunt occipitia. Ex illa autem ſiccitate caluitium naſcitur,
quæ per malam temperiem quam Græci ἀκρασίαν uocare ſolent,contingit. Vn
de capillo criſpi,quia ita tēperati ſunt,ut capite ſicciore ſint,tarde caneſcunt,ci-
tò in caluitium tranſeunt. Contrà,qui capillo ſunt rariore, non eo facilè nudan
tur,nutriente humore quod φλέγμα uocitatur, ſed fit illis cita canities. Nam id-
C eo albi ſunt cani,quia colorem humoris quo nutriuntur,imitantur. Si ergo
ſenibus abundātia humoris capillos in canitiem tingit,cur ſenecta opinionem
exactæ ſiccitatis accepit? Quia ſenecta(ille inquit)extincto per uetuſtatem
naturali calore,ſit frigida:& ex illo frigore gelidi & ſuperflui naſcuntur humo
res. Cæterum liquor uitalis longæuitate ſiccatus eſt. Inde ſenecta ſicca eſt ino-
pia naturalis humoris,humecta ē abundantia uitioſi ex frigore procreati. Hinc
eſt,quod ex uigilijs ætas grauior efficitur,quia ſomnus qui maxime ex humo-
re cōtingit,de non naturali humore naſcitur. Sicut eſt multus in infantia,quæ
humida eſt abundantia non ſuperflui,ſed naturalis humoris. Eadem ratio eſt,
quæ pueritiam caneſcere non patitur,cum ſit humectiſſima. Quia nō ex frigo-
re nato phlegmate humida eſt,ſed illo naturali & uitali humore nutrit̄. Ille em̄
D humor,qui aut de ætatis frigore naſcit̄,aut cuiuſlibet uitioſitatis occaſione con
trahitur,ut ſuperfluus,ita & noxius eſt. Hunc uidemus in fœminis,ubi nō cre
brò egeratur,extrema minitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibijs inge-
rentem: quarum oſſa quaſi ſemper in ſuperfluo humore natantia,naturali uir-
tute caruerunt:& ideo facilè intorquētur,dum pondus ſuppoſiti corporis fer-
re non poſſunt,ſicut canna pondere ſibi impoſito curuat̄. Et Euſebius:Quo
niam nos à ſenectute uſq̄ ad eunuchos traxit ſuperflui humoris diſputatio,di-
cas uolo,cur ita acutæ ſint uocis,ut ſæpe mulier an eunuchus loquatur,niſi ui-
deas,ignores? Id quoq̄ facere ſuperflui humoris abundantiam ille reſpon-
dit. Ipſe enim ἀρτηρίαν per quam ſonus uocis aſcendit,efficiens craſſiorem,angu
ſtat uocis meatum:& ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta ē,uiris grauis,

Canities et caluitiū,cur priorem capitis partē principio occupent.

Vox i fœīs et eunuchis quare tenuior ſit.

s quibus

quibus uocis transitus habet liberum & ex integro patentem meatum. Nasci E
autem in eunuchis & in fœminis ex pari frigore, parem penè importuni humo
ris abundantiam, etiam hinc liquet, quod utrunq; corpus sæpe pingueſcit. Cer
te hubera propè similiter utrisq; grandescunt.

Cur quos pudet aut qui gaudent, rubescant: at metuentes, pallor inuadat. Caput .XI.

His dictis, cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret, naturali
pressus ille uerecundia, usq; ad proditionem coloris erubuit. Et Disari
us: Age Serui non solum adolescentium, qui tibi æquæui sunt, sed se
num quoq; omnium doctissime, commascula frontem, & sequestrata uerecun
dia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiscū libere quod occurrerit in
terrogātibus tuis, non minus doctrinæ collocaturus, quàm si alijs consulenti- F
Gell.li.19.c.6. bus ipse respondeas. Cumq; diutile tacentem crebris ille hortatibus excita
ret, Hoc, inquit Seruius, ex te quæro, q̄d mihi contigisse dixisti. Quæ facit cau
sa, ut rubor corpori ex animi pudore nascat? Et ille: Natura, inqt, cum quid
ei occurrit honesto pudore dignū, imum petendo penetrat sanguinē: quo com
moto atq; diffuso cutis tingit̄, & inde nascitur rubor. Dicunt etiam physici, q̄d
natura pudore tacta, ita sanguinē ante se pro uelamēto tēdat, ut uidemus quen
que erubescentē manum sibi ante faciem frequēter opponere. Nec dubitare de
ijs poteris, cū nihil aliud sit rubor, nisi color sanguinis. Addit Seruius: Et q
gaudent, cur rubescunt? Disarius, Gaudiū, inquit, extrinsecus contingit. Ad
hoc animoso occursu natura festinat, quā sanguis comitando quasi alacritate in
Quare timen tes rubescunt. tegritatis suæ cōpotem, tingit cutē. Et inde similis color nasci t̄. Idem refert: G
Contrà, q metuunt, qua ratione pallescunt? Nec hoc, Disarius ait, in occulto
est. Natura em̄ cum q̄d de extrinsecus cōtingentibus metuit, in altū tota demer
gi t̄: sicut nos quoq; cum timemus, latebras & loca nos occulentia quærimus.
Ergo tota descēdens ut lateat, trahit secum sanguinē, quo uelut curru semp ue
hit̄. Hoc demerso, humor dilutior cuti remanet, & inde pallescit. Ideo timentes
& tremunt, q̄a uirtus animæ introrsum fugiens neruos relinqt, quibus teneba
tur fortitudo mēbrorū, & inde saltu timoris agitant̄. Hinc et laxamentū uētris
comitat̄ timorē, q̄a musculi q̄bus claudebant̄ retrimentorū meatus, fugiētis in
trorsum animæ uirtute deserti, laxāt uincula, q̄bus retrimēta usq; ad digestiōis
opportunitatē cōtinebant̄. Seruius his dictis uenerabiliter assensus, obticuit.

De quæstiunculis tredecim, Disario ab Auieno propositis. Caput .XII.

prima quæstio ab Auieno proposita. TVnc Auienus: Quia me ordo, ait, ad similitudinē consultationis appli H
cat, reducendus est mihi ad conuiuiū sermo, q̄ longius à mensa iam fu
erat enagatus, & ad alias trāsierat quæstiones. Sæpe appositā salita car
ne, quā laridum uocamus, ut opinor, quasi large aridū, quærere mecū ipse con
stitui, qua ratione carnē ad diuturnitatē usus admistio salis seruet. Hoc licet ex
timare mecū possim, malo tñ ab eo q̄ corpora curat, certior fieri. Et Disari-
us: Omne corpus suapte natura dissolubile & marcidū est: & nisi q̄dam uincu
lo cōtineat̄, facilè defluit. Continent̄ aūt q̄diu inest anima reciprocatione aēris,
qua uegetant̄ cōceptacula spiritus, dum semp nouo spirādi nutriunt̄ alimento.
Hoc cessante p̄ animæ discessum, mēbra marcescunt, & om̄e pōdere suo confli
ctum corpus obterit̄. Tum sanguis etiā (qui q̄diu fuit cōpos caloris, dabat mē
bris ui-

bris uigorē) calore discedente uersus in saniē, non manet intra uenas, sed foras
A exprimit̄, atq; ita laxatis spiramentis, effluit tabes feculēta. Id fieri sal admistus
corpori prohibet. Est enim natura siccus & calidus, & fluxum quidem corpo
ris calore contrahit, humorem uero siccitate uel coercet, uel exorbet. Certe hu
morem sale differri siue cōsumi, fit hinc cognitu facile, q̄ si duos panes pari ma
gnitudine feceris, unum sale aspersum, sine sale alterum, inuenies indigētem sa
lis, pondere propensiorem, scilicet humore in eo per salis penuriam permanen
te. Etiam hoc à Disario meo quæsitum uolo, cur defecatum uinum ualidius *Secunda.*
sit uiribus, sed infirmius ad p̄manendum: et tam bibentē citò p̄mouet, q̄ ipsum
si manserit, facilè mutatur? Quod citò, inquit Disarius, permouet, hæc ratio
est, quia q̄to penetrabilius in uenas efficitur bibentis, tanto fit liq̄dius, fece pur
gata. Ideo autē facilè mutatur, q̄ nullo firmamēto nixū undiq; sui ad noxā pa-
B tet. Fex em̄ uino sustinendo, & alendo, & uiribus sufficiendis quasi radix eius
est. Et hoc quæro, Auienus ait, cur fex in imo subsidit omnium nisi mellis, *Tertia.*
mel solum est quod in summū fecem expuat? Ad hæc Disarius: Fecis mate
ria ut spissa atq; terrena, cæteris laticibus pondere præstat, melle uincitur. Ideo
in illis grauitate deuergens ad fundum decidit: in melle uero, ut leuior, de loco
uicta sursum pellitur. Quoniā ex ijs quæ dicta sunt, ingerūt se similes quæ *Quarta.*
stiones, cur Disari ita mel & uinum diuersis ætatibus habētur optima? mel q̄d
recentissimum, uinum quod uetustissimum? Vnde est & illud prouerbiū, quo
utūtur gulones: Mulsum quod probe temperes, miscendū esse nouo hymetio,
& falerno uetulo. Propterea, inqt ille, quia inter se ingenio diuersa sunt. Vi
ni em̄ natura humida est, mellis arida. Si dicto meo addubitaueris, medicinæ
C contemplator effectum. Nam quæ udanda sunt corporis, uino fouentur: quæ
siccanda sunt, melle deterguntur. Igitur longinquitate temporis de utroq; ali-
quid exorbēte, uinum meracius fit, mel aridius: & ita mel succo priuatur, ut ui- *Quinta.*
num aqua liberatur. Nec hoc quod sequitur, dissimile quæsitis est, cur si ua
sa uini atq; olei diutile semiplena custodias: uinum ferè in acorem corrumpi-
tur, oleo cōtrà sapor suauior conciliat̄? Vtrunq;, Disarius ait, uerum est. In
illud enim uacuū, quod superne liquido caret, aēr aduena incidit, qui tenuissi-
mum quenq; humorem elicit & exorbet. Eo siccato, uinum, quasi spoliatū uiri
bus, prout ingenio imbecillum aut ualidum fuit, uel acore exasperatur, uel au-
steritate restringit̄. Oleum autē superuacuo humore siccato, uelut mucore qui
D in eo latuit absterso, acquirit nouam suauitatem saporis. Rursus, ait Auie- *Sexta.*
nus, Hesiodus cum ad medium dolij peruentum est, comparcendum, & cæte-
ris eius partibus ad satietatem dicit abutendum, optimum uinum sine dubio si
gnificans q̄ in dolij medietate cōsisteret. Sed & hoc usu probatum est, in oleo
optimum esse quod supnatat, in melle q̄d in imo est. Quæro igit̄ cur oleū *Septima.*
quod in summo est, uinum quod in medio, mel quod in fundo, optima esse cre
dantur? Nec cunctatus Disarius, ait: Mel quod optimum est, reliquo pōde-
rosius est. In uase igitur mellis, pars quæ in imo est, utiq; præstat pondere, &
ideo supernatante pretiosior est. Contrà, in uase uini, pars inferior admistione
fecis non modo turbulenta, sed etiam sapore deterior est. Pars uero summa, aē
ris uicinia corrumpitur, cuius admistione fit dilutior. Vnde agricolæ dolia nō

contenti ſub tectum repoſuiſſe,defodiunt:& operimẽtis extrinſecus illitis,muniunt:remouentes in quantum fieri poteſt à uino aëris cõtagionem:à quo tam manifeſte læditur,ut uix ſe tueat in uaſe pleno,& ideo aëri minus peruio. Cæterum ſi inde hauſeris,& locũ aëris admiſtioni patefeceris,reliquum quod remanſit,omne corrumpitur. Media igitur pars quantum à cõfinio ſummi utriuſq;,tantum à noxa remota eſt, & quaſi nec turbulenta,nec diluta. E

Octaua. Adiecit Auienus: Cur eadem potio meracior uidetur ieiuno,quàm ei qui cibum ſumpſit? Et ille: Venas inedia uacuefacit,ſaturitas obſtruit. Igitur cum potio per inanitatem penitus influit,quia nõ obtuſas cibo uenas inuenit, neq; ſit admiſtione dilutior, per uacuum meanſ guſtatu fortiore ſentitur.

Nona. Hoc quoq; ſciendum eſt mihi,Auienus inquit,cur qui eſuriens biberit,ali quantulum famem ſubleuat: qui uero ſitiens cibum ſumpſerit,non ſolum non F domat ſitim,ſed magis cupidinem potus accendit. Nota eſt,inquit Diſarius,cauſa. Nam liquori quidem nihil officit,quin ſumptus ad omnes corporis partes quoquò uerſus permánet,& compleat. Et ideo inedia quæ inanitatem fecerat,accepto potus remedio,quaſi iam non in totum uacua recreatur. Cibatus uero utpote concretior & grandior, in uenas nõ niſi paulatim cõfectus admittitur. Ideo ſitim quam reperit,nullo ſolatio ſubleuat,imò quicquid foris humoris nactus eſt,exorbet:& inde penuria eius q̃ ſitis uocatur,augetur. Nec hoc mihi, Auienus ait,ignoratũ relinquo,cur maior uoluptas eſt,cum ſitis potu extinguitur,quàm cum fames ſedat cibo. Et Diſarius:Ex prædictis quoque liquet.Nam potionis totus hauſtus in oñe corpus ſimul penetrat,& oñium G partium ſenſus facit unam maximam & ſenſibilem uoluptatem.Cibus autem exiguo ſubminiſtratu paulatim penuriam conſolatur. Ideo uoluptas eius

Vndecima. multifariam comminuitur. Hoc quoque(ſi uidetur)addo quæſitis,cur qui auidius uorãt,facilius ſatias capiunt,quàm qui eadem quietius ederint. Breuis eſt,inquit ille reſponſio.Nam ubi auide deuoratur,tunc multus aër cũ eduliis infertur propter hiatum rictus,& crebritatem reſpirandi.Igitur ubi aër ue

Duodecima. nas compleuit,ad abijciendum faſtidium pro cibo penſatur. Ni moleſtus ſum Diſari,patere plus nimio ex diſcendi cupidine garrientem, & dicas quæſo,cur edulia ſatis calida facilius cõprimimus ore,q̃ manu ſuſtinemus: & ſi qd eorum plus feruet,q̃ ut diutius mandi poſſit,ilico deuoramus,& tamen aluus non pernicioſe uriť? Et ille: Inteſtinus calor qui in aluo eſt,quaſi multo maior uehementiorq;,quicquid calidum accipit,magnitudine ſua circumuenit ac H debilitat. Ideo præſtat,ſi quid ori feruidum admoueris,non(ut quidam faciunt)hiare,ne nouo ſpiritu feruori uires miniſtres: ſed pauliſp labra cõprimere, ut maior calor qui de uentre etiam ori opitulatur, comprimat minorem calorem.Manus autem ut rem feruidam ferre poſſit,nullo proprio iuuatur calore.

Decimatertia Iamdudũ,inqt Auienus,noſſe aueo,cur aqua quæ obſita globis niuiũ perducitur ad niualẽ rigorem,nõ minus in potu noxia eſt, q̃ ex ipſa niue aqua reſoluta.Scimus eñ quot q̃tæq; noxæ epoto niuis humore naſcantur. Et Diſarius:Addo aliquid antè quæſitis. Aqua eñ ex niue reſoluta,etiam ſi igne caleſiat,& calida bibať,æque noxia eſt,ac ſi epota ſit frigida.Ergo nõ ſolo rigore niualis aqua ꝓnicioſa eſt,ſed ob aliã cauſam,quam non pigebit aperire autore Ariſtotele,

A Ariſtotele,qui in phyſicis quæſtionibus ſuis hanc poſuit,& in hũc ſenſum(niſi fallor) abſoluit: Oñis aqua(inquit)habet in ſe aëris tenuiſſimi portionem,q̃ ſalutaris eſt.habet & terream fecem,qua eſt corpulẽta poſt terram. Cum ergo aëris frigore & gelu coacta caleſcit,neceſſe eſt per euaporationem uelut exprimi ex ea auram illam tenuiſſimam:qua deſcendente conueniat in coagulum,ſola terrea in ſe remanẽte natura. Quod hinc apparet,quia cum fuerit eadẽ aqua ſolis calore ſoluta,minor modus eius reperitur,q̃ fuit anteq̃ cõgelaſceret. De eſt,quod euaporatio ſolùm in aqua ſalubre cõſumpſit. Nix ergo quæ nihil aliud eſt,q̃ aqua in aëre denſata,tenuitatem ſui,cum denſaretur amiſit:& ideo ex eius reſolutæ potu, diuerſa morborum genera uiſceribus inſeminantur. Gell.li.19.c.5.

Nominatum gelu,ueteris quæ me ſolebat agitare,admonuit quæſtionis, Decimaquar.
B cur uina aut nunquã,aut rarenter congelaſcant, cæteris ex magna parte humoris nimietate frigoris cogi ſolitis? Num quia uinum ſemina quædam in ſe caloris habet,& ob eam rem Homerus dixit αἴθοπα οἶνον,non ut quidam putant propter calorem:an alia quæpiã cauſa eſt? quam quia ignoro,ſcire cupio. Ad hæc Diſarius:Eſto,uina naturali muniantur calore, num oleum minus ignitũ eſt,aut minorem uim in corporibus calefactandis habet? & tamen gelu ſtringitur. Certe ſi putas ea quæ calidiora ſunt,difficilius congelaſcere,cõgruens erat nec oleum cõcreſcere,& ea quæ frigidiora ſunt,facilè gelu cogi. acetum autem omnium maxime frigorificum eſt,atq̃ id tamen nunq̃ gelu ſtringitur. Num igitur oleo magis cauſa eſt coaguli celerioris,quod & leuigatius,& ſpiſſius ẽ? Faciliora enim ad coëundum uidentur,quæ leuatiora denſatioraq̃ ſunt. Vino autem non contingit tanta mollities,& eſt quàm oleum multo liquidius. Ace Gel.li.7.c.8.
C tum uero & liquidiſſimum eſt inter cæteros humores: & tanto acerbius,ut ſit acore triſtificum:& exemplo marinæ aquæ,quæ ipſa quoque amaritudine ſui aſpera eſt,nunquam gelu contrahitur. Nam quod Herodotus hiſtoriarũ ſcriptor,contra omnium fermè qui hæc quæſierunt opinionem ſcripſit, mare Boſphoricum,quod & Cimmerium appellat,earumq̃ partium mare omne quod Scythicum dicitur,gelu conſtringi & conſiſtere,aliter eſt ac putatur. Nam nõ marina aqua cõtrahitur,ſed quia plurimum in illis regionibus fluuiorum eſt, & paludum in ipſa maria influentium,ſuperficies maris cui dulces aquæ innatant congelaſcit,& incolumi aqua marina uidetur in mari gelu,ſed de aduenis undis coactum. Hoc & in Ponto fieri uidemus,in quo fruſta quædam,&(ut
D ita dixerim)proſiciæ gelidæ feruntur,contractæ de fluuialium uel paluſtrium undarum multitudine,in quas licet frigore concretæ,tamen ſunt natantes,quaſi leuatiores marina.Plurimum autem aquarum talium influere Ponto,& totam ſuperficiem eius infectam eſſe dulci liquore. propter quod ait Salluſtius, mare Ponticum dulcius quàm cætera. Eſt hoc quoq; teſtimonio,q̃d ſi in Pontum uel paleas,uel ligna,ſeu quæcunq; alia natãtia proieceris,foras extra Pontum feruntur in Propontidem,atq̃ ita in mare quod alluit Aſiæ oram,cũ conſtet in Pontum influere maris aquam,non effluere de Põto.Meatus enim qui ſolus de oceano receptas aquas in maria noſtra tranſmittit,in freto eſt Gaditano,quod Hiſpaniam Africamq̃ interiacet. & ſine dubio inũdatio ipſa per Hiſpanienſe & Gallicanum littora,in Tyrrhenum prodit. Inde Hadriaticum ma

re facit: Ex quo dextra in Parthenium, læua in Ionium, & directum in Aegeum pergit, atq; ita ingredit in Põtum. Quæ igitur ratio facit, ut riuatim aquæ de Ponto fluant, cum foris influentes aquas Pontus accipiat? Sed constat utraque ratio. Nam superficies Põti, propter nimias aquas quæ de terra dulces in fluũt, foras effluit, deorsum uero intrò pergit influxio. Vnde probatum est, nã tantia quæ (ut suprà dixi) iaciuntnr in Pontum, foras pelli. Si uero columna decíderit, introrsum innare. Et hoc sæpe usu probatum est, ut grauiora quæq; in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur.

Adiecta hac una consultatione reticebo: Cur omne dulce magis dulce uidetur, cum frigidũ est, q̃ si caleat? Respondit Disarius: Calor sensum occupat, & gustatũ linguæ feruor interpedit. Ideo ex aspiratione oris prouẽta suauitas excluditur. Quod si caloris absit iniuria, tum demum potest lingua incolumi blãdimento, dulcedinem pro merito eius excipere. Præterea succus dulcis per calorẽ nõ impune penetrat uenarũ receptacula, et ideo noxa minuit uoluptatẽ. F

De quæstionibus tribus, quas Horus Disario proposuit. Caput .XIII.

Ieiuni cur magis sitiant quã esuriant.

SVccessit Horus: & cũ multa, inqt, de potu & cibatu quæsisset Auienus, unum maxime necessarium (spõtè an oblitus ignoro) prætermisit, cur ieiuni magis sitiãt quàm esuriãt. Hoc in commune nobis Disari si uidetur, absolue. Et ille: Rem tractatu dignã, inqt, Hore quæsisti, sed cuius ratio in aperto sit. Cum em̃ animal ex diuersis constet elementis, unum est de ijs q̃ corpus efficiunt, q̃d & solum, aut maxime ultra cætera, aptum sibi quærat alimentum. calorẽ dico, qui liq̃rem sibi semper exigit ministrari. Certe de ipsis quatuor elementis extrinsecus uidemus nec aquã, nec aërẽ, neq; terrã aliq̃d quo alatur, aut q̃d consumat exigere, nullamq; noxã uicinis uel appositis sibi rebus inferre. Solus ignis alimenti perpetui desiderio, q̃cquid offendit, absumit. Inspice & primæ ætatis infantiã, q̃tum cibum nimio calore cõficiat, & cõtrà, senes cogita facilè tolerare ieiuniũ, quasi extincto in ipsis calore, q̃ nutrimẽtis recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit sibi naturalẽ calorem, animosius cibũ appetit. Cõsideremus & aĩalia sanguine carentia, q̃ nullum cibum quærant penuria caloris. Ergo si calor in appetentia semp̃ est, liquor aũt proprium caloris alimentũ est, bene in nobis, cum ex ieiunio corpori nutrimẽta quærunt, p̃cipue calor suũ postulat: quo accepto, corpus om̃e recreat, & patientius expectat cibum solidiorẽ. His dictis, Auienus anulũ de mensa retulit, q̃ illi de breuissimo dexteræ manus digito repentè deciderat. Cumq; à præsentibus quæreret, cur eum alienæ manui & digito, & non huic gestamini deputatis potius insereret: oñdit manum læuã ex uulnere tumidiorem. Hinc Horo nata quæstionis occasio. Et dic, inqt, Disari (Om̃is em̃ situs corporis p̃tinet ad medici notionẽ, tu uero doctrinã & ultrà q̃ medicina postulat consecutus es) dic inq̃, cur sibi communis assensus anulum in digito, q̃ minimo uicinus ẽ, quem etiã medicinalem uocãt, & manu p̃cipue siniſtra gestãdum esse p̃suasit? G H

Anulus cur in digito eo geratur, qui in sinistra manu minimo est proximus.

Et Disarius: De hac ipsa quæstione sermo quidã ad nos ab Aegypto uenerat, de quo dubitabã, fabulã ne an uerã rationem uocarem: sed libris anatomicorũ postea cõsultis, uerum reperi, neruum quendã de corde natum priorsum pergere usq; ad digitum manus siniſtræ minimo proximũ, & illic desinere implicatum cæteris eiusdem digiti neruis: & ideo uisum ueteribus, ut ille digitus anulo tanq; corona circundaretur. Et Horus: Adeo, inqt, Disari uerũ ita ut dicis, Aegyptios opinari, ut ergo sacerdotes eorũ quos prophetas uocãt, cum in templo uidissem circa deorum aras, hunc in singulis digitum confectis odoribus illinire, & eius rei causas inquisissem, & de neruo quod iam dictum est, principe eorum narrãte didicerim, & insuper de numero qui per ipsum significatur. Cõplicatus em̃ senarium numerum digitus iste demonstrat, qui omnifariã plenus, perfectus, atq; diuinus est. Causasq; cur plenus sit hic numerus, ille multis asseruit: ego nunc ut præsentibus fabulis minus aptas relinquo: Hæc sunt quæ in Aegypto diuinarum omnium disciplinarum compote, cur anulus huic digito magis inferatur, agnoui. Inter hæc Cecinna Albinus: Si uolentibus erit uobis, inquit, in medium profero quæ de hac eadem causa apud Atteium Capitonem pontificij iuris inter primos peritum, legisse memini: qui cum nefas esse sanciret, deorũ formas insculpi anulis: eo usq; processit, ut & cur hoc digito uel in hac manu gestaret anulus, non taceret. Veteres, inqt, nõ ornatus, sed signãdi causa anulum secum circumferebãt. Vnde nec plus habere q̃ unum licebat, nec cuiq̃ nisi libero: quos solos fides decerneret, quæ signaculo cõtinetur. Ideo ius anulorum famuli non habebãt. Imprimebatur autẽ sculptura materiæ anuli, siue ex ferro, siue ex auro foret: & gestabat ut quisq; uellet, quacunque manu, quolibet digito. Postea, inqt, usus luxuriãtis ætatis signaturas pretiosis gẽmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessiuit, ut de augmento pretij quo sculpẽdos lapides parassent, gloriarent. Hinc factum est, ut usus anulorum exemptus dexteræ quæ multum negotiorum gerit, in læuã relegaretur, quæ otiosior est: ne crebro motu, & officio manus dexteræ, pretiosi lapides frãgerentur. Electus autẽ, inqt, ipsa læua manu digitus minimo proximus, quasi aptior cæteris, cui commendaretur anuli pretiositas. Nam pollex, q̃ nomẽ ab eo q̃ pollet, accepit, nec in siniſtra cessat, nec minus q̃ tota manus semper in officio est. Vnde & apud Græcos ἀντίχειρ, inqt, uocatur, quasi manus altera. Pollici ỹo uicinus, nudus, & sine tuitione alterius appositi uidebatur. Nã pollex ita inferior est, ut uix radicem eius excedat. Medium & minimum uitauerunt, inqt, ut ineptos, alterum magnitudine, breuitate alterũ: & electus est, q̃ ab utroq; clauditur, & minus officij gerit, & ideo seruãdo anulo magis accommodatus: Hæc sunt quæ lectio pontificalis habet. Vnusquisq; ut uolet, uel Hetruscam, uel Aegyptiã opinionem sequatur. A B C D

Inter hæc Horus ad cõsulendum seuerus: Scis, inqt, Disari, præter hunc uestitum q̃ me tegit, nihil me à noĩs censu aliud habere. Vnde nec seruus mihi ẽ, nec ut sit opto: sed omnem usum, q̃ uino ministrandus est, ego mihimet submini-

Aqua dulcis cur abluendis sordibus magis idonea sit quàm salsa.

stro. Nuper ergo cum in Hostiensi oppido morarer, sordidatũ pallium meum in mari diutile laui, & super littus sole siccaui, nihiloq; minus eædẽ in ipso post ablutionem maculæ sordium uisebantur. Cumq; me res ista stupefaceret, assistens fortè nauta, q̃n potius, ait, in fluuio ablue pallium tuum, si uis emaculatum. Parũi, ut uerũ probarem: & aqua dulci ablutum atq; siccatũ, uidi splẽdori suo redditum. Et ex illo causam reqro, cur magis dulcis aqua, q̃ salsa idonea sit sordibus abluendis. Iamdudum, Disarius inqt, hæc quæstio ab Aristote

Gell. li. 10. c. 10

Universidad de Deusto
Biblioteca

le & propoſita & ſoluta eſt. Ait em̃ aquam marinam multo ſpiſſiorem eſſe, q̃p̃ eſt dulcis: imò illam eſſe feculẽtam, dulcem uero puram, atq; ſubtilem. Hinc facilius, ait, uel imperitos nandi ſuſtinet mare: cum fluuialis aqua, quaſi infirma, & nullo adiumento fulta, mox cedat, & in imum pondera accepta tranſmittat. Ergo aquã dulcem dixit, quaſi natura leuem, celerius immergere in ea quæ abluenda ſunt: & dum ſiccatur, ſecum ſordium maculas abſtrahere: marinam uero quaſi craſſiorẽ, nec facilè penetrare purgando, propter ſui denſitatem: & dũ uix ſiccatur, non multum ſordiũ ſecum trahere. Cumq; Horus ijs aſſentire uideretur, Euſtachius ait: Ne decipias quæſo credulũ, qui ſe quæſtionemq; ſuam cõmiſit fidei tuæ. Ariſtoteles em̃, ut nonnulla alia, magis acute q̃p̃ uere iſta diſſeruit. Adeo autẽ aquæ denſitas non nocet abluẽdis, ut ſæpe qui aliquas ſpecies purgatas uolunt, ne ſola aqua uel dulci tardius hoc efficiant, admiſceant illi cinerem, uel, ſi defuerit, terrenum puluerẽ, ut craſſior facta celerius poſſit abluere. Nihil ergo impedit marinæ aquæ denſitas. Sed nec ideo quia ſalſa eſt, minus abluit. Salſitas em̃ findere, & uelut aperire meatus ſolet, & ideo magis elicere debuit abluenda. Sed hæc una cauſa eſt, cur aqua marina non ſit ablutioni apta, q̃a pinguis eſt, ſicut & ipſe Ariſtoteles ſæpe teſtatus eſt, & ſales docẽt, quibus ineſſe quiddã pingue nullus ignorat. Eſt & hoc indiciũ pinguis aquæ marinæ, q̃p̃ cum inſpargitur flammæ, non tam extinguit, q̃ pariter accenditur, aquæ pinguedine alimoniam igni ſubminiſtrante. Poſtremò, Homerũ ſequamur, qui ſolus fuit naturæ conſcius. Facit em̃ Nauſicaam Alcinoi filiam abluentem ueſtes, cum ſuper mare eſſet, non in mari, ſed in fluuio. Idem locus Homeri docet nos marinæ aquæ quiddam ineſſe pingue permiſtum. Vlyſſes em̃ cũ iamdudũ mare euaſiſſet, & ſtaret ſiccato corpore, ait ad Nauſicaæ famulas:

Ἀμφίπολοι νῦν δ' οὕτω ἀπόπροθεν, οὄφρ' ἔγωὰυτὸς
ἅλμῃ ὥμοιπρὰπλύσομαι, ἀμφὶ δ' ἔλαίῳ
χρίσομαι, ἦ γαρ δηρὸν ἀπ' ἠόος ἔσπ' ἀλοιφῆς.

Poſt hæc cum deſcẽdiſſet in fluuiũ, diuinus uates, qui in omi re naturam ſecutus eſt, exp̃ſſit q̃d fieri ſolet: ut q̃ aſcendunt de mari, ſi in ſole ſteterunt, aqua quidem celeriter ſole ſiccet, maneat aũt in corporis ſupficie ueluti flos q̃dã, q̃ & in detergẽdo ſentiat. Et hæc ẽ aquæ marinæ pinguedo, q̃ ſola impedit ablutionẽ.

Simulacra cur ſub aquis maiora eſſe uideantur quam re uera ſunt. Tum in uniuerſum quomodo uiſio fiat, ſuſceptione ſimulacrorum quæ ab rebus in oculos promanant, an potius emiſſione radiorũ ex ipſis oculis. Caput .XIIII.

Simulacra maiora ueris, cur in aqua uideantur.

ET q̃a à cæteris expeditus mihi te pauliſp̃ indulges, modo autẽ nobis de aqua ſermo fuit, quæro cur in aqua ſimulacra maiora ueris uidẽtur: q̃d genus apud popinatores pleraq; ſcitamentorũ cernimus propoſita, ampliora ſpecie q̃p̃ corpore. Quippe uidemus in doliolis uitreis aquæ plenis, & oua globis maioribus, & iecuſcula fibris tumidioribus, & beluas ſpiris ingentibus. Et omino ipſum uidere, qua nobis ratione cõſtet: q̃a ſolent de hoc nõnulli nec uera, nec ueriſimilia ſentire. Et Diſarius: Aqua, inq̃t, denſior eſt aëris tenuitate, & ideo eam cũctatior uiſus penetrat, cuius offenſa p̃cuſſa uidẽdi acies ſcindit̃, & in ſe recurrit. Sciſſa dum redit, iam nõ directo ictu, ſed undiq; uerſum incurrit liniamẽta ſimulacri: & ſic fit, ut uideat̃ imago archetypo ſuo grandior.

dior. Nã & ſolis orbis matutinus, ſolito nobis maior apparet, q̃a interiacet inter nos & ipſum aër adhuc de nocte roſcidus, & grandeſcit imago eius tanq̃ in aquæ ſpeculo uiſatur. Ipſam uero uidendi naturam nõ inſubidè introſpexit Epicurus: cuius in hoc non eſt (ut extimo) improbanda ſentẽtia, aſtipulãte præcipue Democrito. Quia ſicut in cæteris, ita & in hoc paria ſenſerunt. Ergo cenſet Epicurus, ab omibus corporibus iugi fluore quæpiã ſimulacra manare, nec unquã tantulam moram interuenire, quin ultro ferant̃ inani figura cohærẽtes corporum exuuiæ, quarum receptacula in noſtris oculis ſunt: & ideo ad deputatam ſibi à natura ſedem proprij ſenſus recurrũt. Hæc ſunt q̃ uir ille cõmemorat, quibus ſi occurris obuius, expecto quid referas. Ad hæc renidẽs Euſtachius, In propatulo eſt, inquit, q̃d decepit Epicurꝝ. A uero em̃ lapſus eſt, aliorum quatuor ſenſuum ſecutus exẽplum, quia in audiendo, & guſtando, & odorando, atq; tangendo, nihil è nobis emittimus, ſed extrinſecus accipimus, quod ſenſum ſui moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit, & auræ in nares influunt, & palato ingeritur quod gignat ſaporẽ, & corpori noſtro applicantur tactu ſentienda. Hinc putauit & ex oculis nihil foras proficiſci, ſed imagines rerꝝ in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat, q̃p in ſpeculis imago aduerſa contẽplatorem ſuũ reſpicit, cum debeat (ſi quidem à nobis orta recto meatu proficiſcit̃) poſteram ſui partem cum diſcedit oſtendere, ut læua læuam, dextera dexterã reſpiciat. Nam hiſtrio p̃ſonam ſibi detractam, ex ea parte uidet, qua induit, ſcilicet non faciem, ſed poſteriorem cauernã. Deinde interrogare hũc uirꝝ uellem, an tunc imagines ò rebus auolãt, cum eſt qui uelit uidere: an & cũ nullus aſpicit, emicant undiq; ſimulacra. Nam ſi quod primũ dixi teneat, quæro cuius imperio ſimulacra præſto ſint intuenti, & q̃ties quis uoluerit ora conuertere, toties ſe & illa cõuertant? Sin ſecundo inhæreat, ut dicat p̃petuo fluore rerum omium manare ſimulacra: quæro q̃p̃diu cohærentia permanent nullo coagulo iuncta ad p̃manendum? Aut ſi manere dederimus, quemadmodũ aliquẽ retinebunt colorẽ, cuius natura cum ſit incorporea, tñ nunq̃p̃ poteſt eſſe ſine corpore? Deiñ, q̃s poteſt in animum inducere, ſimulatq̃p̃ oculos uerteris, incurrere imagines cœli, maris, littoris, prati, nauiũ, pecudũ, & innumerabiliũ præterea rerꝝ, quas uno oculorꝝ iactu uidemus, cũ ſit pupilla q̃ uiſu pollet oppidò parua? Et q̃nam modo totus exercitus uiſit̃? an de ſingulis militibus p̃fecta ſimulacra ſe congerunt, atq; ita collocata tot milia penetrant oculos intuentis? Sed quid laboramus opinionem ſic inanem uerbis uerberare, cum ipſa rei uanitas ſe refellat? Cõſtat autẽ uiſum nobis hac prouenire ratione. Genuinũ lumen è pupilla quacunq̃p̃ eam uerteris, directa linea emicat. Id oculorꝝ domeſticum p̃fluuium, ſi repererit in circũfuſo nobis aëre lucẽ, p̃ eam directim p̃git, q̃p̃ diu corpus offendat. Et ſi faciẽ uerteris ut circunſpicias, utrobiq̃p̃ acies uidendi directa procedit. Ipſe aũt iactus, quem diximus de noſtris oculis emicare, incipiens à tenui radice, in ſumma ſit latior, ſicut radij à pictore fingũtur. Ideo per minutiſſimum foramen contemplans oculus, uidet cœli profunditatem. Ergo tria iſta nobis neceſſaria ſunt ad effectum uidẽdi, lumen quod de nobis emittimus, & ut aer qui interiacet lucidus ſit, & corpus, quo offenſo deſinat intenſio. Quæ ſi diutius pergat, rectam intenſionem laſſata non obtinet, ſed ſciſſa in dexteram

Prima ratio quod uiſio fiat emiſſione radiorũ ex oculis, nõ ex receptione ſimulacrorum.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

xteram læuamq; diffunditur. Hinc eſt, q̃ ubicunq; terrarum ſteteris, uideris ti bi quandã cœli concluſionem uidere. & hoc eſt, quod horizontem ueteres uo cauerunt: qnorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planũ contrà aſpicientibus, non pergere ultra. C.LXXX. ſtadia, & inde in or bem iam recuruari. Per planũ, ideo adieci, q̃a altitudines lõgiſſime aſpicimus: quippe q̃ & cœlum uidemus. Ergo in omni horizontis orbe ipſe qui intuetur centron eſt. Et q̃a diximus q̃tum à centro acies uſq; ad partem orbis extendi- tur, ſine dubio in horizonte διάμετρον orbis. CCC.LX. ſtadiorum eſt: & ſi ulte rius q̃ intuetur acceſſerit, ſeu retrorſum receſſerit, ſimilem circa ſe orbem uide- bit. Sicut igitur diximus, cum lumen q̃d pergit è nobis, per aëris lucem in cor pus inciderit, impletur officium uidendi. Sed ut poſſit res uiſa cognoſci, renun tiat uiſam ſpeciem rationi ſenſus oculorum, & illã aduocata memoria recogno ſcit. Ergo uidere oculorum ẽ, iudicare rationis, memoriæ meminiſſe: q̃a trinũ eſt officium, quod uiſum complet ad dignoſcendã figurã, ſenſus, ratio, memo- ria. Senſus rem uiſam rationi refundit. Illa q̃d uiſum ſit recordatur. Adeo autẽ intuendo neceſſarium eſt rationis officium, ut ſæpe in uno uidẽdi ſenſu, etiã ali um ſenſum memoria ſuggerente ratio deprehendat. Nam ſi ignis appareat, ſcit eum & ante tactum ratio calere. Si nix ſit illa quæ uiſa eſt, intellígit in ipſa ra- tio etiã tactus rigorem. Hac ceſsãte, uiſus inefficax ẽ: adeo, ut q̃ remus in aqua fractus uidetur, uel q̃ turris eminus uiſa cum ſit anguloſa, rotunda extimatur, faciat rationis negligentia: quæ ſi ſe intenderit, agnoſcit in turre angulos, & in remo integritatem. Et omnia illa diſcernit, quæ Academicis damnãdorum ſen ſuum occaſionem dederunt: cum ſenſus unus inter certiſſimas res habẽdus ſit, comitãte ratione, cui nonnunq̃ ad diſcernendã ſpeciem nõ ſufficit ſenſus unus: Nam ſi eminus pomi q̃d malũ dicit̃, figura uiſatur, non omino id malũ eſt. Po tuit em̃ ex aliqua materia fingi mali ſimilitudo. Aduocandus eſt igit̃ ſenſus al- ter, ut odor iudicet. Sed potuit inter congeriem malorum poſitum, auram odo ris ipſius concepiſſe. Hic tactus conſulendus eſt, q̃ poteſt de pondere iudicare. Sed metus eſt ne ipſe fallat̃, ſi fallax opifex materiam quæ pomi pondus imita ret̃, elegit. Confugiendum eſt igitur ad ſaporem, q̃ ſi formæ conſentiat, malũ eſ ſe nulla dubitatio ẽ. Sic probat̃, efficaciã ſenſuum de ratione pendere. Ideo de- us opifex omnes ſenſus in capite, id eſt circa ſedem rationis, locauit.

Satin recte ſcriptum ſit a Platone, cibum per ſtomachũ trahi, potum uero per ἀρτηρίαν quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi. Caput .XV.

Gell.li.17.c.11.

HIs dictis, fauor ab omnibus exortus eſt admirantibus dictor̃ ſolidita- tem, adeo ut atteſtari uel ipſum Euangelũ nõ pigeret. Diſarius deinde ſubiecit: Iſti plauſus ſunt, q̃ prouocant philoſophiam ad uindicandos ſi

Contra Platonem.

bi de aliena arte tractatus, unde ſæpe occurrit in manifeſtos errores. Vt Plato ueſter, dum nec anatomica, quæ medicinæ propria eſt, abſtinet: riſum de ſe po ſteris tradidit. Dixit em̃ diuiſas eſſe uias deuorãdis cibatui & potui: & cibum quidem per ſtomachum trahi, potum ὑγρὸν per ἀρτηρίαν quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis allabi. Quod tantum uirum uel extimaſſe, uel in libros retuliſſe, mi- randum eſt, uel potius dolendum. Vnde Eraſiſtratus medicorum ueterum no biliſſimus, in eum iure inuectus eſt, dicens illum retuliſſe longe diuerſa q̃ ratio depre

deprehendit. Duas enim eſſe fiſtulas inſtar canaliũ, eaſq; ab oris faucibus pro ficiſci deorſum, & per earum alterum induci delabiq; in ſtomachum eſculenta omnia & poculenta, ex eoq; ferri in uentriculũ, q̃d Græce appellat̃ κάτω κοιλία, atq; illic ſubigi digeriq;, ac deinde aridiora ex his retrimẽta in aluum conueni re, quod Græce κῶλον dicitur: humidiora aut per renes in ueſicam trahi: & per alteram de duabus ſuperioribus fiſtulam, quæ Græce appellatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum à ſummo ore in pulmonem, atq; inde rurſum in os & in nares cõme- are: perq; eandẽ uocis fieri meatũ: ac ne potus cibuſ ue aridior, quem oporte- ret in ſtomachũ ire, procederet ex ore, labereturq; in eam fiſtulã per quam ſpi ritus reciprocat̃, ex eaq; offenſione intercluderet̃ animæ uia, impoſitã eſſe arte quadam & ope naturæ ἐπιγλωττίδα, quaſi clauſtrum mutuum utriuſq; fiſtulę, q̃ ſibi ſunt cohærentes: eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendũ bibendumq; opire ac pro tegere τὴν τραχεῖαν, ne quid ex eſca potú ue incideret in illud quaſi æſtuantis ani- mæ iter, ac propterea nihil humoris influere in pulmonẽ ore ipſo arteriæ com munito: Hæc Eraſiſtratus, cui (ut extimo) ὑγρὰ ratio conſentit. Cum em̃ cibus nõ ſqualidus ſiccitate, ſed humoris temperie mollis uentri inſerẽdus ſit, neceſſe eſt eandẽ uiam ambobus patere, ut cibus potu temperatus, per ſtomachũ in uen- trem condatur: nec aliter natura cõponeret, niſi q̃ ſalutare eſſet animali. Dein- de, cũ pulmo & ſolidus & leuigatus ſit, ſi quid ſpiſſum in ipſum deciderit, quẽ- admodum penetrat, aut tranſmitti poteſt ad locum digeſtionis, cum conſtet, ſi quando caſu aliquid paulo denſius in pulmonẽ uiolentia ſpiritus trahẽte deci- derit, mox naſci tuſſim nimis aſperam, & alias quaſſationes uſq; ad uexationẽ ſalutis? Si autẽ naturalis uia potum in pulmonem traheret, cum corpulenta bi- buntur, uel cum hauritur potus admiſtus grauis, ſeu ex re aliqua dẽſiore, quid ijs ſumptis pulmo pateretur? Vnde ἐπιγλωττὶς à natura prouiſa eſt, quæ cum ci bus ſumitur operimẽto ſit arteriæ, ne quid per ipſam in pulmonem ſpiritu paſ ſim trahente labatur. Sicut cum ſermo emittendus eſt, inclinatur ad operiendã ſtomachi uiam, ut ἀρτηρίαν uoci patere permittat. Eſt & hoc de experientia notũ, q̃ qui ſenſim trahunt potũ, uẽtres hñt humectiores, humore qui paulatim ſum ptus eſt, diutius permanente. Si quis uero auidius hauſerit, humor eodem im- petu quo trahitur, præterit in ueſicam, & ſicciori cibo prouenit tarda digeſtio. Hæc autem differentia non naſceretur, ſi à principio cibi & potus diuiſi eſſent meatus. Quod autem Alcæus poëta dixit, & uulgo canitur, τόμ τε πνεύμονα ὄινῳ, τὸ γὰρ ἄκρον πῦρ ἐπίθλιπτη, ideo dictum eſt, quia pulmo re ὑγρὰ gaudet humore, ſed trahit quantum ſibi extimat neceſſarium. Vides ſatius fuiſſe philoſophorum omium principi, alienis abſtinere, q̃ minus nota proferre.

Ad hæc Euſtachius paulo cõmotior, Nõ minus te, inqt, Diſari philoſophis q̃ medicis inſerebã, ſed modo uideris mihi rem conſenſu gñis humani decanta tam & creditã, obliuioni dare: philoſophiã artem eſſe artium, & diſciplinã diſci plinar̃. Et nũc in ipſam inuehit̃ parricidali auſu medicina: cũ philoſophia illic habeat̃ auguſtior, ubi de rationali parte, id ẽ de incorporeis, diſputat: & illic in clinet̃, ubi de phyſica, q̃d eſt de diuinis corporibus uel cœli uel ſider̃, tractat. Medicina autem phyſicæ partis extrema fex eſt, cui ratio eſt cum teſtẽis terre- nisq; corporibus. Sed quid rationẽ nominaui, cum magis apud ipſam regnet

Pro Platone.

conie

coniectura quàm ratio? Quæ ergo conijcit de carne lutulenta, audet inequitare philosophiæ, de incorporeis & uere diuinis certa ratione tractanti. Sed ne uideatur communis ista defensio tractatum uitare pulmonis, accipe causas quas Platonica maiestas secuta est. Επιγλωττις quam memoras, inuentum naturæ est ad tegendas detegendasq; certa alternatione uias cibatus & potus, ut illum stomacho trãsmittat, hunc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distinctus est, & interpatet rimis: non ut spiritus egressiones habeat, cui exhalatio occulta sufficeret: sed ut per eos si quid cibatus in pulmonẽ deciderit, succus eius mox migret in sedem digestionis. Deinde ἀφτηρία si quo casu scissa fuerit, potus nõ deuoratur, sed quasi scisso meatu suo, reiectat foras incolumi stomacho, qđ non contingeret, nisi ἀρτηρία uia esset humoris. Sed & hoc in propatulo est, quia quibus æger est pulmo, accenduntur in maximam sitim: quod nõ eueniret, ni si esset pulmo receptaculum potus. Hoc quoq; intuere, quod animalia quibus pulmo non est, potum nesciunt. Natura enim nihil superfluum, sed membra singula ad aliquod uiuendi ministeriũ fecit: quod cum deest, usus eius non desideratur. Vel hoc cogita, quia si stomachus cibum potumq; susciperet, supfluus foret uesicæ usus. Poterat enim utriusq; rei stomachus retrimenta intesti no tradere, cui nunc solius cibi tradit: nec opus esset diuersis meatibus quibus singula traderentur, sed unus utrique sufficeret ab eadem statione transmisso. Modo autẽ seorsum uesica, & intestinum seorsum saluti seruit: quia illi stomachus tradit, pulmo uesicæ. Nec hoc prætereundum est, quod in urina quæ ẽ retrimẽtum potus, nullum cibi uestigium reperitur, sed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum uel coloris uel odoris inficitur. Quod si in uẽtre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitas inficeretur. Nam postremo lapides qui de potu in uesica nascuntur, cur nunquam in uentre coalescunt, cum nõ nisi ex potu fiant, & nasci in uentre quoq; debuerint, si uenter esset receptaculum potus? In pulmonem defluere potum nec poëtæ nobiles ignorant. Ait enim Eupolis in fabula quæ inscribitur Cœlaces:

Euripides uero huius rei manifestissimus astipulator est, Cum igitur & ratio corporeæ fabricæ, & testium nobis nobilis autoritas astipuletur Platoni, non ne quisquis contrà sentit, insanit?

Ouum ne prius fuerit an gallina. Caput .XVI.

Ouum ne prius extiterit an gallina.

INter hæc Euangelus gloriæ Græcorum inuidẽs & illudens, facessant, ait, hæc quæ inter uos in ostentationem loquacitatis agitantur: quin potius si quid callet uestra sapientia, scire ex uobis uolo, ouum ne prius extiterit, an gallina? Irridere te putas, Disarius ait, & tamen quæstio quã mouisti, & inquisitu & scitu digna est. Tu enim me tibi de rei utilitate comparans consuluisti, utrum prius gallina ex ouo, an ouum ex gallina prodierit. Sed hoc ita seriꝰ inserẽdum est, ut de eo debeat uel anxie disputari. Et proferam quæ in utranq; partem mihi dicenda subuenient, relicturus tibi utrum eorum uerius malis uideri. Si concedimus omnia quæ sunt, aliquando cœpisse, ouum prius à natura factum iure extimabitur. Semper em̃ quod incipit, imperfectũ adhuc & informe est, & ad perfectionẽ sui per procedentis artis & temporis additamenta formaꝫ.

formatur. Ergo natura fabricans auem, ab informi rudimento cœpit, & ouum in quo necdum est species, extitit procedente paulatim maturitatis effectu. Deinde quicquid à natura uariꝰ ornatibus cõparatum est, sine dubio cœpit à simplici, & ita cõtextionis accessione uariatum est. Ergo ouum uisu simplex & undiq; uersum pari specie creatum est, & ex illa uarietas ornatuum quibus constat auis species, absoluta est. Nam sicut elemẽta prius extiterunt, & ita reliqua corpora de commixtione eorum creata sunt: ita rationes seminales quæ in ouo sunt, si uenialis erit ista trãslatio, uelut quædã gallinæ elementa credenda sunt. Nec importune elementis de qbus sunt omnia, ouum cõparauerim. Omni em̃ genere animãtium, quæ ex coitione nascunt̃, inuenies ouum aliq̃rum esse principium instar elementi. Aut enim gradiuntur animãtia, aut serpunt, aut nando uolando' ue uiuunt. In gradientibus lacertæ & similia ex ouis creãtur. Quæ serpunt, ouis nascuntur. Exordio uolãtia uniuersa de ouis prodeunt, excepto uno quod incertæ naturæ est. Nam uespertilio uolat quidem pellitis alis, sed inter uolantia non habendus est, qui quatuor pedibus graditur, formatosq; pullos parit, & nutrit lacte quos generat. Natãtia penè omnia de ouis oriuntur generis sui, crocodilus uero etiam de testeis qualia sunt uolãtium. Et ne uidear plus nimio extulisse ouum elementi uocabulo, cõsule initiatos sacris Liberi patris: in quibus hac ueneratione ouũ colitur, ut ex forma tereti ac penè sphærali atq; undiq; uersum clausa, & includente intra se uitam, mundi simulacrũ uocet̃. Mundum autem consensu omnium constat uniuersitatis esse principium.

Prodeat q priorem uult esse gallinã, & in hæc uerba tẽtet quod defendit asserere: Ouum, rei cuius est, nec initium, nec finis est. Nam initiũ semen est, finis auis ipsa formata. Ouum uero digestio est seminis. Cum ergo semẽ animalis sit, & ouũ seminis, ouum aũt ante animal esse non potuit: sicut non potest digestio cibi fieri anteq̃ sit q edit. Et tale est dicere, ouum ante gallinã factum ac si qs dicat, matricem ante mulierem factam. Et q interrogat quemadmodum gallina sine ouo esse potuit, similis est interroganti, q̃nam pacto hoïes facti sint ante pudenda, de qbus homines procreantur. Vnde sicut nemo recte dicet, hominem seminis esse, sed semen hoïs: ita nec oui gallinã, sed ouum esse gallinæ.

Deinde, si concedamus (ut ab aduersa parte dictum est) hæc quæ sunt, ex tempore aliq̃d sumpsisse principiũ: natura primùm singula animalia perfecta formauit, deinde perpetuã legem dedit, ut continuaretur procreatione successio. Perfecta aũt in exordio fieri potuisse, testimonio sunt nunc q̃q; non pauca animantia, q̃ de terra & imbre perfecta nascuntur: ut in Aegypto mures, & in aliis locis ranæ, serpentesq;, & similia. Oua autem nunq̃ de terra sunt procreata, q̃a in illis nulla perfectio. Natura uero perfecta format, & de perfectis ista procedunt, ut de integritate partes. Nam ut concedam oua auium esse seminaria, uideamus quid de semine ipso philosophorum definitio testatur, quę ita sancit: Semen generatio est ad eius ex quo est similitudinem pergens. Non potest autem ad similitudinem pergi rei q̃ necdum est: sicut nec semẽ ex eo quod adhuc non subsistit, emanat. Ergo in primo rerum ortu intelligamus, cum cæteris animantibus quæ solo semine nascunt̃, de quibus non ambigitur, quin prius fuerint q̃ semen suum, aues quoque opifice natura extitisse perfectas. Et quia uis gene-

generandi inserta sit singulis,ab his iam procedere nascendi modos, quos prō diuersitate animantium natura uariauit. Habes Euangele utrobique quod teneas,& dissimulata paulisper irrisione,tecum delibera quid sequaris.

Et Euangelus: Quia etiam ex iocis seria facit uiolentia loquendi,hoc mihi absoluatis uolo,cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nuper enim mihi de Tyburti agro meo exhibiti sunt apri, quos obtulit sylua uenātibus.Et quia di utile cōtinuata uenatio est,perlata sunt alij interdiu,noctu alij.Quos pduxit dies,integra carnis incolumitate durarunt:qui uero per noctem lunari plenitudine lucente portati sunt,putruerunt.Qđ ubi scitum est,qui sequenti nocte deferebant,infixo cuicunq; parti corporis acuto æneo,apros carne integra pertulerunt.Quæro igit̄,cur noxam quam pecudibus occisis solis radij nō dederunt, lunare lumē effecerit? Facilis est,inqt Disarius,& simplex ista respōsio.Nullius em̄ rei fit aliquando putredo,nisi calor humorq; cōuenerint. Pecudū autē putredo nihil aliud est,nisi cùm defluxio quædā latēs,soliditatē carnis in humorem resoluit.Calor aūt si temperatus sit & modicus,nutrit humores:si nimius, exiccat,& habitudinē carnis extenuat.Ergo de corporibus enectis,sol ut maioris caloris haurit humorē:lunare lumē,in q̄ est non manifestus calor,sed occultus tepor,magis diffundit humecta.Et inde,puenit iniecto tepore & aucto humore putredo. His dictis,Eustachiū Euangelus intuens,Si rationi dictæ assentiris,ait,annuas oportet:aut si est quod moueat,proferre non pigeat: quāuis uestri sermonis obtinuit,ne inuita aure uos audiam. Omnia,inquit,Eustachius,à Disario & luculente,& ex uero dicta sunt.Sed illud pressius intuēdum est,utrum mēsura caloris sit causa putredinis:ut ex maiore calore nō fieri,& ex minore ac temperato prouenire dicatur. Solis em̄ calor,qui nimium feruet q̄n annus in æstate est,& hyeme tepescit,putrefacit carnes æstate,non hyeme. Ergo nec luna propter summissiorem calorē diffundit humores. Sed nescio quæ proprietas quam Græci ἰδίωμα uocant, & quædam natura ineſt lumini, quod de ea defluit,quæ humectet corpora, & uelut occulto rore madefaciat:cui admistus calor ipse lunaris,putrefacit carnem,cui diutile fuerit infusus.Neq; em̄ omnis calor unius est qualitatis, ut hoc solo à se differat, si maior minor' ue sit. Sed esse in igne diuersissimas qualitates, nullam secum habentes societatem,rebus manifestis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo nisi de paleis utuntur igne, quia cæteri ad producendam hanc materiam inhabiles uidētur. Medici in remedijs concoquendis magis sarmentis, q̄; ex alio ligno ignem requirunt.Qui uitro soluendo firmandoq; curant,de arbore cui myricæ nomen est,igni suo escam ministrant. Calor de lignis oleæ,cum sit corporibus salutaris,pernicios̄us est balneis, & ad dissoluēdas iuncturas marmorum efficaciter noxius est.Ergo non mirum,si ratione proprietatis quæ singulis ineſt,calor solis arefacit,lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt,cum sub luna p̄tereunt,ne plenos per ætatem naturalis humoris amplius lunare lumen humectet: & sicut ligna adhuc uirore humida,accepto calore curuantur,ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quoq; notum est,quia siquis diu sub luna somno se dederit,ægre excitatur,& proximus sit insano, pondere pressus humoris,qui in om̄e eius corpus diffusus atq; dispersus

dispersus est proprietate lunari, quæ ut corpus infundat, omnes eius aperit & laxat meatus. Hinc est quod Diana,quæ luna est,ἄρτεμις dicitur,quasi ἀρτόμως hoc est aërem secans. Lucina à parturientibus inuocatur,quia proprium eius munus est,distendere rimas corporis,& meatibus uiam dare,quod accelerando partui salutare. Et hoc est,quod eleganter poëta Timotheus expressit:

Nec minus circa inanima lunæ proprietas ostenditur. Nam ligna quæ uel luna iam plena,uel adhuc crescente deiecta sunt,inepta sunt fabricis,quasi emollita per humoris conceptionem.Et agricolis curæ est,frumenta de agris nō nisi luna deficiente colligere,ut sicca permaneant. Contrà,quæ humecta desideras,luna crescente conficies.Tunc & arbores aptius seres,maxime cùm illa est super terram,quia ad incrementa stirpium necessarium est humoris alimentū. Aër ipse proprietatē lunaris humoris & patitur & prodit.Nam cum luna plena est,uel cum nascitur,(& tunc enim à parte qua surs̄um suscipit,plena est)aër aut in pluuiam soluitur,aut si sudus sit,multum de se roris emittit. Vnde Alcman lyricus dixit rorem aëris & lunæ filium. Ita undiq; uersum probatur,ad humectandas dissoluendasq; carnes ineſse lunari lumini proprietatem, quam magis usus quàm ratio deprehendit. Quod autem dixisti Euangele de acuto æneo,(ni fallor coniectura mea)à uero non deuiat. Est enim in aëre uis acrior,quam medici stipticam uocāt. Vnde squamas eius adijciunt remedijs,quæ contra perniciem putredinis aduocantur.Deinde,qui in metallo æris morantur,semper oculorū sanitate pollent: & quibus antè palpebræ nudatæ fuerant, illic conuestiuntur. Aura enim quæ ex ære procedit,in oculos incidēs,haurit & exiccat quod male influit. Vnde & Homerus modò,

Ὅσσε δ' ἄμβροτον
Αὐγὴ χαλκείη,κορύθων ἀπὸ λαμπρὸν μνώων,
Θωρήκων τε νεοσμήκτων,σακέων τε φαεινῶν
Ἐρχομένων ἄμυδις.

Locus restitutus ex.13.Iliad.

has causas secutus appellat. Aristoteles uero autor ē,uulnera quæ ex æreo mucrone fiūt,minus esse noxia,quàm quæ ex ferreo,faciliusq; curari: quia ineſt, inquit,æri uis quædam remedialis & siccifica,quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.

Qui finem primi libri cum fine huius cōtulerit,facile animaduertet quædam adhuc operis huius absolutioni deesse. Verum ea,autor ne ipse siue alijs præpeditus,siue morte præreptus,hauddum adiecerit,an librariorum incuria intercíderint,facile dici non potest.

Coloniæ apud Eucharium Ceruicornum,ære & impensa M. Godefridi Hittorpij ciuis Colonienſis,Anno.M.CCCCC.XXVI. pridie Nonas Ianuarias.

Universidad de Deusto
Biblioteca